EX BIBLIOTHECA
DOMINICANORUM
MONTIS POLITIANI
1786.

15. 5. 270

15. R. 5

XXXIII

Cuno 1774

SYNAXIS
CVRÆ ANIMARVM
EX DOCTRINA
S. THOMÆ
DE AQVINO

Bibliothecæ Conv.ts S. Agnetis Montis Politiani
1714

Calvi, Julio

SYNAXIS
CVRÆ ANIMARVM
EX OMNIBVS
S. THOMÆ
DE AQVINO
THÆOLOGICIS OPERIBVS

Auctore
IVLIO CALVO ARCHIPRÆSBYT. TVSCVLANO

Ab ipſo nuper compluribus aucta, & iuris Canonici, ac Concilij Tridentini decretis confirmata, & in hac ſecunda Editione a pluribus mendis; & erroribus expurgata, opera, & Studio F. RAYMVNDI TOSCANI de Laureto Ordinis Prędicatorum Examinatoris Synodalis, & Vicarij Sancti Officij Maceratæ.

FLORENTINAE BIBLIOT. PVB.

Coloniæ, 1610. & denuò Maceratæ Typis Michaelis Archangeli Silueſtri Impreſs. S. Offi. 1714. DD. Sup. Permiſſu.

Reymprimatur.

Ex Vrbe ſeruatis ſeruandis. Dat. Romæ ex Ædibus noſtris in Palatio Apoſtolico die 20. Aprilis 1713.

GREGORIVS SELLERI Ordinis Prædicatorum S. Palatij Apoſtolici Magiſter.

Reymprimatur.

Die 27. Iunij 1713.

A. Spetia Vicarius Generalis.

INDEX
QVESTIONVM
IN HOC OPERE CONTENTARVM EX ORDINE.

DE Voluntario pag. 1.
De Ignorantia. 2.
De Conſcientia erronea. 3.
De Peccatis ſecundum ſe. 4.
De Diſtinctione peccatorum. ibid.
De Comparatione peccatorum. 7.
De Subiecto peccatorum. 9.
De Cauſis peccatorũ in genrali. 10.
De Cauſa peccati, quę eſt malitia. 11.
me Cauſa peccati, ex parte Dei. ibid.
De Cauſa peccati ex parte Diaboli. 12.
De Traductione Originalis peccati. ibid.
De Peccato Originali ſecundum eſſentiam. 14.
De Subiecto Originalis peccati. ibid.
De Cauſa peccati ſecundum quod vnum eſt cauſa alterius. 15.
De Corruptione boni Naturę ibid.
De Reatu Penę. 17.
De Peccato mortali, & veniali 18.
De Neceſſitate gratiæ. 20.
De gratia quantum ad eius eſſentiam. 23.
De Diuiſione Gratiæ. ibid.
De Cauſa Gratiæ. 25.
De Iuſtificatione quæ eſt effectus gratiæ cooperantis. 28.
De Merito, quod eſt effectus gratię cooperantis. ibid.
De Obiecto Fidei. 32.
De Actu Fidei interiori. 36.
De Actu exteriori Fidei. 37.
De Fidei Virtute. 38.
De Habentibus Fidem. ibid.
De Cauſa Fidei. 39.
De Dono Intellectus. 40.
De Dono Scientię. ibid.
De Infidelitate in Communi. 41.
De Hęresi. 44.
De Apoſtaſia. 45.
De Blaſphęmia. 46.
De Blaſphæmia in Spiritum Sanctum. 48.
De Cæcitate Mentis, & Hebetudine Senſus. 49.
De Obiecto Spei. ibid.
De Subiecto Spei. 50.
De Dono Timoris. ibid.
De Deſperatione. ibid.
De Preſumptione. 51.
De Charitate. ibid.
De Subiecto Charitatis. 52.
De Obiecto Charitatis. 54.
De Ordine Charitatis. 56.
De Actu Charitatis. 57.
De Beneficentia. 58.
De Eleemoſina. ibid.
De Fraterna Correctione. 61.
De Odio. 65.
De Accidia. 66.
De Inuidia. 67.
De Diſcordia. 68.
De Contentione. ibid.
De Schiſmate. ibid.
De Bello. 69.
De Rixa. 70.

De Se-

De Excommunicatione. 296.
De Sacramento Extremæ Vnctionis. 301.
De Administratione huius Sacramenti. 303.
De Ordine in Communi. 305.
De Diſtinctione Ordinum. 307.
De Quibuſdam quæ ſunt Ordinibus annexa. 308.
De Ordinantibus. 310.
De Ordinatis. ibid.
De Matrimonio ſecundùm quod eſt Officium Naturæ. 315.
De Matrimonio ſecundùm quod eſt Sacramentum. ibid.
De Matrimonio ſecundùm ſe. 316.
De Sponſalibus. 319.
De Bigamia. 320.
De Matrimonio B. Virginis. ibid.
De Bonis Matrimonij. 321.
De Actu Matrimonij. 322.
De Pluralitate Vxorum. 324.
De Libello Repudij. ibid.
De Diuortio. 325.
De Impedimentis dirimentibus Matrimonium. ibid.
De Coactionis impedimento. 326.
De Impedimento erroris. ibid.
De Frigiditatis impedimento. ibid.
De Maleficij impedimento. 327.
De Seruitutis impedimento. ibid.
De Impedimento Ordinis. 328.
De Ligaminis impedimento. 329.
De Criminis impedimento. ibid.
De Voti impedimento. 330.
De Diſparitatis Cultus impedimento. ibid.
De Carnalis cognitionis impedimento. 331.
De Spiritualis Cognationis Impedimento. 333.
De Legalis Cognationis Impedimento. 334.
De Impedimentis dirimentibus Matrimonium, & de Voti Impedimento. ibid.
De Sponſalium Impedimento. 335.
De Inceſtus Impedimento. ibid.
De Vxoricidij Impedimento. ibid.
De Sacerdotis occiſionis Impedimento. ibid.
De Raptus Impedimento. ibid.
De Impedimento ſuſceptionis proprij filij de Sacro Fonte. 336.
De Nuptiis. ibid.

DE

DE CVRA ANIMARVM EX DOCTRINA S. THOMÆ DE AQVINO.

LIBER PRIMVS.

Primo diſcutiendæ occurrunt quæſtiones de peccatis: ſed quia non eſt peccatum niſi voluntarium, præcedere debet quæſtio de voluntario; necnon de ignorantia oppoſita voluntario, ac etiam de conſcientia erronea.

QVÆSTIO I.

De voluntario.

Quid eſt voluntarium?

VOluntarium eſt, quod ab interiori principio procedit; hoc autem eſt vis cognoſcitiua, ſcilicet ratio; & appetitiua, ſcilicet voluntas: & ſic ad voluntarium requiritur duplex actus; actus rationis, vt deliberet, & iudicet; & actus voluntatis, vt tendat in id, quod eſt ratione iudicatum. Dicitur autem voluntarium dupliciter; ſecundum ſe, quando voluntas directè in ipſum fertur; & ſecundum ſuam cauſam, quando voluntas fertur in cauſam, & non in effectum: vt patet in eo, qui voluntariè inebriatur, cui quaſi voluntarium imputatur peccatum, quod per ebrietatem committit. Similiter qui occidit hominem caſualiter, incurrit homicidium quodammodo voluntarium in ſua cauſa, ſi dat operam rei illicitæ, vel non adhibet debitam diligentiam, vt infra patebit. Similiter dicitur voluntarium directè, quod eſt id, in quod voluntas fertur; & indirectè, quod eſt illud, quod voluntas potuit, & debuit prohibere, & non prohibuit, propter negligentiam, ſicut ſubmerſio nauis ob negligentiam gubernatoris, qui deſiſtit à gubernando. Dicitur etiam voluntarium abſolutè, quod aliquis ſecun-

dum ſe vult, & mixtum cum inuoluntario, quod vult ad vitandum maius malum, ſicut proiectio mercium in mare, ne nauis ſubmergatur 1. 2. q. 6. art. 1. & ad 1. & art. 3. 4. 5. & 6. & q. 19. art. 6. & q. 74. ar. 7. ad. 1. & q. 77. ar. 7. & 2. 2. q. 64. ar. 8. & q. 79. ar. 3. ad 3.

QVÆSTIO II.

De Ignorantia.

Quando ignorantia excuſat à peccato?

TRiplex eſt ignorantia; quædam eſt antecedens voluntatem, quę eſt de eo, quod aliquis ſcire non tenetur, & ex hoc aliquid agit, quod ſi ſciretur, non ageret; ſicut cum aliquis ignorat aliquam circumſtantiam actus, quam ſcire non tenetur, puta cùm diligentia adhibita, neſciens aliquem tranſire per viam, proijcit ſagittam, qua interficit tranſeuntem: & talis ignorantia eſt omninò inuoluntaria, quæ dicitur ignorantia inuincibilis, & ideo totaliter à peccato excuſat. Alia eſt ignorantia concomitans voluntatem, quæ eſt de eo, quod agitur, & etiamſi ſciretur, nihilominus ageretur; ſicut cum aliquis vellet quidem occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eum, putans occidere ceruum: & hæc ignorantia non facit inuoluntarium; quia non cauſat aliquid, quod ſit voluntati repugnans; & ſecundum hoc à peccato non excuſat. Tertia eſt conſequens voluntatem: Et hæc eſt triplex. Prima quidem eſt ignorantia affectata, quæ eſt de eo, quod aliquis ignorare vult, vel vt excuſationem peccati habeat, vel vt non retrahatur à peccando, ſecundum illud Pſalm. 35. *Noluit intelligere, vt benè ageret*. Et hæc eſt ignorantia voluntaria directè, quæ nec in toto, nec in parte excuſat à peccato. Alia eſt ignorantia malæ electionis, quæ eſt de eo, quod aliquis actù non conſiderat, quod conſiderare poteſt, & debet in aliquo caſu; quæ prouenit ex habitu, vel paſſione, vel ex negligentia: & hæc eſt voluntaria, & dicitur ignorantia craſſa, quæ in toto non excuſat à peccato.

Aduertendum eſt tamen ſecundum Caiet. quod ſi aliquis operatur ex actuali obliuione eius, quod habitualiter ſcit, non incurrit ignorantiam malæ electionis, quia non eſt in poteſtate hominis actualiter reminiſci omnium, quæ habitualiter ſcit: & ideo excuſatur non ſolum à culpa, ſed à cenſuris conſequentibus culpā: ſecus autem eſſet de irregularitate, quæ ſequitur factum, & non requirit culpam, quæ ſunt notanda pro multorum occurrentium caſuum deciſione. Vnde ſi quis ſciat talem contractum eſſe vſurarium, & tamen non recolens actualiter eius, quod habitualiter ſcit, facit talem contractum, excuſatur à mortali. Similiter ſi quis ſciat talem ſibi notum eſſe excommunicatum, & tamen communicat cum eo in diuinis, ex hoc, quod actualiter non recolit hunc eſſe excommunicatum, excuſatur à peccato mortali, & ex his facilè erit iudicare de reliquis.

Tertia eſt ignorantia iuris, quæ eſt de eo, quod aliquis habitualiter non ſcit, quod ſimpliciter, & ſecundum omne tempus ſcire debet, quæ prouenit ex negligentia; & hæc eſt voluntaria indirectè, & totaliter à peccato

cato

cato non excuſat: ſicut cum quis non curat acquirere ſcientiam, quam debet habere. Tenetur autem quilibet ſcire ea quibus dirigitur in proprijs actibus; vnde omnis homo tenetur ſcire ea, quæ ſunt fidei, quæ intentionem dirigit, & præcepta Decalogi, per quæ poteſt peccata vitare, & bonum facere. Vnuſquiſque etiam tenetur ſcire quæ ad ſuum officium pertinent 1. 2. *q.* 6. *ar.* 8. *& q.* 76. *ar.* 2. *&* 3. *& q.* 3. *de malo ar.* 7. *&* 8.

QVÆSTIO III.

De conſcientia erronea

Quando conſcientia erronea excuſat?

Conſcientia nihil aliud eſt, quam applicatio ſcientiæ ad actum. Huiuſmodi autem conſcientia errans ſemper obligat; quod cõtingit non ſolũ in indifferentibus, ſed etiam in per ſe bonis, vel malis. Si enim conſcientia, vel ratio errans dictet eſſe faciendum, vel vitandum aliquid quod eſt ſecundum ſe indifferens; vt leuare feſtucam de terra, apprehendens illud, vt bonum, vel vt malum, obligat. Similiter etiam ratio errans obligat, ſi dictet aliquid eſſe faciendum, quod eſt per ſe malum, apprehendens illud vt bonum, ſicut fornicatio ſimplex; vel vitandum eſſe aliquid, quod eſt per ſe bonum, apprehendens illud, vt malum, ſicut credere in Chriſtum; ita quod voluntas diſcordans à tali ratione errante erit mala, non quia illud ſit bonum, vel malum ſecundum ſe, ſed quia eſt bonum, vel malum per accidens ex apprehenſione rationis. Non ſemper tamen conſcientia erronea excuſat, quia conſcientia erronea errore voluntario, vel directè, vel indirectè non excuſat, quin voluntas concordans huic rationi erranti ſit mala; directè quidem, quando ſcilicet ſtudioſè vult aliquis ignorare, vt liberius peccet, indirectè autẽ propter negligentiã, ex eo, quod aliquis non vult illud ſcire, quod ſcire tenetur, vt dictũ eſt: ſicut ſi ratio in hoc erret, quod homo credat fornicationẽ ſimplicem non eſſe peccatũ, quia iſte error prouenit ex ignorantia legis Dei, quam ſcire tenetur: Conſcientia verò erronea errore inuoluntario, propter ignorantiam alicuius circumſtantiæ abſque omni negligentia, excuſat: ſicut ſi quis credat aliquam mulierem ſubmiſſam eſſe ſuam vxorem, & ea petente debitum, velit eam cognoſcere 1. 2. *q.* 19. *ar.* 5. *&* 6. *&* 2. *ſent. diſt.* 39. *q.* 3. *ar.* 3. *& Quodl.* 3. *ar.* 27. *& Quodl.* 8. *ar.* 15. *& q.* 17. *de verit. art.* 4.

Hic confeſſorem docet Caiet. quod ratio errans non ligat, niſi accipiatur in ſe, & in applicatione ad opus; quia conſcientia erronea in applicatione conſiſtit; Vnde ſi mulier audit à prædicatore, quod vti alienis capillis eſt peccatum mortale, quia eſt ſimulatio, & ex hac ratione concipit, talem vſum eſſe peccatum mortale, ex appetitu tamen mouente vtitur huiuſmodi capillis, putans abſque ſolutione rationis id ſibi licere: in hoc, & ſimilibus propriè loquendo, ratio erronea non ligat, quia non fit contra conſcientiam: quamuis enim maneat ratio errans in ſe, non manet tamen applicata ad opus.

DE PECCATIS.

QVÆSTIO IV.

De peccatis ſecundum ſe.

1. Peccatum quid eſt?

Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam, vt docet Auguſt. contra Fauſt. lib. 22. cap. 27. quia peccatum eſt actus voluntarius malus elicitus, vt ipſum velle, vel imperatus, vt actus exterior vel locutionis, vel operationis, carens debito ordine ad aliquam regulam. Vt eſt actus voluntarius malus, eſt dictum, vel factum, vel concupitum, quod ſe habet vt materiale in peccato, vt autem caret debito ordine ad aliquam regulam, eſt contra legem æternam, quia lex æterna eſt prima regula humanorum actuum, quod ſe habet vt formale. In hoc autem quod dicitur dictū, vel factum, vel concupitum, ſunt intelligendæ etiam negationes oppoſitæ, ſecundum quod omiſſio habet rationem peccati; quod contingit, quando omiſſio cauſatur ex actu voluntario, vel per ſe, ſicut cum aliquis vult ludere, ſciens quod ad hoc conſequitur non ire ad Eccleſiam; vel per accidens, ſicut cum alicui occupato circa aliquem actum, non venit in mentem id, quod facere tenetur. Conuenientibus autem definitur ex ... quod eſt contra legem æternā, ... eſt contra ratio... æternam regu... excedunt ra... in his, quæ ... de peccato ...

mortali, quia peccatum veniale non eſt contra legem æternam, ſed præter ipſam 1. 2. q. 71. art. 6. & ad 5. & q. 88. art. 2. ad primum, & q. 2. de malo art. 1. & ad 1. & art. 2.

2. Quomodo differunt peccatum, malitia, & vitium?

Differunt peccatum, malitia, & vitium, quia peccatum opponitur virtuti, vt eſt operatiu... boni: malitia vero oppon... virtuti, vt eſt bonitas: vitium au... ...riè opponitur virtuti, ſec... ...d eſt virtus, eod. q. art. 1. a...

3. Quomodo peccatum ... quàm vitium ...

Peccatū ſimpliciter pei... vitiū, quia vitiū eſt hab... tū verò actus ipſius vitij: h... dicitur bonus, vel malus p... nitatem, vel malitiam actus... peccatum eſt peius, quàm ... quia propter quod vnum qu... tale, & illud magis eſt. Vn... actu vitioſo aliquis iuſtè punit... autem pro habitu vitioſo, ſi no... cedat ad actum. Secundum qu... men habitus vitioſus eſt peior, ... actus, quia eſt diuturnior, & ... habet virtualiter actum, vt cauſa ... ciens, ead. q. art. ...

QVÆ...

De diſtinctione pe...

1. Quomodo peccata di... ſpecie?

Peccata diſtinguuntur ſpecie ... parte conuerſionis ad obiect...

ſiue fines, quia ad rationem peccati concurrunt duo; vnum eſt actus voluntarius, qui ſe habet ad intentionem peccantis per ſe, quia intendit talem actum voluntarium excercere in tali materia. Aliud eſt inordinatio actus, quæ eſt per auerſionem à lege Dei, quæ per accidens ſe habet ad intentionem peccantis: nullus enim [illegible]dens ad malum operatur: vnum[illegible]e autem ſpecificatur ſecundũ [illegible]d eſt per ſe. Et [illegible] pecca[illegible]ntur ſpecie [illegible] actu[illegible]ium, [illegible]m ex [illegible]tionis: [illegible] [illegible]uuntu[illegible] [illegible] pecc[illegible]riè [illegible]ex p[illegible] [illegible] [illegible]au[illegible] [illegible]ſio [illegible] poteſt procedere quod homo furetur, quod occidat, & quod deſerat gregem ſibi commiſſum, & hæc eadem poſsunt procedere ex amore. *ead. q. art. 3.*

Et intelligit, (vt aduertit Caietanus.) de principio actiuo abſolutè. Vnde ſi principium actiuum induceret alium finẽ, tunc non ratione principij actiui, ſed ratione finis poteſt diuerſificari ſpecies peccati. Contingit enim, quod mulier, ne perdat dilectum ſacrilegum, conſentiat alteri laico: & tunc actus ille ex illo timore erit etiam peccatum ſacrilegij ratione finis: quamuis abſolutè fuiſſet fornicatio, vel adulterium.

3. *Quomodo peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum diſtinguuntur ſpecie?*

PEccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta; quia homo peccat in Deum in his, in quibus d[illegible]igitur ad ipſum ſecundum regulam [illegible]uinæ legis; vt in his, quæ ſunt fi[illegible], & quæ debentur ſoli Deo: ſicut [illegible]reticus, ſacrilegus, & blaſphemus: [illegible]at verò in ſeipſum in his, in qui[illegible]irigitur ſecundum regulam ra[illegible] ad ſeipſum tantùm; ſicut patet [illegible]loſo, luxurioſo, & prodigo. [illegible] autem in proximum in his, [illegible]rdinatur ad ipſum ſecundum [illegible]; ſicut patet de fure, & ho[illegible]d. q. art. 4.

[illegible]e *peccatum mortale, et ve[illegible] non differunt ſpecie?*

[illegible]mortale, & veniale non [illegible], quia peccata dif-

differunt ſpecie ex parte conuerſionis ad obiectum, vt dictum eſt: peccatum autem mortale, & veniale non differunt ex parte talis conuerſionis; quia vtrumque eſt circa idem obiectum; idem enim eſt obiectum adulterij, & primi motus eius: ſed differunt ex parte auerſionis iuxtà duos modos inordinationis auerſiuæ, quia peccatum veniale eſt inordinatio præter vltimum finem, quia non tendit in ipſum vltimum finem, ſcilicet Deum: peccatum verò mortale eſt inordinatio contra vltimum finem. *ead. q. art. 5. et ad 1. et 4. ſent. diſt. 17. q. 3. ar. 2. q. 3. ad 5.*

5. *Cur peccatum commiſſionis, & omiſſionis non differunt ſpecie?*

Peccatum commiſſionis, & omiſſionis materialiter differunt ſpecie, ſecundum quod affirmatio, & negatio ſpeciem habere poſſunt: quia peccatum cōmiſſionis opponitur præcepto negatiuo; omiſſionis verò affirmatiuo. Formaliter autem ratione finis, & obiecti peccatum commiſſionis, & omiſſionis non differunt ſpecie: quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt: auarus enim & aliena rapit, & ſua non dat, quibus dare debet, ad congregandam pecuniam: & ſimiliter guloſus ſuperflua comedit, & ieiunia debita non ſeruat ad ſatisfaciendum gulæ: & idem eſt videre in cęteris. *ead. q. ar. 6. & 2. 2. q. 79. art. 2. & ad 3.*

Ex hac doctrina colligit Caietanus, quod peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitatem præceptorum. Vnde furtum ex hoc, quod eſt probibitum diuerſis præceptis, puta iuris diuini, naturalis, & poſitiui, Principis, vel Prælati, non transfert in aliam ſpeciem: ſi tamen eſſent aliqua peccata ſolùm, quia probibita, ſpecie differrent ſecundum differentiam præceptorum, vt docet Auctor q. 2. de malo art. 6.

6. *Quomodo differunt peccata cordis, oris, & operis?*

Peccata cordis, oris, & operis differunt ſecundum diuerſos gradus peccati; pertinent tamen ad vnam perfectam peccati ſpeciem, quia ab eodem motiuo procedunt tamquam obiecto: Iracundus enim ex hoc, quod appetit vindictam, primò quidem perturbatur in corde, ſecundò in verba contumelioſa prorumpit, tertiò procedit vſque ad facta iniurioſa: & idem patet in quolibet alio peccato. Quod intelligendum eſt de peccatis, quæ perfectionem non habent, niſi in opere: ſunt enim quædam peccata, quæ perficiuntur in ſolo corde, vt hæreſis, vel in honore, vt detractio: & ſic peccata cordis, oris & operis diſtinguuntur ſecundum veras, & perfectas ſpecies peccati. *ead. q. art. 7. & q. 90. ar. 3. ad 1. ter. p.*

7. *Quando diuerſitas circumſtantiarum facit diuerſas peccati ſpecies?*

Qvando corruptiones diuerſarum circumſtantiarum prouenniunt ex eodem motiuo, non diuerſificant ſpeciem peccati; quia motiuum ad peccandū eſt finis, & obiectum: ſicut eiuſdem ſpeciei eſt accedere ad conſanguineam, & quod ſit

in

in ſecundo, vel in tertio gradu. Sed quando corruptiones diuerſarum circumſtantiarum habent diuerſa motiua, faciunt diuerſas peccati ſpecies; puta ſi vnus acciperet non ſua vbi non deberet, ſcilicet de loco ſacro, quod faceret ſpeciem ſacrilegij; alius quãdo non deberet propter ſolum inordinatum appetitum habendi, quod eſſet ſimplex auaritia, 1. 2. *q.* 72. *art.* 9. *&* 2. 2. *q.* 53. *art.* 2. *ad.* 3.

8. *Quando diuturnitas peccati transfert in aliamſpeciem?*

Diuturnitas, vel frequentia non eſt circumſtantia trahens in aliam ſpeciem, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperueniente: non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, quod multiplicatur, niſi fortè in actu multiplicato ſuperueniat aliquid, quod variet ſpeciem, puta inobedientia, vel contemptus, vel aliquid huiuſmodi. 1. 2. *q.* 88. *ar.* 5. *ad* 5.

QVÆSTIO VI.

De comparatione peccatorum ad inuicem.

1. *Quando peccatum aggrauatur ſecundum diuerſitatem obiectorum?*

Vnum peccatum eſt grauius altero ſecundum diuerſitatem obiectorum, quia opponitur maiori bono: vnde peccatum, quod eſt circa ipſam ſubſtantiam hominis, ſicut homicidium, eſt grauius peccato, quod eſt circa res exteriores, ſicut furtum; & peccatum, quod immediatè contra Deum committitur, adhuc eſt grauius, ſicut infidelitas, blaſphemia, & huiuſmodi; quia res exteriores ordinantur ad hominem, ſicut ad finem; homo autem ordinatur vlterius in Deum, ſicut in finem. 1. 2. *q.* 72. *art.* 3. *&* 2. 2. *q.* 73. *art.* 3. *&* *q.* 74. *art.* 2. *ad.* 1. *&* *q.* 2. *de ma. art.* 10.

2. *Quomodo peccatum aggrauatur per circumſtantiam?*

Peccatum aggrauatur per circumſtantiam tripliciter. Primò quidem modo, inquantum circumſtantia conſtituit nouam peccati ſpeciem, quæ eſt duplex: quædam eſt ſpecies peccati præintellecti, quæ comparatur ad peccatum, vt ſpecies ad genus, ſicut accipere alienum, conſtituit ſpeciem furti: ſi autem addatur hæc circumſtantia, vt locus, de quo alienum accipitur, ſit ſacer, conſtituit aliam ſpeciem peccati, ſcilicet ſacrilegij, quod, ſicut ſpecies, continetur ſub genere furti, & eſt grauius peccatum, quàm furtum. Quædam verò eſt ſpecies peccati, quæ per circumſtantiam conſtituitur diſparata, non pertinens ad illud genus peccati; ſicut ſi quis mœchatur, vt furetur, conſtituitur quædam alia ſpecies peccati propter actum intentionis tendentem in malum finem, & ſic eſt duplex peccatum. Alio modo circumſtantia aggrauat peccatum, quia multiplicat rationem peccati; ſicut ſi prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eadem ſpecie peccati, quàm ſi ſolum det, cui non debet. Vnde & Tullius dicit in Paradoxis, quod in patris vita violan-

ria, multa peccantur: violatur enim is, qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede, ac domo, atque in Republica collocauit. Tertio modo circumſtantia aggrauat peccatum, quia auget deformitatem prouenientem ex alia circumſtantia; ſicut accipere alienum cõſtituit peccatum furti: ſi autem addatur hæc circumſtantia, vt accipiat de alieno in magna quantitate, erit grauius peccatum. *ead. q. art. 7. & q. 2. de malo. art. 6. & ad 2. & 12. & art. 7.*

3 *Quomodo peccatum aggrauatur ſecundum maius nocumentum?*

PEccatum aggrauatur propter maius nocumentum; vel quando nocumẽtum eſt præuiſum, & intentum: ſicut cum aliquis peccat animo nocendi alteri, vt homicida, vel fur: & tunc quantitas nocumenti directè aggrauat peccatum, quia tũc nocumentum eſt per ſe obiectum peccati: vel quando nocumentum eſt præuiſum, ſed non intentum; ſicut cum aliquis tranſiens per agrum, vt commodiùs vadat ad fornicandum, infert nocumentum his, quæ ſunt ſeminata in agro, ſcienter, licet non animo nocendi: & tunc quantitas nocumenti indirectè aggrauat peccatum, inquantum ſcilicet ex voluntate multum inclinata procedit, quod aliquis non prætermittat inferre nocumentum alteri, quod ſimpliciter non vellet. Quando autem nocumentum nec eſt præuiſum, nec intentum, ſi per accidens ſe habet ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta, quæ conſequi poſſent, imputantur homini ad pœnam mala, quæ eueniunt præter eius intentionem, ſi dabat operam rei illicitæ. Si verò nocumentum per ſe ſequatur ex actu peccati, directè aggrauat peccatum; ſicut ſi aliquis publicè fornicetur, ſequitur ſcandalum plurimorum, quod licèt ipſe non intendat, nec fortè præuideat, directè per hoc aggrauatur peccatum. *ead. q. art. 8.*

4. *Quomodo peccatum aggrauatur ratione perſonę?*

COnditio perſonæ aggrauat peccatum, vel ex parte Dei, inquantum peccatur in perſonam magis Deo coniunctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij, quia iniuria tali perſonæ illata, magis redundat in Deum, ſecũdum illud Zach. 2. *Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei.* Vel ex parte peccantis, in quantum aliquis pecat in perſonam magis ſibi coniunctam, vel naturali neceſſitudine, vel beneficijs, quia videtur in ſeipſum magis peccare. Vel ex parte proximi, in quantum peccatur in perſonam publicam, puta, Regem, vel principem, quia redundat in iniuriam totius multitudinis, cuius perſonam gerit, vel in perſonam famoſam, quia redundat in ſcandalum, & in tribulationem plurimorum. *ead. q. art. 9. & 2. 2. 65. art. 4.*

5. *Quomodo magnitudo perſonę aggrauat peccatum?*

MAgnitudo perſonæ aggrauat ſpeciem peccati, quod ex deli-

liberatione procedit. Primo quidem, quia maior, qui excedit in ſcientia, & virtute, faciliùs poteſt peccato reſiſtere. Secundo propter ingratitudinem, quia magnitudo eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando. Tertio propter repugnantiam actus peccati ad magnitudinem perſonæ: ſicut ſi Princeps iuſtitiam violat, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos; & ſi Sacerdos fornicetur, qui caſtitatẽ vouit. Quarto propter ſcandalum. Poteſt etiam magnitudo perſonæ transferre in aliam ſpeciem, ſi ſuperueniat deformitas inobedientię, vel voti, vel alicuius huiuſmodi *ead. q. art.* 10. *&* *q.* 89. *art.* 3.

QVÆSTIO VII.

De ſubiecto peccatorum?

1 Quomodo peccatum eſt in voluntate?

NOn ſolum voluntas eſt ſubiectum peccati, ſed omnes aliæ inferiores potentiæ, quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, & ab eis reprimi per voluntatem; quia peccatum eſt actus voluntarius: actus autem voluntarij dicuntur non ſolum qui eliciuntur à voluntate, ſed etiam qui à voluntate imperantur. 1. 2. *q.* 74. *art.* 1. *&* 2.

2. *Quo modo peccatum eſt in ſenſualitate?*

IN ſenſualitate poteſt eſſe peccatum, in quantum nata eſt à voluntate moueri: in ea tamen non poteſt eſſe peccatum mortale, ſed ſolum in ratione; quia inordinatio, ſiue auerſio ab vltimo fine, in qua conſiſtit ratio peccati mortalis, non eſt niſi eius, cuius eſt ordinare in finem; ordinare autem aliquid in finem non eſt ſenſualitatis, ſed ſolum rationis. *ead. q. ar.* 3. *&* 4. *& q.* 7. *de malo art.* 6.

3. *Quomodo peccatum eſt in ratione?*

PEccatum poteſt eſſe in ratione dupliciter. Primò quidem quando deficit in cognitione veri; ſicut quando ignorat id quod poteſt, & debet ſcire. Secundò quando deficit in directione non ſolum exteriorum actuum, ſed etiam interiorum paſſionum: & hoc contingit dupliciter: Vno modo quando imperat illicitas paſſiones; ſicut quando homo ex deliberatione ſibi prouocat motum iræ, vel cõcupiſcentiæ: Alio modo quando poſt deliberationem non reprimit illicitum paſſionis motum: ſicut cùm aliquis, poſtquam deliberauit, quod motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit: & ſic dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione *ead. q. art.* 5. *&* 6.

4. *Quomodo conſenſus eſt in ratione ſuperiori, & inferiori?*

AD rationem ſuperiorem, quæ intendit rationibus æternis, pertinet conſenſus in actum peccati, & etiam in delectationem interiorem, quæ inducit ad actum; quando ſcilicet ratio ſuperior per conſiderationem legis æternæ non cohibet ipſum actum peccati, vel etiam delectationem. Sed ad rationem inferiorem, quæ intendit temporalibus rationibus, ſpectat conſenſus ſolùm in de-

delectationem, quando inferior ratio per rationes temporales acceptat ipſam delectationem. *ead. q. art. 7. & ad. 3. & 4. qu. 7. de malo art. 5.*

5. Quomodo conſenſus attribuitur rationi, & voluntati?

Conſenſus poteſt attribui rationi, & voluntati: rationi quidem abſolutè, quia ad ipſam pertinet deliberare, & iudicare; Voluntati verò non abſolutè, ſed conſequenter ad actum rationis deliberantis, & iudicantis: in hoc enim terminatur conſenſus, quia voluntas tendit in id, quod eſt iam ratione iudicatum. *ead. q. art. 7. ad. 1.*

6. Quando conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale?

Conſenſus in delectationem cogitationis fornicationis, ſicut & alij actus peccati mortalis, quæ habet pro obiecto ipſam cogitationem, non eſt peccatum mortale; ſed interdum eſt veniale: ſicut cum aliquis inutiliter cogitat de fornicatione, & occurrunt pulchræ viæ, & delectatur: interdum nullum eſt peccatum, puta cum aliquis vtiliter cogitat de ea; ſicut cum vult de ea prædicare, vel diſputare. Conſenſus autem in delectationem fornicationis cogitatæ, quæ habet pro obiecto ipſam fornicationem, quando ſcilicet ratio imperat delectationem huius actus, vel non reprimit poſt deliberationem, vt dictum eſt, eſt peccatum mortale, quia prouenit ex inclinatione affectus in hunc actum. Si autem poſt deliberationem non reprimit ex negligentia, vel ex tepiditate; non vt delectetur de malo actu cogitato, *ſecundum Caietanum in ſumma, verbo: Delectationis moroſa*, non eſt peccatum mortale: niſi ſit tanta negligentia, vt redeat in naturam ſuæ ſpeciei, vt quaſi ideo neglexerit, vt delectetur. *ead. qu. art. 8. & qu. 15. de verit. art. 4. & Quodl. 12. art. 34.*

QVÆSTIO VIII.

De cauſis peccatorum in generali.

1. Quæ eſt cauſa interior peccati?

Dvplex eſt cauſa interior peccati: Vna eſt proxima ex parte rationis, & voluntatis, quando ſcilicet ratio ceſſat à conſideratione regulę rationis, vel legis diuinæ, & voluntas intendit bonum apparens, diſſonans legi rationis, vel Dei: & ſic voluntas producit actum peccati. Alia cauſa interior peccati eſt remota ex parte imaginationis, & appetitus ſenſitiui, quando ex apprehenſione imaginationis appetitus ſenſitiuus inclinatur in bonum apparens: & hęc cauſa, vt notat Caietanus, non inuenitur in quolibet peccato, poteſt enim peccari abſque concurſu appetibilis ſecundum ſenſum, vt patet de infidelitate. *1. 2. q. 75. art. 1. & 2.*

2. Cur non poteſt eſſe aliqua cauſa exterior perficiens peccatum?

Nvlla poteſt eſſe cauſa exterior perficiens peccatum: quia cauſa interior peccati eſt voluntas, ratio, & appetitus ſenſitiuus, vt dictum eſt. Si ergo aliquid exterius eſ-

ſet cauſa perficiens peccatum, moueret voluntatem, vel rationem, vel appetitum ſenſitiuum, ſed non poteſt aliquid exterius, ſicut bonum appreſenſum, ex neceſſitate mouere voluntatem: ſed voluntas interius mouetur ex neceſſitate à ſeipſa, vt cauſa ſecunda: & à Deo vt cauſa prima. Neque poteſt aliquid exterius ex neceſſitate mouere rationem, ſicut homo, vel dæmon perſuadens peccatum. Neque poteſt ex neceſſitate mouere appetitum ſenſitiuum, ſicut ſenſibile exterius, niſi fortè aliquo modo diſpoſitum. Vnde relinquitur, quod non poteſt eſſe aliqua cauſa exterior ſufficienter ad peccandum inducens. *ead. q. art. 3. & q. 3. de malo art. 3.*

QVÆSTIO IX.

De cauſa peccati, quæ eſt malitia.

1. Quando aliquis peccat ex certa malitia?

PEccatum ex certa malitia, vel induſtria eſt ex voluntaria electione mali: quando ſcilicet aliquis non refugit incurrere aliquod malum ſpirituale, vt bono temporali perfruatur. Vnde dicitur Iob 34. *Quaſi de induſtria receſſerunt à Deo, & vias eius intelligere noluerunt*. 1. 2. *q. 78. art. 1. & q. 3. de mal. art. 12.*

2. Quare peccatum ex certa malitia eſt grauius, quàm peccatum ex paſſione?

PEccatum ex certa malitia eſt grauius quàm peccatum ex paſſione, vel infirmitate? Primò quidem, quia cum aliquis peccat ex malitia, voluntas ex ſeipſa ad malum mouetur; ſed cum peccat ex paſſione, voluntas mouetur ad malum, quaſi ex quodam extrinſeco impulſa. Secundò quia in eo, qui peccat ex malitia, voluntas inclinatur in actum peccati, per proprium habitum, qui manet: & ideo qui ſic peccat, non de facili pœnitet. In eo autem qui peccat ex paſſione, voluntas inclinatur ad actum peccati, quamdiu paſſio durat, quæ citò tranſit; & ſic pœnitet de peccato. *ead. q. art. 4. & q. 3. de malo, art. 12, ad 5. & art. 13.*

QVÆSTIO X.

De cauſa peccati ex parte Dei.

1. Cur Deus non poteſt eſſe cauſa peccati?

DEus non poteſt eſſe cauſa peccati, quia homo dupliciter eſt cauſa peccati vel ſui, vel alterius. Vno modo directè, inclinando ſcilicet voluntatem ſuam, vel alterius ad peccandum. Alio modo indirectè, dum ſcilicet aliquos non retrahit à peccato. Deus autem non poteſt eſſe cauſa peccati primo modo, quia omne peccatum eſt per receſſum ab ordine, qui eſt in Deum, ſicut in finem. Et ideo non eſt a Deo, qui omnia inclinat in ſeipſum, ſicut in vltimum finem. Neque poteſt eſſe cauſa peccati ſecundo modo: Deus enim aliquibus non præbet auxilium gratiæ, per quam quis à peccato retraheretur, in pœnam præcedentis peccati; vt in eis iuſtitiæ ordo manifeſtetur 1. 2. q. 79.

q. 79. art. & 2. diſt. 37. art. 1. & ad 1. 1. & 3. contra gent. cap. 161. & 162. & q. 3. de malo art. 1.

2. Quomodo Deus eſt cauſa actus peccati?

QVamuis Deus non ſit cauſa peccati, eſt tamen cauſa actus peccati, non inquantum deformis eſt: ſic enim eſt ex cauſa ſecunda, ſcilicet libero arbitrio; ſed inquantum eſt actus: Deus enim eſt cauſa omnis actionis, inquantum eſt actio, quia omnis actio cauſatur ab aliquo exiſtente in actu: omne autem ens actu reducitur in primum actum, ſcilicet Deum, ſicut in cauſam, qui eſt per ſuam eſſentiam actus. *ead. q. art. 2. & 1. ſent. diſt. 40. q. 4. art. 2. & 2. diſt. 37. q. 1. art. 2. & q. 3. de malo art. 2.*

3. Quomodo Deus eſt cauſa excæcationis, & indurationis?

DEus eſt cauſa excæcationis, & indurationis, ſecundum illud *Iſai. 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua: & Rom. 9.* dicitur: *Cuius vult, miſeretur; Et quem vult, indurat.* Hoc autem fit, cum aliquis ponit obſtaculum gratiæ, & eſt cauſa quod Deus ſuo iudicio ſubtrahat gratiam, ex quo ſequitur excæcatio, & aggrauatio aurium, & obduratio cordis. Vnde excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationem eorum, qui excæcantur; propter quod ponitur etiam reprobationis effectus, ſed ex diuina miſericordia excæcatio ad tempus ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorum, qui excæcantur, inquantum DEVS permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum ſuum agnoſcentes, humilientur, & conuertantur. *ead. q. art. 3. & 4. & 3. con. gent. cap. 162.*

QVÆSTIO XI.

De cauſa peccati, ex parte diaboli.

Quomodo diabolus poteſt eſſe cauſa peccati?

DIabolus poteſt interius inducere hominem ad peccandum, vel proponendo aliquod appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi. Non poteſt tamen neceſſitatem inducere homini ad peccandum, quia poteſt per rationem peccato reſiſtere. *1. 2. q. 80. ad. 1. & 3. & qu. 3. de malo a. 3. & 4.*

DE PECCATO ORIGINALI,

quod eſt cauſa peccati ex parte hominis.

QVÆSTIO XII.

De traductione Originalis peccati.

1. Quomodo peccatum primi parentis traducitur in poſteros?

PEccatum primi parentis, quod dicitur peccatum Originale, traducitur in poſteros per originem, hoc eſt, per virtutem actiuam in generatione ſimul cum natura, quæ quidem traducitur non ſecundum ſe totam, ſed ſecundum carnem, cui Deus animam infundit. Et ratio eſt: quia ſicut iuſtitia originalis, per quam ratio ſubdebatur Deo, & inferiores vi-

res rationi, & corpus animæ, diuinitus data eſt primo parenti pro ſe, & poſteris, vt principio totius humanæ naturæ: ita idem illam peccando amiſit, vt non ſolùm ipſe, ſed etiam poſteri ſint priuati dono iuſtitiæ originalis. Hæc autem priuatio eſt formale in peccato originali. Et ideo huiuſmodi peccatum in poſteris habet rationem culpæ originalis ex voluntate primi parentis, non in quantum poſteri ſunt ſingulares perſonæ, ſed in quantum ſunt membra totius humanæ naturæ quam à primo parente accipiunt, ac ſi omnes homines eſſent vnus homo; ſicut motus manus ad homicidium perpetrandum habet rationem culpæ actualis non ſecundum ſe, quia manus de neceſſitate mouetur ab alio, ſed vt eſt pars totius hominis, qui voluntate agit. Vnde ſicut homicidium non dicitur culpa manus, ſed culpa totius hominis; ita peccatum primi parentis non dicitur eſſe peccatum huius perſonæ, ſed peccatum totius naturæ, ſecundum illud ad *Eph. 2. Eramus natura filij iræ.* Alia autem peccata primi parentis non traducuntur in poſteros, quia ſunt peccata perſonæ, ſiue actualia. *1. 2. q. 18. art. 1. & ad 2. & art. 2. & q. 82. art. 3. & q. 4. de malo art. 1. & 4. con: gent. cap. 52. & opuſ. 2. cap. 196. & 197.*

2. *Qui contrahant peccatum Originale?*

OMnes homines per virtutem actiuam in generatione originaliter ab Adam deriuati, peccatum Originale contrahunt, *ſecundum illud Rom. 5. Mors in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt:* alioquin non omnes indigerent redemptione, quæ per Chriſtum facta eſt, quod eſt erroneum. Ratio autem ſumi poteſt ex hoc, quod ſupra dictum eſt, quod à primo parente traducitur culpa originalis in poſteros, ſicut à voluntate per motionem membrorum traducitur peccatum actuale ad membra corporis: manifeſtum eſt autem, quod peccatum actuale traduci poteſt ad omnia membra, quæ nata ſunt moueri à voluntate. Vnde & culpa originalis traducitur ad omnes homines, qui mouentur ab Adam motione generationis. *ead. q. art. 3. & q. 4. de malo art. 6.*

3. *Quomodo baptizati traducunt peccatum Originale?*

BAptizati traducunt peccatum Originale, quia peccatum Originale per baptiſmum aufertur reatu, in quantum mens recuperat gratiam; remanent tamen actu quantum ad fomitem, qui eſt inordinatio virium inferiorum animæ, & ipſius corporis, ſecundum quod homo generat, & conſequenter traducit Peccatum Originale, & non ſecundum mentem. *Vnde Apoſt. ad Rom. 7. dicit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ,* in quantum caro infecta cōcupiſcit aduerſus ſpiritū *& declarat Conc. Trid. ſeſſ. 5. in decret. de pecc. Origin. ead. qu. art. 3. ad & quæſt. 4. de malo art. 6. ad 4. & Quodl. 6. art. 15.*

4. *Quid ſi aliquis formaretur virtute diuina ex carne humana?*

SI aliquis formaretur virtute diuina ex carne humana, non contra-

hæret peccatum Originale; quia peccatum Originale contrahitur, per virtutem actiuam in generatione originalitèr ab Adam deriuatam: Si autem aliquis formaretur virtute diuina ex carne humana, manifeſtum eſt, quod virtus actiua non deriuaretur ab Adam, ſicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, ſi manus non moueretur à voluntate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouente. *ead. q. art. 4.*

5. *Quid ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, & è conuerſo?*

SI Adam non peccaſſet, Eua peccante, filij non contraherent peccatum Originale, & è conuerſo eſſet, ſi Adam peccaſſet, & Eua non; quia peccatum Originale contrahitur per virtutem actiuam in generatione: principium autem actiuum in generatione eſt à patre; mater verò miniſtrat materiam, ſecundum doctrinam Ariſtotel. 2. de gener. animalium cap. 1. & ſic peccatum Originale non contrahitur à matre, ſed à patre. *vnde Rom. 5. dicitur. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum*, & nó per duos homines; cum tamen ambo peccauerint. Similitèr ſi Adam nó peccaſſet, Eua peccante, in filijs non eſſet paſſibilitas, & mortalitas, quia transfudiſſet in filios iuſtitiam originalem, per quam non ſolum anima ſubdebatur Deo, ſed etiam corpus ſubdebatur animæ, per quod excludebatur paſſibilitas, & mortalitas. *ead. q. art. 5, & ad. 2. q: 4. de malo art. 7. ad. 4. & 5.*

QVÆSTIO XIII.

De peccato Originali ſecundum eſſentiam.

6. *Quid eſt peccatum Originale?*

PEccatum Originale eſt quædam inordinata diſpoſitio naturæ, proueniens ex auerſione rationis à Deo in primo parente, ex qua tamquam ex cauſa conſecuta eſt inobedientia inferiorum animæ virium ad rationem, & corporis ad animam; quia ſicut prima ſubiectio rationis ad Deũ fuit cauſa ſecundæ, & tertiæ, ſcilicet inferiorum animæ virium ad rationem, & corporis ad animam, ſic prima inobedientia rationis ad Deum fuit cauſa ſecundæ, & tertiæ. Vndè priuatio originalis iuſtitiæ per quam ratio ſubdebatur Deo, eſt formale principalitèr in peccato Originali, ſecundariò verò eſt inordinatio rationis per comparationem ad inordinationem in alijs viribus animæ, quæ ſe habet, vt quoddam materiale, quia formale in peccato Originali accipitur ex parte ipſius peccati. *1. par. q 95. art. 1. & 2. 1. 2. q. 82. art. 1. & ad. 1. & 2. & ar. 3. & q. 85. art. 5. & q. 4. de malo art. 2. & ad. 12.*

QVÆSTIO XIV.

De ſubiecto Originalis peccati.

7. *Quomodo in Adam, in ſemine, & in anima eſt peccatum Originale?*

PEccatum Originale fuit in Adam, ſicut in prima cauſa principali

ſecun-

ſecundum illud Apoſt. ad Rom. 5. In quo omnes peccauerunt. In ſemine autem corporali eſt peccatum Originale, ſicut in cauſa inſtrumentali, quia per virtutem actiuam ſeminis traducitur peccatum Originale in prolem ſimul cum natura humana: In anima autem eſt peccatum Originale, ſicut in ſubiecto, quia anima poteſt eſſe ſubiectum culpæ. 1. 2. q. 83. art. 1. & q. 4. de malo art. 3.

2. *Quomodo peccatum Originale fuit in Adam?*

PEccatum Originale potiori modo fuit in Adam, quia in eo fuit ſecundum rationem actualis peccati. *ead. q. art. 1. ad 2.*

3. *Quare peccatum Originale prius eſt in eſſentia animæ, quàm in potentijs?*

PEccatum Originale prius eſt in eſſentia animæ, quam in potentijs, quia anima habet infectionem peccati Originalis ex vnione eius ad corpus, ſecundùm quod eſt forma corporis, quod quidem conuenit ei ſecundùm eſſentiam. Inter potentias autem animæ prius eſt in voluntate, quæ primam inclinationem habet ad peccandum, *ead. qu. art. 2. & 3. & 2. diſt. 31. qu. 2. art. 1. & qu. 4. de malo, art. 4. & 5.*

4. *Quas potentias peccatum Originale magis inficit?*

PEccatum Originale magis inficit potentiam generatiuam, vim concupiſcibilem, & ſenſum tactus, quia traducitur per actum generationis in commixtione ſexuum, in qua eſt delectatio ſecundùm tactū, quæ maxime concupiſcentiam mouet, *ead. q. art. 4.*

QVÆSTIO XV.

De Cauſa peccati ſecundùm quod vnum eſt cauſa alterius?

Quomodo cupiditas eſt radix omnium malorum, & ſuperbia initium omnis peccati?

CVpiditas, ſiue auaritia, ſecundum quod eſt ſpeciale peccatum, ſcilicet inordinatus appetitus diuitiarum, eſt radix omnium malorum, *vt dicitur primo ad Timot. vltimo.*, quantum ad executionem, quia homo per diuitias poteſt iuuari ad conſequenda quæcumque bona temporalia quæ ſunt obiecta omnium peccatorum, *ſecundū illud Eccl. 10. Pecuniæ omnia ob diunt*. Superbia vero, ſecundùm quod eſt ſpeciale peccatum, eſt initium omnis peccati, *vt ibidem dicitur*, quantum ad intentionem, quia homo per ſuperbiam, quæ eſt appetitus propriæ excellentiæ, intendit habere quæcunque bona temporalia. *1. 2. q. 84. art. 1. & 2. q. 8. de malo, art. 1. ad 1.*

QVÆSTIO XVI.

De Corruptione boni naturæ.

1. *Quomodo bonum natura diminuitur per peccatum?*

Bo-

BOnum naturæ, quod eſt ipſa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum, tanquam per oppoſitionem contrarij; quia peccatum eſt contrarium virtuti. 1.2.q. 85. *art.* 1. & *q. de malo art.* 11.

2. *Quare bonum naturæ non totaliter tollitur per peccatum?*

NOn eſt poſſibile quod bonum naturæ totaliter per peccatum tollatur, quia bonum naturæ eſt naturalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem conuenit homini ex eo, quod rationalis eſt: per peccatum autem non poteſt totaliter ab homine tolli, quod ſit rationalis, quia non eſſet capax peccati. *ead. q. art.* 2. & *q.* 2. *de malo art.* 12.

3. *Quæ ſunt vulnera naturæ ex peccato conſequentia?*

QVatuor ſunt vulnera inflicta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis, ſcilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiſcentia; quia per iuſtitiam originalem inferiores animæ vires perfectè ſubdebantur rationi, & ipſa ratio à Deo perficiebatur ei ſubiecta. Hac autem originali iuſtitia ſubtracta per peccatum primi parentis, omnes vires animæ remanent quodammodo proprio ordine deſtitutæ, quo naturaliter ordinantur ad virtutem, & ipſa deſtitutio, vulneratio dicitur naturæ. Et quia quatuor ſunt potentiæ animæ, quæ poſſunt eſſe ſubiecta virtutum, ſcilicet ratio, voluntas iraſcibilis, & concupiſcibilis, quatuor etiam ſunt vulnera inflicta naturę. Inquantum enim ratio deſtituitur ſuo ordine ad verum, eſt vulnus ignorantiæ. Inquantum verò voluntas deſtituitur ordine ad bonum, eſt vulnus malitiæ, quæ eſt pronitas ad malum. In quantum autē iraſcibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduum, eſt vulnus infirmitatis. Inquantum vero concupiſcibilis deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, eſt vulnus concupiſcentiæ. Sunt etiam quatuor vulnera ex peccatis actualibus conſequentia: quia inclinatio ad bonum virtutis diminuitur per peccatum actuale; Inquantum per peccatum; & ratio hebetatur, precipue in agendis, & voluntas induratur ad bonum, & maior difficultas bene agendi accreſcit, quæ ad iraſcibilem pertinet, & concupiſcentia magis exardeſcit. *ead. qu. art.* 3. & *qu.* 2. *de malo art.* 11.

4. *Quomodo mors, & alij corporales defectus ſunt effectus peccati?*

MOrs & alij defectus corporales conſequentes ſunt effectus peccati Originalis; quia per iuſtitiam originalem non ſolum inferiores animæ vires ſubdebantur rationi abſque omni deordinatione, ſed totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu. Et ideo ſublata originali iuſtitia per peccatum Originale, ſicut vulnerata eſt humana natura quantum ad animā per deordinationem potentiarum, ita etiam corruptibilis facta eſt per deordinationem corporis. Vnde huiuſmodi defectus ſunt quædam pœnæ Originalis pec-

cati

cati, quia ſubtractio originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ, ſicut etiam ſubtractio gratiæ. *ead. qu. art. 5. & 2. ſent. diſt. 30. qu. 1. art. 1. & 4. cont. gent. cap. 52. & q. 5. de malo. art. 4.*

5. Cur defectus corporales non ſunt æquales in omnibus?

DEfectus corporales non ſunt æquales in omnibus, quamuis peccatum Originale ſit æquale; ſed quorumdam corpora pluribus defectibus ſubiacent, quorumdam verò paucioribus, ſecundum diuerſitatem naturalis complexionis; quia ſubtracta originali iuſtitia per peccatum Originale, natura corporis humani relicta eſt in ſuis naturalibus. Hæc tamen diuerſitas eſt à Deo ordinata; quandoque quidem in pœnam peccati parentis: cum enim filius ſit aliquid patris ſecundùm corpus, non eſt inconueniens, quod pro peccato patris corporaliter puniatur; quandoque verò ad ſalutem hominum, vel eorum, qui patiuntur, vel aliorum, qui pœnis admonentur; & etiam ad gloriam Dei. *ead. q. art. 5. ad 1. & q. 87. art. 7. ad. 1. & q. 5. de malo art. 4.*

6. Cur remoto peccato Originali per baptiſmum, non remouentur in hac vita defectus corporales?

REMOTO peccato originali per baptiſmū [illegible], remouentur etiam defectus corporales, *ſecundum illud Rom. 8. Viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis*; quod fit ſecundùm ordinem diuinæ ſapientiæ congruo tempore, poſt ſcilicèt reſurrectionem; quia oportet, quod ad immortalitatem, & impaſſibilitatem gloriæ, quæ in Chriſto inchoata eſt, & per Chriſtum nobis acquiſita, perueniamus, conformati priùs paſſionibus eius. *ead. qu. art. 5. ad. 2.*

QVÆSTIO XVII.

De reatu pœnæ.

1. Quomodo reatus pœna eſt effectus peccati?

POena directè non eſt effectus peccati, quia poteſt eſſe iuſta, & à Deo, & ab homine inflicta. Sed reatus pœnæ eſt effectus peccati, quod ſcilicèt aliquis fit reus pœnæ, quod eſt malum, quia qui peccat, agit contra rationem, & contra legem humanam, & contra legem diuinam. Vnde triplicem pœnam incurrit: vnam quidem à ſeipſo, quæ eſt conſcientiæ remorſus; aliam autem ab homine; tertiam verò à Deo. *1. 2. qu. 87. 1. & ad. 2.*

2. Quomodo peccatum poteſt eſſe pœna peccati?

PEccatum per ſe non poteſt eſſe pœna peccati, quia peccatum per ſe conſideratur ſecundùm quod eſt voluntarium: Sic autem habet rationem culpæ. Per accidens autem peccatum poteſt etiam eſſe pœna peccati: Primò quidem per ſubtractionem gratiæ, quæ eſt quædam pœna præcedentis peccati, ex qua ſequitur peccatum. *Vnde Rom. 1. dicit*

Apoſt. Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum, quæ ſunt animæ paſſiones; quia ſcilicèt deſerti homines ab auxilio diuinæ gratiæ vincuntur à paſſionibus. Secundò peccatũ poteſt eſſe pœna peccati per accidens ex parte ſubſtantiæ actus, quæ afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior, vt patet in ira, & inuidia; ſiue actus exterior, vt patet, cum aliqui graui labore opprimuntur, & damno, vt expleant actum peccati, *ſecundùm illud Sap. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis.* Tertio ex parte effectus, vt ſcilicet aliquod peccatum dicatur pœna reſpectu effectus conſequentis. *ad. qu. art. 2. & 2. ſent. diſt. 36. art. 3.*

3. Quomodo peccato debetur pœna infinita?

IN peccato ſunt duo, quorũ vnũ eſt auerſio ab incommutabili bono, quod eſt infinitum, & ſic peccato debetur pœna infinita, non quidem intenſiue, quia nihil creatum ſic infinitum eſſe poteſt, ſed duratione; eſt enim amiſſio infiniti boni, ſcilicèt Dei. Aliud eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum, quod eſt finitum, & ex hac parte peccato debetur pœna finita. *ead. q. art. 4. & ad. 3. & 3. par. q. 86. art. 4. & opuſc. 2. cap. 183.*

4. Qua peccata non puniuntur pœna æterna?

PEccata in quibus eſt inordinatio circa, ea, quæ ſunt ad finem, ſaluato ordine ad vltimum finem, in quantum plus, vel minus debitè eis intenduntur, non puniuntur pœna æterna, ſed temporali, puta cum homo nimis erga aliquam rem temporalem afficitur, non tamen pro ea vellet Deum offendere, aliquid contra præceptum eius faciendo. Huiuſmodi autem ſunt peccata venialia: *ead. q. art. 5.*

5. Quomodo pœna debetur culpę?

POena ſimplicitèr, ſecundùm quod habet rationem pœnæ, ſemper habet ordinem ad culpam propriam: quandoque quidem ad culpam actualem, puta cum aliquis vel à Deo, vel ab homine pro peccato commiſſo punitur: quandoque verò ad culpam originalem, vel principalitèr, vel conſequenter. Principalitèr quidem pœna originalis peccati eſt, quod natura humana ſibi relinquitur deſtituta dono originalis iuſtitiæ, conſequenter verò, in quantum ad hoc conſequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominis contingunt. Pœna autem inquantum eſt ſatisfactoria, quæ quodammodo eſt voluntaria, non ſemper ſuſtinetur pro culpa, ſed interdum aliquis, qui non peccauit, pœnam voluntariam pro alio portat. *ead. qu. art. 7.*

QVÆSTIO XVIII.

De peccato mortali, & veniali.

1. Quomodo peccatum mortale, & veniale differunt genere?

PEccatum mortale, & veniale differunt genere, ex eo, quod eſt

eſt aliquod mortale ex genere, quod contrariatur charitati, ſiue ſit contra dilectionem Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi, ſiue contra dilectionem proximi, ſicut homicidium, adulterium, & ſimilia: aliquod verò eſt veniale ex genere, quod in ſe continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei, & proximi, ſicut verbum otioſum, riſus ſuperfluus, & alia huiuſmodi. 1. 2. *qu.* 72. *art.* 5. *ad.* 1. *& qu. art.* 2. *& q.* 2. *de malo art.* 8.

2. *Quomodo peccatum veniale poteſt fieri mortale, & è conuerſo?*

PEccatum veniale ex genere poteſt fieri mortale ex parte agentis, vel quia in eo conſtituit vltimum finem, ſicut cum quis ita peccatum veniale committit, quod paratus eſſet illud exequi, etiam ſi eſſet mortale. Vel cum ordinat ipſum ad aliquid, quod eſt peccatum mortale ex genere, ſicut cum ordinat verbum otioſum ad adulterium committendum. Similitèr quando ex peccato veniali ſcienter ſequitur aliquod peccatum mortale, puta graue ſcandalum, vel ſi eſt conſcientia erronea, ſicut ſi aliquis putat ſe peccare mortalitèr in verbo otioſo: Ex parte etiam agentis contingit, quod peccatum veniale propter imperfectionem actus, qui non eſt deliberatus ratione, poteſt fieri mortale ex genere, ſi ſuperueniat deliberatus conſenſus rationis; & è contra peccatum mortale ex genere poteſt fieri veniale, propter imperfectionem actus, ſi actus non eſt deliberatus ratione. Non poſſunt autem multa venialia peccata vnum peccatum mortale conſtituere: non enim omnia peccata venialia mundi poſſunt habere tantum de reatu, quantum vnum peccatum mortale: quod patet ex parte durationis, quia peccatum mortale inducit reatum pœnæ æternæ; peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis. Patet etiam ex parte pœnæ damni, quia peccatum mortale meretur carentiam viſionis diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt. Eſt etiam manifeſtum ex parte pœnæ ſenſus, quantùm ad conſcientiæ remorſum, licet forte quantùm ad pœnam ignis non ſint improportionabiles pœnæ. 1. 2. *qu.* 19. *art.* 5. *& qu.* 88. *art.* 2. 4. *&* 6. *qu.* 2. *de malo art.* 8. *& qu.* 7. *art.* 1. *ad.* 5. *& art.* 3.

3. *Quomodo peccatum veniale diſponit ad mortale?*

PEccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale dupliciter. Primò quidem poteſt diſponere ad peccatum, quod eſt mortale ex parte agentis per quamdam conſequentiam: augmentata enim diſpoſitione, vel habitu per actus venialium peccatorum, in tantum poteſt affectus peccandi creſcere, quod ille, qui peccat, finem ſuum conſtituat in peccato. Secundò poteſt peccatum veniale ex genere diſponere ad mortale ex genere, remouendo prohibens, ſcilicet ſubiectionem voluntatis ad debitum ordinem: ex hoc enim, quod peccans conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubiice-

re circa ea, quæ ſunt ad finem, diſponitur ad hoc, quod etiam voluntatem ſuam non ſubiiciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod eſt peccatum mortale ex genere 1.2.*q*.88.*ar*.3.

4. *Quomodo peccatum veniale poteſt fieri mortale ratione circumſtantiæ?*

CIrcumſtantia non poteſt de veniali peccato ex genere facere mortale, manens circumſtantia, ſed ſolùm quando conſtituit nouam ſpeciem peccati, & tunc non habet rationem circumſtantiæ, ſed efficitur ſpecifica differentia actus moralis. De veniali autem propter imperfectionem actus, quando non pertingit ad deliberatum conſenſum rationis, poteſt circumſtantia, ſcilicet deliberatus conſenſus ſuperueniens, facere mortale. *ead. q. art.* 5. & *q.* 7. *de malo art.* 4.

DE GRATIA, QVÆ EST Exterius principium humanorum actuum.

QVÆSTIO XIX.

De neceſſitate gratiæ.

1. *Cur homo non poteſt cognoſcere aliquod verum ſine auxilio Dei?*

HOmo non poteſt cognoſcere aliquod verum naturale ſine auxilio Dei generali, à quo mouetur ad ſuum actum: quia intellectus humanus dependet à Deo, à quo non ſolùm habet formam per quam agit, ſcilicet ipſum intelligibile lumen, ſed etiam mouetur ad ſuum actum, ſicut & de quolibet ente creato dicendum eſt. Verum autem ſupernaturale, ſicut myſteria fidei, non poteſt cognoſcere abſque ſpeciali lumine gratiæ. 1. *p. q.* 111. *art.* 1. *ad.* 1. & 1. 2. *q.* 109. *art.* 1. & *ad.* 2. 2. *q.* 6. *art.* 1. & 2. *ſent. diſt.* 28 *art.* 5. & *ad.* 1. & 4.

2. *Cur homo non poteſt velle, & facere bonum ſine diuino auxilio?*

HOmo in ſtatu naturæ integræ, qui erat ſtatus innocentiæ ante peccatum primi parentis, poterat velle, & facere totum bonum naturæ ſuæ proportionatum, quale eſt bonum virtutis acquiſitæ per ſua naturalia, abſque ſpeciali auxilio diuino, non tamen abſque auxilio generali, ſicut primo mouente. Sed non potuit homo in illo ſtatu velle, & facere bonum ſupernaturale, quod eſt bonum virtutis infuſæ, abſque ſpeciali dono gratuito ſuperaddito virtuti naturæ, quantum ad vnum, ſcilicèt ad operandum, & volendum illud bonum. In ſtatu autem naturæ corruptæ, ſcilicet poſt peccatum, non poteſt homo per ſua naturalia velle, & facere totum bonum ſibi connaturale, ita quod in nullo deficiat, abſque ſpeciali Dei auxilio naturam ſanantis: ſed poteſt velle, & facere aliquod bonum ſibi connaturale per virtutem ſuæ naturæ, quod dicitur bonum moraliter, ſine ſpeciali Dei auxilio, ſicut ædificare domum, plantare vineas, manducare, bibere, & habere amicum, & alia huiuſmodi quæ ad præſentem vitam pertinent (vt dicit, Auguſtinus in 3. reſponſione con-

contra Pelagianos) non tamen poteſt hoc facere, & velle ſine generali Dei motione, *ſecundum illud Ioannis 15. Sine me nihil poteſtis facere, &* *Iſai 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine*. Vlterius non poteſt facere, & velle bonum ſupernaturalis virtutis abſque ſpeciali dono ſupernaturali, quantum ad duo, ſcilicet ad naturam ſanandam, & ad operandum illud bonum. Mouet autem Spiritus ſanctus voluntatem liberè ad benè agendum, & volendum, in quantum per amorem inclinat voluntatem in verè bonum, ad quod naturaliter ordinatur. *Vnde Apoſtolus dicit 2. Cor. 3. Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. 1. p. q. 105. art. 4. & ad. 1. & q. 11. art. 2. & 1. 2. q. 9. art. 6. ad. 3. & q. 109. art. 2. & 5. & 2. ſent. vbi ſup. art. 1. & 4. contr. gent. cap. 22.*

3. *Cur homo non poteſt diligere Deum ſuper omnia, ſine auxilio gratiæ?*

HOmo in ſtatu naturæ integræ poterat naturaliter diligere Deum ſuper omnia, ſine dono gratiæ ſuperadditæ naturalibus bonis, quia naturale eſt, vt quælibet pars plus amet totum, quam ſeipſam: vnde manus exponitur ictui ad conſeruationem totius corporis. Manifeſtum eſt autem, quod Deus eſt bonum commune totius vniuerſi, & omnium partium eius; & ideo homo in ſtatu naturæ integræ naturaliter poterat diligere Deum plus, quàm ſeipſum, & ſuper omnia; non tamen poterat virtute ſuæ naturæ diligere Deum ſuper omnia abſque generali auxilio Dei, ad hoc eum mouentis: Sed in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt homo per virtutem ſuæ naturæ diligere Deum ſuper omnia ſine ſpeciali auxilio gratiæ naturam ſanantis, quia propter corruptionem naturæ, ſequitur bonum priuatum, niſi ſanetur per gratiam Dei. *ead. q. art. 3. & 1. part. qu. 60. art. 5. et 3. diſt. 29. art. 3. et Quodl. 1. art. 8.*

4. *Cur homo non poteſt ſeruare omnia præcepta legis ſine auxilio gratiæ?*

HOmo in ſtatu naturæ integræ potuit ex puris naturalibus implere omnia mandata legis ſine auxilio gratiæ, quantum ad ſubſtantiam operum, prout ſcilicèt homo operatur iuſta, & fortia, & alia virtutis opera. Indigebat tamen generali Dei motione ad mandata implenda. Sed in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt naturalitèr omnia mandata diuina implere ſine gratia ſanante, *vt docet Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 11.* Quantum autem ad modum agendi, vt ſcilicèt ex charitate fiant, neq; in ſtatu naturæ integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ poteſt homo mandata legis implere abſque gratia, ſcilicèt gratum faciente. *ead. q. art. 4. ad. 3. & 2. ſent. vbi ſup. art. 3.*

5. *Cur homo non poteſt ſe præparare ad gratiam abſque auxilio gratiæ?*

HOmo non poteſt ſe præparare ad conſequendum donum gratiæ habituale, ſine auxilio Dei gratuito interius homini inſpirantis bonum propoſitum, & exterius remedia ſalutis procurantis, puta prædicationes, exempla, & interdum ægri-

ęgritudines, & flagella: & ratio eſt, quia hoc eſt pręparare ſe ad gratiam, quaſi ad Deum conuerti: non poteſt autem homo ad Deum conuerti, niſi Deo ipſum ad ſe conuertente, ſecundùm illud *Hierem. 31. Conuerte me, & conuertar.* Et Ioan. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*, & declarat *Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 5. ead. qu art. 6.* & *2. 2. qu. 2. art. 5. ad. 1. & 2. ſen. vbi ſup. art. 4. & ad. 2. Quodl. 2. art. 7.*

6. *Cur homo non poteſt reſurgere à peccato ſine auxilio gratiæ?*

Homo non poteſt reſurgere à peccato, quod eſt ipſum reparari ad ea, quæ peccando amiſit, ſine auxilio gratiæ, & quantùm ad habituale donum, & quantùm ad interiorem Dei motionem, quia homo incurrit triplex detrimentum peccando; ſcilicet maculam, in quantum priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati: corruptionem naturalis boni, in quantùm natura hominis deordinatur voluntate hominis Deo non ſubiecta; & reatum pœnæ, per quem homo peccando mortalitèr meretur damnationem æternam. Sed decor gratiæ, cum proueniat ex illuſtratione diuini luminis, non poteſt in anima reparari, niſi Deo denuo illuſtrante per habituale donum, quod eſt gratiæ lumen. Neque ordo naturæ reparari poteſt, vt ſcilicet voluntas hominis Deo ſubijciatur, niſi Deo ipſam ad ſe trahente. Neque reatus pœnæ æternæ remitti poteſt, niſi à Deo, in quem eſt offenſa commiſſa, & qui eſt hominum iudex. Ideo requiritur auxilium gratiæ ad hoc, quod homo à peccato reſurgat. *ead. q. art. 7. & 2. ſen. vbi ſupra art. 2. & 3. con. gent. cap. 157. & docet Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 14.*

7. *Cur homo ſine gratia non poteſt diù vitare peccatum mortale?*

Homo ſine gratia non poteſt vitare peccatum mortale, non niſi citò per gratiam reparetur, quia cum homo non habet cor ſuum ita firmatum in Deo per gratiam, vt pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando ab eo ſeparari vellet, & habet malum finem, vel malum habitum, occurrũt multa, proptèr quæ conſequenda, vel vitanda, recedit à Deo, contemnẽdo præcepta eius, & ita peccat mortalitèr, quia homo operatur ſecũdum finem præconceptum, & ſecundum inclinationẽ habitus, niſi præmeditatio rationis impediat: ſed quia non poteſt homo ſemper eſſe in tali præmeditatione, ideo non poteſt diù permanere, quin operetur ſecundùm ſuam inclinationem, niſi citò per gratiam reparetur. Vnde dicitur *in Pſalm. Dum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. ead. q. art. 8. & 3. con. gent. cap. 160.*

8. *Cur homo in gratia conſtitutus non poteſt operari bonum, & vitare malum, & etiam in bono perſeuerare abſque auxilio gratiæ?*

Homo conſtitutus in gratia non poteſt operari bonum, & vitare malum, & etiam in bono per-

perſeuerare ſine diuino auxilio ipſo protegente, & dirigente propter humanæ naturæ infirmitatèm, quæ quidem licet per gratiam ſanetur quantùm ad mentem, remanet tamen in ea infectio quantum ad carnem, per quam ſeruit legi peccati, vt dicitùr *ad Rom.*

7. Remanet etiam quædam ignorantiæ obſcuritas in intellectu, ſecundum quam non poſſumus plenè ſcire quid nobis expediat, ſecundum illud *Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ*, non ſolùm propter varios rerum euentus, ſed etiam quia nos ipſos non perfectè cognoſcimus. Vndè etiam renatis in filios Dei per gratiam conuenit dicere in oratione Dominica: *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra: & Ne nos inducas in tentationem. & in Pſal. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea, ead. q. art. 9. & 10. & 3. cont. gent. cap. 155. Et docet Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 13. & de iuſtificat. Can. 22. & 23.*

QVÆSTIO XX.

De gratia quantùm ad eius eſſentiam.

1. *Gratia habitualis doni quid eſt?*

Gratia habitualis doni eſt qualitas ſupernaturalis, quæ à Deo infunditur animæ ad bonum ſupernaturale æternum promptè, & ſuauitèr conſequendum. 1. 2. q. 110. art. 2.

2. *Quomodo gratia contrequur?*

Gratia propriè non creatur, quia eſt accidens, quod non fit, neque corrumpitur, ſed dicitùr creari, ex eo quod homines ſecundum ipſam creantur, hoc eſt, in nouo eſſe conſtituuntur ex nihilo, hoc eſt, non ex meritis, ſecundùm illud ad *Ephеſ. 2. Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. ead. q. art. 2. ad. 3.*

3. *Quomo gratia eſt in eſſentia animæ?*

Gratia eſt in eſſentia animæ, ſicut in ſubiecto, quia homo ſecundum eſſentiam animæ eſt particeps diuinæ naturæ per quandam regenerationem, quæ fit per gratiam. *Vnde ſecundum Caietanum, gratia primò facit hominem filium Dei adoptiuum, & conſequentèr facit eum mereri vitam æternam, quia prius eſt eſſe, quam operari.*

Eſt autem in eſſentia animæ mutabilitèr, ita vt poſſit amitti, quia eſt in eſſentia animæ, ſicut quædam forma, quæ eſt in ſubiecto ſecundum conditionem ſubiecti: Anima autem quamdiù eſt in ſtatu viæ, eſt mutabilis ſecundùm liberum arbitrium. *ead. q. art. 4. & 3. q. 63. art. 5. ad. 1. & 2. ſent. diſt. 26. art. 3. & q. 27. de verit. art. 6.*

QVÆTIO XXI.

De diuiſione gratiæ.

1. *Quomodo gratia diuiditur per gratiam gratum facientem, & gratis datum*

Duplex eſt gratia; vna gratum faciens, per quam homo iuſtificatur; alia gratis data, quæ da-

tūr homini, vt ad iuſtificationem alterius cooperetur, & de hac dicit *Apoſt. 1. Corinth: 12. Vniucuiq: datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem*, ſcilicet aliorum 1. 2. q. 111. art. 1.

2. *Quare gratia gratis data communi nomine appellatur?*

GRatia gratum faciens dicitur etiam gratis data ſecundūm illud ad *Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius*; ſed addit aliquid ſupra rationem gratiæ gratis datæ, quia facit hominem gratū Deo: Et ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet ſibi nomen commune. *ead. qu. art. 1. ad. 3.*

3. *Quomodo gratia diuiditur per operantem, & cooperantem?*

GRatia diuiditur per operantem, & cooperantem: ſi enim gratia accipiatur pro gratuita Dei motione, tunc vel mouet humanam mentem ad actum voluntatis interiorem, qui elicitur à voluntate, & præſertim ad primum actum, cum ſcilicèt aliquis incipit bonum velle, qui prius malum volebat, ſicut cum dolet de peccatis, & ratione huius actus dicitūr gratia operans, quia operatio attribuitur Deo: Vel mouet humanam mentem ad exercitium actus interioris, vel exterioris, qui à voluntate imperatur, ſicut cum quis vult largiri eleemoſynam, vel ipſam actu largitur: & reſpectu huius actus dicitūr gratia cooperans, quia operatio attribuitur voluntati, & etiam Deo, in quantum nos adiuuat ad hunc actum, & interius confirmando voluntatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbendo.

Et loquitur de humana mente gratia informata, quia ante iuſtificationem gratia non dicitūr cooperans, ſed tantum liberum arbitrium, vt patet ex Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 5.

Si autem accipiatūr gratia pro habituali dono, vel eſt principium effectus meritorij, quo aliquis conſtituitūr in ſtatu meritorio, in quantum iuſtificat, & ſic dicitūr gratia operans: vel eſt principium operis meritorij, quod ex libero arbitrio procedit, & ſic dicitur gratia cooperans. *ead. qu. a 11. 2. & ad. 2. & 2. ſent. diſt. 27. art. 5. & ad. 4.*

4. *Quomodo gratia diuiditur per præuenientem, & ſubſequentem?*

GRatia ponitur præueniens, & ſubſequens, *ſecundum illud Pſalm 58. Miſericordia eius præueniet me, & miſericordia eius ſubſequetur me, quia gratia Dei prouenit ex eius miſericordia.*

Diuiditur autem in præuenientem, & ſubſequentem, ſecundum diuerſos effectus gratiæ in nobis, qui ſunt quinque, primus eſt, vt anima iuſtificetur; ſecundus, vt bonum velit; tertius, vt bonum quod vult, efficaciter operetur; quartus, vt in bono perſeueret: quintus, vt ad gloriam perueniat. Quantum ad primum, dicitur præueniens reſpectu ſecundi; & quantūm ad ſecundum dicitur ſubſequens reſpectu primi; & præueniens reſpectu tertij; & ſic de alijs. Vndè gratia præueniens, & ſubſequens

quens non differunt ſecundùm eſſentiam, ſed ſolùm ſecundum effectum. *ead. qu. 3. & ad. 2.*

5. Quę continentur ſub gratia gratis data?

SVb gratia gratis data continentur omnia dona ſupernaturalia, quibus homo indiget ad inſtruendum alium in rebus diuinis, quę ſunt ſuper rationem, & numerátur à *Paul. 1. ad Corint. 12. Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, allij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum.* Fides autem continetur inter gratias gratis datas, vt eſt quædam ſupereminens certitudo, qua homo poteſt alios inſtruere de his, quæ ad fidem pertinent. Abundantia etiam ſapientiæ, & ſcientiæ eſt donum gratię gratis datę, vt homo poſſit non ſolùm in ſeipſo recta ſapere de diuinis, ſed etiam alios inſtruere, & contradicentes arguere. *ead. q. art. 4. & ad. 2. & 4.*

QVÆSTIO XXII.

De cauſa gratiæ.

1. Quomodo Deus eſt cauſa gratiæ?

SOlus Deus eſt cauſa principalis gratiæ, ſecundùm illud *Pſal. 83. Gratiam, & gloriam dabit Dominus:* quia donum gratiæ excedit omnem facultatem naturę creatę, cum ſit quędam participatio naturę diuinę, quę excedit omnem aliam naturam. Et ideo impoſſibile eſt, quod aliqua creatura gratiam cauſet *1. 2. q. 112. art. 1. & ad 1. & 2. & q. 27. de veritate art. 3.*

2. Quomodo requiritur præparatio ad gratiam ex parte hominis?

EX parte hominis requiritur præparatio ad habituale donum gratiæ ſuſcipiendum per actum liberi arbitrij moti à Deo, & ſic homo dicitur ſe præparare, ſecundum illud *Prou. 16. Hominis eſt præparare animum*, & eſt principaliter à Deo mouente liberum arbitrium, & ſecundùm hoc dicitur à Deo voluntas hominis præparari, & à Domino greſſus hominis dirigi. Ad gratiam autem, quæ dicitur auxilium Dei mouentis ad bonum, non requiritur aliqua pręparatio ex parte hominis, quaſi pręueniens diuinum auxilium, ſed potiùs, quæcumque preparatio in homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum. Præparat autem ſe homo ad gratiam habendam per diſplicentiam peccati, & affectum ad Deum; & hæc præparatio, quædam eſt perfecta, quæ eſt ſimul cum ipſa infuſione gratiæ, quæ eſt meritoria, non quidem gratiæ, quæ iam habetur, ſed gloriæ, quæ nondum habetur: Quædam verò eſt imperfecta, quæ aliquando pręcedit donum gratię habituale, quæ non ſufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iuſtificato; quia nullum meritum poteſt eſſe, niſi ex dono gratię habituali, quod eſt principium operis meritorij *1. 2. q. 109. art. 6. & q. 112. ar. 2. & ad 1. & 2. & 4. ſent. diſt. 17. q. 1. a. 2. & ad 1. & q. 1.*

3. *Quo-*

2. Quomodo datur gratia ſe præparanti ad gratiam?

NON ex neceſſitate datur homini gratia gratum faciens, quantumcumq; ſe præparet, vel faciat quod in ſe eſt, ſi conſideretur pręparatio ſecundum quod eſt à motu liberi arbitrij; quia donum gratię excedit omnem preparationem virtutis humanę. Hęc etiam neceſſitas repugnat arbitrij libertati, quę ad pręparationem requiritur, quia pręparatio eſt à motu liberi arbitrij per gratiam excitati, eidem gratię non ex neceſſitate coactionis, ſed liberè aſſentiendo, *vt ſtatuit Conc. Trid. Seſſ. 6. ca. 5.* Si autem conſideretur pręparatio ſecundùm quod eſt à Deo mouente, in quantum ſcilicet Deus gratuita ſua voluntate cor hominis mouet ad gratię conſecutionem, tunc ei ex neceſſitate infallibilitatis dat gratiam propter efficaciam virtutis mouentis, quę deficere non poteſt. Ex quo patet, quod Deus dat gratiam ſe pręparanti ad eam per actum liberi arbitrij moti a Deo, quia ipſe Deus vult, in quantum dat ei poſſe ſe ad gratiam pręparare, & in eo operatur, vt velit per auxilium gratię efficacis, non ſolum ab interiori, ei bonum propoſitum inſpirando, ſed etiam ab exteriori, eum ad hoc prouocando prędicationibus, vel exemplis, vel infirmitatibus, ſeu flagellis, vel alio auxilio exteriori, *ſecundum Aug. de grat. & lib. arbit. cap. 17. & de corr. & grat. cap. 12. tom. 7.* Vnde dicit Apoſtolus *ad Phil. 2. Deus eſt, qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate*, ſcilicet Dei, *vt intelligit Aug. de bon. perſeuer. c. 14. & Theod. ſuper his verbis Apoſtoli.* Similiter etiam multi non ſaluantur, quia Deus non vult, non quia ipſi nolunt: quod euidenter apparet in paruulis, decedẽtibus ſine baptiſmo, qui non habent contrariam voluntatem, *vt idem Aug. dicit contra Pelag. ad Vitalem epiſt. 107. tom. 2.* Non vult autẽ Deus aliquos ſaluari, in quantum eis ſubtrahit auxilium gratię efficacis in pœnam pręcedentis peccati, & ſaltem Originalis, ſecundum illud *Oſee 13. Perditio tua Iſrael.* ſub quibus adulti, & paruuli comprehenduntur, vt in eis iuſtitię ordo manifeſtetur. Aliquos verò vult ſaluos fieri, in quibus vult miſericordiam ſuam apparere, prębendo eis tale auxilium gratiæ: *Et hoc eſt quod dicit Aug. ca. 11. de corr. & grat. Quibus deeſt tale adiutorium iam pœna peccati eſt: Quibus autem datur, ſecundùm gratiam datur, non ſecundùm debitum.* Vtrumque autem patet *ad Rom. 9. Cuius vult, miſeretur, & quem vult, indurat*: & ibidem: *An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorẽ, aliud verò in contumeliam?* Volens Deus oſtendere iram, id eſt vindictam iuſtitiæ, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa irę apta in interitum, vt oſtenderet diuitias glorię ſuæ in vaſa miſericordię, quę pręparauit in gloriam. Vnde non eſt ratio inquirenda quare hos conuertat, & non illos, hoc enim ex ſimplici eius voluntate procedit. Neque tamen propter hoc eſt iniquitas apud Deum, ea enim, quę gratis dantur, poteſt aliquis pro libito ſuę voluntatis dare, ſecundùm illud *Matth. 20. Tolle quod*

ſtum eſt, & vade. An non licet mihi, quod volo, facere? Auxilium autem gratiæ efficacis eſt donum Dei gratuitum: Et ideo poteſt Deus hoc dare, vel ſubtrahere cui vult, hunc conuertendo, & non illum. Eſt autẽ hoc auxilium gratiæ efficacis ipſa gratia excitans, ſiue diuina motio, & gratiæ infuſio, atque exterior Dei protectio. In adultis quidem, quos Deus ad ſe conuertit per gratiæ infuſionem, abſque perſeuerantiæ dono, hoc auxilium gratiæ eſt gratuita Dei motio, per quam dat eis poſſe, & velle conuerti, vt dictum eſt: Et in hoc differt à gratia ſufficienti, per quam dat homini tantùm poſſe conuerti. & etiam poſſe perſeuerare, ſi velit, *ex Aug. de corr. & grat. loco citato.* In ijs verò, quos vult Deus ſaluos fieri, quibus perſeuerantię bonum largitur vſque in finem, eſt tum diuina motio, & gratiæ infuſio, tum etiam exterior cuſtodia, per quam occaſiones peccandi eis ex diuina prouidentia tolluntur, & prouocantia ad peccatum comprimuntur. In pueris autem hoc auxilium gratiæ eſt ſola gratię infuſio. Quod autem dicitur *1. ad Timot. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri*, intelligit *Aug. in Enchir. cap. 103.* de generibus ſingulorum, & non de ſingulis generum, vt ſit ſenſus: Deus vult de quolibet ſtatu hominum, ſaluos fieri mares, & feminas, Iudęos; & Gentiles, magnos, & paruos, non tamen omnes de ſingulis ſtatibus *1. par. q. 19 ar. 6. ad. 1. & q. 23. ar. 5. ad. 3. & q. 106. ar. 2. & q. 111. art. 2. & q. 110. art. 1. & 1. 2. q. 10. art. 4. ad 3. & q. 79. art. 3. & q. 87. art. 2. et q. 109. ar. 6. et 8. ad 3. et art. 10. et q. 111. art. 2. et ad 2. et q. 112. art. 2. et 3. et ad 2. et q. 113. art. 3. et 2. 2. qu. 2. art. 5. ad 1. et qu. 24. art. 3. et q. 137. art. 4. et 4. ſent. diſt. 17. q. 1. art. 2. ad 1. et quaſt. 1. et ad 2. et q. 2. et diſt. 20. art. 1. et 3. cont. gent. cap. 161. 162. et 163. et q. 6. de malo, quæ eſt de elect. humana art. 1. et ad. 3.*

4. *Quomodo gratia eſt maior in vno quàm in alio?*

GRatia eſt maior in vno, quàm in alio ex parte ſubiecti, prout vnus perfectiùs illuſtratur à lumine gratiæ, quàm alius, cuius ratio accipienda eſt a Deo mouente liberum arbitrium plùs, vel minùs ſecundùm ſuam voluntatem, qui diuerſimodè ſuæ gratiæ dona diſpenſat ad hoc, quod ex diuerſis gradibus pulchritudo, & perfectio Eccleſiæ conſurgat. Vnde dicit *Apoſtolus ad Epheſ. 4. Vnicuique data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti*, & numeratis diuerſis gratijs, ſubiungit: *Ad conſummationem Sanctorum in ædificationem Corporis Chriſti 1. 2. q. 112. art. 4. et 2. 2. q. 24. art. 3. et ad 1.*

5. *Quomodò poteſt aliquis ſcire ſe eſſe in gratià?*

HOmo poteſt ſcire ſe eſſe in gratia per reuelationem; reuelat enim Deus hoc aliquibus ex ſpeciali priuilegio, ſicut Paulo dictum eſt *2. ad Corint. 12. Sufficit tibi gratia mea.* Sed non poteſt aliquis ſcire ex ſe ipſo per certitudinem ſe habere gratiam, quia non poteſt haberi certa ſcientia de aliquo, niſi per proprium princi-

pium: principium autem gratiæ eſt Deus, qui propter ſui excellentiam eſt nobis ignotus, ſecundum illud *Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram*. Poteſt tamen ſcire per cõiecturam ſe habere gratiam, inquantum percipit ſe delectari in Deo, & contemnere mundanas res, & inquantum non eſt conſcius ſibi alicuius peccati mortalis; & ſic poteſt intelligi quod dicitur Apoc. 1. *Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit, niſi ille, qui accipit*, quia cilicet ille, qui accipit, per quamdam experientiam dulcedinis nouit. Sed iſta cognitio eſt imperfecta. *vt dicit Apoſt. 1. ad Corint. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum, quia vt dicitur in Pſal. 18. Delicta quis intelligit? ead. q. art. 5. et 1. ſent. diſt. 17. q. 1. art. 4. et decreuit Concil. Trid. ſeſſ. 6. c. 9. et 12. et can. 13. et 14.*

QVÆSTIO XXIII.

De iuſtificatione, quæ eſt effectus gratiæ operantis.

Quid eſt iuſtificatio impii?

IVſtificatio impij eſt quædam translatio a ſtatu iniuſtitiæ, hoc eſt peccati, ad ſtatum iuſtitiæ, inquãtum Deus infundit donum gratię iuſtificantis, & in eo, qui habet vſum liberi arbitrij, nullis exiſtentibus meritis, ſua præueniente gratia, ſimul mouet eius liberum arbitrium ad conuertendum ſe ad ipſum, eidẽ gratię liberè aſſentiendo, & cooperando per actus fidei, ſpei, & charitatis, dum credit à Deo ſe iuſtificari per gratiam eius, & ſperat Deum ſibi propitium fore, illumq; diligere incipit, & propterea mouetur in deteſtationem peccatorum. Vnde iuſtificatio impij non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratię, & donorum; ex quo homo ex iniuſto fit iuſtus. *1. 2. q. 113. ar. 1. 3. 4. et ad. 1. et 3. et ar. 5. 6. & 8. & 3. par. q. 89. ar. 2. & 4. ſent. diſt. 17. q. 1. ar. 3. 4. 5. 6. & 8. & q. 28. per totam de veritate. Et declarat. Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 4. 5. 6. & 7.*

QVÆSTIO XXIV.

De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis.

1. Quomodo homo poteſt aliquid mereri à Deo?

HOmo non poteſt per ſuam operationem mereri aliquid à Deo ſimpliciter, quia in his eſt ſimpliciter ratio meriti, in quibus eſt ſimpliciter iuſtum; merces enim dicitur retributio operis, vel laboris, quæ eſt actus iuſtitiæ: inter eos autem ſimpliciter eſt iuſtitia, quorum eſt ſimpliciter æqualitas; quia Iuſtitia ęqualitas quędam eſt. Vnde cum inter Deum, & hominem ſit maxima inęqualitas, in infinitum enim diſtant, & totum quod eſt hominis bonum, ſit à Deo non poteſt homo aliquid mereri à Deo ſimpliciter, ſed ex præſuppoſitione diuinę ordinationis, quia meretur illud bonum, ad quod diuinitus ordinatur, & ſic Deus non efficitur ſimpliciter debitor nobis, ſed ipſi, inquantum debitum

quam eſt, ſvt ſua ordinatio impleatur 1. 2. *q.* 114. *art.* 1. *& ad.* 3. *&* 2. *ſent. diſt.* 27. *art.* 3. *& ad.* 4.

2. *Cur homo ſine gratia non poteſt mereri vitam æternam?*

HOmo ſine gratia, neque in ſtatu naturæ integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ poteſt mereri vitam ęternam per pura naturalia, ſecundũ illud *Rom.* 6. *Gratia Dei, vita æterna*, non quidem in ſtatu naturæ integrę ex vna ratione, quia nulla res creata poteſt producere effectum, qui excedat proportionem ſuæ naturæ: Vita autem æterna eſt quoddam bonum excedens proportionem naturæ creatæ, quia etiam excedit cognitionem, & deſiderium eius, ſecundùm illud 1. *ad Corinth.* 2. *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.* Vnde nulla natura creata eſt ſufficiens principium actus meritorij vitæ ęternæ, niſi ſuperaddatur aliquod ſupernaturale donum, quod gratia dicitur: In ſtatu autem naturæ corruptæ additur alia ratio, cur homo non poteſt mereri vitam æternam, ſcilicet propter impedimentum peccati; Cum enim peccatum ſit quædam Dei offenſa excludens à vita æterna, nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt vitam æternam mereri, niſi prius Deo reconcilietur, dimiſſo peccato, quod fit per gratiam *ead. q. art.* 2.

3. *Quomodo homo per gratiam poteſt mereri vitam æternam ex condigno?*

OPeratio hominis, ſi conſideretur vt procedit ex motu liberi arbitrij, ſic non poteſt eſſe meritoria ex condigno propter maximam inæqualitatem: ſed eſt meritoria ex congruo propter quamdam æqualitatem proportionis, quia videtur congruum, vt homini operanti ſecundum ſuam virtutem, Deus recompenſet ſecundum excellentiam ſuæ virtutis. Quod non intelligendum eſt de operibus ante gratiam, ſed de operibus hominis iuſti; quia nullum eſt meritum hominis ante gratiam, *vt docet Auctor qu.* 112. *art.* 2. *ad.* 1. *& expreſſè determinatio eſt in Conc. Arauſic. can.* 25. *& in Conc. Trid ſeſſ.* 6. *cap.* 5. & ſic operatio hominis valet ad triplex bonum ſcilicet ad temporalium conſecutionem, ad aſſuetudinem bonorum operum, & ad diſpoſitionem ad gratiam, non quidem ad primam gratiam quæ iam habetur, ſed ad gratiæ augmentum. Si autem operatio conſideretur vt procedit ex gratia Spiritus ſancti, ſic eſt meritoria vitæ æternæ ex condigno, hoc eſt ex iuſtitia, *vt dicit Apoſtolus* 2. *ad Timoth.* 4. *In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ*; quia homo per gratiam conſors factus diuinæ naturæ adoptatur in filium Dei, cui ex ipſo iure adoptationis debetur hęreditas vitæ æternæ, ſecundùm illud *Rom.* 8. *ſi filij, & hæredes*. Eſt autem meritoria ex condigno, non ſecundum æqualitatem quantitatis, non enim tantum bonum eſt ſecundum quantitatem actus virtutis, quã tum præmium vitæ æternæ. Et hoc eſt quod dicitur *Rom.* 8. *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, ſed eſt meritoria ſecundum æqualitatem proportionis, *quia Deus tri-*

cuique reddit ſecundum opera ſua. ead. q. art. 3. 8. ad. 3. & art. 10. & 2. ſent. vbi ſupra art. 3. & 4. diſt. 15. q. 1. art. 3. q. 3.

4. *Cur homo non poteſt ſibi mereri primam gratiam?*

HOmo non poteſt ſibi mereri primam gratiam, tum quia excedit proportionem naturę, tum etiam quia ante gratiam in ſtatu peccati homo habet impedimentum promerendi gratiam, ſcilicet ipſum peccatum. *ead. q. art. 5. & 2. ſent. vbi ſup. art. 4.*

5. *Quomodo homo in gratia conſtitutus poteſt alteri mereri primam gratiam?*

HOmo in gratia conſtitutus poteſt alteri mereri primam gratiam ex congruo, niſi ponat obicem, quia congruum eſt ſecundùm amicitię proportionem, vt Deus impleat voluntatem hominis conſtituti in gratia in ſaluatione alterius, cum ipſe impleat voluntatem Dei. Nullus autem poteſt alteri mereri primam gratiam ex condigno, niſi ſolus Chriſtus: quia vnuſquiſque noſtrum mouetur à Deo per donum gratiæ, vt ipſe ad vitam æternam perueniat: Anima autem Chriſti mota eſt à Deo per gratiam, non ſolùm, vt ipſe perueniret ad vitam æternam; ſed etiam, vt alios in eam adduceret, inquantum eſt caput Eccleſiæ, & auctor ſalutis humanæ, vt dicitur ad *Hebr. 2. ead. q. art. 6. & 2. ſent. vbi ſup. art. 6.*

6. *Quomodo homo poteſt mereri augmentum gratiæ?*

AVgmentum gratiæ cadit ſub merito condigni, quia illud cadit ſub merito condigni, ad quod motio gratiæ ſe extendit: motio autem gratiæ non ſolùm ſe extendit ad terminum motus, qui eſt vita æterna, ſed etiam ad progreſſum in hoc motu, qui eſt ſecundùm augmentum gratiæ, ſecundum illud *Prou. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem,* ſcilicet *gloriæ*. Et ſic homo quolibet actu meritorio meretur augmentum gratiæ, cum ſufficienter eſt diſpoſitus ad gratiæ augmentum: & hoc fit, cum vtitur accepta gratia ſecundùm proportiones ſuarum virium, vt in nullo gratiæ Dei deſit per negligentiam. *ead. q. art. 8. ad. 3. & 2. ſent. diſt. 27. art. 5. & ad. 2. & 3.*

7. *Cur homo non poteſt mereri perſeuerantiam?*

PErſeuerantia non cadit ſub merito, ſed Deus gratis perſeuerantiæ donum largitur, quia dependet ex principio diuinæ motionis, quæ hominem inclinat ad bonum, vſque ad finem. *ead. q. art. 9.*

8. *Quomodo bona temporalia cadunt ſub merito?*

BOna temporalia ſecundùm ſe, quæ non ſunt bona ſimpliciter, ſed ſecundum quid, cadunt ſub merito ſecundum quid, inquantum hominem

mines mouentur à Deo ad aliqua temporaliter proſequenda, licèt interdum in his non habeant rectam intentionem. Sed bona temporalia, in quantum ſunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, cadunt ſub merito ſimpliciter, tantum enim dat Deus viris iuſtis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam. Vnde dicitur *in Pſal. 33. Timentes autem Dominum non minuentur omni bono, ead. qu. art. 10.*

Finis primi Libri.

DE CVRA ANIMARVM
LIBER SECVNDVS.

Poſtquam de vitiis in communi explicatæ ſunt quæſtiones, deſcendere oportet ad ipſarum dilucidationem in ſpeciali: & quia vitiorum cognitio ex cognitione oppoſitarum virtutum dependet, de ipſis etiam, ac de reſpondentibus donis diſſerendum eſt, quatenus animarum curam gerentibus opus eſt.

DE FIDE.
QVÆSTIO I.
De obiecto Fidei.

1. *Quomodo obiectum fidei eſt prima veritas?*

FORMALE obiectum fidei eſt Deus reuelans, vt prima veritas, quia omnibus, quæ nobis credenda proponuntur, aſſentimus propter veritatem Dei reuelantis. Ea autem, quibus fides aſſentit, ſe habent materialiter ad obiectum fidei. 2. 2. *q.* 1. *art.* 1. *& ad.* 1. *&* 2. *art.* 2. *&* 3. *ſent. diſt.* 24. *art.* 1.

2. *Quomodo ea, quæ ſunt fidei cognoſcuntur eſſe credenda?*

EA, quæ ſunt fidei cognoſcuntur eſſe credenda, non ſolùm ex lumine fidei, ſed etiam ex euidentia ſignorum, quia licèt non videamus ſigna, videmus tamen effectum ſignorum, ſcilicet conuerſionem fere totius mundi ad Chriſtum. *ead. q. art.* 4. *ad.* 2. *&* 3. *& opuſc.* 3. *cont. Græcos cap.* 7.

3. *Quomodo credibilia ſunt per articulos diſtinguenda?*

CRedibilia fidei Chriſtianæ diſtinguũtur per articulos, inquãtum ſeorſum habent ſpeciales difficultates: ſicut aliam difficultatem habet, quod Deus ſit paſſus, & aliam quod mortuus reſurrexerit: & ideò ſunt duo articuli. Sed quod ſit paſſus, mortuus, & ſepultus, vnã difficul-

cultatem habent? & Ideo hæc ſub vno articulo continentur. Arthron enim in Græco, quod in Latino articulus dicitur, ſignificat quamdam cooptationem aliquarum partium ad inuicem. Non omnia autem credibilia diſtinguuntur per articulos, ſed ea, quæ per ſe ad fidem pertinent, ſicut myſterium Trinitatis, Incarnationis Chriſti, & alia huiuſmodi. Ea verò, quæ proponuntur in ſacra Scriptura, vt credenda non per ſe, ſed in ordine ad manifeſtationem eorum, quæ per ſe pertinent ad fidem, non ſunt per articulos diſtinguenda, ſicut quod Abraham duos filios habuit, & quod ad tactum oſſium Eliſæi ſuſcitatus eſt mortuus, & alia huiuſmodi, quæ narrantur in ſacra Scriptura in ordine ad manifeſtationem Diuinæ maieſtatis, vel Incarnationis Chriſti *ead. q. art. 6. & ad. 1. & 3. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 1.*

4. *Quomodo Articuli Fidei per ſucceſſionem temporum creuerunt?*

Articuli fidei creuerunt per temporum ſucceſſionem, non quãtum ad eorum ſubſtantiam, quia quæcumque poſteriores crediderunt, implicitè continebantur in fide præcedentium Patrum, ſed quantum ad explicationem, quia quędam explicitè cognita ſunt à poſterioribus, quæ à prioribus non cognoſcebantur explicitè. Vnde Dominus Moyſi dixit Exod. 6. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, & nomen meum Adonai non indicaui eis.* Et Dauid dicit: *Super ſenes intellexi.* Et Apoſtolus ad *Eph. 3. In Myſterio Chriſti quod alijs generationibus non eſt agnitum filijs hominũ, ſicut nunc reuelatũ eſt Sanctis Apoſtolis eius, & Prophetis;* Quod intelligẽdum eſt ſalua Capitis excellentia in ſtatu tam naturę, quàm legis, vt docet Caietanus. Nam in ſtatu naturæ Abraham plus ſciuit per diuinam reuelationem myſterium fidei, quàm poſteriores vſque ad Moyſen; & Moyſes in ſtatu legis plus ſciuit, quàm poſteriores vſque ad tempus gratiæ; in tempore autem gratiæ, quod dicitur tempus plenitudinis ad *Galat.* 4. illi qui fuerunt propinquiores Chriſto, vel ante, vt Ioannes Baptiſta, vel poſt, vt Apoſtoli, plenius myſteria fidei cognouerunt; quia & circa ſtatum hominis hoc videmus, quod tantò homo habet perfectiorem ſtatum, quantò eſt iuuentuti propinquior, vel ante, vel poſt. *ead. qu. art. 7. & ad. 4. & qu.* 174. *art. 6. & 3. ſent. vbi ſup. art. 2. qu. 1.*

5. *Quot ſunt articuli fidei?*

Articuli fidei quantum ad ipſos, qui articulos diſtinxerunt, ſunt duodecim, ſecundùm numerum duodecim Apoſtolorum, ſed quantum ad ipſa credibilia, ſunt quatuordecim: Septem pertinentes ad maieſtatem Diuinitatis, & ſeptem ad myſteriũ Humanitatis Chriſti, quod eſt pietatis ſacramentum, vt dicitur ad *Tim.* 4. Circa maieſtatem Diuinitatis eſt primus articulus de Diuinæ eſſentiæ vnitate, tres alij ſunt de Trinitate perſonarum ſecundùm tres perſonas, quia circa ſingulas perſonas contingit eſſe errorem. Arrius

enim credidit Patrem omnipotentem, & æternum, ſed non credidit Filium coæqualem, & conſubſtantialem Patri, & ideò neceſſe fuit ponere articulum de perſona Filij. Et eadem ratione contra Macedonium neceſſarium fuit ponere tertium articulum de perſona Spiritus Sancti. Sunt etiam tres alij articuli de triplici opere diuinitatis proprio. Primum quidem pertinet ad eſſe naturæ, & ſic proponitur nobis quintus articulus de Creatione; Secundum pertinet ad eſſe gratiæ, & ſic ſub ſexto articulo proponuntur omnia pertinentia ad ſanctificationem hominis. Tertium pertinet ad eſſe gloriç, & ſic proponitur nobis ſeptimus articulus de Reſurrectione carnis, & vita æterna. Reſurrectio enim, & vita æterna, in quantum ad vnum ordinatur, poſſunt comprehendi ſub vno articulo: ſed in quantum ſeorſum habent difficultates, poſſunt diſtingui. Similiter circa humanitatem Chriſti ponuntur ſeptem articuli, quorum Primus eſt de Incarnatione, ſiue de Conceptione Chriſti. Secundus de Natiuitate eius ex Virgine; Conceptio enim Chriſti, & Natiuitas poſſunt diſtingui, in quantum ſeorſum habent ſpeciales difficultates. Tertius eſt de Paſſione eius, & Morte, & Sepultura. Quartus de Deſcenſu ad inferos. Quintus de Reſurrectione. Sextus de Aſcenſione. Septimus de Aduentu ad iudicium. *ead. q. art. 8. & ad. 3. & 3. ſent. vbi ſup. art. 2. & ad. 6. & opuſc. 5.*

6. *Quomodo vnitas Diuinitatis ponitur vnus articulus fidei?*

VNitas Diuinitatis ponitur vnus articulus fidei, quia ſub articulo vnitatis Dei continentur omnia, quæ pertinent ad eius prouidentiam, & omnipotentiam, & quod ipſe ſolus ſit colendus; quæ naturali ratione inueſtigari non poſſunt. *ead. qu. art. 8. ad. 1.*

7. *Quare in Symbolo antiquorum Patrum non ſit mentio de deſcenſu ad inferos?*

IN Symbolo antiquorum Patrum non ſit mentio de deſcenſu ad inferos, quia de deſcenſu ad inferos nullus error erat exortus apud hæreticos: & ideò non fuit neceſſarium aliquam explicationem circa hoc fieri. *ead. q. art. 9. ad. 4. & 3. ſent. vbi ſup. art. 2. ad. 8.*

8. *Cur Symbolum Patrum publicè cantatur, & Symbolum Apoſtolorum occultè dicitur?*

SYmbolum Patrum publicè in Miſſa cantatur, quia eſt declaratiuum Symboli Apoſtolorum, & etiam fuit editum, fide iam manifeſtata, & Eccleſia pacem habente; Symbolum autem Apoſtolorum occultè dicitur in Prima, & in Completorio, quaſi contra tenebras errorum præteritorum, & futurorum, quia fuit editum tempore perſecutionis, fide nondum publicata. *ead. qu. art. 9. ad. 6.*

9. *Quare editio Symboli neceſſaria fuit?*

EDitio Symboli neceſſaria fuit, quia accedentem ad Deum oportet

oportet credere, vt dicit Apoſtol. ad *Habr.* 11. Non poteſt autem aliquis credere, niſi ei veritas, quam credat, proponatur. Et ideò neceſſarium fuit fidei veritatē in vnū colligi, vt faciliùs poſſet omnibus proponi, ne aliquis per ignorātiā fidei veritate deficeret. *ead. q. art. 9.*

10. *Quare noua editio Symboli pertinet ad Papam?*

NOVA editio Symboli pertinet ad ſolam auctoritatem ſummi Pontificis: quia ad illius auctoritatem pertinet noua editio Symboli, ad cuius auctoritatem pertinet finaliter determinare ea, quæ ſunt fidei, vt ab omnibus firmiter teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem ſummi Pontificis; quia vna fides debet eſſe totius Eccleſiæ ſecundùm illud 1. ad *Corinth.* 1. *Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata,* quod ſeruari non poſſet, niſi quęſtio fidei determinaretur per eum, qui toti Eccleſiæ præeſt, id eſt, per ſummū Pontificem. *ead. q. art.* 10. *& 4. cont. gent. cap.* 76.

11. *Quare Papa in iudicio fidei non poteſt errare?*

PApa in quibuſdam ſententijs, quę ad particularia facta pertinent, poteſt errare, vt priuata perſona, ſicut cum agitur de poſſeſſionibus, vel de criminibus, vel de huiuſmodi: ſed vt Papa in iudicio fidei, non ex ſuo tantùm conſilio procedens, ſed ex conſilio bonorum virorum, & doctorum, non poteſt errare: tum propter diuinam prouidentiam, quæ Eccleſiam ſuam Spiritu Sancto regit, vt non erret, ſicut ipſe promiſit *Ioan.* 14. quod Spiritus Sanctus adueniens doceret omnem veritatem, de neceſſarijs ſcilicet ad ſalutem: tum etiam propter ſpecialem aſſiſtentiam Spiritus Sancti, qui Papæ ſemper aſſiſtit ratione dignitatis, ne in definitionibus fidei erret. Vnde Dominus Petro, quem ſummum Pontificem conſtituit, dixit *Luc.* 22. *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos*, ſcilicet in fide. Et propter hoc Caiphas, quamuis nequam, cum eſſet Pontifex, legitur. *Ioan.* 11. etiam inſcius prophetaſſe. *ead. qu. art.* 10. *& Quodl.* 9. *art.* 16. *& opuſc.* 1. *contra errores Græcorum.*

12. *Quare Papa in canonizatione Sanctorum non poteſt errare?*

PApa in canonizatione Sanctorum non poteſt errare, quia, vt dictum eſt, in iudicio fidei non poteſt errare: ſed honor, quem Sanctis exhibemus, eſt quædam profeſſio fidei, qua Sanctorum gloriam credimus. Vnde nec in canonizatione Sanctorum, per quam declarat aliquem venerandum eſſe, vt Sanctum, poterit errare. Et quamuis in canonizando Sanctos innitatur teſtimonio humano, quod eſt fallibile, cum inquirat per teſtes de vita, & miraculis, non tamen ob hoc poteſt errare, quia diuina prouidentia præſeruat Eccleſiam, ne in talibus fallatur. Quod autē dicit Auctor *pie credendum* eſt, interpretandum eſt *religioſè*, *Quodl.* 9. *art.* 15. *& ad.* 2.

QVÆSTIO II.

De actu fidei interiori.

1. Quomodo homo tenetur credere ea, quæ ſunt fidei?

HOmo tenetur de neceſſitate ſalutis explicitè credere ea, quæ ſunt fidei per ſe, quę directè ordinant hominem ad vitam æternam, quę ſunt articuli fidei quantum ad ea, quę in articulis continentur implicitè, quod quidem contingit, dum homo ſcit vim veritatis articulorum, licèt non ſciat eos diſtinctè, puta Deum eſſe Trinum, & vnum, Filium Dei eſſe incarnatum, & mortuum, & reſurrexiſſe, & reliqua. Non tenetur autem explicitè credere ea, quę ſunt fidei per accidens, ſcilicet in ordine ad prędictorum manifeſtationem, quę ſunt omnia, quę in ſacra Scriptura Diuinitus tradita continentur. Sed tenetur ea credere implicitè in fide maiorum, in quantum maiores adhęrent doctrinę Diuinę, vel in pręparatione animi, in quantum paratus eſt credere quidquid in ſacra Scriptura continetur. Sed tunc ſolùm hoc tenetur explicitè credere, quando hoc ei conſtiterit in doctrina fidei contineri. Maiores autem, quibus incumbit officium alios inſtruendi de fide, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis, & magis explicitè credere, ſecundùm quod pertinet ad eorum officium. *2. 2. q. 2. art. 5. & 6. & ad. 3. & 3. cnt. d. ſ. 25. q. 2. art. 1. qu. 1. 2. & 3. & in expoſ. textus, & qu. 14. de verit. art. 11.*

2. Quomodo homo tenetur credere myſterium Incarnationis Chriſti?

HOmo ante ſtatum peccati habuit explicitam fidē de Chriſti Incarnatione, in quantum ordinabatur ad conſummationem glorię: non autem in quantum ordinabatur ad liberationem à peccato per Paſſionem, & Reſurrectionem; quia homo non fuit pręſcius peccati futuri. Poſt peccatum autem fuit explicitè creditum myſterium Incarnationis CHRISTI non ſolùm quantùm ad Incarnationem: ſed etiam quantùm ad Paſſionem, & Reſurrectionem, quibus humanum genus à peccato, & morte liberatur; præfigurabant enim Chriſti Paſſionem quibuſdam Sacrificijs, & ante legem, & ſub lege, quorum quidem Sacrificiorum ſignificatum explicitè maiores cognoſcebant; minores autem ſub velamine illorum Sacrificiorum credentes ea Diuinitus eſſe diſpoſita de Chriſto venturo. In tempore autem gratię tam maiores, quàm minores tenentur habere fidem explicitam de articulis Incarnationis Chriſti, vt dictum eſt. Alias autem ſubtiles conſiderationes circa Incarnationis articulos tenentur aliqui magis, vel minùs explicitè credere, ſecundùm quod conuenit officio vniuſcuiuſque. *ead. qu. art. 7. & 3. ſent. vbi ſup. art. 2. qu. 1. & 2. & qu. 14. de verit. vbi ſup.*

3. Quomodo homo ſaluabatur per fidem Chriſti ante eius aduentum?

IVdęi antequam circumciſio inſtitueretur, ſaluabantur per fidem

Chriſti, quàm ſacrificiorum oblatione profitebantur: maiores quidem explicitè, minores verò implicitè ſub velamine illorum Sacrificiorum. Poſteà verò ſaluabantur per circumciſionem, quę erat ſignaculum fidei, vt dicit Apoſt. ad *Rom.* 4. Gentilium autem multi fuerunt ſaluati per fidem Chriſti explicitam, quam habuerunt per diuinam reuelationem, vt patet per ea, quę prędixerunt. Nam *Iob* 19. dicitur: *Scio quod Redemptor meus viuit.* Sibylla etiam pręnunciauit quędam de Chriſto, *vt Aug. dicit lib.* 13. *cont. Fauſt. cap.* 15. Potuerunt tertiò alij Gentiles ſaluari per fidem Chriſti implicitam in diuina prouidentia, credentes Deum eſſe liberatorem hominum ſecundùm modos ſibi placitos, & ſecundùm quod aliquibus veritatem cognoſcentibus Spiritus reuelaſſet, ſecundùm illud *Iob* 35. *Qui docet nos ſuper iumenta terræ.* Numquam enim Deus facienti quod in ſe eſt, de quęrenda ſalute deficit, vel deeſt, prouidendo ei, vel per prędicatorem fidei, vt patet de Cornelio *Act.* 10. vel per reuelationem. *ead. q. art.* 7. *& ad.* 3. *&* 5. *par. q.* 78. *art.* 1. *&* 2. *ſent. diſt.* 28 *art.* 4. *ad.* 4. *&* 3. *ſent. vbi ſupra art.* 1. *ad.* 1. *&* 2. *& art.* 2. *q.* 1. *ad.* 3. *& qu.* 14. *de verit. vbi ſup.*

4. *Quomodo homo tenetur credere myſterium Trinitatis?*

SIcut myſterium Incarnationis Chriſti ante Chriſti aduentum fuit explicitè creditum à maioribus, implicitè autem, & quaſi obumbratè à minoribus; ita etiam, & myſterium Trinitatis: quia myſterium Incarnationis Chriſti explicitè credi non poteſt ſine fide Trinitatis. Nã in myſterio Incarnationis Chriſti continentur, quod Filius Dei carnem aſſumpſerit, & quod de Spiritu Sancto conceptus fuerit. Et ideò etiam poſt tempus gratię tenentur omnes explicitè credere myſterium Trinitatis. *ead. queſt. art.* 8. *&* 3. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *qu.* 3.

QVÆSTIO III.

De actu exteriori fidei.

Quando confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis?

COnfeſſio fidei cadit ſub pręcepto affirmatiuo, quod non obligat ad ſemper, ſed pro loco, & tempore. Et ideò eſt de neceſſitate ſalutis, in aliquo loco, & tempore, quando ſcilicet per occultationẽ fidei ſubtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda. Sicut ſi aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel quod fides non eſſet vera, vel alij propter eius taciturnitatẽ auerterentur à fide, in huiuſmodi enim caſibus confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis. Si autem oriatur turbatio Infidelium de manifeſta Dei cõfeſſione, abſque aliqua vtilitate fidei, vel Fidelium, non eſt laudabile in tali caſu fidem publicè confiteri, ſecundum illud Matth. 7. *Nolite Sanctum dare canibus, neque margaritas mittere ante porcos, ne conuerſi dirumpant vos* 2.2. *qu.* 3. *art.* 2. *& ad.* 3.

Ex quibus colligit Caietanus, quod in

terris infidelium; vbi eſt lex, aut conſuetudo in viridi obſeruantia, quod omnes Criſtiani deferant aliquam certam veſtem, vel ſignum ad profeſſionem ſuæ fidei: Si aliquis Chriſtianus veſtem mutet, vel ſignum omittat, ne cognitus occidatur, mortaliter peccat. quia tunc eſt locus & tempus confitendæ fidei, ne ſubtrahat Deo debitum honorem; Vbi autem non eſt lex, neque conſuetudo, aut non ſeruatur ab omnibus, vel non eſt ad profeſſionem fidei ordinata, ſed ad politicum bonum verum, vel æſtimatum, puta ad punitionem, vel ad cauendum ab eis; aut aliquid huiuſmodi, vt contingit Iudæis inter Chriſtianos, licitum eſt, ad ſaluandam vitam, ad tempus non vti tali veſte, vel ſigno.

QVÆSTIO IV.

De fidei virtute.

1. *Fides quid eſt?*

FIdes ex Apoſt. ad *Hebr.* 1. eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium. Dicitur ſubſtantia, hoc eſt prima inchoatio rerum ſperandarum, quæ in nobis eſt per aſſenſum fidei, Ideo enim ſperamus beatitudinem, quia videbimus aperta viſione veritatem, cui per fidem adhęremus. Dicitur argumentum non apparentium, hoc eſt, conuictio non viſorum, quia propter diuinam veritatem intellectus credentis cõuincitur ad aſſentiendum his, quę non videt. 2. 2. *q.* 4. *art.* 1.

2. *Quomodo fides eſt in intellectu?*

FIdes eſt in intellectu, tamquam in ſubiectos quia formale obiectum fidei eſt prima veritas, quę eſt obiectum intellectus. Eſt etiam in voluntate, in quantum ex imperio voluntatis intellectus credibilibus aſſentit. *ead. q. art.* 2. & *ad.* 1. *Dicitur autem ſubiectum, vt ſimplices intelligant, in quo aliquid recipitur, vt in materia; obiectum verò, quod intellectui, vel voluntati, vel ſenſui proponitur velut materia; & ſic dicitur obiectum materiale: vel vt finis, & ſic dicitur obiectum formale.*

3. *Quomodo charitas eſt forma fidei?*

CHaritas dicitur forma fidei, inquantũ actus fidei per charitatẽ informatur, quia actus fidei ordinatur ad bonum diuinum ſicut ad finé, quod eſt obiectũ charitatis; Vnde dicitur ad *Galat.* 5. *Quod fides per dilectionem operatur. ead. q. art.* 3.

QVÆSTIO V.

De habentibus fidem.

1. *Quomodo in Dæmonibus eſt fides?*

IN Dęmonibus eſt fides coacta ſecundum illud *Iacobi* 2. *dęmones credunt, & contremiſcunt*, quia coguntur ad credendum ex euidentia ſignorum, non rerum: Vident enim multa manifeſta indicia, ex quibus percipiunt doctrinam Eccleſię à Deo eſſe, ſed ipſas res, quas Eccleſia docet, non vident, puta Deum eſſe trinum, & vnum, vel aliquid huiuſmodi. 2. 2. *q.* 5. *art.* 2. & *ad.* 1. & 3. *ſent. diſt.* 23. *q.* 3. *art.* 3.

2. *Cur.*

2. Cur hæreticus, qui diſcredit vnum articulum fidei, non habet fidem de alijs?

HÆreticus, qui diſcredit vnum articulum fidei, fidem non habet de alijs articulis, quia hęreticus non inhęret doctrinę Eccleſię, quę procedit ex prima veritate in Scripturis ſacris manifeſtata, tamquam infallibilis, & diuina regula, ſed inhęret proprię voluntati. Et ideo ſi diſcredit vnũ articulum, fidem non habet de alijs, quia obiectum formale fidei eſt prima veritas. Sed habet opinionem quamdam ſecundùm propriam voluntatem. *ead. q. a. 3.*

3. Quomodo fides poteſt eſſe maior in vno, quàm in alio?

FIdes poteſt eſſe maior in vno, quàm in alio ex parte materialis obiecti, ſcilicèt eorum, quæ materialiter credenda proponuntur, quia poteſt vnus plura explicitè credere, quàm alius: Non autem ex parte formalis obiecti, quod eſt vnũ, & ſimplex, ſcilicet prima veritas. Ex parte etiam ſubiecti fides poteſt eſſe maior in vno, quam in alio: Ex parte quidem intellectus, propter maiorem certitudinem, & firmitatem: Ex parte verò voluntatis propter maiorem promptitudinem, vel deuotionẽ, vel confidentiã. *ead. q. a. 4.*

QVÆTIO VI.

De cauſa fidei.

1 Quomodo fides eſt homini à Deo infuſa?

FIdes quantum ad ea, quæ homini credenda proponuntur, neceſſe eſt, quod ſit à Deo: Ea enim, quę ſunt fidei, excedunt rationem humanam; Et ideo non poſſunt ab homine cognoſci, niſi Deo reuelante. Sed quibuſdam reuelantur immediatè à Deo, ſicut ſunt reuelata Apoſtolis, & Prophetis; Quibuſdam autem reuelantur per fidei prædicatores à Deo miſſos, ſecundùm illud Rom. 10. *Quomodo prædicabunt, niſi mittantur?* Quantùm etiam ad aſſenſum hominis in ea, quę ſunt fidei, oportet, vt fides ſit à Deo; non enim poteſt eſſe ab aliquo extrinſeco inducente, ſicut à miraculo viſo, vel perſuaſione inducente ad fidem, quorum neutrum eſt ſufficiens cauſa: videntium enim vnum, & idem miraculum, & audientium eamdem prędicationem, quidam credunt, & quidam non credunt, vt docet Aug. *contra Pelag. epiſtola 105. ad Sixtum.* Neceſſe eſt igitur, quod ſit à Deo interiùs mouente per auxilium gratię: intellectus enim aſſentire non potens veritati fidei ex euidentia rationis, diſponitur à diuina gratia, vt aſſentiat per imperium voluntatis in diuinam veritatem tendentis. Vndè non eſt fides, niſi ſit à Deo infuſa. *2. 2. qu. 6. art. 1. & 1. par. qu. 111. art. 1. ad. 1.*

2. Quomodo fides informis eſt donum Dei?

DEus aliquando dat homini donum fidei abſque charitate, quę eſt vera fides infuſa, ſicut etiam aliquando dat donum prophetię abſque charitate; Ille tamen, qui accipit à Deo fidem abſque charitate,

non ſimpliciter ſanatur ab infidelitate, quia non remittitur ei culpa præcedentis infidelitatis abſque charitate, ſed ſanatur ſecundùm quid, vt ſcilicet ceſſet à tali peccato. *ead. qu. art. 1. 2. ad. 3. & 3. par. qu. 86. art. 3. ad. 1.*

Hac ſecundùm Caietanum ſunt notanda propter baptizatos in peccato mortali, & propter hæreticos, quando conuertuntur ad fidē cū peccato mortali: Tunc enim à diuina liberalitate infunditur fides ſine charitate, ſubiecto diſpoſito ad fidei, & non charitatis ſuſceptionem.

QVÆSTIO VII.

De dono intellectus, quod reſpondet fidei virtuti.

1. Quomodo intellectus eſt donum Spiritus Sancti?

INtellectus eſt donum Spiritus Sancti, quia eſt lumen ſupernaturale homini datum, ad cognoſcendum quædam, quæ per lumen naturale cognoſcere non poteſt. Vnde Dominus. *Luc. vlt. Aperuit diſcipulis ſuis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. 2. 2. qu. 8. art. 1. & 3. diſt. 35. qu. 2. art. 2.*

2. Quomodo intellectus poteſt ſimul eſſe cum fide?

EA, quę per ſe, & directè cadunt ſub fide, ſicut myſterium Trinitatis, & Incarnationis, non poſſunt perfectè cognoſci, ſcilicet ſecundùm eſſentiam, durante ſtatu Fidei, ſed cognoſcuntur imperfectè, in quātum ſcilicet cognoſcitur; quod propter ea, quę extrinſecus apparent, non eſt recedendum ab his, quę ſunt fidei: Ea verò, quę cadunt ſub fide in ordine ad hęc, ſicut omnia, quæ in diuina Scriptura continentur, perfectè cognoſci poſſunt. *ead. qu. art. 2.*

3. Quomodo donum intellectus eſt in habentibus gratiam?

DOnum intellectus non eſt, niſi in habentibus gratiam gratum facientem, vt dicitur in Pſal. 81. *Neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant:* quia ille habet donum intellectus, qui ad hoc mouetur à Spiritu Sancto, vt rectam æſtimationem, vel iudicium de vltimo fine habeat. Hanc autem æſtimationem non habet, niſi ille, qui circa finem non errat, ſed ei firmiter inhæret tamquam optimo, quod eſt ſolùm habentis gratiam gratum facientem. *ead. q. art. 5.*

QVÆSTIO VIII.

De dono ſcientiæ, quod etiam reſpondet virtuti Fidei.

1. Quomodo ſcientia eſt donum Spiritus Sancti?

SCientia eſt donum Spiritus Sancti, per quod homo habet certum, & rectum iudicium circa credenda, & agenda ſecundùm cauſas creatas, diſcernendo credenda à non credendis, & agenda à non agendis. *2. 2. qu. 8. art. 6. & qu. 9. art. 1. & 3.*

2. Quomodo donum ſcientiæ eſt in habentibus gratiam?

ILli ſoli donum ſcientiæ habent, qui ex infuſione gratiæ rectum iudicium habent circa credenda, & agenda, ita quod in nullo deuient à rectitudine iuſtitiæ; & hæc eſt ſcientia Sanctorum, de qua dicitur Sap. 10. *Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi ſcientiam Sanctorum. ead. qu. art. 3. ad. 3.*

QVÆSTIO IX.

De infidelitate in communi.

1. Quomodo infidelitas eſt peccatum?

INfidelitas ſecundùm puram negationem, quandò ſcilicet aliquis ex hoc ſolo dicitur Infidelis, quod non habet fidem, ſicut ille, qui nihil audiuit de fide, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ, quia talis ignorantia diuinorum conſecuta eſt ex peccato primi parêtis. Vndè ſic infideles damnantur propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt, non autem propter infidelitatis peccatum. Sed infidelitas eſt peccatum ſecundùm contrarietatem ad fidem, qua ſcilicet aliquis repugnat auditui fidei, ſecundum illud Eſai.63.*Quis credidit auditui noſtro?* tales ſunt infideles, qui propè nos ſunt, qui de noſtra fide notitiam habent. 2.2. *qu.* 10. *art.* 1.

2. Quomodo infidelitas eſt maximum peccatum?

PEccatum infidelitatis eſt maius omnibus peccatis, quæ contingunt in peruerſitate morum, quia tantò aliquod peccatum eſt maius, quantò per ipſum homo magis à Deo ſeparatur. Per infidelitatem autem maximè homo à Deo elongatur, quia nec veram Dei cognitionem habet. *ead. qu. art.* 3.

3. Quæ ſunt ſpecies infidelitatis?

INfidelitatis ſpecies ſecundùm comparationem ad fidem, in quãtum peccatum infidelitatis repugnat fidei, ſunt tres, quia aut repugnat fidei nondum ſuſceptæ, & talis infidelitas eſt Paganorum, vel Gentilium: aut repugnat fidei ſuſceptæ in figura; & ſic eſt infidelitas Iudæorum: aut repugnat fidei ſuſceptæ in manifeſtatione veritatis; & ſic eſt infidelitas hæreticorum. Species autem infidelitatis ſecundùm errorem in diuerſis, quæ ad fidem pertinent, non ſunt determinatę; poſſunt enim errores in infinitum multiplicari. Sunt autem diuerſæ infidelitatis ſpecies ex parte conuerſionis ad formale obiectum, quod eſt falſa ſententia, ex hoc, quod infideles diuerſas, & falſas ſententias ſequuntur. *ead. qu. art.* 5. *& ad.* 1.

4. Quomodo infidelitas hæreticorum eſt grauior quàm Iudæorum, & Iudæorum quàm Gentilium?

INfidelitas hæreticorum eſt grauior, quàm Iudæorum, & Iudæorum, quam Gentilium, ſecundùm comparationem ad fidem, quia grauiùs contra fidem peccant hæretici, qui repugnant fidei ſuſceptæ, eam corrumpentes, quàm Iudæi, qui repugnant fidei non dum ſuſcep-

tæ, ſecundùm illud 1. *Petri* 2. *Meliùs erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ quàm poſt cognitionem retrorſum conuerti*. Grauiùs etiam peccant Iudæi, qui repugnant fidei ſuſceptæ in figura, quàm Gentiles, qui repugnant fidei nullo modo ſuſceptæ. Sed ſecundum errorem eorum, quæ ad fidem pertinent, grauior eſt infidelitas Gentilium, quàm Iudæorum; & Iudæorum, quàm Hæreticorum; quia in pluribus errant Gentiles, quàm Iudæi, & Iudæi, quàm hæretici. Harum tamen grauitatum prima præponderat ſecundæ quantùm ad rationem culpæ, quia infidelitas habet rationem culpæ magis ex hoc, quod renititur fidei, quàm ex hoc, quod non habet ea, quæ ſunt fidei, quod magis pertinet ad rationem pœnæ, vt dictum eſt. Vndè ſimpliciter loquendo, infidelitas hæreticorum eſt peſſima. *ead. qu. art.* 6.

5. *Quando cum infidelibus publicè coram ſimplicibus eſt diſputandum?*

DIſputare de fide publicè cum Infidelibus coram ſimplicibus, qui ſunt ſollicitati ab Infidelibus conatibus eos peruertere, eſt neceſſarium ad confirmationem fidei, & ad hoc, quod tollatur infidelibus decipiendi facultas, dummodo inueniantur aliqui ad hoc idonei, qui errores confutare poſſint. Sed coram ſimplicibus, qui non ſunt ſollicitati ſuper hoc, ſicut in Terris, in quibus non ſunt Infideles, periculoſum eſt publicè diſputare de fide, quia eorum fides ex hoc eſt firmior, quia nihil diuerſum audierunt ab eo, quod credunt. *ead. qu. art.* 7.

6. *Quid ſi ſimplices in ſubtilitatibus fidei deficiunt?*

SI ſimplices, vt mulieres, idiotæ, & huiuſmodi, in his, quę ad ſubtilitatem fidei pertinent, ab hęreticis deprauati, vel ex maiorum errore, vel ex ſimplicitate deficiunt, non eis imputatur, niſi pertinaciter eorum erroribus in particulari adhęreant contra vniuerſalis Eccleſiæ fidem, quę non poteſt deficere, Domino dicente Luc. 22. *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua*, 2. 2. *qu.* 2. *art.* 6. *ad.* 2. & 3.

7. *Quando Infideles ſunt compellendi ad fidem?*

INfideles, qui nunquam ſuſceperunt fidem, ſicut Gentiles, & Iudæi, non ſunt ad fidem compellendi, vt credant, quia credere voluntarium eſt. Sunt tamen compellendi à Fidelibus, ſi adſit facultas, vt fidem non impediant, vel blaſphemijs, vel alijs malis perſuaſionibus; vel etiam apertis perſecutionibus. Et ideo Fideles frequenter contra Infideles bellum mouent, non quidem, vt eos ad credendum cogant, quia etiã ſi eos captiuos haberent, in eorum libertate relinquerẽt, an credere vellent, ſed propter hoc, vt eos compellant, ne fidem Chriſti impediant: Infideles verò, qui fidem quandoque ſuſceperunt, & eam profitentur, ſicut hæretici, & quandoque apoſtatæ, ſunt etiam corporaliter com-

compellendi, vt teneant fidem. 2. 2. *queſt.* 10. *art.* 8.

ſent. diſt. 13. *queſt.* 2. *art.* 3. & *Quodl.* 10. *art.* 15.

8. *Cum quibus Infidelibus non eſt communicandum?*

ECcleſia non interdicit Fidelibus communionem Infidelium, qui numquam fidē Chriſtianam receperunt, ſcilicet Paganorum, & Iudæorum, in eorum pœnam; quia non habet de eis iudicare ſpirituali iudicio, ſecundùm illud 1. Corinth. 5. *Quid mihi eſt de his, qui foris ſunt, iudicare?* Sed temporali iudicio in caſu, cum inter Chriſtianos commorantes aliquam culpam committunt. Sed in pœnam interdicit Fidelibus communionem illorum Infidelium, qui à fide ſuſcepta deuiant, vel corrumpendo fidem, ſicut hæretici, vel totaliter à fide recedendo, ſicut apoſtatæ. Et ratio eſt, primò quidem ne eorum conuerſatio alios corrumpat, ſecundùm illud 1. Corinth. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Secundò, ne videamur eorum peruerſę doctrinæ aliquem aſſenſum pręſtare, quod poſſet vergere in aliorum errorem, quia alij per talem familiaritatem poſſent credere illos placere nobis: & ſic eis crederent; vt dicitur 1. *Corinth.* 8. Si autem aliqui ſint ſimplices; & infirmi in fide, de quorū ſubuerſione probabiliter timeri poteſt, prohibendi ſunt ab Infidelium communione, qui fidem non ſuſceperunt, ſcilicet Paganorum, & Iudæorum, & præcipuè ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel abſque neceſſitate eis communicent, *ead. queſt. art.* 9. & 4.

9. *Quare Infideles non poſſunt dominium acquirere ſupra fideles?*

INfideles nullo modo poſſunt dominium acquirere ſuper Fideles, quia hoc cederet in ſcandalum, & in periculum Fidei; de facili enim illi, qui ſubijciuntur aliorum iuriſdictioni, ſubuerti poſſunt ab eis, quibus ſubduntur, niſi fuerint magnæ virtutis. Poſſunt autem Infideles, præexiſtens dominium habere ſupra Fideles, quamuis iuſtè per ordinationem Eccleſiæ auctoritatem Dei habentis, tale ius dominij poſſit tolli, *ead. qu. art.* 10.

10. *Qui Infidelium ritus ſunt tolerandi?*

RItus Iudæorum ſunt tolerandi propter aliquod bonum, quod ex eis prouenit. Ex hoc enim; quod Iudæi ritus ſuos obſeruant, in quibus olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus, teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus. Ritus autem aliorum infidelium, ſcilicet Paganorum, vel hæreticorum, qui nihil veritatis, vel vtilitatis afferunt, non ſunt aliqualiter tolerandi, niſi fortè ad aliquod malum vitandum, ſcilicet ſcandalum, vel diſſidium, quod ex hoc poſſet prouenire, vel impedimentum ſalutis eorum, qui paulatim ſic tolerati conuertuntur ad fidem *ead. q. art.* 11.

Hinc elicit Caietanus regulam per miſſionum criminum in regimine Principum

pam ſpiritualium, & temporalium, propter bonum proueniens, vel malum, vitandum.

QVÆSTIO X.

De hæreſi.

1. Quomodo hæreſis eſt ſpecies infidelitatis?

HÆreſis, quæ ab electione dicitur, eſt ſpecies infidelitatis, pertinens ad eos, qui intendunt quidem Chriſto aſſentire, inquantum fidem Chriſti profitentur, ſed deficiunt in eligendo ea, quibus Chriſto aſſentiant, quia non eligunt ea, quæ ſunt verè à Chriſto tradita, ſed ea, quæ ſibi propria mens ſuggerit. Eſt autem hæreſis non ſolùm circa ea, quæ directè pertinent ad fidem, quæ ſunt articuli fidei, ſed etiam circa ea, quæ indirectè ad fidem pertinent, ſicut ea, ex quibus ſequitur corruptio alicuius articuli. *2. 2. qu. 11. art. 1. & 2.*

2. Quæ ad hæreſim requiruntur?

AD hæreſim duo requiruntur. Primum eſt error contra ea, quæ ſunt fidei, per Eccleſiam determinata, quæ quidem determinatio principaliter pertinet ad auctoritatem ſummi Pontificis. Secundùm eſt pertinacia, quæ conſtituit rationem hæreſis, ita quod ſine ea non eſt hæreſis. 24. *queſt. 3. cap. dixit Apoſtolus. & cap. qui in Eccleſia.* Pertinacia autem non importat obdurationem vel obſtinationem, ſed ſolùm aſſenſum contrarium, his, quæ homo ſcit eſſe de fide *ead. quæſt. art. 2. ad. 3. & 4. ſent. diſt. 13. qu. 2. art. 1. ad. 6.*

3. Cur hæretici non ſunt tolerandi?

HÆretici ex parte ipſorum ſtatim, ex quo de hæreſi conuincuntur, poſſunt non ſolùm excommunicari, ſed etiam iuſtè occidi, quia corrumpunt fidem, per quam eſt vita animæ, ſecundùm illud Rom. 1. *Iuſtus ex fide viuit*. Ex parte autem Eccleſiæ, cuius eſt miſericordia ad errantium conuerſionem, non ſtatim condemnantur, ſed poſt primam, & ſecundam correctionem, vt *Apoſtolus* docet ad *Timoth. 3.* Poſtea verò ſi adhuc pertinaces inueniantur, Eccleſia de eorum conuerſione non ſperans, illorum ſaluti prouidet, eos ab Eccleſia ſeparando per excommunicationis ſententiam, & vlterius relinquit eos iudicio ſæculari, mundo exterminandos per mortem. *ead. qu. art. 3. & 4. ſent. diſt. 13. q. 2. art. 3.*

Et loquitur de pænis hæreticis infligendis iudicio Eccleſiæ: ſunt tamen ipſo iure excommunicati ab Innoc. 3. de hæreticis cap. excommunicamus, ab Alex. 4. eod. tit. cap. quicunque lib. 6. & in Bulla Cœnæ Domini excommunicatio eſt Papæ reſeruata.

Hìc aduertit Caietanus, quod licèt hæreticus purè mentalis ſit verè hæreticus, non eſt tamen excommunicatus, ſed ad hoc exigitur aliquis actus exterior, quia Eccleſia non iudicat actum interiorem ſecundùm ſe. Si autem exteriori aliquo opere, vel verbo peccatum ſuum exequatur, vel dicat, etiam ſi nullus

videat

videat, vel audiat, ſtatim eſt excommunicatus, quia eſt peccatum exterius, quod per ſe poteſt ab Eccleſia ſciri, licèt per accidens ſit occultum Eccleſiæ. Non obſtat, quod de hæret. in 6. Clem. cap. multorum §. verum prohibetur Inquiſitoribus ſub excommunicationis ſententia eo ipſo incurrenda, ne odio, vel amore, vel timore, aut cuiuſlibet commodi temporalis affectione contra iuſtitiam ommittant cõtra hæreticos procedere, aut alicui huiuſmodi prauitatem imponere: nam ex hoc non excomunicatur actus interior ſolus, ſed actus exterior, puta omiſſio, vel impoſitio ex interiori odio, vel amore procedens, & ſic de ſimilibus.

4. *Quomodo hæretici ſunt ab Eccleſia recipiendi?*

Eccleſia primò reuertẽtes ab hæreſi non ſolùm recipit ad bonum ſpirituale, ſcilicèt ad pœnitentiam; ſed etiam eos conſeruat in bonis temporalibus, ſicut in vita, & poſſeſſione mundana; & interdum reſtituit eos diſpenſatiuè ad Eccleſiaſticas dignitates, ſiue ſæculares, quas prius habebant, ſi videantur verè conuerſi, & hoc pro bono pacis frequenter legitur eſſe factum. Hæreticos autem relapſos recipit quidem ad pœnitentiam, non tamen eos conſeruat in vita, & alijs temporalibus bonis, vt habetur. *cap. ad abolendam de hæreticis*; quia relapſi oſtendunt ſignum inconſtantiæ circa fidem, & ideo ſi conſeruarentur in vita, & alijs temporalibus bonis, poſſet hoc in præiudicium ſalutis aliorum cedere, quia ſi relaberentur, alios inficerent. *ead. qu. art. 4. & Quodlib. 10. art. 16.*

QVÆSTIO XI.

De Apoſtaſia.

1. *Quomodo apoſtaſia pertinet ad infidelitatem?*

Apoſtaſia importat retroceſſionem quamdam à Deo, quæ quidem fit tribus modis. Primò in quantum aliquis retrocedit à religione, quam profeſſus eſt, vel ab ordine, quem ſuſcepit: & hæc dicitur apoſtaſia religionis, vel ordinis. Secundò per mentem repugnantem diuinis præceptis. Tertiò in quantum aliquis diſcedit à fide, & hæc vocatur apoſtaſia à fide, & ſic ad infidelitatem pertinet, quæ non importat determinatam ſpeciem infidelitatis, ſed quamdam circumſtantiam aggrauantem, ſecundùm illud, 2. Pet. 2. *Melius erat eis veritatem non cognoſcere, quàm poſt cognitam retroire.* *2. 2. qu. 12 art. 1. & ad. 3.*

2. *Cur Princeps propter apoſtaſiam à fide amittit ius dominij?*

Princeps quàm citò per ſententiam denunciatur excommunicatus propter apoſtaſiam à fide, ſicut etiam propter alias culpas, ipſo facto eius ſubditi ſunt abſoluti à dominio eius, & à iuramento fidelitatis, quo ei tenebantur, de *hær. cap. abſolutos Art. 15. qu. 6. cap. nos Sanctorum.* Hoc enim vergere poſſet in magnam fidei corruptionem, quia homo apoſtata iurgia ſeminat, in-

tent

tendens alios ſeparare à fide, ſicut & ipſe receſſit. *ead. q. art. 9.*

QVÆSTIO XII.

De peccato blaſphemiæ, quod opponitur confeſſioni fidei.

1. Quomodo blaſphemia eſt peccatum?

BLaſphemia importat quamdam derogationem diuinæ bonitatis, in quantum per blaſphemiam aliquis, vel negat aliquid de Deo, quod ei conuenit, ſicut cum dicitur, *Deus non eſt iuſtus, non eſt bonus, non poteſt facere*; vel aſſerit aliquid de eo, quod ei non conuenit, Quod eſt grauius peccatum, & fit vel per modum iniuriantis, ſicut cum dicitur, *Deus iniuſtus, iniquus, cornutus,* & ſimilia, quæ ſapiunt hæreſim; vel fit per modum deteſtantis, ſicut cum dicitur *Deus maledictus, veniat Deo hoc, vel illud*; vel fit per modum irridentis, ſicut Iudæi dicebāt: *Vah qui deſtruis templum Dei* Hoc autem ſi conſiſtat in corde, eſt cordis blaſphemia; ſi autem exterius prodeat per locutionem, eſt oris blaſphemia, & ſecundùm hoc blaſphemia opponitur confeſſioni fidei. Ex hoc autem quod blaſphemia eſt contra Deum, non ſequitur, quod blaſphemia, quæ fit in Sanctos, non habeat rationem blaſphemiæ, quia blaſphemia, quæ fit in Sanctos, ex conſequenti in Deum redundat, ſicut Deus in Sanctis ſuis laudatur, in quantùm laudantur opera, quę Deus in Sanctis effecit, ſecundùm illud Pſal. 67. *Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, ipſe dabit virtutem, & fortitudinem plebi ſuæ.* Vnde blaſphemia Dei, & Sanctorum eſt eiuſdem ſpeciei.

Ex hoc etiam, quod blaſphemia eſt, aliquid dicere de Deo, quod ei non conuenit, non ſequitur, quod ignominioſè nominare membra Chriſti, & Sanctorum, quæ in veritate habent, non ſit blaſphemia, quia ſecundùm Caietan. hæc vt vituperabilia dicuntur in actu exercito. Sancti autem nihil habent vituperabile, & ideò dicitur aliquid de eis, quod eis non conuenit. Similiter dicere: Ad corpus, & ſanguinem Dei *per modum ſpernentis, eſt blaſphemia, quamuis poſt Incarnationem Verbi Deus habeat corpus, & ſanguinem, quia dicit hæc vt contemptibilia. Dicere autem hæc per modum iurantis non eſt blaſphemia. 2. 2. qu. 13. art. 1. & ad. 1. & 1. Corinth. 15. lect. 2.*

2. Quare blaſphemiæ non ſunt diuerſæ ſpecies?

PEccatum blaſphemiæ, propriè loquendo, non habet diuerſas ſpecies, ſed omnes blaſphemię ſunt eiuſdem ſpeciei: quia dicere de Deo aliquid, quod ei non conuenit, & negare aliquid de eo, quod ei conuenit, non differunt, niſi ſecundùm affirmationem, & negationem, quæ non faciunt diuerſitatem ſpeciei.

Et ideò (vt aduertit Caiet.) à Confeſſario non eſt inquirenda varietas blaſphemiarum pro diuerſitate ſpecierum, ſed pro maiori grauitate indicanda, vt in cæteris peccatorum ſpeciebus contingit. ead. qu. art. 1. ad. 3.

3. Quomodo blaſphemia prohibetur per præceptum Decalogi?

Blaſ-

Blaſphemiæ prohibitio reducitur ad prohibitionem infidelitatis, quod intelligitur in eo, quod dicitur: *Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.* vel prohibetur per id, quod dicitur: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Magis enim in vanum aſſumit nomen Dei, qui aliquod falſum de Deo afferit, quam qui per nomen Dei aliquod falſum confirmat. *ead. q. art. 2. ad. 2.*

4. *Quando blaſphemia eſt peccatum mortale?*

Blaſphemia eſt peccatum mortale ex ſuo genere, quia contrariatur charitati diuinæ, in quãtum derogat diuinæ bonitati, quæ eſt obiectum charitatis. Quæcunque autem charitati contrariantur, tamquam principio ſpiritualis vitæ, ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. *ead. qu. art. 2.*

5. *Quomodo blaſphemia excuſat à peccato mortali?*

Si aliquis non aduertit hoc, quod dicit eſſe blaſphemiam, ſicut cũ ſubitò ex aliqua paſſione in verba imaginata prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat, tunc eſt peccatum veniale,&nõ habet propriè rationem blaſphemiæ. Si autem aliquis aduertit hoc eſſe blaſphemiam, conſiderans ſignificata verborum,non excuſatur à peccato mortali, ſicut nec ille, qui ex ſubito motu iræ aliquem occidit iuxtà ſibi ſedentem. *ead. quæſt. art. 2. ad. 3.*

Vbi notandum eſt ſecundùm Caietanum in Summa, Verbo Blaſphemię, *& Silu. eodem, qu. 4. quos ſequitur Nauarr. cap. 12. num. 84. quod ſi aliquis non aduertit hoc, quod dicit, eſſe blaſphemiam ex conſuetudine, non excuſatur à peccato mortali, quia eſt inaduertentia concomitans voluntatē, ita quòd ſi aduerteret, nihilominus blaſphemaret. Vndè dicit Auctor opuſc. 1. cap. 28. quod blaſphemantem ex conſuetudine difficile eſt non blaſphemare.*

6. *Quomodo blaſphemia eſt maximum peccatum?*

Blaſphemia eſt maximum peccatum, quia opponitur confeſſioni fidei; & ideò habet in ſe grauitatē infidelitatis, quæ cum ſit maximum peccatum ex ſuo genere, conſequens eſt, quod etiam blaſphemia ſit peccatum maximum ad idem genus pertinens,& ipſum aggrauans, ſi aliquis non moueatur ex paſſione, vel habitu, ſed praua voluntate affecta ad deteſtandum diuinum honorem, & adhuc magis ſi prorumpat in verba: ſicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confeſſionem.

Vndè publico blaſphemo eſt arcta pœnitentia imponenda cap. ſtatuimus de maled. quæ tripliciter fit. Prima, vt ſeptem diebus Dominicis maneat in foribus Eccleſiæ, dum Miſſarum ſolemnia celebrantur, & vltima Dominica abſque pallio, & calceamentis, & cum corrigia in collo. Secunda, vt ſeptem diebus Veneris in pane, & aqua ieiunet, & Eccleſiam non ingrediatur. Tertia, vt ſingulis illis diebus, ſi poteſt, tres, alioquin duos reficiat pauperes, ſiue vnum,

& ſi hoc non poteſt, in aliam pœnam commutetur, & ſi hanc renuit pœnitentiam, prohibeatur ab ingreſſu Eccleſiæ, & in obitu Eccleſiaſtica careat ſepultura. Per ſæcularem etiam iudicem pœna ibi taxata mulctetur, nullam in hoc miſericordiam habiturus. ead. q. art. 3. & diſt. 9. art. 3. q. 2.

7.] *Quomodo peccatum blaſphemiæ eſt grauius peccato homicidij?*

PEccatum blaſphemiæ eſt grauius peccato homicidij ſecundùm obiectum, in quod peccatur, quia opponitur maiori bono: blaſphemia enim eſt peccatum in Deum; homicidium verò in proximum: ſed ſecundùm effectum nocendi grauius eſt peccatum homicidij, quia plus homicidium nocet proximo, quàm blaſphemia Deo. Sed quia in grauitate culpæ magis attenditur intentio prauæ voluntatis, quàm effectus operis, ideò cum blaſphemus intendat nocumentum inferre honori diuino, ſimpliciter loquendo, grauiùs peccat, quàm homicida. *ead. qu. art. 3. ad. 1. & q. 2. de malo. art. 10.*

QVÆSTIO XIII.

De blaſphemia in Spiritum Sanctum.

1. *Quomodo peccatum in Spiritum Sanctum eſt peccatum ex certa malitia?*

PEccatum in Spiritum Sanctum eſt ſpeciale genus peccati ex certa malitia; quia eſt cum contemptu alicuius boni impedientis peccatum, quod quidem bonum eſt effectus Spiritus Sancti. Sunt autem huiuſmodi bona ſex, duo ex parte diuini iudicij, quod habet iuſtitiam cum miſericordia, quorum vnum eſt ſpes, per quam homo impeditur à peccato ex conſideratione diuinæ miſericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona: & hæc tollitur per deſperationem. Alterum eſt timor, per quem homo auertitur à peccato ex conſideratione diuinæ iuſtitiæ punientis peccata: & hic abijcitur per præſumptionem, cum ſcilicet aliquis præſumit ſe poſſe conſequi gloriam ſine meritis, vel veniam ſine pœnitentia. Duo verò ſunt ex parte donorum Dei, quibus retrahitur homo à peccato, quorum vnum eſt agnitio veritatis; & hęc remouetur per impugnationem veritatis agnitæ, dum ſcilicèt aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licentius peccet. Aliud eſt auxilium interioris gratiæ: & hoc aufertur per inuidentiam fraternæ gratiæ, dum ſcilicèt aliquis non ſolùm inuidet perſonæ fratris, ſed etiam inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Duo autem ſunt ex parte peccati, quæ poſſunt hominem à peccato retrahere, quorum vnum eſt deformitas actus, cuius conſideratio inducere ſolet hominem ad pœnitentiam de peccato commiſſo, & hæc tollitur per impœnitentiam, quando ſcilicèt aliquis habet propoſitum non pœnitendi. Aliud eſt paruitas, & breuitas boni delectabilis, quod quis in peccato quærit, vt dicitur Rom. 6. *Quem fru-*

fructum habuiſtis tunc in his, in quibus nunc erubeſcitis? Cuius conſideratio inducere ſolet hominem ad hoc, quod eius voluntas in peccato non firmetur: & hoc remouetur per obſtinationem, quando ſcilicèt homo firmat ſuum propoſitum in hoc, quod peccato inhæreat. Vndè ſex ſunt ſpecies peccati in Spiritum Sanctum, Deſperatio, Præſumptio, Impugnatio veritatis agnitæ, Inuidentia fraternæ gratiæ, Impœnitentia, & Obſtinatio. 2. 2. *qu.* 14. *art.* 1. *& ad* 3. *& art.* 2. *& qu.* 105. *art.* 2. *ad* 2. *& qu.* 3. *de malo art.* 14.

2. *Quomodo peccatum in Spiritum Sanctum eſt irremiſſibile?*

PEccatum in Spiritum Sanctum eſt irremiſſibile ex parte ſua, vt dicitur *Matth.* 12. inquantum directè excludit ea, per quæ homo retrahitur à peccato: ſed ex parte Dei eſt remiſſibile, quia per ſuã omnipotentiam, & miſericordiam, aliquando conuertit in profundum maris. *ead. qu. art.* 3. *& ad* 3.

QVÆSTIO XIV.

De Cæcitate mentis, & hebetudine ſenſus.

1. *Quomodo cæcitas mentis eſt peccatum?*

CÆcitas mentis eſt peccatum. Primò quidem, ſi ſit priuatio luminis gratiæ, quæ eſt quædam pœna. Secundò, ſi ſit priuatio principij intellectualis viſionis, cui mens hominis non intendit; vel quia habet voluntatem ſe auertentem à conſideratione talis principij, ſecundùm illud Pſalm. 35. *Noluit intelligere, vt bene ageret*; vel quia occupatur circa alia, quæ magis diligit; ſecundùm illud Pſalm. 57. *Supercecidit ignis*, ſcilicèt concupiſcentiæ, *& non viderunt Solem*.

2. *Quomodo hebetudo ſenſus eſt peccatum?*

HEbetudo ſenſus circa intelligentiam eſt peccatum, ſi ſit voluntaria; quod contingit, cum aliquis affectus circa carnalia, ſpiritualia ſubtiliter penetrare negligit. *ead. q. art.* 3.

DE SPE.

QVÆSTIO XV.

De Obiecto Spei.

1. *Quomodo beatitudo æterna eſt obiectum ſpei?*

PRoprium, & principale obiectum ſpei, eſt beatitudo æterna, quæ in fruitione Dei conſiſtit, quia obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum, poſſibile haberi. Huiuſmodi autẽ eſt beatitudo æterna ſecũdùm quod eſt poſſibilis haberi per diuinum auxilium, tamquam agens principale inducens ad beatitudinem. 2. 2. *q.* 17. *art.* 1. 2. *&* 4. *& qu.* 18. *art.* 2.

2. *Quomodo eſt licitum ſperare in homine?*

LIcitum eſt ſperare in homine, tamquam agente ſecundario, & inſtrumentali, per quod aliquis adiuuatur ad quæcumque bona conſequenda ad beatitudinem ordinata; & hoc modo ad Sanctos conuertimur, & ab hominibus etiàm aliqua petimus. *ead. quæſt. art.* 4.

QVÆSTIO XVI.

De Subiecto ſpei.

Quomodo ſpes eſt in voluntate?

SPes eſt in voluntate, ſicut in ſubiecto, quia obiectum ſpei eſt bonum Diuinum, quod eſt obiectũ voluntatis. 2, 2. *qu.* 18. *art.* 1.

2. *Cur in Beatis non eſt ſpes?*

IN Beatis non eſt ſpes, quia obiectum ſpei eſt futura beatitudo; Beati autem fruuntur beatitudine. Vndè Apoſtol. ad Rom. 8. *Quod videt quis, quid ſperat? ead. queſt. art.* 2.

3. *Quare in Chriſto non fuit ſpes?*

CHriſtus quamuis beatitudinem corporis ſperare potuiſſet, quia erat paſſibilis, & mortalis: non tamen habuit virtutem ſpei, quia ſpes ſecũdùm quod eſt virtus Theologica, non reſpicit beatitudinem corporis, ſed beatitudinem animæ, quæ in diuina fruitione conſiſtit. Chriſtus autem ab inſtanti ſuæ conceptionis plenè habuit fruitionẽ diuinam. *ead. qu. art.* 2. *ad* 1. *&* 3. *par. q.* 7. *art.* 4. *& ad.* 2.

QVÆSTIO XVII.

De Dono timoris, quod reſpondet fidei.

1. *Quomodo timor diuiditur in filialem, ſeruilem, initialem, & mundanum?*

TImor conuenienter diuiditur in filialẽ, ſeruilẽ, initialẽ, & mũdanum, ſiuè humanum, qui differunt ſpecie; Filialis enim eſt, quando aliquis cõuertitur ad Deum, & ei inhæret propter timorem culpæ, quia filiorum eſt timere offenſam patris. Seruilis, quando propter timorem pœnæ: Initialis, quando propter timorem culpæ, & pœnæ, qui competit ſtatui incipientium: Mundanus eſt, quando aliquis auertitur à Deo propter timorem amittendi bona exteriora: Humanus pro eodem computatur, quando propter timorem amittendi incolumitatem proprij corporis 2. 2. *q.* 19. *art.* 2. *& ad* 5. *&* 3. *ſent. diſt.* 34. *qu.* 1. *art.* 1. *qu.* 1.

2. *Quomodo timor eſt donum Spiritus Sancti?*

TImor humanus non eſt donum Spiritus Sancti; hoc enim timore Petrus negauit Chriſtũ; nec timor ſeruilis, licèt ſit à Spiritu Sancto; quia poteſt habere annexam voluntatem peccandi. Dona autem Spiritus Sancti non poſſunt eſſe cũ voluntate peccati, quia non ſunt ſine charitate. Timor autem filialis eſt donum Spiritus Sancti, quia per ipſum, Deum reueremur, & ei ſubijcimur. *ead. q. art.* 9.

QVÆSTIO XVIII.

De Deſperatione.

Quomodo deſperatio eſt peccatum?

DEſperatio non ſollum eſt peccatum, ſed aliorum peccatorum principium; quia per deſperationem homines in peccata inducuntur: motus enim deſperationis conformiter

formiter ſe habet ad opinionem falſam de Deo, quod peccatori pœnitenti veniam deneget, vel quod peccatores ad ſe non conuertat per gratiam iuſtificantem. Et propter hoc homines irrefrenantes in vitia labuntur. Vnde Apoſt. de quibuſdam dicit ad Epheſ. 4. *Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ, & auaritiæ 2. 2. qu. 20. art. 1.*

QVÆSTIO XIX.

De Præſumptione.

1. *Quomodo præſumptio eſt peccatum?*

Præſumptio eſt peccatum, quia conformiter ſe habet ad falſam opinionem de Deo, ſicut & deſperatio: Sicut enim falſum eſt, quod Deus pœnitentibus non indulgeat, vel quod peccantes ad ſe non conuertat, ita falſum eſt, quod in peccato perſeuerantibus veniam largiatur; minus tamen peccatum eſt, quàm deſperatio, quia magis propriũ eſt Deo miſereri, & parcere, quod ei conuenit ſecundùm ſe, quàm punire, quod conuenit ei ſecundùm noſtra peccata. 2. 2. *quæſt.* 21. *art.* 2.

2. *Quando peccare ſub ſpe veniæ auget peccatum?*

Peccare ſub ſpe veniæ cum propoſito perſeuerandi in peccato, ad præſumptionem pertinet, & hoc auget peccatum. Peccare autem ſub ſpe veniæ quandoque percipiendæ, cum propoſito abſtinendi à peccato, & pœnitendi de peccato, non eſt præſumptionis, nec auget, ſed minuit peccatum, quia per hoc videtur habere voluntatem minùs firmatam ad peccandum. *ead. q. art. 2. ad 3.*

Vnde colligit Caiet. vulgarem errorem putantium, quod peccans ſub prætextu, quod poſt confitebitur, & faciet pœnitentiam, magis peccet.

QVÆSTIO XX.

De Charitate.

1. *Quomodo charitas eſt amicitia?*

Charitas eſt amor amicitiæ hominis ad Deum, quia ad amorem amicitiæ requiritur mutuus amor fundatus ſuper aliqua communicatione, vel ſanguinis, vt inter conſanguineos; vel militiæ, vt inter milites, & huiuſmodi; Charitas autem eſt mutuus amor hominis ad Deum, fundatus ſuper communicatione æternæ beatitudinis, de qua quidem communicatione dicitur 1. ad Corinth. 1. *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietate Filij eius.* 2. 2. q. 23. *art.* 1.

2. *Quomodo charitas cauſatur in nobis ex infuſione gratiæ?*

Charitas ineſt nobis per infuſionem gratiæ, quia excedit naturam potentiæ voluntatis, eſt enim amicitia quædam hominis ad Deum, fundata ſuper communicationem beatitudinis æternæ, vt dictum eſt. Hæc autem communicatio non eſt ſecundum bona naturalia, ſed ſecundùm dona gratuita; quia vt dicitur Rom. 6. *Gratia Dei, vita æterna.* Vnde ad actum charitatis requiritur aliqua habitualis forma ſuperaddita potentiæ naturali, ſcilicet gratia,

inclinans ipſam ad charitatis actum, & faciens eam promptè, & delectabiliter operari. *ead. q. art. 2. & q. 24. art. 2. & 3. cont. gent. cap. 151.*

3. *Quomodo charitas eſt vita animæ?*

DEus eſt vita effectiuè, & animæ per charitatem, & corporis per animam; ſed formaliter charitas eſt vita animæ; ſicut & anima corporis. Et ideo ſicut anima immediatè vnitur corpori, ita charitas animę. *ead. q. art. 2. ad 2.*

4. *Quomodo charitas eſt excellentior fide, & ſpe?*

CHaritas eſt excellentior fide, & ſpe, vt dicitur 1. ad Cor. 13. *Maior horum eſt charitas*; quia obiectum fidei, & ſpei eſt Deus ſecundum quod ex ipſo prouenit nobis, vel cognitio veri, vel adeptio boni: obiectum verò charitatis eſt Deus in ſeipſo. Semper autem id, quod eſt in ſe, maius eſt eo, quod eſt per aliud. *ead. q. art. 6.*

QVÆSTIO XXI.

De Subiecto charitatis.

1. *Quomodo charitas eſt in voluntate?*

CHaritas eſt in voluntate ſicut in ſubiecto, quia obiectum charitatis eſt bonum Diuinum; hoc autem eſt obiectum voluntatis. 2. 2. *q. 24. art. 1.*

2. *Quomodo charitas augetur?*

CHaritas viæ poteſt augeri, inquantum Deo magis appropinquamus mentis affectibus; quia per ipſam mens Deo vnitur. Non augetur autem per additionem, ita quod charitas addatur charitati; ſed augetur per ſolam intenſionem ſubiecti, inquantum ſcilicet anima magis, ac magis participat charitatem. *ead. q. art. 4. & 5. & 1. ſent. diſt. 17. q. 2. art. 2. & Quodl. 9. art. 13.*

3. *Cur charitas non augetur quolibet actu charitatis?*

NOn quolibet actu charitatis charitas augetur, ſed quilibet actus charitatis diſponit ad charitatis augmentum, inquantum ex vno actu charitatis homo redditur promptior iterum ad agendum ſecundum charitatem, & diſpoſitione creſcente, homo prorumpit in actum feruentiorem dilectionis, quouſque conetur ad charitatis augmentum, & tunc charitas augetur in actu; ſicut contingit in animalibus, & plantis, in quibus ex Ariſt. ſententia, augmentum corporale non eſt motus continuus, ita quod continuè aliquid augeatur, ſed per aliquod tempus natura operatur, diſponens ad augmentum, & poſtea in actu auget ipſum animal, vel plantam. *ead. q. art. 6. & 1. ſent. vbi ſup. art. 3.*

4. *Quomodo charitas in hac vita poteſt ſemper augeri?*

CHaritas in hac vita poteſt ſemper augeri. Primò quidem ex parte charitatis, quia eſt participatio quædam infinitæ charitatis, quæ eſt Spiritus ſanctus. Secundò ex par-

parte agentis, ſcilicet Dei, qui eſt infinitæ virtutis. Tertiò ex parte ſubiecti, quia ſemper charitate creſcente, ſupercreſcit habilitas ad maius augmentum. *ead. q. art. 7. & 1. ſent. vbi ſup. art. 4.*

5. *Quomodo charitas in hac vita poteſt eſſe perfecta?*

CHaritas in hac vita non poteſt eſſe perfecta ex parte diligibilis, quia ex parte diligibilis charitas eſt perfecta, vt diligatur Deus quantùm diligibilis eſt: Deus autem infinitè diligibilis eſt, quia eſt infinitè bonus, & ideo nulla creatura, cuę virtutem habet finitam, poteſt ſic eum diligere. Ex parte verò diligétis charitas poteſt eſſe perfecta in hac vita, vt aliquis diligat Deum quantùm poteſt, vel deputando ſtudium ſuum ad vacandum Deo, & rebus diuinis, præter miſſis alijs, niſi quantùm neceſſitas præſentis vitæ requirit, & iſta perfectio non eſt communis omnibus habentibus charitatem: vel ponendo habitualiter totum cor ſuum in Deo, ita quod nihil cogitet, vel velit, quod diuinæ dilectioni ſit contrarium, & hæc perfectio eſt communis omnibus charitatem habentibus. *ead. q. art. 8. & 3. ſent. diſt. 27. q. 3. art. 4. & opuſc. 18. cap. 3.*

6. *Quare perfectio charitatis patriæ eſt impoſſibilis in hac vita?*

PErfectio charitatis patriæ non eſt poſſibilis in hac vita, neque ex parte obiecti, neque ex parte ſubiecti. Non ex parte quidem obiecti, quia obiectum charitatis viæ eſt Deus mouens voluntatem ad amandum per cognitioné fidei: ſed obiectum voluntatis patriæ eſt Deus mouens voluntatem per apertam viſionem ſuæ eſſentiæ. Neque ex parte ſubiecti, quia huiuſmodi perfectio conſiſtit in hoc, quod totum cor hominis actualiter ſemper feratur in Deum, quod in hac vita impoſſibile eſt propter humanæ vitæ infirmitatem. *ead. q. art. 7. ad 3. & art. 8. & 3. ſent. vbi ſup. & opuſc. 18. cap. 4.*

7. *Quot ſunt gradus charitatis?*

GRadus charitatis aſſignantur tres, ſecundùm diuerſa ſtudia, ad quæ homo perducitur per charitatis augmentum. Primus eſt incipientium, quibus incumbit principale ſtudium, vt recedant à peccato, & reſiſtant concupiſcentijs eius. Secundus eſt proficientium, qui debent intendere ad hoc, quod in bono proficiant. Tertius eſt perfectorum, ad quos pertinet ſtudium, vt Deo inhæreant, & eo fruantur: & iſti ſunt, qui cupiunt diſſolui, & eſſe cum Chriſto. *ead. q. art. 9. & 3. ſent. diſt. 29. art. 8.*

8. *Cur charitas non poteſt diminui?*

CHaritas non poteſt diminui, quia diminueretur à Deo, vel à peccato; ſed à Deo non poteſt diminui, ſed tantum ſubtrahi in pœnam peccati: neque poteſt diminui a peccato, quia diminueretur vel effectiuè, vel meritoriè: Neutro autem modo peccatum mortale diminuit

nuit charitatem, ſed totaliter corrumpit ipſam; effectiuè quidem, quia omne peccatum mortale contrariatur charitati; meritoriè etiam, quia qui peccando mortaliter aliquid contra charitatem agit, meretur, vt Deus ei ſubtrahat charitatem. Similiter etiam nec peccatum veniale poteſt charitatem diminuere, neque effectiuè, neque meritoriè. Non quidem effectiuè, quia ad ipſam charitatem non attingit: charitas enim eſt circa vltimum finem: peccatum autem veniale eſt quædam inordinatio circa ea quæ ſunt ad finem. Neque peccatum veniale diminuit charitatem meritoriè, quia qui delinquit in minori, non meretur detrimentum pati in maiori. Et ideo, qui inordinatè ſe habet circa ea, quæ ſunt ad finem, non meretur detrimentum pati in charitate, per quam ordinatur ad vltimum finem. *ead. q. art.* 10. *&* 1. *ſent. diſt.* 17. *q.* 2. *art.* 5. *& q.* 7. *de malo art.* 2.

9. *Quomodo per vnum actum peccati mortalis, charitas amittitur?*

PEr vnum actum peccati mortalis charitas amittitur, quia charitas dependet ex actione Dei infundentis, qui ſic ſe habet in ipſa infuſione charitatis, ſicut Sol in illuminatione aeris; & ideo ſicut lumen ſtatim ceſſaret eſſe in aere per hoc, quod aliquod obſtaculum poneretur illuminationi Solis, ita etiam charitas ſtatim deficit eſſe in anima per hoc, quod aliquod obſtaculum ponitur infuſioni charitatis à Deo in animam, quod eſt peccatum mortale. *ead. qu. art.* 12. *& q.* 2. *de virt. art.* 13.

QVÆSTIO XXII.

De Obiecto Charitatis.

1. *Quomodo charitas ſe extendit non ſolùm ad dilectionem Dei, ſed etiam ad dilectionem proximi?*

HAbitus charitatis non ſolùm ſe extendit ad dilectionem Dei, ſed etiam ad dilectionem proximi, quia ratio diligendi proximum eſt Deus: diligimus enim proximum dupliciter. Primò quidem in hoc quod ſit in Deo, & ſic proximo volumus charitatem, beatitudinem, & alias virtutes. Secundò inquantum habet imaginem Dei, & eſt beatitudinis capax. Et ſic dat aliquis eleemoſynam pauperi ex charitate, ſecundùm Caietanum. Vnde dicitur 1. Ioan. 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.* 2. 2. *q.* 25. *art.* 1. *& ad* 1. *& q.* 44. *art.* 7. *&* 1. *ſent. diſt.* 17. *q.* 2. *art.* 5.

2. *Quomodo homo debet ſeipſum, & corpus ſuum ex charitate diligere?*

HOmo debet ſeipſum ex charitate diligere, inquantum eſt beatitudinis capax, ſuper cuius communicatione charitas fundatur: ſic etiam debet corpus ſuum diligere ex charitate quantùm ad naturã; corpus enim aliquo modo eſt particeps beatitudinis, in quantum ex fruitione animæ redundat quædam beatitudo ad corpus. *ead. q. art.* 4. *&* 5. *&* *ad* 2. *&* 3. *ſent. diſt.* 28. *art.* 7.

3.

3. *Quare boni verè diligunt ſeipſos, non autem mali?*

PEccatores non verè diligunt ſeipſos, quia æſtimant principale in ſeipſis naturam ſenſitiuam, & corporalem; & ideo non rectè cognoſcentes ſeipſos, non verè ſeipſos diligunt, ſed diligunt id, quod ſeipſos eſſe reputant. Boni autem, quia æſtimant principale in ſeipſis rationalem naturam, rectè cognoſcentes ſeipſos, verè ſeipſos diligunt. Sunt autem quinque ſigna veri amoris proprij, qui ſolis bonis conuenit: Primus eſt velle partem rationalem conſeruari in ſua integritate: Secundus velle bona eius ſpiritualia: Tertius operari bona: Quartus intus delectari, quia ibi inueniunt bonas cogitationes in præſenti, & memoriam præteritorum bonorum, & ſpem futurorum bonorum, ex quibus delectatio cauſatur. Quintus eſt cum voluntate concordare. *ead. q. art.* 7.

4. *Quomodo debemus peccatores ex charitate diligere?*

IN peccatoribus debemus odiſſe culpam, quod peccatores ſunt, etiamſi ſit pater, & mater, vt habetur *Lucæ* 14. ſed debemus diligere naturam, quod homines ſunt, beatitudinis capaces, & hoc eſt eos verè ex charitate diligere propter Deum. *ead. q. art.* 6. *&* 3. *ſent. vbiſup. art.* 4.

5. *Quando diligere inimicum, & exhibere ei ſigna dilectionis eſt de neceſſitate charitatis?*

DIligere inimicum in communi quantum ad naturam, eſt de neceſſitate charitatis, vt ſcilicet aliquis diligens Deum, & proximũ, ab illa generali dilectione proximi inimicos ſuos non excludat. Sed in ſpeciali non eſt de neceſſitate charitatis, niſi ſecundùm preparationem animi, vt ſcilicet homo habeat animum paratum ad hoc, quod in ſingulari inimicum diligeret, ſi neceſſitas occurreret. Præter articulum autem neceſſitatis diligere inimicum in particulari propter Deum, pertinet ad perfectionem charitatis. Similiter exhibere inimico ſigna dilectionis in communi, eſt de neceſſitate charitatis, vt ſcilicet aliquis orans pro omnibus Fidelibus, vel pro toto populo, vel impendens aliquod beneficiũ toti communitati, inimicum non excludat, hoc enim pertineret ad liuorem vindictæ. Sed in particulari exhibere inimico ſigna dilectionis non eſt de neceſſitate charitatis, niſi quando neceſſitas expeteret quantum ei eſſet ſubueniendum, ſecundùm illud Prouerb. 25. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: Si ſitit, da illi potum:* Etiam quando inimicus veniam peteret, vel ſe ad familiaritatem ingereret, quia tunc diligit, & inter amicos deputandus eſt, ita vt ſit ei dilectionis ſignum exhibendum, non quantum ad dimiſſionem ſatisfactionis iniuriæ, ſed quantum ad dimiſſionem rancoris. *diſt.* 90. *ſi quis contriſtatus, &* 23. *q.* 4. *ſi illic*. Alioquin daretur ei occaſio recidiuæ inimicitię, & alijs ſcandalum ſecundùm Caietanum. Extra huiuſmodi autem caſus exhibere inimico ſigna dilectionis, pertinet ad perfectionem charitatis, per quam aliquis non ſolùm cauet vinci à malo, quod neceſſitatis

eſt, ſed etiam vult in bono vincere malum, quod eſt perfectionis. *ead. q. art. 8. & 9. q. 83. art. 8. & 3. ſent. diſt. 30. art. 2. & ad 5. & q. 2. de virtute art. 8.*

QVÆSTIO XXIII.

De ordine charitatis.

1. *Quare debet homo ex charitate magis diligere Deum, quàm proximum, & ſeipſum?*

HOmo debet ex charitate magis diligere Deum, quàm proximum, quia amicitia charitatis fundatur ſuper communicationem beatitudinis æternæ, quæ eſt in Deo, ſicùt in primo principio, à quo deriuatur in omnes, qui ſunt beatitudinis capaces. Et ideo Deus eſt maximè ex charitate diligendus: ipſe enim diligitur ſicut beatitudinis cauſa; proximus autem diligitur, ſicùt & nos ipſi diligimur, tamquam beatitudinem ab eo participantes. *2. 2. qu. 26. art. 2. & 3. & q. 2. de virtute art. 7.*

2. *Quare debet homo ex charitate magis diligere ſeipſum, quàm proximum?*

HOmo debet ex charitate magis diligere ſeipſum, quàm proximum, quia ſeipſum diligit ſecundùm rationem, qua eſt particeps beatitudinis: proximum verò ſecundùm rationem ſocietatis in ipſa beatitudine. Maior autem ratio dilectionis eſt, quod homo participet beatitudinem, quàm quod alius aſſocietur ſibi in hac participatione, & huius ſignum eſt, quod homo non debet ſubire aliquod malum peccati, quod contrariatur participationi beatitudinis, vt proximum liberet à peccato. Non obſtat, quod tenetur homo ex præcepto charitatis diligere proximum, ſicut ſeipſum, quia hoc non eſt intelligendum ſibi æqualiter, vt infra dicetur, ſed ſibi ſimiliter, *ead. q. art. 4. & q. 2. de virt. vbi ſup.*

3. *Quare debet homo ex charitate magis diligere proximum, quàm corpus proprium?*

HOmo debet ex charitate magis diligere proximum, quàm proprium corpus, quantùm ad ſalutem animæ; quia conſociatio in plena participatione beatitudinis, quæ eſt ratio dilectionis proximi, eſt maior ratio, quàm participatio beatitudinis per redundantiam, quæ eſt ratio dilectionis proprij corporis. Non debet tamen proprium corpus exponere pro ſalute ſpirituali proximi, niſi in caſu, quo tenetur eius ſaluti prouidere. *ead. q. art. 5. & ad 3. q. 2. de virt. vbi ſup.*

4. *Quomodo vnus proximus eſt magis diligendus, quàm alius?*

VNus proximus eſt magis diligẽdus, quàm alius, non ſolùm quantum ad effectum, ſed etiã quantùm ad affectum, ita ſcilicet, vt ad eos intenſiorem charitatis affectũ habeamus, qui ſunt nobis propinquiores, vel Deo propter maiorem bonitatem; quia principium dilectionis eſt Deus, & ipſe diligens. *ead. q. art. 6. & ad 2.*

5. Qua-

5. *Quare meliores ſunt magis ex charitate diligendi?*

MEliores ſunt magis ex charitate diligendi ſecundùm rationem dilectionis, quæ eſt Deus, quia ſunt Deo coniunctiores, ſed nobis propinquiores intenſiori affectu diliguntur ſecundùm rationem diligentis. *ead q. art.* 7. *& ad* 3.

6. *Quomodo ſpiritualiter coniuncti ſunt magis diligendi?*

SPiritualiter coniuncti ſunt magis diligendi, quantùm ad beneficia ſpiritualia, in his enim magis debet homo ſubuenire filijs ſpiritualibus, quos ſpiritualiter genuit, quàm filijs corporalibus, quibus tenetur magis prouidere in corporalibus. *ead. q. art.* 8. *ad* 2.

Hinc colligit Cait. quod orationum ſuffragia magis ſunt impendenda coniunctis ſpiritualiter, quàm carnaliter.

7. *Quare homo ex charitate debet magis diligere patrem, quàm filium, vel vxorem?*

HOmo debet ex charitate magis diligere patrem, quàm filium, ſecundùm rationem boni, quia diligit patrem ſub ratione principij, quod habet rationem eminentioris boni, ſed debet magis diligere filium ſecundùm rationem coniunctionis, quia filius eſt coniunctior patri; eſt enim quædam pars patris. Similiter etiam debet homo ex charitate magis diligere patrem, quàm vxorem, ſecundùm rationem boni; ſed debet magis diligere vxorem, ſecundùm rationem coniunctionis, quia vxor coniungitur viro, vt vna caro. Et ideo intenſiùs diligitur vxor, ſed maior reuerentia eſt parentibus exhibenda. *ead. q. art.* 9. *&* 11.

8. *Quare homo magis debet diligere patrem, quàm matrem?*

HOmo, per ſe loquendo, debet magis diligere patrem, quàm matrem, quia pater habet excellentiorem rationem principij, quàm mater; pater enim eſt principium actiuum, mater verò paſſiuum. *ead. q. art.* 10.

QVÆSTIO XXIV.

De actu charitatis.

Quare eſt magis meritorium diligere inimicum, quàm amicum?

DIlectio inimici ex parte rationis dilectionis eſt magis meritoria, quàm dilectio amici. Primò quidem, quia ratio dilectionis inimici eſt ſolus Deus; dilectionis autem amici poteſt eſſe alia ratio, quàm Deus. Secundò, quia præſuppoſito, quod vterque propter Deum diligatur, tantò oſtenditur dilectio Dei eſſe fortior ex dilectione inimici, quantò propter diuinam dilectionem difficiliora implemus. Dilectio autem amici eſt magis meritoria ex parte eius, qui diligitur, ſi propter Deum diligatur, quia amicus,

&

& melior eſt, & magis coniunctus, 2. 2. *q.* 27. *art.* 7. *& ad* 1.

QVÆSTIO XXV.

De Beneficentia.

1. Quando magis coniunctis eſt magis benefaciendum?

MAgis coniunctis magis eſt benefaciendum ſimpliciter loquendo. Coniunctio autem vnius hominis ad alium attẽditur ſecundùm diuerſa, in quibus ſibi inuicem homines communicant, vt conſanguinei in naturali communicatione, conciues in ciuili, Fideles in ſpirituali, & ſic de alijs, & ſecundùm diuerſas coniunctiones ſunt diuerſimodè diuerſa beneficia diſpenſanda: in aliquo tamen caſu extraneis, vel minùs coniunctis eſt magis ſubueniendum. Si enim extraneus ſit in extrema neceſſitate, magis eſt ei ſubueniendum, quàm etiam patri non tantam neceſſitatem patienti. Intelligendum eſt enim, quod magis coniunctis magis eſt cęteris paribus benefaciendum: In articulo etiam extremæ neceſſitatis magis licet deſerere filios, quàm parentes, quos nullo modo deſerere licet, propter obligationẽ beneficiorum ſuſceptorum. 2. 2. *q.* 31. *art.* 3. *& ad* 1. *&* 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 2. *art.* 6. *q.* 2.

2. Quomodo ſubueniendum eſt peccatoribus excommunicatis, & hoſtibus.

SVbueniendum eſt peccatoribus ad ſuſtentationem naturæ, non autem ad fomentum culpæ: hoc enim non eſſet benefacere, ſed potius malefacere. Similiter excommunicatis, & Reipublicæ hoſtibus, eſt benefaciendum ad ſuſtentationem naturæ, debito tamen modo, puta ne fame, vel ſiti moriantur, niſi ſecundùm ordinem iuſtitiæ patiantur. *ead. q. art.* 2. *ad* 2. *&* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſupra art.* 6. *q.* 1.

QVÆSTIO XXVI.

De Eleemoſyna.

1. Quomodo dare eleemoſynam eſt actus charitatis?

DAre eleemoſynam materialiter, hoc eſt pręter ordinem ad Deũ, eſt ſine charitate, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Formaliter autem dare eleemoſynas, hoc eſt propter Deum promptè, & delectabiliter, & omni eo modo, quo debet, eſt actus charitatis, quia motiuum ad dandum eleemoſynam eſt, vt ſubueniatur neceſſitatem patienti propter Deum. Vnde definitur, quod eſt opus, quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum. 2. 2. *q.* 32. *art.* 1. *ad* 1.

2. Quando dare eleemoſynam cadit ſub præcepto?

DAre eleemoſynam cadit ſub pręcepto ex parte dantis, & ex parte recipientis. Ex parte quidem dantis, cum habet ſuperflua, quæ ſecundùm conditionem, & ſta-

tum

tum propriæ perſonæ, & aliorum, quorum cura ſibi incumbit, non ſunt ſibi neceſſaria, prout probabiliter æſtimari poteſt, ſecundùm illud Luc. 2. *Quod ſupereſt, date eleemoſynam* Ex parte autem recipientis dare eleemoſynam eſt in præcepto, cum apparet euidens, & vrgens neceſſitas alicuius, qui ſibi ſatisfacere non poteſt, nec apparet in promptu, quomodo ei poſſit aliter ſubueniri. Non enim expectanda eſt vltima neceſſitas, quia tunc fortè non poſſet iuuari, natura iam fame, vel ſiti conſumpta: Si autem in promptu appareat quomodo aliter ei ſubueniri poſſit, vel per perſonam magis coniunctam, vel maiorem facultatem habentem, vel per ſeipſum, non tenetur aliquis ex neceſſitate ei ſubuenire: tenetur enim ipſe manibus operari, cuiuſcunque ſit conditionis. Et hoc ſignificant verba Apoſt. *Qui non vult operari, nec manducet*. *ead. q. art. 5. & ad 3. & art. 6. & q. 71. art. 1. & q. 187. art. 3. & 4. ſent. diſt. 15. q. 2. art. 1. q. 3. & ad 4.*

3. Quando dare eleemoſynam de neceſſario cadit ſub præcepto.

Dare eleemoſynam de neceſſario ad ſuſtentationem vitæ propriæ perſonæ, & aliorum, quorum cura ſibi incumbit, quod dicitur neceſſarium ſimpliciter, non cadit ſub præcepto, quia hoc eſſet ſibi, & ſuis vitam ſubtrahere, niſi fortè præponderaret neceſſitas alicuius magnæ perſonæ, per quam Eccleſia, vel Reſpublica ſuſtentaretur, quia pro talis perſonæ liberatione, ſeipſum, & ſuos laudabiliter periculo mortis exponeret, cum bonum commune ſit proprio præferendum. Neque etiam dare eleemoſynam de neceſſario ad ſuſtentationem vitæ alicuius perſonæ ſecundùm decentiam ſtatus ſui, & ſuorum, quod dicitur neceſſarium perſonæ, cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio, niſi occurreret aliqua magna neceſſitas Eccleſiæ, vel Reipublicæ, vel etiam extrema, vel grauis neceſſitas alicuius priuatæ perſonæ, quod patet Matth. 26. vbi damnatur homo, quia non ſuccurrit etiam extra extremam neceſſitatem, cum dicitur. *Ite maledicti in ignem æternum, quia ſitiui, & non dediſtis mihi bibere, eſuriui, & non dediſtis mihi manducare*. Iudicatur autem neceſſarium naturæ non ſolùm reſpectu præſentis ſtatus, ſed etiam reſpectu periculorum, quæ probabiliter, vt in pluribus poſſunt euenire, ſicut infirmitas, penuria rerum, & ſimilia. Similiter dijudicatur neceſſarium perſonę reſpectu præſentis, & futuri ſtatus, ſicut cum quis indecenter manet in aliquo ſtatu, & ipſum mutare vult. 2. 2. *qu.* 31. *art.* 3. *ad.* 3. & *qu.* 32. *art.* 5. *ad.* 3. & *art.* 6. & 4. *ſent. vbi ſupra art.* 1. *queſt.* 3. *art.* 4.

4. Quando tenetur aliquis dare eleemoſynam pauperi petenti?

Habens ſuperfluum, & reſpectu naturæ, hoc eſt ſuſtentationis vitæ ſui, & ſuorum, & reſpectu perſonæ, hoc eſt decentiæ ſtatus, tenetur dare eleemoſynam petenti, ſi videat in eo euidentia

ſigna

ſigna extremæ neceſſitatis, & peccat non dando ſi vero huiuſmodi ſigna non appareant, tunc non tenetur dare pauperi petenti, quia non tenetur ſuperfluum omnibus dare, nec huic, ſed ſecundùm quod ſibi viſum fuerit opportunum: nec tenetur inquirere pauperes indigentes, quibus ſubueniat, quia hoc eſſet nimis graue; ſed ſufficit, ſi eis, qui ſibi occurrunt, miſericordiæ opus impendat, quia ad eum, qui neceſſitatem patitur, pertinet, vt neceſſitatem ſuam exponat. 2. 2. *qu.* 66. *art.* 7. *& qu.* 71. *art.* 1. *& Quodl.* 8. *art.* 12.

5. *Quando de illicitè acquiſitis poteſt fieri eleemoſina?*

NOn poteſt fieri eleemoſyna de illicitè acquiſitis, quæ non poſſunt ab eo retineri, qui acquiſiuit, ſed debentur ei, a quo ſunt acquiſita, ſicut contingit in rapina, in furto, & vſuris; Sed poteſt fieri eleemoſyna de illicitè acquiſitis, quę ab eo, qui acquiſiuit, retineri non poſſunt, nec debentur ei, à quo acquiſiuit, quia ille contra iuſtitiam diuinæ legis accepit, & iſte contra eandem iuſtitiam dedit, vt contingit in ſimonia. Poteſt etiam fieri eleemoſyna de illicitè acquiſitis, quæ retineri poſſunt ex eo, quod ipſa acquiſitio non eſt illicita, ſed id, ex quo acquiritur, eſt illicitum, vt patet de acquiſitis per meretricium, quod propriè vocatur turpe lucrum. 2. 2. *qu.* 32. *art.* 7. *& qu.* 62. *art.* 5. *ad* 2. *& 4 ſent. vbi ſup. art.* 4. *queſt.* 1. *&* 2.

6. *Quando de re aliena licitum eſt eleemoſynam dare?*

LIcitum eſt de re aliena, vel furto ſublata, vel mutuo accepta, vel depoſita, elemoſynam dare extremam neceſſitatem patienti; niſi fortè, & ille, cui res debetur, in ſimili neceſſitate eſſet; in quo caſu pēſanda eſſet vtriuſq; conditio ſecundùm alias conditiones requiſitas prudentis iudicio. Si tamen fieri poteſt ſine periculo, debet tali pauperi prouideri, requiſita domini voluntate. 2. 2. *qu.* 13. *art.* 3. *ad.* 3. *& qu.* 32. *art.* 7. *ad.* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 4. *queſt.* 1. *ad* 2.

7. *Quomodo ille, qui eſt ſub poteſtate conſtitutus, poteſt eleemoſynam facere?*

ILle, qui eſt ſub poteſtate conſtitutus, non poteſt eleemoſynam facere de re, ſecundùm quam poteſtati ſuperioris ſubijcitur, niſi inquantum ei à ſuperiore fuerit commiſſum, quia quantùm ad hoc non eſt ſui iuris. Vndè monachus ſi habet diſpenſationem ſibi à Prælato commiſſam, vel de rebus monaſterij, vel de eleemoſynis ſibi particulariter datis, poteſt de eis eleemoſynam facere, ſecundùm quod eſt ſibi commiſſum: Si verò non habet diſpenſationem, quia nihil proprium habet, non poteſt dare eleemoſynam ſine licentia Abbatis, vel expreſſa, vel probabiliter præſumpta, niſi in articulo extremæ neceſſitatis, vel abſente Abbate, aliquam modicam ſub ſpe ratihabitationis. Similiter

vxor,

vxor, ſi habet alias res, præter dotem, quæ ordinatur ad ſuſtentandū onera matrimonij, vel ex proprio lucro, vel quocumque alio licito modo, ſcilicet per donationem, vel hereditatem, tunc poteſt dare eleemoſynas ſine conſenſu viri, moderatas tamen, ne ex earum ſuperfluitate vir depauperetur, alias autem non debet dare eleemoſynas ſine conſenſu viri expreſſo, vel præſumpto, niſi aliquas communes, & modicas, de quibus ſatis ei conſtare poteſt, quod viro placeret, ſi neceſſitatem pauperis inſpiceret. Filius etiam familias non poteſt facere eleemoſynam ſine conſenſu patris, niſi aliquam modicam, de qua poteſt præſumere, quod patri placeat, niſi fortè alicuius rei eſſet ſibi à patre diſpenſatio commiſſa, vel haberet officium publicum, ſicut notarius, aduocatus, iudex, medicus, & huiuſmodi; vel haberet beneficium eccleſiaſticum, vel bona caſtrenſia: & idem dicendum eſt de ſeruis 2. 2. qu. 32. art. 7. 8. & ad. 1. 2. & 3. & 4. *ſent. vbi ſup. art.* 5. & *qu.* 1. 2. & 3. *Quodl.* 3. *art* 15.

8. *Qoando propinquioribus eſt magis eleemoſyna facienda?*

PRopinquioribus eſt magis eleemoſyna facienda, cęteris paribus; nam ſanctiori magis neceſſitatem patienti, & magis vtili ad commune bonum, eſt magis eleemoſyna facienda, quàm perſonæ propinquiori, maximè ſi non ſit multum coniuncta, cuius cura ſpecialis nobis immineat, & ſi magnam neceſſitatem non patiatur. *ead. q. art.* 9. & 4. *ſent. vbi ſup. ar.* 6. *q.* 2.

9 *Quare eleemoſyna non ſemper debet dari minùs indigenti meliori?*

ELeemoſyna non debet dari minùs indigenti meliori, ſi indigentia ex parte altera nimis excedat, quia eleemoſynarum largitio ad neceſſitatē proximi ſubleuandam Diuinitùs inſtituta eſt. 4. *vbi ſub. art.* 6. *quæſt.* 2. *ad* 1. & *qu.* 3. *art.* 1.

10. *Quomodo aliquis poteſt ſibi eleemoſynam facere?*

NVllus poteſt ſibi facere eleemoſynam, niſi fortè ex perſona alterius; ſicut cùm aliquis ponitur diſtributor eleemoſynarum, ſi indigeat, poteſt tantùm ſibi accipere, quantùm ſibi ſimilibus miniſtrat ſine fraude 2. 2. q. 32. *art.* 9. *ad.* 3. & 4. *ſent. vbi ſup. art.* 6.

QVÆSTIO XXVII.

De Fraterna correctione.

1 *Quomodo fraterna correctio eſt actus charitatis?*

DVplex eſt correctio: vna, quæ adhibet remedium peccato, inquantum eſt in malum ipſius peccantis; & hæc eſt propriè fraterna correctio, quæ ordinatur ad emendationem peccantis, & eſt actus charitatis; quia per eam remouetur peccatum fratris, cuius remotio magis pertinet ad charitatem, quàm remotio exterioris damni, vel etiam corpo-

poralis nocumenti, cum bonum virtutis, quod contrariatur peccato, magis competat charitati, quàm bonum corporis, vel exteriorum rerum. Vnde fraterna correctio eſt magis actus charitatis, quàm curatio infirmitatis corporalis, vel ſubuentio, qua remouetur exterior egeſtas. Alia verò correctio eſt, quæ adhibet remedium peccato, inquantum eſt in malum aliorum, & præcipuè in nocumentum communis boni, & hæc eſt actus iuſtitiæ. *2. 2. q. 33. art. 1.*

2. *Quando correctio fraterna cadit ſub præcepto?*

Correctio fraterna cadit ſub præcepto affirmatiuo, quod non obligat ad ſemper, ſed pro loco, & tempore. Hoc autem eſt, cum corripiens ſcit peccatum, ſecundum illud Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus,* hoc eſt, te ſciente, & delinquens occurrit corripienti, & corripi poteſt commodè, & ſperatur emēdatio, & non eſt alius, cui ex officio incumbat corrigere, vel ille, cui incumbit, negligens apparet ad corrigendum ſubditum. Vnde omiſſio fraternæ correctionis eſt peccatum mortale, quando aliquis probabiliter præſumit, quod delinquens, qui ſibi occurrit, poſſet emendari, & tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittit. Si autem timor, vel cupiditas tardiorem reddit hominem ad corrigendum delicta fratris, non tamen ita, quod, ſi ſciret, quod frater poſſet amendari, propter timorem, vel cupiditatem dimitteret, omiſſio fraternæ correctionis eſt peccatum veniale. *ead. q. art. 2. & ad 3. & 4. ſent. diſt. 19. q. 2. art. 2. ad 3. & q. 3. de virtute art. 1.*

3. *Quando ceſſandum eſt à correctione fraterna?*

Correctio, quæ ordinatur ad bonum commune, & habet vim coactiuam, non eſt dimittenda propter timorem, ne ille, qui corrigitur, deterior efficiatur; tùm quia ſi ſponte emendari non velit, cogendus eſt per pęnas, vt peccata dimittat, tùm etiam, quia ſi incorrigibilis ſit, per hoc prouidetur bono communi, dum ſeruatur ordo iuſtitiæ, & vnius exemplo alij deterrentur. Sed correctio fraterna, quæ ordinatur ad emendationem peccantis per ſimplicem admonitionem, eſt dimittenda, vbi huiuſmodi timor probabiliter æſtimatur, quia eſt impeditiua finis, ſcilicet emendationis fratris. *ead. q. art. 6. & ad 3.*

4. *Quomodo correctio pertinet ad Prælatos?*

Correctio, quæ eſt actus charitatis, & ſpecialiter ordinatur ad emendationem fratris delinquentis, per ſimplicem admonitionem pertinet ad quemlibet charitatem habentem, ſiuè ſit ſubditus, ſiuè Prælatus. *24. q. 3. tàm Sacerdotes.* Diuerſimodè tamen, quia ad ſubditum pertinet corrigere in caſu, quādo ſcilicet ei occurrit deliquens: Prælato verò incumbit hoc ex officio: & ideò non debet expectare, quod ei delinquens occurrat, ſed tenetur ſoli-

licitudinem gerere, vt eum inquirat, ad hoc, quod eum de peccato corrigat. Correctio autem, quæ eſt actus iuſtitiæ, & ordinatur ad bonum cõmune, habens vim coactiuam, pertinet ad ſolos Prælatos, qui non ſolùm debent admonere, ſed etiam corrigere puniendo. *ead. q. art. 2. ad 4. & 4. ſent. vbi ſup.*

5. *Quomodo Prælati debent corrigere multitudinem peccantium?*

PRælati ſecundùm Aug. *epiſt. 64.* non aſperè, non modo imperioſo debent agere cum multitudine peccantium; magis docendo, quã iubendo, magis monendo, quàm minando. Seueritas autem exercenda eſt in peccata paucorum. Si autem ſperatur multorum correctio, debet ſeueritas exerceri in aliquos paucos principales, quibus punitis, cæteri terreantur; ſicut Num. 25. *Dominus mandauit ſuſpendi populi principes pro peccato multitudinis.* Hoc autem intelligendum eſt, quando ex diſſimulatione peccati multitudinis maius periculum non timetur, quàm ex pœna. Vnde ſi ex impunitate multitudinis, fides, & doctrinæ veritas, & boni mores corrumpantur, non parcendum eſt multitudini, quod præcipuè contingit, quando peccantes ſuum peccatum auctoritate, aut poteſtate defendere moliuntur. Et eadem ratio eſt de Principe, quem ſequitur multitudo; tolerandum enim eſt peccatum eius, ſi ſine ſcandalo multitudinis puniri non poſſet, niſi fortè eſſet tale peccatum Principis, quod magis noceret multitudini, vel ſpiritualiter, vel temporaliter, quàm ſcandalum, quod exindè oriretur. 2. 2. 108. *art. 1. ad 5. & 4. ſent. diſt. 38. q. 2. art. 4. ad 1.*

6. *Quomodo ſubbditi debent Prælatos corrigere?*

IN correctione fraterna, qua ſubditi corrigunt Prælatos, debet modus congruus adhiberi, vt ſcilicet non cum proteruia, & duritie, ſed cum manſuetudine, & reuerentia corrigantur. Vnde Apoſt. dicit 1. ad Tim. 5. *Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra, vt patrem. 2. 2. q. 33. art. 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 2.*

7. *Quomodo peccator poteſt corrigere delinquentem?*

PEccator, etiam notorius, poteſt delinquentem cum humilitate corripere, non per modum corripientis, ſed per modum rogantis. Per peccatum tamen præcedens, impedimẽtum quoddam correctioni affert. Primò quidem, quia ex peccato præcedenti indignus redditur, vt alium corrigat, & præcipuè ſi maius peccatum commiſit. Secundò propter ſcandalum, quod ſequitur ex correctione, ſi peccatum corripientis ſit manifeſtum, quia videtur, quod ille non corrigat ex charitate, ſed magis ad oſtentationem. *ead. qu. art. 5. & 4. ſent. vbi ſup. q. 1.*

8. *Quando in fraterna correctione debet ſecreta admonitio præcedere publicam denunciationem?*

IN fraterna correctione ſecreta admonitio debet præcedere publi-

blicam denunciationem, iuxta præceptum Domini, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipſum ſolum*, quia ille, qui procurat emendationem fratris, debet ſic tendere ad reparationem conſcientię, vt conſeruetur fama, quæ quidem eſt vtilis; Primò ipſi peccanti, non ſolùm in temporalibus, in quibus homo patitur detrimentum amiſſa fama, ſed etiam quantùm ad ſpiritualia, quia per timorem infamiæ multi à peccato retrahuntur. Secundò fama eſt vtilis alijs, tùm quia vno infamato alij infamantur: tùm etiam, quia ex peccato vnius publicato, alij prouocantur ad peccandum. Si autem peccator non emendatur, debet ſic negligi fama, vt conſcientia per publicam denunciationem à peccato liberetur. Debet autem ſecreta admonitio præcedere publicam denunciationem peccatorum, ſi ſint peccata occulta, quæ ſolùm ſunt in malum peccantis. 2. *q.* 2. *peccauerit*. Si verò ſint in corruptionem multitudinis corporalem, vel ſpiritualem; puta ſi aliquis occultè tractet quomodo ciuitas tradatur hoſtibus, vel ſi hæreticus priuatim homines à fide auertat; vel ſi ſint in damnum alterius, ſicut furtum, vel homicidium, oportet ſtatim procedere ad denunciationem, vt huiuſmodi mala impediantur; niſi fortè aliquis firmiter æſtimaret, quod ſtatim per ſecretam admonitionem poſſet huiuſmodi mala impedire. Si autem ſint peccata publica, ſunt denuncianda ei, qui poteſtatem habet corrigendi, vt qui ſunt ſcandalizati de culpa, ædificentur de pœna. Vnde dicit Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. *Peccantes coram omnibus argue, vt & cęteri timorē habeant*. Quod intelligit de peccatis publicis. *ead. q. ar.* 7. *& q.* 70. *ar.* 1. *ad.* 2. *&* 4. *ſent. vbi ſup. ar.* 2. *& ad.* 2. *& q.* 1. *ad.* 1. *& Quodl.* 11. *ar.* 12. *& q.* 3. *de virt. ar.* 2.

9 *Quādo licitum eſt denuntiare Prælato, non præmiſſa ſecreta admonitione?*

SI aliquis ſtatim denuntiet Prælato peccatum proximi, vt emendetur, conſiderans, quod per Prælatum meliùs corrigatur, dummodo Prælatus ſit pius, diſcretus, & ſpiritualis, non habens odium aduerſus ſubditum illum, & denuncians probabiliter præſumat, quod ſubditus benè ferat verba Prælati, tunc denuntiando non peccat, nec dicit Eccleſiæ, quia non dicit ei, ſicut Prælato, ſed ſicut perſonæ proficienti ad correctionem proximi, & emendationem. Si autem denunciet hoc ex malitia, vt proximus confundatur, vel deprimatur, peccat mortaliter. Si autem referat Prælato, vel alteri ex incautela, ita tamen quod non proueniat inde infamia, vel vituperium, non peccat mortaliter. *Quodl.* 2. *art.* 13. *& ad.* 1. *&* 3.

10. *Quando poſt ſecretam admonitionē procedendū eſt ad teſtium inductionē?*

POſt ſecretam admonitionem ſemel, vel pluries factam, quamdiu ſpes probabiliter habetur de emendatione, per ſecretam admonitionem procedendum eſt: Si autem probabiliter iam cognoſcere poſſumus, quod ſecreta admonitio non valeat, procedendū eſt vlterius, quantumcumque ſit peccatum occultum,

ad

ad teſtium inductionem, ſecundùm ordinem Euangelij, niſi fortè æſtimaretur probabiliter, quod ad emendationem fratris non proficeret, ſed exinde deterior redderetur, quia ſic eſſet totaliter à correctione ceſſandum. Inducuntur autem teſtes ad conuincendum peccantem de actu, ſi iteretur, ſecundum Auguſtin. vel ad teſtificandum, quod frater admonens fecit, quod in ſe fuit, vt Chryſoſt. dicit. *ead. q. art. 8. ad. 1. & 3. & 4 ſent. vbi ſup. art. 3. q. 1. & q. 3. de virt. art. 2. ad 2.*

QVÆSTIO XXVIII.

De Odio, quod opponitur dilectioni charitatis.

1. *Quomodo Deus poteſt odio haberi?*

DEus in quantum apprehenditur ſecundùm ſeipſum, hoc eſt ſecundùm ſuam eſſentiam, quæ eſt ipſa bonitas, non poteſt odio haberi, quia de ratione boni eſt, vt ametur: & ideo impoſſibile eſt, quod aliquis videns Deum per eſſentiam, eum odio habeat. Neque poteſt Deus odio haberi in quantum apprehenditur vt cauſa aliquorum effectuum, qui nullo modo poſſunt eſſe contrarij voluntati humanæ, ſicut eſſe, viuere, & intelligere, quod eſt appetibile, & amabile omnibus: Sed poteſt odio haberi in quantum apprehenditur vt cauſa aliquorum effectuum, qui repugnant voluntati deprauatæ per peccatum, ſicut inflictio pœnę; & etiam cohibitio peccatorum per legem Diuinam. *2. 2. q. 34. art. 1.*

2. *Quomodo odium Dei eſt maximum peccatorum?*

ODium Dei inter alia peccata eſt grauius. Primò quidem, quia opponitur dilectioni Dei; in qua conſiſtit optimum hominis: optimo autem opponitur peſſimum. Secundò, quia ratio culpæ conſiſtit in voluntaria auerſione à Deo, cum autem aliquis odit Deum, voluntas eius ſecundùm ſe à Deo auertitur. Sed in alijs peccatis, puta cum aliquis fornicatur, non auertitur à Deo ſecundùm ſe, ſed ſecundùm aliud, in quantum ſcilicet appetit inordinatam delectationem, quæ habet annexam auerſionem à Deo. Semper autem id quod eſt per ſe, potius eſt eo, quod eſt ſecundùm aliud. *ead. q. ar. 2.*

3. *Quomodo odiũ proximi eſt peccatum?*

ODium proximi eſt peccatum, ſi in ipſo odio habetur natura, & gratia, quam à Deo habet. Si autem in proximo odio habetur culpa, quã habet à ſe ipſo, & Diabolo, hoc pertinet ad eius amorem; Eiuſdem enim rationis eſt, quod aliquis velit bonum alicuius, & quod oderit malũ ipſius. *ead. q. art. 3.*

4. *Quomodo interius odium eſt grauiſſimum peccatorum, quæ in proximum committuntur?*

GRauius eſt interius odium, quàm exteriora peccata, quæ ſunt in proximi nocumentum, quantum ad deordinationem voluntatis, ex qua eſt radix peccati. Vnde ſi quid culpæ eſt in exterioribus peccatis, quæ contra proximum committuntur, totum eſt ex interiori odio,

vt patet de homicidio, quod non eſt peccatum, niſi ex interiori odio: Et ideo, ſi homo occidatur à iudice ſine odio, non eſt homicidium. Quantum verò ad nocumentum, quod proximo infertur, grauiora ſunt exteriora peccata, quàm interius odium *ead. q. ar. 4.*

QVÆSTIO XXIX.

De Accidia, quæ opponitur gaudio charitatis.

1. Quomodo accidia eſt peccatum?

Accidia eſt peccatum, quia eſt triſtitia de verè bono, quod eſt bonum ſpirituale proprium, & ſic eſt ſecundùm ſe mala. Eſt etiam triſtitia de verè malo, ſi ſic aggrauet hominem, vt eum totaliter à bono opere retrahat, & ſic eſt mala ſecundùm effectum. Vnde Apoſt. 2 *Corinth.* 2. non vult, vt pœnitens maiori triſtitia de peccato abſorbeatur. 2. 2. *qu.* 35. *art.* 1.

2. Quomodo accidia eſt ſpeciale peccatum?

Accidia eſt ſpeciale peccatum, quia eſt triſtitia de bono ſpirituali Diuino, quod conſiſtit in actu ſpecialis virtutis charitatis Dei: ſicut cùm aliquis ita eſt ſeparatus à Diuino amore; quod triſtatur, audiens verba de Deo, vel Diuina gloria, & ſimilibus; Bonum autem Diuinum eſt triſtabile homini, propter contrarietatem carnis ad ſpiritum, ſecundùm illud Apoſt. ad Galat. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*, quando affectus carnis in homine dominatur; ſicut cibus ſalubris eſt triſtabilis homini, quando habet guſtum infectum: Triſtitia autem de bono ſpirituali, quod conſiſtit in actu ſingularis virtutis moralis, puta temperantiæ, vel iuſtitiæ, non eſt ſpeciale peccatum accidiæ, ſed eſt accidia communiter dicta. habens diuerſas ſpecies, non vt eſt actus talis virtutis, ſed vt ordinatur ad bonum diuinum; quia omnia ſpiritualia bona, quæ conſiſtunt in actibus ſingularum virtutum moralium, ordinantur ad bonum diuinum vt ad finem. *ead. q. art.* 2. & *q.* 11. *de malo art.* 2.

3. Quando accidia eſt peccatum mortale?

Accidia propriè dicta ex ſuo genere eſt peccatum mortale, quia peccatum mortale dicitur, quod ſpiritualem vitam tollit, quæ eſt per charitatem, quæ coniungit nos Deo. Accidia autem contrariatur charitati Dei, quia proprius effectus charitatis eſt gaudium de Deo: accidia autem eſt triſtitia de bono diuino. Non ſemper tamen motus talis accidiæ eſt peccatum mortale. Sed ſi motui accidiæ conſentiat ratio in fugam, & horrorem, & deteſtationem boni diuini, carne contra ſpiritum omnino præualente, eſt peccatum mortale. Si vero motus accidiæ præuenit iudicium rationis in ſola ſenſualitate exiſtens propter repugnantiam carnis ad ſpiritum, tunc propter imperfectionem actus eſt peccatũ veniale.

Accidia autem communiter ſumpta eſt peccatum mortale, ſi ſit triſtitia de bono virtutis, quod eſt de neceſſitate præcepti cum conſenſu rationis, ſicut de obſeruantia feſtorum, de reſtitutione, de vitanda

ſunda fornicatione, de ieiunio, & huiuſmodi; & ſi quis propter illam triſtitiam deliberat omittere aliquod prædictum, & eodem tempore ommittit, eſt vnum peccatum. Si verò vno tempore hoc deliberat, & alio ommittit, eſt duplex peccatum, ead. q. art. 3. & q. 11. de malo art. 3.

QVÆSTIO XXX.

De Inuidia.

1. *Quomodo inuidia eſt triſtitia?*

INuidia eſt triſtitia de bono alterius, quod æſtimatur vt malum proprium, inquantum eſt diminutiuum propriæ gloriæ, quam quis appetit, aut putat ſe habere. Et ideo illi tantùm inuidentur, qui ſunt ſimiles genere, ætate, ſcientia, gloria, diuitijs, propinquitate temporis, vel loci, & qui parum ſuperant, vel parum deficiunt, vt dicit Ariſt. in 2. Rhetor. *cap.* 10. Nullus enim, niſi inſanus, ſtudet ſe æquare, vel præferre in gloria his, qui ſunt multò eo maiores, vt plebeius homo Regi, vel etiam Rex plebeio, quem multùm excedit. 2. 2. *quæſt. 36. art. 1. & ad 2.*

2. *Quo modò inuidia eſt peccatum?*

INuidia ex ſuo genere eſt peccatũ, quia eſt triſtitia de bono alterius, ex eo, quod habet illud bonum; huiuſmodi autem triſtitia ſemper eſt peccatum. Poteſt enim triſtitia de bono alieno quatuor modis contingere, vt tradit Ariſtot. in 2. *Rhetor.* Primò quidem, cum aliquis dolet de bono alicuius, inquantum ex eo imminet periculum alicuius nocumenti, vel ſibi ipſi, vel etiam alijs bonis: Et hæc triſtitia dicitur timor, quæ poteſt eſſe ſine peccato, ſi timetur malum iniuſtè inferendum. Vnde *Greg.* 22. *Moral. cap.* 11. dicit: Euenire plerumque ſolet, vt non amiſſa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rurſum eius gloria, ſine inuidiæ culpa contriſtet; cum, & ruente eo, quoſdam benè erigi credimus, & proficiente illo, pleroſque iniuſtè opprimi formidamus. Alio modo poteſt aliquis triſtari de bono alterius, non ex eo, quod ipſe habet bonum, ſed ex eo, quod nobis deeſt illud bonum, quod ipſe habet: & hæc propriè eſt zelus, ſiue æmulatio; & ſi iſte zelus ſit circa honeſta, laudabilis eſt, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 14. *Aemulamini ſpiritualia.* Si verò ſit de bonis temporalibus, poteſt eſſe cum peccato, & ſine peccato. Eſt cum peccato (vt dicit Caietanus) quando illud bonum non congruit ei, qui caret illo bono, vt ſi idiota triſtaretur, quia non eſt Rex. Tertio modo triſtatur aliquis de bono alterius, inquantum ille, cui accidit bonum, eſt eo indignus: & hæc triſtitia non poteſt eſſe de bonis honeſtis, ſed eſt de diuitijs, & talibus, quæ poſſunt prouenire dignis, & indignis: & hæc dicitur indignatio, & ſemper eſt peccatum, quia temporalia bona, quæ indignis proueniunt, ex iuſta Dei ordinatione diſponuntur, vel ad eorum correctionem, vel ad eorum damnationem. Vnde huiuſmodi triſtitia prohibetur in Pſal. 36. *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.* & in Pſal. 72.

Penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Quarto modo aliquis triſtatur de bono alterius, in quantum exceditur ab eo in bonis; & hoc propriè eſt inuidia, & ſemper eſt peccatum *ead. q. art. 2. & qu. 10. de malo art. 1.*

3. Quando inuidia eſt peccatum mortale?

INuidia ex ſuo genere eſt peccatũ mortale, quia contrariatur charitati proximi ratione obiecti, quod eſt bonum proximi: propter imperfectionem tamen actus poteſt eſſe peccatum veniale, vel ex parte principij actiui, quia non procedit ex ratione deliberante, que eſt proprium, & principale principium humanorũ actuum; vel ex parte obiecti propter ſui paruitatem, quia homo triſtatur de aliquo bono alterius, quod eſt adeo paruum, quod non videtur eſſe aliquod bonum, puta ſi aliquis inuideat alicui ſimul ludenti, quod vincat in ludo, cum eo currendo, vel aliquod huiuſmodi ludicrum faciendo. *ead. qu. art. 3. & q. 10. de malo art. 2.*

DE PECCATIS, QVÆ OPPOnuntur paci; ſcilicet Diſcordia, quę eſt in corde; Contentione, quæ eſt in ore; Schiſmate, Bello, Rixa, & Seditione, quæ pertinent ad opus.

QVÆSTIO XXXI.

De Diſcordia.

Quando diſcordia eſt peccatum mortale?

DIſcordia eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ſi aliquis per ſe, hoc eſt, ex intentione diſſentit à bono, quod pertinet ad honorem Dei, vel vtilitatem proximi, quia contrariatur charitati, licèt primus motus huius diſcordiæ propter imperfectionem actus ſit peccatum veniale. Si verò per accidens, hoc eſt, præter intentionem, aliquis diſſentit ab huiuſmodi bono; ſicut cum vnus æſtimat hoc eſſe bonum, alius verò habet contrariam opinionem, tunc diſcordia non eſt peccatum, niſi ſit cum errore circa ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis; vel pertinacia indebitè adhibeatur. 2. 2. q. 37. art. 1.

QVÆSTIO XXXII.

De Contentione.

Quando contentio eſt peccatum mortale?

COntentio eſt peccatum mortale, ſi accipiatur ſecundùm quod importat impugnationem veritatis ex intentione: Si autem accipiatur contentio ſecundùm quod importat impugnationem falſitatis cum inordinato modo, ſic poteſt eſſe peccatum veniale, niſi fortè tanta inordinatio fiat in contendendo, quod ex hoc generetur ſcandalum aliorum. Vnde dicit Apoſtolus 2. ad Tim. 2. *Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. 2. 2. quaſt. 38. art. 1. 3. & 4.*

QVÆSTIO XXXIII.

De Schiſmate.

1. Quando ſchiſma eſt peccatũ mortale?

SChiſma, quod dicitur à ſciſſura animorum, & directè opponitur

Vnitati, eſt peccatum mortale, ſi ſchiſmaticus ex intentione ſeparat ſe ab vnitate Eccleſiæ, quæ eſt vnitas principalis, & attenditur in duobus, ſcilicet in communicatione membrorum Eccleſiæ ad inuicem, & in ordine ipſorum ad vnum caput, quod eſt Chriſtus, cuius vicem in Eccleſia gerit ſummus Pontifex: Et ideo ſchiſmatici dicuntur, qui renuunt ſubeſſe ſummo Pontifici, & qui membris Eccleſiæ ei ſub iectis communicare recuſant.

Et ſi quidem non credunt poteſtatem Papæ, ſunt hæretici; ſi vero credunt, ſunt pure ſchiſmatici, & vtrique ſunt excommunicati in bulla Cænæ Domini 2. 2. q. 39. ar. 1.

2. *Quare ſchiſma eſt minus peccatum, quàm infidelitas?*

SChiſma eſt minus peccatum, quam infidelitas; quia illud peccatum ex ſuo genere eſt grauius, quod maiori bono contrariatur: Infidelitas autem eſt peccatum contra Deum, vt eſt veritas prima, cui fides innititur: Schiſma vero eſt contra Eccleſiaſticam vnitatem, quæ eſt quoddam bonum participatum, & minus, quàm ſit ipſe Deus. Poteſt tamen contingere, quod aliquis ſchiſmaticus grauius peccet, quàm quidam Infidelis, vel propter maiorem contemptum, vel propter maius periculum, vel aliquid huiuſmodi. *ead. qu. art. 2.*

QVÆSTIO XXXIV.
De Bello.

1. *Quomodo bellum eſt iuſtum?*

AD hoc, quod aliquod bellum ſit iuſtum, tria requiruntur: Primò auctoritas Principis indicentis bellum. *23. q. 1. quid culpatur.* Cum enim cura Reipublicæ commiſſa ſit Principibus, ad eos pertinet ciuitatem, vel prouinciam, vel regnum ab hoſtibus tueri. Principis autem nomine intelligitur Papa, Imperator, Rex, & dominus liber, qui mixtum habet imperium *de verb. ſignif. ſuper quibuſdam.* Secundò requiritur cauſa iuſta, vt ſcilicet hoſtes impugnentur propter aliquam culpam; *eadem cauſa. q. 2. dominus noſter.* Tertiò requiritur intentio bellantium recta, vt ſcilicet mali coerceantur, & boni ſubleuentur; poteſt enim contingere, quod ſit legitima auctoritas, & cauſa iuſta, & tamen propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum Vnde dicitur *d. cap. quid culpantur.* Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacatus, & implacabilis animus, feritas debellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia, hæc ſunt, quæ in bellis iure culpantur.

In bello tamen iniuſto ex defectu intentionis non ſunt reſtituenda damna illata, ſicut ex defectu auctoritatis, vel cauſa 2. 2. q. 40. art. 1.

2. *Cur clericis non eſt licitum pugnare?*

NOn eſt licitum Epiſcopis, & clericis pugnare, quod Dominus prohibuit Petro in perſona Epiſcoporum, & clericorum, Matth. 26. *Conuerte gladium tuum in vaginam*, quod non dixit præcipiendo, ſed admonendo: talis enim prohibitio eſt ſolum de iure poſitiuo *ne cler. vel mon. cap. ſententiam.* Primò quidem, quia omnes clericorum ordines ordinan-

tur ad altaris miniſterium, in quo ſub Sacramento repręſentatur Paſſio Chriſti, qui cum percuteretur non repercutiebat, vt dicitur 1. Pet. 2. debent enim miniſtri ſuum Dominum imitari ſecundùm illud Eccl. 10. *Secundū iudicem populi, ſic & miniſtri eius*. Secundò, quia clerici ſunt miniſtri nouæ legis, in qua non determinatur pœna occiſionis, vel mutilationis corporalis. Poſſunt tamen Prælati, & clerici, ex auctoritate Superioris, ſcilicet Papæ, intereſſe bellis, non quidem, vt ipſi propria manu pugnēt, ſed vt iuſtè pugnantibus ſpiritualiter ſubueniant ſuis exhortationibus, & abſolutionibus, & alijs huiuſmodi, ſicut & in veteri lege mandabatur, Ioſue 6. quod Sacerdotes ſacris buccinis in bellis clangerent. Si autem abſque conceſſione Papę ad pugnam incitant, ſunt irregulares. *de pœn. cap. quod in dubijs. ead. q. art. 2. & ad 2. & q. 64. art. 4. & 4. ſent. diſt. 25. quæſt. 2. art. 2. q. 1.*

QVÆSTIO XXXV.

De Rixa.

Quando rixa eſt peccatum mortale?

RIxa in eo, qui alterum inuadit iniuſtè, eſt peccatum mortale, in eo verò, qui ſe defendit, poteſt eſſe ſine peccato, & interdum cum peccato veniali, & interdum cum peccato mortali, ſecundùm diuerſum motum animi eius, & diuerſum modum ſe defendendi; Nam ſi ſolo animo repellendi iniuriam illatam, & cum debita moderatione ſe defendat, rixa non eſt peccatum, nec propriè poteſt dici rixa ex parte eius: Si verò cum animo vindictæ, vel odij, vel cum exceſſu debitæ moderationis ſe defendat, ſemper eſt peccatum; Veniale quidem, quando aliquis leuis motus odij, vel vindictæ ſe immiſcet, vel non multùm excedit moderatam defenſionem: Mortale autē, quando firmato animo in impugnantem inſurgit ad eum occidendum, vel grauiter lædendum. *2. 2. q. 41. ar. 1.*

QVÆSTIO XXXVI.

De Seditione.

1. Quomodo ſeditio eſt ſpeciale peccatū?

SEditio eſt ſpeciale peccatum, quia eſt partium multitudinis inter ſe differentium, ſicut cum vna pars ciuitatis excitatur in tumultum contra aliam: & in hoc differt à bello, quod eſt multitudinis ad multitudinem: & etiam à rixa, quæ eſt vnius ad vnum, vel paucorū ad paucos. *2. 2. q. 42. ar. 1.*

2. Quomodo ſeditio eſt peccatum mortale?

SEditio ex ſuo genere eſt peccatum mortale, quia opponitur vnitati multitudinis, ſcilicet populi, ciuitatis, vel regni; & tantò grauius eſt peccatum mortale, quantò bonum commune, quod impugnatur per ſeditionem, eſt maius, quàm bonum priuatum, quod impugnatur per rixam. Peccatum autem ſeditionis primò quidem, & principaliter pertinet ad eos, qui ſeditionem procurant,

curant; qui grauiſſimè peccant; Secundo verò ad eos, qui eos ſequuntur, perturbantes bonum commune. *ead. q. art. 2.*

QVÆSTIO XXXVII.

De Scandalo, quod opponitur correctioni fraternæ.

1. Scandalum quid eſt?

Scandalum eſt dictum, vel factum minùs rectum, præbens occaſionem ruinæ. Dicitur autem minùs rectum, ſecundùm quod habet aliquẽ rectitudinis defectum, vel quia eſt ſecundùm ſe malum, vt peccatum; vel quia habet ſpeciem mali. Et ideo Apoſtolus monet 1. ad Theſſ. 5. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. 2.2. qu. 43. ar. 1. & ad 2.*

2. Quomodo ſcandalum diuiditur in actiuum, & paſſiuum?

Duplex eſt ſcandalum, actiuum, & paſſiuum. Actiuum quidem poteſt accipi dupliciter, per ſe, & per accidens. Per ſe, quando aliquis ſuo inordinato dicto, vel facto intendit alium ad peccandum inducere. Per accidens autem, quando aliquis hoc non intendit, ſed ipſum dictum, vel factum eſt tale, quod de ſui ratione ſit inductiuum ad peccandum, puta cum aliquis publicè facit peccatum, vel quod habet ſimilitudinem peccati: Scandalum verò paſſiuum eſt, quando aliquis occaſionem peccandi ſumit ex dicto, vel facto alterius. *ead. q. ar. 1. ad 4. & ar. 3.*

3. Quando eſt ſcandalum actiuum ſine paſſiuo, vel paſſiuum ſine actiuo, vel vtrumque?

Qvandoque eſt ſcandalum actiuum ſine paſſiuo, puta cum aliquis inducit verbo, vel facto aliũ ad peccandum, & ille non conſentit; quandoque verò eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo, puta cum aliquis mal diſpoſitus, ex recto opere ſumit occaſionem peccandi: quandoque autem ſimul eſt ſcandalum actiuum in vno, & paſſiuum in altero, puta cum vnus inducit ad peccatum, & alius peccat. *ead. q. art. 1. & ad 4. & art. 2.*

4. Quomodo ſcandalum eſt peccatum?

Scandalum actiuum ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcandalizat, quia vel ipſum opus, quod facit, eſt peccatum, vel habet ſpeciem peccati, quod dimittendum eſt ſemper propter proximi charitatem: Similiter etiam ſcandalum paſſiuum ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcandalizatur: non enim ſcandalizatur, niſi inquantum aliqualiter ruit ſpirituali ruina, quæ eſt peccatum. *ead. qu. art. 2. & 4. ſent. diſt. 38. q. 2. art. 2.*

5. Quomodo ſcandalum eſt ſpeciale peccatum?

Scandalum actiuum per ſe, & formaliter, quando aliquis ſuo inordinato dicto, vel facto intendit ad peccandum inducere, eſt ſpeciale peccatum, ex intentione ſpecialis finis, qui eſt proximi nocumentum,

 &

& opponitur directè correctioni fraternæ, in qua intenditur specialis nocumenti remotio: Scandalum verò actiuum per accidens, & materialiter, quando ſcilicet aliquis ſuo dicto, vel facto, non intendit alium ad peccandum inducere, non eſt ſpeciale peccatum, ſed circumſtantia quędam peccati; quia quod eſt per accidens, non conſtituit ſpeciem. Scandalum autem paſſiuum non poteſt eſſe ſpeciale peccatum, quia ex dicto, vel facto alterius aliquem ruere contingit ſecundùm quodlibet genus peccati. *ead. qu. art. 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. qu. 1.*

6. *Quando ſcandalum eſt peccatum mortale?*

SCandalum actiuum formaliter eſt peccatum mortale, ſi aliquis intendat inducere alium ad peccandum mortaliter; & ſimiliter ſi intendat inducere alium ad peccandum venialiter per actum peccati mortalis, licèt hoc accidat ſcandalo: Si verò intendat inducere proximum ad peccandũ venialiter per actũ peccati venialis, eſt peccatum veniale, quantum ad rationem ſcandali. Scandalum autem actiuum materialiter, quod eſt circumſtantia, quia non intenditur proximi nocumentum, quandoque quidem eſt peccatum veniale, puta cum aliquis præter intentionem inducendi alium ad peccandum, cum aliqua leui indiſcretione committit actum venialis peccati, vel actum, qui non eſt ſecundùm ſe peccatum, ſed habet aliquam ſpeciem peccati. Quandoque verò eſt peccatum mortale, ſiue quando committit actum peccati mortalis, ſiue quando contemnit ſalutem proximi, vt ſi pro ea non prętermittat aliquid facere, quod ſibi libuerit. Scandalum verò paſſiuum quandoque eſt peccatum veniale, ſicut cum aliquis ex inordinato dicto, vel facto alterius peccat venialiter: quandoque eſt peccatum mortale, puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius, procedit vſque ad peccatum mortale. *ead. q. art. 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. quaſt. 2.*

7. *Quando ceſſandum eſt à ſpiritualibus propter ſcandalum?*

SPiritualia, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, prætermitti non debent propter ſcandalum vitandum, ne ſcilicet alius ſcandalizetur. Nullus enim debet mortaliter, nec venialiter peccare, vt alterius peccatum impediat, etiam mortale. Spiritualia verò, quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, ſi ex eis oriatur ſcandalum ex malitia, cum ſcilicet aliqui volunt impedire huiuſmodi ſpiritualia, ſcandala concitando, non ſunt dimittenda propter ſcandalum: hoc enim eſt ſcandalum Phariſæorum, qui de doctrina Chriſti ſcandalizabantur, quod Dominus dixit eſſe contemnendum, *Matth.* 15. Si autem ſcandalum oriatur ex infirmitate, vel ignorantia, quod eſt ſcandalum puſillorum, ſunt ſpiritualia bona vel occultanda, vel differenda propter ſcandalum, quando periculum non imminet, quouſque reddita ratione, huiuſmodi ſcandalum ceſſet: Si autem poſt redditam rationem ſcandalum duret, iam videtur

tur ex malitia eſſe, & tunc propter ipſum non ſunt ſpiritualia opera dimittenda. *ead. q. art. 7. & 4. ſent. vbi ſupra art. 4. q. 1.*

8. *Quando temporalia ſunt dimittenda propter ſcandalum?*

TEmporalia, quorum nos non ſumus domini, ſed ſunt nobis ad conſeruandum pro alijs commiſſa, ſicut bona Eccleſiæ, & bona communia Reipublicæ, non ſunt propter ſcandalum dimittenda: Temporalia verò, quorum nos ſumus domini, non ſunt dimittenda, ſi ex eis oriatur ſcandalum ex malitia, quia hoc eſſet & contra bonum commune, & contra bonum rapientium, qui retinendo aliena, in peccato remanerent: Si autem oriatur ſcandalum propter ignorantiam, vel infirmitatem, tunc vel totaliter ſunt temporalia bona dimittenda, vel eſt ſedandum ſcandalum per aliquam admonitionem. *ead. qu. art. 8. & 4. ſent. vbi ſup. q. 2.*

QVÆSTIO XXXVIII.

De Præceptis charitatis.

1. *Quomodo charitas cadit ſub præcepto?*

ACtus charitatis cadit ſub præcepto legis, quod de hoc ſpecialiter datur: *Diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum*. Modus tamen charitatis non cadit ſub illis præceptis, quæ dantur de alijs actibus virtutum, puta ſub hoc præcepto, Honora patrem, non cadit, quod honoretur pater ex charitate, ſed ſolum, quod honoretur pater. Similiter ſub præcepto ieiunij non cadit, quod aliquis ieiunet ex charitate. Vnde qui honorat patrem, vel ieiunat, licet non habeat charitatem non efficitur tráſgreſſor huius præcepti. 1. 2. *qu. 100. art. 10. & 2. 2. qu. 44. art. 1. ad 1.*

2. *Quare de charitate dantur duo præcepta?*

DE charitate, oportet dari duo præcepta ſcilicet de dilectione Dei, & dilectione proximi, quia ſunt duo actus, quorum vnus ordinatur ad alium ſicut ad finem, ſcilicet dilectio proximi ad dilectionem Dei. 2. 2. *q. 44. art. 2.*

3. *Quare præcipitur, quod Deus ex toto corde diligatur?*

PRæcipitur quod Deus ex toto corde, hoc eſt, ſuper omnia diligatur, quia eſt diligendus ſicut vltimus finis, ad quem omnia ſunt referenda; quamuis aliquis perfectius vel minus perfectè impleat hoc præceptum, ſecundùm quod magis, vel minus detinetur aliarũ rerum amore. *ead. q. art. 4. & opuſc. 17. c. 6.*

4. *Quomodo datur præceptum, quod aliquis diligat proximum, ſicut ſeipſum?*

SIgnificatur in hoc præcepto, & diligendi ratio, & dilectionis modus. Ratio quidem diligendi ſignificatur ex eo, quod proximus nominatur;

natur; propter hoc enim ex charitate diligere debemus alios, quia ſunt nobis proximi, & ſecundùm naturalem Dei imaginem, & ſecundùm capacitatem gloriæ. Modus autem dilectionis ſignificatur cum dicitur, Sicut ſeipſum, quod non eſt intelligendum ſibi æqualiter, ſed ſibi ſimiliter. Primo quidem ex parte finis, vt ſcilicet aliquis diligat proximum propter Deum, ſicut ſeipſum propter Deum debet diligere; vt ſic dilectio proximi ſit ſancta: Secundò ex parte regulæ dilectionis, vt ſcilicet aliquis non condeſcendat proximo in aliquo malo, ſed ſolùm in bonis; ſicut ſuæ voluntati ſatisfacere debet homo ſolùm in bonis, vt ſic dilectio proximi ſit iuſta. Tertio ex parte rationis dilectionis; vt ſcilicet non diligat aliquis proximum propter propriam vtilitatem, vel delectationem, quia ſic non verè diligeret proximum, ſed ſeipſum; ſed ea ratione, quod velit proximo bonum, ſicut vult ſibi ipſi, vt ſic ſit dilectio proximi vera. *ead. q. art. 7.*

QVÆSTIO XXXIX.

De Dono Sapientiæ, quod reſpondet charitati.

1. *Quomodo Sapientia eſt donum Spiritus Sancti?*

SApientia eſt donum Spiritus Sancti quia ille ſapiens dicitur, qui habet rectum iudicium, tàm in contemplatione diuinorum, quàm in directione rerum humanarum ſecundùm diuinas regulas. Huiuſmodi autem iudicium conſequitur homo per Spiritum Sanctum, ſecundùm illud 1. ad *Cor.* 2. *Spiritualis iudicat omnia*, quia vt ibidem dicitur, *Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei*. 2. 2. *q.* 45. *art.* 1. & 5.

2. *Quare Sapientia non poteſt eſſe cum peccato mortali?*

SApientia, quæ eſt donum, non poteſt eſſe cum peccato mortali, quia facit rectitudinem iudicij, & circa res diuinas, & circa humanas per regulas diuinas ex quadam vnione animæ ad diuina, quæ eſt per charitatem: Charitas autem non poteſt eſſe cum peccato mortali. Vnde dicitur *Sap.* 1. *in maleuolâ animam non intrabit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis*. *ead. q. art.* 4. & 5.

3. *Quomodo Sapientia eſt in omnibus habentibus gratiam?*

OMnes habentes gratiam gratum facientem tantùm ſortiuntur ſapientiam in contemplatione diuinorum, & in ordinatione rerum humanarum ſecundùm diuinas regulas, quantùm eſt neceſſarium ad ſalutem. Quidam tamen, quantùm ad contemplationem diuinorum, altiora quædam myſteria & cognoſcunt, & alijs manifeſtare poſſunt, & quantùm ad ordinationem humanorum ſecundùm regulas diuinas, poſſunt non ſolùm ſeipſos, ſed alios dirigere; & iſte gradus ſapientiæ non eſt in omnibus habentibus gratiam gratum facientem, ſed magis pertinet ad gratias gratis datas. *ead. q. art.* 5.

QVÆSTIO XXXX.

De Stultitia, quę opponitur ſapientię.

Quomodo ſtultitia eſt peccatum?

STultitia eſt peccatum inquantum immergit homo ſenſum ſuum rebus terrenis, ex quo redditur eius ſenſus ineptus ad percipiendum diuina, ſecundùm illud 1. ad Cor. 2. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei*. 2. 2. *q.* 46. *art.* 2.

QVÆSTIO XXXXI.

De Prudentia.

1. *In quo conſiſtit prudentia?*

LAus prudentiæ, cum ſit recta ratio agibilium, conſiſtit in conſideratione futurorum contingentiũ ex præſentibus, vel præteritis, & in applicatione ad opus. Hæc autem eſt triplex: vna quidem eſt prudentia ſimpliciter dicta, quæ ordinatur ad bonum proprium: alia eſt œconomica, quæ ordinatur ad bonum commune domus, vel familiæ: tertia eſt politica, quæ ordinatur ad bonum commune ciuitatis vel regni 2.2.*qu.*47.*art.* 1.*ad* 3. & *art.* 2. & 11.

2. *Quæ ſunt partes prudentiæ communiter dicta?*

PArtes prudentiæ, per quam aliquis regit ſeipſum, ſunt octo. Prima eſt memoria; quia prudentia eſt circa contingentia, & oprabilia, quæ non ſunt ſimpliciter vera, ſed vt in pluribus cognoſcuntur per experimentum: hoc autem eſt ex pluribus memorijs. Sunt autem quatuor, per quæ homo proficit in benè memorando. Primum quidem eſt, vt eorum, quæ vult memorari, quaſdam ſimilitudines aſſumat conuenientes, non tamen omnino conſuetas; quia ea, quæ ſunt inconſueta, magis miramur, & ſic eis animus magis detinetur. Secundùm, vt homo ea, quæ memoriter vult tenere, ſua conſideratione ordinatè diſponat, vt ex vno memorato facile ad aliud procedatur. Tertium, vt homo affectum adhibeat ad ea, quæ vult memorari. Quartum, vt ea frequenter mediterur. Secunda pars prudentiæ eſt intelligentia, quæ eſt quædam recta æſtimatio de aliquo particulari fine. Tertia eſt docilitas, vt ſcilicet homo à ſenibus erudiatur, qui ſunt experti circa fines operabilium. Quarta, ſolertia, quæ eſt prompta coniecturatio circa inuentionem medij, puta cum quis videns aliquos alicui amicos factos, coniecturando putat eos fuiſſe inimicos. Quinta, eſt ratio, quia opus prudentis eſt eſſe benè conſiliatiuum; conſilium autem eſt inquiſitio rationis. Sexta, prouidentia contingentium operabilium, inquantum ordinatur in finem humanæ vitæ. Septima circumſpectio operabilium, an ſint conuenientia fini ſecundùm circumſtantias. Octaua eſt cautio, vt ſcilicet homo ſtudeat vitare mala. 2. 2. *quæſt.* 48. *art. vnico*, & *quæſt.* 49 *art.* 1. & *ad* 2. & *art.* 2. & *ad* 1. & *art.* 3. & 4. & *ad* 1. & *art.* 5. 6. 7. & 8.

QVÆSTIO XLII.

De Dono conſilij, quod reſpondet prudentiæ.

Quomodo conſilium eſt donum Spiritus Sancti?

Conſilium eſt donum Spiritus Sancti, in quantum homo per inquiſitionem rationis mouetur à Spiritu Sancto ad aliquid agendum, quia humana ratio non poteſt comprehendere contingentia, quæ occurrere poſſunt: ex quo fit, quod cogitationes mortalium ſunt timidę, & incertæ prouidentiæ noſtræ, vt dicitur *Sap.* 9. & ideo indiget homo in inquiſitione rationis dirigi à Deo, qui omnia comprehendit. 2.2.q.52. *art.* 1. *& ad* 1.

QVÆSTIO XLIII.

De Imprudentia.

Quomodo imprudentia eſt peccatum?

Imprudentia eſt peccatum priuatiuè, & contrariè. Priuatiuè quidem ratione negligentiæ qua quis non adhibet ſtudium ad prudentiam habendam. Contrariè verò eſt peccatum, quando quis diuertit à regulis prudentiæ. Vnde ſi aliquis agat contra Diuinas regulas, eſt peccatum mortale, puta cum quis, quaſi contemnens diuina documenta, præcipitanter agit. Si vero præter eas agat abſque contemptu, & detrimento eorum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, eſt peccatum veniale. 2.2. q. 53. *art.* 2.

QVÆSTIO XLIV.

De Præcipitatione.

Quomodo præcipitatio eſt peccatum ſub imprudentia contentum?

Præcipitatio eſt peccatum, quando aliquis mouetur ad agendum per impetum voluntatis, vel paſſionis, abſque medijs gradibus, qui ſunt memoria præteritorum, intelligentia præſentium, ſolertia in conſiderandis futuris euentibus, ratiocinatio conferens vnum alteri, docilitas, per quam aliquis acquieſcit ſententijs maiorum, & quia præcipitatio eſt defectus conſilij, qui ad imprudentiam pertinet, vitium præcipitationis ſub imprudentia continetur.

Eſt autem peccatum mortale, ſi ſit contra Diuinum præceptum, vt dictum eſt, vel contra præceptum Eccleſiæ: Idem eſt iudicium de temeritate, & inconſideratione, de quibus infra dicetur. ead. q. art. 1. *&* 3.

QVÆSTIO XLV.

De Temeritate.

Quomodo temeritas eſt peccatum ſub præcipitatione contentum?

Temeritas eſt peccatum ſub præcipitatione contentum quia illa dicuntur fieri temerè, quæ ratione non reguntur. Hoc autem poteſt cõtingere, aut ex impetu voluntatis,

vel

vel paſſionis, quod proprie pertinet ad præcipitationem; aut ex contemptu regulæ rationis, & hoc propriè importat temeritas. *ead. q. art. 3. ad 2.*

Ex hoc, vt notat Caietanus, poſſunt Canones interpretari, quando temerè tranſgredientes puniunt: in materia enim pœnali, quæ eſt reſtringenda, proprietas vocabulorum reſtrictiua attendenda eſt.

QVÆSTIO XLVI.

De Inconſideratione.

Quomodo inconſideratio eſt peccatum ſub imprudentia contentum?

INconſideratio eſt peccatum propter defectum recti iudicij, inquantum aliquis in rectè iudicando deficit ex hoc, quod contemnit, vel negligit conſiderare ea agibilia, ex quibus rectum iudicium procedit; quod ad imprudentiam pertinet. *ead. q. art. 4. & ad 2.*

QVÆSTIO XLVII.

De Inconſtantia.

Quomodo inconſtantia eſt peccatum ſub imprudentia contentum?

INconſtantia eſt peccatum ſub imprudentia contentum, quia inconſtantia importat receſſum quemdam à bono propoſito determinato: huiuſmodi autem receſſus pertinet ad defectum rationis, quæ non reſiſtit impulſui paſſionis, per quàm aliquis recedit à bono propoſito, appetendo aliquid, quod ſibi inordinate placet. Vnde inconſtantia pertinet ad imprudentiam, quia omnis defectus rationis ad imprudentiam pertinet, ſicut omnis rectitudo rationis practicæ pertinet quodammodo ad prudentiam.

Quando autem eſt peccatum mortale, & quando veniale, ex materia diſcernitur: ſi enim aliquis recedit à bono propoſito, quod eſt de neceſſitate ſalutis, eſt peccatum mortale, alias autem eſt peccatum veniale, niſi adſit contemptus. ead. q. art. 5.

QVÆSTIO XLVIII.

De Negligentia.

1. *Quomodo negligentia eſt peccatum ſub imprudentia contentum?*

NEgligentia eſt peccatum quia importat defectum debitæ ſolicitudinis: Omnis autem defectus debiti actus habet rationem peccati. Pertinet autem ad imprudentiam, quia directè opponitur ſolicitudini, cuius rectitudo ad prudentiam pertinet. Vnde per oppoſitum negligentia ad imprudentiam pertinet. 2. 2. q. 54. *art. 1. & 2.*

2. *Quando negligentia eſt peccatum mortale?*

NEgligentia poteſt eſſe peccatum mortale dupliciter. Primo quidem ſi prætermittitur aliquis actus, vel circumſtantia, quæ eſt de neceſſitate ſalutis. Secundo ſi negligentia cauſatur ex contemptu. Si autem negligentia conſiſtat in prætermiſſione

miſſione alicuius actus, vel circumſtantiæ, quæ non fit de neceſſitate ſalutis, nec hoc fiat ex contemptu, ſed ex aliquo defectu feruoris, qui impeditur interdum per aliquod peccatum veniale, tunc negligentia non eſt peccatum mortale. *ead. q. ar. 3.*

QVÆSTIO XLIX.

De Prudentia carnis.

Quando prudentia carnis eſt peccatum mortale?

PRudentia carnis eſt peccatum mortale, ſi in cura carnis conſtituatur vltimus finis totius vitæ, quia per hoc homo auertitur à Deo. Vnde dicitur Rom. 8. *Prudentia carnis inimica eſt Deo.* Si autem aliquis inordinatè afficiatur ad curam carnis, nō tamen vt vltimum finem, eſt peccatum veniale. 2. 2. *q. 55. art. 1. & 2.*

QVÆSTIO L.

De Aſtutia.

Quomodò aſtutia eſt peccatum?

AStutia eſt peccatum prudentiæ oppoſitum, inquantum aliquis vtitur vijs non veris, ſed ſimulatis, & apparentibus ad aliquem finem proſequēdum, vel bonum, vel malū.

Eſt autem peccatum mortale, ſi ſit in proximi nocumentum, & ſic de dolo, & fraude. ead. q. art. 3. & 4.

QVÆSTIO LI.

De Dolo.

1. *Quomodo dolus eſt peccatum ad aſtutiam pertinens?*

DOlus eſt peccatum, inquantum aliquis aſſumit vias non veras, ſed ſimulatas, & apparentes, ad aliquem finem conſequendum, bonum, vel malum in executione operis; & ſic dolus eſt aſtutiæ executio. Poteſt autem dolus eſſe in corde, inquantum aliquis dolos excogitat, ſecundum illud Pſalm. 37. *Et dolos tota die meditabantur*, quod propriè pertinet ad aſtutiam. Eſt etiam in ore, ſecundum illud Pſalm. 5. *Linguis ſuis doloſè agebant.* Dicitur etiam eſſe in opere, ſecundum illud Pſal. 104. *Et dolum facerent in ſeruos eius:* & ſic propriè dicitur dolus. *ead. q. ar. 4. & ad 2.*

QVÆSTIO LII.

De Fraude.

Quomodo fraus eſt peccatum ad aſtutiam pertinens?

FRaus eſt aſtutiæ executio, ſicut, & dolus, ſed in hoc differre videntur, quod dolus pertinet ad executionem aſtutiæ, inquantum fit per verba, & facta: Fraus autem propriè, inquantum fit per facta. *ead. q. art. 5.*

QVÆSTIO LIII.

De Sollicitudine temporalium.

1. *Quomodo ſolicitudo temporalium eſt peccatum?*

SOlicitudo temporalium eſt peccatum. Primo quidem ex parte temporalium, ſi in eis finis conſtituatur, & ſic eſt peccatum mortale. Secundo propter ſuperfluum ſtudiū, quod apponitur ad temporalia procuranda

curanda, per quod homo à ſpiritualibus retrahitur, ſecũdum illud Matt. 13. *Solicitudo ſaculi ſuffocat verbum.*

Et ſic ſi retrahitur à ſpiritualibus, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, ſolicitudo temporalium eſt peccatum mortale. Si autem auertitur à ſpiritualibus, quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, abſque contempto, eſt peccatum veniale. ead. q. ar. 6. Et Quodl. 7. ar. 17. ad 7.

2. *Quomodo ſolicitudo futurorùm eſt illicita?*

SOlicitudo futurorum eſt illicita, ſecundùm illud *Matt. 6. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinu*, quia vnicuique tempori competit propria ſolicitudo, ſicut tempori æſtatis competit ſolicitudo metendi, autumno autem ſolicitudo vindemiæ. Vnde dicitur Eccl. 8. *Omni negotio tempus eſt & opportunitas, ead. q. ar. 7.*

QVÆSTIO LIV.

De Iudicio.

1. *Quando iudicium eſt illicitum?*

AD hoc, quod iudicium ſit licitum, quod importat rectam determinationem iuſti, tria requiruntur. Primò quidem, quod procedat ex inclinatione iuſtitiæ: Secundò quod procedat ex auctoritate præſidentis: Tertiò quod proferatur ſecundùm rectam rationem. Quodcunque autem horum defuerit, iudicium erit vitioſum. Primò quidem, quando eſt contra rectitudinem iuſtitiæ, & ſic dicitur iudicium iniuſtum. Secundò, quando homo iudicat in his, in quibus non habet auctoritatem; & ſic dicitur iudicium vſurpatum. Tertiò, quando deeſt certitudo rationis, puta cum aliquis ex leuibus indicijs iudicat de his, quę ſunt dubia, vel occulta; & ſic dicitur iudicium temerarium. 2. 2. q. 60. *ar. 1. & 2.*

2. *Quomodo iudicium temerarium eſt peccatum?*

IVdicium temerarium eſt peccatum. Primò quidem cum aliquis ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipit, & hoc eſt peccatum veniale. Secundò, cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus indicijs; & hoc, ſi ſit de aliquo notabili, eſt peccatum mortale, inquantum non eſt ſine contemptu proximi. *ead. q. art. 3. & Quodl. 12. ar. 35.*

3. *Quare in iudicio dubia ſunt in meliorem partem interpretanda?*

QVando non apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum vt bonum habere, in meliorem partẽ interpretando quod dubium eſt; quia ex hoc, quod aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, ſit ei iniuria, & propter hoc melius eſt, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quàm quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo bono, *ead. q. art. 4. & ad 1.*

4. Quomodo iudicium vſurpatum eſt peccatum?

IVdicium vſurpatum in his, in quibus aliquis non habet auctoritatem, eſt peccatum, quia iudicium aliquod dominium in iudicando requirit. Vnde dicitur Rom. 14. *Tu, quis es, qui iudicas alienum ſeruum? ead. q. art. 6. & 4. ſent. diſt. 48. q. 1. art. 1.*

5. Quare non eſt vſurpatum iudicium, ſi Prælatus de temporalibus iudicet?

NOn eſt vſurpatum iudicium, ſi ſpiritualis Prælatus ſe intromittat de temporalibus, quantùm ad ea, in quibus ſubditur ei ſæcularis poteſtas, vel quæ ei à ſæcularis poteſtate relinquuntur, quia poteſtas ſæcularis ſubditur ſpirituali, ſicut corpus animæ. Sicut enim corpus per animam habet eſſe, virtutem, & operationem; ita & temporalis poteſtas per ſpiritualem. *Et habetur de mai. & obed. cap. ſolitæ.* Vnde Prælati debent reſiſtere non ſolùm lupis, qui ſpiritualiter interficiũt gregem, ſed etiam raptoribus, & tyrannis, qui corporaliter vexant, *vt dicit Gregorius homil. 14. in Euang.* Non autem materialibus armis in propria perſona vtendo, ſed ſpiritualibus, ſecundùm illud Apoſtoli 2. ad Cor. 10. *Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo:* quæ quidem ſunt ſalubres admonitiones, deuotæ orationes, contra pertinaces excommunicationis ſententia. Hoc autem magis pertinet ad Papam, qui vtrum- uſque poteſtatis apicem tenet, ſcilicet ſpiritualis, & ſæcularis, hoc illo diſponente, qui eſt *Sacerdos, & Rex; Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech; Rex Regum, & Dominus Dominantium. 2. 2. q. 40. art. 2. ad 1. & q. 60. art. 6. ad. 3. 2. ſent. diſt. vlt. in fine & ibi. 1. de Reg. Princ. cap. 14. & lib. 3. cap. 10. & 19.*

Ex quibus conuincitur Caietanus, qui 2. 2. q. 43. art. 8. & q. 60. art. 6. forſan ſecutus in dicta diſtinctione opinionem Auctoris, quam hic correxit, non recte ſenſit de Spirituali poteſtate, dicens, quod poteſtas ſæcularis non omnino ſubditur poteſtati ſpirituali, ſed in ordine ad ſpiritualia nec Papa habet plenitudinem poteſtatis in temporalibus, niſi in ordine ad ſpiritualia.

QVÆSTIO LV.

De Iuſtitia commutatiua, & diſtributiua.

Quomodo iuſtitia diuiditur in cõmutatiuam & diſtributiuam?

DVæ ſunt iuſtitiæ ſpecies, ſcilicet commutatiua, & diſtributiua. Commutatiua quidem habet ordinem partis ad partem, hoc eſt vnius priuatæ perſonæ ad aliam; quia conſiſtit in redditione rei, quæ ab alio habetur, ſecundùm æqualitatem quantitatis, quæ eſt æqualitas rei ad rem, vt quantò aliquis plus habet, quàm ſuum ſit de eo, quod eſt alterius, tantum reſtituat ei, cuius eſt. Iuſtitia autem diſtributiua habet ordinem totius ad partem, hoc eſt eius, quod eſt commune, ad ſingu-

las perſonas, quia conſiſtit in diſtributione communium bonorum in ſingulas perſonas, ſecundùm æqualitatem proportionis, vt ſcilicet, ſicut vna perſona excedit aliam, quia maiorem habet principalitatem in communitate, ita etiam res, quæ datur vni perſonæ excedit rem, quæ datur alteri. Vnde iuſtitia commutatiua, & diſtributiua diſtinguuntur ſpecie, ſecundùm diuerſam debiti rationem: alio enim modo debetur alicui id, quod eſt proprium, alio modo id, quod eſt commune. 2. 2. *q.* 61. *art.* 1. *&* *ad* 5. *&* *art.* 2. *&* 4. *ſent. quaſt.* 46. *q.* 1. *art.* 1.

QVÆSTIO LVI.

De Reſtitutione.

1. *Quomodo reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ?*

RESTITUTIO eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quia in reſtitutione attenditur æqualitas ſecundùm recompenſationem rei ad rem, quod pertinet ad iuſtitiam cõmutatiuam, quando ſcilicet res vnius ab alio habetur, vel per eius voluntatem, ſicut in mutuo, vel depoſito; vel contra voluntatem eius, vt in rapina, vel furto. Vnde reſtituere idem eſt, quòd iterum aliquem ſtatuere in poſſeſſionem, vel dominium rei ſuæ. 22. *q.* 62. *art.* 1.

2. *Quomodo reſtitutio eſt de neceſſitate ſalutis?*

RESTITUTIO eſt de neceſſitate ſalutis, quia importat redditionẽ rei, quæ iniuſtè ablata eſt, quòd pertinet ad conſeruationem iuſtitiæ: Conſeruatio autem iuſtitiæ eſt de neceſſitate ſalutis. *ead. q. art.* 2.

3. *Quid ſi non poteſt recompenſari æquiualens?*

IN quibus non poteſt recompenſari æquiualens, ſufficit, quod recompenſetur, quod poſſibile eſt: ſicut cum aliquis abſtulit alicui membrum, debet ei recompenſare, vel in aliquo honore, conſiderata conditione vtriuſque perſonæ ſecundùm arbitrium boni viri: ita ſcilicet ſecundùm Silueſt, *V. Reſtitutio* 3. *q.* 2. quod teneatur ſatisfacere læſo quantùm poteſt; & ſi fuit homicidium, aut læſio incurabilis, vt mutilatio, & huiuſmodi, habeatur ratio expenſarum & damni emergentis, & lucri ceſſantis in præſenti, & in futurum: ſi verò fuit curabilis, habeatur ratio expenſarum, & lucri ceſſantis tempore infirmitatis. *ead. q. art.* 2. *ad* 1. *&* 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 1. *art.* 5. 1. *ad* 2.

4. *Quomodo fama reſtituenda eſt?*

TRipliciter aliquis poteſt alicui famam auferre: Vno modo verum dicendo, & iuſtè, ſicut cum aliquis crimen alicuius prodit ordine debito ſeruato, & tunc non tenetur ad reſtitutionem famæ. Secundo modo falſum dicendo, & iniuſtè, & tunc tenetur reſtituere famam, confitendo ſe falſum dixiſſe. Tertio modo verum dicendo, ſed iniuſtè, puta cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum, ſcilicet, vel

fraternæ correctionis, vel iudicialis denunciationis, & tunc tenetur ad reſtitutionem famæ quantum poteſt, ſine tamen mendacio, vt dicat ſe malum dixiſſe, vel iniuſtè eum diffamaſſe: *Niſi ſit reſtituenda fama coram perſonis notitiam habentibus de modo reſtituendi famam, quia tunc ſecundùm Caiet. non eſt reſtituenda, dicendo aliquis ſe malum dixiſſe, vel iniuſtè diffamaſſe: eſſet enim magis confirmatio prius dicti, quàm reſtitutio famæ. Sed coram talibus debet laudare illam perſonam, cum veritate tamen, pluries aperiendo, quod credit ipſum bonum virum & hoc tam cautè, ne videatur hoc facere pro reſtitutione, vel ſi ea, quæ dixit, habeantur pro oblitis, & talis reſtitutio ſit magis recordatio, omitti poteſt. Addit Caietanus quartum modum, quo poteſt aliquis famam alicui auferre, ſcilicet falſum dicendo, ſed iuſtè, ſicut contingit iudici condemnanti innocentem ſecundùm acta & probata, & tunc non tenetur ad reſtitutionem famæ, nec alterius damni, ſed falſi teſtes ad hoc tenentur.* Si autem non poteſt aliquis famam reſtituere, debet recompenſare, vel in pecunia, vel in honore, conſideratis conditionibus perſonarum ſecundùm arbitrium ſapientis, ſicut & de alijs dictum eſt. *ead. qu. art. 2. ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. q. 1. ad 1.*

Vbi notandum occurrit ſecundùm Caietanum ar. 6. & Nauar. c. 17. num. 89. & 90. quidquid dicat Sotus, quod non tenetur aliquis reſtituere famam cum detrimento vitæ, quæ eſt ſuperioris ordinis, ſicut non tenetur ad reſtitutionem exteriorum bonorum cum detrimento famæ, quæ eſt altioris ordinis, ſecundùm illud Prou. 22. Melius eſt bonum nomen, quàm diuitiæ multæ; *Tenetur tamen ad reſtitutionem alienæ famæ, cum detrimento propriæ famæ, cum ſit eiuſdem ordinis.*

5. *Quare poteſt aliquis remittere reſtitutionem propriæ famæ?*

Poteſt aliquis propter humilitatem remittere reſtitutionem propriæ famæ, quia arbitrij hominis eſt, quod patiatur detrimentum ſuæ famæ, niſi hoc vergat in periculum aliorum, ſicut ſi ſit perſona publica, cui ex officio incumbat verbo & exemplo alijs proficere ad ſalutem, vel niſi ex ipſius infamia ſequatur alterius infamia, vel detrimentum. Vnde Paulus pro minimo habebat iudicari ab hominibus. *q. 73. art. 4. ad 2. & Quodl. 10. ar. 13.*

Ex quibus patet, quod non poteſt ſtare dictum Caiet. q. 73. art. 2. quod aliquis infamando ſeipſum in tormentis, tenetur reſtituere famam Eccleſiæ, cuius eſt membrum, cum homo ſit dominus ſuæ famæ.

6. *Quando impediens, ne detur præbenda perſonæ digna, tenetur ad reſtitutionem?*

IMpediens ne detur præbenda perſonæ dignæ, ſi impedit iuſtè, ſicut ſi propter honorem Dei, & vtilitatem Eccleſiæ, procuret, quod detur dignori, non tenetur ad aliquam recompenſationem faciendam. Si vero impedit iniuſtè, puta propter odium, vel vindictam, vel aliquid huiuſmodi, tunc ſi non ſit firmatum, quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam

quam recompenſationem, conſideratis conditionibus perſonarum, & negotij ſecundùm arbitrium ſapientis; non tamen tenetur ad æquale, quia illam nondum fuerat conſecutus, & poterat multipliciter impediri: Si autem iam firmatum ſit, quod ei detur præbenda, tenetur ad reſtitutionem æqualis tamen, ſecundùm ſuam facultatem, quia idem eſt, ac ſi iam habitam ei auferret. *ead. q. art. 2. ad 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 5. q. 1. ad 3.*

Et intelligit de actu malo animo iniuſtè facto, ſcilicet per vim, metum, dolum, vel fraudem, quæ obligant ad reſtitutionem, & de impediente, ne aliquis non ſolùm præbendam, ſed quodlibet bonum conſequatur, quod datur ex iuſtitia; ſecus autem, ſi detur ex liberalitate, ſecūdum Silu. verbo reſtit. 3. q. 12.

7. *Quare tenetur aliquis reſtituere quantùm accepit?*

CVM aliquis iniuſtè accepit rem alienam, quantùm ad inæqualitatem rei ſufficit, quod reſtituat tantùm, quantùm accepit, ad hoc vt æqualitas reparetur, niſi res ſit fructifera, quia tunc ſunt etiam fructus reſtituendi, deductis neceſſarijs expenſis. Sed quantùm ad culpam, debetur ei pœna per iudicem infligenda. Et ideo antequam ſit condemnatus per iudicem, non tenetur reſtituere pluſquam accepit: ſed poſtquam condemnatus eſt, tenetur pœnam ſoluere. *ead. quæſt. art. 3.*

Ex quibus colligit Sotus lib. 4. de iuſt. & iure, q. 6. art. 4. quod leges non obligant ad ſolutionem pœnæ, niſi poſt ſententiam condemnationis: & ſic efferentes frumentum, equos, vel aurum, quæ ſunt lege prohibita propter bonum commune, non tenentur ſoluere pœnas, niſi capiantur, licet committant peccatum mortale. Similiter vendentes frumentum, vel vinum cariùs, quàm lege ſtatutum eſt, non tenentur ad ſolutionem pœnæ, niſi ſint condemnati, ſed tenentur ad reſtitutionem exceſſus iuſti pretij. Similiter cadens ligna in ſylua ſine facultate, non obligatur ad pœnam ſoluendam, niſi capiatur, & condemnetur, & ſi ſylua ſit communis vrbis vel oppidi, non peccat mortaliter, nec tenetur ad reſtitutionem, niſi magnam cædem faciat. Si verò ſylua ſit domini vrbis vel oppidi, cædens ligna ſine facultate, mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur, niſi incolæ careant ſylua, & grauem patiantur neceſſitatem, tunc enim poſſent pauperes cædere ligna ad vſum foci proprij neceſſaria. Si autem ſylua ſit particularium hominum, abſque dubio cædens ligna, vltra peccatum mortale, ad reſtitutionem tenetur.

8. *Quomodo damnificans tenetur ad reſtitutionem?*

QVi damnificat aliquem auferendo ei, quod actu habebat, tenetur tale damnum recompenſare ſecundùm æqualitatem; puta ſi aliquis damnificet, diruens domum eius, tenetur ad tantùm, quantùm valet domus. Qui verò damnificat aliquem impediendo, ne conſequatur quod erat in via habendi, non tenetur tale damnum recompenſare ſecundùm æqualitatem, quia id, quod eſt in via, & in potentia, minùs valet, quàm ſi eſſet in actu, cum poſ-

fit multipliciter impediri : tenetur tamen aliquam recompenſationem facere ſecundùm conditionem perſonarum, & negotiorum : ſicut cum aliquis damnificat eum, qui ſeminat in agro, effodiendo ſemina, tenetur reſtituere fructus, penſata potentia proxima, vel remota ad meſſem, & penſatis expenſis, & periculis, quæ vſque ad meſſem accidere poſſent ad arbitrium ſapientis. Similiter quando debitor detinet pecuniam creditoris vltra terminum præfixum, ſi creditor incurrit damnum, per quod ſubtrahitur ſibi aliquid, quod actu habet, vel debet habere, puta ſi eget pecunia, & ex mora debitoris vendit domum, vel agrum minùs, quàm valeat, vel accipit pecuniam ſub vſura, tenetur debitor damnum recompenſare ſecundùm æqualitatem. Si verò damnificatur ex eo, quod de pecunia non lucratur expoſita induſtriæ, quæ eſt in potentia ad lucrum, tenetur debitor recompenſare damnum, conſiderata induſtria & periculis, quæ in lucro accidere aliàs poſſent, & etiam expenſis. Vtrumque autem intelligendum eſt, ſi creditor denuntiet tale damnum debitori, vt infra dicetur, & ex his facile erit iudicare de reliquis. *ead. quæſt. art. 4. & ad 1. 2. & q. 78. art. 2. ad 1. & 4. ſent. diſt. 15. q. 1. ar. 5. q. 1. ad 4.*

9. *Quare reſtitutio debet fieri domino rei?*

RESTITUTIO debet fieri ei, à quo res accepta eſt, ad hoc, vt æqualitas rerum reparetur, quia ille, à quo res accepta eſt, minùs habet de ſuo. *ead. q. art. 5.*

Vnde ſecundùm Caiet. quem ſequitur Sotus lib. 4. de iuſt. & iure q. 7. art. 1. ſi aliquis accepit rem ab eo, qui non eſt verus dominus, puta à fure, non debet ei reſtituere, quia non minùs habet de ſuo, ſed debet facere quantùm poteſt, vt reddatur domino: non tenetur tamen reddere domino ſecundùm iuſtitiam, vt vult Sot. ita vt obligetur ad reſtitutionem, ſi non reddat; ſed ſecundùm charitatem, nec tenetur ſecundùm charitatem, ſi timet malum à latrone ſibi inferendum. Similiter ſi accepit rem à filio familias, vel a monacho, qui non ſunt domini, reſtituenda eſt Patri, vel Prælato, niſi ſit dilapidator bonorum Eccleſiæ, quia tunc reddenda eſt Abbatiæ, vel Conuentui, cuius eſt: Debet tamen ſignificare ei, qui non eſt dominus, quòd ipſe non tenetur reſtituere, ne pœnitentia ductus iterum reſtituat; & etiam vero domino, ne alia via procuret illud recuperare.

10. *Quomodo reſtitutio facienda eſt, ſi res ſit nociua domino?*

QVando res reſtituenda apparet eſſe grauiter nociua ei, cui reſtitutio eſt facienda, vel alteri; ſicut ſi aliquis redderet gladium depoſitum furioſo, tunc non debet ei reſtitui, quia reſtitutio ordinatur ad vtilitatem eius, cui reſtituitur: non tamen debet ille, qui detinet rem alienam, ſibi appropriare, ſed reſeruare, vt congruo tempore reſtituat, vel etiam alibi tradere tutiùs conſeruandam. *ead. q. art. 5. ad 1.*

Ex hoc fundamento elicit Caietanus, quod tempore iniuſti belli non ſunt reſtituenda magna debita Principi, quibus ad exercitum fouendum eget, ſed ſunt con-

ſeruanda, vt congruo tempore ſine alterius iniuria reddantur, & ſic de ſimilibus.

11. Quomodo reſtitutio debet fieri domino ignoto, vel mortuo, vel abſenti?

SI ille, cui debet fieri reſtitutio, ſit omnino ignotus, facta diligenti inquiſitione de perſona eius, debet homo reſtituere ſecundùm quod poteſt, ſcilicet dando in eleemoſynas pro ſalute ipſius, ſiue ſit mortuus, ſiue viuus: qui ſi poſtea ſciatur, non debet ei iterum reſtituere: & ſic in deprædatione ciuitatis, quando bellum eſt iniuſtum, ſi quis accipit aliqua, & non poteſt ea domino reſtituere, quia neſcit eum, debet pauperibus illius ciuitatis reſtituere, vel in alios vſus illius ciuitatis conuertere ſecundùm arbitrium Epiſcopi vel illorum, ad quos pertinet cura illius ciuitatis. Si autem dominus ſit mortuus, debet reſtitutio fieri eius hæredi, qui computatur vna perſona cum ipſo. Si autem ſit multum diſtans, & res ſit magni valoris, debet ſibi tranſmitti, ſi poteſt, commodè, etiam expenſis debitoris, ſi eam iniuſtè detinet. Si verò commodè tranſmitti non poteſt, vel res non ſit magni valoris, poteſt dari propinquis illius, ſi habet, vel debet in aliquo tuto loco deponi, vt pro eo conſeruetur, & domino ſignificari. *ead. quart. 5. ad 3. & 4. ſent. vbi ſupra art. 5. q. 3. ad 1. 2. & 3.*

Ex his patet, non eſſe tenendum, quod dicit Nauar. cap. 17. num. 29. Quod quando dominus eſt longinquus, aut in tali loco, & ſuum ad eum mitti non poſſit, tunc reſtituendum eſt pauperibus, vel in alios pios vſus expendendum.

12. Quomodo ille, qui rem alienam accepit, tenetur reſtituere?

SI acceptio rei alienæ eſt iniurioſa, ſcilicet contra voluntatem domini, vt patet in furto, & rapina, tunc ille, qui accipit, tenetur ad reſtitutionem, non ſolùm ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniurioſæ acceptionis, etiam ſi res apud ipſum non maneat; quia tenetur ad recompenſationem damni illati, & vlterius, pro iniuria illata poteſt puniri: & ſub hoc membro continetur omnis iniuſta damnificatio. Si autem acceptio rei alienæ eſt ex voluntate domini in vtilitatem accipientis, ſicut patet in mutuis, tunc etiam ille, qui accipit, tenetur ad reſtitutionem, non ſolùm ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione acceptionis, etiam ſi rem amiſerit: tenetur enim recompenſare damnum ei, qui gratiam fecit. Si verò acceptio rei alienæ eſt ex voluntate domini non pro vtilitate accipientis, ſicut patet in depoſitis, tunc ille, qui ſic accipit, tenetur ad reſtitutionem ratione rei acceptę, non tamen ratione acceptionis, quia accipiendo obſequium impendit: & ideo, ſi ei ſubtrahatur res abſque ſua culpa, non tenetur ad reſtitutionem, niſi mercede ſe obligauit cuſtodire, vel ſit in mora reddendi, ſecus autem eſſet, ſi cum magna ſua culpa rem depoſitam amitteret. *Et in hoc differt depoſitum a commodato, vel locato, quia accipiens rem commodatam, vel locatam, tenetur de leui culpa non quidem in totum, ſed in partem pro ratione*

culpæ, vt habetur cap. vnico de commod. quod contingit, ſi commodatio, vel locatio, quæ fit mercede interueniente, ſit pro vtilitate accipientis. Iudicatur autem leuis, & grauis culpa ſecundùm arbitrium ſapientis. Differt etiam mutuum à commodato, & locato; quia in mutuo transfertur dominium rei, non autem in commodato, & locato, & ideo ſi quis rem mutuatam citra culpam amiſerit, tenetur ad reſtitutionem, vt dictum eſt; ſed non tenetur ad reſtitutionem, ſi perdiderit rem accomodatam, vel locatam. ead. q. art. 6. & q. 78. art. 2. ad. 5. & Quodl. 3. art. 19. Ex hac regula tamquam fundamento, quod aliquis tenetur ad reſtitutionem non ſolùm ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis, patet multorum caſuum reſolutio: nam ſi quis iniuſtè, hoc eſt mala fide, accepit rem alienam, tenetur ad reſtitutionem, etiam ſi rem amiſerit, ratione iniuſtæ acceptionis. Si autem iuſtè, ſiue bona fide rem accepit, non tenetur ad reſtitutionem, ſi res apud ipſum non maneat: ſicut ſi quis ſcienter emit equum à latrone, tenetur domino reſtituere, ſiue habeat equum, ſiue furto ei ſublatus fuerit, ſiue vendiderit alteri, ſiue mortuus fuerit: ſi verò bona fide emit à latrone, putans equum eſſe ſuum, non tenetur ad reſtitutionem, ſi ei furatus eſt, vel mortuus eſt, vel alteri vendidit; tamen ſi poſtea ſciat eſſe furtiuum, tenetur reſtituere lucrum, ſi plus vendidit, & etiam emptorem ſeruare indemnem, & ſi ei dono equus datus eſt, tenetur totum pretium reddere, deductis expenſis factis. Similiter ſi aliquis mala fide rem alienam accepit, tenetur ratione iniuſtæ acceptionis non ſolùm ad reſtitutionem rei, ſed etiam ad recompenſationem totius damni emergentis, & lucri ceſſantis, quod dominus incurrit ex mora reſtitutionis. Sed ſi bona fide accepit, tenetur tantùm reſtituere, quod lucratus eſt, ſicut in exemplò poſito, ſi quis ſcienter emit equum à latrone, quem detinuit per tres menſes, tenetur non ſolùm equum domino reſtituere, ſed etiam damnum, quod domino euenit & illud etiam quod dominus lucratus eſſet illis menſibus ratione ipſius equi, quamuis qui emit equum, otioſum habuerit, ſed emens bona fide tenetur tantùm reſtituere equum, & quidquid lucratus eſt deductis expenſis, quæ poſſunt ſimilibus caſibus applicari.

13. Quid ſi multi ſimul accipiunt rem alienam, & vnus integrè reſtituit?

QVando multi ſimul accipiunt rem alienam, qui ſunt principales in facto, & tenentur ad reſtitutionem in ſolidum, etiam ſi vnus eorum alios mouerit, grauius peccando, tunc ſi ille, vel alius eam integrè reſtituit, alij tenentur ei refundere, quilibet pro portione ſua; quod tamen poteſt ille condonare. Si autem ad eum res peruenit, alij ei refundere non tenentur, ſed ſi alij reſtituerunt, tenetur ille eis reſtituere.

Cum autem plures ad damnum concurrunt, ex quo nihil eis accreſcit lucri, ſicut in deſtructione domus, vel incendio, tunc ſecundùm Caiet. quem ſequitur Sot. lib. 4. de iuſt. & iur. q. 7. ar. 3. ſi ille, qui integrè reſtituit, alios induxit, & ſine alijs maleficium perpetraſſet, non tenentur alij ei refundere; ſi verò fuit inductus, vel ſponte ſe obtulit, tenentur ei refundere æquis portionibus, ead. q. art.

art. 6. ad 3. & art. 7. ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 5. q. 2.

14. *Per quem poteſt reſtitutionem facere qui rem alienam accepit?*

POteſt aliquis per ſacerdotem, cui confitetur, reſtitutionẽ facere rei alienę, quia licet non teneatur crimen ſuum detegere hominibus, tenetur tamen detegere Deo in confeſſione. *ead. q. art. 6. ad 2.*

Ex quibus colligitur, opinionem Soti lib. 4. de iuſt. & iur. q. 6. art. 3. non eſſe recipiendam, quod tenetur aliquis cum detrimento ſuæ famæ rem alienam reſtituere.

15. *Quare poteſt aliquis, quæ bona fide præſcribit, poſſidendo, retinere?*

SI aliquis præſcribit bona fide, poſſidendo, non tenetur ad reſtitutionem, etiam ſi ſciat alienum fuiſſe poſt præſcriptionem; quia lex poteſt aliquem pro peccato, & negligentia punire in re ſua, & illam alteri tradere. *Quodl. 12. art. 25.*

16. *Quando illi, qui ſunt expulſi extra ciuitatem, poſſunt amiſſa repetere?*

SI aliqui ſunt iuſtè expulſi propter eorum culpam, non poſſunt amiſſa repetere. Si autem iniuſtè ſunt expulſi, hoc eſt ſine culpa, & ſine debito ordine iuſtitiæ, poſſunt ea repetere, vel recuperare, ſi non habet ſuperiorẽ. *Quodl. 12. ar. 24.*

17. *Quare mutuò accipiens pecuniam tenetur eam reſtituere creditori?*

QVi mutuò accipit pecuniam, tenetur ex debito iuſtitiæ eam reſtituere creditori ratione contractus bonæ fidei, qui fuit inter mutuantem, & mutuò accipientem, & tantò magis, quantò in maiori neceſſitate creditor ſibi ſubuenit. *Quodlib. 5. art. 17.*

18. *Quando tenetur quis acquiſitum per ludum reſtituere?*

SI quis alium trahit ad ludum alearum ex cupiditate lucrandi, & ab eo fraudulenter lucratur, vel lucratur ab his, qui rem ſuam alienare non poſſunt, ſicut ſunt filij familias inſcio patre, religioſi, furioſi, & huiuſmodi, tenetur eis reſtituere, etiam ante iudicis condemnationem, quia in his caſibus lucrum eſt prohibitum de iure diuino. Si autem lucratur ab his, qui ſuæ ſunt poteſtatis, abſque fraude, non tenetur eis reſtituere ante iudicis condemnationem. Similitèr ſi aliquis ſine fraude lucratur ab eo, qui traxit eum ad ludum. Idem dicendum eſt de ludo taxillorum, & tabularum; quia tale lucrum eſt vniuerſaliter iure poſitiuo prohibitum, tum clericis, tum religioſis, *cap. clerici. de vit. & hon. cler. tum laicus. ff. de aleat. l. ſolet. & C. de relig. l. alearum vſus*. per quas leges ille, qui perdidit, poteſt coram iudice repetere, niſi fortè contraria conſuetudo præualeat. *2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. & 4. ſent. diſt. 15. q. 2. art. 4. q. 2. ad 2.*

19. *Quando mulier tenetur reſtituere acquiſitum per meretricium?*

POteſt mulier retinere acquiſitum per meretricium, quia ipſa datio non eſt illicita, ſed cauſa

propter quam datur, eſt illicita, ſcilicet fornicatio, vel adulterium. Si autem ſuperfluè ad fraudem, vel dolum extorquet, puta dicendo ſe eſſe virginem, cum non ſit, vel non fuiſſe cognitam, niſi à nobiliſſimis; vel ſi ille, qui dat, non poteſt dare, quia eſt ſeruus, vel religioſus, vel filius familias non habens proprium in tanta quantitate, quantum dat, tunc mulier tenetur illud reſtituere. 2. 2. *q. 32. art. 7. & q. 62. art. 5. ad. 2.*

20. *Quomodo ille, qui eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, ad reſtitutionem tenetur?*

QVicumque eſt cauſa iniuſtæ acceptionis, tenetur ad reſtitutionem in ſolidum, quia aliquis tenetur ad reſtitutionem non ſolùm ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis: directè quidem, quando aliquis inducit alium ad accipiendum, indirectè verò, quando aliquis non impedit, cum poſſit, & debeat impedire, quæ his verſibus continentur.

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus; Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Quinq, tamen iſtorum ſemper obligant ad reſtitutionem. Primò quidem iuſſio, quia ille, qui iubet, eſt principaliter mouens: Et ideo ipſe principaliter tenetur reſtituere. Secundò obligat ad reſtitutionem conſenſus ad rapinam perpetrandam in eo, ſine quo rapina fieri non poteſt. Tertiò recurſus, quando ſcilicet aliquis eſt receptator latronum, & eis patrocinium præſtat. Quartò participans, quando aliquis participat in crimine latrocinij, & in præda. Quintò non obſtans, cum obſtare teneatur: ſicut Principes, qui tenentur ex officio conſeruare iuſtitiam in terra; ſi per eorum defectum latrones increſcunt, ad reſtitutionem tenentur, quia redditus, quos habent, ſunt quaſi ſtipendia ad hoc inſtituta, vt iuſtitiam ſeruent in terra. In alijs autem caſibus enumeratis non ſemper obligatur aliquis ad reſtitutionẽ, ſed quando eſt efficax cauſa iniuſtæ acceptionis: non ſemper enim conſiliator tenetur ad reſtitutionem: vel palpo, hoc eſt adulator, quando adulando ad auferendum incitat, dicens hoc ſignum ſtrenuitatis eſſe: vel mutus, hoc eſt non clamans, quando ex officio clamare tenetur, vt cuſtos domus, vel iudex mutus, hoc eſt non reprehendens, quando incumbit alicui ex officio, ſicut Principibus terræ, qui ſunt iuſtitiæ cuſtodes: vel non manifeſtans, ſcilicet poſt factum, cum manifeſtare teneatur, ſicut teſtis in crimine notorio. Sed tunc tenentur iſti ad reſtitutionem, quando probabiliter æſtimari poteſt, quòd ex huiuſmodi cauſis fuerit iniuſta acceptio ſubſecuta. In omnibus autem his, ſi principalis in facto, ad quem res peruenit, reſtituit illi, qui paſſus eſt damnum, alij eidem reſtituere non tenentur; ſed ſi alij reſtituerunt, tenetur principalis eis reſtituere. *ead. quaſt. art. 7. & ad 2. & 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 5. quaſt. 2.*

21. *Quando debet fieri reſtitutio?*

REſtitutio debet fieri ſtatim, quia præceptum de reſtitutione facienda

cienda, quamuis formaliter ſit affirmatiuum, includit tamen in ſe negatiuum, quo prohibemur rem alienam detinere inuito domino, quod obligat ad ſemper. Et ideo quilibet tenetur ſtatim reſtituere, habita opportunitate, ſi poteſt; vel tenetur petere remiſſionem, vel dilationem ab eo, cui debet, vel per ſe, vel per alium, duabus ſeruatis conditionibus ſecundùm Nauar, *cap.* 17. *num.* 25. quod remiſſio fiat per eum, qui donare poteſt, & quod ſcienter, & ſponte fiat ſine vi, fraude, metu, vel diffidentia debitum recuperandi. Si autem non poteſt ſtatim reſtituere, ipſa impotentia abſoluit eum ab inſtanti reſtitutione facienda, ſicut etiam totaliter à reſtitutione abſoluitur, ſi omnino ſit impotens. *ead. q. art.*8. *& ad* 1. *&* 2. *&* 4. *ſent. diſt.*17. *q.* 3. *art.* 1. *q.* 3. *ad* 3.

Ex quo infert Nauar. cap. 17. *num.* 54. *quod aliquis incurrit nouum peccatum, quoties proponit non reſtituere, vel commodè reſtituere valens non reſtituit, ſi hoc aduertit. Et num.* 50. *quod quamuis æquum ſit dictum Caiet. in ſumma verb. reſt. cap.* 6. *quod confeſſarius non debet abſoluere eum, qui ſtatim reſtituere tenetur, niſi prius actualiter reſtituat, ſi in alia confeſſione reſtituere neglexerit: poſſent tamen tales circumſtantiæ loci, temporis, & cauſæ occurrere, vt ſolùm reſtituendi propoſitum ſatis ſit. Et num.* 65. *quod confeſſarius non poteſt abſque cauſa, quæ à ſtatim reſtituendo excuſet, pœnitenti dilationem concedere, quando ſcit eum reſtituere poſſe. Ille autem dicitur impotens ad reſtituendum ſtatim, ſecundùm Caiet. qui non ſolùm patitur extremam, vel grauem neceſſitatem, ſed etiã qui eſt in tali neceſſitate conſtitutus, quod incurreret magnum damnum emergens in ſuis bonis, ſi tunc vellet reſtituere, quod non incurreret ſi reſtitutionem differret, niſi dominus ex iſta dilatione notabiliter damnificaretur. Tunc enim ſibi imputet detinens, quod damnum notabile incurrat ex reſtitutione, ex quo in mora eſt. Idem dicendum eſt, ſi reſtituendo ſtatim, incurreret damnum ſuæ famæ, quæ eſt ſuperioris ordinis, vel ſi incurreret damnum ſpirituale, puta adulteria, fornicationes, & huiuſmodi, indigentia reſtituenti ſuaderet, ſecundùm Nauar. cap.* 17. *num.* 63.

QVÆSTIO LVII.

De Acceptione perſonarum, quæ Iuſtitiæ diſtributiuæ opponitur.

1. *Quomodo acceptio perſonarum eſt peccatum?*

PErſonarum acceptio eſt peccatũ, quia opponitur Iuſtitiæ diſtributiuæ in hoc, quod præter proportionem agitur, inquantùm attribuitur perſonæ aliquid, propter conditionem, quæ non facit ad cauſam, per quam ſit dignus hoc dono; puta ſi quis promoueat aliquem ad prælationem quia eſt diues, vel quia eſt conſanguineus ſuus. 2. 2. *quæſt.* 63. *art.* 1. *& Quodl.* 4. *art.*15.

2. *Quando abſque acceptione perſonarum in diſpenſatione ſpiritualium minùs boni melioribus præferuntur?*

QVi ſunt ſimpliciter minus boni in diſpenſatione ſpiritualium, abſque

abſque perſonarum acceptione quãdoque melioribus præferuntur in ordine ad bonum commune; ſicut ſi minus ſanctus, & minus ſciens, poteſt magis conferre ad bonum commune propter potentiam, vel induſtriam ſæcularem, vel propter aliquid huiuſmodi, quia diſpenſationes ſpiritualium principalibus ordinantur ad vtilitatem communem, ſecundùm illud 1. Corinth. 12. *Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem.* Et ideo ſecundùm ſtatuta Eccleſiæ aſſumitur aliquis de gremio Eccleſiæ, *de elect. cap. cum inter canonicos, & diſt. 61. cap. nec emeritis, & cap. nullus*, quia, vt in pluribus conſueuit eſſe vtilior, quantùm ad bonum commune; cum magis diligat Eccleſiam, in qua nutritus eſt. Et propter hoc mandatur Deuter. 17. *Non poteris alterius gentis hominem facere regem, qui non ſit frater tuus. ead. quæſt. art. 2. & ad 4. & Quodl. 6. art. 9.*

3. Quando conſanguinei Prælati in diſpenſatione ſpiritualium abſque perſonarum acceptione præferri poſſunt?

Prælatus non poteſt abſque perſonarum acceptione in diſpenſatione ſpiritualium conſanguineos ſuos præferre dignioribus ſimpliciter, vel per reſpectum ad bonum commune; quia Prælatus non eſt dominus ſpiritualium, vt poſſit ea pro libito dare, ſed diſpenſator, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei.* Vnde Hieronym. dicit, *& habetur* 8. *q.* 1. *cap. Moyſes: Extraneus de alia tribu à Moyſe eligitur Ieſus, vt ſciremus principatum in populos non ſanguini deferendum eſſe, ſed vitæ.* At nunc cernimus plures hanc rem beneficio facere; vt non quærant eos in Eccleſia columnas erigere, quos plus cognoſcunt Eccleſiæ prodeſſe, ſed quos vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequijs deliniti, vel pro quibus maiorum quiſpiam rogauerit. Licitè autem poteſt Prælatus abſque perſonarum acceptione conſanguineos ſuos præferre, ſi ſint æquè digni, vt alij: quia ſaltem in hoc magis præeminent, quod de ipſis magis confidere poteſt, vt vnanimiter ſecum negotia Eccleſiæ tractent. Et hoc ſignificatur *Geneſ.* 48. vbi Pharao dixit ad Ioſeph de fratribus ſuis: *Si noſti in eis viros induſtrios, conſtitue eos magiſtros pecorum meorum.* Eſſet tamen hoc propter ſcandalum dimittendum, ſi ex hoc aliqui exemplum ſumerent bona Eccleſiæ conſanguineis dandi, etiam minùs dignis. *ead. qu. art. 2. ad 1. & Quodl. 4. art. 15.*

4. Quando acceptio perſonarum eſt peccatum in exhibitione honoris?

Acceptio perſonarum eſt peccatum in exhibitione honoris, quando aliquis honoratur propter alias cauſas, quæ non faciunt eum dignum honore, puta ſi diuites honorantur ſolùm propter diuitias ſimpliciter. *ead. quæſt. art. 3. & Quodl. 10. art. 12.*

De Peccatis, quæ committuntur circa inuoluntarias commutationes. Hæc autem ſunt, per quæ nocumentum infertur proximo, vel in perſona, vel in rebus, vel in verbis.

De

De peccatis, per quæ nocumentum proximo infertur in propria perſona.

QVÆSTIO LVIII.

De Homicidio.

1. *Quomodo homicidium eſt peccatum?*

INter peccata, quæ in proximum committuntur, homicidium eſt grauius, quia opponitur maiori bono; per ipſum enim tollitur actualis vita hominis, quæ eſt maius bonum, quàm vita hominis in potentia, cui opponitur peccatum Luxuriæ, quia eſt inordinatio quædam circa actum generationis humanæ, & etiam quàm bona exteriora, quibus opponitur furtum, rapina, & huiuſmodi. Occidere autem hominem multipliciter contingit: Primò quidem opere, quod eſt non ſolùm contra charitatē, qua præcipitur, vt diligas proximum ſicut teipſum; ſed etiam contra naturam, quia, vt dicitur Eccl. 13. *Omne animal diligit ſibi ſimile*. Secundò fit ore dando conſilium alicui contra aliquem prouocando, & ſuſurrando. Tertiò fit corde, ſi motui homicidij conſentiat ratio. 1. 2. *q.* 72. *art.* 3. *& q. de malo, art.* 10. *& opuſc.* 4.

2. *Quare licitum eſt occidere peccatores?*

LIcitum eſt occidere peccatores propter bonum commune, vt ſcilicet bonum commune conſeruetur: quia peccator eſt periculoſus communitati, & corruptiuus ipſius: *Modicum enim fermentum totam maſſam corrumpit*, vt dicitur 1. ad Cor. 5. Sicut præciditur membrum putridum propter ſalutem totius corporis. Nec hoc eſt prohibitum in præcepto Decalogi, Non occides; quia occiſio hominis prohibetur in Decalogo ſecundùm quod habet rationem indebiti: ſic enim dicitur homicidium. Occidere autem malefactores non eſt indebitum. 1. 2. *q.* 100. *ar.* 8. *ad* 3. *&* 2. 2. *qu.* 64. *art.* 2. *& Quodl.* 8. *art.* 14. *ad* 1.

3. *Cur occidere peccatorem non licet priuatę perſonę?*

NOn licet priuatæ perſonæ occidere malefactorem, ſed Principi. 23. *q.* 5. de occidendis. Quia licitum eſt occidere malefactorem propter bonum commune, vt dictum eſt. Cura autem communis boni commiſſa eſt Principibus publicam auctoritatem habentibus. In vno tamen caſu licitum eſt priuatę perſonę occidere malefactorem, quando ſcilicet tyrannus non poteſt aliter à ciuitate expelli: quod intelligendum eſt de tyranno, qui non habet verum titulum, ſed tyrannicę occupat ciuitatem. 2. 2. *q.* 64. *ar.* 3. *&* 2. *ſent. diſt.* 44. *q.* 2. *art.* 2. *& opuſc.* 4. *&* 20. *de reg. princ. ca.* 6.

4. *Cur occidere malefactores non licet clericis?*

CLericis non eſt licitum occidere malefactores: Primò quidem, quia ſunt electi ad altaris miniſterium, in quo repræſentatur paſſio Chriſti occiſi, qui cùm percuteretur, non

to a repercutiebat, vt dicitur 1. *Petri* 2. debent enim miniſtri Domino ſuo conformari. Secundò, quia ſunt miniſtri nouæ legis, in qua non determinatur pœna occiſionis, vel mutilationis corporalis, & ideo ſecundùm iuris ordinem non ſunt compellendi ad ferendum teſtimonium in cauſa ſanguinis. *cap. ſententia ne cler. vel mon. & 23. & q. 8. cap. his à quibus*, 2. 2. *q.* 40. *art.* 2. *& q.* 64. *art.* 4. *& q.* 70. *art.* 1. *ad* 3. *&* 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 2. *art.* 2. *quæſt.*

5. *Quare occidere ſeipſum eſt peccatum mortale?*

OCcidere ſeipſum ſemper eſt peccatum mortale. Primò quidem, quia eſt contra legem naturalem, qua quælibet res conſeruat ſe in eſſe, & corrumpentibus reſiſtit quantùm poteſt: eſt etiam contra charitatem, quia quilibet debet ſeipſum diligere. Secundò, quia quilibet homo eſt pars communitatis; & ideo occidendo ſeipſum, iniuriam facit communitati. Tertiò quia homo non eſt Dominus ſuæ vitæ, ſed ſolus Deus, qui occidit, & viuere facit, *vt dicitur Deut.* 32. & ideo qui ſeipſum occidit, in Deum peccat. 2. 2. *q.* 64. *art.* 5. *& ad* 3.

6. *Quomodo Samſon, & aliquæ ſanctæ mulieres excuſantur, quæ ſeipſas occiderunt?*

SAmſon excuſatur, qui ſeipſum interfecit cum hoſtibus ruina domus, quia latenter Spiritus Sanctus hoc iuſſerat ei, qui per illum miracula faciebat. Eádem ratione quædam ſanctæ mulieres tempore perſecutionis, vt inſectatores ſuæ pudicitiæ deuitarent, ſe in fluuium deiecerunt, ex diuino ſcilicet inſtinctu: & poſſibile eſt, quod diuina auctoritas aliquibus fide dignis teſtificationibus perſuaſerit Eccleſiæ, vt earum memoriam honoraret, vt Auguſt. dicit. 1. *de Ciuit. Dei*, *cap.* 21. *&* 26. *ead. quæſt. art.* 5. *ad* 4. *ſent. diſt.* 49. *q.* 5. *art.* 3. *q.* 1. *ad* 6. *& opuſ.* 4.

7. *Quare occidere innocentem eſt grauius peccatum quàm occidere peccatorem?*

ILle, qui occidit innocentem, grauius peccat, quàm ille, qui occidit peccatorem. Primò quidem, quia nocet ei, quem magis debet diligere: & ita magis contra charitatem agit. Secundò, quia iniuriam infert ei, qui eſt magis dignus, & magis contra iuſtitiam agit. Tertiò quia priuat communitatem maiori bono. Quartò quia magis Deum contemnit, ſecundùm illud Luc. 10. *Qui vos ſpernit, me ſpernit. ead. q. art.* 6. *ad* 2.

8. *Quomodo licet alicui occidere inuaſorem ſe defendendo?*

NOn eſt licitum alicui occidere inuaſorem propriam vitam defendendo, ſi vtatur maiori violentia, quàm oporteat, vt ſcilicet occidat inuaſorem, potens aliter vitam tueri. Si verò moderatè violentiam repellat, eſt licitum, quia ſecundùm iura licet vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec propter

hoc

hoc incurrit irregularitatem *Clem. vnic. de homic.* niſi cauſam iniuſtam dederit. Nec eſt de neceſſitate ſalutis, vt hunc actum moderatæ tutelæ pretermittat, ad euitandam occiſionem alterius, quantùm ad vitam corporalem, quia plus tenetur homo vitæ ſuæ prouidere, quàm vitæ alienæ: neque quantùm ad vitam ſpiritualem, quia non eſt de neceſſitate ſalutis, quòd exponat homo propriā vitam pro ſalute ſpirituali proximi, niſi in caſu, quo tenetur eius ſaluti prouidere. Hic autem non eſt talis, quia defenſori non incumbit cura de ſalute ſpirituali inuaſoris, ſed tantùm imminet cura de propria vita: ſi tamen defenſor poſſet fugiendo ſuæ vitæ prouidere, tenetur fugere, niſi ſit perſona nobilis: quia ſecundùm Sotum lib. 5. *de iuſtit. & iure. q.1. art.* 8. non tenetur aliquis cum ſuo dedecore fugere. Illicitum eſt autem, quòd aliquis intendat occidere hominem, vt ſeipſum defendat, niſi ei, qui habet publicam auctoritatem, qui intendens hominem occidere ad ſui defenſionem, refert hoc ad publicum bonum, vt patet in milite pugnante contra hoſtes, & in miniſtro iudicis pugnante contra latronem, quamuis & iſti peccent, ſi priuato affectu moueantur. 2.2. *q.* 26. *art.* 5. *ad* 3. *& q.* 64. *art.* 7.

9. *Quando aliquis caſualiter occidens hominem incurrit homicidij reatum?*

OCcidens hominem caſualiter, hoc eſt præter intentionem, incurrit homicidij reatum, ſi dat operam rei illicitæ, ſicut ſi percutit mulierem prægnantem, *cap. ſicut* 2. *de homic.* vel ſi dat operam rei licitæ, & non adhibet debitam diligentiam, & imminet aliquod periculum, quia iam quodammodo fit voluntarium in ſua cauſa, ſicut ſi aliquis emittit ſagittam in aliquo loco, vbi homines ſolent tranſire, & non ſtudet ſcire an tunc aliquis tranſeat, ad negligentiam ſibi imputatur, ſi occidat tranſeuntem. Si autem dat operam rei licitæ, adhibens debitam diligentiam non committit homicidium, nec incurrit irregularitatem, vt patet per multa *capitula de homic.* ſicut cū clericus pulſat campanam, vt ſigno dato populus conueniat, ſi caſu cadens tintinnabulum, puerum occidat, non incurrit homicidium. *cap. Ioannes de homic.* quia dat operam rei licitæ, nec omnes caſus fortuitos prouidere poteſt: ſecus autem ſi ſciebat tintinnabulum aliàs cadere ſolitū vel eſſe male ligatū. 2.2. *q.* 32. *art.* 5. *&* 6. *q.* 62. *art.* 7. *& q.* 64 *art.* 8. *& ad* 2. *&* 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 2. *art.* 2. *quaſt. ad* 3.

10. *Quomodo abortus eſt peccatum?*

ABortus qui procuratur, eſt graue peccatum, inter maleficia computandum, & per ipſum incurritur irregularitas, ſi ſit formatus fœtus: *cap. ſicut de homic.* eſt tamen minus peccatum, quàm homicidium, quia adhuc poterat alio modo impediri conceptus. 4. *ſent. diſt.* 31. *in expoſitione l.*

QVÆSTIO LIX.

De Mutilatione membrorum.

1. *Quomodo mutilatio membri eſt peccatum?*

MVtilatio membri eſt peccatum morta-

mortale, quia infertur proximo notabile nocumentum, & aggrauatur peccatum, ceteris paribus, ex hoc, quod iniuria infertur perſonæ alteri coniunctæ, quia lædit etiam perſonam, cui coniungitur: poteſt tamen contingere, quod ſecundùm aliquas circumſtantias ſit grauius peccatum, quod ſit contra perſonam nulli coniunctam, vel propter dignitatem perſonæ, vel propter magnitudinem nocumenti, *ead. q. art. 4.*

2. *Quando licitum eſt aliquem membro mutilare?*

LIcitum eſt perſonæ publicæ aliquem membro mutilare propter bonum commune, inquantum ei infertur in pœnam ad cohibitionẽ peccatorum. Hoc autem non eſt licitum alicui priuatæ perſonæ, etiam volente illo, cuius eſt membrum, ſi membrum ſit ſanum, quia per hoc fit iniuria cõmunitati, cuius ipſe eſt, & omnes eius partes. *2.2.q.65.art.1.*

3. *Quando licet patribus verberare filios, & dominis ſeruos?*

LIcitè poteſt pater verberare filium, & dominus ſeruum cauſa correctionis, & diſciplinæ; quia filius ſubditur poteſtati patris, & ſeruus poteſtati domini, ita tamen, quòd non immoderate eos affligant verberibus. Vnde dicitur *Prouer.13. Qui parcit virgæ, odit filium ſuum. Et Eccl. 33. dicitur: Seruo maleuolo tortura, & compedes. ead.q.art.2.& ad 1.*

4. *Quando licitum eſt aliquẽ incarcerare?*

LIcitum eſt aliquem incarcerare ſecundùm ordinem iuſtitiæ, aut in pœnam, aut ad cautelam alicuius mali vitandi. *ead. qu. art. 3.*

De peccatis, per quæ infertur nocumentum proximo in rebus.

QVÆSTIO LX.

De Furto.

1. *Quomodo furtum eſt peccatum*

IN furto inueniuntur duæ rationes peccati. Prima quidem eſt iniuſta acceptio, vel detentio rei alienæ, inuito domino; & ſic opponitur iuſtitiæ: quæ reddit vnicuique, quod ſuum eſt. Secunda eſt occulta acceptio, vel detentio rei alienæ; & ſic habet rationem doli, vel fraudis. Sunt etiam aliquæ rationes, quæ debent hominem ab hoc peccato retrahere. Prima quidẽ ſumitur ex grauitate; aſſimilatur enim hoc peccatum homicidio, Eccleſ.14. *Panis egentium vita pauperis eſt, qui defraudat illum vir ſanguinis eſt.* Secunda ex periculi qualitate; hoc enim peccatum non remittitur ſine pœnitentia, & reſtitutione, quæ de facili non fit: maximè cum homo non ſolùm ad id teneatur, quod accepit, ſed etiam ad damnum, quod domino intulit: & ſic non ſolùm ſuam perdat animam, ſed & filiorum, quia illi reddere tenentur. Vnde dicitur *Hab.2. Væ ei, qui multiplicat non ſua. Vſquequo & aggrauat contra ſe denſum lutum?* dẽſum lutũ dicit, quod non de facili homo egreditur. Tertia ratio ſumitur ex nocumenti ſingularitate; quia malè ablata faciunt perdere

dere alia, ſunt enim ſicut ignis alijs commiſtus. Iob. 15. *Ignis deuorauit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.* 2. 2. q. 66. art. 3. & ad 2. & art. 5. & opuſc. 4.

2. Quomodo furtum eſt peccatum mortale?

FVrtum eſt peccatum mortale, quia contrariatur charitati; per furtum enim homo infert nocumentum proximo in ſuis rebus, & ſi paſſim homines ſibi inuicē furarentur, periret humana ſocietas. *ead. q. art. 6.*

3. Quomodo paruitas rei excuſat furem a peccato mortali?

SI quis furtiuè accepit rem paruā, poteſt excuſari à peccato mortali, quia in re parua homo non reputat ſibi nocumentum inferri, & ille, qui accipit, poteſt præſumere hoc non eſſe cōtra voluntatem domini. Si autem habet animum furandi, & inferendi nocumentum proximo, ſicut ſi paratus ſit accipere aliquid notabile, etiam in talibus minimis poteſt eſſe peccatum mortale, ſicut, & in ſolo cogitatu per conſenſum. *ead. q. art. 6. ad 3. & q. 10. de malo art. 2.*

Vbi duo notanda occurrunt ſecundùm Nauar. cap. 17. num. 3. Primùm eſt, quod paruitas rei excuſans à peccato mortali, debet eſſe minoris quantitatis dimidio regali, vel iulio, niſi rapiatur à paupere, qui ex hoc damnum incurreret, vel ſi ex eius ſurreptione inferatur domino maius damnum, ſicut ſi acus ſartori, vel ſubula ſutori, nō habenti aliam, qua operetur, ſcienter furetur. Secundùm eſt, vt dicit num. 140. ſi quis rem minimam vno die accipiat, puta quadrantem, & multis alijs diebus tantumdem, quòd ad notabilem quantitatem creſcat, excuſatur à peccato mortali, niſi habuiſſet animum furandi notabilem quantitatem; obligatur tamen ad reſtitutionem ſub pœna peccati mortalis, ſi continuato tempore ſine magnis interuallis illam notabilem quantitatem accipiat, tunc enim pro vno furto reputatur, & ſic peccant minutas res vendentes, & in ſingulis obolum vltra iuſtitiam exigētes: ſimiliter famuli multas dominorum res ementes & ex ſingulis ſingula minuta ſubtrahentes.

4. Quomodo peccat, qui furtim accepit rem ſuam apud alium detentam?

QVi furtim accipit rem ſuam apud alium iuſtè detentam per depoſitum, peccat, quia grauat depoſitarium, qui tenetur ad reſtituendum eam, vel ad oſtendendum ſe eſſe innoxium. Et ideo tenetur ad releuandum grauamen depoſitarij. Qui verò furtim accipit rem ſuam apud alium iniuſtè detentam, peccat quidem, non quia grauet eum, qui detinet (& ideo non tenetur ad aliquid recompenſandum) ſed peccat contra communem iuſtitiam, dum ipſe ſibi vſurpat ſuæ rei iudicium, iuris ordine prætermiſſo. Et ideo tenetur Deo ſatisfacere, & dare operam, vt ſcandalum proximorum, ſi inde exortum fuerit, ſedetur. Si autem aliquis non poteſt, ſecundùm ordinem iuſtitiæ, rem ſuam recuperare propter detinentis potentiam, vel iudicis iniuſtitiam, vel defectu probationum, vel propter maius damnum

mnum amicitiæ, pacis, vel rerum, & non timet aliquod ſcandalum, vel nocumentum alijs euenturum, *ſecundùm Inn. cap. olim. de reſtit. ſpoliat. & Archid. 14. q. 5. can. non ſane.* licitè poteſt eam occultè accipere, adhibendo cautelam, vt ille, qui detinebat, ſciat ſe liberum eſſe ab onere reſtitutionis; ne ex tali ignorantia, ſi pœnitens fuerit, grauetur iterum reſtituere. *ead. q. art. 5. ad 3.*

5. *Quando licet rem alienam accipere propter neceſſitatem?*

IN caſu extremæ neceſſitatis licitè poteſt aliquis de alieno accipere ad ſui ſuſtentationem, ſi non poteſt ſibi de ſuo ſubuenire, & non inueniat, qui ſibi dare velit, quia in tali neceſſitate omnia ſunt communia: nec hoc propriè habet rationem furti, vel rapinæ; quia per talem neceſſitatem efficitur ſuum id, quod aliquis accipit ad ſuſtentandum propriam vitam, & intelligit de re aliena, quæ vſu conſumitur. *2. 2. q. 32. art. 7. ad 3. & q. 66. art. 7. & ad 2. Quodl. 5. art. 17. ad 1.*

Ex quibus colligitur, quòd opinio Nauar. cap. 17. nu. 61. & 62. non poteſt ſtare, quòd aliquis non efficitur dominus rei, qua indiget ad liberandum ſe ab extrema neceſſitate, & conſequenter tenetur ad reſtituendum, cum ad pinguiorem fortunam peruenit. Hanc etiam opinionem reijcit Sot. lib. 4. de iuſt. & iur. quæſt. 7. art. 1.

6. *Quando res inuentæ poſſunt licitè retineri?*

RErum inuentarum quædã numquam habuerunt dominum, vt lapilli, & gemmæ, quæ in littore maris inueniuntur, & tales ſunt occupantis: quædam verò aliquando habuerunt dominum, & tunc aut ab antiquo dominum habuerunt, & ſic, ſi inueniuntur in proprio agro, ſunt inuentoris; ſi verò in alieno agro, ſecundùm leges ciuiles pro medietate ſunt inuentoris, pro alia verò ſunt domini agri: aut habuerunt dominum de propinquo; & tunc, ſi non habeantur pro derelictis, & aliquis eas accipiat, non animo reſtituendi domino, ſed animo retinendi, committit furtum, ſecundùm illud Aug. *Si quid inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. & habetur 14. q. 5. c. ſi quid.* Si verò pro derelictis habeantur, & hoc credat inuentor, ſcilicet poſt diligentem inquiſitionem de ipſo domino, licet ſibi eas retineat, non committit peccatum furti. *2. 2. q. 66. art. 5. ad. 2.*

Vnde opinio Caiet. q. 62. art. 5. non eſt ſecundùm mentem Auctoris, quòd caſu inuenta, quæ habent dominum, quando dominus eſt omnino ignotus, ſunt pauperibus reſtituenda, vt etiam tenet Nauar. cap. 17. num. 171. & communiter Summiſtæ, verbo, inuentum.

7. *Quare rapina eſt grauius peccatum quàm furtum?*

RApina eſt peccatum, quia eſt contra iuſtitiam, inquantum per violentiam alicui aufertur quod ſuum eſt. Eſt autem grauius peccatum, quàm furtum. Primò quidem, quia in furto eſt inuoluntarium per ignorantiam; in rapina autem eſt inuoluntarium per violentiam: magis

gis autem inuoluntarium eſt per violentiam, quàm per ignorantiam, quia violentia directiùs opponitur voluntati, quàm ignorantia. Secundò quia per rapinam non ſolùm infertur alicui damnum in rebus, ſed etiam fit iniuria perſonæ; & hoc præponderat fraudi, vel dolo, quæ pertinent ad furtum, vnde rapina differt ſpecie à furto. *ead.q.art.4.& 9.*

8. *Quando rapina eſt licita?*

QVicumque per violentiam aliquid alteri aufert, ſi ſit priuata perſona non vtens publica poteſtate, illicitè agit, & rapinam committit, ſicut patet in latronibus: Principibus verò poteſtas publicæ committitur ad hoc, quod ſint iuſtitiæ cuſtodes, & ideo non licet eis violentia, & coactione vti, niſi ſecundùm iuſtitiæ tenorem; & hoc vel contra hoſtes pugnando, vel contra ciues malefactores puniendo; & quod per talem violentiam auferunt, non habet rationem rapinæ: & ideo non tenentur ad reſtitutionem, quamuis peccare poſſint propter cupiditatem ex praua intentione, ſi non propter iuſtitiam, ſed propter prædam principaliter pugnent. Si verò hoc contra iuſtitiam faciũt, illicitè agunt, & rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur. *ead. q.art. 8.& ad* 1.

9. *Quare res Infidelium poſſunt per violentiam auferri?*

RES infidelium poſſunt à Principibus per violentiam ſubtrahi, non priuata auctoritate, ſed publica, quia Infideles res ſuas iniuſtè poſſident, inquantum eas ſecundùm leges terrenorum Principum amittere iuſſi ſunt. 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. *& quæſt.* 66. *art.* 8. *ad* 2.

De peccatis, per quæ nocumentum proximo infertur in verbis, ad iudicium pertinentibus.

QVÆSTIO LXI.

De Iuſtitia Iudicis in iudicando.

1. *Quare Iudex non poteſt aliquem iudicare, qui non eſt ſibi ſubditus?*

IVdex non poteſt aliquem iudicare, qui non eſt ſibi ſubditus; quia non poteſt iudicare, niſi habeat vim coactiuam, per quam vtraque pars compellatur ad ſeruandam ſuam ſententiam; alioquin iudicium non eſſet efficax. Vim autem coactiuam non habet licitè in rebus humanis, niſi ille, qui fungitur publica poteſtate, ſiue ordinaria, ſiue per commiſſionem, qui ſuperior reputatur reſpectu eorum, in quos, ſicut in ſubditos, poteſtatẽ accipit. 2.2.*q.*67. *art.* 1.

2. *Quomodo iudex iudicare debet?*

IVdex informari debet in iudicando, non ſecundùm id, quod ipſe nouit, tamquam perſona priuata, ſed ſecundùm id quod ſibi innoteſcit, tamquam perſonæ publicæ; & in communi per leges publicas, vel diuinas, vel humanas, contra quas nullas probationes admittere debet; & in particulari per inſtrumentum, & teſtes, & alia huiuſmodi legitima documenta, quæ debet ſequi in iudicando magis, quàm id, quod ipſe nouit tamquam perſona priuata. *Vnde ſi, de off. iud. cap. ſi ſacerdos & 3. q. 7. iudice,*

iudice. & 6. *q*. 2. Vnde ſi tantùm acciderct caſus, quod iudex ſcit aliquem innocentem eſſe, qui falſis teſtibus conuincitur, debet diligentius teſtes examinare, vt inueniat occaſionem eum liberandi, ſicut fecit Daniel. Sed ſi hoc non poteſt, debet eum ſuperiori relinquere iudicandū, cui debet ſignificare, quod ſibi contrarium conſtat; quia vidit, ad hoc, quod ſuperior habendo ipſum pro vno teſte, poſſit innocentem adiuuare. Et ſi hoc non poteſt, non peccat ſecundùm allegata ſententiam ferēs, quia ipſe non occidit innocentem, ſed illi, qui eum aſſerunt nocentem. 2. 2. *quæſt*. 64. *art*. 6. *ad* 3. & *q*. 67. *art*. 2. & *Quodl*. 5. *art*. 15. *ad* 1.

3. Cur iudex non poteſt aliquem condemnare ſine accuſatore?

IVdex non poteſt aliquem condemnare ſine accuſatore, vel aliquo, quod locum tenet accuſatoris; *de accuſ. cap*. 1. quia eſt quædam iuſtitia animata, quæ eſt ad alterum: & ideo oportet, quòd inter duos iudicet, quòd ſit, quando vnus eſt actor, & alius reus. Tria autem tenent locum accuſatoris. Primùm eſt publica infamia, cum ſcilicet aliquis eſt diffamatus de crimine *cap. euidentia eod. tit*. Secundùm eſt manifeſta rebellio ad Eccleſiam, cui denuntiatum eſt crimen. Tertiùm eſt publicum iudicium, quando ipſe iudex videt. 2. 2. *q*. 67. *art*. 3. & *ad* 2.

4. Quare iudex non poteſt reum à pœna abſoluere?

IVdex non poteſt reum à pœna abſoluere. Primò quidem ex parte accuſatoris, quando reus propter iniuriam in ipſum commiſſam, eſt puniendus, quia iudex tenetur ius ſuum reddere vnicuique. Secundò ex parte Reipublicæ, cuius poteſtate fungitur, quia punire maleſactores pertinet ad bonum commune. Supremus tamen iudex, ſcilicet Princeps, qui habet plenariam poteſtatem in Republica, ſi ille qui paſſus eſt iniuriam, velit eam remittere, poterit reum licitè abſoluere, ſi hoc publicę vtilitati viderit non eſſe nocumentum. *ead. quæſt. art*. 4.

QVÆSTIO LXII.

De Iuſtitia accuſatoris in accuſando.

1. Quando homo tenetur ad accuſandum?

SI crimen fuerit tale, quod vergat in detrimentum Reipublicę, tenetur homo ad accuſationem, dummodo ſufficienter poſſit probare, quod ad officium accuſatoris pertinet; ſicut cum peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam corporalem, vel ſpiritualem; quia in accuſatione intēditur punitio peccantis, quæ confert, vel ad eius emendationem, vel ad bonum commune, vt peccata vitentur. Vnde *Deuter*. 13. poſt pœnam ſeductoris ſubditur: *Vt omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quidpiam huius rei ſimile*. 2. 2. *q*. 68. *art*. 1.

2. Quando accuſatio eſt iniuſta?

ACcuſatio redditur iniuſta ex tribus. Primò quidem ex calumnia, quando aliquis falſa crimina mali-

maliitioſè imponit ei, qui accuſatur. *ca p. 1. de calumn.* Secundò ex præuaricatione, quando aliquis fraudulenter vera crimina in accuſatione abſcondit colludens cum reo. Tertiò per tergiuerſationem, cum aliquis ab accuſatione deſiſtit propter aliquam colluſionem cum reo. *2. q. 3. ſi quem pænituerit. ead. q. art. 3. ad 1. 2. & 3.*

QVÆSTIO LXIII.

De Iuſtitia rei in ſui defenſione.

1. *Quando accuſatus tenetur veritatem in iudicio dicere?*

ACcuſatus ex debito iuſtitiæ tenetur Iudici veritatem confiteri, ſi eam requirit ſecundùm ordinem iuris, puta cum præceſſit infamia ſuper aliquo crimine. *de accuſ. cap. inquiſitionis. §. tertia.* vel aliqua expreſſa indicia apparuerunt; vel cum præceſſit ſemiplena probatio, quam efficit vnus teſtis de viſu, omni exceptione maior, quæ ſunt reo manifeſtanda. *cap. qualiter. §. debet eod. tit.* & ſic, ſi accuſatus noluerit veritatem confiteri, vel ſi eam mendaciter negauerit ad ſui excuſationem, mortaliter peccat ſecundùm illud pſalm. 140. *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis:* quia facit & contra dilectionem Dei, cuius eſt iudicium, & contra dilectionem proximi ex parte iudicis, cui debitum negat. Si autem iudex hoc exquirat, quod non poteſt ſecundùm ordinem iuris, non tenetur accuſatus ei reſpondere, ſed poteſt, vel per appellationem, vel aliter licitè ſubterfugere, vt ſcilicet verba proferat ſecundùm ſuam intentionem in ſenſu vero, dicendo non feci, & intendat in carcere, vel aliquid ſimile ſine mendacio *2. 2. q. 69. art. 1. & ad 3. & art. 2. & 4. ſent. diſt. 19. q. 2. art. 3. ad 5. & Quodl. 5. art. 16.*

2. *Quando licitum eſt reo appellare?*

LIcitum eſt reo appellare confidentia iuſtæ cauſæ, hoc enim eſt prudenter euadere; ſed non licet ei appellare cauſa differendæ mortæ, ne contra eum iuſta ſententia proferatur; quia hoc eſt calumnioſe ſe defendere. *de appell. cap. cum ſpeciali §. porrò.* facit enim iniuriam, & iudici, cuius officium impedit; & aduerſario, cuius iuſtitiam quantùm poteſt perturbat. *eadem q. art. 3.*

3. *Quando licet condemnato ad mortem ſe defendere?*

SI aliquis iuſtè damnatur ad mortem, non licet ei ſe defendere, quia ſic poteſtati reſiſtit, quod prohibet Apoſtolus *Romanorũ* 13. quantùm ad hoc, in quo eſt diuinitùs inſtituta ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Si autem aliquis iniuſtè damnatur ad mortem, licet ei reſiſtere, niſi fortè ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur. *ead. q. art. 4.*

4. *Quomodo condemnatus ad mortem licitè poteſt fugere?*

COndemnatus ad mortem licitè poteſt fugere, quia non eſt con-

condemnatus ad mortem ſibi inferendam, ſed ad mortem patiendam. Manere autem in loco, vnde ducatur ad mortem, à qua poteſt per fugam ſe liberare, eſt ſibi mortem inferre: tenetur tamen non reſiſtere agenti, quin patiatur, quod iuſtum eſt eum pati.

Et ſic condemnatus ad mortem, (vt dicit Caietanus) poteſt frangere carceres, & compedes, non inferendo vim cuſtodibus; quia ſic frangere, non eſt reſiſtere, ſed fugere. Non poſſunt autem alij ei cooperari ad frangendum vincula, & carceres, ſubminiſtrando ei limam, vel aliquod inſtrumentum, vt putat Caietanus, quia condemnatus ad mortem habet ius ſe liberandi per fugam; alij autem non habent ius eum liberandi. Si autem aliquis ſit condemnatus ad carcerem, non poteſt licitè frangere, quia tenetur ſententiæ parere. Similiter etiam condemnatus, vt fame moriatur, licitè poteſt ſumere cibum ſibi occultè miniſtratum, quia ſi non ſumeret, eſſet ſeipſum occidere, & loquitur in foro conſcientiæ. *ead. q. art. 4. ad 2. & 3.*

QVÆSTIO LXIV.

De Iuſtitia teſtis in teſtificando.

1. Quando tenetur aliquis ad teſtificandum?

SI requiratur teſtimoniũ alicuius, auctoritate ſuperioris, ſecundũm ordinem iuris, puta in manifeſtis, & in his, de quibus infamia præceſſit, tenetur teſtimonium ferre; si autem non requiratur eius teſtimonium ſecundũm ordinem iuris, puta in occultis, non tenetur ad teſtificandum. Si autem requiratur alicuius teſtimonium, non auctoritate ſuperioris, cui obedire tenetur, tunc diſtinguendum eſt: quia ſi teſtimonium eius requiratur ad liberandum hominem à quacumque pœna iniuſta, vel à falſa infamia, vel etiam ab aliquo damno, tenetur ex charitate ad teſtificandum; *de text. cap. ſuper his.* Niſi probabiliter timeat, quòd ex hoc proueniat ſibi aliquod malum. Et ſi eius teſtimonium non requiratur, tenetur facere, quod in ſe eſt, vt veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc poſſit prodeſſe. Dicitur enim in Pſalm. 8. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* Si verò requiratur eius teſtimonium ad condemnationem hominis, non tenetur teſtimonium ferre, quia ſi circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc ſpeciale infertur nocumentum. *2. 2. q. 70. art. 1.*

2. Quid ſi teſtes diſcordant?

SI diſcordia teſtium ſit in aliquibus principalibus circumſtantijs, quę variant ſubſtantiam facti, puta in tempore, vel in loco, vel in perſonis, de quibus principaliter agitur, tollit efficaciam teſtimonij, quia teſtes videntur eſſe ſingulares, & de diuerſis loqui. Et ſi in talibus diſſenſerint teſtes actoris, & rei, ſi ſint æquales in numero, & pares dignitate, ſtandum eſt pro reo; quia facilior debet eſſe iudex ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, niſi fortè in cauſis fauorabilibus, *de probat. cap. ex litteris.* Si verò ſit diſcordia in

in aliquibus circumſtantiis non pertinentibus ad ſubſtantiam facti, puta ſi tempus fuerit nubiloſum, vel ſerenum, vel ſi domus fuerit depicta, tunc talis diſcordia, non præiudicat teſtimonio. *ead. q. art. 2. ad 2.*

3. Quare in condemnatione Cardinalium, & Epiſcoporum requiritur multitudo teſtium?

IN condemnatione Cardinalium Romanæ Eccleſiæ requiritur teſtium multitudo propter eius dignitatem. Primò quidem, quia in eas tales inſtitui debent, quorum ſanctitati plus credatur, quàm multis teſtibus. Secundò, quia homines, qui habent de alijs iudicare, ſæpe propter iuſtitiam multos aduerſarios habent. Vnde non eſt paſſim credendum teſtibus contra eos, niſi magna multitudo conueniat. Tertiò, quia ex condemnatione alicuius eorum derogaretur in opinione hominum dignitati illius Eccleſiæ, quod eſt periculoſius, quàm in ea tolerare peccatorem, niſi ſit valde publicum & manifeſtum, de quo graue ſcandalum oriretur. Propter eaſdem rationes teſtium multitudo requiritur in condemnatione Epiſcoporum, *vt ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 6. ead. quæſt. art. 2. ad 3.*

4. Quando alicuius teſtimonium repelli poteſt?

TEſtimonium alicuius quandoque repellitur propter culpam, ſicut Infideles, infames, & illi, qui publico crimine rei ſunt. *de except. ca. 1.* quandoque autem abſque culpa, & hoc eſt vel ex defectu rationis, ſicut pueri, amentes, & mulieres. *de verb. ſignif. forus.* vel ex affectu, vt patet de inimicis, & perſonis coniunctis, & domeſticis. *de teſt. in literis, & de accuſ. cum oporteat.* vel etiam ex exteriori conditione, ſicut pauperes, ſerui, & illi, quibus imperari poteſt, de quibus probabile eſt, quod de facili poſſunt induci ad teſtimonium ferendum contra veritatem. *cap. in litteris, & cap. forus ead. q. art. 3.*

5. Quando falſum teſtimonium eſt peccatum mortale?

FAlſum teſtimonium habet triplicem deformitatem. Vno modo ex periurio, quia teſtes non admittuntur, niſi iurati, & ex hoc ſemper eſt peccatum mortale. Secundò ex violatione iuſtitię; & hoc modo eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ſicut & quælibet iniuſtitia: & ideo in præcepto Decalogi ſub hac forma interdicitur falſum teſtimonium: *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.* Tertio modo ex ipſa falſitate, & hoc non ſemper eſt peccatum mortale, quia habet rationem mendacij, quod non eſt ſemper peccatum mortale. *ead. q. art. 4.*

Vnde opinio Caiet. q. 69. art. 1. non poteſt ſtare, quod quodlibet mendacium, in materia etiã leuiſſima in iudicio prolatum, eſt peccatum mortale.

QVÆSTIO LXV.

De Iuſtitia Aduocati in patrocinãdo.

1. Quando aduocatus tenetur gratis præſtare patrocinium cauſæ pauperum?

ADuocatus tenetur gratis præſtare patrocinium cauſæ pauperũ, ſi in promptu non appareat, qui il-

lud præſtet; alioquin deberet omnia alia negotia prætermittere, & ſolis cauſis pauperum iuuandis intendere. Idem dicendum eſt de medico, quantum ad curationem pauperum. 2. 2. *quæſt.* 71. *art.* 1.

2. *Qui ſunt prohibendi ab officio aduocandi?*

AB officio aduocãdi quidam prohibentur propter impotẽtiam, quia deficiunt ſenſu, vel interiori, ſicut furioſi & pueri; vel exteriori, ſicut ſurdi, & muti. 3. q. 7. *infames*. Quidam verò prohibentur propter indecentiam, vel quia maioribus ſunt obligati, ſicut religioſi, & clerici; vel quia habent ſpiritualem defectũ, ſicut infames, Infideles, & damnati de grauibus criminibus *d. cap. infames*. Huiuſmodi tamen indecentiæ neceſſitas præfertur; & ideo tales perſonæ poſſunt pro ſe ipſis, & pro perſonis ſibi coniunctis vti officio aduocati, & clerici pro Eccleſijs ſuis, & religioſi pro cauſa monaſterij ſui, si Superior præceperit. *de poſtul cap. ex parte, & cap. monachi* 16. *quæſt.* 1. *ead. quæſt. art.* 2.

3. *Quando Aduocatus peccat, ſi iniuſtam cauſam defendit?*

ADuocatus si ſcienter iniuſtam cauſam defendit, grauiter peccat, & ad reſtitutionem tenetur eius damni, quod contra iuſtitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniuſtam cauſam defendit, putans eſſe iuſtam, excuſatur ſecundùm modum, quo ignorantia excuſari poteſt: ſi enim ſit ignorantia alicuius circumſtantiæ quàm ipſe non tenetur ſcire, excuſatur; Si autem ſit ignorantia cauſata ex negligentia, quia non ſtudet, vel non habet ſcientiam, quam debet habere, peccat mortaliter, & ad reſtitutionem tenetur. Licet autem Aduocato defendenti cauſam iuſtam prudenter occultare ea, quibus impediri poſſet proceſſus eius: non tamen licet ei aliquã falſitate vti. *ead. quæſt. art.* 3. *& ad* 3.

4. *Quid ſi Aduocatus in principio credidit cauſam iuſtam eſſe, & in proceſſu appareat eam eſſe iniuſtam?*

ADuocatus si in principio credidit cauſam iuſtam eſſe, & poſtea in proceſſu appareat eam eſſe iniuſtam, non debet eam prodere, vt ſcilicet ſecreta cauſæ alteri parti reuelet, vel aliam partem iuuet, ſed debet cauſam deſerere, vel inducere eum, cuius cauſam agit, ad cedendum, ſiue ad componendum ſine damno aduerſarij. *ead. q. ar.* 3. *ad* 2.

5. *Quomodo Aduocatus poteſt pro ſuo patrocinio pretium accipere?*

ADuocatus poteſt pretium accipere pro ſuo patrocinio, dum tamen moderatè accipiat, conſiderata conditione perſonarum, tam aduocati, quàm clientis, & negotiorum, & laboris, & conſuetudine patriæ. Non eſt eadem ratio de iudice, & teſte: non enim poteſt iudex pecuniam accipere pro iuſto iudicio, quaſi pretium iudicij, nec

teſtis

teſtis pro vero teſtimonio, quaſi teſtimonij pretium, ſed quaſi ſtipendiũ laboris, quia iudex, & teſtis communes ſunt vtrique parti: iudex enim tenetur iuſtam ſententiam dare, & teſtis verum teſtimonium dicere. Sed Aduocatus alteram partem tantùm defendit; & ideo poteſt licitè pretium accipere à parte, quam adiuuat. *14. q. 5. non ſanè, ead. q. art. 4. & ad 3. & 4. ſent. diſt. 25. q. 3. art. 2. q. 1. ad 9.*

De iniurijs verborum, quæ inferuntur extra iudicium.

QVÆSTIO LXVI.

De Contumelia.

1. *Contumelia quid eſt?*

Contumelia propriè eſt, quando aliquis dicit verba contra honorem alicuius eo præſente, vel ad hoc, vt in eius notitiam, & aliorum deducat. Extenditur etiam nomen Contumeliæ ad facta iniurioſa, non vt facta, ſed vt ſigna: ſic enim habent vim verborum. *2. 2. q. 72. art. 1. & ad 1. & 2. & q. 73. art. 1. ad 2.*

2. *Quando Contumelia eſt peccatum mortale?*

Contumelia eſt peccatum mortale, ſi aliquis dicat alteri verbum contumeliæ animo dehonorandi; ſic enim per ſe, & formaliter dicit contumeliam ex leuitate tamen contumeliæ poteſt eſſe peccatum veniale, puta cum aliquis intendit aliquem parum dehoneſtare; Similiter ſi dicat aliquis contumeliam, non animo dehonorandi, ſed propter correctionem, vel per incautelam, non eſt peccatum mortale, ſed poteſt eſſe quandoque peccatum veniale, quandoque etiam abſque omni peccato; quia non dicit contumeliam formaliter, & per ſe, ſed materialiter & per accidens, niſi contumelia eſſet ita grauis, quod auferret honorem eius, contra quem proferretur; quia tunc eſſet peccatum mortale. *ead. q. art. 2. & ad 3.*

3. *Quando licitum eſt dicere contumeliam?*

Poteſt aliquis cauſa diſciplinæ verbũ contumelię dicere alteri, quem debet corrigere; & ſic Dominus Diſcipulos vocauit ſtultos, *Luc. vlt.* & Paulus Galatas inſenſatos, *ad Gal. 3.* Tamen vt dicit Aug. *lib. 2. de ſermone Domini in monte c. 30.* rarò, & ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ. Et Caiet. ait, quod tutiùs videtur, quod numquam Prælati dicant contumeliam ſubditis, niſi Spiritu Sancto ſuggerente, quia ſignificatur eis, quod non ex charitate, ſed ex paſſione procedant, & fiunt deteriores, non ſuſcipientes diſciplinam. *Vnde Tullius in li. de offic. dicit. Omnis animaduerſio, & caſtigatio contumelia vacare debet. ead. art. 2. ad 2.*

QVÆSTIO LXVII.

De Detractione.

1. *Detractio quid eſt?*

Detractio eſt, quando aliquis dicit verba contra famam alte-

rius eo abſente. Differt autem fama ab honore, quia honor eſt reuerentia exhibita alicui in teſtimonium virtutis; fama verò eſt bona opinio alicuius apud alios. 2. 2. *q. 73. art. 1. & ad 2, & art. 2.*

2. Qui ſunt modi detractionis?

ALiquis detrahit minuendo famam directè, vel indirectè; directe quidem quadrupliciter. Vno modo, quando falſum imponit alteri. Secundò, quando auget peccatum alterius ſuis verbis. Tertiò, quando peccatum occultum reuelat, etiam ſi dicat ſe audiuiſſe ab alio, ſecundùm *Sot. lib. 4. q. 6. art. 3.* Quartò, quando id, quod eſt bonum, dicit mala intentione factum. Indirectè autem, vel negando bonum alterius, vel malitiosè tacendo, vel minuendo. *ead. q. art. 1. ad 3.*

3. Quando detractio eſt peccatum mortale?

DEtractio eſt peccatum mortale, ſi aliquis dicit verba detractoria animo denigrandi famam alicuius. Vnde dicitur *Rom. 1. Detractores Deo odibiles.* Si verò dicit verba detractoria, non animo denigrandi famam, ſed propter aliquod bonum, puta, si reuelat peccatum occultum alicuius propter eius emendationem, denunciando, vel propter bonum iuſtitiæ publicè accuſando, non eſt peccatum, nec poteſt dici detractio. Si autem proferat verba detractoria ex animi leuitate, vel ex lapſu linguæ, quod eſt detrahere materialiter, eſt peccatum veniale, niſi fortè verbum quod dicitur, ſit adeo graue, quod notabiliter famam alicuius lædat, & præcipuè in his, quæ pertinent ad honeſtatem vitæ: tunc enim eſt peccatum mortale, *quod multipliciter contingit. Primò quidem ex parte quantitatis ipſius infamię in ſe. Secundò ex parte perſonæ diffamatæ: nam aliquando vitium impoſitum vni perſonæ eſt leuis materia, alteri verò grauis; ſicut ſi imponatur vitium venereum iuueni, reputatur leuis materia, ſi verò imponatur perſonis Eccleſiaſticis, eſt grauis, & tantò grauior, quanto perſona eſt dignior. Tertiò ex parte perſonæ, apud quam infamia inducitur; quia maius eſt infamare apud virum grauem, quàm vilem. ead. quæſt. art. 2. ad 1. & 3.*

Ex quibus ſequitur, ſecundùm Syluestrum, verbo, detractio. *quæ 2. quod qui ex loquacitate profert verba contra famã alterius, quæ pro mortali, & veniali poſſunt accipi, non peccat mortaliter, puta ſi dicat: Talis eſt magnus ſuperbus, auarus, iracundus, & huiuſmodi, quæ ſumi poſſunt pro naturali inclinatione; & primo motu, quia talis ſecundùm ſe non lædit famam notabiliter: audientes enim debent in meliorem partem interpretari. Idem poteſt eſſe in mortalibus notorijs, ſi ſunt notoria ei, cui dicuntur, vel ſaltem probabile eſt, quod ſtatim deuenient in eius notitiam.*

4. Quare detractio eſt grauius peccatum, quàm furtum?

DEtractio ex ſuo genere eſt grauius peccatum, quàm furtum; quia fama præeminet diuitijs, eo quòd propinquior eſt ſpiritualibus bo-

bonis. Vnde dicitur Prou. 22. *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Minus tamen peccatum eſt, quàm homicidium, vel adulterium, quia bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum. Per detractionem autem infertur nocumentum bono exteriori; ſed per homicidium, & adulterium infertur nocumentum corpori, quia per homicidium tollitur vita hominis, & adulterium eſt contra debitum ordinem generationis humanæ, per quam ſuſcipimus vitam. Minus etiam peccatum eſt detractio, quam contumelia, quia contumelia habet maiorem contemptum proximi. *ead. q. art. 3. & ad 2.*

5. *Quomodo audiens detrahentem peccat?*

AVdiens detrahentem, ſi conſentit ei directè, quando ſcilicèt aliquis inducit alium ad detrahendum, vel ſaltem placet ei detractio propter odium eius, cui detrahitur, non minus peccat, quàm detrahens, & quandoque magis. Si autèm conſentit ei indirectè, quando ſcilicèt non reſiſtit, cum reſiſtere poſſit, non quia placet ei detractio, ſed propter aliquem humanum timorem, vel negligentiam, vel etiam verecundiam quamdam, peccat quidem, ſed multò minus, quàm detrahens, & plerumque venialiter: quandoque etiam hoc poteſt eſſe peccatum mortale, vel propter hoc, quod ex officio incumbit alicui detrahentem corrigere, qualis eſt ſuperior reſpectu ſubditorum, ſicut Epiſcopus, Prior, pater, dominus, & huiuſmodi, vel propter aliquod periculum conſequens, quod audiens nouit. Vndè quiſque quantùm poteſt, debet detractores fugere, ſecundùm illud Pſal. 100. *Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hunc proſequebar. ead. q. art. 4.*

6. *Quomodo debet aliquis reſiſtere detractori?*

DEbet aliquis reſiſtere detractori, vel corrigendo eum de hoc, quod peccat fratri detrahendo, vel ſaltē oſtēdēdo, quod ei detractio diſpliceat per triſtitiā faciei, quia vt dicitur Prou. 25. *Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem. ead. quaſt. art. 4. ad 4.*

QVÆSTIO LXVIII.

De Suſurratione.

1. *Quomodo ſuſurratio eſt peccatum diſtinctum à detractione?*

SVſurratio differt à detractione ratione finis, quia detractor intendit denigrare famam proximi; ſuſurro autem intendit amicitiam ſeparare, animum vnius perturbando contra alium, ſecundùm illud *Eccl.* 28. *Suſurro, & bilinguis maledictus;* & ſubditur: *multos enim turbauit pacem habentes.* Et ideò ſuſurratio eſt grauius peccatum, quam detractio, quia per ſuſurrationem tollitur amicitia, quæ præeminet famæ, cum hæc ſit diſpoſitio ad amicitiam. 2. 2. *q. 74. art. 1. & 2. & ad 2.*

2 Quo-

2. *Quomodo ſuſurratio eſt peccatum mortale?*

SVſurratio eſt peccatum mortale, quia contrariatur dilectioni proximi, inquantùm ſuſurro amicitiam diſſoluere nititur. Vnde eſt peccatum maximè contra Deum, quia Deus dilectio eſt, vt dicitur 1. *Ioan.* 4. Et propter hoc dicitur Prouerb. 6. *Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius*, & inter hoc ponit eum, *qui ſeminat inter fratres diſcordias*. *ead. q. art. 2. ad 3.*

QVÆSTIO LXIX.

De Irriſione.

1. *Quomodo deriſio eſt peccatum diſtinctum ab alijs præmiſſis.*

DEriſio eſt peccatum diſtinctum à contumelia, detractione, & ſuſurratione, ratione finis; quia per cõtumeliam intenditur aliquem honorem deprimere, per detractionem denigrare famam, per ſuſurrationem tollere amicitiam: ſed per deriſionem intenditur, quod ille, qui irridetur, erubeſcat, qui eſt finis diſtinctus ab alijs. Dicitur autem propriè deriſio, ſi fiat verbo, vel cachinno: ſubſannatio verò, ſi fiat rugato naſo, & illuſio factis. 2. 2. *qu.* 75. *art.* 1.

2. *Quomodo deriſio eſt peccatũ mortale?*

DEriſio, quæ fit de malo, vel defectu alicuius, eſt peccatum mortale, quando malum alicuius accipitur in ludum, quaſi ipſe pro ludo habeatur, & paruipendatur: & ſic eſt graue peccatum, & tantò grauius, quantò maior reuerentia debetur perſonæ, quæ irridetur. Vnde videtur grauiſſimum eſſe irridere Deum, & ea, quæ Dei ſunt. Secũdum locum tenet irriſio parentum; deinde iuſtorum deriſio, iuxta illud Iob. 12. *Deridetur iuſti ſimplicitas. ead. q. art. 2.*

QVÆSTIO LXX.

De Maledictione.

1. *Quomodo maledicere eſt peccatum?*

MAledicere per modum imperãtis, vel optantis, eſt illicitum, ſi aliquis imperet, vel optet malum alterius, vt malum, quaſi ipſum malum intendens, & hæc eſt maledictio per ſe. Si verò aliquis imperet, vel optet malum alterius ſub ratione boni, ſic eſt licitum, nec eſt maledictio per ſe loquendo, ſed per accidens: & hoc contingit dupliciter, vel quando aliquis imperat, vel optat malum alterius ſub ratione iuſti, & ſic Eccleſia maledicit anathematizando; vel quando optat malum alterius ſub ratione vtilis, puta cum aliquis optat peccatorem pati aliquam infirmitatem, vt ipſe melior efficiatur, vel vt ab aliorum nocumento ceſſet. 2. 2. *q.* 76. *art.* 1. *&* 4. *ſent. diſt.* 18. *q.* 2. *art.* 1. *q.* 1. *ad* 1.

2. *Quando maledicere eſt peccatum mortale?*

MAledicere per modum imperantis, vel optantis, ex ſuo gene-

genere eſt peccatum mortale, quia repugnat charitati; & tantò grauius, quantò perſonam, cui maledicimus, magis amare, & revereri tenemur. Vnde dicitur Leuit. 20. *Qui maledixerit patri ſuo, & matri, morte moriatur*. Poteſt tamen verbum maledictionis eſſe peccatum veniale, vel propter paruitatem mali, quod quis alteri maledicendo imprecatur, vel propter affectum eius, qui profert maledictionis verba, quando ſcilicet ex leui motu, vel ex ludo, vel ex ſurreptione maledicit. *ead. q. art. 3.*

3. *Quando maledicere creaturas irrationales eſt peccatum mortale?*

MAledicere creaturas irrationales in ordine ad rationalem creaturam, cuius ſunt, propter malum ipſius ex intentione eſt peccatum mortale. Similiter maledicere eas, vt ſunt creaturæ Dei, ſi hoc intendatur. Maledicere autem irrationales creaturas, inquantum ex eis ſubuenitur humanæ neceſſitati in pœnam peccati, eſt licitum: & hoc modo Deus homini dixit Geneſ. 3. *Maledicta terra in opere tuo*, vt ſcilicet per eius ſterilitatem homo puniretur, & ità etiam intelligitur, quod habetur Deut. 28. *Maledictum horreum tuum.* Similiter eſt licitum eis maledicere per modum ſignificationis; & ſic Dominus maledixit ficulneam in ſignificationem Iudææ. Eſt etiam licitum maledicere creaturis irrationabilibus in ordine ad rationalem creaturam ratione mali illati ab ipſis: & ſic maledixit Iob diei natiuitatis ſuæ propter culpam originalem, quam naſcendo contraxit; & propter ſequentes pœnalitates: & ſic etiam poteſt intelligi Dauid maledixiſſe montes Gelboe, vt legitur 2. Reg. 1. ſcilicet propter cædem populi, quæ in eis contingerat. Maledicere autem creaturis irrationabilibus ſecundum ſe conſideratis eſt otioſũ, & peccatum veniale. Contra has autem, & alias prædictas verborum iniurias valdè vtilis eſt linguæ cuſtodia, ad quam tria requiruntur. Primum eſt, quod ante portam oris ſera ponatur, quæ eſt propoſitum vitandi illas perſonas, cum quibus per linguam peccare ſolemus, vel illa loca, in quibus habemus occaſionem peccandi. Secundum eſt, vt in ea clauis habeatur, quæ eſt firmum propoſitum non loquendi ſine deliberatione. Eccl. 21. *Verba prudentum ſtatera ponderabuntur. In ore fatuorum cor illorum, & in corde ſapientum os illorum;* Sapiens habet os in corde; hoc eſt in deliberatione; ſtultus verò habet cor in ore, hoc eſt in locutione. Tertium eſt, quod hæc porta rarò aperiatur, & citò claudatur, ſecundùm illud Iacobi 5. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum:* & Prouerb. 10. *In multiloquio non deerit peccatum. ead. q. art. 2. & opuſc. 40. de erud. Princip. lib. 5. cap. 21.*

DE PECCATIS,

Quæ ſunt circa voluntarias commutationes.

QVÆ-

QVÆSTIO LXXI.

De Fraudolentia, quæ committitur in emptionibus, & venditionibus.

1. Quomodo vendere rem plus quàm valeat, eſt illicitum?

CAribus vendere, vel viliùs emere rem, quàm valeat, eſt per ſe iniuſtum, & illicitum, quia tollitur æqualitas iuſtitiæ commutatiuæ. Per accidens tamen poteſt aliquis vendere rem pluſquam valeat ſecundùm ſe, ratione damni, quod ex venditione incurrit. Si autem ille, qui emit, multùm iuuatur ex re aliena, ille verò, qui vendit non damnificatur carendo illa re, non debet eam plus vendere, quia vtilitas illa non eſt ex venditione, ſed ex conditione ementis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non eſt ſuum. Ille tamen, qui ex re alterius multùm iuuatur, poteſt propria ſponte plus dare vendenti; quod pertinet ad eius honeſtatem. *2.2.qu. 77. art. 1.*

Et ſic ſecundùm Caietanũ, nummularij habentes in depoſito aliorũ pecunias, quibus vtẽdo in exercitio ſuo multùm iuuãtur, ex debito honeſtatis gratioſè donare aliquid debent dominis depoſitorum, quamuis ex debito iuſtitiæ non teneantur: Et ſi dominus depoſiti libentiùs tenet depoſitum ſuum apud hunc gratum, quàm non gratum, non peccat. Et ſimiliter ſi nummularius dat, vt gratus ſit, & ex hoc ſperat, quod dominus tenebit ſuum depoſitum apud ipſum, non peccat: attendat tamen vtraque pars, ne corrupta ſit intentio, vt non ex gratitudine, ſed propter vſum pecuniæ detur, quaſi pretium, quia ſic vſura eſt.

2. Quomodo lex humana permittit, quod aliquis rem vendat plus, quàm valeat?

LEx humana habet, quaſi licitũ, quod venditor abſq; fraude rem ſuam vendat plus, quàm valeat, vel emptor viliùs emat, non quia hoc approbet, ſed quia non punit, niſi ſit nimius exceſſus, quia tunc etiam cogit ad reſtitutionem: puta ſi aliquis ſit deceptus vltra dimidium iuſti pretij, & habetur *ca. noſtram, & cap. cum cauſa de empt. & vend.* Sed ſecundùm diuinam legem, quæ nihil impunitum relinquit, quod ſit virtuti contrarium, illicitum reputatur; ſi in emptione, & venditione non ſit æqualitas iuſtitiæ obſeruata. Et ideò tenetur ille, qui plus habet, recompenſare ei, qui damnificatus eſt, si ſit notabile damnum. *ead. qu. art. 1. ad 1.*

3. Quando licitum eſt aliquid cariùs vendere, quàm emerit?

POteſt aliquis licitè rem cariùs vendere, quàm emerit, vel quia in aliquo rem meliorauit, vel quia pretium rei eſt mutatum ſecundùm diuerſitatem loci, vel temporis, vel propter periculum, cui ſe exponit transferendo rem de vno loco ad alium, vel propter expenſas in conducendo, & conſeruando rem vel propter induſtriam, & laborem nego-

negotiatoris. *ead. q. art. 4. ad 2. & 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 1. art. 5. quæſt. 1. ad 4. & opuſc. 67.*

4. *Quod eſt iuſtum pretium rerum?*

VEnditor licitè poteſt vendere rem ſecundùm pretium, quod inuenit, præſuppoſita tamen communi notitia rei venalis, & remota omni fraude, & coactione, vt docet Caietanus, ita ſcilicet, quod non cogatur homo plus emere, vt patet de monopolio *ead. q. art. 3. ad 4.*

Ex hoc fundamento ſecundùm Caiet. multarum patet ſolutio quæſtionum: nam ſi aliquis emit rem centum, & poſtea neceſſitate ductus eamdem vendit pro ſeptuaginta, ſiue vltro offerendo, ſiue ſubhaſtando, interueniente Curia, vel non, quia non inuenit emptorem, niſi pro hoc pretio, iuſtum tunc pretium conſtituitur ſeptuaginta: eadem ratione iuſtum pretium eſt, cum poſt bella, vel peſtes, domus, agri, vel huiuſmodi viliſſimè emuntur, quia non inueniuntur emptores: hac etiam ratione, gemmæ, quæ emptæ fuerant mille, licitè emuntur centum, quia non inueniuntur emptores, & ſic de ſimilibus.

5. *Quotuplex eſt iuſtum pretium?*

IVſtum pretium rerum non eſt punctualiter determinatum, ſed magis in quadam æſtimatione conſiſtit, ita quod modica additio, vel minutio non tollit æqualitatem iuſtitię. *ead. quæſt. art. 1. ad 1.*

Vnde iuſtum pretium habet latitudinem, & diſtingui ſolet in pium, moderatum, & rigoroſum. Moderatum quidem eſt, quod communiter inuenitur. Pium autem eſt minus, quàm moderatum. Rigoroſum vero eſt plus quàm moderatum, ſi fiat modica additio, vel minutio ad arbitrium ſapientis, & ideo ſecundùm Caietanum eadem res in eodē loco, & tempore licitè poteſt vendi ab vno decem, ab alio vndecim, ab alio duodecim, ſecundùm latitudinem iuſti pretij. Eadem ratione poteſt aliquis vendere rem decem, & ſtatim vendere eandem duodecim. Similiter poteſt vendere rem ſoluenti nunc decem, & ſoluturo ad annum duodecim, & ſic de alijs ſimilibus; quia non excedit latitudinem iuſti pretij. Vendere autem aliquid vltra latitudinem iuſti pretij, vel emere infra latitudinem, eſt illicitum.

6. *Quomodò venditio eſt illicita propter defectum rei venditæ?*

VEnditio eſt illicita propter defectum rei venditæ, qui poteſt eſſe triplex. Vnus quidem ſecundùm ſpeciem rei, sicut si quis ſcienter vendat rem non puram, ſed mixtam, & hoc eſt, quod dicitur contra quoſdam Iſai. 1. *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam, vinū tuum mixtum eſt aqua.* Alius autem defectus eſt ſecundùm quātitatem, puta si quis ſcienter vtatur deficienti menſura in vendendo. Vnde dicitur Deut. 25. *Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modus maior, & minor: abominatur enim Dominus eum, qui facit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiam.* Tertius defectus eſt ſecundùm qualitatem, puta si ſcienter vendat aliquod animal infirmum pro ſano, & in his omnibus vendi-

venditor non ſolùm peccat iniuſtam venditionem faciendo, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur. Si verò aliquis eo ignorante vendat rem, cum aliquo iſtorum defectuum, non peccat, quia facit iniuſtum materialiter, hoc eſt præter intentionem, tenetur tamen damnum recompenſare emptori, cum ad eius notitiam peruenerit. Idem dicendum eſt de emptore: ſi enim ſcienter emat rem pretioſam quantùm ad ſpeciem, quam venditor credit eſſe minùs pretioſã, ſicut ſi emat aurũ loco aurichalchi, iniuſtè emit, & ad reſtitutionem tenetur: Et eadem ratio eſt de defectu quantitatis, & qualitatis, *ead. q. art.* 2. *& opuſc.* 4.

7. *Quando venditor tenetur manifeſtare vitium rei venditæ?*

SI vitium rei ſit occultum, & propter huiuſmodi vitium; vſus rei reddatur impeditus, vel noxius, puta ſi aliquis vendat alicui equum claudicantem pro veloci, vel ruinoſam domum pro firma, vel cibum corruptum pro bono, tenetur venditor manifeſtare huiuſmodi vitium, etiam ſi ſubtrahat de pretio, quantùm oportet. Si verò vitium rei ſit manifeſtum, ſi puta equus ſit monoculus; vel ſi ſit occultum, & vſus rei competat emptori, quamuis non ſit conueniens venditori, & ipſe venditor propter huiuſmodi vitiũ ſubtrahat quantùm oportet de pretio, non tenetur ad manifeſtãdum vitium rei, quia forte propter huiuſmodi vitium emptor vellet plus ſubtrahi de pretio, quàm eſſet ſubtrahendum. Vnde poteſt licitè venditor indemnitati ſuæ conſulere, vitium rei reticendo. In quo caſu optima cautela eſt, quàm Caietanus aduertit, quod primus venditor conſcius occulti defectus, poſtquam vendidit, debet per ſe, vel per alium occultum defectum dicere ei, qui emit, vt ſic & ſeipſum ſeruet indemnem, & non det proximo occaſionem damnificandi alterum. *ead. q. art.* 3. *& Quodl.* 2. *art.* 10.

8. *Quando vendere aurum, vel argentum ab alchimicis factum, eſt illicitum?*

VEndere aurem, vel argentum ab alchimicis factum, ſi non habet veram ſpeciem auri, & argenti, eſt iniuſtum, præcipuè quia ſunt aliquæ vtilitates auri, & argenti veri, ſecundùm naturalem operationẽ ipſorum, quæ non conueniunt auro per alchimiam ſophiſticato; habent enim proprietatem lætificandi, & contra quaſdam infirmitates medicinaliter iuuat: frequentiùs etiam poteſt poni in operatione, & diutius in ſua puritate permanet: ſi autem per alchimiam fieret verum aurum, non eſſet illicitum ipſum pro vero vendere. *ead. q. art.* 2. *ad* 1.

9. *Quomodo negotiatio eſt licita?*

NEgotiatio ſecundùm ſe conſiderata quamdam turpitudinem habet, quia quantùm eſt de ſe, deſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, ſed in infinitum tendit: ſi tamen lucrum ordinetur ad aliquem finem neceſſarium, vel etiam honeſtum,

ſtum, negotiatio licita redditur: ſicut cum aliquis lucrum moderatum ordinat ad domus ſuę ſuſtentationẽ, vel ad ſubueniendum indigentibus, vel etiam cum aliquis negotiationi intendit propter publicã vtilitatem, ne ſcilicet res neceſſariæ ad vitam patriæ deſint, & lucrum quærit, non ſicut vltimum finem, ſed quaſi ſtipendium laboris. *ead.q.art.4.ad 1.*

QVÆSTIO LXXII.

De Peccato Vſuræ, quod committitur in mutuis.

1. *Quomodo accipere pretium pro vſu pecunię mutuatę eſt vſura?*

DVplex eſt vſus pecuniæ: Vnus quidem eſt principalis, qui eſt eius conſumptio, ſiue diſtractio, inquantùm in commutationes aliarum rerum expenditur, & ſic vſum pecuniæ vendere eſt ſecundũm ſe iniuſtum, quia venderetur id, quod non eſt. Eſt alius vſus pecuniæ ſecundarius, puta, ſi quis concederet pecuniam ſignatam ad oſtentationem, vel ad ponendum loco pignoris, quia pecunia per ſe aliquid eſt, videlicet aurum, vel argentum; & talem vſum pecuniæ licitè homo vendere poteſt, ſicut & locare, & conducere. 2. 2. *qu. 78. art. 1. & ad 6. & qu. 13. de malo art. 4. & ad 15. & Quodl. 3. art. 19. & 2. de regim. princ. cap. 14. & opuſc. 4.*

Supra hoc fundamentum conſurgit tota doctrina cambiorum: nam pecunia in cãpſoria nõ proprie ordinatur, vt ſit mẽſura rerum venalium, ſed magis ad permutationẽ numiſmatis, vt eſt res quędam. Vnde diuiditur cambiũ reale in cambium minutũ, & per litteras ſecundùm Caietanum tom. 2. opuſc. tract. 7. cap. 6. & Silu. verbo vſura 4. q. 3. & 6. Cambium minutum dicitur ratione monetæ, quando vna moneta commutatur cum alia, & accipitur aliquod lucrum, pro vt eſt lege, vel communi conſuetudine determinatum, quia plus valet, vel ratione qualitatis monetæ, quia eſt purior, vel nobilior, ſicut cum commutatur moneta aurea cum argentea, vel argentea cum area; vel ratione quantitatis, vel ponderis, quia illa eſt completa, hæc defectiua; vel ratione diuerſitatis loci, vel ratione copiæ, vel defectus, vel ratione commoditatis, quia illa eſt commodior ad portandum; vel ratione diſtractionis, quia illa in pluribus locis diſtrahitur ſub legali pretio, vel ratione periculi exbannitionis, cui plus ſubiacet area, vel argentea, quàm aurea, & vna argentea quàm alia; vel ratione inexpẽdibilitatis, quia aliqua pecunia alicubi non expenditur. Cambium vero per litteras dicitur ratione loci, quando cãpſor dat litteras, vt tradatur alicui tanta pecunia in alio loco, quanta ei datur, & aliquid amplius, habita ratione periculorum, laboris, induſtriæ, expenſarum, & obligationis cãpſoris, qua paratus eſt dare, & accipere, & ideo licitum eſt pro diſtantiori loco pretium augere, quia in loco diſtantiori maius periculum, maior labor, maioreſque expenſæ ſunt.

2. *Quare permiſſum fuit Iudæis mutuare ad vſuram?*

PErmiſſum fuit Iudæis accipere vſuram ab extraneis, ſecundùm illud Deut. 23. *Non fœneraberis fratrĩ*

tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno, non quaſi licitum, ſed vt pro hoc non punirentur pœna temporali, ad euitandum maius malum, ne ſcilicèt à Iudæis Deum timentibus, vſuram acciperent propter auaritiam, ad quam pronerant. Vnde poſtmodum per Prophetas moniti ſunt, vt totaliter ab vſuris abſtinerent, dicitur enim Ezech. 18. *Qui vſuras non acceperit, vita viuet.* & in Pſal. 14. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, hic accipiet benedictionem à Domino. ead. q. art. 1. ad 2. & q. 13. de malo art. 4 ad 1.*

3. *Quando ſperare lucrum ex pecunia mutuata eſt vſura?*

SPerare lucrum ex pecunia mutuata quaſi debitum principaliter ratione mutui, eſt vſura mentalis, quæ prohibetur *Luc. 6.* mutuum date nihil inde ſperantes; & obligat ad reſtitutionem *c. conſulit. de vſur. quidquid dicat. Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. q. 1. art. 1.* Sperare autem lucrum non quaſi debitum, ſed quaſi gratuitum, non eſt illicitum. *eadem quæſt. art. 1. ad 4. & quæſt. 13. de malo. artic. 4. ad 3. & 10. & 13.*

Vnde ſecundùm Caiet. mutuans, ſi ſperat aliquid, non propter mutuum principaliter, ſed ex gratitudine eius, cui mutuat, quod non erit ingratus, & libentius mutuat huic grato, quam alteri non grato, non peccat. Nec ſolum intentio mutuantis debet eſſe bona, ſed etiam accipientis mutuum, vt ſcilicet det voluntariè, & non quaſi redimens vexationem ſuam. Et ſic ſi intentio mutuantis eſt bona, credens ſibi gratis dari, & accipientis mutuum eſt mala, & mutuans poſtea hoc ſciat, tenetur ad reſtitutionem, ſi ex eo factus eſt locupletior; non autem ſi illud conſumpſit, quia bona fide accepit: Si autem intentio mutuantis eſt mala, & accipientis mutuum bona, quæ eſt ignota mutuanti, tenetur mutuans illud reſtituere, quantum eſt ex ſua conſcientia: ſed ſi poſtea nouit, quod ſibi donatum eſt, non tenetur.

4. *Quando accipere aliquid pecunia æſtimabile pro pecunia mutuata eſt vſura?*

SEcundùm Philoſoph. in 4. Ethic. Omne illud pro pecunia habet, cuius pretium poteſt pecunia menſurari; & ideo ſicut si aliquis pro pecunia mutuata, vel quacunque alia re, quæ ex ipſo vſu conſumitur, pecuniam accipit, ex pacto tacito, vel expreſſo, peccat contra iuſtitiam; ita etiam quicunque ex pacto tacito, vel expreſſo quodcunq; aliud acceperit, cuius pretium pecunia menſurari poteſt, ſimile peccatum incurrit: Si verò accipiat aliquid huiuſmodi non quaſi exigens, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita, vel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, non peccat, quia etiam antequam pecuniã mutuaſſet, licitè poterat aliquod donum accipere, nec peioris conditionis efficitur per hoc, quod mutuauit. *D. Th. 2. 2. q. 78. art. 2.*

5. *Quare lucrum ex mutuo pecuniæ eſt vſura, non autem ex ſocietate?*

IN mutuo transfertur dominium pecuniæ in eum, cui mutuatur, Vnde

Vnde tenet pecuniam ſub ſuo periculo, & tenetur eam integrè reſtituere, nec mutuans debet amplius exigere. Sed in ſocietate non transfertur dominium pecuniæ in illum, cui pecunia committitur ad negotiandū, ſed remanet in eo, qui dat pecuniam, cum ipſius periculo. Et ideo licitè poteſt partem lucri inde prouenientis expetere, tamquam de re ſua. *ead. q. art. 2. ad 5.*

Vbi Caietanus duo aduertit. Primùm eſt, quod in ſocietate capitale ſtet periculo, ſicut & lucro: Secundùm eſt, quod lucrum proportionabiliter reſpondeat cuilibet ſocio ponenti pecuniam, vel operas, vel induſtriam, quæ à principio ſunt æſtimandæ iudicio peritorum, ita quod ſi vnus ponit mille aureos, & alter ponit operas æſtimatas mille, & tertius ponit induſtriam æſtimatam quingentis, & iſti lucrantur quingentos, diuidendum eſt lucrum ſecundùm ſuas ratas, vt ducenti dentur vni, & ducenti alteri, & centum tertio. Non enim æſtimandum eſt periculum pecuniæ, vt dicit Sotus, ſed pretium ipſius, vt tenet etiam Nauar. c. 17. num. 251. Si autem nullum ſupereſt lucrum, ſaluo capitali, ſaluatur ei, qui illud poſuit; ſicut ſi periſſet, ſibi periſſet.

6. *Quando accipere pignus pro pecunia mutuata eſt vſura?*

SI aliquis pro pecunia mutuata accipit pignus, cuius vſus pretio æſtimari poteſt, ſicut ſi pignoratur ager, vel domus, quæ inhabitatur, debet vſum pignoris, hoc eſt fructus, computare in reſtitutionē eius, quod mutuauit, alioquin ſi vſum pignoris quaſi gratis ſuperaddi velit, vſuram committit, *cap. 1. de vſur.* niſi fortè pignus eſſet tale, cuius vſus ſine pretio cōcedi ſoleat, inter amicos, ſicut patet de libro accōmodato. Poteſt tamen ſecundùm Nauar. *c. 17. nu. 205.* impenſas iuſtas bona fide in pignus factas repetere, ſicut in cultum agri, vel refectionem domus, *ead. q. art. 2. ad 6.*

Et loquitur Auctor de pignore inquātum pignus eſt abſolutè, & non de pignore pro tali cauſa ſecundùm Caietanum, quia maritus recipiens pignus pro dote promiſſa, non tenetur fructus in ſortem computare, ſed poteſt facere fructus pignoris dotalis ſuos, vt patet de vſuris c. ſalubriter. Et ratio ibi aſſignatur, quia dotis fructus ſunt deputati ad ſupportanda onera matrimonij, & ideo viduę non poſſunt petere fructus ſuæ dotis, quia ſoluto matrimonio, non reſtant onera eius, niſi ſtatuto ciuitatis in viridi obſeruantia ordinatum ſit in fauorem infirmi ſexus, & pœnam hæredum, quod viduæ donec reddatur ſibi dos, aſſignentur quinque, vel decem pro centenario.

7. *Quando mutuare alicui, vt remutuet, eſt vſura?*

MVtuare alicui, vt mutuum impoſterū faciat ex obligatione, eſt illicitum, quia talis obligatio pecunia æſtimari poteſt; ſed ex beneuolentia, quæ ſub æſtimatione pecuniæ non cadit, eſt licitum. *ead. quæſt. art. 2. ad 4. & de Reg. iud. opuſc. 21.*

Ex his regulis, vt notat Caietan. multi in particulari deciduntur caſus: nam mutuans ex obligatione ad colendum agrum, ſalua iuſta mercede, ad coquen-

dum in hoc furno, ad molendum in hac mola, ad eundum ad has ſcholas, ad emendum ab hac officina, ad donandum vel vendendum officium, ad acceptandum malos debitores mutuantis, ad emendum res etiam difficile venales; & in alijs ſimilibus caſibus iuxta primam regulam, vſuram committit. Mutuans autem, vt quis faciat ſupra dicta ex beneuolentia, per ſecundam regulam non eſt peccatum. Per primam etiam regulam mercatores vſuram committunt, dum vendunt alicui vlnas panni expectata ſolutione iuſto pretio rigoroſo, & poſtea tales vlnas emunt ab eodem ſoluta pecunia pretio infimo, quia obligant ementem, vt ipſis reuendat.

8. *Quando mutuans poteſt exigere recompenſationem damni emergentis, & damni lucri ceſſantis?*

POteſt mutuans abſque peccato in pactum deducere cum eo, qui mutuum accipit, recompenſationem damni, per quod ſubtrahitur ſibi aliquid, quod habet, vel debet habere, quod dicitur damnum emergens, ſi ſcilicet hoc damnum ex mutuatione proueniat, & damnum ſit certum, & admoneat eum, cui mutuat, quod tale damnum incurret, *ſecundùm Caiet. & Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. q. 1. art. 3.* hoc enim non eſt vendere vſum pecuniæ, ſed damnum vitare: & poteſt eſſe, quòd accipiens mutuum maius damnum euitet, quàm dans incurrat. Non poteſt autem mutuans in pactum deducere recompenſationem damni, ex eo quod de pecunia non lucratur, quod dicitur damnum lucri ceſſantis; quia non debet vendere id, quod nondum habet, & poteſt multipliciter impediri ab habendo: Tenetur tamen ille, qui accipit mutuum, aliquam recompenſationem facere ſecundùm conditionem perſonarum, & negotiorum, ita ſcilicet, quod non reſtituat mutuanti, quantùm lucrari potuiſſet, ſed quantùm accidere conſueuit, penſata induſtria, labore, & periculis, etiam quæ in lucro accidere aliàs poſſent; quia lucrum non cauſatur tantùm ex pecunia, ſed ex induſtria, & labore. *2. 2. quæſt. 62. art. 4. & ad 2. & quæſt. 78. art. 2. ad 1. & 4. ſent. diſt. 15. q. 1. art. 5. q. 1. ad 4.*

Et intelligitur ſi mutuans habet pecuniã expoſitam induſtria negotiationis, ſiue emptioni alicuius rei fructiferæ, & inuoluntariè ſecundùm quid, hoc eſt, occurrente neceſſitate proximi, diuertit pecuniam à negotiatione, vel emptione, & denuntiat debitori, quod incurret tale damnum, vt optime declarat Caietanus, quem ſequitur Nauar. cap. 23. num. 82. Vnde non eſt audiendus Sotus vbi ſupra, putans, quod in nulla caſu eſt licitum petere damnum lucri ceſſantis.

9. *Quomodo vendere aliquid cariùs ratione expectationis ſolutionis, & emere viliùs ratione anticipatæ ſolutionis, eſt vſura?*

VEndere rem cariùs, quàm valeat ſecundùm commune forũ ratione expectationis ſolutionis, eſt vſura palliata, quia huiuſmodi expectatio ſolutionis pecuniæ habet rationem mutui; & ideo quidquid vltra iuſtum pretium pro huiuſmodi expectatione exigitur, eſt quaſi pretium mutui,

mutui, quod pertinet ad rationem vſuræ. Emere etiam rem viliùs, quàm valeat ratione anticipatæ ſolutionis pecuniæ, quando ſcilicet aliquis pecuniam ante ſoluit, quàm poſſit ei res tradi, eſt peccatum vſuræ, quia etiam iſta anticipatio ſolutionis habet rationem mutui, & ſic quod diminuitur de iuſto pretio rei emptę, eſt quoddam pretium mutui. Similiter vſura eſt, ſi quis minus dat alicui, cui debet aliquid ad certum terminum, ei citiùs ſoluendo; quia tempus ſolutionis pecuniæ vendit. Nec excuſatur per hoc, quod ſoluendo ante terminum grauatur, vel ad hoc ab alio inducitur, quia eadem ratione poſſent vſurarij omnes excuſari. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 7. & opuſc. 64.

In hoc ſæpe peccare videntur, qui vendunt plus iuſto pretio rigoroſo, propter dilationem ſolutionis, aromata, pannum, lanas, triticum, oues, boues, equos, & ſimilia ijs, qui indigent, quando ſcilicet veriſimiliter creditur tempore ſolutionis non eſſe plus valitura. Similiter qui emunt hæc minùs iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem ab ijs, qui neceſſitate opprimuntur, ſi veriſimiliter æſtimatur tempore, quo hæc traduntur, non eſſe minus valitura. Secus autem ſi eſt dubium. Vnde in cap. in ciuitate: & cap. nauiganti, de Vſur. ponuntur tres caſus, in quibus licitum eſt vendere rem cariùs, vel citiùs emere quàm valeat, ratione expectationis, vel anticipatæ ſolutionis. Primus eſt, piper, vel cinnamomum, quod nunc non valet vltra quinque libras, licitè poteſt vendi ſex, ratione expectationis ſolutionis, ſi veriſimiliter dubitatur merces illas ſolutionis tempore eſſe plus, vel minus valituras. Secundus caſus eſt, pannus, granum, vinum, oleum, & aliæ merces poſſunt vendi plus, quàm nunc valeant, ratione expectationis ſolutionis, ſi veriſimiliter dubitatur eas eſſe plus, vel minus ſolutionis tempore valituras, & venditor tunc eas non erat venditurus, quàm conditionem addit Gregorius Nonus in hoc cap explicans mentem Alexandri Tertij in dicto cap. in ciuitate. Tertius caſus eſt, emere granum, vinum, vel oleum minus, quàm nunc valeant, ratione anticipatæ ſolutionis, ſi veriſimiliter dubitatur an plus, vel minus tempore, quo ea traduntur, fuerint valitura, non eſt vſura.

10. *Quando tenetur aliquis reſtituere quidquid de re vſuraria lucratus eſt?*

SI res per vſuram extorta vſu conſumitur, quæ non habet vſum fructum ſecundum iura, ſicut pecunia, triticum, vinum, & aliquid huiuſmodi, non tenetur aliquis ad reſtituendum, niſi id, quod accepit; quia id, quod de tali re lucratus eſt, non eſt fructus huiuſmodi rei, ſed humanæ induſtriæ, niſi forte per detentionem talis rei aliter ſit damnificatus, amittendo aliquid de bonis ſuis: tunc enim tenetur ad damni recompenſationem. Si autem res per vſuram extorta vſu non conſumitur, ſed habet vſum fructum, ſicut domus, ager, equus, & alia huiuſmodi, tenetur aliquis non ſolum reſtituere rem, ſed etiam fructus inde perceptos, quia ſunt fructus rerum, quarum alius eſt dominus. Et ideo ei debentur. *ead. q. art. 3. & Quodl. 3. art. 19.*

Et ſic ſecundùm Caiet. in vſura non transfertur dominium, & tenet Sotus

lib. 6. de iuſtit. & iur. q. 1. art. 1. & Silu. verbo vſura 6. q. 1. & fuit communis opinio antiquorum doctorũ, quidquid dicat Nauar. cap. 17. num. 165.

11. *Ea quæ ſunt per vſuram extorta, quibus ſunt reſtituenda?*

EA quæ ſunt per vſuram extorta, non poſſunt licitè retineri, etiam si tranſeant in emptorem, ſed ſunt reſtituenda illis, à quibus fuerunt extorta, quibus ſunt obligata, ſicut & alia bona vſurarij *cap. cum tu. de vſur. quod intelligendum eſt ſi vſurarius non habet niſi vſuras extortas. Si vero habet alia bona, poteſt ea alienare donando, vel vendendo: nec qui ea recipit, ad reſtitutionem tenetur, etiam ſi vſurarius poſtea non habeat vnde vſuras reſtituat.* Si autem non inueniuntur certæ perſonæ, à quibus fuerunt vſuræ extortæ, debent in pios vſus erogari ſecundùm conſilium diœceſani Epiſcopi, & aliorum proborum *d. cap. cum tu.* vel etiam in communem vtilitatem terræ, ſi neceſſitas immineat. *ead. quæſt. art. 3. ad 2. & de reg. Iudæor. opuſc. 21.*

Ex quo infert Nauar. cap. 17. num. 265. quod accipiens aliquid notabile gratis ab vſurario, ſi nihil habeat aliud, quàm vſuras, reſtituere tenetur. Similiter num. 268. Vxor vſurarij ſciens eum non habere niſi vſuras extortas, ſi viuit ex bonis ſumptuoſius, quàm eius ſtatum deceat, reſtituere tenetur; non autem ſi honeſtè viuat, quia magis obligatur maritus ad eam ſuſtentandam ob dotem allatam, quam ad vſuras reſtituendas. Idem de filijs, qui alijs inſeruiendo victum quærere poſſunt, niſi patri inſeruiant, ſui victus impenſam lucrantes. Idem num. 271. de Genero, qui accipit dotem à Socero vſurario ſciens, vel debens id ſcire, ſi Socer non ſatis habet ad reſtituendum.

12. *Quando accipere mutuum ſub vſura ab vſurario eſt licitum?*

ACcipere mutuum ſub vſura ab vſurario parato propter aliquod bonum, quod eſt ſubuentio ſuæ neceſſitatis, vel alterius, eſt licitum; ſicut etiam licitum eſt ei, qui incidit in latrones, manifeſtare eis bona, quæ habet, quamuis ea diripiendo peccent, ad hoc, quod non occidatur, exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Iſmael: *Noli occidere nos, quia theſauros habemus in agro,* vt dicitur *Hier. 41.* Inducere autem aliquem ad mutuandum ſub vſuris, qui ad hoc paratus non eſt, eſt in peccatum ipſius conſentire. *ead. q. art. 4. & q. 13. de malo art. 4. ad 17.*

13. *Quando peccat pecuniam deponens apud vſurarium?*

SI quis committeret pecuniam ſuam vſurario, non habenti alias, vnde vſuras exerceret, daret materiam peccandi: & ideo eſſet particeps culpæ. Si autem committeret pecuniam ſuam vſurario alias habenti, vnde vſuras exerceat, vt tutius ſeruetur, non peccat, ſed vtitur homine peccatore ad bonum. *ead. quæſt. art. 4. ad 3.*

QVÆSTIO LXXIII.

De Religione.

Quando Religio eſt virtus?

REligio eſt virtus, quia ad religionem pertinet exhibere Deo debitum

bitum honorem tamquam Primo Principio creationis, & gubernationis rerum, & Vltimo Fini noſtrę beatitudinis. Exhibetur autem Deo debitus honor non ſolùm interioribus actibus, ſed etiam exterioribus, ſecundùm illud Pſalm. 83. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*. 2. 2. q. 81. art. 1. 2. 3. & 7.

QVÆSTIO LXXIV.

De Deuotione, quæ eſt actus interior religionis.

1 *Quando meditatio eſt cauſa deuotionis?*

DEuotio, quæ nihil aliud eſt, quàm voluntas promptè ſe tradendi ad diuinum obſequium, cauſatur ex meditatione, ſecundùm illud Pſalm. 38. *In meditatione mea exardeſcet ignis*, in quantum homo per meditationem concipit, quod ſe tradat Diuino obſequio, ad quod quidem inducit duplex conſideratio; Vna ex parte Diuinæ bonitatis, & beneficiorum ipſius, ſecundùm illud Pſal. 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt, & ponere in Domino Deo ſpem meam*. Et hæc conſideratio excitat dilectionem quæ eſt proxima deuotionis cauſa. Alia verò eſt ex parte hominis conſiderantis ſuos defectus, ex quibus indiget Diuino auxilio, ſecundùm illud Pſal. 130. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, auxilium meum à Domino, qui fecit Cælum, & terram*. Et hæc conſideratio excludit præſumptionem, per quam aliquis impeditur, ne Deo ſe ſubijciat, dum ſuę virtuti innititur. 2. 2. q. 82. art. 1. & 3.

2. *In quibus frequentèr magis inuenitur deuotio?*

IN ſimplicibus, & mulieribus abundat deuotio, elationem comprimendo. In ijs verò, qui habent ſcientiam, & quamcumque aliam perfectionem, interdum non inuenitur deuotio, quia habent conſiderationem de ſe ipſis, & ideò non totaliter ſe Deo ſubijciunt; ſi tamen ſcientiam, & quamcũque aliam perfectionem Deo ſubdant, ex hoc deuotio augetur. ead. q. art. 3. ad 3.

3. *Quomodo lætitia eſt effectus deuotionis?*

EX deuotione, quæ prouenit ex conſideratione diuinæ bonitatis, per ſe quidem cauſatur delectatio, ſecundùm illud Pſalm. 76. *Memor fui Dei, & delectatus ſum*; ſed per accidens cauſatur triſtitia, quæ eſt ſecundùm Deum. Ex deuotione autem, quæ prouenit ex conſideratione propriorum defectuum, per ſe quidem cauſatur triſtitia, per accidens verò lætitia propter ſpem diuini auxilij. ead. q. art. 4.

QVÆSTIO LXXV.

De Oratione.

1. *Quare conueniens eſt orare?*

COnueniens eſt orare. Primò quidem ex parte Diuinæ prouidentiæ, non enim propter hoc oramus, vt Diuinam diſpoſitionem immutemus, ſed vt id impetremus,

quod Deus diſpoſuit per orationes Sanctorum eſſe implendū. Secundò ex parte noſtri, vt fiduciam accipiamus recurrendi ad Deum, & recognoſcamus eum eſſe bonorū noſtrorum auctorem. 2.2.q.83.art.2.& ad 3.

2. *Quomodo oratio cadit ſub præcepto?*

ORatio cadit ſub præcepto determinatè, & indeterminatè. Determinatè quidem ad aliquas orationes tenentur illi, qui ex officio ſunt medij inter Deum, & populum conſtituti, ſicut miniſter Eccleſiæ. Vnde ex officio eis incumbit preces ad Deum in perſona totius Eccleſiæ fundere: & ideo ex ſtatuto Eccleſiæ tenentur ad horas canonicas dicendas, *de celeb. Miſſ. cap.* dolentes. Sed indeterminatè ad orationes quilibet tenetur ex hoc ipſo, quod tenetur ad bona ſpiritualia ſic procuranda, quæ nonniſi Diuinitus dantur: & etiam ex hoc ipſo, quod charitatis præcepto tenetur proximum ſicut ſeipſum diligere, tenetur ei in neceſſitatibus beneficus eſſe, non ſolùm per corporales eleemoſynas, ſed etiam per ſpirituales, quarum vna eſt oratio. Omnibus etiam, qui Eccleſiæ miniſterio non funguntur, videtur ab Eccleſia determinatum tempus orandi ſtatutum eſſe, cum teneantur diebus feſtis Diuinis officijs intereſſe, vt miniſtris pro populo orantibus ſuam intentionem conforment. *de conſ. diſt. 1. ca. Miſſa. & diſt. 5. c. 1. & 4. ſent. diſt. 15. q. 4. art. 1. q. 2.*

3. *Quomodo Deus, & Sancti ſunt orandi?*

ORatio, quæ ſecundùm Auguſtinum, eſt purus affectus mentis in Deum directus, porrigitur Deo, ſicut per ipſum implenda; quia omnes orationes noſtræ ordinari debent ad gratiam, & gloriam conſequendam, quæ ſolus Deus dat ſecundùm illud Pſalm. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Sanctis verò Angelis, & Hominibus, qui ſunt in patria, porrigitur oratio ſicut per ipſos impetranda eorum precibus, & meritis. *& ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. de ven. Sanct. Vnde dicitur Iob. 5. Voca, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Hoc etiam patet ex ipſo modo, quo Eccleſia vtitur in orando: nam à ſancta Trinitate petimus, vt miſereatur noſtri, ab alijs autem Sanctis petimus, vt orent pro nobis. Cognoſcunt autem Sancti petitiones, quas ad eos dirigimus, viſione Diuini verbi 2. 2. *q. 83. art. 4. & ad 2. & 3. & 4 ſent. vbi ſupra arti 5. & q. 1. & art. 6.*

4. *Cur Eccleſia non dirigit orationem ad Spiritum Sanctum?*

ECcleſia non dirigit orationem ad Spiritum Sanctum, quia Spiritus Sanctus ex ſua perſonali proprietate habet, quod ſit donum. Et ideo magis competit, quod ipſe petatur, quàm quod ab eo aliquid petatur. Dirigit tamen ad Spiritum Sanctum hymnos, qui loco orationum recitantur, ſicut: Nunc ſancte nobis Spiritus. Veni creator Spiritus. *4. vbi ſupra. art. 5. q. 2. ad 2.*

5. *Quare inferiores Sancti ſunt orandi?*

QVamuis ſuperiores Sancti ſint Deo coniunctiores, & eorum orationes maiorem habeant efficaciam

cia impetrandi ex præcedentibus eorum meritis, & ex diuina acceptatione; vtile tamen eſt etiam minores Sanctos interdum orare. Primò quidem, quia quandoque imploratio inferioris Sancti efficacior eſt; vel quia deuotius imploratur; vel quia Deus vult eius ſanctitatem declarare. Secundò propter faſtidium tollendum; quia aſſiduitas vnius rei faſtidium parit. Per hoc autem, quod diuerſos Sanctos oramus, quaſi in ſingulis nouus feruor deuotionis excitatur. Tertiò, quia quibuſdam Sanctis datum eſt aliquibus ſpecialibus cauſis præcipuè patrocinari, ſicut S. Antonio ad ignem infernalem. Quartò, vt honor debitus omnibus exhibeatur. Quintò, quia plurium orationibus quandoque impetratur, quod vnius oratione non impetraretur. 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 11. *& ad* 1. *&* 4. *&* 4. *ſent. diſt.* 45. *q.* 3. *art.* 2. *ad* 2.

6. *Quomodo temporalia ſunt à Deo petenda?*

IN oratione temporalia ſunt à Deo petenda; non quidem principaliter, vt in eis finem conſtituamus, ſed in quantum per ea vita corporalis ſuſtentatur, & nobis inſtrumentaliter deſeruiunt ad actus virtutum, quia poſſumus eis benè, & malè vti. Sed ſpiritualia, quibus non poſſumus malè vti, ſunt abſolutè petenda, *ead. quæſt. art.* 5. *&* 6.

7. *Quare debemus pro alijs orare?*

CHaritas requirit, vt pro alijs oremus, ſecundum illud Iacobi 5. *Orate pro inuicem, vt ſaluemini.* Et licet quandoque oratio pro alio facta non impetret, etiam ſi fiat piè, & perſeueranter, & de pertinentibus ad ſalutem, propter impedimentum, quod eſt ex parte eius, pro quo oratur, tamen eſt meritoria oranti, qui ex charitate orat, ſecundùm illud Pſalm. 34. *Oratio mea in ſinu meo conuertetur. ead. q. art.* 7. *ad* 2.

8. *Quomodo debemus pro peccatoribus, & pro iuſtis orare?*

PRo peccatoribus orandum eſt, vt conuertantur, & pro iuſtis, vt perſeuerent, & proficiant. Orantes tamen non pro omnibus peccatoribus exaudiuntur, ſed pro quibuſdam, ſcilicet, pro prædeſtinatis, non autem pro præſcitis ad mortem. *ead. quæſt. art.* 7. *ad* 3.

9. *Quomodo debemus pro inimicis orare?*

DEbemus pro inimicis orare de neceſſitate præcepti in communi, ita vt in communibus noſtris orationibus, quas pro alijs facimus, inimicos non excludamus: ſed in ſpeciali non debemus pro inimicis orare de neceſſitate præcepti, niſi in articulo neceſſitatis, & ſi inimicus veniam peteret, vt dictum eſt de dilectione inimici. Imprecationes autem, quæ in ſacra Scriptura inducuntur contra inimicos, intelliguntur contra regnum peccati, vt ſcilicet correctione peccantium peccata deſtruantur. Vnde Martyres vindictam de inimicis petunt, vt deſtruatur re-

regnum peccati, quo regnante tanta perpeſſi ſunt. *ead. q. art.* 8. *& ad* 1. *&* 2. *&* 3. *ſent. diſt.* 30. *art.* 2.

10. *Quare conuenienter ſeptem petitiones orationis Dominicæ aſſignantur?*

IN oratione Dominica aſſignantur ſeptem petitiones, tres pertinentes ad dilectionem Dei, cum dicimus: *Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, Fiat voluntas tua.* Et quatuor pertinentes ad dilectionē proximi, cum communiter pro omnibus oramus, dicentes: *Panem noſtrum da nobis hodie, Dimitte nobis debita noſtra, Ne nos inducas in tentationem, Libera nos à malo.* Ad oſtendendum autem diuinum amorem vocamus Eum Patrem, Ad ſignificandum verò amorem proximi dicimus: *Pater noſter*, quia proximi fratres noſtri ſunt. Vnde dicitur Mal. 2. *Num quid Pater vnus omnium noſtrum? Numquid non Deus vnus creauit nos? Quarę ergo decipit vnus quiſq; noſtrum fratrem ſuum?* Dicimus: *Qui es in cælis*, ad oſtendendam eius excellentiam, qua poteſt. Prima autem petitio ponitur, *Sanctificetur nomen tuum*, hoc eſt, in nobis manifeſtetur: eſt enim nomen Dei primo mirabile, Marc. vlt. *In nomine meo dæmonia eijcient*: Secundò amabile, Act. 4. *Non eſt aliud nomen datum ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri*: Tertiò eſt venerabile, ad Philip. *In nomine IESV omne genuflectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Secunda petitio ponitur: *Adueniat regnum tuum*, hoc eſt, gloria Paradiſi. Tertia, *Fiat voluntas tua*, hoc eſt, obediatur Præceptis tuis, *ſicut in cælo, & in terra*, hoc eſt, ſicut ab Angelis, ita ab hominibus. Quarta. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, hoc eſt, ſufficientiam victus ſecũdum cõditionem vniuſcuiuſque. Petimus autem panem quotidianum, hoc eſt, quod ſufficit vno die. Sunt enim aliqui, qui tantum volunt conſumere vno die, quod ſufficeret pluribus diebus: iſti non petunt panem quotidianum, ſed plurium dierum. De his quatuor petitionibus dicit Dominus Matth. 6. *Primum quærite regnum Dei*, quantùm ad primam, & ſecundam; & iuſtitiam eius, quantùm ad tertiam, *& hæc omnia adijcientur vobis*, quantùm ad quartam. His autem quatuor petitionibus, quę pertinent ad conſecutionem boni, reſpondent tres aliæ, quæ pertinent ad remotionem mali. Prima eſt, vt dimittat nobis peccata, quæ directè excludunt à regno Dei. Secunda, *vt non inducat nos in tentationem*, hoc eſt non vincamur à tentatione, quæ impedit ab obſeruantia Diuinæ voluntatis. Inducit autem Deus in tentationem, in quantum propter multa peccata ſubtrahit homini gratiam, qua ſublata, labitur in peccatum. Et ideo dicitur in pſalm. 70. *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me Domine*: Tertia eſt, vt liberet nos à malo, hoc eſt pœnalitate præſenti, quæ impedit ſufficientiam vitæ. *ead. q. art.* 9. *& ad* 1. 2. *&* 5. *& opuſc.* 7.

11. *Cur dicens orationem Dominicam, nolens dimittere debita, non mentitur?*

SI aliquis nolens dimittere debita proximo, dicat orationem Dominicam,

nicam, non mentitur, quia oratio Dominica profertur ex perſona communi totius Eccleſiæ; Et ideo quamuis hoc, quod dicit, non ſit verum, quantum ad ſuam perſonam, eſt tamen verum quantùm ad perſonam Eccleſiæ, ex qua eſt meritum: & ideo fructu orationis non caret. *ead. quaſt. art. 16. ad. 3. & 4. ſent. diſt. 16. in expoſitione l.*

12. *Quomodo Sancti, qui ſunt in patria, orant pro nobis?*

SAncti qui ſunt in patria, orant pro nobis, quia oratio pro alijs facta prouenit ex charitate: & ideo Sancti, qui ſunt in patria, quanto ſunt perfectioris charitatis, tanto magis orant pro viatoribus. Petunt autem hoc, quod æſtimant eorum orationibus implendum, ſecundùm Dei voluntatem. *ead. q. art. 11. & ad 2. & 4. ſent. vbi ſupra art. 6. q. 1.*

13. *Quomodo Chriſtus orat pro nobis?*

CHriſtus inquantum homo orat pro nobis, vel petendo, vel oſtendendo Patri humanitatem cum myſterijs eius: non dicimus tamen, Chriſte ora pro nobis, ratione ſuppoſiti diuini, cui non competit orare; quia illi propriè competit orare, qui habet ſuperiorem, quem deprecari poſsit. Diuinis autem perſonis nihil eſt ſuperius. Conuenit tamen ei adiuuare. Et ideo dicimus Chriſte audi nos, & miſerere noſtri. *ead. quaſt. art. 10. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 6. quaſt. 1. ad. 1. & Rom. 8. lect. 7.*

14. *Quare oratio debet eſſe Vocalis?*

DVplex eſt oratio, communis, & ſingularis. Oratio communis debet eſſe vocalis, quia offertur Deo per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius populi fidelis: & ideo oportet, quod talis oratio innoteſcat toti populo, pro quo profertur, quod non poſſet fieri, niſi eſſet vocalis. Vnde dicentes priuatas Miſſas ita ſummiſsè de induſtria, vt intelligi ab auditoribus nequeant, inexcuſabiles videntur, ſecundùm Caiet. niſi fortè per accidens coram alijs non celebrent: tunc enim ſufficiens videtur, ſi à ſeruitore proximo audiri poſsunt. Oratio vero ſingularis, ſiue propria, quæ offertur à ſingulari perſona, ſiue pro ſe, ſiue pro alijs, non eſt neceſſarium, quod ſit vocalis. Adiungitur tamen vox tali orationi. Primò quidem ad excitandam interiorem deuotionem, qua mens orantis eleuatur in Deum. Si vero mens per hoc diſtrahatur, vel qualitercumque impediatur, eſt à vocali oratione ceſſandum. Secundò adiungitur vocalis oratio, quaſi ad redditionem debiti, vt ſcilicet homo Deo ſeruiat ſecundùm illud totum, quod ex Deo habet, ſcilicet mente, & corpore, quod præcipuè competit orationi, vt eſt ſatisfactoria. *ead. quaſt. art. 12. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2.*

15. *Quæ attentio requiritur ad orationem?*

AD hoc, quod oratio ſit meritoria, & impetratiua, ex neceſsitate requiritur attentio virtualis, ad

quam

quam ſufficit prima intentio, quæ aliquis ad orandum accedit, niſi tanta fiat euagatio, quod omnino depereat vis primæ intentionis; & ideo oportet, quod frequenter homo cor reuocet ad ſeipſum. Quantum autem ad effectum orationis, quem præſentialiter efficit, ſcilicet delectationem ſpiritualis dulcedinis, de neceſſitate requiritur attentio actualis. Vnde dicitur 1. Corint. 14. *Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt. ead. q. art. 13. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 3.*

16. *Quæ attentio requiritur ad orationem vocalem?*

TRiplex eſt attentio, quæ orationi vocali poteſt adhiberi. Vna quidem, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis erret, quæ eſt neceſſaria. Secunda, qua attenditur ad ſenſum verborum, & hæc non eſt neceſſaria. Tertia, qua attenditur ad finem orationis ſcilicet ad Deum, & ad rem, pro qua oratur, quæ quidem eſt maxime neceſſaria, & eſt communis omnibus. *ead. q. art. 13.*

17. *Quando euagatio mentis tollit orationis fructum?*

EVagatio mentis in oratione, quę fit ex propoſito, hoc eſt, ex induſtria, eſt peccatum, & impedit orationis fructum, & præcipuè ſi quis in alijs ſponte ſe occupet, quæ mentem diſtrahunt, ſicut, ſunt exteriora opera; vel ſi ad contrarium mens aduertenter euagetur. Sed quę fit præter propoſitum ex fragilitate, orationis fructum non tollit. Vnde etiam Sancti orando quandoque euagationem mentis patiuntur, ſecundum illud *Pſ. 39. Cor meum dereliquit me. ead. q. art. 13. ad 3. & 4. ſent. vt ſupra art. 2. q. ad 2.*

Ex hac & 15. & 16. deciſione plane colligitur modus dicendi diuinum officium, qui cadit ſub precepto, cap. dolentes de celeb. Miſſ. vt ſcilicet attentè celebretur. Hæc autem attentio, vt ex prædictis patet, eſt duplex. Prima eſt mentis attentio ad finem officij, ſcilicet ad Deum, & rem, quæ petitur in officio, & hæc non oportet, vt ſit actualis ſed ſufficit ſi ſit virtualis, vt ſcilicet aliquis incboet officium animo recitandi attentè, niſi animum poſtea mutet in contrarium. quod contingit, vel ſi aduertenter mentem ab officio diſtrahat, volens ad alia diuertere; vel ſi faciat aliquod opus exterius, quod per ſe mentem diſtrahat, ſicut ſi ſcribat, vel alia legat, & ſimul dicat officium, tunc enim non ſatisfacit præcepto: poterit tamen ſimul recitare officium, & audire Miſſam; quia iſta ad vnum finem ordinantur, ſcilicet ad Deum, & mentis eleuationem in ipſum. Nam audire Miſſam, non eſt verba audire de præcepto, alioquin ſurdi præcepto non ſatisfacerent: ſed eſt Miſſæ corpore intereſſe, & mente attendere d. c. dolentes, & tradit Concil. Trid. ſeſſ. 22. cap. de obſer. & euitan. in celeb. Miſſ. vt miniſtris pro populo orantibus, alij qui Eccleſiæ miniſterio non funguntur, ſuam intentionem conforment, vt d. auctor 4. ſent. diſt. 15. q. 4. art. 1. quæſtiunc. 2. cum qua attentione poteſt quis ſimul recitare, aut dicere orationes iniunctas à confeſſore, vel ex deuotione. Alia autem eſt attentio ad verba, ne in eis aliquis erret. Vnde cum aliquis ex nimia celeri-

celeritate verba non profert, aut cum alio recitans non expectat fines verſuum, ſed prævenit acceleranter, aut dicit fines verſus ſummiſſè, non communicando cum alio per auditum, qui non dicit partem ſuam, vt communem, ſed vt propriam, ſibi ſoli dicens? tunc non implet præceptum, & ſimiliter qui cum eo recitat. Ille tamen, qui recitat officium mente diſtractus aduertenter, non tenetur ad reſtitutionem fructuum, ſi habet beneficium, iuxta decretum Concil. Lateranen. ſub Leone Decimo ſeſſ. 4. nono§. ſtatuimus, ſicut tenetur omittens officium; ſed peccat ſolùm mortaliter contra præceptum. Qui autem errat in verbis voluntariè modis prædictis, omittens notabilem partem officij, peccat mortaliter, & tenetur fructus beneficij perceptos reſtituere in fabricam ipſius beneficij, aut pauperum eleemoſynas erogandos pro rata omiſſionis officij, & temporis, niſi ſint quotidianæ diſtributiones, quas officio intereſſentes lucrantur. cap. 1. de cler. non reſid. in 6. Vel ſint redditus, qui ſumuntur de communi maſſa, quæ ſolet inter beneficiatos diuidi. Rata autem prædicta proportionabiliter taxari poterit per bullã S. Pij Quinti, vbi declaratur, vt qui horas omnes canonicas vno, aut pluribus diebus omiſerit, omnes beneficij fructus illius, vel illorum dierum omiſſioni reſpondentes; qui vero matutinum dimidiam ceteras horas, aliam dimidiam, qui harum ſingulas, ſextam partẽ fructuum eiuſdem diei amittere teneatur.

18. *Quomodo oratio debet eſſe aſſidua?*

ORatio ſecundùm deſiderium charitatis debet eſſe aſſidua: ſed ſecundùm ſe conſiderata non poteſt eſſe aſſidua, quia oportet alijs operibus occupari. Conueniens tamen eſt, vt oratio tantum duret, quantum eſt vtilis ad excitandum interioris deſiderij feruorem: Et ſicut hoc eſt attendendum in oratione ſingulari per comparationem ad intentionem orantis, ita etiam in communi oratione per comparationem ad populi deuotionem. *ead. q. art. 14. & 4. ſent. vbi ſupra art. 2. quæſtiunc. 1. & 2.*

19. *Quomodo oratio habet efficaciam merendi, & impetrandi?*

ORatio ex charitate ſemper habet efficaciam merendi, ſed non habet ſemper efficaciam impetrandi, niſi ſeruatis quatuor conditionibus, vt ſcilicet aliquis pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, piè, & perſeueranter: & ratio diuerſitatis eſt quia meritum importat ordinem iuſtitiæ ad præmium; ad iuſtitiam enim retribuentis pertinet, vt merenti præmium reddat; ſed impetratio importat ordinem miſericordiæ ex parte dantis. Et ideo oratio, quæ habet meritum ex ſeipſa, habet vnde perueniat ad præmium, ſed non habet ex ſeipſa, vnde impetret, ſed ex liberalitate dantis. *ead. qu. art. 15. & ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 7. q. 2.*

20. *Quomodo peccator orando impetrat aliquid à Deo?*

PEccator, vt peccator, hoc eſt, ſecundùm deſiderium peccati, non impetrat aliquid à Deo ex miſericordia, ſed quandoque ad vindictam, inquantum Deus permittit pec-

peccatorem adhuc cadere in peccata. Peccator autem ſecundùm bonum naturæ deſiderium impetrat aliquid à Deo, non quaſi ex iuſtitia, quia hoc non meretur, ſed ex pura miſericordia, ſeruatis tamen quatuor conditionibus præmiſſis; vt ſcilicet pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, piè, & perſeueranter. *ead. q. art.* 16.

21. *Ad quid valent orationes, quæ fiunt in horis canonicis?*

ORationes fiunt in horis canonicis ad ſalutem Eccleſię, vt auertatur ira Dei à populo, & vt orantes ſint quaſi precibus dimicantes, & quaſi diuinæ ſententiæ reſiſtentes. *Quodl.* 7. *art.* 18.

22. *Quando licet clerico dicere matutinas de ſero, vel in alijs horis canonicis tempus præuenire?*

LIcitum eſt clerico dicere matutinas de ſero, vel in alijs horis canonicis tempus præuenire, si hoc faciat propter neceſſitatem licitarum, & honeſtarum occupationum; tum quia melius eſt, Deo vtrumque reddere, ſcilicet debitas laudes, & alia honeſta officia, quàm quod per vnum aliud impediatur: tum etiam, quia obſeruatur debitum tempus; dies enim quantùm ad Eccleſiaſticum officium incipit à veſperis diei præcedentis vſque ad mediam noctem ſequentis, & ideo si aliquis poſt dictas veſperas, & completorium, dicat matutinas, iam hoc pertinet ad diem ſequentem. Si autem hoc faciat propter laſciuiam, vt ſcilicet quietibus ſomnolentiæ, & voluptati vacet, non eſt abſque peccato. *Quodl.* 5. *art.* 28. *& ad* 1.

23. *Quot ſunt partes orationis?*

PArtes orationis ſunt quatuor, obſecrationes, orationes, siue inuocationes, poſtulationes, & gratiarum actiones, *vt dicitur ad Philip.* 4. *&* 1. *ad Tim.* 2. quia ad orationem tria requiruntur. Primò quidem eſt, vt orans accedat ad Deum, quem orat, quod significatur nomine orationis. Secundò requiritur petitio, quæ significatur nomine poſtulationis. Tertiò ratio impetrandi quod petitur, & hæc eſt vel ex parte Dei, quæ eſt eius ſanctitas, propter quam petimus exaudiri, & ad hoc pertinet obſecratio; vel ex parte petentis, quæ eſt gratiarum actio. Vnde in pluribus Eccleſiæ collectis hæc quatuor poſſunt attendi, sicut in collecta Trinitatis, quod dicitur (Omnipotens ſempiterne Deus) pertinet ad orationis aſcenſum in Deum; quod dicitur (qui dediſti famulis tuis) pertinet ad gratiarum actiones; quod dicitur (præſta quæſumus) pertinet ad poſtulationem; quod in fine ponitur (Per Dominum noſtrum) pertinet ad obſecrationem. *ead. q. art.* 17. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3.

QVÆSTIO LXXVI.

De Adoratione.

1. *Quare imagines ſunt in Eccleſia inſtitutæ?*

TRiplex fuit ratio inſtitutionis imaginum in Eccleſia. Prima,

quidem ad inſtructionem rudium, qui eis quaſi quibuſdam libris edocentur. Secunda ratio fuit, vt Incarnationis myſterium, & Sanctorum exempla magis in memoria eſſent, dum quotidie oculis repręſentantur. Tertia ad excitandum deuotionis affectum, qui ex viſis efficacius excitatur, quàm ex auditis. Hic autem vſus imaginum habetur ex traditione Apoſtolorum qui à Domino acceperunt. Quin hiſtorię quoque proditũ eſt, cum Agabarus Edeſſę Rex eo nomine pictorem miſiſſet, vt Domini imaginem exprimeret, neque id pictor ob ſplendorem ex ipſius vultu manantem conſequi potuiſſet, Dominum ipſum Diuinę ſuę ac viuificę faciei pallium admouiſſe, imaginemque ſuam ei impreſſiſſe, ſicque illud ad Agabarum, vt ipſius cupiditati ſatisfaceret, miſiſſe, vt Damaſcen. dicit *lib. 4. de Fide orthod. cap. 17. 3. ſent. diſt. 9. q. 1. art. 2. q. 1. ad 3. & decreuit Conc. Trid. ſeſſ. 25. de ven. Sanct.*

2. Quare licitum eſt in noua lege adorare imaginem Dei, non autem in veteri lege?

IN veteri lege non erat licitum adorare imagines Dei, quia ante Incarnationem Chriſti, cum Deus incorporeus eſſet, nulla imagine corporea poterat repræſentari; & præcipuè, quia Iudæi proni erant ad idololatriam ex hoc, quod totus mundus idolatriæ inſiſtebat, ſed in nouo Teſtamento, in quo Chriſtus factus eſt homo, poteſt in ſui imagine corporali adorari ratione humanitatis aſſumptę. *3. par. q. 25. art. 3. ad 1. & 4. & 3. ſent. vbi ſup. ad 1.*

3. Quomodo adoratio exhibenda eſt Deo, humanitati, & imagini Chriſti, Beatæ Virgini, & reliquijs Sanctorum?

DEO exhibenda eſt adoratio latriæ, ſiue religionis, quaſi nobis primo principio eſſendi, & vltimo fini beatitudinis. Humanitas autem Chriſti, inquantum vnita eſt Verbo Dei in perſona, cui propriè debetur honor adorationis, eſt adoranda adoratione latriæ: ſed inquantum eſt perfecta omni munere gratiarum, non eſt adoranda adoratione latriæ, ſed adoratione duliæ, non quidem eius, quæ communiter exhibetur alijs creaturis, ſed cuiuſdam excellentioris, quàm hyperduliam vocant. Imagini autem Chriſti, & eius cruci debetur adoratio latriæ, non inquantum eſt res quædam, puta lignum ſculptum, vel pictum, ſed inquantum eſt imago repræſentans Chriſtum. Omnia etiam Chriſti, vt claui, lancea, corona, ſpinæ, veſtes, præſepe, ſepulchrum, & huiuſmodi, adorantur ratione contactus membrorum Chriſti. Beatæ autem Virgini exhibenda eſt adoratio hyperduliæ propter ſpecialem affinitatem, quàm habet ad Deum, inquantum eſt mater Dei. Reliquias autem Sanctorum adoramus adoratione duliæ non propter ſeipſas, ſed propter animam, quæ fuit eis vnita, quæ nunc fruitur Deo, & propter Deum, cuius fuerunt miniſtri. *2. 2. quaſt. 84. art. 1. ad 1. & q. 101. art. 1. & q. 103. art. 3. & 4. ad 2. & 3. & 3. part. q. 25. art. 1. 2. & ad 1. & art. 3. 4. & ad 3. & art. 5. 6. & ad 2. & 3. ſent. vbi ſup. quaſt. 1, 2. 3. & 4. & 3. contra gent. cap. 120.*

120. & decrevit Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. de ven. Sanct.

4. *Quare ad adorationem requiritur actus corporalis?*

QVia ex duplici natura compoſiti ſumus, ſcilicet ſpirituali, & corporali, duplicem adorationem Deo offerimus, ſcilicet ſpiritualem, quæ conſiſtit in ſuperiori mentis deuotione; & corporalem, quæ conſiſtit in exteriori corporis humiliatione; & hæc fit propter interiorem, tamquam principalem, vt ſcilicet per ſigna humilitatis, quę corporaliter exhibemus, excitetur noſter affectus ad ſubijciendum ſe Deo. *ead. q. art.* 2.

QVÆSTIO LXXVII.

De Sacrificijs, quæ ad exteriorem actum religionis pertinent.

1. *Quare ſoli Deo eſt ſacrificium offerendum?*

SOli Deo eſt ſacrificium offerendum, quia ſacrificium, quod exterius offertur, ſignificat interius ſpirituale ſacrificium, quo anima ſeipſam offert Deo, ſecundum Pſal. 50. *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus*. Anima autem ſe offert Deo in ſacrificium, ſicut principio ſuæ creationis, & fini ſuæ beatitudinis. Et ideo ſoli Deo debemus ſacrificia exteriora offerre. 1. 2. *queſt.* 102. *ar.* 3. & 2. 2. *q.* 85. *art.* 2.

2. *Quomodo omnes tenentur ad Sacrificium offerendum?*

DVplex eſt ſacrificium, vt dictum eſt: Primum, & principale eſt ſacrificium interius, ad quod omnes tenentur: omnes enim tenentur Deo deuotam mentem offerre. Aliud eſt ſacrificium exterius, & hoc diuiditur in duo: quoddam enim eſt ſpecialiter ordinatum ad cultum diuinum, quod ſacerdotes tenentur offerre, non ſolùm pro ſe, ſed etiam pro alijs, & hoc eſt altaris ſacrificium, pertinens ad actum ſpecialis virtutis, ſcilicet religionis. Aliud verò conſiſtit in actibus exterioribus aliarum virtutum, qui in Dei reuerentiam, & honorem referuntur, ſicut actus fortitudinis, iuſtitiæ, abſtinentiæ, caſtitatis, miſericordiæ, humilitatis, & huiuſmodi, quorum quidam cadunt ſub præcepto, ad quod omnes tenentur; quidam verò ſunt ſuper erogationis, ad quod non omnes tenentur. 2. 2. *queſt.* 85. *art.* 4. & *ad* 3.

QVÆSTIO LXXVIII.

De Oblationibus.

1. *Quando Fideles tenentur ad oblationes?*

FIdeles tenentur ad oblationes quatuor rationibus. Primò quidem ex præcedenti conuentione, ſicut cum alicui conceditur fundus Eccleſiæ, vt certis temporibus certas oblationes faciat, quod tamen habet rationem cenſus. Secundò propter præcedentem deputationem, vel promiſſionem; ſicut cum aliquis offert donationem inter viuos, vel cum relinquit Eccleſiæ in teſtamento aliquã rem mobilem, vel immobilem in poſterum ſoluendam. Tertiò propter Eccleſiæ neceſſitatem, ſicut ſi miniſtri Eccleſiæ non haberent vnde ſuſtentarentur. Quartò propter conſuetu-

ſuetudinem, tenentur enim Fideles in aliquibus ſolemnitatibus ad aliquas oblationes conſuetas: tamen in his duobus vltimis caſibus oblatio eſt quodammodo voluntaria, quantùm ad quantitatem, vel ſpeciem rei oblatæ. 2. 2. *quæſt.* 86. *art.* 1.

2. *Quare ſacerdotibus debentur oblationes?*

OBlationes, quæ à populo Deo exhibentur, ad ſacerdotes pertinent, qui ſunt medij inter Deum, & homines, vt fideliter eas diſpenſent; partim quidem expendendo eas in his, quæ pertinent ad cultum diuinum; partim verò in his, quæ pertinent ad proprium victum, quia qui altari deſeruiunt, cum altari participant, vt dicitur 1. *Cor.* 9. partim etiam in vſus pauperum, qui ſunt de rebus Eccleſiæ ſuſtentandi, quantùm fieri poteſt, quia & Dominus in vſum pauperum loculos habeat. *ead. quæſt. art.* 2.

QVÆSTIO LXXIX.

De Primitijs.

Quomodo ſacerdotibus debentur primitiæ?

PRimitiæ ſunt offerendæ ſacerdotibus ſecundùm conſuetudinem patriæ, & indigentiam miniſtrorum Eccleſiæ. Quantitas tamen primitiarum non eſt per Eccleſiam determinata, quia primitiæ dantur per modum oblationis, quę eſt ſpontanea. *ead. q. art.* 4. *& ad* 3.

QVÆSTIO LXXX.

De Decimis.

1. *Quando Fideles tenentur ad decimarum ſolutionem?*

TEnentur Fideles ad decimarum ſolutionem ex iure naturali propter ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ. Vnde dicitur Malach. 3. *Inferte omnem decimationem in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea.* Determinatio autem certæ partis eſt reſeruata ordinationi Eccleſiæ: ſicut in veteri lege ſolutio decimarum ad ſuſtentationem miniſtrorum Dei erat præceptum morale; ſed determinatio decimæ partis erat præceptum iudiciale. Hoc autem præceptum, quantùm ad id, quod erat morale, datum eſt à Domino in Euangelio Matth. 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Et etiam ab Apoſtolo 1. ad Corinth. 9. *Quis militat ſuis ſtipendijs vmquam? Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* 2. 2. *quæſt.* 87. *art.* 1. *& ad* 2. *& Quodlib.* 2. *art.* 8. *& Quodlib.* 6. *art.* 12.

2. *Quando homines excuſantur decimas non ſoluendo?*

IN terris, in quibus non eſt conſuetudo communis, quod decimæ ſoluantur, & Eccleſia non petit, homines non peccant decimas non ſoluendo, de decim. cap. cum ſint, & cap. in aliquibus. §. illæ, & colligitur ex Conc. Trid. *ſeſſ.* 25. *cap.* 12. niſi fortè propter obſtinationem animi haben-

habentes voluntatem non ſoluendi, et amsi ab eis peterentur. Durum enim eſſet dicere, quod homines Italiæ, & orientalium partium damnarentur, qui decimas non ſoluunt: & poſſumus ab Apoſt. argumentum ſumere, qui non accipiebat ſtipendium victus ab his, quibus prædicabat, ne daretur aliquod offendiculum Euangelio, vt ipſe dicit; nec tamen peccabant illi, qui ei non ſubueniebant, alioquin eos corrigere non omiſiſſet. Vnde non bene facerent rectores Eccleſiarum si in terris illis decimas exigerent, in quibus non eſt conſuetudo dari, ſi probabiliter crederent, quod ex hoc ſcandalum oriretur. *ead. quæſt. art. 1. ad 5. & Quodl. 2. art. 8. & Quodl. 6. art. 10. ad 2.*

3. Quare de omnibus decimæ ſunt ſoluendæ?

DEcimę de omnibus poſſeſſis ſunt ſoluendæ, quia fundamentum ſolutionis decimarum eſt debitum, quo ſeminantibus ſpiritualia debentur carnalia, vt dicitur 1. *Corinth. 9.* Omnia autem, quæ homo poſſidet, ſub carnalibus continentur. *ead. quæſt. art. 2.*

4. Quibus debentur decimæ?

SOlis clericis curam animarum habentibus debentur decimę, quia ius accipiendi decimas eſt debitum, quo ſeminantibus ſpiritualia debentur temporalia, quod ad ſolos clericos pertinet curam animarũ habentes. Quibuſdam tamen religioſis laicis, vel non habentibus curam animarũ aliquę decimę ſunt per Eccleſiam conceſſę per modum eleemoſynæ: quibuſdam verò militibus in feudum propter aliqua ſeruitia, quę fecerunt Eccleſiæ, iure accipiendi miniſtris Eccleſiæ reſeruato, quod eſt ſpirituale. Sunt autem clericis ſoluendæ decimæ, quamuis habeant poſſeſſiones Eccleſiaſticas, & patrimoniales, & recipiant oblationes, & primitias, quia decimæ dantur clericis, non ſolùm propter eorum ſuſtentationem, ſed etiam, vt ex eis pauperibus ſubueniatur. *ead. q. art. 3. & ad 1. & 3. & Quodl. 6. art. 10. ad 1.*

5. Quando clerici, & religioſi tenentur decimas dare?

CLerici, ſi habent Eccleſiaſticas poſſeſſiones, decimas ſoluere non tenentur, ſed ſi poſſident proprio iure, vel ex ſucceſſione parentum, vel ex emptione, vel quouis alio modo, ſunt ad decimas ſoluendas obligati, etiam ſi ipſi ſint eiuſdem Eccleſiæ clerici. Tenentur etiam clerici ſummo Pontifici decimam dare ſi exigeret. Religioſi autem, qui non diſpenſant populo ſpiritualia, tenentur de iure communi decimas dare. Habent tamen aliquã immunitatem ſecundùm diuerſas conceſſiones eis à Sede Apoſtolica factas. *ead. q. art. 4. & ad 1. & 2.*

QVÆSTIO LXXXI.

De Voto.

1. Quæ ſunt ad votum neceſſaria?

AD votum tria ſunt neceſſaria. Primùm eſt deliberatio rationis;

nis; vt ſcilicet aliquis aduertat materiam, & vinculum voti, ex quo habet vim obligandi. Secundùm eſt voluntatis deliberatio, vt vouendi propoſitum habeat. Tertiùm eſt promiſſio, in qua perficitur ratio voti, promiſſio procedit ex propoſito faciendi: propoſitum autem aliquam deliberationem præexigit, cum ſit actus voluntatis deliberatæ. Vnde dicitur Eccleſiaſt. 5. *Si quid vouiſti Deo ne moreris reddere: diſplicet enim infidelis, & ſtulta promiſſio.*

Hæc autem ſunt ita neceſſaria, vt ſi vnum ex his deficiat, votum ſit nullum. Si quis enim vouet, & non aduertit ipſũ votum; quia non eſt capax rationis, vt puer ante ſeptennium; vel quia non habet tunc rationis vſum, ſicut amens, vel inconſiderate vouens, ſic non eſt votum. Similiter ſi vouet, & aduertit, ſed propoſitum non habet vouendi: vel ſi propoſitum habet, ſed non vouet. Poſſunt tamen hæc ſimul tempore fieri, vt ſcilicet aliquis deliberatè voueat. 27. quæſt. 1. de viduis. 2. 2. quæſt. 88. art. 1. & 4. ſent. diſt. 38. quæſt. 1. art. 1.

2. *Quomodo votum ſit Deo?*

SOli Deo fit votum principaliter; Sanctis verò fit votum, inquantũ per ſuffragia ſunt mediatores inter nos, & Deum. Prælatis autem non fit votum, ſed promiſſio, quæ eſt materia voti, inquantum ſcilicet homo vouet ſe impleturum, quod Prælatis promittit. *ead. q. art. 5. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. ad 4.*

3. *Quomodo votum ſit de meliori bono?*

VOtum propriiſſimè eſt de meliori bono in comparatione ad bonum, quod communiter eſt de neceſſitate ſalutis. 17. q. 1. ſunt quędam quia eſt de bono omnino voluntario, quod dicitur bonum ſupererogationis, cadens ſub conſilio. Bonum autem, quod eſt de neceſſitate ſalutis, cadit quidem ſub voto, inquantum voluntariè fit, non autem inquantum eſt neceſſitatis: & ſic Iacob legitur Geneſ. 28. *vouiſſe, habiturum ſe Dominum in Deum.* De nullo autem illicito poteſt fieri votum, quia non eſt Deo acceptum. 2. 2. *q. 4. in malis.* Et ideo non eſt debita materia voti. *De indifferenti autem, quod nec bonum, nec malum eſt ſecundùm ſe, non debet fieri votum, ſicut non ire in talem domum, vel vti veſte alba, vel nigra, ſed de eo relato ad aliquod bonum poteſt eſſe votum (ſecundum Caietanum) ſicut non ire in talem domum propter frequentem abuſum ludi, vel occurſum mulieris.* Si autem fiat votum de re vana, & inutili, ſicut eſt votum mulierum de non pectinando caput tali, vel tali die, tale votum magis eſt deridendum, quàm ſeruandum; ſunt enim talia vota reliquię quędam idololatriæ, ſecundùm quam obſeruabantur dies, & menſes: & ideo peccant talia vouentes, quia ſecundùm Hieron. cum Infidelibus etiam nec nomina habere debemus communia. *Similiter ſi fiat votum de bono propter malum finem, non ſemper obligat ad ſeruandum, vt docet idem Caietanus. Si enim malus finis ſit executionis voti, ſicut ſi dux belli iniuſti promittit ſe oblaturum mille aureos pro obtinenda à Deo victoria: tale votum blaſphemia potius quàm votum eſt, quia facit Deum auctorem mali. Et ideo pænitere debet de ta-*

li voto tamquam impio. Similiter *ſi malus finis ſit materia voti, ſicut ſi quis vouet facere eleemoſynam propter inanem gloriam, quæ eſt finis eleemoſinæ, non eſt votum, ſed diabolica promiſſio, quia eius materia non eſt aliquod bonum ſed formaliter malum.* Si *autem malus finis ſit ipſius actus vouentis, hoc eſt applicationis hominis ad vouendum, ſicut ſi quis vouet ingredi religionem, vt habeat diuitias, ex quibus luxurioſè viuat, votum eſt validum, peccat tamen mortaliter ſic vouens.* Similiter *ſi quis voueat cum conditione mala, puta ſi occidat aduerſarium, non eſt votum, ſed peccatum mortale. ead. quæſt. art. 2. & ad 1. & 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. q. 1. & ad 2. & 3.*

4. *Quare votum obligat ad obſeruandum?*

VOtum obligat hominem ad obſeruandum propter fidelitatem, quam debet Deo, tum ratione dominij, tum etiam ratione beneficij ſuſcepti. Et ideo fractio voti eſt quædam infidelitatis ſpecies, ſecundum illud Eccleſiaſt. 5. *Diſplicet Deo infidelis, & ſtulta promiſſio. ead. q. art. 3. & 4 ſent. vbi ſup. art. 3.*

Vbi duo notanda occurrunt. Primùm eſt, quod tranſgreſſio voti de bono ſupererogationis, puta peregrinationis, eſt vnum peccatum mortale contra votum; quod dicitur ſacrilegium. Tranſgreſſio vero voti de bono, quod cadit ſub præcepto diuino, vel Eccleſiæ, eſt duplex peccatum mortale contra præceptum, & contra votū, ſicut cū quis vouit non fornicari, vel ieiunare in Quadrageſima: & ideo in confeſſione tenetur dicere non ſolùm peccatum, ſed etiam voti circumſtantiam. Secundùm eſt, vt dicit Caiet. quod ſi aliquis facit votum non nubendi ſi fornicetur, non facit contra votum, quia differt votum non nubendi, à voto non fornicandi, ob diuerſitatem materiæ: materia enim voti non nubendi eſt caſtitas oppoſita actibus matrimonij, quæ eſt bonum ſupererogationis, cadens ſub conſilio, & eſt propria materia voti; Materia verò voti non fornicandi eſt caſtitas oppoſita luxuriæ, quæ eſt bonum cadens ſub præcepto, & dicitur materia communis: & ideo ſi concubina voueat non nubere, vt ſatisfaciat lenoni timenti, ne eum deſerat, tenet votum, licet ipſa intendat fornicari.

5. *Quid ſi aliquis incurrit impoſſibilitatem implendi votum?*

SI aliquis incidit in impoſſibilitatem implendi votum, obligatio voti tollitur; quia quidquid votum fiendum impediret, ſi præſens eſſet, etiam voto facto, obligationem aufert: ſicut ſi quis diues vouerit ædificare Eccleſiam, & ſuperueniente paupertate perficere non poſſit, non obligatur ex voto ad implendum; ita tamen, quod ſi omnino factus eſt impotens, non tenetur ſimpliciter ad hoc, quod vouit: ſed ſi factus eſt impotens ad totum perficiendum, ad id quod poteſt, remanet obligatus, & ſi ſua culpa impotentiam incurrit, tenetur facere, quod poteſt, & inſuper de propria culpa pœnitentiam agere Vnde mulier, quæ virginitatem vouit, ſi poſtea corrumpatur, non ſolùm debet ſeruare quod poteſt, ſcilicet perpetuam continentiam, ſed

etiam de peccato pœnitere. *ead. q. art. 3. ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. ad 1.*

6. *Quid ſi aliquis fecit duo vota impoſſibilia?*

SI quis fecit votum peregrinationis, vel alterius huiuſmodi, & poſtea fecit votum religionis, quod eſt ei impoſſibile, tenetur ſeruare votum religionis, non requiſita alicuius Prælati diſpenſatione, quia votum religionis includit omnia alia vota, tum ratione perpetuitatis, tum ratione obedientiæ, qua ſuam voluntatem tradit Deo, per quam ſui, & omnium Dominus eſſe poteſt. Si autem fecit duo vota temporalia, & ſecundum votum eſt omnino incompoſſibile primo, debet ſeruare maius, hoc eſt virtuoſius, & de minori ſecundum arbitrium Prælati ſatisfacere. *Et intelligit, ſi vota ſunt inæqualia, quia ſi eſſent æqualia, ſeruandum eſſet primum, cum non potuerit ad impoſſibile obligare, vt dicit Sileſt. in verbo votum 2. quæſt. 13.* Si autem vtrumque eſt compoſſibile, debet vtrumque ſeruare, niſi fortè Superior minus votum præcedens in maius ſequens commutauerit. *4. ſent. vbi ſup. art. 4. quæſt. 3.*

7. *Quando votum eſt ſoluendum?*

SI in intentione, & voluntate vouentis eſt obligare ſe ad ſtatim ſoluendum votum, tenetur ſtatim ſoluere: ſi autem ad certum tempus, non ſtatim tenetur ſoluere, ſed nec debet tardare vltra, quàm intendit obligare, quia obligatio voti ex propria voluntate, & intentione cauſatur. Vnde dicitur *Deuter 23. Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.* Peccat autem qui tardat reddere: Dicitur enim ibi: *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, & ſi mortuus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Si autem aliquis vouet cum intentione ſe obligandi ad ſoluendum votum ſimpliciter abſque determinatione temporis, & conſcientia ſibi dictat ſe non eſſe in mora expectando, non peccat ſecundùm Caietanum, & tenet Nauar. cap. 12. num. 41. quod ſi non poteſt ex hoc intentio vouentis ſciri, determinatio temporis relinquitur arbitrio boni viri, conſideratis conditionibus perſonę, materię, & huiuſmodi, ſi autem ſit votum ſub conditione, tale votum non obligat, niſi illa conditione extante. *2i 2. quæſt. 88. art. 3. ad 3. & 4. ſent. vbi ſupra art. 3. ad 4.*

8. *Quare expediens eſt Vouere?*

EXpediens eſt aliquid vouere, quia vouendo voluntatem noſtram immobiliter firmamus in bonum: & ideo neceſſitas reddendi votum non diminuit libertatem, quia eſt neceſſitas firmatæ voluntatis in bonum, vt patet in Deo, & in Beatis. *eadi quæſt. art. 4. & ad 1. & opuſc. 17. c. 12, & 3. cont. gent. c. 138.*

9. *Cur facere aliquid ex voto eſt magis meritorium, quàm ſine voto?*

FAcere idem opus ex voto eſt magis meritorum, quàm facere ſine voto. Primò quidem, quia eſt actus religionis, quæ eſt præcipua inter virtutes morales; eſt enim promiſsio Deo facta de his, quæ pertinent ad Dei obſequium. Secundò, quia per votum voluntas immobiliter firmatur in bonum: facere autem aliquid ex voluntate firmata in bonum, eſt magis meritorium. Vnde monet Apoſtolus 1. Cor. 15. *Stabiles eſtote, & immobiles. ead. quæſt. art. 6. & quæſt. 189. art. 2. & opuſc. 17. & 18. art. 12.*

10. *Quomodo votum ſolemnizatur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, & profeſſionem certæ regulæ?*

SOlemnitas voti non conſiſtit in ſtatuto Eccleſiæ, quia ſic Eccleſia poſſet contrarium ſtatuere, quod non videtur verum, ſed conſiſtit in traditione rei, vnde promiſſio impleatur; quia tunc votum ſolemnizari dicitur, quando aliquis actualiter ſe dat Deo, diuinis ſe ſeruitijs mancipando, quod quidem fit per ordinis ſacri ſuſceptionem, vel per profeſſionem certæ regulæ; & ideo grauiùs peccat, qui tranſgreditur votum ſolemne, quam ſimplex, quia habet maiorem vim obligandi apud Deum. *ead. quæſt. art. 7. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. quæſt. 2. & ad 1. & art. 3. quæſt. 2. & Quodl. 3. art. 18. & Quodl. 8. art. 10. & opuſc. 17. c. 12.*

Vnde opinio, quàm tenet Caiet. ab Auctore refutatur, quod ſolemnitas voti conſiſtit in ſtatuto Eccleſiæ, & habet Sot. lib. 7. de iuſt. & iur. quæſt. 2. art. 2.

11. *Quare ille, qui eſt poteſtati alterius ſubiectus, non poteſt ſe voto obligare?*

QVicumque eſt ſubiectus alteri, non poteſt ſe voto obligare ad id, in quo eſt ſubiectus, ſine conſenſu ſuperioris; quia quantùm ad id, in quo eſt ſubiectus, non eſt ſuæ poteſtatis facere quod vult, ſed dependet ex voluntate alterius. Poteſt tamen ſe voto obligare ad id ſub conditione ſi ſuperior non contradicat, quod obligat durante tali conditione, ſecundùm Caiet. & hæc durat, quandiu ſuperior neſcit tale votum. Vnde pueri ante annos pubertatis non poſſunt ſe voto obligare, quamuis habeant vſum rationis, ſine conſenſu parentum, vel tutorum, qui ſunt loco parentum, quia ſunt eorum curæ naturaliter ſubiecti, niſi cum ad legitimam ætatem perueniunt, ratum habeant votum: quia ſic votum eſt validum. *de regul. cap. ſignificatum*, & tenet Nauar. *cap. 12. num. 17.* Seruus etiam non poteſt ſine conſenſu domini ſe voto obligari ad religionem, peregrinationem, & huiuſmodi, per quæ ab obſequio domini ſubtraheretur, quia eſt in poteſtate domini, quantùm ad perſonales operationes. Secus autem in quibus domino non præiudicatur, vt in voto continentiæ, orationibus dicendis, & ſimilibus. Eadem ratione religioſus non poteſt ſe voto obligare ſine conſenſu Prælati ſecundùm profeſſionem regulæ. Similiter vxor

non poteſt facere votum in his, in quibus ſubditur viro, ſine eius conſenſu, non ſolùm quantùm ad redditionem debiti, ſed etiam quantùm ad res domeſticas: poteſt tamen vouere orationes, ieiunia, & huiuſmodi in quibus non ſubditur viro. *ead. q. art. 8. ad 1. 2. & 3. & 4. ſent. ubi ſup. art. 1. quæſt. 2. & ad 3. & 4. & art. 3. ad 4. & opuſc. 12. art. 12.*

12. *Quando puer, vel puella poteſt ſe voto obligare?*

POteſt puer, vel puella, ſi ſint liberæ conditionis, ſe voto obligare abſq; voluntate parentum, cum peruenit ad annos pubertatis, ſcilicet puer ad annos 14. & puella ad 12. quantum ad ea, quę pertinent ad ſuam perſonam, puta ad continentiam, religionem, ieiunium, orationes, quia quantùm ad hæc, eſt ſuæ poteſtatis. *20. qu. 2. cap. ſi in qualibet, & cap. puella.* Sed non poteſt ſe voto obligare ſine conſenſu patris, quantùm ad res domeſticas, quia in his non eſt ſuæ poteſtatis. *ead. quæſt. art. 8. ad 2. & art. 9. & q. 129. art. 5. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. quæſt. 2. ad 2. & opuſc. 17. cap. 12.*

13. *Quare ad commutationē, vel diſpenſationem voti requiritur Prælati auctoritas?*

AD commutationem, vel diſpenſationem voti requiritur Prælati auctoritas, quia votum eſt promiſsio Deo facta de aliquo, quod ſit Deo acceptum. Ad auctoritatem autem Prælati, qui in Eccleſia gerit vicem Dei, pertinet determinare quid ſit Deo acceptum, ſecundùm illud 2. Chorinth. 2. *Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos, in perſona Chriſti,* & ſignificanter dicit, *propter vos*; quia omnis diſpenſatio petita à Prælato debet fieri ad honorem Chriſti, in cuius perſona diſpenſat, vel ad vtilitatem Eccleſiæ, quæ eſt eius corpus. *ead. q. art. 12.*

14. *Quando Prælatus poteſt votum commutare?*

INter commutationem voti, & diſpenſationem hoc intereſt, quod in diſpenſatione tollitur vinculū voti: In commutatione verò non tollitur vinculum, ſed mutatur tantùm materia. Vnde minus importat voti commutatio, quàm diſpenſatio. *Poteſt autem Prælatus votum commutare in maius bonum abſque alia cauſa; quia maius bonum eſt ſufficiens commutandi cauſa, vt patet de vot. cap. quod ſuper his: inæquale autem non poteſt cōmutare ſine rationabili cauſa. Poteſt etiam votum commutare in minus; ut dicit Caiet art. 12. ſi ſit cauſa obſtans executioni tanti voti, & habeat Prælatus poteſtatem diſpenſandi, partim diſpenſando, partim commutando. Debet autem ita commutare: quod ſi quis fecit votum peregrinationis, vel aliorum ſimilium, Prælatus perpendat vouentis qualitatem, & expenſas, quas facturus eſſet in voto implendo; illaſque in alia pia opera conuertat, laborem verò itineris in ieiunia, & orationes mutet, cap. 1. & cap. magnæ. eodem tit. ead. q. art. 10. & ad 1. & 4. ſen. vbi ſup. art. 4. q. 2. & 3.*

15. *Quando Prælatus poteſt in voto diſpenſare?*

PRælatus non poteſt diſpenſare in voto sine cauſa obſtante ſcilicet executioni voti, quia non eſt dominus materiæ voti, ſed diſpenſator: Et habet poteſtatem in ædificationem, & non in deſtructionem, vt patet 2. *Cor.* 10. Et ideo si diſpenſaret nulla apparenti cauſa obſtante, non excuſaretur à culpa, & qui vouit remaneret obligatus. Si autem cauſa obſtans eſſet dubia, poteſt vouens ſtare iudicio Prælati diſpenſantis, non tamen iudicio proprio, quia ipſe non gerit vicem Dei. Cauſa autem obſtans executioni voti poteſt contingere ex parte materiæ, si materia voti in aliquo caſu ſit aliquod malum, vel inutile, vel nociuum, ex infirmitate, vel ex paupertate *de vot. c.* 1. *& c. quod ſuper his*, vel sit maioris boni impeditiuum; tùm in comparatione ad bonum particulare, ſcilicet vouentis [sicut si quis fecit votum non nubendi, qui tamen fornicatur; maius enim bonum eſt non fornicari, quàm non nubere, quod eſt eius impeditiuum ſecundùm illud Paul. *Melius eſt nubere, quàm vri*] tùm etiam in comparatione ad bonum commune: sicut si quis vouit ieiunium, quod eſt impeditiuum ſtudij, vel prædicationis, vt boni communis, vel si aliquis vouit continentiā, vel religionem, quæ eſt impeditiua communis vtilitatis totius Eccleſiæ, vel vnius regni, vel prouinciæ: tunc enim poſſet conuenienter diſpenſari; & ratio eſt, quia propter communem vtilitatem poſſet alicui iuſtè prohiberi, ne ieiunium, vel continentiam, vel religionem voueret. Eadem neceſsitate manente, poteſt etiam in voto diſpenſari iam facto. 2. 2. *q.* 88. *art.* 10. *&* 12. *& ad* 2. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *quaſt.* 1. *ad* 4. *& art.* 4. *& ad* 3.

16. *Quando Papa poteſt diſpenſare in voto ſolemni continentiæ?*

PApa poteſt diſpenſare in voto ſolemni continentiæ per ſuſceptionem ſacri Ordinis, quia debitum continentiæ non eſt eſſentialiter annexum Ordini ſacro, ſed ex ſtatuto Eccleſiæ. *de cler. coniug. cap. ſanè*, *& diſt.* 84. *cum in præterito*. Non poteſt autem diſpenſare in voto ſolemni continentiæ per profeſſionem certæ regulæ, quia debitum continentiæ eſt eſſentiale ſtatui religionis: per ſtatum enim religionis homo moritur mundo, & viuit Deo: hoc autem non poteſt simul ſtare cum matrimonio; quia, vt dicit Apoſt. 1. ad Corinth. 7. *Qui eſt cum vxore, ſollicitus eſt, quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.* Vnde de ſtatu *Monach. cap.* cum ad monaſterium dicitur: Abdicatio proprietatis, sicut etiam cuſtodia caſtitatis adeò annexa eſt regulæ monachali, vt contra eam nec Summus Pontifex poſſit indulgere. *ead. qu. art.* 11. *& ad* 1.

Vnde non eſt audiendus Caiet. qui in hoc receſſit ab Auctore.

17. Qua

27. *Quæ vota ſunt Papæ reſeruata?*

VOta maiora, puta perpetuæ cõtinentiæ, religionis, & peregrinationis Terræ ſanctę Hieruſalem, S. Iacobi in Compoſtella, & SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli Romæ, reſeruantur Summo Pontifici, in extrauag. etsi Dominici. 2. *de pen. & remiſſ.* quia Summus Pontifex gerit plenariè vicem Chriſti in tota Eccleſia. Alijs autem inferioribus Prælatis committitur diſpenſatio in votis, quæ communiter fiunt & indigent frequenti diſpenſatione, vt homines de facili habeant ad quẽ recurrant, ſicut ſunt vota peregrinationum, ieiuniorum, & aliorum huiuſmodi, *cap.* 1. *eodem tit. & de obſeru. ieiun. cap. conſilium in fine, & cap. quod non eſt de reg. iur. ead. quæſt. art.* 12, *ad* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 4. *quæſt.* 1.

QVÆSTIO LXXXII.

De Iuramento.

1. *Quid eſt iuramentum?*

IVramentum eſt inuocatio diuini teſtimonij, in dicti alicuius confirmationem; quia iuramentum ordinatur ad confirmationem eorũ, quæ in dubium veniunt audienti, quę ex ſui natura dubitationem habent, ſicut ſunt particularia facta contingentia hominum. Horum autem dubiorum certitudo haberi non poteſt, niſi per diuinum teſtimonium, quia Deus mentiri non poteſt, neque eum aliquid latet. *Fuit autem iuramentum hoc homini neceſſarium propter malum pœnæ, quod per peccatum incurrit; per hoc enim perdidit fidem. Vnde dicitur Matth.* 5. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non, quod amplius eſt, à malo eſt, ſcilicet iuramentum à malo pœna eſt, vt ibi Aug. interpretatur.* 2. 2. *q.* 89. *art.* 1. *&* 3. *ſent. diſt.* 39. *art.* 1. *&* 3.

2. *Quomodo iuramentum eſt licitum?*

IVramentum ſecundùm ſe eſt licitum, quod patet ex origine, & fine. Ex origine quidem, quia iuramentum eſt introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & omnium cognitionem: & ideò eſt actus religiouis. Ex fine autem, quia iuramentum inducitur ad terminandum hominum controuerſias. Vnde dicitur. Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis* & in Pſ. 62. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo.* Hoc etiam definitum eſt in bulla Martini Quinti in Concil. Conſtantien. Requiruntur tamen tres comites: Duo quidem ex parte eius, de quo iuratur, vt ſcilicet non ſit falſum, & ſic requiritur veritas; neque ſit aliquid illicitum, & ſic requiritur iuſtitia. Tertius autem requiritur ex parte iurantis, ut non leuiter, ſed ex neceſſitate, & diſcretione iuret, & ſic eſt iudicium. Vnde dicitur. Hierem. 6. *Iurabis, viuit Dominus in veritate, in iudicio, & in iuſtitia,* quod exponens Hieronymus, dicit: *Animaduertendum eſt, quod iusiurandum tres habet comites,* ſcilicet iudicium, iuſtitiam, veritatem, & refertur 2. 2. q. 2. ex his ſi vnum deficiat, iura-

mentum eſt illicitum, nec vim habet obligandi. *ead. q. art. 2. & ad 2. & art. 3. & 4. & 3. ſent. vbi ſup. art. 2. quaſt. 2.*

3. *Quomodo ſit iuramentum?*

DVplex eſt modus iurandi. Vnus quidem eſt modus iurandi explicitè per ſimplicem Dei conteſtationem, inquantùm ſcilicet diuinum teſtimonium inuocatur, ad confirmandum quod dicitur, ſicut cum aliquis dicit: Eſt mihi Deus teſtis, vel, coram Deo loquor, vel, Deus me adiuuet, vel, per Deum. Alius eſt modus iurandi implicitè, cum ad iuramentum aſſumuntur aliquæ creaturæ, non ſecundùm ſe, ſed inquantùm in eis manifeſtatur diuina veritas, ſicut iuramus per Euangelium, id eſt, per Deum, cuius veritas in Euangelio manifeſtatur, & per Sanctos, qui hanc veritatem crediderunt, & obſeruauerunt. Sunt autem duæ ſpecies iuramenti. Prima quidem ſpecies eſt iuramentum aſſertorium, cum diuinum teſtimonium inducitur ad aſſerendum præſentia, vel præterita, ſicut, per Deum iſte occidit hominem, vel habet talem rem. Secunda eſt iuramentum promiſſorium, cum diuinum teſtimonium inuocatur ad confirmandum aliquod futurum, vt, faciam hoc per Deum. Ad has autem ſpecies reducitur iuramentum execratorium, cum ſcilicet aliquis ſe, vel aliquid ad ſe pertinens ad pœnam obligat, niſi ſit verum, quod dicit, ſicut cum aliquis iurat per caput ſuũ, vel per filium ſuum, aut per aliam rem, quam diligit, ſicut & Apoſtolus iurauit. 2. Cor. 10. *Ego Deum teſtem inuoco in animam meam.* Iuramentum autem comminatorium reducitur ad promiſſorium, cum comminatur malum pœnæ, ſicut non dicitur, per Deum te percutiam. *ead. q. art. 1. ad 3. & art. 6.*

Ex his colligit Caietan. quod dicere, in veritate, vel per fidem meam, & huiuſmodi, ad confirmandum quod dicitur, non eſt iurare, quia in his non inuocatur diuinum teſtimonium, ſed humana adducuntur ad confirmationem. Cum enim dicitur, in veritate, nihil aliud dicitur, quam verè; & cum dicitur per fidem meam, non de fide, quæ eſt virtus theologica, ſed de fide, quæ eſt virtus moralis, intelligitur, hoc eſt, fidelitate: ſi tamen aliquis dicit hac, putans, quod ſit iurare, ex intentione iurat, non ex vi verborum.

4. *Quando iuramentum habet vim obligandi?*

IVramentum aſſertorium, quod eſt de præterito, vel præſenti, habet vim obligandi, non reſpectu rei, quæ iam fuit, vel eſt, ſed reſpectu ipſius actus iurandi, vt ſcilicet iuret id, quod iam verum eſt, vel fuit. Sed iuramentum promiſſorium, quod eſt de futuro, habet vim obligandi reſpectu rei, quæ fienda eſt, dummodo alij duo comites adſint, ſcilicet iudicium, & iuſtitia. Si autem id, quod aliquis iurat ſe facturum, redditur impoſſibile in aliquo caſu, ſicut cum aliquis iurat ſe pecuniam ſoluturum, quæ ei poſtea vi, vel furto ſubtrahitur tunc debet

fa-

facere, quod in ſe eſt: ſi verò ſit poſſibile fieri, ſed non debeat, quia eſt per ſe malum, vel nociuum, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum, tunc iuramentum non eſt ſeruandũ, quia ſecundùm Auguſtinum, & habetur 22. q. 4. *cap. ſi quid, & cap. inter cętera*, in eo caſu iuramentũ vertit in deteriorem exitum. Ex vi autem iuramenti non obligatur niſi ille, qui iurat, quia iuramentum eſt actio perſonalis. *ead. q. art. 7. & qu. 98. art. 2. ad 4. & 3. ſent. vbi ſup. art. 3.*

Ex hoc principio deducit Caiet. quod heres non tenetur ſoluere debitum, quod pater iurauit ſoluere ex vi iuramenti, ſed ex hereditate. Et ſimiliter ſi Procurator iurauit in cauſa aliqua, non tenetur principalis ex vi iuramenti facti à Procuratore, & ſic de ſimilibus.

5. *Quid ſi aliquis iurat ſe facturum aliquod malum, vel non facturum melius bonum?*

SI aliquis iurat ſe facturum aliquid, quod eſt per ſe malum, ſcilicet peccatum, & peccat iurando, & peccat iuramentum ſeruando *cap. quanto de iureiuran.* mortaliter quidẽ; vt declarat Caiet. ſi iurat ſe facturum peccatum mortale, ſicut cum iurat ſe perpetraturum adulterium: Venialiter verò, ſi iurat ſe facturum peccatum veniale. Si quis autem iurat ſe non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, ſicut cum aliquis iurat ſe non intraturum Religionem, vel quod nõ fiet clericus, vel quòd non accipiet prælationem in caſu, in quo expedit eum accipere, peccat quidem iurando, inquantùm ponit obicem Spiritui Sancto, qui eſt boni propoſiti inſpirator; non tamen peccat iuramentum ſeruando: ſed multò melius facit ſi non ſeruet, quia vergit in deteriorem exitum, retrahendo à meliori bono, & ideo ei deeſt iudicium diſcretionis, & per conſequens non obligat ad ſeruandum. Idem eſt iudicium de re indifferenti, nec bona, nec mala: de hac enim iurare eſt peccatum veniale, & iurans implere non tenetur. *ead. q. art. 7. ad 2. & 3. ſent. vbi ſup. art. 3. ad 1. & 3. & Quodl. 5. art. 27. & Quodl. 12. art. 22.*

6. *Quomodo iuramentum coactum obligat?*

PEr iuramentum coactum aliquis in foro conſcientiæ non obligatur homini, cui aliquid promittitur, quia ille, qui vim intulit, meretur, vt ei promiſſum non ſeruetur: ſed obligatur Deo, vt impleat quod per nomen eius promiſit, quia magis debet temporale damnum ſuſtinere, quam iuramentum violare. Poteſt tamen in iudicio repetere quod ſoluit, vel per auctoritatem Summi Pontificis ab obligatione iuramenti abſolui, præſertim ſi coactus fuerit tali metu, qui cadere poſſet in conſtantem virum, quia tale iuramentum vergeret in deteriorem exitum; etenim contra Iuſtitiam publicam. Abſoluit autem Summus Pontifex ab huiuſmodi iuramentis non quaſi decernendo talia iuramenta non eſſe obligatoria, ſed quaſi huiuſmodi obligationes ex iuſta cauſa relaxando, vt habeatur de iureiuran-

do,

do, cap. verum ead. p. art. 7. ad 3. & q. 98. art. 3. ad 1. & 3. ſent. vbi ſup. art. q. 1.

7. Quomodo iuramentum promiſſorium obligat, ſi non eſt eadem intentio iurantis, & eius, cui iuratur?

QVando non eſt eadem intentio iurantis, & eius, cui iuratur, ſi iurans non adhibet dolum, iuramentum obligat ſecundùm intentionem iurantis in foro conſcientiæ: ſed in foro contentioſo, vbi intentio ignoratur, obligat ſecundùm quod verbo communiter accipi ſolent. Si autem hoc prouenit ex dolo iurantis, debet iuramentum ſeruari ſecundùm ſanum intellectum eius, cui iuramentum præſtatur. Et ratio eſt, quia iuramentum non ſolum debet habere veritatem in ſua cauſa, ſcilicet in propoſito facientis, ſed etiam in re, quæ iuratur, quia propter reuerentiam diuini teſtimonij, quod inuocatur, obligatur homo, vt faciat eſſe verum id quod iurauit. *ead. q. art. 7. ad 1 & 4. & 3. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 2.*

Vbi ſunt duo aduertenda ſecundùm Caiet. Primum eſt, ſi aliquis iurat animo iurandi, ſed non promittendi, nec ſeruandi, tenet iuramentum, non ſolùm in foro iudiciali, ſed in foro conſcientiæ, & obligat ad obſeruandum. Si autem iurat ſolo exteriori actu ſine animo iurandi, promittendi, & ſeruandi non obligat in foro conſcientiæ abſolute, quia nullum eſt in veritate, ſed in apparentia ſolùm. Secundum eſt, iurans ſimulatoris verbis, ſi interueniunt verba falſa, peccat mortaliter, quia eſt mendacium iuramento firmatum: ſi verò non interueniunt verba falſa, ſed æquiuoca ſcilicet in vno ſenſu, vera, & in alio falſa, & à iurante intenduntur in ſenſu, in quo ſunt vera ad hoc, vt fallatur audiens, & non dicuntur in iudicio, nec in materia præiudiciali alteri, iuramentum non eſt peccatum mortale, quia adeſt veritas, & iuſtitia, licet deficiat iudicium diſcretionis, & ſic excuſatur iurans, ſe non habere aliquam rem, & intelligit ad dandum vel accommodandum, & in alijs ſimilibus. Non excuſantur autem mercatores, qui iurant tanti emiſſe rem, quam vendunt, & tamen minoris emerunt, & intelligunt illam rem ſimul cum alijs emptis, quia præiudicant ementi.

8. Quare votum magis obligat, quàm iuramentum?

VOtum ex ratione ſui eſt magis obligatorium, quam iuramentum, quia obligatio voti cauſatur ex fidelitate, quam Deo debemus, vt ſcilicet ei promiſſum ſoluamus: obligatio autem iuramenti cauſatur ex reuerentia, quam ei debemus, ex qua tenemur, quod verificemus id quod per nomen eius promittimus. Omnis autem infidelitas irreuerentiam continet, ſed non è contra. *ead. q. art. 8.*

9. Quando poteſt diſpenſari in iuramento?

IN iuramento poteſt diſpenſari, ſicut in voto ex parte materiæ, ſi materia iuramenti in aliquo caſu ſit aliquod

in

in honeſtum, vel nociuum, quod repugnat his, quæ debent attendi in iuramento; nam si sit inhoneſtum, repugnat iuſtitiæ, si sit nociuum, repugnat iudicio. Si autem materia iuramenti ſit aliquod malum ſimpliciter, quod eſt peccatum, ſicut cum aliquis iurat ſe facturum homicidium; vel ſit maioris boni impeditiuum, ſicut cum aliquis iurat ſe non intraturum religionem, tale iuramentum non indiget diſpenſatione. In primo tamen caſu tenetur aliquis iuramentum non ſeruare: in ſecundo autem licitum eſt ſeruare, & non ſeruare, vt dictum eſt. *ead. q. art. 9. & ad 3.*

10. *In quo iuramento poteſt diſpenſari?*

IN iuramento aſſertorio non poteſt diſpenſari, quia eius materia eſt aliquid præteritum, vel præſens, quod eſt immutabile. Et ideo diſpenſatio non referetur ad materiam, ſed ad ipſum actum iuramenti. Vnde talis diſpenſatio directè eſſet contra præceptum diuinum; ſed in iuramento promiſſorio poteſt diſpenſari, quia eius materia eſt aliquid futurum, quod variari poteſt, ita ſcilicet, quod in aliquo caſu poteſt eſſe illicitum, vel nociuum, & per conſequens non eſt debita materia iuramenti. *ead. q. art. 9. ad 1.*

11. *Quando Papa poteſt diſpenſare in iuramento promiſſorio?*

PApa non poteſt diſpenſare in iuramento promiſſorio, ſi eius materia ſit aliquid manifeſtè licitum, & vtile, niſi aliquid melius occurat ad communem vtilitatem faciendum, quod maximè videtur ad poteſtatem Papæ pertinere, qui habet curam vniuerſalis Eccleſiæ. Poteſt etiam Papa abſolutè relaxare iuramentum promiſſorium in omnibus, quæ ad diſpenſationem rerum Eccleſiaſticarum pertinent, ſuper quas habet plenitudinem poteſtatis; ſicut quilibet ſuperior poteſt irritare iuramentum ſubditorum, factum circa ea, quę eius poteſtati ſubduntur; ſicut pater poteſt irritare iuramentũ puellæ, & vir vxoris, vt dicitur *Num. 30.* Epiſcopus autem diſpenſare poteſt in iuramento promiſſorio, ſi eſt dubium, an materia iuramenti ſit aliquid licitum, vel illicitum, vtile, vel nociuum, aut ſimpliciter, aut in aliquo caſu. *ead. quæſt. art. 9. ad 3.*

QVÆSTIO LXXXIII.

De Adiuratione.

1. *Quomodo licitum eſt ſubditos, & ſuperiores adiurare?*

LIcitum eſt ſubditos adiurare per inuocationem diuini nominis, vel cuiuſcumque rei ſacræ per modum compulſionis, ſed ſuperiores licitum eſt adiurare per modum deprecationis, vel inductionis, & ſic Deum adiuramus per Filium ſuum, vel per Sanctos ſuos, qui ei accepti ſupra nos fuerunt 2. 2. *q. 90. ar. 1. & 2. & 4. ſent. diſt. 15. q. 4. art 3. ad 1.*

2. *Quomodo licitum eſt dæmones adiurare?*

LIcitum eſt dæmones adiurare pro-

propter reuerentiam diuini nominis, vel alicuius ſacri, non per modum inductionis ad aliquid agendum, vel addiſcendum, quia hic modus videtur ad quamdam ſocietatem pertinere, qua non licet ad dæmones vti, niſi fortè ex ſpeciali inſtinctu, vel reuelatione diuina, ſicut legitur de beato Iacobo, qui per dæmonem fecit Hermogenem ad ſe adduci: ſed eſt licitum adiurare dæmones per modum impulſionis ne nobis noceant ſpiritualiter, vel corporaliter, iuxta poteſtatem diuinitus datam à Chriſto ſecundùm illud Luc. 10. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit* 2.2.q. 90. art. 2.

3. Quomodo licitum eſt adiurare irrationales creaturas?

LIcitum eſt adiurare irrationales creaturas per modum impulſionis in ordine ad diabolum, qui diuina permiſſione vtitur irrationabilibus creaturis ad nocendum hominibus, & talis eſt modus adiurandi in Eccl. exorciſmis. *ead.q.ar.*3.

QVÆSTIO LXXXIV.

De Laude diuina.

1. Cur Deus eſt ore laudandus?

VAlet laus oris ad excitandum interiorem affectum laudantis in Deum, ſecundùm illud Pſalm. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.* Valet etiam ad prouocandum aliorum affectum in Deum. Vnde dicitur in Pſalm. 33. *Semper laus eius in ore meo, audiant manſueti, & latentur: magnificate Dominum mecum.* Et licet audientes aliquod non intelligant, quæ cantantur, intelligunt tamen propter quid cantantur, ſcilicet in laudem Dei, & hoc ſufficit ad deuotionem excitandam 2. 2. q. 90. *art.* 1. *&* 2. *ad* 5. *&* 3. *ſent. diſt.* 9. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 2. *ad* 2.

2. Quare in diuinis laudibus cantus ſunt aſſumendi?

SAlubriter fuit inſtitutum, vt in diuinis laudibus cantus aſſumerentur, quo animi infirmorum magis prouocarentur ad deuotionem. *Idem dicendum eſt de ſono organorum in Eccleſia, qui tempore Auctoris non erat in vſu, & introductus eſt ad alliciendum homines, vt diuinis interſint, & ad deuotionem excitandam, ſecundùm Caietanum. Vnde cantare vana in Eccleſia ex intentione eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ſcilicet ſacrilegij, ſicut & ſonare; quia talis actus ex ſuo genere, eſt excitatiuus ad carnalem delectationē,* & *ſic fit iniuria diuino cultui, quia cantus, vel ſonus inter diuina eſt pars diuini cultus, in cuius ſignum Leuit.* 10. *filij Aaron deuorati ſunt, qua ignem alienum in diuino cultu appoſuerunt. Simile accidit in propoſito, quia ignis alieni amoris, ſcilicet carnis, vel mundi in diuino apponitur cultu, loco antiphonarum, & laudum diuinarum. Si quis tamen ex ignorantia cante, ſiue ſonet vana delectationis cauſa neſciens diuino cultui ſe per hoc facere iniuriam, excuſatur à peccato mortali.* ead. q. art. 2. *&* ad 2.

DE-

De Speciebus Superſtitionis, quæ religioni opponitur, ſcilicet idololatria, diuinatione, & obſeruatione.

QVÆSTIO LXXXV.

De Idololatria.

1. Quare idololatria eſt grauiſſimum peccatum?

IDololatria eſt grauiſſimum peccatum, ex parte ipſius peccati, quia per idololatriam aliquis diuinum honorem exhibet creaturæ, & ſic quantũ eſt in ſe, facit alium Deum in mũdo, minuens principatum diuinũ. Nec excuſatur aliquis, ſi perſecutionis tẽpore exterius idola colat, dum tamen fidem in mente ſeruet, vt dicebãt quidam hæretici, quia exterior cultus eſt ſignum interioris cultus: & ideo eſt pernicioſum mendacium, ſi quis cultum exteriorem exhibeat alicui contra id, quod ſentit in mente, & eſt prohibitum Exod. 20. *Non adorabis ea*, ſcilicet exterius, *neque coles*, ſcilicet interius. Iſte etiam committit peccatum infidelitatis exterioris oppoſitum fidei confeſſioni, & eſt excommunicatus in foro exteriori, quia reputatur infidelis: non autem in foro conſcientiæ, contra Caiet. *hic et q.* 12. *ar.* 1. quia verè ille non eſt infidelis: & *ita tenet Ant.* 3. *par. tit.* 12. *ca.* 5. *Silu. verſ. hæreſis* §. 9. 2. 2. *q.* 94. *art.* 1. & 2. & 3. *cont. gent. ca.* 120.

2. Cur in prima ætate non fuit idololatria, nec in vltima?

IN prima ætate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio vnius Dei in mente hominum. In ſexta autem ætate idololatria fuit excluſa per virtutem, & doctrinam Chriſti, qui de diabolo triumphauit. *ead. q. art.* 4. *ad* 2.

QVÆSTIO LXXXVI.

De Diuinatione.

1. Quomodo diuinaitio eſt peccatum?

DIuinatio ſemper eſt peccatum, quia eſt indebita vſurpatio prænuntiationis futurorum euentuum, qui non poſſunt preneſci, niſi Deo reuelante, qui ſolus in ſua æternitate videt ea, quæ futura ſunt, quaſi præſentia. Vnde dicitur Iſai. 41. *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia dij eſtis vos* 2. 2. *q.* 95. *art.* 1.

2. Quomodo diuinatio eſt ſpecies ſuperſtitionis?

DIuinatio eſt ſpecies ſuperſtitionis, inquantum ex operatione dæmonum prouenit; vel quia expreſſè dæmones inuocantur ad futura manifeſtanda: & ſic initur pactum, ſiue ſocietas expreſſa cum dæmonibus. Vnde contra quoſdam dicitur Iſai. 24. *Dixiſti percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*; vel qui dæmones ingerunt ſe vanis inquiſitionibus futurorum, vt mentes hominum implicent vanitate, de qua dicitur in Pſal. 39. *Non reſpexit in vanitates, et inſanias falſas*. Et ſic cum dæmonibus initur ſo-

ſocietas tacita. Quomodo autem dæmones futura prænoſcant habetur 26. q. 3. & 4. *ſciendum* 2. 2. q. 92. *art.* 2. *ad* 2. & q. 95. *art.* 2. & 4. & q. 96. *art.* 1. *ad* 3.

3. Quot ſunt ſpecies diuinationis?

DVplex eſt genus diuinationis. Vnum eſt, in quo expreſſè inuocatur dęmon ad prenuntiandum futura, quod multipliciter contingit. 26. q. 3. & 4. *cap. igitur*, & *cap. nec mirum*. Quandoque quidem per fictas, & apparentes figuras & hæc ſpecies vocatur Præſtigium. Quandoque per ſomnia, & hæc dicitur Diuinatio ſomniorum. Quandoque verò per mortuorum aliquorum apparitionem vel locutionem, & hæc vocatur Necromantia. Quandoque verò per homines viuos, & arrepticios, & hæc dicitur Diuinatio per Pythones. Quandoque autem per aliquas figuras, vel ſigna, quæ ſi appareant in aliquo corpore terreſtri, puta in ligno, vel ferro, vel lapide, appellatur Geomantia. Si verò appareant in aqua, dicitur Hydromantia. Si in aere, Areomantia. Si in igne, Pyromantia. Si in viſceribus animalium immolatorum in aris dæmonum, Aruſpicium. Alterum genus diuinationis eſt, in quo non inuocatur dæmon expreſſè, ſed tacitè, puta cum aliquis ad præcognoſcendum futura vtitur medijs, quæ ex ſe non habēt talem virtutem, & hoc diuiditur in duo genera. Vnū eſt circa diſpoſitiones aliquarum rerum, quod multas habet ſpecies: nam ſi aliquis conatur futura prænoſcere per ſitus, & motus aſtrorum, dicitur Aſtrologia. Si verò per voces animalium, vel auium, Auguſrium. Si per volatus auium, Auſpicium. Si per verba hominis abſque intentione prolata, Omen. Si per lineamenta manus, Chiromantia. Alterum genus eſt circa actiones humanas, quod dicitur Sortilegium, ſiue fiat per taxillorum proiectionem, quis plura puncta proijciat; ſiue per conſiderationem figurarum, quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aquam proiecto; ſiue per ſchedulas ſcriptas, vel non ſcriptas in occulto repoſitas, dum conſideratur, quam quis accipiat; ſiue per feſtucas inæquales propoſitas, quis maiorem vel minorem accipiat, & ſimilia. 2. 2. q. 95. *art.* 3. & *opuſc.* 25. *cap.* 4. & *Quodl.* 12. *artic.* 36. & 3. *cont. gent. ca.* 154.

4. Quando diuinatio, quæ fit ex conſideratione aſtrorum, eſt illicita?

SI quis conſideratione aſtrorum vtatur ad precognoſcendum per certitudinem futuros euentus caſuales, vel fortuitos, aut etiam ad præcognoſcendum per certitudinem humanos actus futuros, qui non ex neceſſitate cauſantur à cæleſtibus corporibus, diuinatio eſt illicita, quia ſic operatio dæmonis ſe immiſcet. Si verò aliquis vtatur conſideratione aſtrorum, ad pręcognoſcendum per certitudinem futuros euentus, qui ex neceſſitate, & ſemper cauſantur ex corporibus cæleſtibus, vt eclipſes futuras; vel ad præcognoſcendum, non quidem per certitudinem, ſed per coniecturam futuros euentus, qui non

ex

ex neceſſitate, & ſemper cauſantur ex corporibus cæleſtibus, ſed vt in pluribus, puta pluuiam, tempeſtatem aeris, ſerenitatem, ſanitatem, vel infirmitatem corporis; vbertatem, vel ſterilitatem frugum, & ſimilia, non eſt illicita diuinatio. *2. 2. q. 95. art. 1. & 5. & opuſ. 25. cap. 4. & opuſc. 26.*

5. *Quare Aſtrologi frequenter prænuntiant vera circa actus humanos?*

ASstrologi ex conſideratione aſtrorum frequenter vera prænuntiant circa actus humanos, quia corpora celeſtia inclinant ad humanos actus, inquantum imprimunt in corpus humanum, & per conſequens in vires ſenſitiuas, quæ ſunt actus corporalium organorum, & inclinant ad humanos actus. Plures autem homines inclinationes corporales ſequuntur: pauci verò, hoc eſt, ſapientes, huiuſmodi inclinationes ratione moderantur. *ead. q. art. 5. & ad 2. & 3. cont. gent. cap. 154. & opuſc. 25.*

6. *Quando diuinatio, quæ fit per ſomnia, eſt illicita?*

DIuinatio, quæ fit per ſomnia nō eſt illicita, ſi procedant ſomnia ex cauſa naturali interiori, quæ eſt duplex: quædam animalis, inquantum ea occurrunt hominis phātaſiæ in dormiendo, circa quæ eius cogitatio, & affectio fuit immorata in vigilando: quædam verò eſt corporalis, inquantum ex interiori diſpoſitione corporis formatur aliquis motus in phantaſia conueniens tali diſpoſitioni, ſicut homini, in quo abundant frigidi humores, occurrit in ſomnis, quod ſit vel in aqua, vel in niue. Nec eſt illicita, ſi procedant ſomnia ex cauſa naturali exteriori, in quantum imaginatio dormientis immutatur, vel ab aere continenti, vel ex impreſsione corporis cæleſtis. Nec ſi procedant ex diuina reuelatione, ſecundum illud Num. 2. *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum.* Si autem huiuſmodi diuinatio cauſetur ex reuelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expreſſa, quia ad hoc inuocantur, vel tacita, quia ad hoc diuinatio non poteſt ſe extendere, eſt illicita, & ſuperſtitioſa *ead. q. art. 6.*

7. *Quando diuinatio per auguria, vel per omina eſt illicita?*

DIuinatio, quæ fit per auguria, non eſt illicita, ſi procedant ex naturali inſtinctu brutorum animalium, qui eſt cauſa operationum ipſorum, & huiuſmodi inſtinctus cauſetur ex cauſa corporali, ſcilicet ex diſpoſitionibus corporum cæleſtium, & aeris continentis ex quibus proueniunt aliqui futuri euentus, & operationes huiuſmodi animalium non extenduntur niſi ad ea, quæ eorum vitæ ſunt neceſſaria, ſicut ſunt immutationes, quæ fiunt per pluuias, & ventos, & alia huiuſmodi: Vel ſi etiam huiuſmodi inſtinctus cauſetur ex cauſa ſpirituali, ſcilicet Deo, *vt patet in columba ſuper Chriſtum deſcen-*

ſtendente, & in coruo, qui pauit Eliam, & in ceto, qui euomuit Ionam. Si autem hic inſtinctus cauſetur ex dæmonibus, qui vtuntur huiuſmodi operationibus brutorum animalium ad implicandos animos hominum vanis opinionibus, talis diuinatio eſt illicita. Diuinatio autem, quæ fit per omina, non poteſt cauſari ex diſpoſitionibus corporum cæleſtium: quia verba humana, quæ accipiuntur pro omine, his diſpoſitionibus non ſubduntur: ſed poteſt cauſari ex diuina prouidentia, & sic eſt licita; vel ex operatione dæmonum, & sic eſt illicita. *ead. q. ar. 7. & opuſc. vbi ſup.*

8. Quando diuinatio ſortium eſt illicita?

SI ſortium euentus expectetur ex diſpoſitione cęleſtium corporũ, ſortes ſunt illicitæ, quia actus hominum, qui requiruntur ad ſortes, non ſubduntur huiuſmodi diſpoſitioni. Si verò ſortium euentus expectetur ex fortuna, quod locum habere poteſt ſolum in diuiſoria ſorte, non videntur eſſe illicitæ, niſi ex leuitate fiant; ſicut ſi aliqui non valentes aliquid concorditer diuidere, velint ſortibus ad diuiſionem vti. Si autem ſortium iudicium expectetur ex dæmonibus, ſortes ſunt illicitæ, & ſecundùm Canones prohibentur. *26. q. 2. non ſtatim & cap. non exemplo.* Si autem tale iudicium expectetur à Deo, ſecundùm ſe non ſunt illicitæ; poteſt tamen in eis quadrupliciter peccatum accidere. Primò quidẽ ſi abſque vlla neceſſitate ad ſortes recurratur; hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere. *d. cap. non exemplo.* Secundò, ſi quis etiam in neceſſitate abſque reuerentia Dei ſortibus vtatur. Tertiò, ſi diuina oracula ad terrena negotia conuertantur. Quartò, ſi aliqui ſortibus vtantur in electionibus Eccleſiaſticis, quæ Spiritus Sancti inſpiratione fieri debent. *de ſortil. cap. Eccleſia.* Secus autem eſt in temporalibus dignitatibus, in quarum electione plerumque homines ſortibus vtuntur, ſicut & in temporaliũ rerum diuiſione. *ead. q. art. 8. & opuſc. vbi ſup. & Quodl. 12. ar. 36.*

QVÆSTIO LXXXVII.

De Obſeruatione.

1. Quare ars notoria eſt illicita?

ARs notoria eſt illicita, quia vtitur quibuſdam ad ſcientiam acquirendam ſine labore, ad modum ſcientiæ infuſæ, quæ non habent ſecundùm ſe virtutem cauſandi ſcientiam, ſicut inſpectione quarundam figurarum, & prolatione quorundam ignotorum verborum, & alijs huiuſmodi. Et ideo non vtitur his, vt cauſis, ſed vt ſignis pertinentibus ad tacitam dæmonis inuocationem. *2. 2. q. 96. art. 1. & ad 3.*

2. Quando obſeruationes, ad corporum immutationem ordinata, ſunt illicita?

OBſeruationes, quæ adhibentur ad aliquos particulares effectus cauſandos, ſicut ad ſanitatem, vel

vel ad aliquid huiuſmodi ſi non videantur poſſe naturaliter tales effectus cauſare, ſunt illicitæ; quia non adhibentur vt cauſæ ſed vt ſigna: & ſic pertinent ad tacitam dæmonis inuocationem, & per conſequens tales effectus cauſantur per eius operationem ſua naturali virtute. Poteſt enim dæmon ſanare, vel adhibendo occulta medicamenta, vel intra corpus ſe immiſcendo, & humores expellendo. *ead. q. art. 2. & ad 3. & 3. con. gent. cap. 105.*

3. Quare obſeruationes, quæ ordinantur ad præcognoſcendum aliqua fortunia, vel infortunia, ſunt illicitæ?

OBſeruationes, quæ ordinantur ad præcognoſcendum aliqua fortunia, vel infortunia ſunt illicitæ; quia huiuſmodi obſeruationes attenduntur non vt cauſæ, ſed vt ſigna quædam futurorum euentum bonorum, vel malorum. *ead. q. art. 3.*

4. Quando ſuſpendere diuina verba ad collum ad aliquos effectus, eſt illicitum?

SVſpendere Diuina verba ad collum ad aliquos effectus, eſt illicitum. Primò quidem, ſi id, quod profertur, vel ſcribitur, eſt aliquid ad inuocationes dæmonum pertinens. Similiter ſi contineat ignota nomina, quia ſub illis aliquid illicitum latere poteſt; vel ſi contineat aliquid falſitatis, quia ſic eius effectus non poſſet expectari à Deo qui non eſt teſtis falſitatis. Secundò eſt illicitum, ſi cum verbis ſacris contineantur aliqua vana, puta aliqui characteres inſcripti, præter ſignum Crucis; aut ſi ſpes habeatur in modo ſcribendi, vel ligandi, vel in quacumque huiuſmodi vanitate, quę ad Diuinam reuerentiam non pertineant. Suſpendere autem Diuina verba ad collum ſine aliqua additione ſuſpectorum ex deuotione, non eſt illicitum. Vnde beata Cæcilia Euangelium Chriſti ſemper gerebat in pectore. *ead. q. art. 4. & Quodl. 12. art. 14.*

5. Quando proferre verba diuina ad aliquos effectus, eſt illicitum?

PRoferre diuina verba, ſicut Pater noſter, vel Aue Maria, vel inuocare Diuinum nomen ad aliquos effectus, puta ad ſanandum infirmos, ſi reſpectus habeatur ſolùm ad Dei reuerentiam, à qua expectatur effectus, licitum erit: ſi verò habeatur reſpectus ad aliquid aliud vanum, quantùm ſcilicet ad determinationem temporis, vel loci, vel modi, vel numeri, erit illicitum. *26. q. 7. quis. ead. q. art. 4. ad 1.*

6. Quando portare reliquias Sanctorum eſt illicitum?

POrtare reliquias ex fiducia Dei, & Sanctorum, quorum ſunt reliquiæ, non eſt illicitum. Si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta quod vas eſſet triangulare, vel aliquid aliud huiuſmodi, quod non pertineret ad Dei reuerentiam, & Sanctorum,

eſſet ſuperſtitioſum. Semper autem huiuſmodi obſeruationes ſunt peccata mortalia, niſi ignorantia, vel ſimplicitas excuſet. *ead. q. art. 4. ad 3.*

7. *Quando incantare animalia non eſt illicitum?*

INcantare Serpentes, vel quæcumque alia animalia, ſi reſpectus habeatur ſolùm ad Sacra verba, & ad virtutem diuinam, non erit illicitum. Sed plerumque tales incantationes ſortiuntur effectus per dæmones, & præcipuè in ſerpentibus, quia ſerpens fuit primum dæmonis inſtrumentum ad hominem decipiendum. *ead. q. art. 4. ad 2.*

8. *Quomodo magi poſſunt diuerſos effectus facere?*

POſſunt magi per operationem dæmonis diuerſos effectus facere. Primò quidem ſecundùm rei veritatem, adhibendo dæmon ſemina, & omnes alias cauſas naturales, quæ in elementis mundi inueniuntur; cognoſcit enim naturas omnium lapidum, herbarum, animalium, & rerum vniuerſi, & vbi inueniantur. Vnde ſæpe faciunt arborem naſci breuiſſimo tempore, vel fructus, vel animalia, ſicut magi Pharaonis fecerunt veros ſerpentes & ranas, quæ per putrefactionem generari poſſunt. Secundò poſſunt magi facere diuerſos effectus ſecundùm apparentiam, quod poteſt dupliciter contingere. Primò modo ab intrinſeco, immutando dæmon imaginationem hominis, & etiam ſenſus corporeos, vt aliquid videatur aliter, quàm ſit, ſicut fit in ſomnio. Alio modo ab extrinſeco, formando corpus cuiuſcumque figuræ ex aere condenſato, & ipſum offerendo ſenſibus, ſicut etiam poteſt tale corpus aſſumere; Non poſſunt autem magi hæc facere ſine pacto inito cum dæmone vt plurimum expreſſo. Vnde qui magos conſulit, vel petit opera eorum, excommunicatus eſt, *cap. ſi quis etiam 26. q. 5. 3. par. q. 110. art. 4. ad 2. & q. 114. art. 4. ad 2. & 3. contra gent. cap. 106.*

QVÆSTIO LXXXVIII.

De Periurio.

1 *Quomodo incurritur periurium?*

PEriurium primò & principaliter incurritur propter defectum veritatis, quod dicitur periurium ſimpliciter, quia falſitas opponitur directè fini iuramenti, qui eſt confirmatio dicti humani; per hoc enim confirmatur aliquod dictum, quod oſtenditur firmiter eſſe verum. Vnde periurium definitur eſſe mendacium iuramento firmatum. Secundariò autem incurritur periurium propter defectum iuſtitiæ, ſicut ſi quis iurat ſe facturum aliquid illicitum. Sed ſi non impleat quod iurauit, in hoc periurium non incurrit; quia hoc ſub iuramento cadere non poterat. Tertiò verò incurritur periurium propter defectum iudicij, ſicut ſi quis iurat ſe non intraturum Religionem, vel facturum eleemoſynam, vel aliquid huiuſmodi. Et ideo ſi facit, quod melius eſt, non eſt

eſt periurium, ſed periurio contrarium. Et hæc duo dicuntur periuria ſecundùm quid, 2. 2. q. 98. art. 1. & 2. ad 1. & 2.

2. Quando periurium eſt peccatum mortale?

PEriurium ſimpliciter propter defectum veritatis ex ſui ratione eſt peccatum mortale, etiam in materia leuiſſima, ſicut iurare mendacium iocoſum, vt per bullam Martini Quinti in Conc. Conſtant. ſtatutū eſt: quia importat contemptum Dei, inquantùm periurans dat intelligere, vel quod Deus veritatem non cognoſcat, vel quod falſitatem teſtificari velit. Periurium autem ſecundùm quid, quod eſt periurium ex defectu iuſtitiæ, vel iudicij, non eſt peccatum mortale ex ſui ratione; non enim in periurio ex defectu iuſtitiæ, vt dicit Caiet. eſt ratio periurij, ſcilicet mendacium iuramento firmatum; ſed veritas iniquitatis iuramento firmata: & ideo ratione periurij non eſt peccatum mortale: ſed poteſt eſſe peccatum mortale ratione materiæ; ſicut ſi quis iuret ſe commiſſurum peccatum mortale, puta homicidium, vel adulterium. Similiter periurium ex defectu iudicij ratione periurij, non eſt peccatum mortale, ſed tantùm veniale ratione alicuius irreuerentiæ; ſicut ſi quis iuret abſque neceſſitate, & cautela debita, quia videtur paruam reuerentiam habere ad Deum, qui eum ex leui cauſa teſtem inducit; eſt etiam peccatum propter periculum iurandi falſum, ſecundùm illud. *Eccl. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuum. Vnde Auguſt. in lib. de mend. cap. 15. exponens illud Matt. 5. ego dico vobis: dicit, non iures omnino, neque per Cælum, neque per terram ſine neceſſitate, ne iurando ad facilitatem iurandi perueniatur, & ex facilitate ad conſuetudinem, & ex conſuetudine, in periurium decidatur: & ideo non inuenitur Paulus iuraſſe, niſi ſcribens, vbi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem. 2. 2. q. 89. art. 2. & ad 1. & q. 98. art. 2. & ad 1. & art. 3.*

3. Quid ſi aliquis iocosè periurat, vel ex lapſu linguæ?

ILle, qui iocosè periurat, non excuſatur à peccato mortali, quia non euitat diuinam irreuerentiam. Sed quantùm ad aliquid magis auget. Qui verò periurat ex lapſu linguæ, ſi aduertat ſe iurare, & falſum eſſe, quod iurat, non excuſatur à peccato mortali, ſi autem hoc non aduertat, excuſatur à crimine periurij, quia non videtur habere intentionem periurandi, niſi habeat habitum periurandi, ſecundùm Caiet. quia ſic propter continuam conſuetudinē periurandi, etiamſi non aduertat falſum eſſe, quod iurat, non excuſatur à peccato periurij; eſt enim aduertentia concomitans periurium. Ita quod ſi aduerteret, nihilominus periuraret 2. 2. q. 98. art. 3. ad 2.

4. Quando aliquis peccat iniungens iuramentum ei, qui periurat?

SI aliquis exigit iuramentum pro ſe ipſo, tamquam perſona priuata, & neſcit eum iuraturum

 fal-

falſum, non peccat; tamen eſt humana tentatio, quia procedit ex quadam infirmitate, qua homo dubitat alium eſſe verum dicturum, & hoc eſt iuramentum, de quo dicit Dominus Matt. 5. Quod amplius, eſt à malo eſt. Si autem ſcit eum feciſſe contrarium eius, quod iurat, & cogit eum iurare, peccat mortaliter 2. 2. *q.* 5. qui. Si autem aliquis exigit iuramentum tamquam perſona publica ſecundùm ordinem iuris, ad petitionem alterius, non videtur eſſe in culpa, ſiue ſciat eum falſum iurare, ſiue verum; quia non videtur ille exigere, ſed alius, ad cuius inſtantiam exigit *ead. q. art.* 4.

QVÆSTIO LXXXIX.

De Sacrilegio.

1. *Quando ſacrilegium eſt ſpeciale peccatum?*

SAcrilegium eſt ſpeciale peccatum oppoſitum religioni, quia in ſacrilegio inuenitur ſpecialis ratio deformitatis, qua ſcilicet violatur res ſacra per aliquam irreuerentiam 2. 2. *q.* 99. *art.* 2.

2. *Quæ ſunt ſpecies ſacrilegij?*

TRiplex eſt ſpecies ſacrilegij. Prima quidem eſt, qua irreuerentia exhibetur perſonis ſacris, id eſt diuino cultui dedicatis. Secunda eſt quà violantur loca ſacra. Tertia, qua violantur res ſacræ, quæ omnia habent diuerſam rationem ſanctitatis. Sunt autem in prima, & ſecunda ſpecie diuerſi gradus, ſecundùm diuerſitatem perſonarum, & locorum ſacrorum. Similiter tertia ſpecies diuerſos habet gradus, ſecundùm differentiam rerum ſacrarum, inter quas primum locum obtinent ſacramenta, quorum præcipuum eſt Euchariſtia. Et ideo ſacrilegium, quod contra hoc ſacramentum committitur, grauiſſimum eſt inter omnia. Secundum locum tenent vaſa conſecrata ad ſacramentorum ſuſceptionem, & ipſe imagines ſacræ, & reliquiæ Sanctorum, & Scriptura ſacra, quam peruertere eſt peccatum ſacrilegij. Poſt hęc ſunt, quæ pertinent ad ornatum Eccleſiæ, & miniſtrorum: deinde ea, quæ ſunt deputata ad ſuſtentationem miniſtrorum, ſiue ſint mobilia, ſiue immobilia. *ead. q. art.* 1. 2. *ad* 1. *& art.* 3.

QVESTIO LXXXX.

De Simonia.

1. *Quomodo ſimonia eſt peccatum?*

SImonia eſt actus malus ex ſuo genere, quia cadit ſuper materiam indebitam; eſt enim ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Res autem ſpiritualis eſt indebita materia emptionis, & venditionis triplici ratione. Primò quidem, quia res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio comparari: & ideo Petrus ſimoniacam prauitatem condemnans dixit: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quo-*

niam

niam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſidere. Secundò, quia id non poteſt eſſe debita venditionis materia, cuius venditor non eſt dominus: Prælatus autem Eccleſiæ non eſt dominus rerum ſpiritualium, ſed diſpenſator, ſecundùm illud 1. Cor. 4. *Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei.* Tertiò, quia res ſpirituales ſunt dona Dei gratuita, ſecundùm illud *Matth.* 10. *Gratis accepiſtis, gratis date.* Vnde ſimonia eſt grauiſſimum peccatum, ex hoc, quod irreuerenter ſe habet homo circa res ſacras, in quo attingit peccata, quæ ſunt contra præcepta primæ tabulæ. Nomine autem emptionis, & venditionis, intelligitur omnis contractus non gratuitus, ita vt nec permutatio præbendarum, vel beneficiorum Eccleſiaſticorum fieri poſſit auctoritate partium ſine conſenſu Papæ; alioquin eſt ſimoniaca, *cap. quæſitum, de rerum permut. niſi fiat ſub conditione ſaluo beneplacito S. Sedis Apoſtolicæ; & tunc permutatio, ſicut & qualibet alia diſpoſitio ſuper beneficijs, quæ ſine conſenſu Papæ fieri non poteſt, non eſt exequenda, donec beneplacitum impetretur, ſecundùm Nauar. cap.*23.*nu.*108. *talis enim executio inducit excommunicationem, per extrauag. cum deteſtabile; de ſim. ſicut & executio alienationum rerum Eccleſiaſticarum cum hac clauſula, vt patet in extrauag. ambitioſæ, de reb. Eccl. non licet quoad locationem vltra triennium alicubi non ſit recepta, vt dicit Caiet. verb. excommunicatio. cap.* 75. *Silu. verb. alienatio* 7. *q.* 13. *Nauar. cap.* 27. *num.* 150. 2. 2. *q.* 100. *art.* 1. *& ad* 5. *&* 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 3. *art.* 1. *& ad* 4. *& art.* 2. *& Quodl.* 5. *art.* 20. *ad* 2.

2. *Quomodo Papa incurrit vitium ſimoniæ?*

PApa poteſt incurrere vitium ſimoniæ, ſicut & quilibet alius homo, non ſolùm recipiendo pro aliqua re ſpirituali pecuniam à laico non de bonis Eccleſiæ, ſed etiam recipiendo pecuniam de redditibus alicuius Eccleſiæ; quia quamuis res Eccleſiæ ſint eius, vt principalis diſpenſatoris, non tamen ſunt eius, vt domini, & poſſeſſoris. *ead. q. art.* 1. *ad* 7. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *ad* 2.

Et loquitur de his, quæ ſunt ſimoniaca de iure diuino; non autem de iure poſitiuo, vt vendere Caſtaldionatum, œconomiam, & alias temporales adminiſtrationes rerum Eccleſiaſticarum, quod eſt ſimoniacum, non ſecundùm ſe, ſed quia eſt prohibitum. 1. *q.* 3. *Saluator.*

3. *Quomodo accipere pecuniam pro ſacramentis eſt ſimonia?*

ACcipere pecuniam, vel aliquid, quod pecunia æſtimari poteſt pro ſpirituali ſacramentorum gratia, quaſi pretium rei ſpiritualis, eſt crimen ſimoniæ de iure naturali, & diuino. Et ideo nulla conſuetudine poteſt excuſari, quia conſuetudo non præiudicat iuri naturali, vel diuino. Accipere autem aliquid pro ſacramentorum adminiſtratione, non tamquam pretium mercedis, ſed tamquam ſtipendium ſuſtentationis ſecundùm ordinationem Eccleſiæ,

& conſuetudines approbatas, non eſt ſimonia, ſi tamen deſit intentio emendi, vel vendendi, ſed intentio referatur ad ſolam conſuetudinis obſeruantiam, & ab inuito non exigatur, quia vt dicitur *Matth.* 10. *Dignus eſt operarius cibo ſuo. Vnde ſuper illud* 1. *ad Tim.* 5. *Qui bene præſunt præsbyteri (dicit August.) accipiant ſuſtentationem neceſſitatis à populo, mercedem diſpenſationis à Domino. ead. q. art.* 2. *& ad* 2. *&* 4. *&* 4. *ſent. vbi ſupra art.* 2.

Ex his colligitur generalis regula, quod ſi pro re ſpirituali datur pecunia, vel aliquid pecunia æſtimabile, tamquam pretium rei ſpiritualis, eſt ſimonia. Si autem dat illud non vt pretium ſed per modum ſuſtentationis ipſis miniſtris rerum ſpiritualium, vel per modum eleemosynæ, vel per modum oblationis, quæ fit Deo in ſuo miniſtro, vel per modum gratuitæ donationis, vel gratitudinis, non eſt ſimonia.

4. *Quid ſi ſacerdos non vellet abſque pretio baptizare in caſu neceſſitatis?*

SI ſacerdos abſque pretio baptizare non vellet puerum morientem, ille, qui gerit curam pueri, vel quilibet alius, poteſt eum baptizare, quia nullo modo eſt peccandum: & ideo in tali caſu pro eodem eſt habendum, ac ſi non eſſet qui baptizaret. Si autem eſſet adultus, qui in periculo mortis conſtitutus, deſideraret baptiſmum, nec ſacerdos vellet eum ſine pretio baptizare, & peteret pretium pro ſola collatione baptiſmi, & non poſſet ad alium habere recurſum, deberet potius abſque baptiſmo decedere: ſuppleretur enim ei ex baptiſmo flaminis, quod ei ex ſacramento deeſſet. *ead. qu. art.* 2. *ad* 1. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *ad* 3.

5. *Quomodo dare pecuniam pro matrimonio eſt ſimonia?*

DAre pecuniam pro matrimonio, in quantum eſt naturæ officiũ, eſt licitum, ſed inquantum eſt Eccleſiæ ſacramentum, eſt illicitum: & ideo ſecundùm iura prohibetur, ne pro benedictione nuptiarum aliquid exigatur. *cap. ſuam de ſim. ead. q. art.* 2. *ad* 6. *&* 4. *ſent. vbi ſup. ar.* 2. *ad* 2.

6. *Quomodo dare, vel accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus eſt ſimoniacum?*

DAre, vel accipere aliquid pro ſpiritualibus actibus, qui ex ſpirituali gratia procedunt, & ad eam diſponunt, quaſi pretium rei ſpiritualis, eſt ſimoniacum. Sed accipere, aut dare aliquid pro huiuſmodi actibus, quaſi ſtipendium ſuſtentationis ſecundùm ordinationem Eccleſiæ, & conſuetudinem approbatam, eſt licitum, ita tamen, quod deſit intentio emptionis, vel venditionis, & quod ab inuitis non exigantur per ſpiritualiũ ſubtractionem, quæ ſunt exhibenda; hoc enim habet quandam venditionis ſpeciem: ſed ſpiritualibus gratis prius exhibitis, licitè poſſunt ſtatutæ, & conſuetæ oblationes, & quicumque alij prouentus exigi à no-

nolentibus, & valentibus ſoluere, auctoritate ſuperioris interueniente, *ca. Apoſtolicam. de ſim.* Et ſic dare temporalia, vel accipere pro celebratione Miſſæ, pro abſolutione, vel prædicatione, vel pro diuinis laudibus in celebratione diuini officij, siue pro viuis, siue pro defunctis, vel pro proceſſionibus faciendis in aliquo funere, abſque aliquo pacto, non quaſi pretium, ſed quaſi ſuſtentationis ſtipendium, eſt licitum. Si autem hæc pacto interueniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis, vel venditionis, simonia eſſet. Vnde illicita eſſet ordinatio, si in aliqua Eccleſia ſtatueretur, quod non fieret proceſſio in funere alicuius, niſi ſolueret certam pecuniæ quantitatem, quia per talẽ ſtatutum impediretur via gratis officium pietatis aliquibus impendendi. Magis autem licita eſſet ordinatio, si ſtatueretur, quod omnibus certam eleemoſynam dantibus talis honor exhiberetur, quia per hoc non excluderetur via alijs exibendi. Dare etiam eleemoſynam pauperibus pro oratione, non cum intentione emptionis, ſed ad prouocandum animos pauperum, vt ex charitate orẽt, eſt licitum. Eſt etiam licitum pro abſolutione pecuniam exigere quaſi pœnam peccati, quia ei, qui abſoluitur, imponitur pecuniaria pœna, in quo tamen cauendum eſt, ne talis taxatio magis cupiditati, quam corruptioni adſcribatur. Pro celebratione etiam Miſſæ, vel diuini officij, vel prædicatione in tali loco, in tali hora, toties in hebdomada, vel pro labore itineris ad celebrandum, vel prædicandum in tali loco licitum eſt exigere pretium mercedis, ſecundùm Caietanum; quia huiuſmodi obligatio, vel labor eſt pretio æſtimabilis. Pro labore verò, qui per ſe coniunctus eſt cum ipſa re ſpirituali, ſcilicet celebratione Miſſæ, vel diuini officij, vel prædicatione, non eſt licitum exigere, vel accipere pretium mercedis abſque simonia, quia ille labor non diſtinguitur ab ipſa re ſpirituali. Accipere etiam temporale pro actu ſpirituali, si habet vnde viuere poſſit abſque pacto, & intentione vendendi ſpirituale, ſecundùm Siluest. ver. simonia *q.* 3. non eſt simonia, ſed auaritia *eadem. q. art.* 2. *ad* 2. *& art.* 3. *& ad* 2. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *ad* 4. *&* 6. *& q.* 1. *ad* 1. 2. *&* 5. *& Quodl.* 2. *art.* 12.

7. *Quando dicere horas canonicas propter lucrum diſtributionum eſt ſimonia?*

QVi vadit ad Eccleſiam, vt dicat horas canonicas principaliter propter lucrum diſtributionum quotidianarum quaſi pretium, simoniam committit. Si autem eas dicat propter diuinum cultum principaliter, ſecundario verò propter huiuſmodi lucrum, tamquã ſtipendium ſuſtentationis, non eſt simonia, sic enim acceptio diſtributionũ non erit cauſa, quare ad Eccleſiã vadat, ſed propriè huiuſmodi determinatio, quarè ſic vadat, & non alia vice. *quodl.* 8. *art.* 11.

8. *Quomodo aliquid accipere pro vſu ſpiritualis poteſtatis eſt ſimoniacum?*

NOn eſt licitum Prælato pro vſu ſpi-

ſpiritualis poteſtatis aliquid accipere, ſicut pro diſpenſatione, vel correctione, vel per hoc, quod vices ſuas committat, vel à cenſuris abſoluat. *de ſim. cap. conſulere & cap. 1. ne Prel. vic. ſu. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 2.* quia ex officio obligatur ad vſum poteſtatis ſibi commiſſæ in ſpiritualium diſpenſatione, & etiam pro ſua ſuſtentatione ſtatuta ſtipendia habet ex redditibus Eccleſiæ: & ideo ſi aliquid acciperet pro vſu ſpiritualis poteſtatis, intelligeretur vendere ipſũ ſpiritualis poteſtatis vſum. Licet tamen accipere procurationes, quando ſubditos viſitat, non quaſi pretium correctionis, ſed quaſi debitum ſtipendium. 2. 2. *q. 100. art. 3. ad 3.*

9. Quando pro vſu ſcientiæ aliquid accipere eſt ſimoniacum?

NOn eſt licitum ei, qui ex officio tenetur alijs vſum ſcientiæ impendere, aliquid accipere, quia intelligeretur ipſam ſcientiam vendere, ſicut patet in illis, qui inſtituuntur in aliquibus Eccleſijs ad docendum clericos, & alios pauperes, pro quo ab Eccleſia beneficium recipiunt, *c. 1. de magiſt.* & ideo non poſſunt ab eis aliquid recipere, nec ad hoc, quod doceant, nec ad hoc, quod aliqua feſta faciant, vel prætermittant. Ille autem, qui ex officio non obligatur alijs vſum ſcientiæ impendere, licitè poteſt pretium ſuæ doctrinæ, vel conſilij accipere, non quaſi veritatem aut ſcientiam vẽdens, ſed quaſi operas ſuas locans. Si autem venderet ſcientiam, quæ ſpiritualis eſt, ſimoniam committeret. Similiter ſi iudex ſpiritualis venderet verum iudicium *ead. q. art. 3. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. & ad 9. & Quodl. 8. art. 11.*

10. Quomodo accipere aliquid pro ingreſſu monaſterij eſt ſimoniacum?

NOn eſt licitum aliquid exigere, vel ex pacto accipere pro ingreſſu monaſterij, ſed pro victu perſonæ, quæ in monaſterio fuerit recipienda, ſi monaſterium ſit tenue, quod non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas. *Et ſic ſecundùm Caiet. quando taxatus eſt numerus monialium, & non poſſunt plures recipi ſine grauamine monaſterij, licitè poteſt ſtatui, quod ſupra talem numerum nulla recipiatur, niſi quæ releuamen grauaminis afferret, puta mille aureos, quia hoc non eſſet pro ingreſſu exigere, ſed pro ſuſtentatione.* Si autem ſine grauamine monaſterij poteſt recipi, ſimoniacum eſt aliquid exigere 1. *q.* 2. quam pio. & in extrau. 1. de ſim. excommunicantur dantes & recipientes aliquid ex pacto pro ingreſſu monaſterij. *Hanc tamen cenſuram Martinus Quintus declarauit non incurrere moniales pro dotibus, paſtibus, & alijs, quæ dantur pro ingreſſu monaſterij, vt refert Anton. 3. p. tit. 24. cap. 69. & tenet Silu. ver. ſimonia §. 16. in fine & Nau. c. 27. n. 106. Gratis autem dare: & accipere aliquid pro ingreſſu monaſterij, non eſt ſimonia. ead. q. art. 3. ad 4. & 4. ſent. vbi ſup. q. 1. ad 7.*

11. Quando ſpirituale dare pro munere à manu, vel à lingua, vel obſequio, eſt ſimoniacum?

DAre ſpirituale pro munere à manu principaliter, eſt ſimo-

niacum, niſi ſit paruum munus, in quo non committitur ſimonia, quoad Eccleſiam, quia non eſt probabile, quod animus dantis ſpirituale, flectatur pro paruo munere. *de ſim. cap. & ſi quæſtiones*. Sed committitur ſimonia, quoad Deum, qui cor videt, ſi eius animus pro hoc moueatur. Similiter dare ſpirituale pro munere à lingua, quod eſt fauor humanus, qui eſt pretio eſtimabilis, eſt ſimoniacum, ſi fauor principaliter intendatur, quod contingit, ſi preces ſunt pro indigno; quia qui preces pro indigno porrectas exaudit, videtur principaliter intendere fauorem humanum; ſicut ſi aliquis det indigno beneficium Eccleſiaſticum, & ad hoc fauore precum principaliter moueatur. Si autem preces pro digno porrigantur, ipſum factum non poteſt eſſe ſimoniacum, niſi in intentione; ſi non attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad fauorem humanum principaliter. Dare etiam ſpirituale, puta beneficium, pro munere ab obſequio principaliter, quod eſt ſeruitium corporale exhibitum, vel exhibendum ad carnalia ordinatum, ſcilicet ad vtilitatem Prælati, vel conſanguineorum ſuorum, eſt ſimoniacum: non autem ſi intentio non habeatur ad obſequium principaliter, ſed ad dignitatem perſonæ, vel ad gratitudinem obſequij, ſoluta debita mercede. Similiter non eſt ſimoniacum, ſi obſequium, ad ſpiritualia ordinetur, puta ad Eccleſiæ vtilitatem, vel miniſtrorum eius auxilium, quia tunc ex ipſa deuotione obſequij homo redditur dignus Eccleſiaſtico beneficio. Quod autem dictum eſt de munere à manu, lingua & obſequio; habetur. 1. *q.* 1. *ſunt nonnulli. ead. q. art.* 5. *& ad* 1. *&* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *& ad* 1. 3. *&* 4.

12. *Quando vendere ſpiritualibus annexa eſt ſimoniacum?*

VEndere ſpiritualibus annexa, inquantum dependent ex ſpiritualibus, nullo modo eſt licitum, quia eis venditis, intelliguntur etiam ſpiritualia venditioni ſubiici, ſicut eſt beneficium Eccleſiaſticum, quod non competit niſi habenti officium clericale, *cap. ſi quis obiecerit*. 1. *q.* 3. Vendere autem ſpiritualibus annexa inquantum ad ſpiritualia, ordinantur, quę tempore præcedunt ſpiritualia, eſt licitum, & ſic decimæ, quæ ordinantur ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ, poſſunt laicis concedi quantùm ad temporalia, ſcilicet fructum, *de locat. cap. veſtra* ſed non poſſunt eis dari quantum adid, quod eſt ſpirituale, ſcilicet ius decimarum, quod ſolis clericis competit. Vaſa etiam ſacra, quæ ordinantur ad ſacramentorum vſum, poſſunt vendi ratione materiæ auri, & argenti pro neceſſitate Eccleſiæ, & pauperum, dummodo præmiſſa oratione confringantur, quia poſt confractionem non intelliguntur eſſe vaſa ſacra, ſed purum metallum. Non autem poſſunt vendi ratione conſecrationis, vt ſcilicet pro conſecratione eorum aliquid plus exigatur. Similiter ſepultura poteſt vendi ratione materiæ, ſcilicet terræ, pro neceſſitate Eccleſiæ, non autem ratione conſecrationis, vt ſcilicet in

le-

loco ſacro aliquis pro pecunia ſepeliatur. *cap. abolendæ. de ſepul. & 13. qu. 2. præcipiendum*, debetur tamen canonica portio Eccleſiæ parochiali, in qua defunctus, dum viuebat, Eccleſiaſtica ſacramenta percipiebat ſecundum rationabilem conſuetudinem loci. *cap. 1. & cap. certificari de ſepul. & decreuit Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 13. de refor.* Ius autem patronatus, quod ordinatur ad præſentandum clericos ad Eccleſiaſtica beneficia, per ſe non poteſt vendi, ſed tranſit cum vniuerſitate in venditione villæ. *de iur. patr. cap. cum ſæculum. & cap. de iure 2. 2. q. 87. art. 3. & q. 100. art. 4. & ad 1. 2. & 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. quæſt. 2. ad 1. 2. 3. & 4. & in expoſitione l.*

Vnde non eſt recipienda opinio Nauar. cap. 23. n. 108. quod poteſt Papa abſque peccato ex iuſta cauſa vendere beneficia Eccleſiaſtica, quo ad partem temporalem, quam, vt dicit, ſua auctoritate poteſt a ſpiritualibus ſeparare, ſicut poteſt vendere veſtes, & vaſa ſacra, quo ad partem temporalem.

13. *Quare licitum eſt officia temporalia vendere etiam ſi ſint ſpiritualibus annexa?*

OFficia temporalia vendere licitum eſt Principibus, quia in temporalibus officijs non committitur niſi temporalis poteſtas, dummodo talibus vendantur, de quibus præſumi poſſit, quod ſint vtiles ad talia officia exercenda, & non tanto pretio vendantur, quod recuperari non poſſit ſine grauamine ſubditorum. Nec talia officia vendere, eſt ſimoniacum ſi ſint ſpiritualibus annexa; puta ſi in eis datur poteſtas excommunicandi, ſuſpendendi, interdicendi, & huiuſmodi; quia in temporalibus officijs principaliter committitur temporalis poteſtas, & in eius executionem datur poteſtas ſpiritualis. Hæc tamen venditio non videtur expediens, quia vt plurimũ eſt pernicioſa Reipublicæ, cum illi frequenter officia ſuſcipiant, qui ſunt ambitioſi, & pecuniæ amatores, quos etiam probabile eſt ſubditos opprimere. Vnde magis videtur expediens, vt bonos homines, & idoneos ad ſuſcipiendum officia eligãt, quos etiam inuitos ſi neceſſe fuerit, compellant, & hoc conſilium dedit Moyſi eius cognatus: *Prouide*, inquit, *de omni plebe viros ſapientes, & timentes Deum, in quibus ſit charitas, & qui oderint auaritiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore? De regim. Iud. opuſc. 21.*

14. *Quando ſimoniacum eſt pecuniam aduerſario dare pro beneficio Eccleſiaſtico?*

ANtequam alicui acquiratur ius in Epiſcopatu, vel quacumque dignitate, vel præbenda per electionem, vel collationem, ſimoniacum eſſet aduerſario pecuniam dare, vt deſiſteret; ſic enim per pecuniam pararet ſibi viam ad rem ſpiritualem obtinendam. Sed poſtquam ius alicui acquiſitum eſt, poteſt aduerſario pecuniam dare, non

non vt pretium prælationis, vel præbendæ, ſed quaſi redemptionem vexationis propriæ, *cap. dilectus. de ſim. ead. q. art. 2. ad 5. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. ad 7.*

15. *Quando ſimoniacum eſt, beneficium Eccleſiaſticum propter conſanguinitatem conferre?*

ILle, qui præbendam alicui confert propter conſanguinitatem principaliter, ſi intendat temporale bonum illius, cui datur, grauiter peccat, ſed ſimoniam non committit, quia non vendit, cum nihil accipiat. Si autem intendat aliquid bonum in ſeipſum redundans, sicut quod magnificetur per hoc, & nobilitetur domus ſua, vel quod ipſe in conſanguineis ſit potentior, ſimoniam committit. Similiter etiam, ſi dat beneficium Eccleſiaſticum alicui hoc pacto, vel intentione, vt exinde ſuis conſanguineis prouideat, eſt manifeſta ſimonia. *ead. q. art. 5. ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. ad 7. & Quodl. 5. art. 23.*

16. *Quando aliquid accipere de fructibus beneficij conferendi eſt ſimonia?*

LIcet Epiſcopo antequam beneficium alicui conferat, aliquid ſubtrahere de fructibus beneficij conferendi, & in pios vſus, conuertere. Sed si ab eo, cui beneficium confert, requirat aliquid ſibi exhiberi de fructibus illius beneficij, idem eſt hac si aliquod munus ab eo exigeret, & non caret vitio ſimoniæ. *ead. q. art. 4. ad 3. & 4 ſent. vbi ſup. art. 3. ad 9.*

17. *Quæ eſt conueniens pœna ſimoniaci?*

POena conueniens ſimoniaci eſt vt non poſſit retinere id, quod per ſimoniam acquiſiuit, quia retinet illud contra voluntatem Domini, qui ordinauit, vt ſpiritualia gratis darentur, ſecundum illud Matth. 10. *gratis accepiſtis, gratis date.* Nullus autem poteſt licitè retinere id, quod contra voluntatem Domini acquiſiuit. Inſuper ſimoniaci, tam vendentes, quam emehtes ſpiritualia, aut etiam mediatores, alijs pœnis puniuntur, ſcilicet infamia, & depoſitione, si ſint clerici, & excommunicatione, si ſint laici, vt habetur 1. *q.* 1. ſi quis Epiſcopus, & in extrauag. cum deteſtabile, *de ſim. ead. q. art. 6.*

Eſt autem aduertendum ſecundum Caiet. quem ſequitur Sot. lib. 9. de iuſt. & iur. q. 8. art. 1. quod aliquis propter ſimonaim conuentionalem tacitam, vel expreſſam non incurrit pœnam ſimoniaci ſi ex neutra parte fuit ſecuta, vt ſcilicet non ſit datum pretium conuentum, nec ſpirituale, puta beneficium. Similiter ſi ſit datum pretium, ſed non beneficium, obligat tamen ad reſtitutionem pretij, quod reddi debet illi, qui dedit, quia non plenè ab eo abdicatum intelligitur pendente conſummatione contractus ſimoniacæ emptionis, & venditionis Si autem ſit datum beneficium, & non pretium, quidquid dicat Nauar. incurritur poena ſimoniaci, & patet cap. cum eſſent de vot. & cap. cum ſuper. de conſ.

conſ. vbi Papa damnauit ſimonia quendam, qui vendidit alterius electionem quingentis aureis promiſſis, & non datis. In ſimonia autem reali certum eſt poenam incurri, cum ſcilicet ex vtraque parte eſt ſecuta.

18. *Quomodo beneficium ſimoniacè acceptum, eſt reſignandum?*

SI aliquis ſcienter, & propria ſponte ſimoniatè accepit beneficium Eccleſiaſticum, tenetur reſignare beneficium cum fructibus, non ſolùm perceptis, ſed ijs qui percipi potuerunt à poſſeſſore diligenti. Quod tamen intelligendum eſt de fructibus, qui ſuperſunt, deductis expenſis factis cauſa fructuum, & exceptis fructibus illis, qui aliàs expenſi ſunt in vtilitatem Eccleſiæ: ſi verò eo neſciente, nec volente, per alios ſibi beneficium ſimoniacè fuerit procuratum, tenetur reſignare beneficium cum fructibus extantibus, cap. ex insinuat. de ſim. niſi ipſe expreſsè contradixerit, vel poſtmodum pacto non conſenſerit, ſoluendo, quod fuit promiſſum; non tenetur autem reſtituere fructus conſumptos, quia bona fide poſſedit. *ead. q. art. 6. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. q. 2.*

19. *Cui reſtitui debent fructus beneficij ſimoniacè accepti?*

FRuctus beneficij ſimoniacè accepti debent reſtitui Eccleſiæ, in cuius iniuriam dati fuerunt, non obſtante, quod Prælatus, vel aliuis de collegio illius Eccleſiæ fuit in culpa, quia eorum peccatum non debet alijs nocere; ita tamen, quod quantùm fieri poteſt, ipſi, qui peccarunt, inde commodum non conſequantur. Si verò Prelatus, & totum collegium ſunt in culpa, tunc debent cum auctoritate ſuperioris, vel pauperibus, vel alteri Eccleſiæ erogari. 2. 2. *q. 32. art. 7. & q. 100. art. 6. ad 4.*

20. *Quid de eo, qui recipit, vel confert ordinem ſimoniacè?*

SI aliquis recipit Ordinem ſimoniacè, recipit quidem characterem ordinis propter efficaciam Sacramenti, non tamen recipit gratiam, neque ordinis executionem. 1. *q. 1. cap.* si quis Epiſcopus. *& cap.* gratiam, quia quaſi furtiuè ſuſcepit characterem contra principalis domini voluntatem: & ideo ipſo iure eſt ſuſpenſus, & quoad ſe, vt ſcilicet careat ordinis executione, & quoad alios, vt ſcilicet nullus ei communicet in ordinis executione, ſiue ſit peccatum eius publicum, ſiue occultum. Si verò ſit ſimoniacus, quia contulit ordinem ſimoniacè, ſi eſt publicum, ipſo iure eſt ſuſpenſus, & quoad ſe, & quoad alios; ſed ſi eſt occultum, eſt ſuſpenſus quoad ſe tantùm. 2. 2. *q.* 100. *ar.* 5. *ad* 1. *&* 2. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art. 1. q. 2.*

21. *Quid de ijs, qui ſunt in monaſterio ſimoniacè recepti?*

SI aliqui ſunt monaſterio ſimoniacè recepti, ipsis ſcientibus, debent renuntiare, & ſine ſpe reſtitu-

tutionis de monaſterio ſunt repellendi, & ad agendam perpetuam pœnitentiam ſunt in arctiori regula ponendi, vel in aliquo loco eiuſdem ordinis, si arctior ordo non inueniretur. Et ſi hoc fieri non poteſt, per diſpenſationem ſunt in eiſdem monaſterijs recipiendi, ne in ſæculo euagentur, mutatis tamen prioribus locis, & inferioribus aſſignatis. Si verò ipſis ignorantibus ſunt ſimoniacè recepti, poſtquam renuntiauerint, poſſunt denuo recipi locis mutatis, *vt dictum eſt. cap. quoniam de sim. ead. q. art. 6. ad 5.*

22. Cur ſimoniacus mentalis non incurrit pœnam exteriorem?

SImoniacus mentalis, qui habet voluntatem emendi, vel vendendi rem ſpiritualem, quoad Deum simoniam committit, ſed quoad pœnam Ecclesiaſticam exteriorem non punitur, vt ſimoniacus, vt abrenuntiare teneatur, quæ ſimoniacè acquisiuit, ſiue ſint ſpiritualia, ſiue temporalia, ſed debet de mala intentione pœnitere. Et habetur de simonia cap. de mandato, & rationem aſſignat Caietanus, quia quod datur simoniaco mentali, datur voluntariè; datur enim animo emendi, vel vendendi: conſtat autem quod tam emere, quàm vendere, ſunt contractus voluntarij. Et in hoc differt ab vſurario mentali, qui ad reſtitutionem tenetur, quia dans vſurario mentali dat inuoluntariè, vt redimat vexationem ſuam. *ead. q. art. 6. ad 6. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. ad 1. Ex quibus patet, opinionem Soti lib. 9. de iuſt. & iur. q. 8. art. 2. non eſſe tenendam, quod ſimonia etiam mentalis obligat ad reſtitutionem, cum Auctor hic expreſſè contrarium ſentiat, & eſt textus irrefragabilis in dicto c. de mãdato, & tenent Nauar. cap. 23. nu. 103. Nec eſt verum quod dicit, quod obligat ad reſtitutionem de iure diuino, quia vt dicit Auctor, reſtitutio eſt pœna ſimoniaci Eccleſiaſtica, iuxta dictum cap. Et ideo Papa non incurrit pœnam cõtra ſimoniacos ſtatutam, & poteſt facere, ne alius eam incurrat, quia talis pœna eſt inducta iure humano, cui ipſe non ſubditur, & poteſt alios eximere.*

23. Cum quibus ſimoniacis poteſt Papa diſpenſare?

SOlus Papa poteſt diſpenſare cum eo, qui ſcienter beneficium, vel Ordinem ſimoniacè accepit. In alijs autem caſibus poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare; ita tamen, quod prius abrenuntiet, quod ſimoniacè acquiſiuit, & tunc diſpenſationem conſequatur, vel paruam, vt habeat communionem cum laicis; vel magnam, vt poſt pœnitentiam in alia Eccleſia in ſuo ordine remaneat; vel maiorem, vt remaneat in eadem Eccleſia, ſed in minoribus Ordinibus; vel maximam, vt in eadem Eccleſia etiam maiores Ordines exequatur, non tamen prælationem accipiat. *ead. q. art. 6. ad 7. Nunc autem per extrauagantem, cum deteſtabile. de ſim. in nullo caſu licet Epiſcopo cum ſimoniaco diſpenſare, ex quo omnis ſimoniacus excommunicationem incurrit, à qua ſolus Papa poteſt abſoluere.*

QVÆSTIO XCI.

De Pietate.

Quomodo ad pietatem pertinet honorē exhibere parentibus, & patriæ?

EX pietate parentibus, & patriæ per ſe debetur reuerentia, ſiue honor, inquantum ſunt principia noſtri eſſe, & gubernationis, à quibus, & in qua nati, & nutriti ſumus. In reuerentia autem parentum includitur omnium conſanguineorum reuerentia; & in reuerentia patriæ intelligitur reuerentia omnium conciuium, & omnium patriæ amicorum. Per accidens autem parentibus, & patriæ ex pietate debetur ſubuentio ratione alicuius inſtantis neceſſitatis, puta ſi ſint infirmi, quod viſitentur, & eorum curationi intendatur, & ſi ſint pauperes, ſuſtententur. 2.2.*q.*101.*art.* 1. & 2.

QVÆSTIO XCII.

De Obſeruantia.

1. *Quomodo honor exhibendus eſt ei, qui eſt in dignitate conſtitutus?*

DEbet ſubditus honorem exhibere ei, qui eſt in dignitate conſtitutus, ex debito legali, ratione excellentię, quia honor eſt quædam recognitio excellentiæ alicuius. Ratione autem officij gubernationis debet, ei exhibere cultum, qui quodam obſequio conſiſtit, dum ſcilicet eius imperio obedit, & vicem beneficijs eius pro ſuo modo rependit: ex debito autem morali etiam non ſubditus debet ei honorem & cultum exhibere. 2.2.*q.* 102. *art.* 2. & *ad* 2.

2. *Quare ei, qui eſt in dignitate conſtitutus, debetur honor, etiam ſi ſit malus?*

ILle, qui eſt in dignitate conſtitutus, eſt honorandus, etiam ſi ſit malus, non ratione ſuæ perſonæ, quia cum honor ſit reuerentia alicui exhibita in teſtimonium virtutis, falſum teſtimonium aliquis de eo proferret, ſi eum reſpectu propriæ perſonæ honoraret, ſed eſt honorandus inquantum gerit vicem alterius, ſcilicet Chriſti in Eccleſia, vel Reipublicæ, vt dominus in ſæcularibus dignitatibus. Vnde comparatur idolo, ſecundùm illud Zach. 2. *o paſtor, & idolum, derelinquens gregem!* quia ei non exhibetur honor ſecundùm ſe, ſed vt gerit vicem alterius. *Quodl.* 8. *art.* 7.

3. *Quare Principibus debentur pedagia?*

PEdagia, quæ ſunt ſoluenda, vel pro tranſitu ſolùm perſonæ, vel pro rebus, quas defert, non tamen in proprios vſus, iura Principibus permittunt ratione officij gubernationis ipſorum, vt viæ in ſua communitate ſint liberæ, & tranſeuntibus ſecuræ, vel ob aliam communem vtilitatem, caput ſuper quibuſdam. *de verb. ſignif. & l. vniuerſi. C. de veſtig.* Et ideo officiales Principum meritò ipſa poſſunt exigere, & proficiſcentes tenentur ſoluere, *alioquin mortaliter peccant, & tenentur*

tur ad reſtitutionem, vt communiter tenent Doctores. Si autem ſine fraude aliquis merces ſuas defert, ita ſcilicet, vt eas non abſcondat, nec alio dolo vtatur, paratus ſoluere pedagium, ſiue gabellam, nec ab eo exigatur, non tenetur ad reſtitutionem, quod modetandum eſt, quando conſuetudo eſt eam à cuſtodibus exigendi ita habet Tab. ver. pedagium. §. 8. & Sot. lib. 3. de iuſt. & iur. in fine. Principes autem, qui pedagia poſſunt imponere, ſunt Imperator, Rex, & Concilium generale, vt patet d. cap. ſuper quibuſdam. Sub Rege intelliguntur Duces Italiæ, qui mistum habent imperium, hoc eſt in temporalibus nulli ſubijciuntur; ſicut Dux Venetorum, Florentiæ, Mantua, & ſimiles. Sub Concilio generali comprehenditur Papa. lib. 2. de regim. princ. opuſc. 20. cap. 12.

QVÆSTIO XCIII.

De Obedientia.

Quomodo homo tenetur Deo, & ſuperioribus obedire?

TEnetur homo Deo in omnibus obedire, quia ei ſubijcitur quantùm ad omnia, & interiora, & exteriora. Superioribus autem tenetur obedire in omnibus, in quibus eis ſubijcitur, ſicut miles Duci exercitus in his, quæ pertinent ad bellum; ſeruus domino in his, quæ pertinent ad ſeruilia opera; filius patri in his, quæ pertinent ad diſciplinam vitæ, & curam domeſticam, & ſic de alijs. 2. 2. *q.* 104. *art.* 5. *& ad* 2.

QVÆSTIO XCIV.

De Inobedientia.

Quando inobedientia eſt peccatum mortale?

INobedientia eſt peccatum mortale, non ſolùm quando aliquis inobediens eſt diuinis præceptis, qui a contrariatur diuinæ dilectioni, ſed etiam quando eſt inobediens præceptis ſuperiorum propter præcepti contemptum, quia contrariatur, tùm diuinæ dilectioni, in quantum in præceptis diuinis continetur, quod etiam ſuperioribus obediatur, ſecundùm illud ad Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*; tùm etiam dilectioni proximi, in quantum ſuperiori proximo ſubtrahit obedientiam, quam ei debet. Cum autem facit aliquid contra præceptum, non propter præcepti contemptum, ſed propter aliquid aliud eſt inobedientia materialiter tantùm, & ſic non eſt peccatum mortale, ſed veniale. 2. 2. *q.* 105. *ar.* 1. *& ad* 1.

QVÆSTIO XCV.

De Gratitudine.

Quomodo homo tenetur benefactori beneficium recompenſare?

HOmo tenetur benefactori beneficium recompenſare ſecundùm modum vtriuſque; ſi enim benefactor in felicitate ſit, poteſt fieri recompenſatio reuerentiæ, & honoris;

noris; ſi verò indigeat, debet fieri ſubuentionis recompenſatio. Si autem, qui beneficium ſuſcepit, ſit pauper, non eſt ingratus, ſi faciat, quod poteſt, quia recompenſatio magis in affectu quàm in effectu conſiſtit 2. 2. *q.* 106. *art.* 3. *& ad* 5.

QVÆSTIO XCVI.

De Ingratitudine.

1. *Quando ingratitudo eſt ſpeciale peccatum?*

INgratitudo eſt ſpeciale peccatum oppoſitum gratitudini: & ideo ſicut gratitudo habet diſtinctos gradus, quorum Primus eſt, quod homo beneficium recognoſcat; Secundus, quod gratias agat; Tertius, quod retribuat pro loco, & tempore ſecundùm ſuam facultatem, ſic diſtincti ſunt gradus ingratitudinis ſecundùm omiſſionē, & commiſſionem ipſius. Primus quidem gradus omiſſionis ingratitudinis eſt, quod homo beneficium non retribuat. Secundus eſt, quod diſſimulet, quaſi non demonſtrans ſe beneficium accepiſſe. Tertius eſt, quod non recognoſcat, ſiue per obliuionem, ſiue quocumque alio modo. Primus autem gradus commiſſionis ingratitudinis eſt, quod homo retribuat mala pro bonis. Secundus, quod beneficium vituperet. Tertius, quod beneficium quaſi maleficium reputet. Propter hæc tamen non ſunt ingrato beneficia ſubtrahenda, tùm quia frequenter aliquis, qui non reddidit, gratus eſt, quia fortè non occurrit ei facultas, aut debita opportunitas reddendi; tùm quia beneficus debet attendere ad hoc, quod de ingrato gratum faciat, quia ſi primo beneficio non ſatisfecit, fortè ſatisfeciet ſecundò. Si autem ex beneficijs multiplicatis ingratitudinem augeat, & peior fiat, debet à beneficiorum exhibitione ceſſare. 2.2. *q.* 107. *art.* 1. 2. 3. *&* 4. *&* 4. *ſent. diſt.* 22. *q.* 2. *art.* 2.

2. *Quando ingratitudo eſt peccatum mortale?*

INgratitudo formaliter propter interiorem contemptum beneficij eſt peccatum mortale, & hæc habet perfectam ingratitudinis rationem. *ead. q. art.* 1. *ad* 1. *& art.* 3.

QVÆSTIO XCVII.

De Veritate.

In quo virtus veritatis conſiſtit?

AD virtutem veritatis pertinet, vt aliquis & vita, & ſermone talem ſe demonſtret, qualis eſt: ſi autem in minùs à veritate declinet, dicendo minùs de ſe ipſo, non facit præiudicium veritati; ſicut cum aliquis non manifeſtat totum bonum, quod in ſeipſo eſt, puta ſcientiam, vel ſanctitatem, vel aliquid huiuſmodi. Sed ſi in minùs declinaret negando ſibi ineſſe, quod ineſt hoc veritati repugnaret, quia per hoc incurreret falſum. 2.2. *q.* 109. *art.* 1. *ad* 3. *& art.* 4.

QVÆSTIO XCVIII.

De Mendacio.

1. *In quo conſiſtit formalis ratio mendacij?*

MEndacium formaliter eſt, cum aliquis dicit falſum, habens intentionem falſum dicendi. Si autem aliquis falſum dicat, credens id eſſe verum, eſt mendacium materialiter: vnde non habet perfectam rationem mendacij 2. 2. q. 100. *art.* 1. *&* 3. *ſent. diſt.* 38. *art.* 1.

2. *Quomodo mendacium diuiditur in officioſum, iocoſum, & pernicioſum?*

MEndacium, vt habet rationem culpæ, diuiditur ſecundùm ea, quæ aggrauant, vel diminuunt culpã mendacij ratione finis intenti: aggrauatur autem culpa mendacij, ſi aliquis per mendacium intendat alterius nocumentum, quod vocatur mendacium pernicioſum. Diminuitur verò, ſi ordinetur ad aliquod bonum, vel delectabile: & ſic eſt mendacium iocoſum; vel vtile, & ſic eſt mendacium officioſum. *ead. q. art.* 2.

3. *Quomodo mendacium eſt peccatum?*

MEndacium eſt malum ex ſuo genere, quia eſt actus cadens ſuper indebitã materiam: cum enim ea, quę ſunt in voce, ſint ſigna eorum, quæ ſunt in anima, indebitum eſt, quod aliquis voce ſignificet id, quod non habet in mente. *ead. q. ar.* 3. *&* 3. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *& Quodl.* 8. *art.* 14.

4. *Quando mendacium eſt peccatum mortale?*

MEndacium eſt peccatum mortale, ſi contrarietur charitati. Poteſt autem mendacium contrariari charitati tripliciter: Primò quidem ſecundùm ſe ex ipſa falſa ſignificatione, quæ, ſi ſit circa res diuinas, contrariatur charitati Dei cuius veritatem aliquis tali mendacio occultat, vel corrumpit. Si verò falſa ſignificatio ſit circa aliquid, cuius cognitio pertineat ad hominis bonum, puta, quæ pertinet ad perfectionem ſcientiæ, & informationem morum, tale mendacium inquantum infert damnum falſæ opinionis proximo, contrariatur charitati proximi. Secundò mendacium contrariatur charitati ratione finis intenti, inquantũ dicitur, aut in iniuriam Dei, aut in proximi nocumentum, quantùm ad perſonam, diuitias, vel famam, & ſic mendacium pernicioſum, eſt peccatum mortale. Si autem dicatur non animo nocendi, non eſt peccatum mortale, niſi fortè per accidens ratione materie, vel quia in doctrina fidei mentitur, vel quia notabiliter aliquis læditur. Mendacium autem iocoſum, in quo intenditur aliqua leuis delectatio non eſt peccatum mortale, nec mendacium officioſum, quo intenditur etiam vtilitas proximi. Tertiò mendacium poteſt contrariari charitati per accidens ratione ſcandali, vel cuiuſcumque damni

conſequentis, dum ſcilicet aliquis non veretur propter ſcandalum publicè mentiri. *ead. q. art. 4. & ad 5. & 3. ſent. vbi ſup. art. 4.*

QVÆSTIO XCIX.

De Hypocriſi.

1. *Quomodo hypocriſis eſt peccatum?*

OMnis hypocriſis, ſiue ſimulatio, eſt peccatum, quia eſt mendacium quoddam, conſiſtens in ſignis exteriorum factorum. Omne autem mendacium eſt peccatum, vt dictum eſt, 2. 2. *q.* 111. *art.* 1.

2. *Quando hypocriſis eſt peccatum mortale?*

SI hypocrita dicatur ille, qui non curat ſanctitatem habere, & intendit ipſam ſimulare, ſic hypocriſis eſt peccatum mortale: nullus enim totaliter priuatur ſanctitate, niſi per peccatum mortale. Si autem dicatur hypocrita ille, qui ſolùm intendit ſimulare ſanctitatem, à qua deficit per peccatum mortale; tunc hypocriſis poteſt eſſe peccatum mortale ratione finis intenti, ſi contrarietur charitati, puta cum aliquis ſimulat ſanctitatem in nocumentum fidei, vel Eccleſiæ, vt ſcilicet falſam doctrinā diſſeminet, vel vt adipiſcatur Eccleſiaſticam dignitatem indignus; vel ſi ſimulat ſanctitatem in nocumentum alterius perſonæ, vt ſcilicet alium defraudet re, quam habet, vel debet habere. Si verò finis intentus non contrarietur charitati, erit peccatum veniale; puta cum aliquis in ipſa ſimulatione delectatur. *ead. q. ar. 4. & 4. ſent. diſt. 16. q. 4. ar. 1. q. 2.*

QVESTIO C.

De Iactantia.

1. *Quæ propriè dicitur iactantia?*

IActantia propriè dicta eſt, quando aliquis per verba ſe extollit, loquens de ſe ſupra id, quod in ſe eſt ſecundùm rei veritatem: & ſic opponitur veritati per modum exceſſus. Quamuis etiam iactantia dici poſſit, quando aliquis de ſe loquitur ſupra id, quod eſt in opinione aliorum, quod Apoſt. refugiens dicit 2. *ad Corinth.* 12. *Parco, ne quis exiſtimet me ſupra id, quod videt, aut audit aliquid ex me,* 2. 2. *quæſt.* 112. *art.* 1.

2. *Quando iactantia eſt peccatum mortale?*

IActantia ſecundùm ſe prout eſt mendacium quoddam, eſt peccatum mortale. Primò quidem, quando aliquis iactanter de ſe profert quod eſt contra gloriam Dei, ſicut ex perſona Regis Tyri dicitur Ezech. 28. *Eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum*; vel etiam contra charitatem proximi, ſicut cum aliquis iactando ſeipſum prorumpit in contumelias aliorum, vt dicitur *Luc.* 18. *de Phariſæo. Non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, veluti hic Publicanus.* Secundò, cum homo ſe iactat ob aliquem finem

nem; qui ſit peccatum mortale. Tertiò quando ſe iactat de peccato mortali, ſic vt de adulterio, homicidio, & huiuſmodi. Quartò, cum ſequitur notabile nocumentum proximi, ſicut cum aliquis ſe iactat doctorem vel medicum, & ex hoc diſſeminat falſam doctrinam, vel pecuniam exhaurit, vel corpora lædit. Si autem aliquis ſe iactet, quaſi ex hoc delectatus, eſt peccatum veniale, niſi in hoc poneret vltimum finem, vt propter hoc Dei præcepta contemneret. *ead. q. art.* 2. *& ad* 3.

QVÆSTIO CI.

De Ironia.

Quomodo ironia eſt peccatum?

IRonia ſemper eſt peccatum, quia per ironiam aliquis minora de ſe dicit, à veritate declinans, ſicut cum aſſerit de ſe aliquod vile, quod in ſe non recognoſcit; aut cum negat de ſe aliquod magnum, quod tamen in ſe eſſe percipit. Et ſic ironia eſt quoddam mendacium, quod opponitur veritati per modum defectus. Si autem aliquis minora de ſeipſo dicat, ſalua veritate, maiora verò reticet, hoc non pertinet ad ironiam, nec eſt peccatum ex ſuo genere, niſi per alicuius circumſtantiæ corruptionem. 2. 2. *q.* 113. *art.* 1.

QVÆSTIO CII.

De Affabilitate.

In quo affabilitas conſiſtit?

AD affabilitatem pertinet, quod aliquis in communi conuerſatione, tam in factis, quàm in dictis decenter ſe habeat ad illos, cum quibus conuerſatur 2. 2. *q.* 114. *art.* 1. *& ad* 1.

QVÆSTIO CIII.

De Adulatione.

1. *Quomodo adulatio eſt peccatum?*

ADulatio eſt peccatum, quando aliquis vult alicui verbis, vel factis placere in communi conuerſatione propter inanem gloriam, vel propter lucrum conſequendum, vel etiam in malo, ſecundùm illud Pſalmi 52. *Deus diſſipabit oſſa eorum, qui hominibus placent.* 2. 2. *q.* 115. *art.* 1. *& ad* 1. *& q.* 7. *de malo art.* 1. *ad* 11.

2. *Quando adulatio eſt peccatum mortale?*

ADulatio eſt peccatum mortale, ſi contrarietur charitati, quod contingit tripliciter. Primò quidem ratione materiæ, cum aliquis laudat alicuius peccatum ſcilicet mortale, ſecundùm illud Pſalm. 9. *Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ;* hoc enim eſt contra dilectionem Dei contra cuius iuſtitiam loquitur; & contra dilectionem proximi, quem in peccato fouet, *ſecundùm illud Iſai.* 5. *Væ, qui dicitis malum bonum!* Secundò, ratione intentionis, quando quis alicui adulatur ad hoc, quod fraudulenter ei noceat, vel corporaliter, vel ſpiritualiter. Tertiò, ratione occaſionis, quando laus adulatoris fit alteri occaſio peccandi mortaliter, etiam præter adulatoris

intentionem, ſi ſit occaſio data, non accepta. Si autem aliquis alicui adulatur ex ſola auiditate delectandi alium, eſt peccatum veniale *ead. q. art. 2. & q. 7. de malo art. 1. ad 2.*

QVÆSTIO CIV.

De Liberalitate.

In quo actus liberalitatis conſiſtit?

AD liberalitatem pertinet conuenienter vti pecunia, & quodcumq; pecunia æſtimari poteſt. Et quia vſus pecuniæ conſiſtit in emiſſione ipſius; emiſſio autem alicuius rei quantò fit ad aliquid diſtantius, tantò à maiori virtute procedit, ſicut patet in his, quæ proijciuntur, Ideo magis ad liberalitatem pertinet, quod aliquis emittat pecuniam, conuenienter dando eam alijs quàm expendendo circa ſeipſum. 2. 2. *q. 117. art. 4. & ad 2.*

QVÆSTIO CV.

De Auaritia.

1. Quomodo auaritia eſt peccatum?

AVaritia eſt peccatum, quia importat immoderantiam circa exteriores diuitias dupliciter. Vno modo immediatè circa ipſam acceptionem, & conſeruationem diuitiarum, inquantum ſcilicet homo acquirit pecuniam vltra debitum, aliena ſurripiendo, vel retinendo, & ſic opponitur iuſtitiæ; & eſt directè peccatum in proximum. Alio modo importat immoderatiam circa interiores affectiones diuitiarum, puta cum quis nimis amat, vel deſiderat diuitias, aut nimis delectatur in eis, etiamſi nolit rapere aliena: & hoc modo opponitur liberalitati; quæ moderatur huiuſmodi affectiones, & eſt peccatum hominis in ſeipſum, quia per hoc deordinatur eius affectus. Ex conſequenti autem eſt peccatum in Deum, ſicut, & omnia peccata mortalia, inquantum homo propter bonum temporale contemnit æternum 2. 2. *q. 118. ar. 1. & ad 2. & art. 3. & q. 13. de malo. art. 1.*

2. Quando auaritia eſt peccatum mortale?

AVaritia, vt opponitur iuſtitiæ, ex ſuo genere eſt peccatum mortale; ſic enim ad auaritiam pertinet, quod aliquis iniuſtè accipiat, vel retineat res alienas, quod pertinet ad rapinam, vel furtum, quæ ſunt peccata mortalia. Poteſt tamen eſſe peccatum veniale propter imperfectionem actus. Sed vt opponitur liberalitati, non eſt peccatum mortale, quia ſic importat inordinatum amorem diuitiarum, niſi aliquis in eis vltimum finem conſtituat, vt ſcilicet propter amorem diuitiarum non vereatur facere contra amorem Dei, & proximi. Sic enim auaritia erit peccatum mortale. *ead. q. art. 4. & q. 13. de malo. art. 2.*

Ex hoc elicit Caietanus, quod immoderatus appetitus lucri in infinitum, vt contingit negotiatoribus, abſolutè, non eſt peccatum mortale ex ſuo genere.

QVÆ-

QVÆSTIO CVI.

De Prodigalitate.

1. *Quomodo prodigalitas eſt peccatum?*

PRodigalitas eſt peccatum, quia ad ipſam pertinet ſuperfluè dare. Vnde prodigus peccat in ſeipſum, dum bona ſua conſumit, ex quibus viuere deberet: peccat etiam in alterum conſumendo bona, ex quibus alijs deberet prouidere; & præcipuè hoc apparet in clericis, qui ſunt diſpenſatores bonorum Eccleſiæ, quæ ſunt pauperum, quos defraudant prodigè expendendo. *Et intelligit de bonis Eccleſiæ, quæ non ſunt ſpecialiter vſibus clericorum deputata, ſed in communi poſſidentur, vt infra patebit. Eſt autem prodigalitas peccatum mortale, cum prodigus ſe impotentem facit ad ſoluenda debita, vel ad familiam ſuſtentandam: vel cum ſcienter non ſubuenit patienti grauem, vel extremam neceſſitatem.* 2. 2. *q.* 119. *art.* 2. *&* 3. *ad* 1. *&* 2.

2. *Quare prodigalitas eſt minùs peccatum, quàm auaritia?*

PRodigalitas ſecundùm ſe conſiderata eſt minùs peccatū, quàm auaritia, triplici ratione. Primò quidem, quia auaritia magis opponitur virtuti: magis enim ad liberalem pertinet dare, in quo ſuperabundat prodigus quàm accipere, & retinere, in quo ſuperabundat auarus. Secūdò, quia prodigus multis prodeſt, quibus dat; auarus autem nulli, ſed nec ſibi ipſi, quia non audet vti etiam ad ſuam vtilitatem bonis ſuis. Tertiò, quia prodigalitas eſt facilè ſanabilis; ſed auarus non de facili ſanatur. *eadem q. art.* 3.

QVÆSTIO CVII.

De Pietate, quæ eſt donum correſpondens iuſtitiæ.

Quomodo pietas eſt donum Spiritus Sancti?

PIetas eſt donum Spiritus Sancti, quia ſecundùm eam, cultum, & officium exibemus Deo, vt Patri per inſtinctum Spiritus Sancti, *ſecundum illud Roman.* 8. *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater.* 2. 2. *quæſt.* 121. *art.* 1

DE PRAECEPTIS IVSTITIAE.

QVÆSTIO CVIII.

De Præceptis legis naturalis.

Quæ ſunt præcepta legis naturalis?

PRimum, & communiſſimum præceptum legis naturalis, quo homo naturali lumine ductus diuinitùs impreſſo, diſcernit quid ſit bonum, & quid malum, ſecundùm illud Pſalm. 4. *Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*, eſt hoc; Bonum eſt faciendum, & malum vitandum: Et ſuper hoc fundantur omnia præcepta legis naturalis, quæ ſunt tria. Primùm eſt de bono faciendo, quod homo habet commune cum omnibus ſubſtantijs, ſicut

de conſeruatione ſui eſſe, & contrariò vitando: & ad hoc præceptum pertinent ea, quibus vita hominis conſeruatur, ſicut moderata comeſtio, & contrarium impeditur. Secundùm eſt de bono faciendo, quod habet commune cum ceteris animalibus, ſicut eſt commiſtio maris, & feminæ, educatio liberorum & ſimilia, & de contrariò vitando. Tertium eſt de bono faciendo, quod eſt ſibi proprium, ſicut eſt agere ſecundùm rationem, & contrariò vitando, ad quod reducitur tota materia moralis 1. 2. *q.* 91. *art.* 2. *&* *q.* 94. *art.* 2. *&* 6. *&* 4. *ſent. diſt.* 33. *q.* 1. *art.* 1. *&* 2.

QVÆSTIO CIX.

De Præceptis Dacalogi.

1. *Quomodo præcepta Decalogi diſtinguuntur.*

TRia ſunt præcepta pertinentia ad Deum, quorum primùm eſt, *Non habebis deos alienos*. Secundùm, *Non aſſumes nomen Dei in vanum*. Tertium, *Memento vt diem ſabbati ſanctifices*. Septem autem ſunt pertinentia ad Proximum. Primùm eſt, *Honora patrem, & matrem tuam*. Secundùm, *Non occides*. Tertiùm, *Non mœchaberis*. Quartùm, *Non furtum facies*. Quintùm, *non falſum teſtimonium dices*. Sextùm, *Non concupiſces rem proximi tui*. Septimùm, *Non concupiſces vxorem proximi tui*. Prohibetur autem in furto, & adulterio interior concupiſcentia; non autem in homicidio, & falſo teſtimonio cum etiam in his interior concupiſcentia ſit peccatum, quia delectatio adulterij, & vtilitas diuitiarum ſunt propter ſe ipſa appetibilia, inquantum habent rationem boni delectabilis, vel vtilis. Sed homicidium, & falſitas ſunt ſecundùm ſe ipſa horribilia, quia proximus, & veritas naturaliter amantur, & non deſiderantur, niſi propter aliud. 1. 2. *q.* 100. *art.* 4. 5. *ad* 5.

2. *Quomodo præcepta Decalogi ordinantur?*

INter præcepta Decalogi oportuit primò ponere ea, quæ ordinant hominem ad Deum, & poſtea alia ordinantia hominem ad proximum. Inter præcepta autem ordinantia hominem ad DEVM primum occurrit, quod homo ei fideliter ſubdatur, nullam participationem cum inimicis habens, & quantum ad hoc, ponitur primum præceptum, *Non habebis deos alienos*. Secundum eſt, quod ei reuerentiam exhibeat, ita vt nihil iniurioſum in eum committat: & quantùm ad hoc, accipitur ſecundum præceptum, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Tertium eſt, quod obſequium impendat in recompenſatione beneficiorum, quæ ab ipſo percipit: & ad hoc pertinet tertium præceptum de ſantificatione ſabbati in memoriam creationis rerum. Inter præcepta autem, quæ ordinant hominem ad proximum, primo datur præceptum pertinens ad parentes, quia grauiùs peccatum eſt, ſi homo non ſeruet ordinem debitum ad perſonas, quibus eſt mi-

magis debitor. Inter alia verò primò traduntur præcepta, quibus prohibentur paccata operis, *Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies*. Secundò ponitur præceptum, per quod prohibetur peccatum oris, *Non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium*. Tertiò datur præceptum, per quod prohibetur peccatum cordis, *Non concupiſces*; quia grauius eſt peccatum operis, quam oris, & oris, quam cordis. Inter peccatum autem operis primò prohibetur homicidium, ſecundò adulterium, tertiò furtum: quia grauius eſt homicidium, per quod tollitur vita hominis iam exiſtentis, quàm adulterium, per quod impeditur certitudo prolis naſcituræ; & adulterium grauius eſt, quàm furtum, quod pertinet ad bona exteriora 1. 2. *vbi ſup. art. 5. & 6.*

9. *Quę in præceptis Decalogi præcipiuntur & quæ prohibentur?*

INter præcepta Decalogi, quæ ad iuſtitiam pertinent, tria ponuntur de actibus religionis, qua redditur debitum Deo, quæ ſunt præcepta primæ tabulæ. Quartùm autem traditur de actibus pietatis, qua redditur parentibus debitum, in quo includitur omne debitum, quod ex aliqua ratione ſpeciali debetur. Alia verò ſex præcepta dantur de actibus iuſtitiæ propriæ dictæ, quæ indifferenter omnibus debitum reddit. Vt autem ſingula explicentur, in primo quidem præcipitur interior religionis cultus, vt Deus veneretur corde, hoc eſt voluntate ei homo ſubijciatur. Propter hoc tenetur homo Deum adorare, orationes fundere, ſacrificia offerre, vota ſeruare. Opponitur autem huic præcepto: Infidelitas tam Gentilium, quàm Iudeorum, & hæreticorum, idololatria, diuinatio, vana obſeruatio, magia, & maleficium. Eſt etiam contra hoc præceptum ſuperbia, per quam homo ſecundùm affectum non ſubditur Deo, & eius legi. Sub hac prohibetur inuidia, quæ oritur ex ſuperbia. In ſecundo præcipitur diuina reuerentia, quæ exhibetur in ore per diuini nominis inuocationem, tamquam infallibilis veritatis, ad dicti humani confirmationem, quod fit in iuramento. Prohibetur autem iuramentum ſine veritate, iudicio, & iuſtitia. Item blaſphemia, ſimonia, ſacrilegium, & quidquid iniurioſum, & irreuerentiæ in Deum committitur. In tertio præcipitur diuinus cultus, qui conſiſtit in opere. Hoc autem eſt diuinum ſeruitium, vt ſcilicet ſit certus dies, quo homo Dei ſeruitio intendat, & propter hoc prohibetur opus ſeruile, hoc eſt corporale, à quo diuinus cultus impeditur. Huic etiam præcepto contrariatur Accidia, qui eſt triſtitia de bono diuino, & per reductionem opponitur gula, quæ eſt appetitus delectationis ciborum, vt vltimi finis: datur enim hoc præceptum, vt mens quieſcat in Deo, vt vltimo fine. In quarto præcipitur honor, qui ex pietate debetur parentibus, non ſolùm quantùm ad reuerentiam, ſed etiam quantùm ad ſubuentionem, ſi ſint in neceſſitate, quia ſunt principia noſtri eſſe,

& gubernationis. Eadem ratione honoranda eſt patria, in qua nati, & nutriti ſumus, quantùm ad reuerentiam, & officia exhibenda. In honore autem parentum includitur omnium conſanguineorum reuerentia, & ſubuentio: ſimiliter, & pauperum ſubleuatio, & ſuperiorum obſeruantia, tùm ſpiritualem tùm ſæcularem publicam, vel priuatam poteſtatem habentium, ſicut ſunt Epiſcopi, Curati, Reges, Principes, Duces, Domini, Magiſtri, Tutores, vel alij huiuſmodi. In honore verò patriæ, intelligitur reuerentia, & officiorum impenſio erga omnes conciues, & patriæ amicos, ſecundùm propriam facultatem, & perſonarum decentiam. Contra hoc præceptum eſt impietas, irreuerentia, inobedientia, ingratitudo. In quinto prohibetur homicidium, quod iniuſtè fit vel opere, vel ore, hoc eſt, mandato; ſiue conſilio; vel ſit corde, hoc eſt conſenſu, ſub quo continetur ira, odium, & ſimilia; ſimiliter membri mutilatio, & omnis iniurioſa percuſſio, ſiue perſonalis iniuria. In ſexto omne malè ablatum per furtum, rapinam, vſuram, & fraudulentiam in emptionibus, & venditionibus, & conſequenter auaritia, vt opponitur iuſtitiæ. In ſeptimo omnis ſpecies luxuriæ, fornicatio, ſtuprum, raptus, adulterium, inceſtus, ſacrilegium, vitium contra naturam, & omnis tactus libidinoſus. In octauo iniuria, quæ fit verbo contra proximum in iudicio, & in communi locutione, vt colligitur *Leu.* 10. In iudicio, quidem falſitas actoris in accuſando, falſitas rei in ſui defenſione, falſitas teſtis in teſtificando, falſitas Aduocati in patrocinando, & falſitas Iudicis in iudicando. In communi autem locutione contumelia, detractio, ſuſurratio, irriſio, rixa, contentio, maledictio; item omne mendacium. In nono interior concupiſcentia rei alienæ, quæ eſt auaritia oppoſita liberalitati. In decimo concupiſcentia omnis actus venerei. 1. 2. *q.* 100. *ar.* 4. *&* 6. *&* 2. 2. *qu.* 13. *ar.* 2. *ad* 2. *& q.* 35. *art.* 3. *ad* 1. *& q.* 36. *art.* 4. *ad* 1. *& q.* 101. *art.* 1. *&* 2. *& ad* 1. *&* 3. *& q.* 105. *art.* 1. *& q.* 118. *art.* 3. *&* 4. *& q.* 122. *art.* 1. 2. *& ad* 3. *& ar.* 3. *& ad* 2. *& art.* 4. *& ad* 3. *& art.* 6. *& q.* 148. *art.* 2. *ad* 1. *& q.* 162. *ar.* 5. *&* 3. *ſent. diſt.* 27. *ar.* 5. *&* 3. *ſent. diſt.* 37. *art.* 5. *quæſt.* 1. *& opuſc.* 4. *per totum & q.* 8. *de malo ar.* 2. *& q.* 12. *art.* 3. *ad* 2. *& Quodl.* 5. *art.* 20. *ad* 2.

4. *Quomodo in obſeruantia ſabbati præcipitur diuinus cultus?*

In præcepto de ſanctificatione ſabbati præcipitur exterior Dei cultus ſub ſigno ſenſibili communis beneficij creationis mundi, à quo Deus requieuiſſe dicitur die ſeptima, in cuius ſignum ſeptima dies mandatur ſanctificanda, id eſt, deputanda ad vacandum Deo, *Exod.* 20. Non datur autem hoc præceptum de interiori cultu, qui conſiſtit in oratione, & deuotione, quia ſecundùm Caietanum, talis cultus ſecundùm ſe eſt finis huius præcepti; qui eſt quies mentis in Deo: finis autem præcepti non cadit ſub præcepto:

Eſt

Eſt tamen hic cultus in præcepto, vt eſt ratio exterioris cultus: tenetur enim homo attentè vacare exteriori cultui, ita vt aduertenter mentem notabiliter non auertat. *ead. q. art. 4, & 1. 2. q. 100. art. 9. ad 2.*

5. *Quomodo in obſeruantia ſabbati prohibetur opus ſeruile?*

IN obſeruantia ſabbati prohibetur opus ſeruile, vt dicitur *Leuit. 23.* Hoc autem propriè eſt opus corporale, in quo vnus homo alteri ſeruit, quod culti exteriori opponitur. Et ideo opus corporale, quod ad cultum Dei pertinet, non prohibetur in die ſabbati, quia hoc eſſet contrarium fini obſeruationis ſabbati; homo enim ad hoc à corporalibus operibus abſtinet in die ſabbati, vt vacet operibus ad Dei ſeruitutem pertinentibus: & propter hoc, ſicut dicitur *Matth.* 12. ſabbatis ſacerdotes in templo ſabbatum violant, id eſt, corporaliter in ſabbato operantur, & ſine crimine ſunt. Sacerdotes etiam in ſabbato circumferentes arcam, non traſgrediebantur præceptum de ſabbati obſeruatione. Similiter nullius ſpiritualis actus exercitium eſt contra obſeruantiam ſabbati, puta, ſi quis doceat verbo, vel ſcripto. Opera etiam corporalia, quæ non pertinent ad ſeruientes, ſed ſunt communia ſeruis, & liberis, poſſunt fieri in ſabbato: & ideo opus corporale, quod pertinet ad conſeruandam ſalutem proprij corporis, non eſt contra obſeruantiam ſabbati: & propter hoc Machabæi non polluerunt ſabbatum, pugnantes ad ſui defenſionem die ſabbati, vt legitur Machab. 2. *Nec etiam Elias fugiens à facie Iezabel in die ſabbati. Dominus etiam* Matth. 12. *excuſabat Diſcipulos ſuos, qui colligebant ſpicas in die ſabbati propter neceſſitatem, quam patiebantur.* Similiter opus corporale, quod ordinatur ad ſalutem corporalem alterius, poteſt fieri in ſabbato, vt patet ex verbis Domini Ioann. 7. *Mihi indignamini, quia totum hominem ſaluum feci in ſabbato.* Vnde excuſantur medici, & alij ſuam ad hoc operam exhibentes: excuſantur etiam qui pro egeno laborant, dummodo in graui neceſſitate ſit. Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad euitandum imminens damnum rei exterioris, non violat ſabbatum, ſecundùm illud Matth. 12. *Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem, & ſi ceciderit ſabbato in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam?* & ſic licet tempore meſſis metere, & tempore autumni vindemiare, & ſerere, cum timetur periculum temporis non opportuni: & ratio eſt iam dicta, quia opera corporalia, quæ ordinantur ad conſeruationem propriæ ſalutis, vel alienę vel ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non ſunt ſeruilia, ſed communia ſeruis, & liberis. Similiter poteſt fieri opus corporale in ſabbato propter ſuperioris auctoritatem: Vnde Dominus præcipit Iudæis, vt circumciderent in die ſabbati, vt dicitur Ioan. 7. *Addit etiam Caiet. quod ſunt licita multa opera corporalia ex probata conſuetudine populi Chriſtiani Prælatis ſcientibus, & non reprehendentibus,*

bus, vt coquere cibos, itinerare, & facere aliud opus corporale poſt tot horas diei; quia initium, & finis feſtorum attenditur iuxta conſuetudinem regionum, vt patet de ferijs. cap. quoniam. Eſt etiam licita ex conceſſione Eccleſiæ piſcatio piſcium, qui non omni tempore capiuntur, vt halecum, thynnorum, & ſimilium. cap. licet. eod. tit. Prohibentur præterea de iure canonico opera non ſeruilia: Hæc autem ſunt tria. Primùm eſt mercatus. cap. 1. de ferijs. qui fit bis, vel ter in anno, dicunturq. nundinæ, vel fit ſingulis hebdomadibus; vel fit quotidie, & dicuntur emptiones, & venditiones; niſi vendantur neceſſaria ad victum. Secundùm eſt iuramentum, niſi pro pace, vel alia neceſſitate præſtetur. cap. 1. eodem. Tertiùm eſt ſtrepitus iudicialis, niſi pietas ſuadeat, & neceſſitas vrgeat. cap. finali eodem. Hinc excuſantur iudices in villis ſuis ius ruſticis dicentes diebus feſtis, ne diurnum laborem perdant neceſſarium ad victum. Similiter ius alijs dicentes, ſi non poteſt teſtis, vel iudex poſtea haberi. Quod autem dictum eſt de obſeruatione ſabbati, intelligendum eſt de omnium feſtorum celebratione. ead. q. art. 4. ad 3. & 3. ſent. diſt. 37. art. 5. q. 1. ad 2. & opuſc. 4.

6. *Quomodo præceptum de ſanctificatione ſabbati eſt morale?*

PRæceptum de ſanctificatione ſabbati eſt partim morale, partim cæremoniale: morale quidem quantùm ad hoc, quod homo deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum diuinis: cæremoniale verò, inquantum in hoc præcepto determinatur ſpeciale tempus ad vacandum diuinis in ſignum creationis. Ponitur autem inter præcepta Decalogi, inquantum eſt morale, non inquantum eſt cæremoniale. *ead. q. art. 4. ad 1. & 3. ſent. diſt. 37. art. 5. q. 1.*

7. *Quomodo obſeruantia diei Dominicæ in noua lege ſuccedit obſeruantiæ ſabbati?*

OBſeruantia diei Dominicæ in noua lege ſuccedit obſeruantiæ ſabbati ex conſtitutione Eccleſiæ, & conſuetudine populi Chriſtiani, in memoriã reſurrectionis CHRISTI, qui reſurrexit diluculo, illuceſcente iam die Dominico, quando claritas radiorum ſolis incepit apparere. Obligat autem ex præcepto Decalogi, quantùm ad hoc, quod homo deputet aliquod tempus, quo Deo exhibeat exteriorem cultum. Determinatio verò diei, & exterioris cultus, qui eſt Miſſæ intereſſe, *habetur ex inſtitutione Eccleſiæ, de celeb. Miſſ. cap. dolentes. de conſ. diſt. 1. cap. Miſſa & diſt. 3. cap. 1.* Ex qua ſunt etiam aliæ feſtiuitates celebrandæ, quæ enumerantur *d. cap. 1. de conſ. diſt. 3. & cap. conqueſtus. de fer.* Sunt autem iſtæ. *Natiuitatis Dom. S. Steph., S. Ioann. Euangel. SS. Innocent. S. Silueſt. Circumciſ. Epiphan. Paſch.* cum duobus ſequentibus, *Aſcenſ. Pentecoſt.* cum duobus ſequentibus, *Natiuit. S. Ioan. Bapt. Natiuitatis. Annuntiat. Purification. & Aſſumpt. B. Mariæ, SS. duodecim,* & S. Pauli *Apoſt. S. Laurentij. Dedication. S. Michaelis Archang. S. Martini, omnium Sanctorum, alio-*

rum

rumque dierum, quos ſinguli Epiſcopi in ſuis diœceſibus cum Clero, & populo duxerint venerandos, & *Conc. Trid. decreuit ſeſſ.* 25. *cap.* 12. *Inuentio. S. Crucis,* & *cap. crucis de conſ. diſt.* 3. *Corporis Chriſti, Clem. ſi dominum de reliq. & ven. Sanct.* In feſtis tamen *S. Silueſtri*, & *S. Martini* ſeruanda eſt conſuetudo loci. Sunt etiam aliæ feſtiuitates celebrandæ ex particulari conſuetudine loci, quæ eſt ſeruanda à degentibus in illo loco. *Cap. illa autem. diſt.* 12. Ex præcepto etiam Eccleſiæ in die Dominico, ſicut & in alijs feſtis prædictis ceſſandum eſt ab operibus ſeruilibus, quæ poſſent nos à diuino cultu impedire *cap. ieiunia de conſ. diſt.* 3. & *cap. licet de fer.* Non eſt autem ita arcta prohibitio operandi in die Dominica, ſicut erat in die ſabbati; ſed quædam opera conceduntur in die Dominica, quæ in die ſabbati prohibebantur, ſicut decoctio ciborum, & alia huiuſmodi: & etiam in quibuſdam operibus prohibitis facilius propter neceſſitatem diſpenſatur in noua, quàm in veteri lege, quia obſeruatio Dominicæ non eſt figuralis, ſicut fuit obſeruatio ſabbati; ſignificabat enim quietem ab opere creationis: figura autem pertinet ad proteſtationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet. *ead. q. art.* 4. *ad* 1. & 4. & 3. *ſent. vbi ſup, art.* 5. *q.* 2. *ad* 3. & 4.

8. *Quare in quarto præcepto longæuitas promittitur honorantibus parentes?*

LOngæuitas promittitur honorantibus parentes, non ſolùm quantùm ad futuram vitam, ſed etiam quantùm ad præſentem, ſecundùm illud Apoſt. 1. ad. Timot. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ*; & hoc rationabiliter; qui enim eſt gratus beneficio, meretur ſecundùm quamdam congruentiam, vt ſibi beneficium conſeruetur: beneficium autem vitæ corporalis, poſt Deum, à parentibus habemus: & ideo ille, qui honorat parentes, quaſi beneficio gratus, meretur vitæ conſeruationem. Quandoque tamen illi, qui ſunt pij in parentes, citiùs vita priuantur; alij verò, qui ſunt impij in parentes, diutiùs viuunt, quia bona temporalia, vel mala, cadunt ſub merito, vel demerito, inquantum ordinantur ad vitam æternam. Et ideo tantùm dat Deus viris iuſtis de bonis temporalibus, vel etiam de malis, quantùm eis expedit ad perueniendum, ad vitam æternam 1. 2. *q.* 114. *art.* 10. & 2. 2. *q.* 122. *ar.* 5. *ad* 4.

QVÆSTIO CX.

De Præceptis legis humanæ.

Quando præcepta legis humanæ vim habent obligandi?

PRæcepta legis humanæ, tàm Eccleſiaſticæ, quàm ſecularis, habent vim obligandi in foro conſcientiæ à lege æterna, à qua lex humana deriuatur. Primò quidem, ſi lex ſit iuſta; Secundò, ſi ſit promulgata; Tertiò, ſi ſit vſu recepta; Quartò ſi non ſit probabiliter ignorata, quando. ſcilicet aliquis habet ſufficiens impe-

impedimentum, propter quod ſcire non potuit; ſicut ſi fuit in carcere, vel in terris extraneis, vel propter aliquod ſimile. Iſtæ conditiones colliguntur *diſt.* 4. *erit.* Dicitur autem lex iuſta, primò quidem ex fine, ſi ordinetur ad bonum commune *d. cap. erit.* Secundò ex agente, ſi inſtituatur ab eo, qui habet poteſtatem; ita vt non excedat limites ſuę poteſtatis. *diſt.* 8. *quo iure.* Tertiò ex forma, ſi ſeruet æqualitatem proportionis in ordine ad bonum commune, vt non plus oneret ſubditum, qui minus eſt onerandus. Sunt tamen præcepta legis obſeruanda propter ſcandalum vitandum, ſi lex ſit iniuſta per cõtrarietatem ad prædicta, cum ſcilicet ordinatur ad proprium bonum, vel excedit limites poteſtatis, vel non ſeruat æqualitatem pro portionis, ſecundùm illud *Matth.* 5. *Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo, & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.* Si autem lex ſit iniuſta, quia eſt contra bonum diuinum, ſicut ſi inducit ad idololatriam, vel ad quodcumque aliud, quod fit contra legem diuinam, nullo modo ſunt eius præcepta obſeruanda, & ſic intelligitur illud Act. 4. *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Obligant autem ad mortale, ſecundùm Caiet. primò ex intentione præcipientis, quando ſcitur talem fuiſſe eius intentionem. Secundò ex contemptu præcepti, vel præcipientis, quando quis non vult obedire. Tertiò ex pœna debita peccato mortali, ſicut cum monitione præmiſſa præcipitur ſub pœna excommunicationis, vel ſub pœna maledictionis à Deo, vel indignationis Apoſtolorum, vel ex grauitate pœnę, vt pœnę capitis, vel amiſſionis omniũ bonorũ, vel perpetui exilij. Quartò ex grauitate materiæ, ſi ſit grauis res, quæ præcipitur. Sunt autem iſta præcepta à ſubditis, & Principe obſeruanda. Quamuis enim Princeps ſit à lege ſolutus quantùm ad vim coactiuam per pœnam, quæ inducit ad obſeruantiam legis, quia lex non habet vim coactiuam, niſi ex Principis poteſtate, qui non cogitur à ſeipſo: ſubditur tamen legi quantùm ad vim directiuam,* de conſt. cap. *cum omnes. per ipſam enim auctoritate legis æternæ diriguntur actus humani in debitum finem. Vnde ſtante lege, ſi Princeps facit contra eam, peccat contra legem humanam, & diuinam. Si autem Pprinceps diſpenſando, ad libitum eximit ſe, & ſubditum à lege, non peccat contra legem humanam, vt* dicit. Caiet. *quia poteſt eam à ſe, & alio tollere: ſed peccat contra legem naturalem, quæ pars, & præcipuè caput conſonare debet ſuo toti; cui etiam improperatur à Domino* Matt. 23. *Qui dicit, & non facit, & qui alijs onera grauia imponit, & ipſe nec digito vult ea mouere.* *1. 2. q. 90. art. 4. & q. 92. art. 2. & q. 96. art. 4. & 5. ad 3. & art. 6. & q. 97. art 1. & 3. & q. 99. art. 6. & 2. 2. q. 88 art. 10. ad 2. & q. 105. art. 1. & q. 186. art. 9. & ad 2. & 2. ſent. diſt. 41. q. 1. art. 1. ad 4. & Quodl. 1. art. 19. & Quodl. 8. art. 13.*

QVÆSTIO CXLI.

De Fortitudine.

In quo fortitudinis actus conſiſtit?

AD fortitudinem pertinet firmitatem animi habere contra gra-

grauia pericula, quæ ſunt pericula mortis, maximè eius, quæ eſt in bello iuſto, quod eſt duplex; generale, cum aliqui decertant in acie; & particulare, cum aliquis iudex, vel etiam priuata perſona non recedit à iuſtitia timore gladij imminentis, vel cuiuſcumque periculi, etiam mortiferi. 2. 2. q. 123. art. 1. 2. 4. & 5.

QVÆSTIO CXII.

De Martyrio.

1. *Quomodo martyrium eſt actus fortitudinis?*

MArtyrium eſt actus fortitudinis, quia in martyrio homo firmiter ſtat in fide, & iuſtitia, contra perſequentium impetus, & propter hoc de Martyribus legitur: *Fortes facti ſunt in bello.* 2. 2. *quæſt.* 114. *art.* 1. & 2.

2. *Quomodo martyrium cadit ſub præcepto?*

MArtyrium cadit ſub præcepto ſecundùm præparationem animi, vt ſcilicet homo ſit paratus mortem ſuſtinere propter Chriſtum. Non debet tamen occaſionem dare Infidelibus, iniuſtè agendo eos irritando. *ead. q. art.* 1. *ad* 3. & *art.* 3. *ad* 1. & *Quodl.* 4. *art.* 20.

3. *Quis propriè dicitur Martyr?*

MArtir propriè dicitur, qui ſuſtinet mortem propter Chriſtum, quaſi teſtis fidei Chriſtianæ: & ideo, qui tolerat carcerem, vel exilium, vel vulnera propter fidem Chriſti, niſi ex his ſequatur mors, non dicitur propriè Martyr. Dicitur etiam Martyr, qui ſuſtinet mortem, non ſolùm pro confeſſione fidei, ſed etiã pro quocumque bono faciendo, vel pro quocumque malo vitando propter Chriſtum, quia hoc pertinet ad fidei proteſtationem. Vnde in Eccleſia celebratur martyrium S. Ioannis Baptiſtæ, qui non pro neganda fide, ſed pro reprehensione adulterij mortem ſuſtinuit. Non licet tamen aliquem pro Martyre, & conſequenter pro ſancto venerari abſque Romanæ Eccleſiæ auctoritate, etiam ſi per eum miracula fierent, *de reliq. & ven. Sanct. c.* 1. *ead. q.* 4. 4. & *ad* 3. & 4. & *art.* 5. & *ad* 1. & 4. *ſent. di.* 49. *q.* 5. *a.* 3. *q.* 1. *ad* 9. & 10.

QVÆSTIO CXIII.

De Timore.

1. *Quando timor eſt peccatum?*

TImor eſt peccatum, quando aliquis fugit ea, quæ ratio dictat eſſe ſuſtinenda propter aliquod bonum. 2. 2. *q.* 125. *art.* 1.

2. *Quando timor eſt peccatum mortale?*

TImor eſt peccatum mortale, quando aliquis ex conſenſu voluntatis ita refugit periculũ mortis, vel quodlibet aliud malum temporale, vt ſit paratus facere aliquid, quod eſt prohibitum, vel prætermittere

tere aliquid, quod eſt præceptum in lege diuina. *ead. q. art. 3.*

QVÆSTIO CXIV.

De Intimiditate.

Quando intimiditas eſt peccatum mortale?

INtimiditas eſt peccatum mortale, quando homo ex conſenſu deliberato non timet ſibi malum notabiliter: quod contingit, vel ex defectu amoris, ſi aliquis minùs, quàm debeat timeat mortem, & alia temporalia mala propter hoc, quod minùs debito amet vitam, & alia temporalia bona, vel ex ſuperbia animi de ſe præſumentis, & alios contemnentis, ſecundùm illud Iob. 41. *Factus eſt, vt nullum timeret, omne ſublime videt*. Si autem prouenit ex ſtoliditate, eſt peccatum veniale: & ſi ſit inuincibilis, excuſat à peccato. 2. 2. *q.* 126. *art.* 1.

QVÆSTIO CXV.

De Magnanimitate.

Quod eſt proprium magnanimi?

MAgnanimi eſt magna operari in qualibet virtute, quæ ſunt magno honore digna. Vnde magnanimitas eſt circa magnum honorem 2. 2. *q.* 129. *art.* 2. *&* 4. *ad* 1.

QVÆSTIO CXVI.

De Ambitione magnanimitati oppoſita.

Quomodo ambitio eſt peccatum.

AMbitio, quæ importat immoderatum appetitum honoris, eſt peccatum. Primò quidem per hoc, quod aliquis appetit honorem de excellentia, quam non habet, *vel abſolutè: ſecundùm Caietanum, ſi non ſit dignus illo honore; vel relatiuè, ſi non ſit dignus reſpectu dignioris*, quia honor importat quamdam reuerentiam alicui exhibitam in teſtimonium eius excellentiæ. Secundò eſt peccatum per hoc, quod honorem ſibi cupit, non referendo ipſum in Deum actu, vel habitu: quia illud, in quo homo excellit, non habet à ſeipſo; ſed à Deo. Et ideo ex hoc non debetur ſibi principaliter honor, ſed Deo. Tertiò per hoc, quod appetitus eius in ipſo honore quieſcit, non referendo ipſum ad vtilitatem aliorum, quia illud, in quo homo excellit, datur homini à Deo, vt ex eo alijs proſit. *Eſt autem peccatum mortale, ſi aliquis in honore vt vltimo fine quieſcat, puta ſi paratus eſt mortaliter peccare, vt honorem, vel dignitatem conſequatur. Similiter ſi appetat honorem propter finem, qui ſit peccatum mortale, ſicut propter auaritiam, vindictam, luxuriam, & huiuſmodi*. 2. 2. *q.* 132. *art.* 1. *& q.* 9. *de malo art.* 2.

QVÆSTIO CXVII.

De Inani gloria.

1. *Quomodo inanis gloria eſt peccatum?*

APpetitus gloriæ ſecundùm ſe non eſt peccatum, ſed appetitus inanis, vel vanę glorię eſt peccatum, ſecundùm illud Pſalm. 4. *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis men-*

mendacium. Poteſt autem gloria dici vana tripliciter. Primò quidem ex parte rei, de qua quis gloriatur, puta cum quis gloriatur de bono, quod non habet, vel de bono, quod non eſt gloria dignum, ſicut de aliqua re fragili, & caduca. Secundò ex parte eius, à quo quis gloriatur, puta hominis, cuius iudicium non eſt certum. Tertiò ex parte eius, qui gloriam appetit, qui appetitum gloriæ non refert ad honorem Dei, vel proximi vtilitatem. Dicitur autem gloria, clara notitia cum laude, ideſt, fama, coniuncta cum laude. *2.2. q. 132. art. 1. & q. 9. de malo art. 1.*

2. *Quare inanis gloria eſt periculoſum peccatum?*

INanis gloria eſt periculoſum peccatum, non ſolum propter grauitatem ſui, ſed etiam propter hoc, quod eſt diſpoſitio ad grauia peccata, inquantum per inanem gloriam redditur homo præſumptuoſus, & nimis de ſe confidens, & ſic etiam paulatim diſponit ad hoc, quod homo priuetur interioribus bonis. *ead. q. art. 3. ad 3. & q. 9. de malo art. 2. ad 4.*

3. *Quando inanis gloria eſt peccatum mortale?*

INanis gloria eſt peccatum mortale, ſi contrariatur dilectioni Dei, quòd dupliciter poteſt contingere: Primò quidem ex parte materiæ, de qua quis gloriatur, puta cum quis gloriatur de aliquo falſo, quod contrariatur diuinæ reuerentiæ, ſecundum illud Ezech. 28. *Eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum.* & 1. Cor. 4. *Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* vel etiam cum quis teſtimonium hominis præfert teſtimonio Dei, ſicut contra quoſdam dicitur *Ioan.* 12. Qui dilexerunt magis gloriam hominum, quam Dei; vel etiam (*vt dicit Caietanus*) cum quis gloriatur de peccato mortali, ſecundùm illud Pſal. 51. *Quid gloriaris in malitia?* Secundò ex parte eius, qui gloriatur, ſicut cum quærit humanam gloriam tamquam vltimum finem, pro quo conſequendo non prætermittit facere etiam ea, quæ ſunt contra Deum; vel cum appetit gloriam propter finem, qui eſt peccatum mortale, ſicut propter fornicationem. *ead. q. art. 3. & q. 9. de malo art. 2. ad 1. & 5.*

QVÆSTIO CXVIII.
De Dono, quod reſpondet fortitudini.

Quomodo fortitudo eſt donum Spiritus Sancti?

FOrtitudo eſt donum Spiritus Sancti, in quantum infundit menti hominis quamdam fiduciam perueniendi ad finem cuiuslibet operis inchoati, ſcilicet vitam æternam, & euadendi quæcumque pericula imminentia 2. 2. q. 139. art. 5.

QVÆSTIO CXIX.
De Abſtinentia.

Quomodo abſtinentia eſt virtus?

ABſtinentia eſt virtus, in quantum homo à cibis abſtinet pro con-

congruentia hominum, cum quibus viuit, & perſonæ ſuæ, & pro valetudinis ſuæ neceſſitate 2. 2. *q.* 146. *art.* 2.

QVÆSTIO CXX.

De Ieiunio.

1. *Quomodo ieiunium eſt actus virtutis?*

IEiunium eſt actus virtutis abſtinentiæ, quia aſſumitur principaliter ad concupiſcentias carnis reprimendas, & ad hoc, quod mens liberiùs eleuetur ad ſublimia contemplanda, & ad ſatisfaciendum pro peccatis. Si autem aliquis tantùm de cibo ſubtrahat, vt natura conſeruari non poſſit, non eſt actus virtutis, quia *vt Hieronimus dicit, & refertur de conſecr. diſtin.* 5. *cap.* non mediocriter, non differt, verum magno vel paruo tempore te interimas. Similiter etiam non eſt actus virtutis, ſi aliquis intantum virtutem naturæ debilitet per ieiunia, quod reddatur impotens ad debita opera peragenda, non ſolum liberalia, ſicut ad prædicandum, docendum, & huiuſmodi, ſed etiam mechanica ſecundum Caietanum, puta ad fodiendum, ædificandum, & ſimilia. 2. 2. *q.* 147. *art.* 1. *& ad* 2. *& Quodl.* 5. *art.* 18.

2. *Quomodò ieiunium cadit ſub præcepto?*

IEiunium cadit ſub præcepto iuris naturalis, in quantum eſt vtile ad deletionem culpæ præteritæ, & præſeruationem à culpa futura, & ad eleuationem mentis ad ſpiritualia. Sed determinatio temporis ieiunandi ſecundum conuenientiam, & vtilitatem populi Chriſtiani cadit ſub præcepto iuris poſitiui: & hoc eſt ieiunium Eccleſiæ. *eadem q. art.* 3 *&* 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 3. *art.* 2. *q.* 3. *& art.* 2. *q.* 1. *ad* 3.

3. *Quando traſgreſſio ieiunij eſt peccatum mortale?*

FRangens ieiunium peccat mortaliter contra præceptum Eccleſiæ, ſi ex contemptu, vel ſine rationabili cauſa ieiunium non ſeruat, quia ſic obuiat intentioni præcipientis *cap. ieiunia. de conſ. diſt.* 5. Si autem ex aliqua rationabili cauſa ieiunium ſoluit, & præcipuè in caſu, in quo etiam ſi præcipiens adeſſet, eum obligare non vellet, non peccat mortaliter. *Dicitur autem rationabilis cauſa* [*vt tradit Caietanus*] *ſimpliciter, & ſecundùm æſtimationem, ſine fraude, puta ſi alicui videatur, quòd ſit adeo debilis, vt non teneatur ieiunare licet in veritate non ſit in eo debilitas ſufficiens ad eximendum ſe à vinculo ieiunij: talis enim excuſatur à peccato mortali, ſed peccat venialiter, ſi hoc faciat abſque licentia paſtoris. Qui autem ſemel ſoluit ieiunium, non poteſt illo die ieiunare, nec nouum mortale committit, qui denuo comedit. Sed peccat mortaliter, quoties in die comedit cibos prohibitos, carnem, vel lacticinia, qui præceptum ieiunij eſt affirmatiuum, & ſemel fractum non poteſt illo die ſeruari: comedere autem cibos prohibitos, eſt præceptum negatiuum,*

quod

quod obligat ad mortale, quoties comeduntur ead. q. art. 3. ad 2. & 4. ſent. vt ſup. art. 1. q. 3. ad 3.

4. *Qui tenentur ad ieiunia Eccleſiæ?*

OMnes communiter obligantur ad ieiunia ab Ecclesia inſtituta, niſi in eis fuerit aliquod ſpeciale impedimentum. Vnde illi, in quibus eſt euidens cauſa non ieiunandi, poſſunt per ſe ipſos licitè ieiunium ſoluere, præſertim conſuetudine interueniente, vel ſi non poſſet de facili recurſus ad ſuperiorem haberi: in quibus verò cauſa eſt dubia, debent ad ſuperiorem recurrere, qui habeat poteſtatem in talibus diſpenſandi. *ead. q. art. 4.*

5. *Quare pueri, ſenes, prægnantes, & lactentes excuſantur à ieiunio?*

IN pueris maximè eſt euidens cauſa non ieiunandi, tùm quia indigent frequenti cibo, & non multo ſimul aſſumpto, propter debilitatem naturæ; tùm etiam, quia indigent multo nutrimento propter neceſſitatē augmenti. Et ideo quamdiu ſunt in ſtatu augmenti, quod eſt, vt in pluribus, vſque ad finem tertij ſeptennij, non tenentur ad ieiunia obſeruanda. Conueniens tamen eſt, vt etiam in hoc tempore ſe ad ieiunium exerceant plus, vel minùs, ſecundùm modum ſuæ ætatis: & quandoque magna tribulatione imminente in ſignum pœnitentiæ arctioris etiam pueris ieiunia inducuntur. *In ſenibus etiam eſt euidens cauſa non ieiunandi ex prima ratione. ſecundùm Caietanum, quia indigent frequenti cibo propter debilitatem naturæ, & non multo ſimul aſſumpto, quod contingere videtur communiter anno ſexageſimo, quia ſexagenarius prope interitum eſt;* ſecundùm illud Pſalm. 89. Dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni. *In prægnantibus autem, & lactentibus eſt euidens cauſa non ieiunandi ex ſecunda ratione, quia indigent multo nutrimento propter neceſſitatem augmenti ipſius prolis, niſi ſint ita robuſtæ, vt vna comeſtio ſibi, & proli ſufficeret ead. q. art. 4. ad 2. & 4. ſent. vbi ſup art. 2. q. 2. & ad 1.*

6. *Quando peregrinatio, & labor corporalis excuſant à ieiunio?*

SI peregrinatio, & operis labor commodè differri poſſint, aut diminui abſque detrimento corporalis ſalutis, & exterioris ſtatus, qui requiritur ad conſeruationem corporalis, vel ſpiritualis vitæ, non ſunt propter hoc Eccleſiæ ieiunia ſoluenda. Si autem immineat neceſſitas ſtatim peregrinandi, vel etiā multùm laborandi, vel propter conſeruationem vitæ corporalis, vel propter aliquod neceſſarium ad vitam ſpiritualem, & ſimul cum hoc non poſſint Eccleſiæ ieiunia obſeruari, non obligatur homo ad ieiunandum, quia non videtur fuiſſe intentio Eccleſiæ ieiunia ſtatuentis, vt per hoc impediret alias pias, & magis neceſſarias cauſas. Videtur tamen in talibus recurrendum eſſe ad ſuperioris, vel ſacerdotis ſui diſpenſationem, niſi fortè vbi ita

eſt conſuetum; quia ex hoc ipſo quod Prælati diſſimulant, videntur annuere. *ead. q. art. 4. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 3. ad 1. & 3.*

7. *Quando pauperes excuſantur à ieiunio?*

PAuperes, qui poſſunt ſufficienter habere, quod eis ſufficiat ad vnam commeſtionem, non excuſantur à ieiunijs Eccleſiæ propter paupertatem; à quibus tamen excuſari videntur illi, qui fruſtatim eleemoſynas mendicant, qui non poſſunt ſimul habere, quod eis ad victum ſufficiat. *ead. q. art. 4. ad 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 3. ad 2.*

8. *Quæ ſunt tempora ieiunij ab Eccleſia determinata?*

IN Quadrageſima ante ſolemnitatem Paſchalem Eccleſia ſtatuit eſſe ieiunandum, cap. Quadrageſima. *de conſ. diſt. 5.* quia ieiunium ordinatur ad deletionem culpæ, & eleuationem mentis in Deum. In Paſchali autem ſolemnitate culpæ per baptiſmum relaxantur, qui ſolemniter in vigilia Paſchæ celebrantur, quando recolitur Dominica ſepultura, quia per baptiſmum conſepelimur Chriſto in mortem, *vt dicitur Rom.* 6. In feſto Paſchæ oportet maximè mentem hominis per deuotionem eleuari ad æternitatis gloriam, quam Chriſtus reſurgendo inchoauit. Eadem ratione in vigilijs præcipuarum feſtiuitatum eſt indictum ieiunium, quia in his oportet per mentis eleuationem nos præparari ad feſta futura deuotè celebranda. *Sunt autem vigiliæ Apoſtolorum, præter vigilias ſanctorum Philippi, & Iacobi, & S. Ioannis Euangeliſtæ, quæ ipſorum ſolemnitas tempore Paſchali, iſtius infra octauam Nat. Domini celebratur, cap. 2. de obſeru. ieiu. Similiter vigiliæ Natiuitatis Domini, & Aſſumptionis B. Mariæ, cap. 1. eodem. Vigiliæ autem omnium Sanctorum, S. Laurentij, Natiuitatis S. Ioannis Baptiſtæ, & Pentecoſtes, ſunt in obſeruatione ieiunij celebrandæ ex communi conſuetudine.* Propter hoc etiam in quatuor anni temporibus ex inſtitutione Eccleſiæ eſt ieiunandum, *diſt. 75.* per multa cap. quia in eis ſacri Ordines conferuntur, ad quorum ſuſceptionem oportet per ieiunium præparari & eos, qui ordinant, & illos qui ordinandi ſunt, ac etiam totum populum, pro cuius vtilitate ordinantur. Cum autem vigiliam in Dominica contigerit venire, in die ſabbati præcedentis eſt ieiunandum *cap. 1. & 2. de obſeru. ieiun., ead. q. art. 5.*

9. *Quomodo vnica comeſtio requiritur ad ieiunium?*

AD ieiunium requiritur vnica comeſtio; quia ieiunium eſt ab Eccleſia inſtitutum ad concupiſcentiam reprimendam; ita tamen, quod natura ſaluetur. Ad hoc autem ſufficere videtur vnica comeſtio. Poteſt tamen veſperi ſumi à ieiunantibus refectio panis, & fructus ſecundùm conſuetudinem regionis, dummodo non ſit multùm, ad ſuſtentandam naturam, vt dicit Na-

uar,

uar. *cap.* 21. *num.* 13. Non licet autem ſumere mane refectionem, veſpere cœnare, ſecundùm ipſum, niſi ratione medicinæ vel debilitatis, vel neceſſitatis agendi aliqua, nec conſuetudo excuſat. *ead. q. art.* 6.

10. *Quare Eccleſiæ ieiunium non ſoluitur per potum, vel medicina.?*

DVplex eſt ieiunium: vnum naturæ, quod requiritur ad Euchariſtiæ ſumptionem, & hoc ſoluitur per quemlibet potum etiam aquæ: aliud eſt Eccleſiæ ieiunium, & hoc non ſoluitur per potum, quia potus ſecundùm ſe non ſumitur ad nutrimentum, licet aliquo modo nutriat, ſed magis ad alterationem corporis, & digeſtionem ciborum aſſumptorum, niſi in fraudem hoc fiat. Eadem ratione non ſoluitur ieiunium per electuaria, vel per aliarum medicinarum aſſumptionem, quia licet electuaria aliquo modo nutriant, non tamen principaliter aſſumuntur ad nutrimentum, ſed ad digeſtionem ciborum, niſi fortè aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate aſſumat per modum cibi, ad famem extinguendam. *ead. q. art.* 6. *ad* 2. *&* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſupra, art.* 4. *ad* 1. *&* 3. *Vnde elicit Silu. verbò ieiunium q.* 3. *quod non ſoluunt ieiunium, qui ſumunt aliquid ad reparandum, ne potus noceat, vel ad ſuſtentandam naturam, vel ad dormiendum, & huiuſmodi, nec ſerui præguſtantes, vel facientes credentiam, quia hæc non fiunt per modum cibi; niſi fierent in fraudem ad ſubleuandam famem.*

11. *Quæ hora determinatur ieiunantibus ad comedendum?*

COnueniens hora comedendi determinatur ieiunantibus circa horam nonam, *de conſ. diſt.* 1. *cap. ſolent*, quia debita, & communis conſuetudo comedendi hominibus eſt circa horam ſextam, tùm quia iam videtur eſſe completa digeſtio, tùm etiam quia tunc præcipuè natura corporis humani indiget ne humores interiùs adurantur. Et ideo vt ieiunans aliquam afflictionem ſentiat pro culpæ ſatisfactione, conueniens hora comedendi taxatur ieiunantibus circa horam nonam. Quia tamen homines hodie communiter comedunt circa horam tertiam, vt notat Caietanus, conueniens hora comedendi eſt circa horã ſextam. Si autem talis taxatio temporis alicui multùm noceret, vel propter infirmitatem, vel ætatem, vel aliquid huiuſmodi, eſſet cum eo in ieiunio diſpenſandum, vt aliquantulum præueniret horam. *ead. q. art.* 7. *& ad* 3.

12. *Quare ieiunantibus inducitur abſtinentia à carnibus, ouis, & lacticiniis?*

ECcleſia ieiunantibus interdicit carnes, oua, & lacticinia, *diſt.* 4. denique, quia ieiunium ab Eccleſia eſt inſtitutum ad reprimendas concupiſcentias carnis: huiuſmodi autem cibis concupiſcentia fouetur, & roboratur. Et quia oua, & lacticinia ieiunantibus interdicuntur, inquantum ſunt ex animalibus exorta carnes habentibus, principaliùs interdicuntur carnes, quàm oua, vel la-

M 2 cticí-

ſicinia. *ead.q. art.* 8. *& ad* 3. *&* 4. *ſent.vbi ſupr.art.* 4. *q.* 1.

QVÆSTIO CXXI.

De Gula.

Quando gula eſt peccatum mortale?

GVla, quæ eſt inordinata concupiſcentia ciborum, ex ſuo genere non eſt peccatũ mortale, quia ſecundùm ſe non contrariatur charitati, neque quantùm ad dilectionem Dei, neque quantùm ad dilectionem proximi, ſed eſt peccatum mortale ſecundùm modum inordinationis. Si enim aliquis appetit delectationem ciborum, tamquam finem vltimum, paratus ſcilicet contra præcepta Dei agere, puta furari, vt delectationes huiuſmodi aſſequatur, ita eſt peccatum mortale; quia talis inordinatio repugnat charitati quantùm ad dilectionem Dei, qui debet diligi, vt vltimus finis. Si verò aliquis inordinatè appetit delectationem ciborum, vt id, quod eſt ad finem, puta ſi nimis appetit delectationem ciborum non tamen ita, quod propter hoc faceret aliquid contra legem Dei, ſic eſt peccatum veniale, *Eſt etiam peccatum mortale, ſi aliquis ex ſuperfluitate cibi, & potus probabiliter timet aliquod peccatum mortale, puta luxuriam, ad quam ſcit ſe pronum eſſe. Similiter, quando aliquis ex tali ſuperfluitate infert ſibi notabile nocumentum corporis, puta febrem, & huiuſmodi, ſi hoc aduertat: ſic enim contrariatur charitati, qua quis tenetur ſe ipſum diligere.* 2. 2. *q.* 148. *art.* 2. *& q.* 14. *de malo art.* 2.

QVÆSTIO CXXII.

De Sobrietate.

1. *In quo attenditur ſobrietas?*

SObrietas ſpecialiter attenditur circa potum, qui ſua fumoſitate natus eſt cerebrum perturbare, ſicut vinum, & omne quod inebriare poteſt. 2. 2. *q.* 149. *art.* 1.

2. *In quibus ſobrietas requiritur?*

SObrietas requiritur in ijs, in quibus eſt maior pronitas ad concupiſcentias, quas oportet per virtutem refrænari, & ideo requiritur in iuuenibus, in quibus viget concupiſcentia propter feruorem ętatis, & in mulieribus, in quibus non eſt ſufficiens robur mentis ad hoc, quod concupiſcentijs reſiſtant. Requiritur etiam in eis, quibus eſt magis neceſſaria ad operationem ipſorum; quia vinum immoderatum impedit vſum rationis. Et ideo Epiſcopis, & alijs Eccleſiæ Miniſtris, qui mente deuota debent ſpiritualibus officijs inſiſtere, & Principibus ſæcularibus, qui per ſapientiam debent populum ſubditum gubernare, ſpecialiter ſobrietas indicitur, *ead. qu. art.* 4.

QVÆ-

QVÆSTIO CXXIII.

De Ebrietate.

1. Quando ebrietas eſt peccatum mortale?

EBrietas poteſt eſſe sine peccato, si aliquis neſciat potum eſſe immoderatum, & inebriantem. Si verò percipiat potum eſſe immoderatum, non tamen inebriantem, eſt peccatum veniale. Si autem aliquis aduertat potum eſſe immoderatum, & inebriantem, & tamen magis vult inebriari, quàm à potu abſtinere, ebrietas eſt peccatum mortale, quia sic homo volens, & ſciens priuat ſe vſu rationis, per quam in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia vitat. 1. 2. *q.* 88. *art.* 5. *ad* 1. *&* 2. 2. *q.* 150. *art.* 2.

2. Quare aſſiduitas ebrietatis eſt circumſtantia conſtituens ſpeciem peccati mortalis?

ASsiduitas facit ebrietatem eſſe peccatum mortale, vt dicit *Auguſt. in ſermone 4. de Purgatorio*, non propter ſolam iterationem actus, ſed quia non poteſt eſſe, quod homo aſſiduè inebrietur, quin ſciens, & volens ebrietatem incurrat, dum ſæpe experitur fortitudinem vini, & ſuam habilitatem ad ebrietatem. Vnde reddit peccatum ad ſuam naturam. 1. 2. *vbi ſupra*, *&* 2. 2. *quæſt.* 150. *art.* 2. *ad* 1.

3. Quando ebrietas excuſat à peccato ſequenti?

SI ebrietas fuit sine peccato totaliter, aliquis excuſatur à peccato ex ebrietate ſequenti, sicut fortè accidit Lot, qui excuſatur ab inceſtu propter ebrietatem, *ſecundùm Auguſt. contra Fauſt. lib.* 22. *cap.* 44. Si autem ebrietas fuit culpabilis; sic non totaliter aliquis excuſatur à peccato ſequenti; quia dans operam rei illicitæ incidit in ſequens peccatum. Vnde, vt dicit *Ariſt. in* 3. *Eth. cap.* 5. ebrijs duplices pœnæ inſtitutæ ſunt propter duo peccata, quæ committunt, ſcilicet ebrietatem, & peccatum, quod ex ebrietate ſequitur: diminuitur tamen peccatum ſequens ratione ignorantiæ adiunctæ. 1. 2. *q.* 77. *art.* 4. *ad* 4. *&* 2. 2. *vbi ſup. art.* 4. *&* *q.* 15. *de malo. art.* 2. *ad* 9.

QVÆSTIO CXXIV.

De Caſtitate.

Quomodo caſtitas eſt virtus?

CAſtitas, quæ à caſtigatione nominatur, eſt virtus ex hoc, quod cõcupiſcentia delectationis venereorum caſtigatur, quæ ad modum pueri eſt refrænanda. 2. 2. *qu.* 151. *art.* 1.

QVÆSTIO CXXV.

De Virginitate.

In quo virginitatis conſiſtit formalis ratio?

TRia requiruntur ad virginitatem. Primùm eſt integritas ſignaculi corporalis, quod per accidens ſe habet ad virginitatem.

Secundùm eſt abſtinentia à delectatione, quæ conſiſtit in ſeminis reſolutione, quod ſe habet materialiter. Tertiùm eſt propoſitum perpetuò abſtinendi à tali delectatione, quod ſe habet formaliter in virginitate; & in hoc ſecundùm Caietanum, ſtatus virginitatis differt à ſtatu caſtitatis, ad quam non requiritur propoſitum perpetuò abſtinendi à tali delectatione, ſed vſque ad ſtatum coniugalem. 2. 2. q. 152. art. 1. & 4. ſent. diſt. 34. q. 3. art. 1. & Quodl. 6. art. 18.

QVÆSTIO CXXVI.

De Vitio luxuriæ.

1. Quomodo luxuria eſt peccatum mortale?

OMnis luxuriæ actus præter legem matrimonij, ſiue exterior, ſiue interioris concupiſcentiæ, dummodo ei ratio conſentiat, eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ſecundùm diuerſas ſpecies actus venerei, vt infra patebit. Eſt autem hoc peccatum ita incentiuum, quod non niſi fugiendo vincatur, ſecundùm illud 1. Corinth. 6. *Fugite fornicationem.* Vincitur autem quatuor modis. Primò quidem occaſiones exteriores fugiendo, puta ſocietatem, & omnia inducentia occaſionaliter ad hoc peccatum. Secundò turpibus cogitationibus aditum non præbendo; quia ſunt occaſio excitandæ concupiſcentiæ. Tertiò orationibus inſiſtendo, quia niſi Dominus cuſtodieris ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. Quartò licitis occupationibus vacando, quarum melior eſt ſtudium Scripturarũ. *Vnde 1. ad Tim. 4. dicit Apoſtolus: Dum venio, attende lectioni q. 15. de malo. art. 1. & 2. & opuſc. 4. & 18. c. 9.*

2. Quomodo ſpecies luxuriæ diſtinguuntur?

DIuerſæ ſpecies luxuriæ aſſignantur ſecundùm diuerſitatem obiecti, quod eſt materia actus venerei, & quia in actu venereo femina ſe habet ſicut patiens, & materia, vir autem ſicut agens; ideo diuerſificantur iſtę ſpecies magis ex parte feminæ, quàm viri. Vnde ſi vir habet vxorem, & ad aliam accedit, ſemper ex parte ſua eſt adulterium, quia contra fidem matrimonij agit, ex parte verò mulieris, ad quam accedit, quandoque eſt adulterium, quandoque habet rationem ſtupri, vel alicuius alterius, ſecundùm diuerſas conditiones mulierum ad quas accedit. 2. 2. q. 154. art. 1. & 8. ad 1.

3. Quomodo fornicatio eſt peccatum mortale?

FOrnicatio ſimplex, quæ eſt ſoluti cum ſoluta, eſt peccatum mortale, quia eſt vagus concubitus contra certitudinem prolis, & per conſequens contra eius educationem, quia ſolicitudo patris circa prolis educationem eſt propter eius certitudinem. Vnde hoc peccatum repugnat humanæ naturæ; quia natura-

turaliter homines ſunt ſoliciti de prolis certitudine, & educatione. Nec obſtat ſi aliquis fornicando ſufficienter prouideat proli de educatione; quia iudicandum eſt ſecundùm id, quod communiter accidit, & non ſecundùm id, quod in aliquo caſu poteſt accidere. Eſſe autem peccatum mortale adeò certa res eſt, vt contrarium pertinaciter aſſerere ſit hæreticum, *vt definitum eſt in Clemen. ad noſtrum de hæret. & habetur Eph. 5. Omnis fornicator non habet hæreditatem in Regno Chriſti. ead. q. art. 2. & opuſc. 4. & 3. cont. gent. cap. 122.*

4. *Quare fornicatio eſt grauiùs peccatum, quàm furtum?*

FOrnicatio eſt grauiùs peccatum quàm furtum, ſecundùm ſuam ſpeciem, quia grauiùs peccatum ex ratione ſuæ ſpeciei eſt, quod opponitur maiori bono: fornicatio autem eſt contra bonum hominis naſcituri: furtum verò eſt contra bona exteriora. *ead. q. art. 3.*

5. *Quare ſola fornicatio dicitur peccatum carnale?*

SOla fornicatio dicitur peccatum carnale, ſecundùm illud 1. *Cor.* 6. Omne peccatum quodcumq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat, quia in hoc peccato fit etiam iniuria corpori propter eius immunditiam. *1. 2. q. 72. art. 2. ad 4.*

6. *Quando oſcula, amplexus, & tactus ſunt peccata mortalia?*

OScula, amplexus, & tactus, ſecundùm ſuam ſpeciem, non ſunt peccata mortalia; poſſunt enim abſque libidine fieri, vel propter conſuetudinem patriæ, vel propter aliquam neceſſitatem, vel rationabilem cauſam. Sed ſunt peccata mortalia ex ſua cauſa, ſecundùm quod libidinoſa ſunt, quia fiunt propter delectationem fornicationis, vel alterius luxuriæ ſpeciei. Non ſolùm enim conſenſus in actum fornicationis eſt peccatum mortale, ſed etiam in delectationem talis peccati. Vnde non ſunt peccata mortalia ſecundùm ſuam ſpeciem, ſicut fornicatio, & adulterium, ſed ſolùm ſecundùm quod ordinantur ad conſenſum delectationis fornicationis. *1. 2. q. 74. art. 8 & 2. 2. q. 154. art. 4. & q. 15. de malo, art. 2. ad 18.*

7. *Quando nocturna pollutio eſt peccatum?*

NOcturna pollutio ſecundùm ſe non eſt peccatum, quia in dormiendo aliquis non habet liberum iudicium rationis, quod eſt ratio peccati, ſed ex ſua cauſa eſt peccatum, quæ poteſt eſſe triplex. Prima quidem eſt corporalis exterior, puta cum cauſatur ex ſuperfluitate cibi, vel potus. Si autem contingit ex debilitate, vel ſuperfluitate naturæ, eſt ſine peccato. Alia eſt animalis interior ſicut cum prouenit ex turpibus cogitationibus

præcedentibus, quæ ſunt ex concupiſcentia, & delectatione, circa quas frequentiùs accidit peccatum mortale propter facilitatem conſenſus. Sed ſi ſunt ſine concupiſcentia, & delectatione, puta cum aliquis cauſa diſputationis, vel lectionis cogitat de peccatis carnalibus, tunc nocturna pollutio, quæ ex hoc ſequitur, non habet rationem culpæ. Tertia eſt ſpiritualis exterior, puta cum in ordine ad talem effectum, ex operatione dæmonis commouentur phantaſmata dormientis, qui ex negligentia non ſe præparat contra dæmonis illuſiones. Vnde in ſero cantatur: *Hoſtemque noſtrum comprime, ne polluantur corpora*. Quandoque autem eſt abſque omni culpa hominis ex ſola nequitia dæmonis, ſicut in collationibus Patrum legitur, *collat.* 22. *cap.* 6. de quodam, qui ſemper in diebus feſtiuis pollutionem nocturnam patiebatur, hoc diabolo procurante, vt impediretur à ſacra communione. Quouis autem modo nocturna pollutio ſequatur, ſi ſit complacentia deliberata in delectatione pollutionis factæ, eſt peccatum mortale. 2. 2. *q.* 154. *art.* 5. *&* 3. *p. quæſt.* 80. *art.* 7.

8. *Quomodo ſtuprum eſt ſpecies luxuriæ?*

Stuprum, quod eſt defloratio virginis extra coniugium, eſt determinata ſpecies luxuriæ, quia addit ſpecialem deformitatem ex parte puellæ violatæ, ſcilicet eius damnificationem, quæ in ſe redditur minus habilis ad coniugium, quia ſi ſciretur, non inueniret ſuæ conditionis virum, & ponitur in via meretricandi, à qua retrahebatur, ne ſignaculum virginitatis amitteret: habet etiam deformitatem, ſcilicet iniuriam ex parte patris, vel alterius, qui eſt loco patris, qui de eius cuſtodia ſolicitudinem gerit, ſecundùm illud *Eccl.* 42. *Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quãdo faciat te in opprobriũ venire inimicis, & Eccl.* 7. *Filiæ tibi ſunt, cuſtodi corpus earum. ead. quæſt. art.* 6. *&* 4. *ſent. diſt.* 41. *art.* 4.

9. *Ad quid tenetur virginem deflorans?*

Deflorans virginem, ſi eam ſeducit ſub ſpecie matrimonij, vel importunis precibus, vt declarat Nauar. *cap.* 16. *num.* 17. tenetur eam ducere in vxorem antequam aliam duxerit, ſi ſint æqualis conditionis, vel ſi mulier ſit melioris conditionis. Sed ſi aliam duxerit, vel pater virginis dare noluerit, debet eam dotare, ita ſcilicet ſecundùm *Nauar. vbi ſupra*, quod accipiat talem virum, qualem virgo accepiſſet ad arbitrium boni viri, & aliquid amplius ob verecundiam, quam tota vita paſſura eſt, & ob contumelias, quas per hoc à ſuo viro eſt acceptura. Tenetur etiam patri ſatisfacere pro iniuria illata, & habetur *Exod.* 22. *& Deut.* 22. *& cap.* 1 *&* 2. *de adult.* Si autem vir ſit multo melioris conditionis, vel quantùm ad nobilitatem, vel quantùm ad diuitias, vel aliud ſignum euidens fraudis appareat, ad hoc non tenetur, quia præ-

præſumi poteſt probabiliter, quod mulier non fuerit decepta, ſed decipi ſe finxerit. Si autem mulier ſponte, vel leuiter rogata ſe obtulit, vt dicit idem Nauar. ad nihil tenetur in foro conſcientiæ. *ead. q. art. 6. ad 3. & 4. ſent. diſt. 28. art. 2. ad 3. & 4.*

10. *Quomodo raptus eſt ſpecies luxuriæ?*

RAptus eſt ſpecies luxuriæ, ratione ſpecialis deformitatis, ſcilicet violentiæ. Committitur autem raptus, cum virgo violenter abducitur à domo patris, & violenter corrumpitur, vel cum violenter abducitur, non tamen violenter corrumpitur, ſed de voluntate virginis, ſiue corrumpatur fornicatio concubitu, ſiue matrimoniali, qualitercumque enim violentia adſit, ſaluatur ratio raptus. Et quandoque quidem raptus in idem concurrit cum ſtupro, quando ſcilicet aliquis violentiam infert ad virginem illicitè deflorandam: quandoque autem inuenitur raptus ſine ſtupro, puta ſi aliquis rapiat viduam, vel puellam corruptam: quandoque inuenitur ſtuprum ſine raptu, ſicut ſi aliquis abſque violentiæ illatione virginem illicitè deflorat. *ead. q. art. 7. & 4. ſent. diſt. 41. art. 4.*

11. *Quomodo adulterium eſt ſpecies luxuriæ?*

ADulterium eſt determinata ſpecies luxuriæ propter ſpecialem deformitatem, quæ eſt ex vſu rei alienæ illicito, quod ad iniuſtitiam pertinet, & committitur ex parte viri, cum accedit ad mulierem non ſibi matrimonio copulatam; & ſic facit contra bonum propriæ prolis educandæ: vel cum accedit ad mulierem alteri per matrimonium copulatam, & ſic impedit bonum alienæ prolis. Committitur etiam ex parte mulieris coniugatæ, quæ per adulterium corrumpitur, cum virum ſuum derelinquit, in quo facit contra certitudinem prolis eius; vel cum adulterio fornicata eſt, & ex alio viro filios ſibi ſtatuit, quod eſt contra bonum propriæ prolis; quia non poſſunt in bonis viri ſuccedere, & ideo ſi adultera non habet aliqua bona propria, quibus poſſit ſatisfacere filijs legitimis, vel heredibus, ſi filij non ſint, debet ſtudere, quod filij adulterij intrent religionem, *vel tenetur id manifeſtare, ſi probabiliter præſumat ſe profuturam, quia ei crederetur à filijs adulterij, vel à marito, & nullum timeat vitæ, vel infamiæ periculum, aliàs non tenetur; nec ei eſt pœnitentia deneganda, vt patet de pœnit. & remiſſ. cap. officij. Adulter autem non tenetur ſe prodere: ſed tenetur tantum ad reſtitutionem. Similiter ſi ipſi filios exponant hoſpitali ad euitandam infamiam, vel vitæ periculum, tenentur omnes expenſas hoſpitali reſtituere, ſi habent facultatem. Si verò ſunt pauperes, non tenentur, quia talia loca ſunt pro pauperibus inſtituta; ead. quæſt. art. 8. & 4. ſent. vbi ſup. & opuſc. 4.*

12. *Quomodo inceſtus eſt ſpecies luxuriæ?*

INceſtus eſt determinata ſpecies luxuriæ, quia in commixtione con-

conſanguineorum, vel affinium inuenitur ſpecialis deformitas indecentiæ triplici ratione. Primò quidem, quia eſt contra naturalem reuerentiam, quam homo perſonis coniunctis debet. Secundò, quia neceſſe eſt perſonas ſanguine coniunctas ad inuicem ſimul conuerſari, & ideo commixtio venerea eſt eis prohibita, alioquin animi hominum nimis emolleſcerent per luxuriam. Tertiò quia fieret nimius ardor amoris, & maximum libidinis incentiuum, cum perſonæ coniunctæ naturaliter diligantur. Commixtio autem parentum, & filiorum, qui ſunt per ſe, & immediatè coniuncti, eſt ſecundùm ſe indecens. Commixtio verò aliarum perſonarum, quæ non ſunt ſecundùm ſe, & immediatè coniunctæ, ſed per ordinem ad parentes, non habet ita ex ſe ipſa indecentiam: ſed variatur circa hoc decentia, vel indecentia ſecundùm conſuetudinem, & legem humanam, vel diuinam. Vnde *Aug. 15. de Ciuit. Dei cap. 16. dicit: Commixtio ſororum, & fratrum quantò fuit antiquior, Compellente neceſſitate, tantò poſtea facta eſt damnabilior, religione prohibente. ead. q. art. 9. & ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. & 3. cont. gent. cap. 125.*

13. *Quomodo ſacrilegium eſt ſpecies luxuriæ?*

SAcrilegium eſt ſpecies luxuriæ, inquantum luxuria violat perſonam ſacram, hoc eſt, diuino cultui dedicatam, vel locum ſacrum, & ſic habet ſpecialem deformitatem. *Vnde clericus in ſacris, vel minoribus conſtitutus, vel religioſus, vel monialis, qui copulam habet, ſacrilegium committit. Similiter qui copulam habet in loco ſacro. ead. q. art. 10. & ad 3.*

14. *Quomodo vitium contra naturam eſt ſpecies luxuriæ?*

VItium contra naturam eſt ſpecies luxuriæ, quia habet ſpecialem rationem deformitatis, ſcilicet repugnantiam ad finem actus venerei, inquantum ex eo generatio ſequi non poteſt: & hoc quidem poteſt quinque modis contingere, qui ſpecie differunt. Primò quidem ſi abſque concubitu, cauſa delectationis venereæ pollutio procuretur, quod mollities dicitur. *Si autem pollutio non procuretur: ſed tantùm deſideretur non ob delectationem carnis, ſed propter ſanitatem, vel continentiam, non eſt peccatum luxuriæ, dummodo deſiderium non ſit cauſa pollutionis, ſecundùm Nauar. cap. 16. num. 6.* Secundò, ſi actus venereus fiat per concubitum ad rem non eiuſdem ſpeciei, quod vocatur beſtialitas. Tertiò, ſi fiat per concubitum, ad ſexum non debitum, puta maſculi ad maſculum, vel feminę ad feminam, vt Apoſt. dicit ad Rom. 1. *quod dicitur Sodomia.* Quartò, ſi aliquis abutetur inſtrumento, puta ſi non ſit debitum vas. Quintò, ſi quis vtatur monſtruoſo, & beſtiali concubendi modo. *ead. q. art. 1. & 11. & 12. ad 4. & 4. ſent. diſt. 31. in expoſit. l.*

15. Quod

15. *Quod eſt grauius peccatum inter ſpecies luxuriæ?*

INter ſpecies luxuriæ grauius peccatum eſt vitium contra naturam, quia repugnat ordini naturali actus venerei. Inter vitia autem, quæ ſunt contra naturam, molities tenet infimum locum, quia conſiſtit in ſola omiſſione concubitus ad alterum. Grauiſſimum autem eſt peccatum beſtialitatis, quia non ſeruatur debita ſpecies; & de hoc intelligitur *Geneſ. 37. Accuſauit fratres ſuos crimine peſſimo*. Poſt hoc autem eſt Sodomia, quia non ſeruatur debitus ſexus. Et poſt hoc eſt abuſus inſtrumenti, si non ſit debitum vas. Vltimò autem eſt inordinatio quantùm ad alios concumbendi modos, quæ in actu matrimoniali non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quando eſt periculum effundendi ſemen extra vas: quandoque etiam sine peccato eſſe poteſt, quando ſcilicet diſpoſitio corporis alium modum non patitur: aliàs tantò peccatum eſt grauius, quantò magis à naturali modo receditur. Poſt vitium autem contra naturam eſt raptus, & poſt raptum inceſtus, deinde adulterium, & poſt hoc eſt ſtuprum; maior enim iniuria infertur, si quis abutatur muliere alterius poteſtati ſubiecta ad vſum generationis, quàm ad ſolam cuſtodiam. Minus autem peccatum inter hæc eſt fornicatio ſimplex, & hæc omnia aggrauantur ſecundùm rationem ſacrilegij. *ead. q. art. 11. & 12. ad 4. & 4. ſent. diſt. 31. in expoſitione L. & diſt. 41. art. 4. q. 2.*

QVÆSTIO CXXVII.

De Continentia.

Quomodo continentia eſt virtus?

COntinentia habet aliquid de ratione virtutis, inquantum ratio firmata eſt contra concupiſcentias prauas, quibus reſiſtit 2. 2. q. 155. *art. 1.*

QVÆSTIO CXXVIII.

De Incontinentia.

Quando incontinentia eſt peccatum mortale?

INcontinentia eſt peccatum mortale, cum aliquis ex conſenſu voluntatis ſe ingerit prauis concupiſcentijs delectationum tactus. Eſt tamen minus peccatum, quàm intemperantia, quia in eo, qui eſt intemperatus, voluntas inclinatur ad peccandum ex propria electione, quæ procedit ex habitu per conſuetudinem acquiſito. In eo autem, qui eſt incontinens, voluntas inclinatur ad peccandum ex aliqua paſſione. Et quia paſſio cito tranſit, habitus autem eſt qualitas difficile mobilis ideo incontinens ſtatim pœnitet tranſeunte paſſione, quod non accidit intemperato; immo gaudet ſe peccaſſe. Vnde de his dicitur prouerb. 2. *Lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.* 2. 2. q. 156. *art. 2. & 3.*

QVÆ-

QVÆSTIO CXXIX.

De Manſuetudine.

Quomodo manſuetudo eſt virtus?

MAnſuetudo eſt virtus, quia ratio virtutis moralis conſiſtit in hoc, quod appetitus rationi ſubdatur: manſuetudo autem ſecundùm rectam rationem moderatur iras, 2. 2. *q.* 157. *art.* 21.

QVÆSTIO CXXX.

De Ira.

1. *Quomodo ira eſt peccatum?*

IRA, quæ eſt appetitus vindictæ quantùm ad appetibile, ſcilicet vindictam, eſt laudabilis, ſi aliquis appetat vindictam ſecundùm ordinem rationis, quæ vocatur ira per zelum, puta ſi eam appetat propter aliquod bonum principaliter, ſicut propter emendationem, vel ſaltem cohibitionem peccantis, & quietem aliorum, & propter bonum iuſtitiæ conſeruandum, & Dei honorem. Si verò aliquis desideret vindictam contra ordinem rationis, puta propter malum eius, de quo vindictam ſumit, & ibi quieſcat; vel ſi appetat puniri eum, qui non meruit, vel vltra quàm meruit; vel ſi cupiat ſe vindicare propria auctoritate, tunc ira eſt vitioſa, nec excuſatur, ſi malum intendat illius, qui ſibi iniuſtè intulit malum; hoc enim eſt vinci à malo, quod Apoſt. prohibet ad Rom. 13. *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum*. Quantùm autem ad modum iraſcendi, ſi motus iræ ſit immoderatus, vel interiùs, vel exteriùs; non erit ira abſque peccato, etiamſi aliquis appetat iuſtam vindictam. 2. 2. *q.* 108. *art.* 1. *&* *q.* 158. *art.* 1. *ad* 3. *&* *q.* 12. *de malo art.* 2.

2. *Quando ira eſt peccatum mortale?*

IRA ex parte appetibilis eſt peccatum mortale, ſi aliquis appetat iniuſtam vindictam, quia contrariatur charitati, & iuſtitiæ. Poteſt tamen contingere, quod talis appetitus ſit peccatum veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte appetentis, puta cum motus iræ præuenit iudicium rationis; vel etiam ex parte appetibilis, ſicut cum aliquis appetit in aliquo modico ſe vindicare, quod quaſi nihil eſt reputandum; ita etiam, quod ſi actu inferatur, non eſſet peccatum mortale, puta ſi aliquis parum trahit puerum per capillos, vel cum aliquis in hoc iraſcitur contra aliquem, quod vult ei dicere aliquod verbum leue, & iocoſum, quod modicùm ipſum contriſtet, niſi fortè ex hoc graue ſcandalum oriatur, quia tunc eſſet peccatum mortale. Ira autem quantùm ad modum iraſcendi, ſi aliquis nimis ardenter iraſcatur interiùs, vel ſi nimis exteriùs manifeſtet ſigna iræ, non eſt peccatũ mortale, niſi ex vehementia iræ dilabatur in aliqua peccata mortalia, puta in blaſphemiam Dei, vel iniuriam proximi 1. 2. *q.* 88. *art.* 5. *ad* 1. *&* 2. 2. *quæ.* 158. *art.* 3. *&* *ad* 1. *&* *q.* 12. *de malo art.* 3.

QVÆ-

QVÆSTIO CXXXI.

De Modeſtia.
Quomodo modeſtia eſt virtus?

MOdeſtia eſt virtus moderans omnia, quæ moderanda relinquuntur: hæc autem videntur eſſe quatuor. Primùm quidem eſt motus animi ad aliquam excellentiam, quam moderatur humilitas. Secundùm eſt deſiderium eorum, quæ pertinent ad cognitionem, quod moderatur ſtudioſitas, quæ opponitur curioſitati. Tertiùm, quod pertinet ad corporales motus, & actiones, vt ſcilicet decenter & honeſte fiant, tam in his, quæ ſeriò, quam in ijs, quæ ludo aguntur. Quartùm eſt, quod pertinet ad exteriorem ornatum. 2.2. *q*. 160. *art*. 2.

QVÆSTIO CXXXII.

De Humilitate.
Quomodo humilitas eſt virtus?

HVmilitas eſt virtus, inquantum per eam aliquis reprimit appetitum, ne tendat in ea, quæ ſunt ſupra ſe, cognoſcendo proprios defectus. Vnde ad hanc virtutem pertinet, quod aliquis credat, & pronunciet ſe omnibus viliorem ſecundùm defectus occultos, quos in ſe recognoſcit, & dona Dei, quæ in alijs latent. Vel confiteatur, & credat ad omnia ſe inutilem eſſe, & indignum per proprias vires, vt ſufficientiam ſuam totam in Deum referat, 2. 2. *q*. 161. *art*. 1. 2. *& 6. ad* 1.

QVÆSTIO CXXXIII.

De Superbia.

1. *Quomodo ſuperbia eſt ſpeciale peccatum?*

SVperbia eſt ſpeciale peccatum, quia habet ſpeciale obiectum: eſt enim inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, & præcipuè in dignitate, vel honore. Poteſt etiam ſuperbia in alijs materijs inueniri. Vnde dicit *Gregorius* 34. *Moral. cap*. 18. *Alter intumeſcit auro, alter eloquio, alter infimis, & terrenis rebus, alter ſummis, cæleſtibuſque virtutibus. Differt autem ſuperbia ab inani gloria, & iactantia, quæ ex ſuperbia procedunt: quia ſuperbia eſt appetitus propriæ excellentiæ, ſed inanis gloria eſt appetitus manifeſtationis excellentiæ: iactantia autem eſt ipſa manifeſtatio excellentiæ* 2. 2. *quæſt*. 162. *art*. 2. *& ad* 4. *&* 2. *ſent. diſt*. 5. *q*. 1. *art*. 3. *& q*. 8. *de malo art*. 2.

2. *Quot ſunt ſpecies ſuperbiæ?*

QVatuor ſunt ſpecies ſuperbiæ, *quæ à Gregorio aſſignantur* 23. *M*. . *l. cap*. 7. Prima eſt, cum aliquis æſtimat, aut vult ab alijs æſtimari ſe habere bonum à ſe ipſo, & non à Deo. Secunda eſt, cum æſtimat, aut deſiderat æſtimari ſe habere bonum à Deo ex proprijs meritis, & ſic conqueritur de bonis perditis. Tertia eſt, cum æſtimat, aut appetit æſtimari ſe habere bonum, quod habet, alijs deſpectis; & ad

hanc ſpeciem pertinet, si aliquis vult alijs præferri, vel si eſt pronus ad conſiderandum aliorum defectus, & ad ſua mala excuſanda. Quarta eſt, cum aliquis attribuit sibi bonum, quod non habet, vel vult, vt sic ab alijs eſtimetur. *ead. q. art. 3. ad 2. & art. 4. & ad 3. & 4. ſent. diſt. 42. quæſt. 2. art. 4. & q. 8. de malo art. 4.*

3. *Quando ſuperbia eſt peccatum mortale?*

SVperbia ex ſuo genere eſt peccatum mortale grauiſſimum, quia per ſuperbiam homo non auertitur à Deo propter ignorantiam, vel infirmitatem, vel propter desiderium cuiuſcumque alterius boni, vt in alijs peccatis, ſed ex hoc, quod non vult Deo, & eius regulæ ſubijci. Propter imperfectionem tamen actus, motus ſuperbiæ ſunt peccata venialia, quia præueniunt iudicium rationis. *ead. q. 5. art. & 6.*

QVÆSTIO CXXXIV.

De Curioſitate.

Quare inſpectio ſpectaculorum eſt peccatum?

INſpectio ſpectaculorum eſt peccatum, quia per hoc homo fit pronus ad vitia, vel laſciuiæ, vel crudelitatis per ea, quæ ibi repræſentantur: & quandoque eſt peccatum mortale, tanta poteſt libido adhiberi. 2. 2. *q.* 167. *art.* 2. *ad* 2. & 4. *ſent. diſt.* 16. *q.* 4. *art.* 2. *q.* 1.

QVÆSTIO CXXXV.

De Ludis.

1. *Quomodo in ludis poteſt eſſe virtus?*

IN ludis poteſt eſſe aliqua virtus, quam Ariſt. in 4. *Eth. cap.* 18 facetiam nominat, inquantum remedium adhibetur contra fatigationem animalem per animæ quietem, quæ eſt delectatio: circa quam tamen tria ſunt attendenda. Primùm & principale eſt, quod ipſa delectatio non quæratur in factis, vel dictis turpibus, vel nociuis. Aliud eſt, ne totaliter grauitas animæ reſoluatur. Tertiùm eſt, vt congruat perſonæ, tempori, & loco. *Vnde B. Ioannes Euangeliſta, ſicut legitur in collationibus Patrum, cum quidam ſcandalizarentur, quod eum cum diſcipulis ſuis ludentem inuenerant, dicitur mandaſſe vni eorum, qui arcum gerebat, vt ſagittam traheret, quod cum pluries feciſſet, quæſiuit vtrum hoc continuè facere poſſet, qui reſpondit, quod ſi hoc continuè faceret, arcus frangeretur*: Et B. Ioannes ſubintulit, quod sic animus hominis frangeretur, si numquam à ſua intentione relaxaretur. 2. 2. *qu.* 168. *art.* 2.

2. *Quando exceſſus in ludo eſt peccatum mortale?*

EXceſſus in ludo eſt peccatum mortale, quando aliquis cauſa ludi vtitur turpibus verbis, vel factis, vel etiam nociuis, quæ de ſe ſunt

ſunt peccata mortalia. Similiter si in eo aliquis ponat vltimum finem, vt ſcilicet propter affectū ad ludum non vereatur facere contra præceptum Dei, vel Eccleſiæ, puta furari, vel non audire Miſſam. *ead. q. art. 3.*

QVÆSTIO CXXXVI.

De Exteriori ornatu.

1. *Quomodo circa exteriorem ornatum poteſt eſſe virtus, & vitium?*

Circa exteriorem ornatum veſtiū poteſt eſſe virtus, inquantum in eo conſideratur quędam honeſtas, ita vt nitor corporis non ſit affectatus, ſed naturalis, ſimplex, neglectus magis, quàm expetitus, non pretioſis, & albentibus ab intus veſtimentis, ſed communibus, vt honeſtati, vel neceſſitati nihil deſit, nihil accedat nitori. Poteſt autem eſſe vitium quantùm ad ſuperfluitatem, vel ex parte ornatus diſſoni à conſuetudine hominum, cum quibus aliquis viuit, vel ex parte finis inanis gloriæ, vel deliciarum, vel ex parte agentis, ſecundùm quòd nimiam ſolicitudinem apponit ad exteriorem veſtium cultum. In illis autem, qui ſunt in dignitate conſtituti, vel etiam in miniſtris Altaris non eſt vitioſum, quòd pretioſioribus veſtibus, quàm ceteri induantur, quia eis non vtuntur propter ſui gloriam, ſed ad ſignificandam excellentiam ſui miniſterij, vel cultus diuini. Quantùm autem ad defectum, poteſt eſſe peccatum, vel ex parte agentis, inquantum non adhibet ſtudium ad hoc, quòd exteriori cultu vtatur, ſecundùm quòd oportet; vel ex parte finis inanis gloriæ. *Vnde Auguſtin. in libro ſecundo de ſermone Domini in monte, capite decimo dicit, quòd non in ſolo rerum corporearum nitore, atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus, & luctuoſis eſſe poteſt iactantia, & eo periculoſior, quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit 2. 2. q. 169. art. 1. & ad 2. & Quodl. 10. art. 14.*

2. *Quando mulieres peccant mortaliter in ſuperfluo ornatu?*

Mulieres coniugatæ licitè ſe poſſunt ornare, vel etiam aliquid ſuperaddere, vt viris ſuis placeant, ne detur eis occaſio peccandi cum alijs; vel vt conſeruent decentiam ſui ſtatus, dummodo ſit ſobrius, & verecundus ornatus, non autem ſuperfluus, & impudicus, vt in tortis crinibus ſe pingant, ſicut dicit *Paul. 1. ad Tim 2.* Illæ autem mulieres, quæ viros non habent, nec volunt habere, & ſunt in ſtatu non habendi, non poſſunt abſque peccato appetere placere virorum aſpectibus per ſuperfluum ornatum, quia hoc eſt dare eis incentiuum peccandi; & ſi quidem hac intentione ſe ornent, vt alios prouocent ad concupiſcentiam, mortaliter peccant; ſi autem ex quadam leuitate, vel etiam ex quadam vanitate propter iactantiam quamdam, non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quandoque eſt veniale, & eadem ratio eſt de virorum ornatu. *ead. q. art. 2. & ad 1. & 4. opuſc. 40. de erud. Principium, lib. 5. cap. 60.*

3. Quæ-

3. *Quare mulieres peccant vtentes veſte virili?*

DE ſe vitioſum eſt, quod mulier vtatur veſte virili, aut è conuerſo, & præcipuè quia hoc poteſt eſſe cauſa laſciuiæ, & ſpecialiter prohibetur in Lege, vt dicitur Deuter. 22. *Non induatur mulier veſte virili, nec vir veſte muliebri*, quia Gentiles tali mutatione vtebãtur ad idolatriæ ſuperſtitionem. Poteſt tamen quandoque hoc fieri ſine peccato, propter aliquam neceſſitatem, vel cauſam ſe occultandi ab hoſtibus, vel propter defectum alterius veſtimenti, vel aliquid aliud huiuſmodi. *ead. q. art. 2. ad 3.*

4. *Quando fucatio mulierum eſt peccatum mortale?*

FVcatio mulierum, qua fingunt pulchritudinem non habitam, non eſt ſine peccato, *cap. fucare. de conſ. diſt.* 5. & si fiat propter laſciuiam, vel in Dei contemptum, eſt peccatum mortale. Si autem fiat ad occultandam turpitudinem ex aliqua cauſa prouenientem, puta infirmitate, vel aliquo huiuſmodi, eſt licita. *ead. q. art. 2. ad 2.*

5. *Quando artifices ornamentorum mulierum peccant?*

SI eſt aliqua ars ad facienda aliqua opera quibus homines vti non poſſunt abſque peccato, artifices talia faciendo peccant, præbentes directè alijs occaſionem peccandi, puta, si quis fabricaret idola, vel alia ad cultum idolatriæ pertinẽtia. Si verò eſt ars ad facienda opera, quibus homines poſſunt bene, & male vti, sicut ſunt gladij, ſagittæ, & alia huiuſmodi, vſus talis artis non eſt peccatum. Vnde cum mulieres licitè poſsint ſe ornare, vel vt conſeruent ſtatum ſuum, vel vt placeant viris, vt dictum eſt, artifices talium ornamentorum in vſu talis artis non peccant, nisi fortè inueniendo aliqua ſuperflua, & curioſa. *ead. q. art. 2. ad 4.*

QVÆSTIO CXXXVII.

De Prophetia.

1. *Quomodo ad prophetiam requiritur inſpiratio, & reuelatio?*

AD prophetiam requiritur, quòd intentio mentis eleuetur ad percipienda diuina, ſecundùm illud Ezech. 2. *Fili hominis ſta ſuper pedes tuos, & loquar tecum.* Hæc autem mentis eleuatio fit Spiritu Sancto mouente. Vnde ibidem ſubditur: *Et ingreſſus eſt in me Spiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos.* Poſtquam autem intentio mentis eleuata eſt ad ſuperna percipit diuina, & ideo ſubditur: *& audiui loquentem ad me.* Et sic ad prophetiam requiritur inſpiratio quantùm ad mentis eleuationem; reuelatio autem quantùm ad ipſam perceptionẽ diuinorum, in quo perficitur prophetia. 2. 2. *q.* 171. *art.* 1. *ad* 4.

2. *Quomodo fit prophetica inſpiratio?*

PRophetica inſpiratio fit per ſupernaturalis luminis influxum,

quod

quod intellectui Prophetæ infunditur ad hoc, vt ad diuina percipienda eleuetur. Hoc autem lumen non ineſt intellectui Prophetæ per modũ formæ permanentis, ſicut lumen corporale eſt in ſole, quia ſic ſemper Prophetæ adeſſet facultas prophetandi, quod patet eſſe falſum. *Vnde Heliſæus dixit de muliere Sunamitide 4. Reg. 4. Anima eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi*: ſed ineſt intellectui Prophetæ lumen ſupernaturale per modum cuiuſdam paſſionis, vel impreſſionis tranſeuntis, ſicut lumen eſt in aere, quod ſignificatur *Exod. 33. Cumque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ. Et 3. Reg. 14. dicitur ad Eliam: Egredere, & ſta in monte coram Domino; & ecce Dominus tranſit*. Et ideo ſicut aer ſemper indiget noua illuminatione, ita etiam mens Prophetæ ſemper indiget noua reuelatione. *ead. qu. art. 2. & qu. 173. art. 3.*

3. Quomodo fit prophetica reuelatio?

PRophetica reuelatio quandoque fit per ſolum luminis influxum, quod diuinitùs imprimitur menti humanæ ad iudicandum ea, quæ ab alijs viſa ſunt, ſicut patet de Apoſtolis, quibus Dominus aperuit ſenſum, vt intelligerent Scripturas, *vt dicitur Luc. 27.* Quandoque verò fit per ſpecies intelligibiles, vt patet de his, qui accipiunt ſcientiam, vel ſapientiam infuſam, ſicut Salomon, & Apoſtoli. Quandoque autem fit per ſpecies imaginarias, ſiue omnino diuinitùs impreſſas, ſiue per ſenſum acceptas, ſicut Hieremias vidit ollam ſuccenſam, *vt habetur Hierem. 1.* Quandoque etiam per ſenſibiles ſpecies, ſicut Daniel vidit ſcripturam parietis, vt legitur Daniel. 5. Et Moyſes vidit rubum. Quando autem fit ſecundùm formas imaginarias, neceſſe eſt fieri abſtractionem à ſenſibus; ſimiliter etiam quando fit per intelligibiles ſpecies: cum enim mens intenditur in ſuo actu circa abſentia, quæ ſunt à ſenſibus remota, tunc propter vehementiam intentionis ſequitur alienatio à ſenſibus. *ſicut de Petro legitur* Act. 10. *quod cum oraret in cœnaculo, factus eſt, in exceſſu mentis. 2. 2. q. 173. art. 2. & 3. & ad. 2. & 3. & q. 12. de verit. art. 7. & 9.*

4. Quomodo prophetia eſt de futuris, præteritis, & præſentibus?

PRophetia eſt proprijſſimè de futuris euentibus, qui in ſeipſis cognoſci non poſſunt. Poteſt etiam eſſe de præteritis, ſicut id quod dicitur Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram. Et ſic Heliſæus cognouit quæ Giezi in abſentia fecerat, vt habetur* 4. Reg. 5. Poteſt eſſe etiam de præſenti, ſicut de cognitionibus cordis, vt dicitur 1. Cor. 14. 2. 2. *q. 171. art. 3.*

5. Quando Propheta diſcernit quid dica per Spiritum prophetiæ?

MEns Prophetę dupliciter à Deo inſtruitur: vno modo per expreſſam reuelationem, & ſic certitudinem habet de his, quæ dicit per

 ſpi-

ſpiritum prophetiæ, & per conſequens ea ex proprio ſenſu loquitur, non mente perturbata, ſicut arrepticij, ſed mente quieta. Alio modo: mens Prophetæ inſtruitur à Deo per quemdam inſtinctum: & ſic aliquando non poteſt plene diſcernere quid dicat per ſpiritum prophetiæ, *ead. q. art. 5. & q. 173. art. 3. ad 4.*

Hinc patet ſecundùm Caiet. quod perſonæ in ecſtaſi poſitæ loquentes, & poſtea neſcientes, quæ viderint, ſiue loquentes in perſona Chriſti, vel alterius Sancti, & non ex proprio ſenſu, non ſunt Prophetæ; ſed vel ſeducuntur, vel ſeducunt.

QVÆSTIO CXXXVIII.

De Raptu.

1. *Quis dicitur raptus?*

RAptus dicitur propriè, quando mens ſpiritu diuino propter vehementiam intentionis eleuatur ad contemplanda aliqua ſupernaturalia cum abſtractione à ſenſibus, ſecundùm illud Ezech. 8. *Spiritus eleuauit me inter cælum, & terram, & adduxit me in Ieruſalem viſione Dei:* ita tamen, quòd talis alienatio à ſenſibus non ſit cum aliqua ordinatione naturæ, ſicut in arrepticijs, vel furioſis. *2. 2. q. 173. art. 3. & 175. art. 1. & quæſt. 13. de verit. art. 1.*

Ex hoc colligit Caiet. quòd abſtractio à ſenſibus, cum cordis ſaltu vehementi, vel cum denudatione pudendorum, niſi adeſſent operientes, & ſimilibus non eſt à Spiritu Sancto, qui non eſt auctor inordinationis naturæ, vel moris: ſed cauſatur ex infirmitate, vel illuſione diabolica, vel fictione, vel eſt animalis ex nimia meditatione.

2. *Quomodo Paulus in raptu vidit diuinam eſſentiam?*

PAulus in raptu vidit diuinam eſſentiam per lumen gloriæ, ſicut etiam Moyſes, non per modum formæ immanentis, quia ſic lumen gloriæ beatos facit Sanctos in patria, ſed per modum cuiuſdam paſſionis tranſeuntis, & hoc ſatis congruenter: quia ſicut Moyſes fuit primus doctor Iudeorum, ita Paulus fuit primus doctor Gentium; & hoc verba Apoſt. deſignant, 2. ad Corinth. 12. *dixit enim ſe audiuiſſe arcana Dei, quæ non licet homini loqui, vt exponit Auguſt. in lib. 2. de videndo Deum, cap. 13. & epiſt. 112. & 12. ſuper Geneſim ad litteram, cap. 27. Dicit autem ſe raptum vſque ad tertium cælum*, ſcilicet ad cælum empyreum; vbi Angeli, & animæ Sanctorum fruuntur Dei contemplatione, quod dicitur tertium cælum reſpectu cæli ſiderei, quod partim eſt luminoſum, partim diaphanum, & reſpectu cæli cryſtallini, quod totum eſt diaphanum: cælum enim empyreum eſt totum luminoſum. *2. 2. qu. 175. art. 3. & ad 1. 2. & 4. & qu. 13. de verit. art. 2.*

QVÆSTIO CXXXIX.

De Statu perfectionis in communi.

1. *In quibus conſiſtit perfectio Chriſtiana?*

PErfectio Chriſtianæ vitæ eſſentialiter conſiſtit in præceptis, ſci-

ſcilicet in dilectione Dei, & proximi. Et ideo cum Dominus præcepta charitatis poſuiſſet Matth. 5. ſubiungit: *Eſtote ergo perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Implet autem hæc præcepta, qui Deum præfert omnibus, vt vltimum finem; & ad ſubueniendum neceſſitatibus proximi corporalibus ita ſe habet, ſicut ad ſubueniendum neceſſitatibus proprijs. Inſtrumentaliter autem perfectio conſiſtit in conſilijs; quia conſilia ſunt quaſi quædam inſtrumenta, per quæ faciliùs ad perfectionem peruenitur. Vnde in collationibus Patrum *Abbas Moyſes dicit: Ieiunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt,* quia non in ipſis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa peruenitur *ad finem.* 2. 2. *quæſt.* 184. *art.* 3. *&* *Quodl.* 4. *art.* 24. *& ad* 2. *& opuſc.* 17. *cap.* 6.

2. *Quomodo Religioſi, & Epiſcopi ſunt in ſtatu perfectionis?*

Religioſi, & Epiſcopi ſunt in ſtatu perfectionis, quia ille propriè eſt in ſtatu perfectionis, non qui habet perfectionem interiorem, quæ eſt ſecundùm charitatem, ſed qui perpetuò cum aliqua ſolemnitate ſe obligat ad ea, quæ ſunt perfectionis exterioris, & ideo aliqui ſunt perfecti, qui non ſunt in ſtatu perfectionis: & aliqui ſunt in ſtatu perfectionis, qui tamen non ſunt perfecti, ſed peccatores. Religioſi autem, & Epiſcopi perpetuò, & cum ſolemnitate ſe obligant ad ea, quæ ſunt exterioris perfectionis. Religioſi quidem ſe obligant perpetuo voto caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ cum quadam ſolemnitate profeſſionis, & benedictionis. Epiſcopi verò perpetuò ſe obligant ad paſtorale officium cum ſolemnitate conſecrationis, ad quod tria requiruntur. Primò quidem Epiſcopi ex officio ſibi commiſſo tenentur inimicorum, & perſequentium ſalutem procurare, cuius exemplum in Apoſtolis apparet, quorum ſunt Epiſcopi ſucceſſores, ſecundùm illud 1. Cor. 4. *Maledicimur, & benedicimus, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus;* quia nihil innocentius eſt eo, qui eſt in virtute perfectus. Secundò tenentur pro ſalute ſuorum ſubditorum animam ponere, vel exponendo ſe periculis mortis, vel vitam ſuam totaliter ordinando in vtilitatem ſubditorum, ſecundùm illud Ioannis 10. *Ego ſum paſtor bonus, bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.* Tertiò obligantur ad hoc, quod bona ſpiritualia proximis adminiſtrent, quaſi mediatores Dei, & hominum conſtituti, vicem eius gerentes, qui eſt mediator Dei, & hominum Ieſus Chriſtus; vt dicitur 1. Tim. 2. *ead. q. art.* 4. *&* 5. *& Quodl.* 1. *art.* 14. *ad* 2. *&* 3. *Quodl.* 3. *art.* 17. *& opuſc.* 18. *cap.* 15. *&* 16. *&* 20.

3. *Quare presbyteri Curati non ſunt in ſtatu perfectionis?*

Presbyteri curam animarum habentes non ſunt in ſtatu perfectionis,

ctionis, nec ratione Ordinis, nec ratione curæ. Non quidem ratione Ordinis, quamuis enim ſuſcipiens ſacrum Ordinem apud Occidentalē Eccleſiam expreſsè emittat continentiæ votum, quod eſt vnum eorum, quę ad perfectionem pertinent; ex ipſo tamen Ordine non obligatur ad id, quod eſt perfectionis, ſed accipit poteſtatē quoſdam ſacros actus perficiendi, vnde ex hoc non ponitur ſimpliciter in ſtatu perfectionis. Neque ſunt in ſtatu perfectionis ex parte curæ, quia non perpetuò obligantur ad curam animarum, ſicut Epiſcopi: & ideo Curati poſſunt eam dimittere etiam abſque licentia Epiſcopi, ſi tranſeant ad religionem, 19. q. 1. duæ, & cum licentia Epiſcopi poſſunt parochiam dimittere, & ſimplicem præbendam accipere ſine cura. Epiſcopi autem, non poſſunt curam dimittere, niſi auctoritate Papæ, & ex certis cauſis, *de renunt. niſi iam pridem, & 7. q. 1. ſicut*. Nec presbyteri Curati obligantur ad curam animarum cum aliqua ſolemnitate, ſed cum ſimplici iniunctione. *ead. q. art. 6. & ad 2. & 4. ſent. diſt. 37. q. 1. art. 1. & Quodl. 3. art. 17. & opuſc. 18. cap. 20. & 23.*

4. *Quare ſtatus Epiſcoporum eſt perfectior ſtatu Religioſorum?*

STatus Epiſcoporum eſt perfectior, quàm ſtatus Religioſorum, quia ſemper agens perfectiùs eſt patiente. Epiſcopi autem ſe habent vt perfectiores; Religioſi verò vt perfecti; quorum vnum pertinet ad actionem; alterum autem ad paſſionem: & ideo licet tranſire à ſtatu religionis ad ſtatum Epiſcopalem. *ead. q. art. 7. & opuſc. 18. cap. 17.*

QVÆSTIO CXXXX.

De Statu perfectionis Epiſcoporum.

1. *Quomodo appetere Epiſcopatum eſt præſumptuoſum?*

IN Epiſcopatu tria poſſunt conſiderari, quorum vnum eſt principale, & finale, ſcilicet operatio Epiſcopalis, quæ eſt prodeſſe ſubditis, ſecundùm illud *Ioan. vltimo: Paſce oues meas*. Aliud eſt celſitudo gradus, ſiue dignitas, quia Epiſcopus ſuper alios conſtituitur, ſecundùm illud *Matt. 25. Fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam*. Tertiùm eſt honor, & ſufficientia temporalium, quæ conſequenter ſe habent ad iſta, ſecundùm illud 1. *ad Tim. 5. Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur*. Appetere quidem Epiſcopatum ratione honoris, & ſufficientiæ temporalium, eſt ambitioſum: & ſimiliter appetere Epiſcopatum ratione celſitudinis gradus, quia dignitas Epiſcopalis præexigit charitatis perfectionem. Vnde Dominus à Petro quæſiuit, ſi plus eum ceteris diligeret; antequam ei prælationis officium committeret. Pręſumptuoſum autem eſt, vt quis perfectum ſe reputet, ſecundùm illud Apoſtoli Philip. 3. *Non quod iam acceperim: aut iam perfectus ſim. Et ſi appetatur propter honorem, & celſitudinem gradus,*

dus, vt vltimum finem, ſecundùm Caietanum eſt peccatum mortale, ſed vt id, quod eſt ad finem, ſcilicet ad curam animarum, eſt peccatum veniale, ſicut ſi quis mouetur ad appetitum Epiſcopatus ratione honoris, & celſitudinis gradus, & cum hoc intendit facere debitum ſuũ circa curam animarum. Appetere autem operationem Epiſcopalem, eſt ſecundùm ſe laudabile, & virtuoſum; ſed quia habet annexam gradus celsitudinem, præſumptuoſum videtur, quod aliquis præeſſe appetat, ad hoc quod ſubditis proſit, niſi manifeſta neceſſitate imminente: quòd quidem contingit, vel quando imponitur à ſuperiore, vel quando non inuenitur aliquis, qui velit onus prælationis ſubire, & appetens eſt dignus, ad quod ſufficit, ſi nihil in ſe inueniat per quod ei illicitum reddatur aſſumere prælationis officium. *Vnde Eſai. 6. videns ſe purgatum per altaris calculum cum dixiſſet Dominus, Quem mittam? & quis ibit nobis reſpondit? Ecce ego mitte me 8. q. 1. in ſcripturis*. Poteſt tamen abſque præſumptione quilibet appetere ſe eſſe dignum ad talia opera exequenda, ita quòd opus bonum cadat ſub deſiderio; non autem primatus dignitatis. *Vnde Chryſoſt. dicit ſuper Matth. 25. Opus quidem deſiderare bonum, bonum eſt; primatum autem honoris concupiſcere, vanitas eſt: primatus enim fugientem ſe deſiderat, deſiderantem ſe horret*. Non obſtat, quod dicitur. *1. ad Tim. 3. Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, quia, vt exponit Greg. in Paſtorali cap 8 hoc dixit Apoſt.* illo tempore, quo ille, qui plebibus præerat, primus ad martyrij tormenta ducebatur: & ſic nihil aliud erat, quod in Epiſcopatu appeti poſſet, niſi bonum opus. 2. 2. *qu. 185. art. 1. & ad 1. & art. 3. & Quodl. 2. art. 11. & Quodl. 3. art. 9. & Quodl. 5. art. 22. & Quodl. 12. art. 18. & opuſc. 18. cap. 9.*

2. Quare præſumptuoſum eſt appetere Epiſcopatum, non autem ſtatum religionis?

APpetere Epiſcopatum eſt præſumptuoſum, quia ad ſtatum Epiſcopalem præexigitur charitatis perfectio, ad hoc, quod alios poſſit ad perfectionem adducere. Sed ad ſtatum religionis non præexigitur perfectio, ſed eſt via in perfectionem. Vnde Dominus Matth. 19. non dixit, *Si es perfectus, vade, & vende omnia, quæ habes; ſed ſi vis perfectus eſſe*. Eſt autem præſumptuoſum, quod aliquis perfectum ſe reputet, non autem quod perfectionem deſideret, & eam aſſequi velit. *ead. q. art. 1. ad 2. & Quodl. 3. art. 9. & opuſc. 18. cap. 19.*

3. Quare non licet Epiſcopatum iniunctum recuſare?

NOn poteſt aliquis abſque peccato Epiſcopatum iniunctum recuſare. Primò quidem, quia hoc repugnat charitati proximorum, quorum vtilitati ſe aliquis debet exponere pro loco, & tempore. *Vnde Aug. dicit 19. de Ciuit. Dei cap. 19. Otium ſanctum quærit charitas veritatis, negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis, quàm ſarcinam ſi nullus imponit,*

ponit, percipienda, atque intuenda vacandum eſt veritati, ſi autem imponitur, ſuſtinenda eſt propter charitatis neceſſitatem. Et in epiſt. 81. ad Eudoſium, dicit Negotium veſtrum neceſſitatibus Eccleſiæ non præponatis, cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellent, quomodo naſceremini non inueniretis. Secundò, quia hoc repugnat humilitati, per quam aliquis, ſe ſubijcit ſuperiorum mandatis. Poteſt tamen aliquis laudabiliter conſiderans proprium defectum, ex humilitate prælationis officium recuſare, non tamen pertinaciter, cum ad ſuſcipiendum hoc ſuperna voluntas agnoſcitur. *ead. q. art. 2. & Quodl. 5. art. 22. & Quodl. 8. art. 6.*

4. *Quis aſsumendus eſt ad Epiſcopatum?*

EX parte eius, qui aſſumit, non requiritur quod eligat meliorem ſecundùm charitatem, ſed meliorem ad regimen Eccleſiæ, qui ſcilicet poſſit Eccleſiam inſtruere, defendere, & pacificè gubernare. Ex parte autem eius, qui aſſumitur, non requiritur quòd ſe reputet aliis meliorem, hoc enim eſset præſumptuoſum; ſed ſufficit, quòd nihil in ſe inueniat, per quòd illicitum ei reddatur aſsumere prælationis officium, quod eſt peccatum mortale, ignorantia, irregularitas, ſimonia, *quæ habentur de renunciatione, cap. niſi cum pridem*. Si autem inueniatur homo idoneus ad regimen Eccleſię, præcipuè attendi debet in ipſo eminentia diuinæ dilectionis. Vnde Dominus committens Petro paſtorale officium, quæſiuit ab eo ampliorem dilectionem, quia ſciebat in Petro ex ſuo munere eſse idoneitatem, etiam quoad alia gubernandi Eccleſiam. *ead. q. art. 3. & ad 1. & art. 4.*

5. *Quando licet Epiſcopo curam Epiſcopalem deſerere?*

EPiſcopus poteſt licitè deſerere curam Epiſcopalem, & ſi vult, poteſt ad religionem tranſire, ſi non poteſt ſubditorum ſalutem procurare: quòd multipliciter contingit. Quandoque quidem propter defectum proprium, vel conſcientiæ, ſi ſit homicida, vel ſimoniacus; vel corporis, ſi ſit ſenex, vel infirmus; vel etiam ſcientiæ, quæ ſufficiat ad curam regiminis: vel etiam irregularitatis, ſi ſit bigamus, & ſtatuit *Conc. Trident. ſeſs. 22. cap. 2. de reform.* Quandoque autem propter defectum ſubditorum, in quibus non poteſt proficere. Quandoque autem contingit ex parte aliorum, puta cum de prælatione alicuius graue ſcandalum ſuſcitatur, dum tamen ſcandalum non oriatur ex malitia aliquorum volentium fidem, aut iuſtitiam Eccleſiæ conculcare. Huiuſmodi autem cauſæ habentur *de renunt. niſi cum pridem*. Non poteſt autem Epiſcopus curam paſtoralem deſerere, & religionem intrare, vt ſolùm ſuæ ſaluti inſiſtat, quandiu poteſt ſubditis ſibi commiſsis proficere ad ſalutem, quia ſe obligauit ad hoc, quòd non ſolùm ſuam ſalutem, ſed etiam aliorum procuraret. Licet etiam Epiſcopo corporaliter gregem deſerere propter aliquod commodum Eccleſiæ, vel imminens periculum per-

ſonæ, si ſubditorum ſaluti poſsit ſufficienter in eius abſentia per alium prouideri. Vnde Apoſtolis, quorum ſucceſſores ſunt Epiſcopi, mandauit Dominus Matth. 10. *Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Si autem ſubditorum ſalus exigat perſonæ paſtoris præſentiam, non debet paſtor perſonaliter ſuum gregem deſerere, neque propter aliquod commodum temporale, neque etiam propter aliquod perſonale periculum imminens; cum bonus paſtor animã ſuam ponere teneatur pro ouibus ſuis. *ead. q. art.* 4. *&* *ad* 1. *&* *art.* 5.

6. *Quomodo tenetur Epiſcopus proprijs abrenuntiare?*

EPiſcopi non tenentur abrenuntiare proprijs in actu, quia in hoc non conſiſtit eſſentialiter perfectio, ſed eſt quoddam perfectionis inſtrumentũ, vt dictũ eſt; ſed tenentur abrenuntiare proprijs ſecundùm præparationem animi, quod directè pertinet ad perfectionem. Tenentur enim ad hoc, quòd omnia ſua pro honore Dei, & ſalute ſui gregis contemnant, cum opus fuerit, vel pauperibus ſui gregis largiendo, vel rapinam ſuorum bonorum cum gaudio ſuſtinendo. Non obſtat, quod dixit Dominus Apoſtolis Matth. 10. quorum ſucceſſores ſunt Epiſcopi: *Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris*; quia non dixit hoc præcipiendo, ſed permittendo, vt exponit *Auguſtinus de conſ. Euang. cap.* 30. *Permiſit enim eis, vt abſque proprijs ſumptibus prædicarent Euangelium, accepturi ſumptus vita ab his, quibus prædicabunt.* 2. 2. *q.* 184. *art.* 7. *ad* 1. *&* *q.* 185. *art.* 6. *&* *ad* 2.

7. *Quomodo Epiſcopus peccat, ſi fructui bonorum Eccleſiæ, qui ei ſuperſunt, pauperibus non largiatur? & ſimiliter clericus?*

SI bona Eccleſiæ, quæ debent in vſum Epiſcopi cedere, ſunt ab his diſtincta, quæ pauperibus, & miniſtris, ac fabricæ Eccleſiæ ſunt eroganda iuxta diuiſionem, *cap. de redditibus.* 12. *q.* 2. & aliquid ſibi retinuerit Epiſcopus de his, quæ pauperibus debentur, vel ſunt in vſum miniſtrorum, vel diuinum cultum exponenda, mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur. Si verò bona Eccleſiæ, quæ vſui Epiſcopi deſeruire debent, non ſunt ab his diſtincta, ſed in communi poſſidentur, debet Epiſcopus accipere, quod ſibi conuenit ſecundùm decentiam ſui ſtatus: & alia miniſtris, & cultui Eccleſiæ, ſiue fabricæ, ac pauperibus diſpenſare. *cap. Epiſcopus.* eadem cauſa. *q.* 1. & ſi in modico excedat, aliquid plus ſibi retinens, quàm oportet, excuſatur à peccato, quia non poteſt homo in talibus punctualiter accipere illud, quod fieri oportet, ſi verò ſit multus exceſſus, peccat mortaliter contra fidem diſpenſatoris. Et de his bonis loquuntur Canones. *eadem q. & Concil. Rom. ſub Silu. Papa*, quod bona Eccleſiæ, vt communia, ſunt in præfatos vſus fideliter diſpenſanda; reſpiciunt enim prædicti Canones ad antiquum ſta-

tum, *in quo* communis vita inter clericos vigebat. Nunc etiam per Eccleſiæ determinationem in Conc. Lateranen. *ſub Leone X. in bulla, qua incipit*, Supernæ diſpoſitionis. Monaſteria Commendatariorum, quibus ea commendata ſunt, ſe habent, vt bona communia, ita quòd ſi Commendatarij menſam habent ſeparatam à menſa Conuentuali, quartam ſuæ menſæ partem pro fabricæ inſtauratione, ſiue pro ornamentis, veſtibus, ac paramentis Eccleſiæ, aut pauperum alimonia; ſi verò menſa ſit communis, tertiam partem omnium fructuum ipſorum monaſteriorum pro prædictis oneribus ſupportandis, ac Monachorum ſuſtentatione, omnibus alijs deductis oneribus, impartire teneantur. Si autem bona Eccleſiæ ſunt ſpecialiter vſui Epiſcopi deputata, eiuſdem rationis ſunt, ac bona propria, vt ſcilicet peccet ex inordinato modo vtendi, vel per exceſſum, si ea inutiliter conſumat, vel per defectum, si immoderata ſibi, vel ſuis retineat, & aliis non ſubueniat, sicut requirit debitum charitatis: non tamen tenetur ad reſtitutionem. Similiter Clericus si habet bona Eccleſiæ, quæ ſunt ſpecialiter ſuo vſui attributa, sicut ſunt præbendæ, & alia huiuſmodi, peccat per abuſum: ſed non tenetur ad reſtitutionem, sicut abutens bonis patrimonialibus. Et loquitur quoad fructus, etiam si sint multùm abundantes. Quod patet per gloſſ. communiter receptam in cap. præſenti de offic. ord. lib. 6. *quam ſequitur* Rota *per Put. in dec.* 322. si Clericus habet beneficium cum adminiſtratione in vita, & proſpera valetudine, aſſimilatur vſufructuario, facienti fructus ſuos, quos dare poteſt. In infirmitate verò, & morte comparatur vſuario, & ita habet vſum tantùm; & de talibus fructibus non poteſt teſtari, *cap. relatum, 2. de teſt.* Si autem Clericus eſt simpliciter, & perſonaliter beneficiatus, non habens adminiſtrationem, cui certa portio aſſignatur, non ratione beneficij, ſed ratione perſonæ: tunc in vita, & morte facit fructus ſuos, de quibus poteſt teſtari; dummodo sint recollecti, ita colligitur *eodem tit. cap. requiſiſti* §. *illud*. Dicitur autem perſonaliter beneficiatus abſque adminiſtratione, quantùm ad quotidianas diſtributiones, quæ dantur pro ſtipendio perſonali tantùm. Tales etiam ſunt habentes Capellanias in certis Eccleſijs ad nutum amouibiles, & non in titulum, & pro labore annuatim ſuſcipiunt certum ſtipendium. Similiter Clerici, qui in certis Eccleſijs conueniunt ad celebrandum, & locant operas ſuas; iſti enim poterunt de talibus teſtari. *Gem. & Franc. de mai. & min. in d. cap. præſenti*. Eadem ratio eſt de fructibus Epiſcopo obuenientibus, vt ſcilicet viuens faciat eos ſuos; quod generalis conſuetudo approbat, Eccleſia ſciente, & non reclamante. Et sic intelligitur *cap. ſint manifeſtæ*, quod habetur ex Canonibus Apoſtolorum 12. q. 1. quod res propriæ, & res Eccleſiæ debent eſſe diſtinctæ, vt Epiſcopus moriens poſſit de proprijs, sicut voluerit, & quibus voluerit, sine interdictione derelinquere, quia de fructibus Eccleſiæ Epiſcopus non poteſt teſtari, sicut de bonis proprijs,

quamuis in vita poſſit donare. *de teſt. cap.1.* Vnde Epiſcopus, vel clericus, si de eo, quod ſuo vſui eſt deputatum, velit sibi ſubtrahere, & conſanguineis, vel alijs dare, non peccat, dummodo illud moderatè faciat, id eſt vt non indigeant; non autem ditiores inde fiant, & ſtatuit *Conc.Trid.ſeſſ. 25. de refor. cap.* 1. sic enim peccaret contra charitatem, ex qua tenetur ſuperflua pauperibus erogare: & ad hoc magis tenetur Epiſcopus, & curatus, quam qui aliorum curam non habet; huic enim sicut laico ſufficit, si indigentibus qui sibi occurrunt, ſubueniat. Illi autem tenentur ſubditos inquirere egentes, quibus ſuccurrant. Similiter Epiſcopus, vel clericus non peccat, si de rebus Eccleſiæ viuat, & patrimonialia bona conſanguineis largiatur. In caſu tamen neceſſitatis debet bona Eccleſiæ erogationi pauperum miniſtrare, & de patrimonialibus viuere. *cap. clericos.* 1. *q.* 2. 2. 2. *q.* 33 *art.* 2. *ad* 4. *& q.* 185. *art.* 7. *& ad* 2. *&* 3. *& Quodl.* 6. *art.* 12. *& ad* 3. *& Quodl.* 8. *art.* 12.

8. Quomodo religioſus, qui promouetur in Epiſcopum, tenetur ad obſeruantias regulares?

Religioſus, qui in Epiſcopum promouetur, tenetur ad obſeruantias regulares, quæ non impediunt pontificale officium ſed magis valent ad perfectionis cuſtodiam, sicut eſt continentia, paupertas, ieiunia, habitus religionis, qui eſt obligationis signum, & alia huiuſmodi. Sed non tenetur ad obſeruantias regulares, quæ pontificali officio repugnant, sicut eſt ſolitudo, silentium, & aliquæ abſtinentiæ, vel vigiliæ, ex quibus impotens corpore redderetur ad exequendum pontificale officium. In alijs tamen poteſt ſecum diſpenſare, sicut Prælatus religionis, ſecundùm quod requirit neceſſitas perſonæ, vel officij, vel conditio hominum, cum quibus viuit. *ead. q. art.* 8.

9. Cur religioſus, qui in Epiſcopum promouetur, non abſoluitur à voto paupertatis, & obedientiæ?

Religioſus, qui fit Epiſcopus, sicut non abſoluitur à voto continentiæ, ita nec à voto paupertatis, quia nihil debet habere tamquam proprium, ſed sicut diſpenſator communium bonorum Eccleſiæ. Similiter etiam non abſoluitur à voto obedientiæ, ſed per accidens obedire non tenetur, si ſuperiorem non habeat, sicut nec Abbas monaſterij; qui tamen non eſt abſolutus à voto obedientiæ. Et ideo si ei ligitimè aliquid precipiatur, obedire tenetur. *Et ſic intelligitur ca. per tuas de voto, vbi conſulitur Epiſcopo, qui poſt ſimplex votum religionis Epiſcopatum aſſumpſerat, voto non impleto, vt ſi ſuam ſaluare deſideraret conſcientiam, regimen Eccleſiæ reſignaret, & redderet Altiſſimo vota ſua, quia per votum ſimplex religionis Epiſcopus non eſt obligatus ad eſſentialia vota, ſicut per votum ſolemne: & ideo oportet, vt profiteatur ſolemniter per ingreſſum religionis, quod per votum ſimplex promiſit,* 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. *ad* 4. *& q.*

vbi ſup. art. 8. ad 3. & q. 189. art. 3. ad 1. & 4. ſent. diſt. 18. q. 1. art. 4. ad 3.

QVÆSTIO CXLI.

De ſtatu perfectionis religionis.

1 *Quomodo paupertas requiritur ad perfectionem religionis?*

VOluntaria paupertas requiritur ad perfectionem religionis, quia ſtatus religionis eſt quoddam exercitium, per quod peruenitur ad perfectionem charitatis, ad quod quidem neceſſarium eſt, quòd aliquis affectum ſuum totaliter abſtrahat à rebus mundanis; qui enim res mundanas poſſidet, allicitur animus eius ad earum amorem 2. 2. q. 186. *art. 3. & opuſc. 18. cap. 7.*

2. *Quomodo perpetua continentia requiritur ad perfectionem religionis?*

PErpetua continentia requiritur ad perfectionem religionis, quia ad ſtatum religionis requiritur abſtractio eorum, per quæ homo impeditur, ne feratur totaliter in Dei ſeruitium. Vſus autem carnalis copulæ retrahit animum, ne totaliter feratur in Dei obſequium, vel propter vehementiam delectationis, vel propter ſolicitudinem, quam ingerit homini de gubernatione vxoris, filiorum, & rerum temporaliũ, quæ ad eorũ ſuſtentationem ſufficiant. *ead. q. art. 4. & opuſc. 18. cap. 9.*

3. *Quomodo obedientia requiritur ad perfectionem religionis?*

OBedientia pertinet ad religionis perfectionem; quia oportet, quod religioſi in his, quæ pertinent ad religioſam vitam, alicuius imperio, & inſtructioni ſubdantur: imperio autem, & inſtructioni alterius ſubijcitur homo per obedientiã. Ea autem, quæ ad vitam religioſam pertinent, ſunt in triplici differentia, quædam pertinent ad ea, quæ in ſtatutis regulę continentur: quędã verò pertinent, ad mutua obſequia, ſine quibus ſtatus religionis ſeruari non poſſet: quædam pertinent ad pœnam tranſgreſſionis contra iſta duo, in quibus omnibus tenetur religioſus ſuperiori obedire. *ead. q. ar. 5. & 2. ſent. diſt. 44. q. 2. art. 3. & Quodl. 10. art. 10. & opuſc. 18. cap. 10.*

4. *Quare votum obedientiæ eſt potiſſimum inter tria religionis vota?*

VOtum obedientiæ eſt præcipuum inter tria vota religionis, quia per votum obedientiæ homo offert Deo voluntatem, quę potior eſt, quàm corpus proprium, quod offert Deo per continentiam, & quàm res exteriores, quas offert per votum paupertatis. *Sunt autem hæc tria vota contra tria peccata, quæ ſunt in mundo, ſecundùm illud 1. Io. 2. Omne quod eſt in mundo eſt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, ſcilicet diuitiæ, & ſuperbia vitæ. Contra concupiſcentiam carnis ordinatur votum continentiæ, contra concupiſcentiam oculorum votum paupertatis, & contra ſuperbiam vitæ votum obedientiæ, & ratio eſt, quia religioſus moritur mundo, & viuit Deo. ead. q. art. 8.*

5. *Quando tranſgreſſio obſeruantiarum regularium obligat ad mortale?*

TRanſgreſſio exteriorum obſeruantiarum regularium, ad quas obligatur Religioſus ex voto profeſſionis, ſicut eſt paupertas, continentia, & obedientia, obligat ad mortale, quia ſe habent vt præcepta: Tranſgreſsio verò aliarum obſeruãtiarum, quæ ſe habent, vt ſtatuta, ſicut abſtinentia à carnibus; quæ continetur in regula S. Benedicti, ſilentium poſt Completorium, & ſimilia, non obligant ad mortale, niſi propter contemptum regulæ, vel propter præceptum oretenus a Prælato factum de ijs, quæ ſunt in regula, vel quocumque modo ad regulam reducuntur; quia hoc eſset facere contra obedientiæ votum: non enim Religioſus profitendo promittit ſe regulam ſeruaturum, quia ſic ſe voto obligaret ad ſingula, quæ continentur in regula, & contra quodlibet eorum agendo, peccaret mortaliter; ſed promittit obedientiam ſecundùm regulam. Tunc autem aliquis tranſgreditur ex contemptu regulæ, quando voluntas eius renuit ſubijci ordinationi regulæ, & ex hoc inducitur ad faciendum contra regulam. Quando autem propter aliquam particularem cauſam, puta concupiſcentiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta regulæ, non peccat ex contemptu, ſed ex aliqua alia cauſa, etiam ſi frequenter ex eadem cauſa, vel alia ſimili peccatum iteret. Frequentia tamen peccati diſpoſitiuè inducit ad contemptum, ſecundùm illud Prouer. 18. *Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit*. 2. 2. q. 104. art. 5. ad 3. & q. 186. art 9. & ad 3. & Quodl 1. art. 20. & Quodl. 10. art. 10.

6. *Quare religioſus eodem genere peccati grauiùs peccat, quàm ſecularis?*

PEccatum, quod à religioſis committitur, poteſt eſse grauius peccato ſæculariũ eiuſdem ſpeciei. Primò quidem ſi ſit contra votum religionis, puta ſi religioſus fornicetur, vel furetur, quia fornicando facit contra votum continentiæ, & furando facit contra votum paupertatis, & non ſolùm contra præceptum diuinæ legis. Vnde dicitur Hier. 23. *Contritum eſt cor meum in medio mei: Propheta namque & Sacerdos polluti ſunt, & in domo mea inueni malum eorum*. Secundò peccatum religioſi poteſt eſse grauiùs propter ſcandalum, quia ad vitam eius plures reſpiciunt. Vnde dicitur Hier. 10. *In Prophetis Ieruſalem vidi ſimilitudinem adulterantium, & iter mendacij, & confortauerunt manus peſsimorum, vt non conuerteretur vnuſquiſque à malitia ſua*. 2. 2. q. 186. art. 10.

QVÆSTIO CXXXXII.

De His, quæ competunt religioſis.

1. *Quomodo religioſis eſt prohibitum ſecularia negotia tractare?*

REligioſis interdicitur ſæcularia negotia tractare, ſicut, & clericis, propter cupiditatem, ſine

ſiue lucrum, non autem, propter charitatem cum debita moderatione ſecundùm Superioris licentiam, in miniſtrando, & dirigendo. Similiter religioſis non conuenit frequentare palatia Principum propter delitias, vel gloriam, vel cupiditatem: ſed licet eis illa adire propter pias cauſas, vel ad Principes arguendos, & dirigendos, *ſicut Ioannes Baptiſta arguebat Herodem, vt dicitur Matth. 14. 2. 2. q. 178. art. 2. & ad 3. & opuſc. 19. cap. 19.*

2. Quando religioſi tenentur ad opera manualia?

Religioſi non tenentur manibus operari niſi in caſu, quando aliunde victum habere non poſſunt ſine peccato, vel furti, vel concupiſcentiæ rei alienæ, vel turpis curæ iuxta præceptum Apoſt. *ad Eph. 4. 1. ad Theſſ. 4. & 2. ad Theſſ. 3.* Vel niſi ad laborem manuum per ſtatuta ſui ordinis obligentur. *ead. q. art. 3. & ad 2. & opuſc. 19 cap. 5. & Quodl. 7. art. 17. & 18.*

3. Quando religioſis licet de eleemoſynis viuere?

Religioſi licitè poſſunt de eleemoſynis viuere, ſi neceſſitatem patiantur, vel propter corporis infirmitatem, ex qua non poſſunt ſibi labore manuum victum quærere; vel propter inſufficientiam eius, quod ex opere manuali conquirunt, vel propter priſtinam conuerſationem eorum, qui non conſueuerunt manibus laborare. Poſſunt etiam de eleemoſynis viuere, ſi exhibent aliquod ſpirituale, vel temporale. Primò quidem, ſi prædicent auctoritate Prælatorum. Secundò, ſi ſint miniſtri altaris, & horis canonicis interſint. Tertiò, ſi inſtant ſtudio ſacræ Scripturæ ad communem vtilitatem totius Eccleſiæ. Quartò, ſi bona temporalia, quæ habent, monaſterio largiuntur. Si verò aliqui ſunt religioſi, qui abſq; neceſſitate, & vtilitate, quam afferant, velint otioſi de eleemoſynis, quæ dantur pauperibus, viuere, hoc eſt eis illicitum. *ead. quæſt. art. 4. & Quodl. 7. art. 18. & opuſc. 19. cap. 7. & decreuit Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 3.*

4. Quare religioſis conuenit mendicare?

Conueniens eſt religioſis mendicare. Primò quidem ex parte ipſius actus mendicationis, qui habet ſibi quamdam abiectionem coniunctam, quaſi efficaciſſimam medicinam contra ſuperbiam. Vnde & in pœnitentiam pro grauibus culpis iniungitur aliquibus, vt peregrinentur mendicantes. Secundò ex parte eius, quod mendicando acquirunt, ſi propter neceſſitatem mendicent, non habentes, vnde viuere poſſint, vel propter communem vtilitatem, ſicut ſi intendunt ad aliquod vtile perficiendum, puta ad conſtructionem Eccleſiæ, & huiuſmodi. *ead. q. art. 5. & opuſc. 19. c. 7.*

5. Quando religioſis licet eleemoſynam facere?

Religioſi, quibus aliquarum rerum diſpenſatio commiſſa eſt,

vel de fructibus poſſeſſionem communium, vel de eleemoſynis particulariter eis collatis, poſſunt meritoriè de eis eleemoſynam facere, ſecundùm quòd eis committitur, & huiuſmodi eleemoſyna eſt etiam meritoria eis, qui minimè miniſterium exequuntur, quorum vſibus tales res deputatæ noſcuntur. Si verò aliquis religioſus ſit, cui non ſit huiuſmodi rerum diſpenſatio commiſsa, ei non licet eleemoſynam facere sine licentia Superioris, vel expreſſa, vel probabiliter præſumpta, nisi in articulo extremæ neceſſitatis, vel Superiore abſente, aliquam modicam ſub ſpe ratihabitionis, & ſtatuit *Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 2. 2. 2. q. 32. art. 8. ad 1. & 4. ſent. diſt. 15. q. 2. art. 5. q. 3. & Quodl. 3. art. 15.*

6. Quare licet religioſis vilibus veſtibus vti?

RElıgioſis licet vilibus veſtibus vti in signum pœnitentiæ, & contemptus mundanæ gloriæ ad ſui humiliationem, & exemplum aliorum. Si autem eas deferunt propter inanem gloriam, eſt eis illicitum. *2. 2. q. 187. art. 6. & opuſc. 19. cap. 8. & Quodl. 10. art. 14.*

QVÆSTIO CXXXXIII.

De Diuersitate religionum.

1. Quomodo religiones diſtinguuntur?

DIuerſitas religionum vel eſt ſecundùm diuerſos fines, ad quos religiones ordinantur, sic vt vna religio ordinetur ad docendum, & prædicandum, & ad confeſſiones audiendum, alia ad contemplandum, alia ad militandum propter defenſionem diuini cultus, & publicæ ſalutis, vel etiam pauperum, & oppreſſorum, alia ad peregrinos hoſpitio ſuſcipiendos, alia ad visitandos, vel redimendos captiuos: Vel eſt ſecundùm diuersitatem exercitiorum, puta quòd in vna religione caſtigatur corpus per abſtinentiam ciborum, in alia per exercitium operum manualium, vel per nuditatem, vel aliquid aliud huiuſmodi. *2. 2. q. 188. art. 1. 3. 4. & 6. & opuſc. 19. cap. 2. & 4.*

2. Quæ religio præeminet alijs?

PRimum gradum in religionibus tenent, quæ ordinantur ad docendum, & prædicandum, quia ſunt propinquiſſimæ perfectioni Epiſcoporum. Secundum autem tenent illæ, quæ ordinantur ad contemplationem. Tertius eſt earum, quæ occupantur circa exteriores actiones; & inter has non eſt potior religio ex hoc, quod habet arctiores obſeruantias; ſed ex hoc, quod ex maiori diſcretione ſunt eius obſeruantiæ ordinatæ ad finem religionis, sicut ad continentiam efficacius ordinatur maceratio carnis per abſtinentiam cibi, & potus, quæ pertinent ad famem, & sitim, quàm per ſubtractionem veſtium, quæ pertinent ad frigus, & nuditatem, & per corporalem laborem, *ead. q. art. 6. & ad 3.*

QVÆ-

QVÆSTIO CXXXXIV.

De Religionis ingreſſu.

I. Quomodo tenetur aliquis implere votum, quo ſe ad religionis ingreſſum obligauit?

TEnetur quis votum implere, quo ſe ad religionis ingreſſum obligauit; quia votum eſt promiſſio Deo facta de his, quæ ad Deum pertinent, vt dictum eſt: Ingreſſus autem religionis maximè ad Deum pertinet, quia per hoc homo totaliter mancipatur diuinis obſequijs. Vnde qui ſe obligat ad religionis ingreſſum, tenetur religionem intrare ſecundùm quod ſe voto obligare intendit; ita ſcilicet, quod ſi intendit ſe abſolutè obligare, tenetur quàm citius poterit ingredi, legitimo ceſſante impedimento. Si autem ad certum tempus, vel ſub certa conditione, tenetur religionem ingredi tempore adueniente, vel conditione exiſtente. Si autem intendit ſe obligare ad religionis ingreſſum principaliter, & ex conſequenti elegit hanc religionem, vel hunc locum, quaſi magis ſibi congruentem: ſi non poteſt ibi recipi, tenetur aliam religionem intrare. Si autem principaliter intendit ſe obligare ad hanc religionem, ſi non recipitur in ipſa, non tenetur aliam religionem intrare, *nec tenetur ſecundùm Sot. prouinciam peragrare, ſed ſufficit, ſi adeat plures conuentus religionis, qui ſunt in illa ciuitate, aut prope.* Similiter ſi intendit ſe ad hoc monaſterium obligare propter ſpecialem complacentiam huius monaſterij, non tenetur aliud intrare, ſi ibi recipi non poteſt. *Nec in eo caſu tenetur ſeruare caſtitatem, ſicut nec paupertatem, ſecundum Caietanum in Summa, verb. matrim. Quia votum caſtitatis non includitur principaliter in voto religionis, ſed per conſequens ad ſtatum religionis, quamdiu ſcilicet aliquis eſt in tali ſtatu. Similiter ſi publicè conſtet, quod in aliquo monaſterio non ſeruatur regularis diſciplina, ſed quilibet viuit ad placitum, & reputantur malæ conſcientiæ fere omnes, ille qui vouit, non tenetur tale monaſterium intrare, ſcriptum eſt enim: Cum peruerſo peruerteris, & tenet Nauar. cap. 12. num. 46.* Si autem dubitet quomodo ſe in vouendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne diſcrimini ſe committat. *de ſponſ. cap. iuuenis.* Si quis autem eſt in religione profeſſus, non eſt expellendus, niſi poſt contumaciam, ſiue incorrigibilitatem, & tunc manet tutus in ſæculo, ſi ſeipſum correxit, & petijt, vt in religionem reciperetur, ſecundùm Sot. *lib. 7. de iuſt. & iur. q. 2. art. 1. quidquid dicit Nauar. de regul. conſ.* 80. Non eſt autem abſolutus à voto paupertatis, quia nihil debet habere, vt proprium, vt auctor habet. Neque ex eodem auctore eſt abſolutus a voto obedientiæ ſui Prælati, vt etiam S. Bonau. aduertit ſuper regulam S. Benedicti *cap. 29.* & expreſsè colligitur *de regul. cap. fin.* ibi, donec ad mandatum ipſorum humiliter reuertantur. Quòd non ſolùm intelligendum eſt de voto eſſentiali obedientiæ, quòd quidem eſt de iure diuino, ſed etiam de actibus obedientiæ,

quoad

quoad vim directiuam, ad quç eiectus tenetur, quouſque aliam profiteatur religionem, vt magiſter Humbertus tenet ſuper regulam *S. Auguſtini cap. 99. Vnde dicit Silu. verb. apoſtaſia qu.* 10. ſi ſit ſpes emendationis, tenetur Prælatus eiectum repetere, & cogere ad redeundum, *& Anton. 3. par. tit.* 16. *cap.* 5. dicit, quod eiecti non ſunt in derelicto habendi, ſed reuerti volentes ſunt ad religionem admittendi, niſi regula contradicat. Eſt nihilominus, excepto voto continentiæ, ab alijs obſeruantijs regularibus abſolutus, quia ad eas non tenebatur niſi ratione religionis, à qua eſt excluſus, vt tenet Sot. loco citato. Si autem propter rationabilem cauſam in religionem non recipitur, poteſt in ſæculo remanere ſub Epiſcopi obedientia quoad vim coactiuam, quia regulares extra monaſterium degentes coram locorum ordinarijs conueniri, & compelli poſſunt ex Conc. Trid. *ſeſſ. 7. cap. 14. de refor. 2. 2. q. 88. art. 2. ad 4. & art. 3. ad 2. & qu. 185. art. 8. ad 3. & qu. 189. art. 3. & ad 2. & 4. ſent. diſt. 38. qu. 1. art. 3. ad 6. & art. 4. ad 5. & Quodl. 3. art. 12.*

2. *Quando aliquis, vouens ingredi religionem, tenetur in ea perpetuò manere?*

SI vouens intendit ſe obligare non ſolùm ad ingreſſum religionis, ſed etiam ad perpetuò remanendum; tenetur perpetuò remanere, *de regul. cap. ſtatuimus.* Si autem intendit ſe obligare ad religionis ingreſſum cauſa experiendi, cum libertate remanendi, vel non remanendi, non tenetur remanere. Si verò in vouendo ſimpliciter de ingreſſu religionis cogitauit, videtur obligari ad ingreſſum religionis ſecundùm formam iuris communis, quæ eſt, vt ingredientibus detur annus probationis, *cap. ad noſtram. eodem tit. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 15.* & ſic non tenetur perpetuò in religione remanere. Tenetur tamen intrare animo probandi, an ei expediat remanere; & ideo ſi intrat, vt ſtatim exeat, non videtur ſatisfacere ſuo voto. *2. 2. q. 189. art. 4. & ad 3.*

Ex his reijcitur opinio Sot. lib. 7. de iuſt. & iur. q. 2. art. 1. circa finem quòd ſi aliquis vouet ingredi religionem, & perſeuerare, obligatur ſecundùm formam iuris vt experiatur, an ſibi expediat remanere.

3. *Quomodo aliquis remanens in religione poſt tempus probationis abſq; expreſſa profeſſione; obligatur ad votum ſeruandum?*

SI aliquis poſt tempus probationis in religione remaneat, & ore non profiteatur votum, obligatur ex voto interpretatiuo in omni caſu ad tria vota religionis principalia, ſcilicet obedientiæ, paupertatis, & continentiæ: ad alias autem obſeruantias non videtur obligari, ſi earum tranſgreſſio diſſimuletur à Prælato, & præcipuè ſi ſit ſimplex, qui talia diſcernere ſufficienter neſciat, niſi fortè propter aliquam cauſam fuerit ſibi annus probationis protelatus, vel conſueuerit alijs protelari;

telari; quia tunc non facit votum interpretatiuum vltra annum ſtans *4. ſent. diſt. 38. art. 3. ad 5.*

4. *Quando licitum eſt parentibus vel filio religionem intrare?*

PArentibus non licet ingredi religionem, niſi prouideant filijs, qualiter educari poſſint; quia per ſe eis conuenit, vt filiorum curam habeant. Filius autem ſi timet, ſe non poſſe ſine periculo peccati mortalis in ſæculo conuerſari, licitum eſt ei religionem intrare, non obſtante parentum neceſſitate, quia magis tenetur ſaluti propriæ ſpirituali prouidere, quàm corporali neceſſitati parentum. Si autem videt ſe poſſe in ſæculo remanere ſine peccato mortali, tunc ſi ſine eius obſequio parentes ſuſtentari non poſſunt, non eſt licitum ei religionem ingredi; & ſi intraret, teneretur egredi; quia tranſgrederetur præceptum de honoratione parentum. Si verò ſine eius obſequio parentes aliqualiter ſuſtentari poſsunt, licitum eſt ei, deſertis parentibus, ad religionem transire; quia filius tenetur ad ſuſtentationem parentum per accidens, inquantum ſcilicet ſunt in aliqua neceſsitate. Si autem filius eſt in religione profeſsus, parentibus poſtea indigentibus, non peccat contra præceptum Dei, ſi in clauſtro remaneat ſub præcepto Prælati ſui, parentum obſequio prætermiſso, quia reputatur mortuus mundo: & ideo à mundanis obſequijs deobligatur. Debet tamen quantùm poteſt, ſalua ſui Prælati obedientia, & ſuæ religionis ſtatu, pium ſtudium adhibere, vt per ſe, vel per alium ſuis parentibus ſubueniatur. 2. 2. *qu.* 101. *art.* 4. *& q.* 189. *art.* 6. *&* 4. *ſent. diſt.* 38. *q.* 2. *art.* 4. *q.* 1. *ad* 2. *& Quodl.* 3. *art.* 16. *Quodl.* 10. *art.* 9.

5. *Quando debitor poteſt religionem intrare?*

SI aliquis ſit obligatus, vt certum debitum reddat, facultate exiſtente, non poteſt illud debitum licitè prætermittere, vt religionem ingrediatur: ſi autem non habeat vnde reddat, tenetur facere quòd poteſt, vt ſcilicet cedat bonis ſuis creditori, quia propter pecuniam ſecũdùm iura ciuilia perſona hominis liberi non obligatur, quæ ſuperat omnem æſtimationem pecuniæ, ſed obligatur ſolùm res; & tunc licitè poteſt religionem intrare, aliàs autem recipiens obligatum ad debita, tenetur ea ſoluere. 2. 2. *q.* 189. *art.* 6. *ad* 3. *&* 4. *ſent. diſt.* 38. *qu.* 1. *art.* 3. *ad* 7.

6. *Quare ingrediens religionem, non tenetur vota ſeruare, quæ fecit in ſæculo?*

INgrediens religionem, non tenetur ſeruare vota, vel ieiuniorum, vel orationum, vel peregrinationis etiam Terræ ſanctæ, vel aliorum huiuſmodi, quæ exiſtens in ſæculo fecit, quia moritur priori vitæ: & etiam ſingulares obſeruantiæ religioni non competunt; & religionis onus ſatis hominem onerat, vt alia ſuperaddere non oporteat. Similiter

militer profeſſus in minori religione, non tenetur implere votum simplex, quòd emiſit de intrando maiorem religionem, quia votum ſolemne eſt fortius, quàm votum simplex. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 1. & q. 189. art. 3. ad 3. & art. 8. ad 3. & 4. ſent. diſt. 38. q. 1. art. 4. q. 3. ad 2.

7. *In quibus caſibus licitum eſt de vna religione tranſire ad aliam?*

IN tribus caſibus poteſt aliquis laudabiliter de vna religione ad aliā tranſire. Primò quidem zelo perfectioris religionis, in quo debet propter humilitatem licentiam petere, quæ ei negari non poteſt. *cap. licet de regul.* Secundò propter declinationem religionis à debita perfectione, puta si in aliqua religione arctiori incipiant religioſi remiſſius viuere, tunc enim laudabiliter tranſit ad religionem etiam minorem, si melius obſeruetur: & in hoc caſu eſt ſuperioris iudicium inquirendū. Tertiò propter infirmitatem, vel debilitatem, ex qua interdum non poteſt aliquis arctioris religionis ſtatuta ſeruare; poſſet autem ſeruare ſtatuta religionis laxioris: & in hoc eſt neceſſaria diſpenſatio. 2. 2. q. 189. *art. 8. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 25 cap. 19.*

Finis Secundi Libri.

DE CVRA ANIMARVM

LIBER TERTIVS.

Poſt Deciſionem Quæſtionum de gratia, virtutibus, & vitijs, de Sacramentis, quæ gratiam conferunt, virtutes reſtituunt, & peccata remittunt, quæſtiones ſubſequantur.

QVÆSTIO I.

De Sacramentis in communi.

1. Quid eſt Sacramentum?

SACRAMENTVM eſt signum ſensibile rei ſacræ, hoc eſt ſanctificationis actiuæ, inquantum eſt ſanctificans homines per miniſterium humanum, & docet *Concil. Trid. ſeſs. 13. cap. 3. Vnde in primitiua Eccleſia miſſio Spiritus Sancti, vt doni ſanctificationis, per viſibile ſignum, non erat Sacramentum, quia illa ſanctificatio non fuit hominibus exhibita per miniſterium humanum, ſed diuinum.* Dicitur autem signum noſtræ ſanctificationis tripliciter, vel quantum ad primam cauſam ſanctificationis, quæ eſt Paſſio Chriſti; & quantum ad hoc, eſt signum rememoratiuum: vel quantum ad effectum ſanctificationis, ſcilicet gratiam; & sic eſt signum demonſtratiuum: vel quantum ad vltimum finem ſanctificationis, qui eſt æterna gloria: & sic eſt signum prognoſticum, siue prænuntiatiuum. *3. p. q. 60. art. 1. 2. 3. & 4. & 4. ſent. diſt. 1. q. 1. art. 1. & ad 3. & 4. & diſt. 14. q. 1. art. 1.*

2. Quomodo in Sacramentis nouæ legis requiruntur determinatæ res, & determinata verba?

IN Sacramentis nouæ legis requiruntur determinatæ res ſensibiles ex diuina inſtitutione, quæ ſe habent per modum materiæ: & determinata verba, quæ ſe habent per modum formæ: & hoc congruit eis. Primò quidem ex parte cauſæ ſanctificationis, quæ eſt Verbum Incarnatum, quia in Sacramento rei ſensibili verbum adhibetur, sicut in myſterio Incarnationis carni ſensibili eſt Verbum Dei vnitum. Secundò conuenit Sacramento, quod verba rebus ſensibilibus adiungantur ex parte hominis, qui ſanctificatur,

qui

qui componitur ex anima, & corpore, quia ſacramentalis medicina per rem viſibilem corpus tangit, & per verbum ab anima creditur. *Vnde Auguſt. dicit ſuper illud Ioannis 15. Iam vos mundi eſtis.* Vnde eſt iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, ſcilicet ſecundùm exteriorem ſonum vocis, ſed quia creditur, ſcilicet ſecundùm ſenſum verborum, qui fide tenetur. Tertiò ex parte ſignificationis ſacramentalis, quia ad perfectionem ſignificationis ſacramentalis neceſſe fuit, vt ſignificatio rerum ſenſibilium per aliqua verba determinetur: aqua enim poteſt ſignificare, & ablutionem propter ſuam humiditatem, & refrigerium propter ſuam frigiditatem. Sed cum dicitur: *Ego te baptizo*, manifeſtatur, quòd aqua vtimur in baptiſmo ad ſignificandam ſpiritualem emundationem. *ead. q. art. 5. 6. 7. & aa 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3.*

3. Quando per corruptionem verborum, ſiue per additionem, vel diminutionem, ſiue per interruptionem, vel tranſpoſitionem tollitur veritas Sacramenti?

PEr corruptionem verborum, ſiue per additionem, vel diminutionem poteſt tolli veritas Sacramenti dupliciter: Vno modo ex parte eius, qui profert verba, ſi eā ex induſtria corruptè proferat, quia non videtur intendere facere, quòd facit Eccleſia. Et eadem ratione ſi ex intentione addat, vel diminuat verba, intendens nouum ritum inducere, qui non ſit ab Eccleſia receptus, quia ſic non videtur quòd intendat facere, quòd facit Eccleſia. Alio modo poteſt tolli veritas Sacramenti ex parte ſignificationis verborum, ſi ſit tamen magna corruptio, quæ omnino tollat ſenſum verborū, & hoc præcipuè contingit, quando fit corruptio ex parte principij dictionis, puta ſi loco eius, quod eſt in nomine Patris, dicat in nomine Matris. Si autem ſit tam pauca corruptio, quòd non tollat ſenſum verborum, perficitur Sacramentum, & hoc, cum fit corruptio in fine dictionis; puta ſi aliquis dicat in nomine patria, & filia. *cap. vetulerunt de conſ. diſt. 4.* Similiter ſi ſit tam magna additio, quæ tollat ſenſum verborum, non perficitur Sacramentū, puta ſi aliquis dicat: Ego te baptizo in nomine Patris maioris, & Filij minoris, ſicut Arriani baptizabant. Si autem ſit talis additio, quæ non auferat debitum ſenſum, non tollitur veritas Sacramenti, ſicut ſi quis dicat: Ego te baptizo: in nomine Patris omnipotentis, & Filij eius vnigeniti, & Spiritus ſancti paracliti. Similiter per diminutionem tollitur veritas Sacramenti, ſi tollatur ſenſus verborum, quòd contingit, ſi diminuatur aliquid eorum, quæ ſunt de ſubſtantia formæ; puta ſi quis ita baptizet, vt prætermittat aliquam perſonam Trinitatis. Si autem ſubtrahatur aliquid, quòd non ſit de ſubſtantia formæ, ſicut ſi in forma Euchariſtiæ, quæ eſt: Hoc eſt enim corpus meum, auferatur illud [enim talis diminutio non tollit debitum

ſenſum verborum. Per interruptionem etiam verborum tollitur ſenſus, & per conſequens tollitur veritas Sacramenti, ſi ſit tanta, quòd intercipiatur intentio pronuntiantis, ſicut ſi dicatur in nomine Patris, & interponatur longa fabula, & poſtea dicatur, & Filij. Si autem ſit parua interruptio verbi, ſicut ſi dicatur in nomine Patris omnipotentis, vel ſit interruptio tuſſis, vel alicuius huiuſmodi, quod intentionem proferentis non auferat, non tollitur debitus ſenſus. Et idem etiam eſt dicendum de tranſpoſitione verborum; quia ſi tollit ſenſum verborum, non perficitur Sacramentum. *ead. q. art. 7. ad 3. & art. 8. ad 2. & 3. & 4. ſent. diſt. 3. art. 2. ad 6. & q. 2. & 3. ad 1. & 2.*

QVÆSTIO II.

De Neceſſitate Sacramentorum.

1. Cur ante peccatum non fuerunt homini neceſſaria Sacramenta?

HOmo ante peccatum in ſtatu innocentię non indigebat Sacramentis, nec pro remedio peccati, nec pro perfectione animæ; quia in illo ſtatu ſuperiora inferioribus dominabantur, & nullo modo dependebant ab eis, ſicut enim mens ſuberat Deo, ita menti ſuberant inferiores animæ vires, & ipſi animæ corpus. Contra hunc ordinem eſſet, ſi anima à Sacramentis perficeretur, vel quantùm ad ſcientiam, vel quantùm ad gratiam, per aliquid corporale, quòd fit in Sacramentis. *3. p. q. 61. art. 2.*

2. Quomodo Sacramenta fuerunt neceſſaria poſt peccatum ante Chriſti aduentum?

POſt peccatum ante Chriſti aduentum fuerunt neceſſaria Sacramenta, quia poſt peccatum nullus poteſt ſaluari, niſi per fidem Chriſti, ſecundùm illud Paul. *ad Roman. 3. Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius.* Et ideo ante Chriſti aduentum, ſcilicet in lege naturæ, & in lege ſcripta oportuit eſſe quædam ſigna viſibilia, quæ dicuntur Sacramenta, quibus homo fidem Chriſti venturi proteſtaretur. Diuerſimodè tamen, quia in lege ſcripta erant Sacramenta magis determinata, quàm in lege naturæ. In lege enim naturæ erant quædam Sacramenta neceſſitatis, ſicut circumciſio, quæ ordinabatur ad deletionem Originalis peccati, & pœnitentia, quæ ordinabatur ad deletionem actualis; & ſimiliter matrimonium, quòd ordinabatur ad multiplicationem generis humani. In lege autem ſcripta erant determinata matrimonia, & pœnitentiæ ſatisfactiones diſtinctæ, & hoc erat neceſſarium, quia per incrementa temporum peccatum cœpit in homine magis dominari, in tantùm, quòd ratione hominis per peccatum obtenebrata, non ſufficerent homini ad rectè viuendum præcepta legis naturæ, & aliqua Sacramenta, indeterminata, ſed neceſſe fuit in lege ſcripta determinari præcepta, & cum his quædam fidei Sacramenta. *ead. q. art. 3. & ad 2. & 4. ſent. diſt. 1. art. 2. q. 2. ad 2. & q. 3.*

3. *Quomodo Sacramenta fuerunt neceſſaria poſt Chriſti aduentum?*

POſt Chriſti aduentum debuerunt eſſe aliqua Sacramenta, quia ſicut antiqui Patres ſaluati ſunt per fidem Chriſti venturi, ita & etiam nos ſaluamur per fidem Chriſti iam nati, & paſſi. Et ideo oportet quædam alia Sacramenta eſſe in noua lege, quibus ſignificentur ea, quæ præceſſerunt in Chriſto. *ead. q. art. 4. & 4. ſent. diſt. 1. art. 2. q. 4.*

QVÆSTIO III.

De Principali effectu Sacramentorum?

1. *Quomodo Sacramenta nouæ legis ſunt cauſa gratiæ?*

SAcramenta nouæ legis non ſolum ſignificant, ſed etiam cauſant gratiam, non quidem principaliter ex propria virtute; quia sic non poteſt cauſare gratiam niſi Deus; ſed inſtrumentaliter ex virtute paſſionis Chriſti, quæ per ipſa operatur. *Vnde ad Tit. 3. dicitur. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & docet Conc. Trid. ſeſs. 7. can. 6. de Sacramentis.* Et quia inſtrumentum non facit operationem inſtrumentalem ex virtute principalis agentis, niſi exercendo propriam operationem ſecundùm propriam virtutem, ſicut ſecuris non facit lectum, quæ eſt operatio inſtrumentalis, niſi ſcindendo per propriam operationem, quam habet ratione ſuæ actiuitatis: Ideo Sacramenta conferunt gratiam inſtrumentaliter ex virtute diuina, exercendo circa corpus, quòd tangunt, propriam operationem ſecundùm propriam virtutem, ſicut aqua abluendo corpus ſecundùm propriã virtutem, abluit animam, inquantum eſt inſtrumentum diuinæ virtutis. *3. par. q. 62. art. 1. & ad 2. & ar. 6. & 4. ſent. diſt. 1. q. 1. art. 4. & q. 1. & 4. cont. gent. cap. 57. & q. 27. de ver. art. 4. & Quodl. 12. art. 15.*

2. *Quomodo gratia ſacramentalis aliquid addit ſuper gratiam virtutum, & donorum?*

GRatia ſacramentalis addit ſuper gratiam gratum facientem communiter ſumptam, virtutum, & donorum quoddam diuinum auxilium ad conſequendum ſpecialem effectum cuiuslibet Sacramenti. *ead. q. art. 2. & ad 1. & 3. & q. 72. art. 7. ad 3. & 4. ſent. vbi ſupra, art. 4. q. 3.*

3. *Quomodo in Sacramentis eſt aliqua virtus ad cauſandam gratiam?*

IN Sacramentis eſt aliqua virtus inſtrumentalis ad inducendum ſacramentalem effectum. Hæc autem virtus non habet eſſe permanens, ſed tranſiens in hominem, qui ſanctificatur. *ead. q. art. 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. quæſt. 1. & q. 27. de verit. art. 7.*

4. *Quomodo ſacramenta habent virtutem ex paſſione Chriſti?*

SAcramenta habent virtutem ex paſſione Chriſti, quia humani-

tas Chriſti eſt inſtrumentum coniunctum eius diuinitati: ſacramenta autem ſunt inſtrumenta ſeparata. Inſtrumentum autem ſeparatum mouetur per coniunctum, ſicut baculus per manum, & ideo oportet, quòd ſacramenta ſpecialiter habeant virtutem à diuinitate Chriſti per eius humanitatem in cuius ſignum de latere Chriſti pendentis in Cruce fluxerunt aqua, & ſanguis, quorum vnum pertinet ad baptiſmum, aliud ad Euchariſtiam, quæ ſunt potiſſima ſacramenta, *ead. q. art.* 5. *&* *q.* 64. *art.* 3. *&* 4. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 4. *q.* 2.

5. *Quomodo ſacramenta veteris legis conferebant gratiam?*

SAcramenta veteris legis conferebant gratiam, inquantum ſignificabant fidem Paſſionis Chriſti futuræ. Non tamen habebant in ſe aliquam virtutem, qua operarentur ad conferendam gratiam, ſicut habent ſacramenta nouæ legis. *ead. q. art.* 6. *&* *ad* 3. *&* 4 *ſent. vbi ſup. art.* 5.

QVÆSTIO IV.

De ſecundario effectu ſacramentorum.

1. *Quomodo ſacramenta nouæ legis imprimunt characterem in anima?*

SAcramenta nouæ legis imprimunt characterem, inquantum per ea homines accipiunt poteſtatem recipiendi diuina, quæ eſt poteſtas paſſiua, vel alijs tradendi, quæ eſt poteſtas actiua: quia per ea deputantur homines ad diuinum cultum, ſecundùm ritum Chriſtianæ religionis. Cultus autem diuinus conſiſtit, vel in recipiendo aliqua diuina, vel in tradendo alijs 3. *part. quæ.* 63. *art.* 1. *&* 2. *&* 4. *ſent. diſt.* 4. *q.* 1. *art.* 1.

2. *Quomodo character eſt in potentia animæ?*

CHaracter non eſt in eſſentia animæ, ſed in potentia, ſcilicet in intellectu, ſicut in ſubiecto, quia character eſt quoddam ſignaculum, quo anima inſignitur ad recipiendum, vel alijs tradendum ea, quæ pertinent ad diuinum cultum, qui conſiſtit in quibuſdam actibus; ad actus autem ordinatur potentia animæ; ſicut eſſentia ordinatur ad eſſe. *ead. q. art.* 4. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3.

3. *Quomodo character eſt in potentia animæ indebiliter?*

CHaracter eſt in potentia animæ indelebiliter ex parte cauſæ, quia eſt quædam participatio ſacerdotij Chriſti, à quo deriuatur character, ſicut quædam inſtrumentalis virtus actiua, vel paſſiua, ad tradendum, vel recipiendum ea, quæ pertinent ad diuinum cultum; à ſacerdotio enim deriuatur totus ritus Chriſtianæ religionis; ſacerdotium autem Chriſti eſt æternum, ſecundùm illud Pſalm. 109. *Tu es ſacerdos in æternum*. Et ideo omnis ſanctificatio,

catio; quæ fit per ſacerdotium eius, eſt perpetua, re conſecrata manente, quod patet etiam in rebus inanimatis. Nam Eccleſiæ, vel altaris manet conſecratio ſemper, niſi deſtruatur, *de conſ. Eccl. cap. quod in dubijs, ead. q. art. 3. & 5. & ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 3. ad 1.*

4. Quæ ſacramenta imprimunt characterem?

NOn omnia ſacramenta imprimunt characterem, ſed tria tantum, *Bapt iſmus, confirmatio, & Ordo*, quia per baptiſmum homo accipit poteſtatem paſſiuam recipiendi alia Eccleſiæ ſacramenta, vnde dicitur eſſe ianua omnium ſacramentorum. Per ſacramentum autem Ordinis homo accipit poteſtatem actiuam ad ſacramentorum diſpenſationem. Per confirmationẽ vero accipit poteſtatẽ ad aliquas ſacras actiones, ſcilicet confitendi nomen Chriſti publicè, *ead. q. art. 6. & q. 72. art. 5. & ad 2. & 4. ſent. vbi ſupra, art. 4. q. 2. & declarat Concil. Trident. ſeſſ. 7. de ſacram. can. 9.*

QVÆSTIO V.

De Cauſa ſacramentorum.

1. Quare ſacramentorum inſtitutor eſt Chriſtus?

SAcramenta ſunt à Chriſto inſtituta, quia ille potuit ſacramenta inſtituere, qui dedit eis virtutem: Chriſtus autem, vt Deus, dedit virtutem ſacramentis. Vnde ſolus Chriſtus potuit ſacramenta inſtituere, & ſtatuit Concil. *Trid. ſeſſ. 7. de ſacramen. can. 1. 3. par. q. 64. art. 2. & 3. & 4. ſent. diſt. 2. q. 1. art. 4. q. 4.*

2. Quomodo Chriſtus operatur in Sacramentis?

CHriſtus, ſecundum quod eſt Deus, operatur in ſacramentis per auctoritatem: ſed ſecundum quod eſt homo, operatur meritoriè, & efficienter per modum inſtrumenti, inquantum humanitas Chriſti eſt inſtrumentum coniunctum eius diuinitati in perſona. Et ideo inquantum homo, habet poteſtatem miniſterii principalis, ſiue poteſtatem excellentiæ reſpectu miniſtrorum Eccleſiæ, quæ quidem conſiſtit in quatuor. Primò, quòd meritum, & virtus paſſionis eius operatur in ſacramentis. Secundò, quod in nomine eius ſacramenta ſanctificantur. Tertiò, quòd ipſe, qui dedit virtutem ſacramentis, potuit ea inſtituere. Quartò, quòd potuit effectum ſacramentorum, ſcilicet gratiam, ſine exteriori Sacramento conferre. *ead. q. art. 3. & 4. ſent. diſt. 5. q. 1. art. 1.*

3. Quare poſſunt ſacramenta conferri per malos miniſtros?

SAcramenta poſſunt conferri per malos miniſtros, quia non agunt in virtute propria, ſed in virtute Chriſti. Et docet Conc. Trid. *ſeſſ. 7. de ſacramentis can. 12.* Peccat tamen mortaliter miniſtrans ſacramenta in peccato mortali ex officio

abſque contritione, propter irreuerentiam Dei, & contaminationem ſacramentorum, quantùm eſt ex parte ipſius peccatoris, niſi baptizaret in caſu neceſſitatis, in quo poſſet etiam laicus baptizare, quia ſic non gereret miniſtrum Eccleſiæ, ſed ſubueniret neceſſitatem patienti. Secus autem eſt in alijs ſacramentis, quæ non ſunt tantæ neceſſitatis, ſicut baptiſmus. *ead. q. art.* 5. & 6. & *ad* 3. & *art.* 9. & 4. *ſent. diſt.* 5. *q.* 2. *art.* 2. & *q.* 1. 2. & 3. *ad* 4.

4. Quare intentio miniſtri requiritur ad perfectionem ſacramenti?

INtentio miniſtri requiritur in quolibet ſacramento non ſolùm ad effectum ſacramenti, conſequendum, ſed ad ſacramenti perceptionem, quia ea, quæ in ſacramentis aguntur, poſſunt ad multa ordinari, ſicut ablutio aquæ, quæ fit in baptiſmo, poteſt ordinari, & ad munditiam corporalem, & ad ſanitatem corporalem, & ad ludum, & alia huiuſmodi, & ideo oportet, quòd determinentur ad vnum, ſcilicet ad ſacramentalem effectum, per intentionem miniſtri. *ead. q. art.* 8. & 4. *ſent. diſt.* 6. *q.* 1. *art.* 2.

5. Quomodo intentio miniſtri requiritur ad perfectionem ſacramenti?

AD perfectionē ſacramenti ſufficit intentio virtualis miniſtri, quæ eſt intentio faciendi, quod facit Eccleſia, & declarat Conc. Trid. *ſeſſ.* 7. *cap.* 11. Vnde ſi poſtea in ipſo exercitio actus cogitatio eius ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perficitur ſacramentum, dummodo contraria intentio non interuenerit, quamuis ſtudioſè curare debeat ſacramenti miniſter, vt etiam actualem intentionem adhibeat. *ead. q. art.* 8. *ad* 1. & 3. & 4. *ſent. vbi ſup. ad* 4.

6. Quomodo ſuſcipiens ſacramentum eſt certus de intentione miniſtri?

SVſcipiens ſacramentum eſt certus de intentione miniſtri per verba, quæ ipſe miniſter profert, in quibus exprimitur intentio Eccleſiæ, cuius eſt miniſter, quæ ſufficit ad perfectionem ſacramenti ex parte ſuſcipientis ſacramentum, vt ſcilicet certus ſit miniſtrum habuiſſe interiorem intentionem, niſi contrarium exteriùs exprimatur ex parte miniſtri, vel recipientis ſacramentum. *ead. q. art.* 8. *ad* 2. & *art.* 10. & 4. *ſent. vbi ſup. ad* 2.

7. Quare infidelis poteſt eſſe miniſter ſacramenti?

INfidelis poteſt eſſe miniſter ſacramenti, dummodo alia adſint, quæ ſunt de neceſſitate ſacramenti ſcilicet materia, forma, & intentio faciendi, quod facit Eccleſia; quia miniſter ſacramenti agit in perſona totius Eccleſiæ, ex cuius fide ſuppletur id, quod deeſt fidei miniſtri. Et ideo talis Infidelis confert quidem ſacramentum, ſed non confert rem ſacramenti, ſi ſit manifeſtè ab Eccleſia præciſus, quia ex hoc, quod aliquis ab eo ſacramentum

tum

tum accipit, peccat, & per hoc impeditur, ne effectum ſacramenti conſequatur. *ead. q. art. 9. & ad 1. & 2. & 4. ſent. diſt. 5. q. 2. art. 2. q. 4. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 4. de baptiſm.*

QVÆSTIO VI.

De Numero ſacramentorum.

1. *Quot ſunt Eccleſiæ ſacramenta?*

SAcramenta nouæ legis ſunt ſeptem, *Baptiſmus, confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.* Quorum prima quinque ordinantur ad perfectionem vnius hominis in ſeipſo: Alia verò duo, ſcilicet *Ordo, & Matrimonium*, ordinantur ad perfectionem, & multiplicationem totius Eccleſiæ. Et hoc facilè oſtenditur ex conformitate, quam ſpiritualis vita habet ad corporalem; in vita enim corporali perficitur homo in ſeipſo. Primò quidem per generationem, qua incipit eſſe, & viuere, loco huius in ſpirituali vita eſt baptiſmus, qui eſt ſpiritualis regeneratio, ſecundum illud Ioannis 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Secundo perficitur homo per augmentum, quod perducitur ad quantitatem, & virtutem perfectam, & ſecundùm hoc in ſpirituali vita eſt Confirmatio. Vnde dicitur diſcipulis iam baptizatis *Luc. vltimo: Sedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto.* Tertio perficitur homo per nutritionem, qua conſeruatur vita, & virtus, & sic in ſpirituali vita eſt Euchariſtia ſecundùm illud Ioann. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et quia frequenter homo infirmatur, ideo neceſſaria eſt homini curatio ab infirmitate, quæ quidē eſt duplex. Vna eſt, quæ reſtituit ſanitatem, & loco huius in vita ſpirituali eſt Pœnitentia, ſecundùm illud Pſalm. 4. *Sana animam meam, quia peccaui tibi.* Alia eſt, quæ reſtituit priſtinam valetudinem per conuenientem dietam, & exercicitium, & sic in ſpirituali vita eſt extrema vnctio, quæ remouet peccatorum reliquias. Perficitur etiam homo in vita corporali in ordine ad totam communitatem. Primò quidem per hoc, quòd accipit poteſtatem regendi multitudinem, & exercendi actus publicos, & loco huius in ſpirituali vita eſt Ordo, ſecundum illud Heb. 7. *Sacerdotes hoſtias offerunt; non ſolùm pro ſe, ſed etiam pro populo.* Secundò quantum ad naturalem propagationem, quod fit per matrimonium *3. par. q. 65. art. 1. & 4. ſent. diſt. 2. q. 1. art. 2. & opuſc. 5.*

2. *Quæ ſacramenta ſunt de neceſſitate ſalutis*

TRia ſacramenta ſunt de neceſſitatis ſalutis: Duo quidem ſunt neceſſaria ſingulari perſonæ: Baptiſmi quidem ſimpliciter, & abſolutè. Pœnitentia autem ſuppoſito peccato mortali poſt baptiſmum. Sacramentum autem Ordinis eſt neceſſarium Eccleſiæ; quia vbi non eſt

eſt gubernator, populus corruet, vt dicitur *Prou.* 2. Alia autem Sacramenta ſunt ad bene eſſe ſpiritualis vitæ: nam Confirmatio quodammodo perficit Baptiſmum, & Extrema vnctio pœnitentiam. Matrimonium verò Eccleſiæ multitudinem conſeruat per propagationem. *ead. q. art. 4. & 4. ſent. diſt. 7. q. 1. art. 1. q. 1.*

QVÆSTIO VII.

De Sacramento Baptiſmi.

1. *Quid eſt Baptiſmus?*

BAptiſmus eſt ablutio corporis exterior facta ſub certa forma verborum; quia perficitur in applicatione aquæ ad hominem, quæ eſt ablutio, & hæc eſt Sacramentum. *3. par. q. 66. art. 1. & 4. ſent. diſt. 3. art. 1.*

2. *Quando baptiſmus fuit à Chriſto inſtitutus?*

BAptiſmus fuit inſtitutus quantùm ad ipſum Sacramentum, quando Chriſtus eſt baptizatus, quia tunc accepit virtutem conferendi gratiam: ſed quantùm ad vſum, habuit vim obligandi poſt Paſſionem, & Reſurrectionem. *Matt. vltimo*; quia per Baptiſmũ configuratur homo Paſſioni, & Reſurrectioni Chriſti, inquantũ moritur peccato, & incipit nouam vitam iuſtitiæ. *ead. q. art. 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 5. q. 1.*

3. *Quomodo aqua eſt conueniens materia baptiſmi?*

AQua eſt conueniens materia baptiſmi, ſecundùm illud Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto.* Primò quidem, quia proprietates aquæ competunt effectibus Baptiſmi. Nam ſua humiditate lauat, ex quo conueniens eſt ad ſignificandam, & cauſandam ablutionem peccatorum: Sua frigiditate temperat ſuperfluitatem caloris, & ex hoc competit ad mitigandam cõcupiſcentiam fomitis: Sua diaphaneitate eſt luminis ſuſceptiua; vnde competit Baptiſmo, inquantum eſt fidei Sacramentum. Secundò aqua eſt conueniens materia neceſsitati huius Sacramenti ratione ſuæ communitatis, & abundantiæ; poteſt enim vbique de facili haberi. *ead. q. art. 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. & decreuit Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 2. de bap.*

4. *Quomodo aqua ſimplex requiritur ad baptiſmum?*

IN qualibet aqua tranſmutata per artem, ſiue per alterationem, ſiue per mixtionem, poteſt fieri baptiſmus, ſi non ſoluatur ſpecies aquæ, ſicut in lixiuio, quod ab alia aqua non differt, niſi in hoc, quòd per cineres tranſiuit; ſi verò ſoluatur ſpecies aquæ, ſicut vinum lymphatum, quòd magis habet ſpeciem vini, quàm aquæ, non poteſt fieri baptiſmus. Similiter etiam in aqua tranſmutata per naturam, tàm per alterationem, quàm etiam permixtionem, poteſt fieri baptiſmus, ſi non ſoluatur ſpecies aquæ, ſicut eſt aqua calefacta à Sole, vel aqua Fluminis turbida ex permixtione terreſtrium partium, vel aqua ſulphureorum balneorum, quæ alterationem recipit ex hoc, quòd tranſit per mine-

tas ſulphureas. Si verò ſoluatur ſpecies aquæ, ſicut lutum, quòd magis eſt terra, quàm aqua, vel aqua roſacea, quæ eſt liquor roſæ reſolutus, vel aqua alchimica, non eſt debita materia baptiſmi. *ead. q. art. 4. & ad 4 & 5. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 1. & ad 5.*

5. Quæ eſt conueniens forma baptiſmi?

CONueniens forma baptiſmi eſt, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*; quia oportet, quòd in forma baptiſmi exprimatur cauſa baptiſmi, quæ eſt duplex. Vna quidem principalis, à qua virtutem habet, quæ eſt Sancta Trinitas: Alia inſtrumentalis, ſcilicet miniſter, qui tradit exterius Sacramentum. Miniſter quidem ſignificatur, cum dicitur: *Ego te baptizo*; cauſa autem principalis, cum dicitur, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*. Græci tamen attribuentes miniſtris actum baptiſmi, dicunt, Baptizetur ſeruus Chriſti in nomine Patris, & cetera, ad euitandum antiquorum errorem, qui virtutem baptiſmi miniſtris attribuebant, dicentes: *Ego ſum Pauli, & ego Cephæ*. Eſt autem verus baptiſmus, quia exprimitur actus baptiſmi per miniſtrum cum inuocatione Trinitatis: grauiter tamen peccaret aliquis, ſi in Eccleſia Latina baptizaret in forma Græcorum. *ead. q. art. 5. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. & q. 1. ad 1.*

6. Cur non valet baptiſmus in nomine genitoris, geniti, & procedentis?

AD ſignificandum tres perſonas, in forma baptiſmi aſſumi debent illa nomina, quibus communiter conſueuerunt nominari perſonæ in illa lingua, nec in alijs nominibus perficitur Sacramentum, ſicut aqua ſumitur ad baptiſmum, quia eius vſus communior ad abluendum. Et ideo baptiſmus in nomine genitoris, geniti, & procedentis non eſt validus. *ead. q. art. 5. ad 7.*

7. Cur non valet baptiſmus in nomine vnius perſonæ cum intellectu, & fide Trinitatis, nec in nomine Trinitatis implicitè?

AD perfectionem baptiſmi non ſufficit intellectus, & fides Trinitatis, quòd ſcilicet in nomine vnius perſonę intelligatur alia, ſicut in nomine Patris intelligitur Filius; aut quòd ille, qui nominat vnam ſolam perſonam, habeat rectam fidem de tribus: ſed oportet, quòd omnes tres perſonæ exprimantur, *de conſ. diſt. 4. cap. in Synodo*; quia ſicut ad Sacramentum requiritur materia ſenſibilis, ita & forma ſenſibilis. Si autem nominata tantùm vna perſona puer moreretur, creditur quòd inuiſibilis Sacerdos ſuppleret defectum. Similiter non ſufficit dicere in nomine Trinitatis; nec eſſet baptiſmus, ſi diceretur, quia in nomine Trinitatis non exprimuntur ipſæ perſonæ, ſed ſolus numerus perſonarum, & ideò oportet dicere: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, vt mandauit Dominus *Matth. vltimo*. Vnde & in baptiſmo Chriſti affuit Trinitas in ſenſibilibus ſignis, ſcilicet *Pater* in voce, *Filius* in humana natura, & *Spiritus Sanctus*

ctus in columba: *ead. q. art. 6. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. ad 4. & q. 2. ad 4. & tenet Sotus ead. diſt. art. 6.*

Ex quibus patet, quòd opinio Caiet. eadem q. art. 5. non poteſt ſtare, quòd valet baptiſmus in nomine Trinitatis implicitè, ex eo, quòd idem ſignificatur per Trinitatem implicitè, quòd per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum explicitè.

8. *Quare in primitiua Eccleſia poterat dari baptiſmus in nomine Chriſti?*

APoſtoli in primitiua Eccleſia baptizabant in nomine Chriſti, *vt dicitur Act. 8. & 10.* ex ſpeciali Chriſti reuelatione, vt nomen Chriſti, quòd erat odioſum Iudæis, & Gentilibus, honorabile redderetur per hoc, quòd ad eius inuocationem Spiritus Sanctus dabatur in baptiſmo; & aſsignat rationem Ambroſius, quare conuenienter talis diſpenſatio fieri potuit, *lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 3.* Quia in nomine Chriſti tota Trinitas intelligitur, ipſe vnctus, Pater à quo vnctus eſt, & Spiritus Sanctus, quo vnctus eſt. Et ideo forma, quam Chriſtus tradidit *Matth. vltimo*, ſeruabatur ad minùs integritate intelligibili. Poſt tempus autem Apoſtolorum baptiſmus in nomine Chriſti non erat validus, vt patet auctoritate Pelagij Papæ, & refertur *de conſ. diſt. 4. cap. ſi re vera*, vbi dicitur: Si hi, qui in locis delectionis tuæ vicinis commorari dicuntur, ſe ſolummodo in nomine Domini baptizatos fuiſſe forſitan confitentur, ſine cuiuſcumque dubitationis ambiguo, eos ad Fidem Catholicam venientes, in Sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Contrarium tamen dicit Nicolaus Papa *eadem diſt. cap. à quodam Iudæo.* Qui in nomine Sanctæ Trinitatis, vel tantùm in nomine Chriſti baptizati ſunt, ſicut in Actis legitur Apoſtolorum [vnum quippe, idemque eſt, *vt S. ait Ambroſius*) rebaptizari non debent: Ad quòd reſpondetur ſecundùm Sot. vbi ſupra, quòd hoc non decreuit tamquam articulum fidei, ſed tamquam opinionem, quam putauit eſſe Ambroſij. *ead. q. art. 6. & ad 1. 2. & 3. et 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. ad 3.*

9. *Cur immerſio in aquam non eſt de neceſſitate huius Sacramenti?*

QVamuis ſit tutiùs baptizare per modum immerſionis, quia hoc habet communior vſus; poteſt tamen fieri baptiſmus per modum aſperſionis, vel effuſionis, ſecundùm illud Ezech. *36. Effundam ſuper vos aquam mundam:* & hoc præcipuè propter neceſſitatem, quæ poteſt imminere propter paucitatem aquæ; vel propter debilitatem miniſtri, qui non poteſt ſubſtinere baptizandum; vel propter periculum pueri, de cuius morte timetur ex immerſione; & rationem aſsignat Auctor, quare modus baptizandi per immerſionem eſt communior, & laudabilior; quia in immerſione expreſsiùs repræſentatur figura ſepulturæ Chriſti; in alijs autem modis baptizandi repræſentatur aliquo modo, ſed non ita expreſsè. Et ideo per eos poteſt fieri baptiſmus, quia quo-

quocumque modo fiat ablutio, corpus hominis, vel aliqua pars eius aquæ ſupponitur, ſicut corpus Chriſti ſub terra fuit poſitum. *ead. q. art. 7. & ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4.*

10. *Cur trina immerſio non eſt de neceſſitate baptiſmi?*

POteſt fieri baptiſmus per vnam immerſionem, qua ſignificatur vnitas mortis Chriſti, & vnitas diuinitatis: Et per trinam immerſionem, qua ſignificatur triduum ſepulturæ Chriſti, & etiam Trinitas perſonarum, *cap. de trina. de conſ. diſt. 4.* Communiter tamen obſeruatur in baptiſmo trina immerſio. Et ideo grauiter peccaret aliter baptizans contra ritum Eccleſiæ. *eadem q. art. 8. & 4. ſent vbi ſup. art. 4. q. 1. & 2.*

11. *Quomodo in trina immerſione efficitur vnus baptiſmus?*

IN trina immerſione efficitur vnus baptiſmus ex vnitate intentionis miniſtri, qui intendit vnum baptiſmum dare trina immerſione: & ideo ſi trina immerſio fit intenta, non perficitur baptiſmus, niſi in tertia, ſi autem vna intendatur, perficitur in prima. *ead. q. art. 8. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. q. 3.*

12. *Quare ad baptiſmum ſufficit effuſio aquæ in caput?*

SI non poteſt totum corpus aqua perfundi, propter paucitatem aquæ, vel propter aliam cauſam, oportet caput perfundi, quia principalis pars corporis quantùm ad exteriora membra, eſt caput, in quo vigent omnes ſenſus, & interiores, & exteriores. *ead. q. art. 7. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. ad 2.*

13. *Quare baptiſmus eſt irreiterabilis?*

BAptiſmus eſt irreiterabilis, primò, quia in morte Chriſti baptizamur, per quam morimur peccato, & reſurgimus in nouitate vitæ, ſecundùm illud *Romanorum. 6. Quicumque baptizati ſumus in Chriſto. Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus:* Chriſtus autem ſemel tantùm mortuus eſt: *Et ideo Heb. 6. contra quoſdam rebaptizari volentes dicitur Rurſus crucifigentes ſibi metipſis Filium Dei.* Secundò, quia baptiſmus imprimit characterem, qui eſt indelebilis *ead. q. art. 9. & 4. ſent. diſt. 6. q. 2. art. 1.*

14. *Quomodo ponuntur tria baptiſmata?*

POnuntur tria baptiſmata, ſcilicet aquæ, ſanguinis, & flaminis, hoc eſt Spiritus ſancti. Baptiſmus quidem aquæ efficaciam habet à paſſione Chriſti, cui aliquis conformatur per baptiſmum, & à Spiritu Sancto, ſicut à prima cauſa, ſecundùm illud *Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto.* Et ideo ſolemnitas baptiſmi celebratur in vigilia Paſchæ, quando fit commemoratio Dominicæ Paſſionis, & Reſurrectionis; & in vigilia Pentecoſtes, quando incipit celebra-

lebrari ſolemnitas Spiritus Sancti. Aliæ autem duo baptiſmata vim habent ex baptiſmo aquæ, in caſu quando articulus neceſſitatis ſacramentum excludit, ne actu percipi poſſit; quia per baptiſmum ſanguinis aliquis conſequitur effectum baptiſmi ex Paſſione Chriſti, inquantum ei conformatur pro Chriſto patiendo. Et ideo tam baptiſmus aquæ, quàm ſanguinis, qui eſt martyrium, remittit omnia peccata, etiam quantùm ad reatum totius pœnæ, quia paſſio Chriſti eſt ſufficiens ſatisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum. Per baptiſmum verò flaminis aliquis conſequitur ipſum effectum per virtutem Spiritus Sancti, inquantum ſcilicet per Spiritum Sanctum mouetur ad credendum, & diligendum Deum, & pęnitendum de paccatis. Et ideo per ipſum non remittitur reatus totius pęnæ; ſed remittitur pęna ſecundùm quantitatem feruoris in Deum, & deteſtationem peccati: Dictum eſt autem quod baptiſmus aquæ efficaciam habet, & ex Paſſione Chriſti, & ex Spiritu ſancto; & ideo eſt vnum baptiſma, vt dicitur ad *Eph. 4. Vna fides, vnum baptiſma. ead. q. art.* 10. *ad* 1. *& art.* 11. *& ad* 1. *& q.* 67. *art.* 2. *&* 4. *ſent. diſt.* 4. *q.* 2. *art.* 3. *ad* 1. *& q.* 1. *&* 2. *& Quodl.* 6. *art.* 4.

15. *Quare baptiſmus ſanguinis eſt potiſſimus inter alia baptiſmata?*

Baptiſmus ſanguinis eſt potiſſimus quia paſſio, Chriſti, & virtus Spiritus Sancti operantur in quolibet trium baptiſmatum, vt dictum eſt: excellentiſſimè autem hæc operantur in baptiſmo ſanguinis. Nam paſſio Chriſti operatur quidem in baptiſmo aquæ, per quamdam figuralem repræſentationem, in baptiſmo autem flaminis per quamdã affectionem: ſed in baptiſmo ſanguinis per imitationem operis. Similiter etiam virtus Spiritus Sancti operatur in baptiſmo aquæ per quamdam virtutem latentem; in baptiſmo autem flaminis per cordis commotionem, ſed in baptiſmo ſanguinis per potiſſimum dilectionis, ſecundùm illud *Ioa.* 15 *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, ead. q. art.* 12. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *qu.* 3.

QVÆSTIO VIII.

De Miniſtris.

1. *Quando Diaconus poteſt baptizare?*

Ad Diaconum non pertinet baptizare quaſi ex proprio officio, ſed miniſtrare maioribus in ſacramentorum exhibitione. Poteſt tamen ex commiſſione baptizare, ſi ab Epiſcopo, vel presbytero ſibi imponatur, *vt dicit Pelagius, & habetur de conſec. diſt.* 4. *cap. diaconus,* 3. *par. q.* 67. *art.* 1.

2. *Quomodo ad ſacerdotem pertinet baptizare?*

Ad proprium officium ſacerdotis pertinet baptizare, quia ad ſacerdotem pertinet Euchariſtiam con-

conficere, quæ eſt ſacramentum Eccleſiaſticæ vnitatis. Per baptiſmum autem aliquis fit particeps Eccleſiaſticæ vnitatis, vt infra dicetur. *ead. q. art. 2. & 4. ſent. diſt. 5. q. 2. art. 1. queſtiunc. 1.*

3. Quando ad Epiſcopum pertinet baptizare?

DOminus commiſit Apoſtolis officium docendi, & baptizandi. *Matt. vltimo,* quorum vicem gerunt Epiſcopi: officium quidem docendi commiſit eis, vt per ſeipſos exercendum, tamquam principaliſſimum. Vnde Apoſt. dixerunt Act. 6. *Non eſt equum nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.* Officium autem baptizandi commiſit Apoſtolis, vt per alios exercendum: Vnde *Apoſt. dicit 1. Cor. 1. Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare.* In cuius etiam ſignum Dominus non baptizauit, ſed diſcipuli eius, *vt dicitur Ioannes* 4. Non tamen propter hoc excluditur, quin Epiſcopi poſſint baptizare, quia quod poteſt inferior, poteſt ſuperior. *Vnde Apoſtolus ibid. dicit ſe quoſdam baptizaſſe. ead. queſt. art. 2. ad 1.*

4. Quare vir, vel mulier poteſt baptizare?

VIR, vel mulier poteſt baptizare, quia inter omnia ſacramenta baptiſmus eſt maximæ neceſſitatis: tum quia pueris aliter ſubueniri non poteſt; tum quia nec etiam adultis, quantum ad remiſſionem totius pœnæ. Et ideo, vt homo in hoc de facili remedium inueniat, inſtitutum eſt, vt quilibet ſit miniſter baptiſmi. Quia tamen *caput mulieris eſt vir, & caput viri eſt Chriſtus, vt dicitur 1. Corint. 2.* non debet mulier baptizare præſente viro, nec laicus preſente clerico, nec clericus præſente ſacerdote, qui tamen poteſt baptizare præſente Epiſcopo, quia hoc pertinet ad officium ſacerdotis. *ead. qu. art. 3. & 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1.*

5. Quando vir, vel mulier poteſt baptizare?

POteſt vir, vel mulier in caſu neceſſitatis baptizare. *cap. diaconos diſt. 93. & cap. in neceſſitate de conſ. diſt.* 4. Si autem extra neceſſitatis articulum baptizarent, tam ipſi, quàm alij, qui ad hoc cooperarentur, vel baptiſmum ab eis ſuſcipiendo, vel eis baptizandum aliquem offerendo, peccarent, ſed baptiſmum conferrent. Non tamen eſſet peccatum mortale ex ſuo genere, ſecundum Caietanum; quia in nulla neceſſitate eſſet licitum; ſed eſſet peccatum mortale ex præſumptione, puta ſi laicus preſumeret actum Sacerdotis. *Et ideo Hormiſda Papa in cap. 1. de cler. non ordin. miniſt.* ſtatuit, quòd ſi aliquis baptizauerit non ordinatus, propter temeritatem abijciatur de Eccleſia, & numquam ordinetur. Si autē baptizaret extra neceſſitatis articulum ex ignorantia, credens ſe bene facere, excuſaretur à peccato mortali. *ead. q. art. 3. ad 1. & art. 4. ad 3. & 4. ſent. vbi ſupra.*

6. Quan-

6. *Quando non baptizatus poteſt baptizare?*

NOn baptizatus, vt Paganus, vel Iudæus, poteſt baptizare in caſu neceſſitatis, dummodo ſeruet formam Eccleſiæ in baptizando propter neceſſitatem ſacramenti, vt habetur de conſecr. *diſt. 4. cap à quodā Iudæo.* Si verò extra articulum neceſſitatis baptizaret, vterque, ſcilicet baptizatus, & baptizans, grauiter peccaret; & per hoc impediretur baptiſmi effectus, licet non tolleretur ipſum ſacramentum. *ead. q. art. 5. & 8. ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. q. 2.*

7. *Quare non poteſt aliquis ſeipſum baptizare?*

NOn poteſt aliquis ſeipſum baptizare: tùm quia nulla res ſeipſam gignit, vt ſit. Baptiſmus autem regeneratio quædam eſt; tùm quia mutaretur forma, quæ eſt *Ego te baptizo*; non enim idem eſt dicere, te, & me. Vnde & Chriſtus voluit à Ioanne baptizari. Quod autem *Innocentius III.* dicit *& habetur in cap. debitum. de baptiſmo & eius effect.* Iudæus, qui ſeipſum in aqua immerſit, dicens: Ego baptizo me in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ſi deceſſiſſet, ad Patriam protinus euolaſſet; intelligendum eſt propter ſacramentum fidei, quod dicitur baptiſmus flaminis, & propter vim contritionis, & deuotionis ex cuius magnitudine hoc procedere videbatur, cum inter Iudæos exiſteret, quaſi periculo mortis ſe exponeret *3. p. q. 66. art. 5. ad 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. q. 2. ad 2.*

8. *Cur non poſſunt plures ſimul vnum baptizare, ſed poſſunt baptizari?*

NOn poſſunt duo ſimul vnum baptizare, puta ſi vnus eſſet mancus, qui verba proferret, & alius eſſet mutus, qui immergeret: Non enim poterit dici. *Ego te baptizo* cum ipſe non immergat, & per conſequens non baptizet: neque poterit dici, nos te baptizamus, cum neuter baptizet. Si autem duo contentioſè aliquem baptizare conarentur, & vterque diceret, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*; tunc ille qui prius verba proferret, conferret baptiſmi ſacramentum: alius verò, quantumcumque ius baptizandi haberet, nihil faceret. Si verò ſimul ambo verba proferrent, vterque quantùm eſt in ſe, baptizaret, nec conferrent duo baptiſmata; ſed vnum, quia vnus Chriſtus eſt interiùs baptizans. Eſſent tamen puniendi de inordinato modo baptizandi. Poſſunt autem plures ſimul baptizari in caſu neceſſitatis, puta ſi immineret ruina, vel gladius, vel aliquid huiuſmodi, quia nullus eorum reciperet, niſi vnum baptiſmum; ſed tunc oportebit dicere: Ego baptizo vos, nec erit mutatio formæ, quia vos nihil aliud eſt, quàm te, & te *3. par. q. 66. art. 5 ad 4. & q. 67. art 6. & ad 3. & 4. ſent. diſt. 6. q. 2. art. 1. ad 3.*

9. *Quando ille qui leuat aliquem de ſacro fonte, tenetur eum inſtruere?*

ILle, qui leuat aliquem de ſacro fonte, tenetur eum inſtruere de his, quæ pertinent ad fidem, & vitam

tam Chriſtianam, si periculum imminet, puta si baptizati inter Infideles nutriuntur. Si verò nutriuntur inter Catholicos, ſatis poſſunt ab hac cura excuſari, præſumendo, quòd à ſuis parentibus diligenter inſtruantur. Si tamen quocumque modo ſentirent contrarium, tenerentur ſecundùm ſuum modum ſaluti ſpirituali filiorum curam impendere. *ead. q. art. 7. & 8. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. & 2.*

QVÆSTIO IX.

De Suſcipientibus Baptiſmum

1. *Quomodo baptiſmus eſt de neceſſitate ſalutis?*

NOn poteſt aliquis ſaluari sine baptiſmo in re, vel eius voto, ſecundùm illud *Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* & declarat Con. Trid. ſeſſ. 6. cap. 4. Pueri enim nondum habentes vſũ rationis, non poſſunt ſaluari sine actuali baptiſmo aquæ, vel ſanguinis, si propter Chriſtum occidantur, ex quo non ſolùm Chriſtiani, ſed etiam Martyres fiunt, quia in eis non poteſt eſſe propoſitũ ſuſcipiendi baptiſmum. Adultus autem, cum baptizari desiderat, & aliquo caſu morte præuenitur, antequam baptiſmũ ſuſcipiat, poteſt ſaluari sine baptiſmo actuali propter desiderium baptiſmi, quod procedit ex fide per dilectionem operante, per quam Deus interiùs hominem ſanctificat. *3. part. q. 68. art. 2. & 4 ſent. diſt. 4. q. 3. art. 3. q. 1. & ad 3. & Quodl. 6. art. 4.*

Ex his manifeſtum eſt, opinionem Caietani erroneam eſſe, quod infantes, qui non poſſunt aqua baptizari, ſaluantur per baptiſmum in voto parentum ſuſceptum cum signo Crucis, & inuocatione Trinitatis. Idem dicit art. 11. de paruulis in maternis vteris periclitantibus.

2. *Quare baptiſmus paruulorum non eſt differendus, adultorum verò poteſt differri?*

SI pueri ſunt baptizandi, non eſt differẽdus baptiſmus. Primò quidem propter periculum mortis, quia nõ poteſt eis alio remedio ſubueniri, niſi per ſacramentum baptiſmi. Secundò propter infeſtationes dæmonum, qui non habent tantam poteſtatem in pueris baptizatis ab originali mundatis, quantam in illis, qui originale habent, neque quantùm ad nocumenta ſpiritualia, neque quantũ ad corporalia. Si autẽ adulti ſũt baptizandi, non ſtatim cum conuertuntur, eſt eis ſacramentum baptiſmi conferendum, ſed oportet differre vſque ad aliquod certum tempus; Primò quidem, quia ei ſubueniri poteſt per ſolum baptiſmi desiderium, quod dicitur baptiſmus flaminis. Secundò propter cautelam Eccleſiæ, ne decipiatur, ſacramentum fictè accedentibus conferens, ſecundùm illud 1. Ioan. 4. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, si ex Deo ſint.* Tertiò propter vtilitatem eorum, qui baptizantur, ad hoc, quod plenè inſtruantur de fide, & exerceantur in his, quæ pertinent ad vitam

Chriſtianam; Propter infirmitatem tamen, vel aliquod periculum mortis, vel ſi iſti ſunt inſtructi in fide, & ad Baptiſmum idonei, hæc dilatio eſt prætermittenda; ſicut Philippus ſtatim baptizauit Eunuchum, vt habetur *Act.* 8. & Petrus Cornelium, & eos, qui cum eo erant, vt dicitur *Act.* 10. *ead. q. art.* 3. *& 4 ſent. vbi ſup. art.* 1. *q.* 1.

3. *Quare peccatores ad baptiſmum accedentes debent eſſe pœnitentes?*

PEccatoribus pœnitentibus eſt Sacramentum baptiſmi conferendum, quia eſt ad hoc ſpecialiter inſtitutum, vt per ipſum peccatorum ſordes mundentur. Peccatoribus autem habentibus voluntatem peccandi, & propoſitum perſiſtendi in peccato, ſcilicet mortali, non eſt hoc Sacramentum conferendum, quia per baptiſmum homines Chriſto incorporantur, ſecundùm illud *Galat.* 3. *Quicumque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*: quamdiù autem aliquis habet voluntatem peccandi, non poteſt eſſe Chriſto coniunctus, ſecundùm illud 2. Corint. 6. *Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? ead. q. art.* 4.

4. *Quomodo peccatores ad baptiſmum accedentes tenentur peccata confiteri?*

ANte baptiſmum non requiritur confeſſio peccatorum exterior, quia talis confeſſio cum reſpiciat perſonam miniſtri, pertinet ad pœnitentiæ Sacramentum, quòd non requiritur ante baptiſmum, quia eſt ianua omnium Sacramentorum. Si qui tamen baptizandi ex deuotione ſua peccata confiteri vellent, eſſet eorum confeſſio audienda, ad hoc, quod contra peccata conſueta eis ſpiritualis informatio vitæ traderetur. Requiritur autem confeſſio interior, quæ fit Deo, vt ſcilicet homo ſua peccata recogitans, de eis doleat: non enim poteſt inchoare nouam vitam, niſi pœniteat eum veteris vitæ. *ead. quæſt. art.* 6.

5. *Quare ei, qui baptizatur, non eſt aliqua ſatisfactio iniungenda?*

EI, qui baptizatur, pro quibuſcũque peccatis non eſt aliqua ſatisfactio iniungenda, quia per baptiſmũ incorporatur morti Chriſti, ſecundùm illud *Romanorum* 6. *Quicumque baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus*. Mors autem Chriſti ſatisfactoria fuit pro peccatis, non ſolùm noſtris, ſed totius Mundi, *vt dicitur Ioannis* 2. Eſt tamen iniungendum peccatoribus baptizatis; quod reſtituant proximis malè ablata, & eis ſatisfaciant de iniurijs illatis, quia tenentur à peccato ceſſare: detinere autem aliena, & proximum læſum non placare, eſt peccatum, 2. *p. q.* 49. *art.* 3. *ad* 2. *& q.* 68. *art.* 5. *& ad* 3.

6. *Quomodo ex parte baptizati requiritur voluntas ſuſcipiendi baptiſmum?*

EX parte baptizati de neceſſitate Sacramenti requiritur voluntas ſuſci-

ſuſcipiendi Sacramentum, quia per baptiſmum aliquis moritur veteri vitæ peccati, & incipit quamdam vitæ nouitatem. Ad hoc autem requiritur in habente vſum rationis voluntas, qua eum veteris vitæ pœniteat, & intendat vitæ nouitatem, cuius principium eſt ipſa ſuſceptio Sacramenti. Vnde ſi in adulto deeſſet voluntas ſuſcipiendi Sacramentum, eſſet rebaptizandus. Non requiritur autem voluntas abſoluta, ſed ſufficit voluntas conditionata per minas, & flagella, ita quòd baptizatus potiùs eligat baptiſmum ſuſcipere, quàm talia pati. In pueris autem requiritur voluntas ſuſcipiendi Sacramentum, non per actum propriæ voluntatis, cum ipſi quandoque contranitantur, & plorent, ſed ex intentione Eccleſiæ, hoc eſt, eorum à quibus offeruntur, *& ſtatuit Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 13. de bapt. 3. par. qu. 68. art. 7. & ad 2. & art. 9. ad 1. & 4. ſent. diſt. 6. q. 1. art. 2. q. 2.*

Vnde non eſt recipienda opinio Caiet. quòd non requiritur voluntas ſuſcipiendi baptiſmum ex parte baptizati de neceſſitate Sacramenti, ſed ſufficit in ipſo non inueniri obicem voluntatis contrariæ.

7. *Cur fides non requiritur ex parte baptizati de neceſſitate Sacramenti?*

Recta fides non requiritur ex parte baptizati de neceſſitate Sacramenti, ſicut nec ex parte baptizantis, dummodo adſint alia, quæ ſunt de neceſsitate Sacramenti, quia non perficitur Sacramentum per iuſtitiam dantis, vel percipientis baptiſmum, ſed per virtutem Dei, ita colligitur *cap. Romanus de conſ. diſt. 4.* Requiritur autem recta fides ad percipiendam rem Sacramenti, ſcilicet gratiam. *ead. q. art. 8. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 1.*

8. *Quando filij Infidelium ſunt baptizandi inuitis parentibus?*

Filij Infidelium, ſi habent vſum rationis, poſſunt baptizari inuitis parentibus, quia quantùm ad ea, quæ ſunt iuris diuini, vel naturalis, incipiunt eſſe ſuæ poteſtatis. Et ideo tales licitè moneri poſſunt, & induci ad ſuſcipiendum baptiſmum. Si verò non habent vſum rationis, contra iuſtitiam naturalem eſſet, ſi tales pueri inuitis parentibus baptizarentur, quia ſecundùm ius naturale ſunt ſub cura parentum, quamdiù ipſi ſibi prouidere non poſſunt. Eſſet etiam periculoſum taliter filios Infidelium baptizare, quia de facili ad Infidelitatem redirent propter naturalem affectum ad parentes. Si autem pater, vel mater ad fidem conuertatur, filij in minori ætate conſtituti debent dari Fideli, etiam ſi indigeant matris obſequio ad educationem. 28. q. 1. *cap. Iudæi, & cap. ex literis de con. infid. 2. 2. q. 10. art. 12. & 3. par. q. 68. art. 10. & Quodl. 2. art. 7. & 4. ſent. diſt. 39. art. 4. ad 4.*

9. *Quare pueri in vteris maternis exiſtentes non ſunt baptizandi?*

Pueri in maternis vteris exiſtentes non ſunt baptizandi. Primò quidem, quia ſecundùm Aug. *Epiſt.*

 57. ad

57. *ad Dardanum* : Nemo renaſcitur, niſi prius naſcatur. Baptiſmus autem eſt quædam ſpiritualis regeneratio, *& habetur de conſ. diſt.* 4. *qui in maternis*. Secundò, quia de neceſſitate baptiſmi eſt, quod corpus baptizandi aliquo modo aqua abluatur, cum baptiſmus ſit quædam ablutio: corpus autem infantis antequam naſcatur ex vtero, non poteſt aliquo modo ablui aqua. *3. p. q. 68. art.* 11. *& 4. ſent. vbi ſup. art.* 1.

10. *Quid ſi puer non totaliter egreditur ex vtero matris?*

PVer non eſt baptizandus, niſi totaliter egrediatur de vtero matris. Si tamen imminet periculum, & primò caput egreditur, à quo originem habent omnes ſenſus, debet baptizari, & non eſt poſtea rebaptizandus, ſi eum perfectè naſci contigerit. Videtur idem faciendum, quæcumque alia pars egrediatur, ſiue pes, ſiue manus, periculo imminente. Sed quia in nulla alia parte integritas vitæ ita conſiſtit, ſicut in capite, videtur quod propter dubiũ puer poſt perfectam natiuitatem ſit baptizandus ſub hac forma: Si non es baptizatus, *ego te baptizo*. Non debet autem aliquis homicidij crimen in matre committere, & ipſam aperire, vt puerum baptizet, etiamſi ipſa ſit in periculo mortis, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona: ſi tamen mater mortua fuerit, viuente prole in vtero, debet aperiri, vt puer baptizetur. *ead. q. art.* 11. *& ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art.* 1. *ad 3. & 4.*

11. *Quando amentes, & furioſi ſunt baptizandi?*

AMentes, & furioſi à natiuitate, qui nulla habent lucida interualla, ſunt baptizandi, ſicut & pueri, ex intentione Eccleſiæ: Illi verò, qui fuerunt ſanæ mentis, & poſtea in amentiam inciderunt, ſi tunc apparuit in eis voluntas ſuſcipiendi baptiſmum, ſunt baptizandi, etiamſi tunc actu contradicant, non autem ſi in eis nulla apparuit voluntas ſuſcipiendi baptiſmum, *de baptiſmo, & eius effect. capite maiores §. item*. Illi autem, qui, etſi à natiuitate fuerunt furioſi, vel amentes, habent tamen aliqua lucida interualla, in quibus recta ratione vti poſſunt, ſi tunc baptizari voluerint, baptizari poſſunt etiam in amentia conſtituti, ſi periculum timeatur: alioquin melius eſt, vt tempus expectetur, in quo ſint ſanæ mentis, ad hoc, quod deuotius ſuſcipiant Sacramentum. *ead. q. art.* 12. *& ad* 1. *& 4. ſent. diſt. 4. q. 3. art. 1. q. 2.*

QVÆSTIO X.

De Effectibus Baptiſmi.

1. *Quomodo per baptiſmum homo conſequitur remiſſionem omnium peccatorum, etiam quantum ad reatum totius pœnæ?*

PEr Baptiſmum in voto, vel explicitè, vel implicitè homo conſequitur remiſſionem omnium peccatorum, quantum ad culpam, quia

per

per baptiſmum moritur vetuſtati peccati, & incipit viuere nouitati gratię, vt dicit Apoſt. *Rom. 6.* ſed cum realitèr ſuſcipit baptiſmum, fit plenior remiſsio quantùm ad liberationem à reatu totius pœnæ; quia per baptiſmum homo commoritur Chriſto, ſecundùm illud Rom 6. *Si mortui ſumus cum Chriſto, credimus, quia ſimul etiam viuemus cum eo*. Et sic omni baptizato cõmunicatur Paſsio Chriſti, ac si ipſe paſſus eſset. Paſsio autem Chriſti eſt ſufficiens ſatisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum: & ideo homo per baptiſmum liberatur à reatu totius pœnæ sibi debitæ pro peccatis, ac si ipſe ſufficienter ſatisfeciſſet pro omnibus peccatis ſuis; *& ſtatuit Conc. Trident. ſeſſ. 5. in decreto de pecc. Origin. & ſeſſ. 6. cap.* 14. Et propter hoc etiam Princeps piè poſset homicidæ per baptiſmum pœnam indulgere, quamuis remaneat obligatus quoad homines, quos iuſtum eſt ædificari de pœna, sicut ſunt ſcandalizati de culpa. *3. par. q. 69. art. 1. & 2. & ad 3. & art. 4. ad 2. & 4. ſent. diſt. 4. q. 2. art. 1. & q. 1. & 4. cont. gent. cap. 59. & 72.*

2. *Quomodo per baptiſmum homo conſequitur gratiam, & virtutes?*

PEr baptiſmum homo conſequitur gratiam, & virtutes, quia per baptiſmum incorporatur Chriſto, vt membrum eius: à capite autem Chriſto in omnia membra eius, gratiæ, & virtutum plenitudo deriuatur, ſecundùm illud Ioan. 1. *De plenitudine eius omnes accepimus. ead. q. art.* 4.

3. *Quomodo fictio impedit effectum baptiſmi?*

EFfectus baptiſmi, qui eſt gratia remittens omnia peccata, impeditur per fictionem, qua aliquis ad baptiſmum accedit, oſtendens ſe velle à peccato mortali recedere, cum tamen intendat paccato inhærere; quia ponit obicem Spiritui Sancto, qui *diſciplinæ effugiet fictum, vt dic. Sap. 1. eadem q. art. 9. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. ad 3. & q. 3. art. 2. & q. 1. ad 1.*

4. *Quare recedente fictione baptiſmus ſuum effectum conſequitur?*

REcedente fictione baptiſmus ſtatim conſequitur effectum ſuum. Primò quidem, quia imprimit characterem, quasi formam: & ideo remota fictione per pœnitentiam ſubſequentem, baptiſmus remittit omnia peccata præcedentia baptiſmum, & etiam ipſum peccatum fictionis, quantùm ad reatum totius pęnæ. *cap. tunc valere. de conſ. diſt.* 4. Peccata verò ſequentia non remittuntur per baptiſmum, ſed per pęnitentiam. Vnde non remittuntur quantum ad reatum totius pęnæ, sicut peccata præcedentia baptiſmum. Secundo, quia baptiſmus eſt opus Dei, non hominis, quod non eſt mortuum in ficto: & ideò recedente fictione ſortitur effectum ſuum. *ead. q. art. 10. & ad 1. 2. & 3. & 4. ſent. vbi ſup. q. 3. art. 2. quaſt. 2. & ad 1. & 2.*

QVÆSTIO XI.

De Circumcisione.

1. *Quomodo circumciſio fuit figuratiua baptiſmi?*

Circumcisio fuit figuratiua Baptiſmi, quia erat signaculum Fidei, vt dicitur *Rom.* 4. & per eam antiqui aggregabantur collegio Fidelium. Baptiſmus autem dicitur ſacramentum Fidei, inquantum in baptiſmo fit quædam Fidei profeſſio, & per ipſum aggregatur homo congregationi Fidelium 3. *par. q.* 70. *art.* 1.

2. *Quare circumciſio ſolis maribus conueniebat?*

Circumcisio competebat ſolis maribus, quia ſpecialiter ordinabatur contra peccatum Originale, quod contrahitur à patre, non à matre, & propter hoc etiam fiebat in membro generationis, quia erat in remedium peccati Originalis, quod per actum generationis traducitur. *ead. q. art.* 2. *ad* 4. & 3. *ad* 1.

3. *Quomodo circumciſio conferebat gratiam iuſtificantem?*

Circumcisio conferebat gratiam, quantum ad omnes gratiæ effectus; aliter tamen quàm baptiſmus: quia baptiſmus confert gratiam ex propria virtute, quam habet, inquantum eſt inſtrumentum Paſſionis Chriſti iam perfectę. Sed circumcisio conferebat gratiam non ex virtute circumcisionis, ſed ex virtute fidei Paſſionis Chriſti, cuius signum erat. Et ideo baptiſmus copioſiorem gratiam confert, quam circumcisio, quia maior eſt effectus rei iam præſentis, quàm ſpei. *ead. q. art.* 4. & 4. *ſentent. diſt.* 1. *q.* 2. *art.* 4. *q.* 2.

4. *Quomodo populus incircumciſus in deſerto iuſtificabatur?*

Populus, qui natus eſt in deſerto per quadraginta annos, incircumciſus fuit, vt legitur *Ioſue* 5. Si tamen aliqui incircumciſi moriebantur, iuſtificabantur in fide Chriſti venturi, sicut iuſtificabantur ante circumcisionis inſtitutionem, quod intelligendum eſt etiam de pueris, qui moriebantur ante octauum diem tempore legis. *ead. q. art.* 4. & 4. *ſent. diſt.* 1. *q.* 2. *art.* 4. *quæſt.* 2.

5. *Quomodo circumciſio remittebat peccata?*

Adulti, quando circumcidebantur, conſequebantur remiſsionem, non ſolùm Originalis peccati, ſed etiam actualium peccatorum, non tamen ità, quod liberarentur reatu totius pęnæ, sicut fit in Baptiſmo. *ead. q. art.* 4. *ad* 5. & 4. *ſent. vbi ſup. quæſt.* 1.

QVÆSTIO XII.

De Sacramento Confirmationis.

1. *Quomodo Confirmatio eſt ſacramentum à Chriſto inſtitutum?*

Confirmatio eſt ſpeciale ſacramentum, quia ordinatur ad ſpecia-

ſpecialem gratiæ effectum, qui eſt augmentum ſpiritualis vitæ; hoc autem fuit à Chriſto inſtitutum, non exhibendo, ſed promittendo, ſecundùm illud Ioan. 16. *Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; ſi autem abiero, mittam eum ad vos*: & hoc ideo, quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quæ non erat danda ante Chriſti Reſurrectionem, & Aſcenſionem, ſecundùm illud *Ioannis 7. Nondum erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus, 3. par. quæſt. 72. art. 1. & ad 1. & 4. ſent. diſt. 7. q. 1. art. 1.*

2. Quæ eſt conueniens materia huius ſacramenti?

Conueniens materia hujus ſacramenti eſt Chriſma, quod eſt oleum oliuarum mixtum cum balſamo, quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus Sancti ad robur ſpirituale: gratia autem Spiritus Sancti in oleo deſignatur. Et ideo Chriſtus dicitur eſſe vnctus oleo lætitiæ, propter plenitudinem Spiritus Sancti, quam habuit. Admiſcetur autem balſamum propter fragrantiã odoris, quæ ſignificat odorem famæ quoad alios, ſecundùm illud Apoſtoli 2. Corinth. 2. *Chriſti bonus odor ſumus Deo; de ſacr. vnct. c. 1.* Hoc tamen non eſt de neceſſitate Sacramenti, ſecundùm Caieto ſed ſufficit oleum purum, quod dicitur chriſma, *& patet in cap. Paſtorali de ſacram. non reiter.* Vbi quidam per errorem confirmauit oleo ſine balſamo, conſultus Papa dixit, quod nihil iterandum erat, ſed cautè ſupplendum, quod incautè fuerat ommiſſum; vnde fuit verum ſacramentum. Apoſt: autem communiter chriſmate vtebantur in exhibitione huius ſacramenti. Dicit enim *Dionyſ. 4. cap. Eccleſ. Hierar.* Eſt quædam perfectiua operatio, quam Duces noſtri, hoc eſt Apoſt. chriſmatis hoſtiam nominant. Quandoque verò Deus conferebat rem huius ſacramenti ſine ſacramento, cum ad impoſitionem manuum Apoſtolorum, & etiam ad eorum prædicationem deſcendebat plenitudo Spiritus Sancti ſuper Fideles, ſub viſibilibus ſignis, ſicut & à principio deſcenderat ſuper Apoſtolos, ſecundùm illud *Petri Act. 11.* Cum cœpiſſem loqui, cecidit Spiritus Sanctus ſuper eos, ſicut & in nos initio: & tunc non erat neceſſaria ſenſibilis materia ſacramentalis, ex quo ſenſibilia ſigna miraculoſè Diuinitùs exhibebantur: *ead. q. art. 2. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1.*

3. Quare Chriſma ab Epiſcopo conſecratum eſt de neceſſitate huius ſacramenti?

De neceſſitate huius ſacramenti eſt, quod Chriſma prius benedicatur, ſicut & Oleum ſanctum infirmorum; quia huiuſmodi materia non fuit à Chriſto benedicta, qui vnctionibus viſibilibus non eſt vſus in conſtituendo ſacramentum, ne fieret injuria inuiſibili vnctioni, quâ vt Rex, & Sacerdos, eſt vnctus præ conſortibus ſuis. Non eſt autem de neceſſitate ſacramenti Baptiſmi, & Euchariſtiæ, quod materia prius benedi-

nedicatur, ſed ſi qua benedictio adhibetur, pertinet ad ſolemnitatem ſacramenti; quia materia baptiſmi fuit benedicta in ipſo contactu Chriſti in vſu huius ſacramenti; Ipſe etiam benedixit panem, & calicem, inſtituens Euchariſtiæ ſacramentum. *ead. q. art. 3 & 4. ſent. vbi ſup. q. 2.*

4. *Quæ eſt conueniens forma huius ſacramenti?*

COnueniens forma huius ſacramenti eſt: *Conſigno te ſigno Crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen*; quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus Sancti ad robur ſpiritualis pugnæ contra perſecutores Fidei viſibiles, & inuiſibiles: cauſa autem conferens plenitudinem roboris ſpiritualis eſt ſancta Trinitas, quæ exprimitur, cum dicitur: *In nomine Patris*; ipſum verò robur ſignificatur cum dicitur *Conſigno te ſigno Crucis*, in quo ſcilicet Rex noſter triumphauit, *vt dicitur ad Coloſſ. 2. ead. q. art. 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 1.*

5. *Quomodo hoc ſacramentum imprimit characterem?*

HOc ſacramentum imprimit characterem, quia character eſt ſpiritualis poteſtas ad aliquas ſacras actiones ordinata. Per Confirmationem autem homo accepit poteſtatem publicè Fidem Chriſti confitendi, quaſi ex officio. *ead. q. art. 5. & ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. q. 2. art. 1. & q. 2. ad 1.*

6. *Quomodo character Confirmationis præſupponit characterem baptiſmalem?*

CHaracter Confirmationis præſupponit characterem baptiſmalem de neceſſitate ſacramenti, ita quod ſi aliquis non baptizatus confirmaretur, deberet iterum confirmari poſt Baptiſmum, quia Confirmatio ſe habet ad Baptiſmum, ſicut augmentum ad generationem: nullus autem poteſt perduci ad perfectam ætatem per augmentum, niſi priùs fuerit natus; & ſimiliter non poteſt aliquis Sacramentum Confirmationis accipere, niſi primò fuerit baptizatus. *ead. q. art. 6. & 4. ſent. vbi ſup. q. 2.*

7. *Quomodo in hoc Sacramento confertur gratia?*

IN hoc Sacramento datur gratia gratum faciens, quia datur Spiritus Sanctus ad robur: datio autem Spiritus Sancti non eſt niſi cum gratia gratum faciente; Vnde non debet hoc Sacramentum dari adultis peccatoribus, niſi per pœnitentiam reparatis; ad quod ſufficit contritio, etiam ſi non ſit perfecta, ita quod ſi aliquis adultus in peccato, ſcilicet mortali exiſtens, non perfectè contritus accedat ad hoc Sacramentum, gratiam ex Sacramento conſequitur in remiſſionem peccatorum. *ead. q. art. 7. & ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2.*

8. Quæ

8. *Quare hoc Sacramentum eſt omnibus exhibendum?*

HOc Sacramentum debet omnibus exhiberi, quia per ipſũ homo perducitur ſpiritualiter ad perfectam ætatem; anima autem, ad quam pertinet ſpiritualis ætatis perfectio, immortalis eſt, & poteſt in iuuentute, vel pueritia conſequi perfectam ætatem, ſicut & in ſenectute poteſt conſequi generationem: & ideò omnibus tàm in pueritia, quàm in ſenectute hoc Sacramentum eſt exhibendum, etiàm morituris, vt in reſurrectione perfecti appareant. *ead. q. art.* 8. *& ad* 4. *&* 4. *ſent. vbi ſup. q.* 3. *ar.* 2. *q.* 1. *&* 2.

9. *Cur hoc Sacramentum eſt conferendum homini in fronte?*

HOc ſacramentum eſt conferendum homini in fronte, quaſi in loco euidenti, in ſignum, quod publicè Fidem Chriſti confiteri non erubeſcat, quia hoc ſacramentum datur homini ad robur ſpiritualis pugnę cõtra perſecutores Fidei, nomen Chriſti publicè confitendo *ead. q. art.* 9. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 1. *&* 4. *contigent. cap.* 60. *& Quodl.* 11. *art.* 7.

10. *Quando hoc Sacramentum poteſt dari, vel accipi à non ieiunis?*

POteſt hoc Sacramentum dari, vel accipi à non ieiunis propter pericula imminentia, & propter multitudinem Fidelium; quia vnus Epiſcopus, præcipuè in magna diœceſi, non ſufficeret ad tot homines confirmandos, ſi ei tempus arctaretur: vbi tamen congruè obſeruari poteſt, conuenientius eſt, vt à ieiunis detur, & accipiatur. *ead. q. art.* 12. *ad* 2.

11 *Cur ille qui confirmatur, debet ab alio teneri?*

QVi confirmatur, debet ab alio teneri, quaſi per alium in pugna ſpirituali erudiendus, qui ſit adſcriptus militiæ Chriſtianæ; quia hoc Sacramentum datur homini ad robur ſpiritualis pugnæ, vt dictum eſt, & ideo ille, qui nondum eſt confirmatus, non debet alium ad Confirmationem tenere, Nec refert vtrum ille, qui tenet, ſit maſculus, vel femina, quia in Chriſto Ieſu non eſt maſculus, & fœmina, vt dicitur *ad Coloſſ.* 3. *ead. q. art.* 1. *& ad* 2. *&* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3.

12. *Quare Epiſcopus eſt miniſter huius ſacramenti?*

EST de neceſſitate huius ſacramenti, quod ab Epiſcopo conferatur; Primò quidem, quia per hoc ſacramentum Fideles in quodam officio publicè confitendi Fidem Chriſti conſtituuntur. Ad Epiſcopum autem, qui eſt quaſi Princeps in Eccleſia, pertinet, alios in Diuinis miniſterijs collocare. Secundò, quia ſoli Apoſtoli hoc ſacramentum conferebant per manuum impoſitionem: Epiſcopi autem ſuccedunt loco Apoſtolorum. *cap.* 1. *de ſacr. vnct. § per frontis*. Tertio hoc patet auctoritate *Melchiadis Papæ in cap. de*

his, & Euſebij in cap. manus de conſ. diſt. 5. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 7 de Confir. can. 3. Poſſet tamen simplex ſacerdos conferre hoc ſacramentum ex commiſſione Papæ, neceſſitate vrgente, vbi deeſſet Epiſcopus, sicut conceſſit *Greg.* Quia Papa in Eccleſia habet plenitudinem poteſtatis, ex qua poteſt quædam, quæ ſunt ſuperiorum ordinum, committere quibuſdam inferioribus, dummodò non sint de neceſſitate ſacramenti, sicut miniſterium Epiſcopale in hoc ſacramento, quod ad honorem potiùs, quàm ad neceſſitatem pertinet, vt dicit Hieron. *aduerſus Luciferianos, quidquid dicat Caiet. ead. q. art. 11. & ad 1. & 3. & q. 65. art. 3. ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. q. 1, & 2. & diſt. 25. q. 1. art. 1. & ad 3. & Quodl. 11. art. 7.*

QVÆSTIO XIII.

De Sacramento Euchariſtiæ.

1. *Quomodo Euchariſtia eſt ſacramentum?*

EVchariſtia eſt ſacramentum, quia ordinatur ad ſubueniendum homini in vita ſpirituali, ad quam sicut requiritur ſpiritualis generatio, quæ eſt Baptiſmus, & ſpirituale augmentum, quod eſt confirmatio; ita etiam requiritur ſpirituale alimentum, quod eſt Euchariſtiæ, ſacramentum. Vnde Euchariſtia inquantum ſumitur, eſt ſacramentum. *3. par. q. 73. art. 1. & q. 79. art. 5.*

2. *Quomodo hoc ſacramentum eſt vnum?*

HOc ſacramentum eſt vnum formalitèr, quia ordinatur ad vnum, ſcilicet ad ſpiritualem refectionem; ſed eſt multa materialitèr, quia ad ſpiritualem refectionem duo requiruntur, ſcilicet ſpiritualis cibus, & ſpiritualis potus, ſecundùm illud *Ioann. 6. Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus, eadem q. 73. art. 2. & 4. ſent. diſt. 8. q. 1. art. 1. q. 1.*

3. *Quomodo hoc ſacramentum eſt de neceſſitate ſalutis?*

HOmo non poteſt ſaluari sine voto ſuſcipiendi hoc ſacramentum, ſecundùm illud Ioann. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis;* Quia effectus huius ſacramenti eſt vnitas corporis Chriſti myſtici, sine qua homo non poteſt ſaluari: nulli enim patet aditus ſalutis extra Eccleſiam. Hic autem effectus percipitur ex voto ſuſcipiendi hoc ſacramentum. Vnde homo per baptiſmum efficitur membrum corporis Chriſti, inquantùm voto ſuſcipit hoc ſacramentum, non ſolùm si sit adultus, qui baptizatur, ſed etiam si sit puer, qui ex ipſo, quod baptizatur, sicut ex fide Eccleſiæ credit, sic ex intentione Eccleſiæ deſiderat Euchariſtiam, & per conſequens percipit rem ipsius. *ita colligitur de conſ. diſt. 4. nulli eadem q. art. 3. & ad 1.*

4. Quo-

4. Quomodo hoc ſacramentum dicitur, Sacrificium, Communio, Viaticum, & Euchariſtia?

HOc ſacramentum dicitur ſacrificium reſpectu præteriti, inquantum eſt commemoratiuum Dominicæ Paſſionis, quæ fuit verum ſacrificium. Nominatur etiam communio, vel ſynaxis reſpectu præſentis, ſcilicet Eccleſiaſticæ vnitatis, cui homines aggregantur per hoc ſacramentum. Dicitur autem viaticum reſpectu futuri, inquantum eſt præfiguratiuũ fruitionis Dei, quæ erit in patria; quia præbet nobis viam illuc perueniendi. Et ſecundùm hoc etiam dicitur Euchariſtia, id eſt bona gratia; quia gratia Dei vita æterna, vt dicitur *Rom.* 6. vel quia realitèr continet Chriſtum, qui eſt plenus gratia. *ead. q. art.* 4. *& 4. ſent. diſt.* 8. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 2.

5. Quare hoc ſacramentum fuit in vltima cœna inſtitutum?

COnuenienter hoc ſacramentum fuit in cęna inſtitutum, & Conc. Trid. *ſeſſ.* 13. *cap.* 2. decreuit. Primo quidèm, quia Chriſtus in propria ſpecie à Diſcipulis diſceſſurus erat, & ideo conueniens erat, vt in ſacramentali ſpecie ſeipſum eis relinqueret, ſicut in abſentia Imperatoris exhibetur veneranda eius imago. Secundò, quia oportuit omni tempore apud homines eſſe aliquid repreſentatiuum Dominicæ Paſſionis, cuius in veteri quidem Teſtamento præcipuum erat Agnus Paſchalis; in nouo autem Teſtamento ſucceſſit ei Euchariſtię ſacramentum, quod eſt rememoratiuum præteritæ Paſſionis, ſicut & illud fuit præfiguratiuum futuræ, & ideò conueniens fuit, vt imminente paſſione, celebrato priori Teſtamento, nouum ſacramentũ inſtitueretur. Tertiò inſtituit hoc ſacramentum in vltimo diſceſſu ſuo à Diſcipulis, vt in maiori veneratione haberetur, quia ea, quę vltimò dicuntur ab amicis recedentibus, magis cordi, & memoriæ infiguntur. *ead. q. art.* 5. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 2.

QVÆSTIO XIV.

De Materia huius Sacramenti.

1. Quæ eſt conueniens materia huius ſacramenti?

PAnis, & vinum ſunt materia conueniens huius ſacramenti. Primò quidem quantùm ad vſum huius ſacramenti, qui eſt ſpiritualis manducatio. Secundò quantùm ad Paſſionem Chriſti, in qua ſanguis fuit à corpore ſeparatus. Et ideò in hoc ſacramento, quod eſt memoriale Dominicæ paſſionis, ſeorſum ſumitur corpus ſub ſpecie panis, & ſanguis ſub ſpecie vini. 3. *par. q.* 74 *art.* 1. *&* 4 *ſent. diſt.* 11. *q.* 2. *art.* 1. *& q.* 1

2. Quomodo materia huius ſacramenti eſt determinata?

MAteria huius ſacramenti non eſt determinata ſecundùm quantitatem, quia ordinatur ad vſum

Fidelium; quorum numerus non eſt determinatus, ſed eſt determinata ſecundùm præſentiam, quia Sacerdos poteſt conſecrare quantitatem panis, & vini, quæ coram ipſo proponitur, quantacumque ſit, dummodo habeat intentionem conſecrandi: Vnde ſi in altari manent hoſtiæ, quas ipſe non intendit conſecrare, quamuis ſint præſentes, non conſecrantur. Similiter ſi intenderet conſecrare decem hoſtias, & eſſent octo, nulla eſſe conſecrata. *ead. q. art. 2. & 4. ſent. vbi ſup. quæſtiunc. 1. & ad 1.*

3. Quare panis triticeus eſt debita materia huius ſacramenti?

PAnis triticeus, vel confectus ex tali frumento, quod ex ſemine tritici generari poteſt, eſt debita materia huius ſacramenti. Primò quidem, quia in huius panis ſpecie creditur Chriſtus hoc ſacramentum inſtituiſſe. Secundò, quia panis triticius propriè habet ſpeciem panis. Tertiò, quia hic panis conuenientiùs ſignificat effectum huius ſacramenti, qui eſt ſpiritualis refectio, ſecundùm illud *Pſalm. 103. Panis cor hominis confirmat*. Vnde panis confectus ex ſiligine poteſt eſſe materia huius ſacramenti, quia ſiligo generatur ex grano tritici ſeminato in malis terris. Ex hordeo autem, vel ſpelta, vel farre non poteſt confici panis, qui ſit debita materia huius ſacramenti, quia nullo modo poſſunt ex ſemine tritici generari. *ead. q. art. 3. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. & ad 3.*

4. Quando panis confectus ex tritico, & altero frumento permiſto, poteſt eſſe materia huius ſacramenti?

PAnis confectus ex tritico, & alio frumento admixto, ſi ſit modica admiſtio, poteſt eſſe materia huius ſacramenti: ſi verò ſit magna admixtio, puta ex æquo, vel quaſi, non eſt debita materia huius ſacramenti, quia talis permixtio ſoluit ſpeciem panis. Similiter ſi farinæ triticeæ permiſceretur aqua roſacea, vel quicumque alius liquor, quàm vera aqua, non poſſet ex eo confici ſacramentum, niſi ſit modica admixtio, quia aqua eſt de ſubſtantia panis, & ideo non eſſet verus panis. *ead. q. art. 3. & 7. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. q. 1.*

5. Quando panis corruptus poteſt eſſe materia huius ſacramenti?

SI ſit tanta corruptio panis, quod ſoluatur ſpecies panis, ſicut cum continuitas ſoluitur, & ſapor, & color, & alia accidentia mutantur, non poteſt ex eo confici corpus Chriſti: Si autem non ſit tanta corruptio, quæ ſpeciem ſoluat, ſed eſt aliqua diſpoſitio ad corruptionem, quod declarat aliqua immutatio ſaporis, ex tali pane poteſt confici corpus Chriſti: ſed peccat conficiens propter irreuerentiam Sacramenti. *ead. q. art. 3. ad 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. ad 3.*

6. *Qua-*

6. *Quare panis confectus eſt amylo, non eſt debita materia huius ſacramenti?*

PAnis confectus ex amylo, non videtur quod poſſit fieri corpus Chriſti, quia amylum eſt ex tritico corrupto propter attritionem farinæ, excolationem, & vaporis admixtionem. *ead. q. art. 3. ad 4. & 4. ſent. vbi ſup. q. 1. ad 3.*

7. *Quomodo panis azymus, & fermentatus eſt debita materia huius ſacramenti?*

HOc Sacramentum poteſt confici ex pane azymo, vel fermentato ſecundum diuerſas Eccleſiarum conſuetudines: Græci enim de fermentato; Latini verò de azymo conficiunt. Vnde ſicut peccat Preſbyter in Eccleſia Latinorum celebrans de pane fermentato, ita peccaret Preſbyter Græcus in Eccleſia Græcorum, celebrans de pane azymo, quaſi peruertens Eccleſiæ ritum. Conſuetudo tamen de pane azymo rationabilior eſt: Primò quidem, quia Chriſtus inſtituit hoc ſacramentum prima die azymorum, vt habetur Matth. 26. & Luc. 22. qua die nihil fermentatum in domibus Iudeorum eſſe debebat, *vt dicitur* Exo. 12. & ita in primitiua Eccleſia Apoſtoli celebrabant. Secūdò, quia panis eſt ſacramentum corporis Chriſti, quod ſine commiſtione eſt, vt dicit Gregor. in regiſtro. Tertiò, quia hoc magis competit ſinceritati Fidelium, quæ requiritur ad vſum huius ſacramenti, ſecundum illud 1. *Corinth.* 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaque epulemur in azymis ſinceritatis, & veritatis. eadem q. art. 4. & 4. ſent. vbi ſupra q. 2. & 4. contra gentes cap. 69. & opuſc. 1. contra errores Græcorum.*

8. *Quare vinum vitis eſt propria materia huius ſacramenti?*

VInum vitis eſt propria materia huius ſacramenti. Primò quidem, quia Chriſtus in vino vitis hoc ſacramentum inſtituit, vt patet ex eo, quod dicit *Matth.* 26. circa inſtitutionem huius ſacramenti: *Non bibam amodò de hoc genimine vitis.* Secundò, quia vinum vitis propriè habet ſpeciem vini; alij verò liquores vinum dicuntur ſecundum quandam ſimilitudinem ad vinum vitis. Tertiò, quia vinum vitis magis competit effectui huius ſacramenti, qui eſt ſpiritualis lætitia, ſecundum illud Pſalm. *Vinum lætificat cor hominis. ead. q. art. 5. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3.*

9. *Quare de aceto non poteſt confici hoc ſacramentum?*

DE aceto non poteſt confici hoc ſacramentum, quia vinum fit acetum per corruptionem, quod oſtendunt contrariæ proprietates, quia vinum eſt calidum, acetum verò frigidum. Poteſt tamen confici de vino aceſcenti, quod eſt in via ad corruptionem, quamuis peccet conficiens propter irreuerentiam. *ead. qu. art. 5. ad 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. quæſtiunc. 1. & ad 3.*

10. Cur

10. Cur de muſto poteſt confici hoc ſacramentum, non autem de agreſta?

DE agreſta non poteſt confici hoc ſacramentum, quia eſt in via ad generationem, & ideo nondum habet ſpeciem vini; ſed de muſto poteſt confici, quia habet ſpeciem vini. Prohibetur tamen *de conſ. diſt. 5. cap. cum omne.* ne muſtum ſtatim expreſſum de vua in calice offeratur, niſi in caſu neceſſitatis, propter impuritatem muſti. Non poteſt autem confici de vuis integris, quia vuæ non habent ſpeciem vini ex eo, quod non continent vinum ſub forma potabili, [vt Caiet. dicit,] ſed manducabili. *ead. q. art. 5. ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. qu. 2. & ad 1.*

11. Cur vino miſcetur aqua in hoc Sacramento?

VIno, quod offertur in hoc Sacramento, debet aqua miſceri ex traditione *Iacobi fratris Domini*, vt dicitur *in Conc. Conſtant. can. 32.* Primò quidem, quia probabiliter creditur, quòd Dominus hoc Sacramentum inſtituerit in vino aqua permixto, ſecundùm morem illius Terræ. Vnde Prouerb. 9. dicitur: *Bibite vinum, quod miſcui vobis.* Secundò, quia hoc conuenit repræſentationi Paſſionis Chriſti, de cuius latere fluxit ſanguis, & aqua, *& tradit Conc. Trid. ſeſſ. 22. cap. 7 & can. 9.* Tertiò, quia conuenit ad ſignificandum effectum huius Sacramenti, qui eſt vnio populi Chriſtiani ad Chriſtum *cap. cum omne, de conſ. diſt. 2.* Debet autem vino apponi adeo modicum de aqua, quòd conuertatur in vinũ, & præcipuè ſi vinum ſit debile. Ita mandatur *cap. perniciosus, de celebrat. Miſſarum.* Nec ſufficeret, ſi aqua apponeretur dolio, ad ſignificationem huius Sacramenti, ſed oportet aquam vino apponi circa ipſam celebrationem Sacramenti. Nec refert quæcumque aqua apponatur vino, ſiue naturalis, ſiue artificialis, (vt roſacea) quantùm ad neceſſitatem Sacramenti, quamuis quantùm ad conuenientiam peccet, qui aliam aquam apponit, niſi naturalem, & veram, quia de latere Chriſti pendentis in Cruce profluxit vera aqua. *ead. q. art. 6. & 7. ad 3. & art. 8. & ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. & ad 2. & q. 1. 2. & 3.*

QVÆSTIO XV.

De Conuerſione panis, & vini in Corpus, & Sanguinem Chriſti.

1. Quare conueniens eſt verum Corpus Chriſti contineri in hoc Sacramento, & quæ vtilitates ex hoc conſequuntur?

VErum corpus Chriſti, & ſanguinem eſſe in hoc ſacramento, ſola fide tenendum eſt, quæ auctoritati Diuinæ innititur. Vnde ſuper illud *Luc. 22. Hoc eſt corpus meum*, dicit Cyrillus: Non dubites, an hoc verum ſit, ſed potius ſuſcipe verba Saluatoris in fide cum

enim

enim ſit Veritas, non mentitur. Hoc autem conueniens eſt perfectioni nouæ legis; ſacramenta enim veteris legis verum ſacrificium Paſſionis Chriſti continebant ſolùm in figura; & ideo oportuit, vt ſacramenta nouæ legis continerent Chriſtum paſſum in veritate. Ex hoc etiam conſequuntur multæ vtilitates, ſicut oſtenſio maximæ charitatis, ex hoc quod ſeipſum dat nobis in cibum, & noſtræ ſpei ſubleuatio ex tam familiari conjunctione Chriſti ad nos, & maximum meritum fidei, quod multa creduntur in hoc ſacramento, quæ ſunt præter rationem. *3. par. q. 75. art. 1. & 4. ſent. diſt. 10. art. 1.*

2. Quare in hoc ſacramento poſt conſecrationem non remanet ſubſtantia panis?

IN hoc ſacramento poſt conſecrationem non remanet ſubſtantia panis. Primò quidem, quia hæc poſitio tollit veritatem huius ſacramenti, ad quam pertinet, vt verum corpus Chriſti in hoc ſacramento, facta conſecratione, exiſtat, quod quidem ibi non eſt ante conſecrationem. Non poteſt autem aliquid eſſe alicubi, vbi prius non erat, niſi per loci mutationem, vel per alterius conuerſionem in ipſum; corpus autem Chriſti non incipit eſſe in hoc ſacramento per motum localem, quia deſineret eſſe in cęlo; & ideò incipit eſſe ibi per conuerſionem ſubſtantiæ panis in ipſum. Quod autem conuertitur in aliquid, facta conuerſione, non manet: vnde ſalua veritate huius ſacramenti, ſubſtantia panis poſt conſecrationem remanere non poteſt. Secundò, quia hæc poſitio contrariatur formæ huius ſacramenti, in qua dicitur: *Hoc eſt corpus meum*, quod non eſſet verum, ſi ſubſtantia panis ibi remaneret; numquam enim ſubſtantia panis eſt corpus Chriſti; ſed potius eſſet dicendum: Hic eſt corpus meum. Tertiò contrariatur venerationi huius ſacramenti, ſi aliqua ſubſtantia creata eſſet ibi, quæ non poſſet adoratione latriæ adorari. Quartò eſt contra vſum huius ſacramenti, quia cibus iſte non eſſet purè ſpiritualis, ſed etiam corporalis. Vnde hæc poſitio vitanda eſt tamquam hæretica. *ead. q. art. 2. & 4. ſentent. diſtinct. 11. quæſt. 1. art. 1. & Quodl. 5. art. 11.*

3. Quomodo ſubſtantia panis, & vini, facta conſecratione, conuertitur in ſubſtantiam corporis, et ſanguinis Chriſti?

SVbſtantia panis, & vini, facta conſecratione, non annihilatur, ſed virtute diuina in vltimo inſtanti prolationis verborum conuertitur in ſubſtantiam corporis, & ſanguinis Chriſti. Hæc autem conuerſio proprio nomine poteſt dici tranſubſtantiatio, quia eſt conuerſio totius ſubſtantiæ panis, & vini, in totam ſubſtantiam corporis, & ſanguinis Chriſti; & declarat Conc. Trid. *ſeſſ. 13. cap. 4. et can. 2. eadem q. art. 3. ad 1. et art. 4. ad 7. et q. 78. art. 4. ad 3. et art. 5. et 4 ſent. vbi ſup. art. 2. et 3. et q. 1. et ad 2 et Quodl. 5. art. 11. et Quodl. 7. art. 9.*

4. *Quare*

4. *Quare in hoc Sacramento remanent accidentia poſt conſecrationem?*

SEnſu apparet, facta conſecratione, omnia accidentia panis, & vini remanere. Et ideo in hoc Sacramento nulla eſt deceptio; ſunt enim ibi ſecundùm rei veritatem accidentia, quæ ſenſibus dijudicantur, & hoc rationabiliter per diuinam prouidentiam fit. Primò quidem, quia horribile eſt carnem hominis comedere, & ſanguinem bibere ſub propria ſpecie: & ideo proponuntur nobis caro, & Sanguis Chriſti ſumenda ſub ſpeciebus panis, & vini, quibus frequentiùs homines vtuntur ad eſum, & potum. Secundò, quia dum inuiſibiliter Corpus, & Sanguinem Chriſti ſumimus, hoc proficit ad meritum fidei. *ead. q. art. 5. et ad 2. et 4. ſent. vbi ſup. art. 1. q. 1. et ad 1. et 4. cont. gent. cap. 63. et Q. odl. 9. art. 11.*

QVÆSTIO VI.

De Modo quo Chriſtus eſt in hoc Sacramento.

1. *Quomodo totus Chriſtus continetur in hoc Sacramento?*

NEceſſe eſt confiteri ſecundùm Fidem Catholicam, quòd totus Chriſtus continetur in hoc Sacramento: nàm ex vi Sacramenti eſt in hoc Sacramento id, in quod directè conuertitur ſubſtantia panis, & vini, ſcilicet ſubſtantia Corporis, & Sanguinis Chriſti, prout ſignificatur per verba formæ, quæ ſunt effectiua in hoc Sacramento, ſicut in cęteris, puta cum dicitur: *Hoc eſt corpus meum*, vel: *Hic eſt ſanguis meus*. Ex naturali autem concomitantia eſt in hoc Sacramento illud, quòd realiter eſt coniunctum ſubſtantiæ Corporis, & Sanguinis Chriſti, ſcilicet Diuinitas, & anima Chriſti, quia Diuinitas corpus aſſumptum numquam dimisit, & anima Chriſti poſt Reſurrectionem ſemper eſt realiter eius corpori vnita; *& tradit Conc. Trid. ſeſs. 13. cap. 3.* Et ideo in triduo mortis Chriſti, in quo eius anima realiter fuit à corpore ſeparata, ſi fuiſſet hoc Sacramentum celebratum, non fuiſſet ibi anima Chriſti, nec ex vi Sacramenti, nec ex naturali concomitantia. *3 par. q. 76. art. 1. et ad 1. et 4. ſent. diſt. 10. art. 2. et 4. con. gent. cap. 64. et Q. odl. 7. art. 8.*

2. *Quomodo totus Chriſtus continetur ſub vtraque ſpecie?*

CErtiſſimè tenendum eſt, quòd ſub vtraque ſpecie totus Chriſtus continetur, diuerſo tamen modo. Nam ſub ſpecie panis eſt quidem Corpus Chriſti ex vi Sacramenti, Sanguis autem ex reali concomitantia, ſicut anima, & Diuinitas. Sub ſpecie autem vini eſt quidem Sanguis Chriſti ex vi Sacramenti, Corpus autem ex reali concomitantia, quia nunc Sanguis Chriſti non eſt ab eius Corpore ſeparatus, ſicut fuit tempore paſſionis, & mortis: Vnde ſi tunc fuiſſet hoc Sacramentum celebratum ſub ſpecie panis, fuiſſet ibi Corpus Chriſti ſine ſanguine,

guine; & ſub ſpecie vini ſanguis ſine corpore, ſicut erat in rei veritate. Ex hoc autem, quòd totus Chriſtus ſub vtraque ſpecie continetur, non ſequitur, quòd altera earum ſit ſuperflua, quia hoc valet ad repræſentandam paſſionem Chriſti, in qua ſanguis ſeorſum fuit à corpore ſeparatus. *ead. q. art. 2. et ad 1. et 4. ſent. vbi ſup. q. 1. et declarat Conc. Trident. ſeſs. 13. cap. 3. et can. 3.*

3. Quomodo totus Chriſtus continetur ſub qualibet parte dimenſionum ſpecierum panis, vel vini?

TOtus Chriſtus continetur ſub qualibet parte dimensionum ſpecierum panis, vel vini, quia ſubſtantia Corporis, & Sanguinis Chriſti non eſt in hoc Sacramento per modum quantitatis dimensiuæ, ſed per modum ſubſtantiæ, hoc eſt, indiuisibiliter, quia ſubſtantia Corporis; & Sanguinis Chriſti non eſt ſubiectum dimensionum ſpecierum panis, & vini, ſicut erat ſubſtantia panis, & vini. Et ideo non diuiditur ad diuisionem illarum dimensionum, ſicut diuidebatur ſubſtantia panis, & vini. *ead. q. art. 3. & 5. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 2. & Quodl. 7. art. 8. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 13. cap. 3.*

4. Quomodo tota quantitas dimenſiua Corporis Chriſti continetur in hoc Sacramento?

QVantitas dimensiua Corporis Chriſti non eſt in hoc Sacramento ex vi Sacramenti, quia ex vi Sacramenti eſt in hoc Sacramento id, in quòd ſubſtantia panis directè conuertitur: ſubſtantia autem panis conuertitur directè in Corpus Chriſti, non autem in eius dimensiones; quod patet ex eo, quòd quantitas dimensiua panis remanet, facta conſecratione; Sed eſt in hoc Sacramento tota quantitas dimensiua Corporis Chriſti, & omnia eius accidentia ex vi naturalis concomitantiæ, quia Corpus Chriſti non ſeparatur realiter à ſua quantitate dimensiua, & ab alijs accidentibus; Non tamen eſt ibi per proprium modum commenſurationis, ſed per modum ſubſtantiæ, hoc eſt, indiuisibiliter. Et propter hoc Corpus Chriſti non eſt in hoc Sacramento, ſicut in loco, quia locatum commenſuratur loco. Et eadem ratione non eſt in hoc Sacramento difinitiuè, ſicut eſt in Cœlo in propria ſpecie; neque circumſcriptiuè, neque ſecundùm diſtantiam partium ab inuicem, ſicut oculi ab oculo, & oculi ab aure, quia non eſt ibi ſecundùm proprium modum quantitatis dimensiuæ *ead. q. art. 3. ad 2. & art. 4. & ad 1. 2. & 3. & art. 5. et ad 1. et 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 2. et art. 3. et q. 1.*

5. Quomodo Corpus Chriſti poteſt videri in hoc Sacramento?

COrpus Chriſti, prout eſt in hoc Sacramento, non poteſt videri ab oculo corporali, quia eſt in hoc Sacramento per modum ſubſtantiæ; ſubſtantia autem, vt ſubſtantia, neque ſubiacet ſenſui, neque etiam imaginationi, ſed ſoli intellectui. Et ideo, propriè loquendo,

do, Corpus Chriſti ſecundùm modum eſſendi, quem habet in hoc Sacramento, neque ſenſu, neque imaginatione viſibile eſt, ſed ſolo intellectu, qui dicitur oculus ſpiritualis, non quidem intellectu hominis viatoris, à quo videri non poteſt, niſi per fidem, neque intellectu angelico ſecundùm ſua naturalia, qui non ſufficit ad hoc intuendum; ſed intellectu beato, vel Angeli, vel hominis, viſione diuinæ eſſentiæ. *ead. q. ar. 7. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. & q. 3.*

6. *Quid ſi in hoc Sacramento miraculoſè appareat caro, vel puer, vel ſanguis?*

QVando in hoc Sacramento miraculoſè apparet caro, vel ſanguis, vel puer, ſi fit immutatio ex parte videntium, nulla immutatione facta ex parte Sacramenti, quod quidem videtur contingere, quando vni videtur ſub ſpecie carnis, vel ſanguinis, vel pueri; alijs verò videtur ſicut priùs ſub ſpecie panis, vel vini: Vel quando eidem videtur ad horam ſub ſpecie carnis, vel ſanguinis, vel pueri, & poſtea ſub ſpecie panis, vel vini; tunc eſt ibi verè Corpus, vel Sanguis Chriſti. Si verò fit immutatio circa accidentia, puta figuram, colorem, & alia huiuſmodi, vt videatur caro, vel ſanguis, aut etiam puer, ſicut cum ab omnibus, & per longum tempus videtur, tunc, ſi remanent ibi dimenſiones panis, vel vini, quæ priùs fuerant, remanet Corpus, vel Sanguis Chriſti. Et tunc non debet ab eo, cui apparet, aſſumi; ſed debet cum reliquijs poni, quia non proponitur in ſpecie cibus, vel potus, ſed ad venerandum. Nec huiuſmodi immutatio ex parte accidentium eſt deceptio, ſed figura cuiuſdam veritatis, ad oſtendendum per hanc miraculoſam apparitionem, quòd in hoc Sacramento eſt verè Corpus, & Sanguis Chriſti, ſicut etiam Chriſtus abſque deceptione apparuit Diſcipulis euntibus in Emaus. *ead. q. art. 8. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. q. 1. & ad 1. & q. 2. & ad 1. & opuſc. 58. cap. 11.*

QVÆSTIO XVII.

De Accidentibus remanentibus in hoc Sacramento.

1. *Quomodo in hoc Sacramento remanent accidentia ſine ſubiecto?*

IN hoc Sacramento remanent accidentia ſine ſubiecto virtute diuina, quia Deus, cum ſit prima cauſa ſubſtantiæ, & accidentis, per ſuam infinitam virtutem conſeruare poteſt in eſſe accidens, ſubtracta ſubſtantia, per quam conſeruabatur in eſſe, ſicut per propriam cauſam: effectus enim magis dependet à cauſa prima, quam à cauſa ſecunda. *3. par. qu. 77. art. 1. & 4. ſent. diſt. 12. q. 1. art. 1. & 4. con. gent. cap. 65. & Quodl. 9 art. 5.*

2. *Quomodo quantitas dimenſiua panis, vel vini, eſt ſubiectum aliorum accidentium in hoc Sacramento?*

QVantitas dimenſiua panis, vel vini, eſt ſubiectum aliorum accidentium remanentium in hoc Sa-

Sacramento, quia ſenſu apparet aliquid quantum eſſe ibi coloratum, & alijs accedentibus affectum: & ſic quantitas dimenſiua in hoc ſacramento retinet naturam propriam, & accipit miraculosè vim, & proprietatem ſubſtantiæ ex ipſa conſecratione, quod ſcilicet ſit ſubſtantia aliorum accidentium per nouum modum eſſendi ſubſtantiæ; *ead. q. art. 2. & 5. ad 3. & 4. ſent. vbi ſub art. 1. q. 2.*

3. *Quomodo ſpecies ſacramentales poſſunt corrumpi?*

SPecies ſacramentales poſſunt corrumpi, ſicut poterant corrumpi, ſubſtantia panis, & vini exiſtente, quia retinent idem eſſe, quod prius habebant; & ideo ſicut poterant corrumpi per ſe per alterationem qualitatis, & per additionem, vel diuiſionem quantitatis dimenſiuæ, quia tantum poterat additio, vel diuiſio fieri, quod ſpecies panis, vel vini non remaneret, & etiam poterant corrumpi per accidens per corruptionem ſubiecti, ita poſſunt corrumpi poſt conſecrationem; per ſe quidem per alterationem qualitatis, ſi ita immutetur color, vel ſapor panis, vel vini, quod ſoluatur ſpecies panis, vel vini; vel per additionem, vel diuiſonem quantitatis dimenſiuæ, ſi fiat additio tantæ quantitatis, vel diuiſio in tam minutas partes, quod non remaneat eadem numero ſpecies panis, vel vini. Poſſunt autem corrumpi per accidens per corruptionem eius, quod eſt loco ſubiecti, ſcilicet quantitatis dimenſiuæ, quæ quidem poteſt corrumpi à contrario agente. Vnde corruptio illarum ſpecierum non eſt miraculoſa, ſed naturalis; præſupponit tamen miraculum, quod eſt factum in conſecratione, ſcilicet, quod illæ ſpecies retineant eſſe ſine ſubiecto, quod prius habebant in ſubiecto, ſicut & cęcus miraculosè illuminatus naturaliter videt. *ead. q. art. 4. & ad 3. & art. 8. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 2. & opuſc. 11. art. 35.*

4. *Quomodo ex ſpeciebus ſacramentalibus poteſt aliquid generari?*

EX quantitate dimenſiua panis, vel vini poteſt aliquid generari, quia eſt ſubiectum aliorum accidentium, & ſic ſupplet vicem materiæ. Vnde quidquid poſſet genenerari ex materia panis, vel vini, ſi adeſſet, totum poteſt generari ex quantitate dimenſiua panis, vel vini, non quidem nouo miraculo, ſed ex vi primi miraculi facti in conſecratione, quod ſcilicet quantitas dimenſiua ſit ſubiectum accidentium. *ead. quæſt. art. 5. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. q. 3. & 4. cont. gent. cap. 66. & Quodl. 9. art. 5. ad 3.*

5. *Quare ſpecies ſacramentales poſſunt nutrire, & frangi?*

SPecies ſacramentales nutriunt, quia habent vim ſubſtantiæ, & etiam franguntur ratione quantitatis dimenſiuæ, quæ eſt ſubiectum fractionis, ſicut & aliorum accidentium. *ead. q. art. 6. ad 3. & art. 7. & 4. ſent. vbi ſup. q. 4. & 4. cont. gent. cap. 66.*

6. Quid ſi vino conſecrato admiſceretur liquor eiuſdem, vel alterius ſpeciei non conſecratus?

SI vino conſecrato permiſceretur aliquis liquor eiuſdem, vel alterius ſpeciei, ſcilicet aqua in tanta quantitate, quòd diffunderetur per totum vinum, puta ſi eſſet æqualis quantitatis, vel maioris, non remaneret eadem numero ſpecies vini: Si autem permiſceretur liquor in tàm parua quantitate, quòd non diffunderetur per totum vinum conſecratum, ſed vſque ad aliquam partem ſpecierum, definiret eſſe Sanguis Chriſti ſub illa parte, remaneret tamen in alia, quia remaneret eadem numero ſpecies vini, ſiue liquor permixtus ſit eiuſdem ſpeciei, ſiue alterius ſpeciei, quia gutta aquæ multo vino permixta, tranſit in ſpeciem vini. *ead. q. art. 8. et 4. ſent. vbi ſup. q. 5. et Quodl. 10. art. 3. et ad 1.*

QVÆSTIO XVIII.

De Forma huius Sacramenti.

1. Quæ eſt conueniens forma huius Sacramenti?

FOrma conueniens huius Sacramenti eſt: *Hoc eſt corpus meum*, &: *Hic eſt calix ſanguinis mei*. Primò quidem, quia forma huius Sacramenti importat ſolam conſecrationem materiæ, quæ conſiſtit in tranſubſtãtiatione panis in Corpus Chriſti, & vini in Sanguinem, quam exprimunt verba hæc: *Hoc eſt corpus meum*, & *Hic eſt calix ſanguinis mei*. Secundò, quia forma huius Sacramenti profertur ex perſona Chriſti loquentis: & ideò Miniſter in perfectione huius Sacramenti nihil agit, niſi quòd profert verba Chriſti: *Hoc eſt corpus meum*, &: *Hic eſt calix ſanguinis mei*. *3. par. qu. 78. art. 1. & 4. ſent. diſt. 8. q. 2. art. 1. & quæſt. 2.*

2. Quæ verba ſunt de eſſentia formæ huius Sacramenti?

SI Sacerdos proferret hæc ſola verba: *Hoc eſt corpus meum*, &: *Hic eſt calix ſanguinis mei*, cum intentione conficiendi hoc Sacramentum, perficeretur hoc Sacramentum, quia hæc verba, prætermiſſis præcedentibus, intelligerentur ſecundùm intentionem Sacerdotis, dicentis ea ex perſona Chriſti; grauitèr tamen peccaret Sacerdos ſic cõficiens hoc Sacramentum, vtpotè ritum Eccleſiæ non ſeruans. *ead. q. art. 1. ad 4. & 4. ſent. vbi ſup. q. 1.*

3. Quæ eſt conueniens forma conſecrationis panis?

COnueniens forma conſecrationis panis eſt; *Hoc eſt corpus meum*, quia ſignificat effectum huius Sacramenti, ſcilicet conuerſionem panis in corpus Chriſti, non vt in fieri, ſed vt in facto eſſe: fit enim in vltimo inſtanti prolationis verborum, vt dictum eſt. Apponitur autem in hac forma coniunctio (*enim*) ſecundùm conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ à B. Petro deriuatum, & hoc propter continuationem ad verba

ba

ba præcedentia; & ideo non eſt de forma, ſicut nec verba præcedentia formam. *ead. q. art. 2. & ad 4. & 4. ſent. vbi ſup. ar. 1. & 4. q. 1. ad 2.*

4. *Quæ eſt conueniens forma conſecrationis vini?*

CONueniens forma conſecrationis vini eſt: *Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Nàm per pręcedentia verba, cum dicitur: *Hic eſt calix ſanguinis mei*, significatur ipſa conuerſio vini in ſanguinem; per verba autem ſequentia designatur virtus ſanguinis effuſi in Paſſione. Et ideo præcedentia verba ſunt de eſſentia formæ, vt dictum eſt. Verba autem ſequentia ſunt de ſubſtantia, ſiue integritate formæ, quia ſunt quædam determinationes prædicati, ſcilicet ſanguinis Chriſti. Dicitur autem calix metaphoricè, inquantum significat paſſionem Chriſti, ſecundùm illud Matth. 26. *Tranſeat à me calix iſte*, vt ſit ſenſus: Hic eſt calix paſſionis meę, de qua fit mentio in ſanguine ſeorſum à corpore conſecrato; quia ſanguis Chriſti fuit à corpore ſeparatus per paſſionē. Dicitur autē: (*Hic eſt calix ſanguinis mei*) & non: *Hic eſt ſanguis meus*, ad significandum, quòd ſanguis proponitur in ſpecie vini, vt ſumatur. Subditur (*Noui teſtamenti*) quia non in figura, vt in veteri teſtamento, ſed in veritate ſanguis Chriſti exhibetur homini: Additur (*Æterni*) ratione bonorum æternorum, de quibus eſt nouum teſtamentum. Apponitur (*Myſterium fidei.*) quia ſola fide tenetur, quod ſanguis Chriſti ſecundùm veritatem ſit in hoc Sacramento: Subditur (*Qui pro vobis*) ſcilicet Iudæis electis (*& pro multis*) ſcilicet Gentilibus, vel (*pro vobis*) manducantibus, & (*pro multis*) pro quibus offertur. Dicitur [*effundetur*] quia ſanguis ſeorſum conſecratus expreſsè repræſentat Chriſti Paſſionem. Hæc autem verba ferè omnia ex diuerſis ſacræ Scripturæ locis colligi poſſunt. Quòd enim dicitur [*Hic eſt calix*] habetur Luc. 22. & 1. Corinth. 2. Quòd autem dicitur (*Noui teſtamenti*) ex tribus, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. & quod dicitur [*pro vobis*] Luc. 22. [*& pro multis*] Matth. 26. & Mar. 14. Quòd autem dicitur (*Æterni myſterium fidei*) habetur ex traditione Apoſtolorum, qui à Domino acceperunt, ſecundùm illud 1. Corinth. 2. *Ego autem accepi à Domino, quòd & tradidi vobis*; *cap. cum Martha de celebrat. Miſſ. eadem q. art. 3. & ad 1. 2. 3. 4. 6. 8. & 9. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. & ad 1. & q. 1. & 2. & ad 3. & ad 7.*

5. *Quomodo in his verbis formarum eſt vis creata effectiua conſecrationis?*

IN his verbis eſt quædam vis creata instrumentalis conuerſiua ſubſtantiæ panis, & vini in corpus, & ſanguinem Chriſti, inquantum proferuntur ex perſona Chriſti, ex cuius mandato conſequuntur hanc virtutem. Vnde Ambroſ. dicit lib. 4. de Sacram. cap. 4. *Si tanta eſt vis in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe,*

quæ non erant, quantò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur. ead. q. art. 4. & ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3.

QVÆSTIO XIX.

De Effectibus huius Sacramenti.

1. *Quando hoc Sacramentum auget gratiam?*

ANte perceptionem huius Sacramenti datur gratia ex voto ipſius, cum ſcilicet primò datur peccatori, & ſic operatur remiſſionem peccati mortalis, cum autem ipſum Sacramentum realiter ſumitur, gratia augetur. *3. par. q. 79. art. 1. & ad 1. & art. 3. & ad 3.*

2. *Quomodo effectus huius Sacramenti eſt adeptio gloriæ?*

EFfectus huius Sacramenti eſt adeptio gloriæ, ſecundùm illud Ioannis 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, inquantum dat virtutem perueniendi ad gloriam; & ideo dicitur Viaticum, in cuius figuram legitur 3. Reg. 19. quod: *Elias comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius vſque ad montem Dei Horeb, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. ead. q. art. 2. ad 1.*

3. *Quando per hoc Sacramentum remittitur peccatum mortale?*

HOc Sacramentum ſecundùm ſe habet virtutem ad remittendum quæcumque peccata ex Paſſione Chriſti, quæ eſt fons, & cauſa remiſſionis peccatorum; ſed ex parte eius, qui actù percipit hoc Sacramentum, non operatur remiſſionem peccati mortalis, ſi habet conſcientiam, & affectum ipſius, tùm quia non viuit ſpiritualitèr, & ideo non debet ſpirituale nutrimentum ſuſcipere, quòd non eſt niſi viuentis; tùm quia non poteſt vniri Chriſto, quòd fit per hoc Sacramentum, dum habet affectum peccati mortalis. Si autem non habet conſcientiam, & affectum peccati mortalis, facta diligenti diſcuſſione ſui ipſius, poteſt hoc Sacramentum operari remiſſionem peccati mortalis, quia deuotè, & reuerenter accedens, etiam ſi non ſit ſufficienter contritus, conſequetur per hoc Sacramentum gratiam, quæ contritionem perficiet, & remiſſionem peccati; & docet *Conc. Trid. ſeſſ. 22. cap. 2.* Poteſt etiam ex voto ipſius Sacramenti remitti peccatum mortale, quia ſic datur gratia, quæ eſt ſufficiens cauſa remiſſionis peccati mortalis. *ead. q. art. 1. ad 1. & art. 3. et ad 3. et q. 80. art. 4. ad 5. et 4. ſent. diſt. 12. q. 2. art. 2. q. 1. ad 1.*

4. *Quomodo per hoc Sacramentum remittuntur peccata venialia?*

HOc Sacramentum operatur remiſſionem venialium peccatorum, quia res huius Sacramenti eſt charitas, non ſolùm quantùm ad habitum, ſed etiam quantùm ad feruorem actus, qui excitatur in hoc Sacramento: ex feruore autem actus cha-

charitatis peccata venialia dimittuntur; & docet *Conc. Trid. ſeſſ. 13. cap. 2. et ſeſs. 22. cap. 1. ead. q. art. 4. et ad 1. et 4. ſent. vbi ſup. art. 2.*

5. *Quomodo hoc Sacramentum valet ad ſatisfactionem pœnæ?*

HOc Sacramentum eſt ſimul Sacramentum, & Sacrificium. Habet quidem rationem Sacramenti inquantum ſumitur, rationem autem ſacrificij in quantùm offertur. Vt autem eſt Sacramentum, non eſt ſatisfactorium ex vi Sacramenti, quia non eſt inſtitutum ad ſatisfaciendū, ſed ad ſpiritualiter nutriendum per vnionem ad Corpus Chriſti myſticum; ſed eſt ſatisfactorium ex quadam concomitantia: quia hæc vnio fit per charitatem, ex cuius feruore aliquis conſequitur remiſſionem, non ſolùm culpæ, ſed etiam pœnæ, non quidem totius, ſed ſecundùm quantitatem ſuæ deuotionis, & feruoris. Inquantum verò eſt ſacrificium, vt etiam docet *Conc. Trid. ſeſs. 22. c. 2.* eſt ſatisfactorium illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, ſecundùm quantitatem ſuæ deuotionis, & non pro tota pœna; quamuis hæc oblatio ex ſui quantitate ſufficiat ad ſatisfaciendum pro tota pœna; quia in ſatisfactione magis attenditur affectus offerentis, quàm quantitas oblationis. *Vnde Dominus dicit* Luc. 21. *de vidua, quæ obtulit duo æra, quòd plus omnibus miſit. ead. q. art. 5. et 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 2.*

6. *Quare hoc Sacramentum magis valet ad ſatisfactionem pœnæ, ſi offeratur pro vno ſolo, quàm ſi offeratur pro multis?*

HOc Sacramentum, ſi offeratur pro vno ſingulariter, magis valet ei, quàm ſi offeratur pro eo, & alijs communiter, quia eſt ſatisfactorium per intentionem facientis, ſecundùm quantitatem ſuę deuotionis: & ſic habet effectum finitum, qui diuiditur ex diuina iuſtitia inter eos, pro quibus offertur, quamuis virtus Chriſti, quæ continetur ſub hoc Sacramento, ſit infinita; quia, vt dictum eſt, in ſatisfactione magis attenditur affectus offerentis, quàm quantitas oblationis. Vnde & quandoque plures Miſſę in ſatisfactionem vnius peccati iniunguntur. *ead. qu. vbi ſupra, et 4. ſent. diſt. 45. q. 2. art. 3. ad 5. et art. 4. qu. 1. et 2. ad 2. et Conc. Trid. ſeſs. 25. cap. 4. de refor. videtur innuere.*

Ex his refellitur opinio Caiet. tom. 2. opuſc. tract. 3. q. 2. quod Miſſa non minus valet ſingulis, ſi dicatur pro pluribus, quàm ſi dicatur pro vno ſolo.

7. *Quomodo per hoc Sacramentum homo præſeruatur à peccatis futuris?*

PEr hoc Sacramentum homo præſeruatur à peccatis futuris. Primò quidem, quia tamquam ſpiritualis cibus, & ſpiritualis medicina roborat ſpiritualem vitam hominis, ſecundùm illud Pſal. 103. *Panis cor hominis confirmat.* Secundò, quia inquantum eſt ſignū Paſſionis Chri-

ſti, per quam victi ſunt Dæmones, repellit omnem Dæmonum impugnationem. *ead. q. art. 6. & docet Conc. Trid. ſeſſ. 13. cap. 2.*

8. *Quomodo hoc Sacramentum prodeſt alijs, quàm ſumentibus?*

HOc Sacramentum prodeſt ſumentibus, vt eſt Sacramentum: dicitur enim in Canone Miſſę *Quotquot ex hac altaris participatione Sacroſanctum Filij tui Corpus, & Sanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti, & gratia repleamur*. Sed alijs, qui non ſumunt, prodeſt hoc Sacramentum, vt eſt ſacrificium, inquantum pro ſalute eorum offertur. Vnde, & in Canone Miſſæ dicitur: *Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificiũ laudis pro ſe, ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſanctarum, pro ſpe ſalutis, & incolumitatis ſuæ*. Et vtrumque modum Dominus expreſſit Matth. 26. & Luc. 22. *Qui pro vobis*, ſcilicet ſumentibus, *& pro multis*, ſcilicet alijs, *effundetur in remiſſionem peccatorum. ead. qu. art. 7. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. ad 4.*

Vnde colligitur ſecundùm Sot. 4. d. 11. q. 2. art. 7. quod hoc Sacramentum, vt eſt ſacrificium, non omnibus æqualiter prodeſt quoad ſatiſfactionem, etiamſi æqualem habeat deuotionem, ſed illis magis, pro quibus ſingulariter offertur, vel propter eleemoſynam, vel propter aliam particularem cauſam.

9. *Quomodo per diſtractionem mentis impeditur effectus huius Sacramenti?*

SI aliquis mente diſtractus per peccata venialia accedit ad hoc Sacramentum, percipit quidem habitualem effectum huius Sacramenti, ſcilicet augmentum habitualis gratiæ, non autem præſentialem, qui eſt delectatio ſpiritualis dulcedinis. *ead. q. art. 8. & ad 1. quamuis 4. ſent. diſt. 8. q. 1. art. 4. q. 2. ad 2. ſecutus aliorum opinionem aliud ſenſerit.*

Ex quibus patet opinionem Caiet. ead. q. art. 1. non eſſe recipiendam, quod aliquis in perceptione huius Sacramenti non conſequitur augmentum habitualis gratiæ abſque actuali deuotione.

QVÆSTIO XX.

De Vſu huius Sacramenti.

1. *Quibus modis hoc Sacramentum manducatur?*

TRiplex eſt manducatio huius Sacramenti. Vna quidem ſacramentalis, per quam aliquis percipit ſolum ſacramentum ſine effectu ipsius, puta ſi ſumit in peccato mortali. Altera eſt ſpiritualis, per quam aliquis percipit effectum huius Sacramenti, quo ſpiritualiter Chriſto coniungitur per fidem, & charitatem, quæ fit, vel propter deſiderium ſumendi hoc ſacramẽtum, vel propter figuram, ſicut Apoſt. dicit 1. Cor. 10. quod antiqui Patres *ſpiritualem eſcam manducauerunt, & ſpi-*

ſpiritualē potum biberunt. Tertia mãducatio eſt ſacramentalis ſimul, & ſpiritualis, quæ plenius inducit ſacramenti effectum. *3. par. q. 80. art. 1. & ad 2. & 3. & 4. ſent. diſt. 9. art. 1. q. 2. & ad 4. & 5. & opuſc. 58. cap. 17. & declarat Concil. Trid. ſeſs. 13. cap. 8. & ſeſs. 22. cap. 6.*

Vnde non mihi placet quod dicit Sot. 4. ſent. diſt. 1. q. 3. art. 1. circa finem, & diſt. 12. q. 1. art. 1. quod quando infirmus propter euidens periculum non ſuſcipit Euchariſtiam, ſed tantùm adorat, non percipit ſacramentalem gratiam.

2. *Quomodo Corpus Chriſti manducatur à peccatore?*

PEccator manducat Corpus Chriſti ſacramentaliter, quia ſumit ſpecies ſacramentales, ſub quibus Corpus Chriſti manet, quamdiù ipſæ manent. Nec hoc vergit in detrimentum dignitatis Corporis Chriſti, qui voluit à peccatoribus crucifigi abſque diminutione ſuæ dignitatis, præſertim cum labia peccatoris non tangant corpus Chriſti ſecundùm propriam ſpeciem, ſed ſolùm ſecundùm ſpecies ſacramentales. *ead. q. art. 3. & ad 3. & 4. ſent. diſt. 9. art. 2. & ad 3.*

3. *Quomodo Corpus Chriſti manducatur à brutis?*

SI mus, aut canis Hoſtiam conſecratam manducet, non ſacramentaliter, ſed per accidens corpus Chriſti manducat, ſicut manducaret ille, qui ſumeret hoſtiam conſecratam, neſciens eam eſſe conſecratam, quia animal brutum non eſt natum vti eo, vt ſacramento. *ead. q. art. 3. et ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. q. 2.*

4. *Quomodo debet homo ſe præparare ad ſumptionem huius Sacramenti?*

HOmo debet ſe præparare ad ſumptionem huius Sacramenti propter dignitatẽ Corporis Chriſti, ſecundùm illud 1. Corinth. 11. *Probet autem ſeipſum homo*. Hæc autem præparatio primò quidem fit per Fidei plenitudinem, vt dicitur ad Hæbr. 10. *Accedamus cum vero corde, in Fidei plenitudine: cum vero corde*, ideſt, cum vero intellectu ſine errore: *in plenitudine Fidei*, ideſt in plena fide, credentes quæ non videmus, ſcilicet ſub ſpecie panis eſſe totum Chriſtum, verum hominẽ, verum Deum. Secundò fit per munditiæ magnitudinem, quia congruũ eſt, vt vas ſuſcepturum corpus mundiſſimum, ſit mundum. Tertiò fit per orationis deuotionem, ſecundùm illud Tob. 3. *Antequam comedam ſuſpiro. opuſc. 58.*

5. *Quare accedens ad hoc Sacramentum cum conſcientia peccati mortalis peccat mortaliter?*

QVicumque accedit ad hoc Sacramentum cum conſcientia peccati mortalis, peccat mortaliter ſecundùm illud 1. Cor. 2. *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium* (hoc eſt condemnationem) *ſibi manducat, & bibit*; quia abutitur ſacramento: cuius ratio ex tribus poteſt ſumi. Primò

Primò quidem ex eo, quod eſt ſacramentum tantùm, quia hoc ſacramentum proponitur in modum cibi, qui non competit, niſi viuenti; vnde carens vita ſpirituali per peccatū mortale, ſi accipiat hoc ſacramentum, abutitur ipſo. Secundò ex eo, quod eſt ibi res, & ſacramentum, quod eſt Chriſtus, qui eſt Sanctus Sanctorum: vnde recipiens ipſum in peccato mortali, ſacramento abutitur. Tertiò ex eo, quod eſt res tantùm, quod eſt corpus Chriſti myſticum; quia quicumque hoc Sacramentum ſumit, ex hoc ipſo ſignificat ſe eſſe Chriſto, & membris eius incorporatum, quod quidem fit per fidem formatam, quam nullus habet cum peccato mortali. Et ideo quicumque hoc ſacramentum cum conſcientia peccati mortalis ſumit, falſitatem in hoc Sacramento committit, & per conſequens incurrit ſacrilegium, tamquam ſacramenti violator. Si autem non habet conſcientiam peccati mortalis, facta diligenti diſcuſſione ſui ipſius, ſecundum illud, Corinth 2. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat*, non peccat ſumendo corpus Chriſti, etiam ſi non ſit ſufficienter contritus; quia homo non poteſt per certitudinem ſcire, an ſit verè contritus; ſuffic tenim ſi in ſe ſigna contritionis inueniat, puta ſi doleat de præteritis, & proponat cauere de futuris. *ead. q. art.* 4. *& ad* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *& q.* 1. *& diſt.* 12. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 2. *ad* 1.

✠

6. Quando peccatori petenti communio eſt deneganda?

PVblico peccatori; vel per euidentiam facti, quæ non poteſt aliqua tergiuerſatione celari, vel per aliquod iudicium Eccleſiaſticū, vel ſæculare, quæ faciunt peccatum notorium; *de cohab. cler. cap. vlt.* eſt communio deneganda, etiam petenti, antequam de peccatis pœniteat, & Eccleſiæ reconcilietur, ſiue in occulto, ſiue manifeſto pateat, ſecundùm illud Matth. 7. *Nolite ſanctum dare canibus*, id eſt, peccatoribus manifeſtis. *de conſ. diſt.* 2. *cap. pro dilectione*. Sed occulto peccatori petenti non poteſt Sacerdos communionem denegare, ſi in manifeſto petat, quia eſſet confeſſionis reuelator, vel criminis proditor. Si autem in occulto petat, non debet Sacerdos ei communionem denegare ſi ſit Curatus, & ille petat tempore Paſchatis, vel in articulo mortis, vt declarat Sot. quia ille ex hoc, quod eſt baptizatus, habet ius petendi, quod ei tolli non poteſt ſine aliqua cauſa manifeſta. Poteſt tamen Sacerdos, qui eſt conſcius criminis occultè monere eum, vel etiam in publico generaliter omnes, ne ad menſam Domini accedant, antequam pœniteant. In nullo autem caſu eſt licitum dare peccatori occulto hoſtiam non conſecratam loco conſecratæ, quia quantùm in ſe eſt, faceret idolatrare populum, ſiue ipſum ſumentem, quamuis ipſe idolatriæ crimen non incurreret, credens probabiliter hoſtiam eſſe conſecratam,

ſed

ſed ſacerdos incurreret. *ead. qu. art. 6. & ad 1. & 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 5. & ad 4. & Quodl. 5. art. 12.*

7. Quomodo nocturna pollutio, vel coniugalis coitus impedit ſumptionem huius ſacramenti?

NOcturna pollutio impedit ex neceſſitate ſumptionem huius ſacramenti, ſi ſit cum peccato mortali; ſi verò ſit ſine peccato, vel cum peccato tantùm veniali, impedit ſumptionem non ex neceſſitate, ſed tamen ex congruentia. Quod autem modò coniuncta ſit cum peccato mortali: modò cum veniali, prouenit ex diuerſis illius cauſis, de quibus fusè tractatum eſt *ſup. quæ. de Luxuria*. Impedit verò ſumptionem ex congruentia per illam diem, partim propter immunditiam corporalem, cum qua propter reuerentiam Sacramenti non decet ad Altare accedere, niſi fortè talis immunditia ſit perpetua, vel diuturna, ſicut eſt lepra, vel fluxus ſanguinis; Partim propter mentis diſtractionem, quæ ſequitur pollutionem nocturnam, præcipuè quando cum turpi imaginatione contingit. Hoc tamen impedimentum poſtponi debet propter aliquam neceſſitatem; puta, cum dies feſtus exigit, aut alius ſacerdos deeſt, vt dicit *Greg. in epiſtola ad Auguſt. Epiſcopum Anglorum, & habetur diſt. 6. cap. teſtamentum*. Si autem neceſſitas non vrgeat, accedens ad hoc Sacramentum, videtur non exhibere debitam reuerentiam ſacramento; & ideo venialiter peccat. Similiter etiam coitus coniugalis impedit ſumptionem huius ſacramenti ex quadam congruentia propter immunditiam corporalem, & mentis diſtractionem, ſi ſit ſine peccato, puta ſi fiat cauſa procreandæ prolis, vel reddendi debitum; ſi verò ſit cum peccato, ſicut ſi fiat propter carnalem delectationem, tunc coniux moneri debet, ne ad Sacramentum accedat, vt ibidem dicit *Gregorius, & refertur 33. q. 4. vir cum propria. ead. q. art. 7. & ad 2. 3. & 4. & 4. ſent. vbi ſup. art. 4. q. 1.*

8. Quomodo cibus, vel potus præaſſumptus impedit ſumptionem huius ſacramenti?

CIbus, vel potus præaſſumptus per modum cibi, vel potus, impedit ſumptionem huius ſacramenti propter prohibitionem Eccleſiæ, *cap. liquidò de conſ. diſt. 2.* Primò quidem propter reuerentiam ſanctitatis huius ſacramenti. Secundò propter deuotionem, quæ exigitur ex parte recipientis, & attentionem, quæ ex cibis acceptis impediri poſſet. Tertiò propter periculum vomitus, & ebrietatis, in ijs qui cibo hoc inordinatè veſcuntur: ſicut Apoſt. arguit: 1. Cor. 2. *Alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.* Vnde reliquiæ cibi remanentes in ore ſi caſualiter transglutiantur, non impediunt ſumptionem huius Sacramenti, quia non traijciuntur per modum cibi, ſed per modum ſaliuæ. Eadem ratio eſt de reliquijs aquæ, vel vini, quibus os abluitur, dummodo non traijciantur in magna quantitate, ſed permixtæ ſaliuæ,

ur, quod vitari non poteſt. Ab hac tamen regula excipiuntur infirmi, qui ſtatim communicandi ſunt, etiam poſt cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine communione decedant; Vt dicitur *ead. parte 3. q. 80. art. 8. ad 1. & ad 4. & 4. ſent. diſt. 12.*

9. Per quod temporis ſpatium cibus, vel potus præaſſumptus impedit ſumptionem huius ſacramenti?

SI poſt mediam noctem aliquis ſumpſerit aliquid per modum cibi, vel potus, non poteſt eadem die hoc ſumere ſacramentum; poteſt verò si ante mediam noctem. Nec refert, vtrum poſt cibum, vel potum aſſumptum dormierit, aut etiam digeſtus sit, quantùm ad rationem præcepti: refert autem quantum ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter inſomneitatem, vel indigeſtionem, ex quibus si mens multùm perturbetur, homo redditur ineptus ad ſumptionem huius ſacramenti. *ead. q. art. 8. ad 5.*

10. Quare non ſtatim eſt comedendum poſt ſumptionem huius ſacramenti?

MAgis eſt inſtitutum, quod homines sint ieiuni ante ſumptionem huius ſacramenti, quàm poſt; quia maxima deuotio requiritur in ipſa ſumptione huius ſacramenti, in qua percipitur ſacramenti effectus. Hæc autem deuotio magis impeditur per cibum, vel potum præaſſumptum, quam ſequentem. Debet tamen eſſe aliqua mora inter ſumptionem huius ſacramenti, & reliquos cibos, propter reuerentiam tanti ſacramenti. Vnde & in Miſſa oratio gratiarum actionis poſt communionem dicitur, & ſacerdotes poſt celebrationem ſuas priuatas orationes dicunt: *ead. q. art. 8. ad 6. & 4. ſent. vbi ſup. q. 2.*

11. Quando hoc ſacramentum exhibendum eſt pueris?

POteſt hoc ſacramentum conferri pueris, quando incipiunt aliqualem vſum rationis habere, vt poſſint deuotionem concipere huius ſacramenti, & diſtinguere inter cibum ſpiritualem, & corporalem, puta cum ſunt decem, & vndecim annorum, vel circa, & docet *Conc. Trid. ſeſſ. 21. cap. 4.* Hoc autem ſecundùm Caiet. in comment. & in ſumma, Verbo, *Communio.* iudicari poteſt à parentibus, & Confeſſore: à parentibus quidem, quia continua conuerſatione experiuntur, an filius, vel filia diſcernere ſciat panem ſpiritualem à corporali, & cum deuotione præparare ſe ad communionem: à Confeſſore verò, quia in ipſa confeſſione poteſt aduertere, quantùm diſcretionis, aut deuotionis poſſit ineſſe. Vbi autem pueri tardiùs conſueuerunt ad communionem admitti ob reuerentiam ſacramenti, excuſantur à peccato omiſſionis. *ead. q. art. 9. ad 3. & 4. ſent. diſt. 9. art. 5. q. 2.*

12. *Quando*

12. *Quando amentibus eſt exhibendum hoc Sacramentum?*

NOn eſt denegandum hoc Sacramentum amentibus, qui habent debilem vſum rationis, quia tales poſſunt aliquam deuotionem huius Sacramenti concipere: Illis verò, qui nunquam vſum rationis habuerunt, ſicut amentibus à natiuitate, non eſt hoc ſacramentum exhibendum, quia non poſſunt ad deuotionem huius ſacramenti induci: Amentibus autem, qui non ſemper vſum rationis habuerunt, ſed quando erant compotes mentis, apparuit in eis deuotio huius ſacramenti, debet in articulo mortis hoc ſacramentum exhiberi, niſi fortè timeatur periculum vomitus, vel exſputitionis. 16. *q.* 6. *cap. ſi quis.* Eadem ratio de dæmoniacis. *ead. qu. art.* 9. *&* *ad* 2. *&* 4. *ſent. vbi ſup. q.* 2. *& ad* 2.

13. *Quando vtile eſt hoc Sacramentum ſumere?*

VTile eſt quotidiè hoc Sacramẽtum ſumere ex parte ſacramenti, vt quotidiè homo eius fructum percipiat; ſed ex parte ſumentis vtile eſt, quotieſcumque homo ſe ad hoc præparatum inuenit. Si enim cognoſcit ex quotidiana ſumptione feruorem amoris augeri, & reuerentiam non minui, talis debet quotidiè ſumere: Si autem ſenſit per quotidianam frequentationem reuerentiam minui, & feruorem non multùm augeri debet talis interdum abſtinere. *ead. q. art.* 10. *&* 4. *ſent. diſt.* 12. *q.* 3. *art.* 1.

14. *Quomodo ſumere hoc Sacramentum cadit ſub præcepto?*

TEnetur homo (quidquid dicat Caiet.) hoc ſacramentum ſumere ex præcepto Chriſti, dicentis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*, vbi dedit Sacerdotibus poteſtatem hoc ſacramentum conficiendi, & populo miniſtrandi, ſicut & ipſe Diſcipulis miniſtrauit, & declarat *Conc. Trid. ſeſſ.* 22. *cap.* 1. & ratio eſt, quia homo non poteſt ſaluari ſine voto percipiendi hoc ſacramentum, vt dictum eſt. Fruſtra autem eſſet votum, niſi impleretur, quando oportunitas adeſſet: & ideo ex diuino præcepto tenetur homo aliquando in re hoc ſacramentum ſumere. Ex ſtatuto autem Eccleſiæ eſt determinatum tempus exequendi Chriſti præceptum ſemel in anno, hoc eſt in Paſcha, vt patet in ca. *Omnis de pœnit. & remiſſ. ead. q. art.* 11. *& q.* 82. *art.* 1. *&* 4. *ſent. diſt.* 9. *ar.* 1. *quæſt.* 1.

15. *Quare conueniens eſt hoc Sacramentum ſumere ſub vtraque, & ſub vna ſpecie?*

COnuenit ſumere corpus, & ſanguinem Chriſti ex parte ſacramenti, ad repræſentandum myſterium Dominicæ Paſſionis, quod ad Sacerdotem pertinet, qui nullo modo debet corpus Chriſti ſumere ſine ſanguine. Sed ex parte ſumentium prouidè in Eccleſia obſeruatur, vt populo ſanguis ſumendus non detur, propter periculum effuſionis ſanguinis,

nis, quæ de facili poſſet accidere, ſi incautè ſumeretur. Vnde & tempore Apoſtolorum hoc ſacramentũ ſumebatur ſub vna ſpecie, ſcilicet panis, vt dicitur Actor. 2. quod Fideles erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communione fractionis panis. Nec exinde minuitur fructus huius Sacramenti: tùm quia Sacerdos in perſona omnium ſanguinem offert, & ſumit; tùm etiam, quia ſub vtraque ſpecie totus Chriſtus continetur, vt dictum eſt. *ead. q. art. 12. & 4 ſent. diſt. 10. art. 2. q. 1. & ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. 2. & 3. & can. 2. & 3.*

QVÆSTIO XXI.

De Modo, quo Chriſtus vſus eſt hoc Sacramento.

Quomodo Chriſtus ſumpſit ſuum corpus, & ſanguinem?

CHRISTVS in cęna primò corpus ſuum, & ſanguinem ſumpſit, & poſtea Diſcipulis ſumendum tradidit, vt dicit Hieron. ad Lesbiam, & refertur. *de conſecr. diſt. 2. cap. Nec Moyſes. Dominus Ieſus Chriſtus ipſe conuiua, & conuiuium ipſe comedens, & qui comeditur.* Quod autem Diſcipulis dixit: *Accipite, & comedite*, & iterum: *Accipite, & bibite*; intelligendum eſt, quod ipſe accipiens comederit, & biberit: & quamuis Chriſto non fuerit augmentata gratia ex ſuſceptione huius Sacramenti, habuit tamen quamdam ſpiritualem delectationem, quæ eſt effectus huius ſacramenti, vt dictum eſt. Vnde ipſe dicebat *Luc. 22. Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum. 3. par. q. 81. art. 1. & ad 1. & 3. & 4. ſent. diſt. 11. q. 3. art. 1.*

QVÆSTIO XXII.

De Miniſtro huius ſacramenti.

1. *Quare conſecratio huius ſacramenti eſt propria Sacerdotis?*

COnficere hoc ſacramentum eſt proprium Sacerdotis, *cap. firmiter de ſum. Trin. & Fide Cath. §. vna* quia non conficitur niſi in perſona Chriſti. Sacerdoti autem cum ordinatur, traditur poteſtas hoc ſacramentum cõficiendi in perſona Chriſti dicentis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Vnde dicitur 1. Petr. 2. *Sacerdotium ſanctum offerre ſpirituales hoſtias. 3. par. q. 82. art. 1. & tradit Conc. Trid. ſeſſ. 22. cap. 1. & can. 2.*

2. *Quomodo plures Sacerdotes poſſunt ſimul eamdem hoſtiam conſecrare?*

PLures poſſunt eamdem hoſtiam conſecrare, ſicut fit cum Sacerdotes ordinantur, qui ſecundùm conſuetudinem quarumdam Eccleſiarum Epiſcopo ordinanti concelebrant, ſicut Apoſtoli Chriſto cęnanti concęnauerunt, quia Sacerdos, vt dictum eſt, cum ordinatur, conſtituitur in gradu eorum, qui à Domino acceperunt poteſtatem conſecrandi in cœna. Nec propter hoc iteratur conſecratio ſuper eamdem hoſtiam; quia ſicut *Innoc. III. dicit l.* 4. de

de ſacro altaris myſterio, cap. 25. omnium intentio debet ferri ad idem inſtans conſecrationis, quo ſcilicet Epiſcopus conſecrat. *ead. q. art.* 2. *&* 4. *ſent. diſt.* 13. *q.* 1. *art.* 2. *q.* 1. *&* *ad* 1. *&* 2.

3. *Quare diſpenſatio huius ſacramenti pertinet ad ſolum Sacerdotem?*

DIſpenſatio huius Sacramenti pertinet ad ſolum Sacerdotem. Primò quidem, quia ſicut ad Sacerdotem pertinet conſecratio corporis Chriſti, ita ad eum pertinet diſpenſatio. Secundò, quia in reuerentiam huius ſacramenti à nulla re contingitur, niſi conſecrata. Vnde & corporale, & calix conſecrantur, & ſimiliter manus Sacerdotis ad tangendum hoc ſacramentum; & ideo nulli tangere licet, niſi in neceſſitate, puta ſi caderet in terram, vel in alio neceſſitatis caſu. *ead. q. art.* 3. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 1.

4. *Quare malus Sacerdos poteſt hoc ſacramentum conficere?*

MAlus Sacerdos poteſt Euchariſtiam conſecrare, quia non conſecrat propria virtute, ſed ſicut Miniſter Chriſti in eius perſona: ex hoc autem, quod aliquis eſt malus, non deſinit eſſe Miniſter Chriſti, immo hoc ad excellentiam Chriſti pertinet, cui ſicut vero Deo ſeruiunt non ſolùm bona, ſed etiam mala, quæ per ipſius prouidentiam in eius gloriam ordinãtur. *ead. q. art.* 5.

5. *Quomodo Miſſa mali Sacerdotis minus valet, quàm boni?*

MIſſa mali Sacerdotis, ſcilicet exiſtentis in peccato mortali, quantùm ad ſacramentum, non minùs valet, quam Miſſa boni Sacerdotis, quia ab vtriſque idem conficitur ſacramentum; ſed quantùm ad orationem, quæ fit in Miſſa ex inſtitutione Eccleſiæ, quæ pertinet ad ſacrificium, ſi conſideretur, vt habet efficaciam ex deuotione Sacerdotis orantis, Miſſa melioris Sacerdotis eſt magis fructuoſa; ſi verò cõſideretur oratio, vt habet efficaciam ex merito Eccleſiæ, cuius Sacerdos eſt Miniſter, Miſſa melioris Sacerdotis non eſt magis fructuoſa. *ead. q. art.* 6. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *q.* 4.

6. *Quomodo hæretici, ſchiſmatici, & excommunicati poteſtatem habent conſecrandi?*

HÆretici, ſchiſmatici, & excommunicati, ſi intrà Eccleſiam conſtituti receperunt poteſtatem cõſecrandi in ordine ſacerdotij, rectè quidem habent poteſtatem, ſed non rectè ea vtuntur: Si autem ſic ſeparati ab Eccleſia ordinantur, nec rectè habent poteſtatem, nec rectè vtuntur. Vtrique tamen poteſtatem habent, & ideo cum redeunt ad vnitatem Eccleſiæ, non reordinantur, ſed recipiuntur in ſuis ordinibus *ead. q. art.* 7. *&* 4. *ſent. vbi ſup. q.* 2.

7. *Quomodo degradatus habet poteſtatem conſecrandi?*

DEgradatus non amittit poteſtatem conſecrandi, quia poteſtas con-

conſecrandi pertinet ad characterem ſacerdotalem hominis, qui indelebilis eſt: Sed ei aufertur executio; & ideo si conſecrat, peccat, tamen conſecratum eſt. *ead. q. art. 8. & ad 3. & 4. ſent. vbi ſup. q. 3.*

8. Cur illicitum eſt ab hæreticis, & ſchiſmaticis, excommunicatis, & ſuſpenſis communionem recipere, vel eorum Miſſam audire?

NOn licet ab hæreticis, ſchiſmaticis excommunicatis, & ſuſpenſis ſcienter communionem accipere, aut eorum Miſſam audire, quia quamuis habeant poteſtatem conſecrandi, non tamen ea rectè vtuntur, ſed peccant vtentes. Quicumque autem communicat alicui in peccatò, ipſe particeps peccati efficitur. *ead. q. art. 9 & 4. ſent. vbi ſup. art. 3. quæſt. 2.*

QVÆSTIO XXIII.

De Ritu huius Sacramenti.

1. Quando hoc ſacramentum eſt celebrandum?

QVotidiè hoc Sacramentum in Eccleſia eſt celebrandum, quia quotidie indigemus fructu Dominicæ Paſſionis, quę in hoc ſacramento repræſentatur propter quotidianos defectus. Regulariter etiam hoc ſacramentum celebratur à tertia hora vſque ad nonam, quia in illa parte diei Dominica Paſſio celebrata eſt, *cap. nocte conſ. diſt. 1.* Debet autem celebrari in die, & non in nocte, quia hoc ſacramentum ad tempus gratiæ pertinet, quæ per diem ſignificatur, ſecundùm illud *Rom. 13. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. cap. neceſſe eodem diſt.* Iudicatur autem dies in aurora, quādo incipiunt orituri ſolis ſigna manifeſtari per aliquam aeris illuſtrationem. Tamen in duabus noctibus Miſſa decantatur propter priuilegium illarum noctium, ſcilicet in nocte Natiuitatis, & Reſurrectionis Domini, quamuis hoc non oporteat ſemper obſeruari. *3. par. q. 83. ar. 2. et ad 4. et 4. ſent. diſt. 13. q. 1. art. 2. quæſt. 3.*

2. In quibus locis eſt hoc ſacramentum celebrandum?

HOc ſacramentum non licet celebrare niſi in Eccleſijs ab Epiſcopo conſecratis, *cap. nullus preſbyter. de conſ. diſt.* 1. vel de conſenſu Epiſcopi in Capellis non conſecratis, *cap. Miſſarum ſolemnia, et cap. concedimus*. eadem diſt. non tamen ſine altari portatili conſecrato, *cap. concedimus*. quia conſecratio altaris ſignificat ſanctificationem Chriſti, quæ eſt fons totius Eccleſiaſticæ ſanctificationis. Et ideo nunquam Eccleſia ſine altari conſecratur: ſed quandoque ſine Eccleſia conſecratur altare cum reliquijs Sanctorum, quorum vita abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Non licet autem celebrare in agro, vel in alio loco extra Eccleſiam, vel Oratoria ad diuinum cultum dedicata, iuxta *d. cap. concedimus*, cui per Conc. Trid. derogatum eſt

eſt *ſeſs. 22. in decr. de obſer. et euitan.* in celebratione Miſſæ, quo præcipitur, ne omnino extra Eccleſiam, vel extra Oratoria ab Ordinarijs designata, & viſitata celebretur. Conſecrantur autem Eccleſia, Altare, & aliæ res inanimatæ, vt quamdam ſpiritualem virtutem adipiſcantur, per quam aptę reddantur diuino cultui. Vnde Eccleſiæ, quæ ſanguinis, vel ſeminis effuſione pollutę fuerint, reconciliantur, *cap. propoſuiſti de conſ. Eccl.* propter hoc etiam ligna Eccleſiæ dedicatæ non debent ad aliud opus iungi, niſi ad aliam Eccleſiam, vel igni comburenda, *cap. Ligna Eccleſiæ de conſ. diſt. 1.* quia aliquam ſpiritualem virtutem conſequuntur ex conſecratione. Eadem ratione Altaris palla, ideſt corporale, cathedra, candelabrum, & velum, quod eſt cortina ante Altare, si fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, aut in pariete, aut in foſsis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. *cap. altaris palla ead. diſt.* Debet autem Altare eſſe lapideum, *cap. altaria: ead.* quod quidem competit ſignificationi huius ſacramenti, tùm quia Chriſtus petra dicitur 1. *Corinth.* 10. tùm etiam quia corpus Chriſti fuit in ſepulchro lapideo reconditum. Tabula etiam Altaris conſecrata debet eſse integra, & non enormiter fracta, nec remota, sic enim eſſet execrata. *cap. quod in dubijs, et cap. ligneis. de conſ. Eccleſ. ead. qu. art. 3 ad 2. 3. et 5.*

✠

3. *Quare Sacerdos non debet niſi vnam Miſsam in die celebrare?*

NOn poteſt Sacerdos niſi vnam Miſſam in die vna celebrare, quia Chriſtus ſemel paſſus eſt, & totum mundum redemit; & valdè felix eſt, qui vnam dignè celebrare poteſt, *te referente de celeb. Miſ.* Poteſt tamen aliquis duas celebrare, si neceſse sit, vt dicit *Alex. Papa de conſec. diſt. 1. cap. ſufficit.* dummodo sit ieiunus, ita vt in priori Miſsa ablutionem non acceperit, vt notat *Sot. et Innoc. III. de celeb. Miſsar. cap. conſuluiſti*, dicit, quod excepto die Natiuitatis Dominicę, niſi cauſa neceſsitatis ſuadeat, ſufficit Sacerdoti ſemel in die vnam Miſsam ſolummodò celebrare. Caſus autem neceſſitatis, qui communiores ſunt, in quibus poteſt Sacerdos duas in die celebrare Miſsas, ponit *Silueſt. verbo Miſsa q. 7.* & eſt communis opinio. Primus eſt cum infirmus debet communicari, & non eſt hoſtia in pyxide. Secundus eſt, si poſtquam Sacerdos celebrauit, superuenerit Epiſcopus, vel alia magna perſona, quę vult Miſsam audire, nec eſt alius, qui celebret. Tertius eſt, si ſuperuenerint multi peregrini, & eſt dies feſtus. Quartus, quando in Eccleſia conſueuerunt duæ Miſsæ celebrari, vna de die, altera pro defunctis; iuxta *cap. cum creatura: eodem tit.* & præsbyter deficit, qui debeat aliam Miſsam celebrare. *Abb. in d. cap. conſuluiſti num. 3. tunc etiam eſt caſus textus in d. cap. ſufficit. ead. q. ar. 2. ad 5. et 4. ſent. diſt. 12. q. 3. art. 1. circa finem.*

4. *Quare nominatur Miſſa?*

MIſſa nominatur, quia ſacerdos per Angelum preces ad Deũ mittit, ſicut populus per ſacerdotem; vel quia Chriſtus eſt hoſtia nobis miſſa à Deo. Vnde in fine Miſſæ dicitur: Ite Miſſa eſt, ſcilicet hoſtia ad Deum per Angelum, vt ſit Deo accepta *ead. q. art. 4. vd 9. et ſent. diſt. 13. in expoſitione textus.*

QVÆSTIO XXIIII.

De Defectibus occurrentibus circa celebrationem huius ſacramenti.

1. *Quid ſi ſacerdos celebrans morte, aut neceſſitate graui occupatur?*

SI ſacerdos morte, aut graui neceſſitate occupetur ante conſecrationem corporis, & ſanguinis Domini, non oportet, vt per alium ſuppleatur; ſi verò hoc acciderit conſecrato Corpore, ante conſecrationem Sanguinis, vel etiam conſecrato vtroque, debet Miſſæ celebratio per aliũ expleri. 7. q. 1. *nihil. 3. par. q. 83. art. 6. ad 1.*

2. *Quid ſi ſacerdos celebrans recordetur aliquid comediſſe, vel bibiſſe, vel peccatum aliquod commiſiſſe, vel excommunicationi ſubiacere?*

SI ſacerdos poſt conſecrationem incæptam recordetur ſe aliquid cõmediſſe, vel bibiſſe, debet perficere ſacrificium, & ſumere ſacramentum. Similiter ſi recordetur ſe aliquod peccatum commiſiſſe, debet pænitere cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi, & ſic non indignè, ſed fructuosè ſumit ſacramentum. Eadem ratio eſt, ſi meminerit ſe excommunicationi ſubiacere; debet enim propoſitum habere humiliter abſolutionem petendi: Si autem ante conſecrationem alicuius prædictorũ ſit memor, tutiùs reputarem, maximè in caſu comeſtionis, & excommunicationis, quod Miſſam inceptam omitteret, niſi graue ſcandalum timeretur. *ead. quæſt. art. 6. ad 2.*

3. *Quid ſi muſca, vel aranea in calicem ceciderit, vel celebrans venenum immiſtum deprehenderit?*

SI muſca, vel aranea in calicem ante conſecrationem ceciderit, aut etiam venenum ſacerdos deprehenderit eſſe immiſtum, debet effundi, & abluto calice, aliud vinum apponi conſecrandum: Si verò aliquid horum poſt conſecrationem ceciderit, debet animal cautè capi, & diligenter lauari, & comburi, & ablutio cum cineribus in ſacrarum mitti: Si autem venenum ibi etiam deprehenderit immiſtum, nullo modo debet ſumere, ne calix vitæ vertatur in mortem, ſed debet diligenter in aliquo vaſculo ad hoc apto cum reliquijs conſeruari; & ne ſacramentum remaneat imperfectum, debet aliud vinũ apponi in calice, & reſumere à conſecratione ſanguinis, & ſacrificium perficere. *vbi ſupra ad 3.*

4.

4. *Quid ſi ſacerdos percipit, quod vinum non fuerit appoſitum in calice?*

SI ſacerdos percipiat ante ſumptionem corporis, quod vinum non fuerit appoſitum in calice, debet depoſita aqua, ſi ibi fuerit, ponere vinum cum aqua, & reſumere à verbis conſecrationis ſanguinis. Si verò perceperit poſt ſumptionem corporis, debet aliam hoſtiam apponere iterum conſecrandam ſimul cum ſanguine, quia ſi diceret ſola verba conſecrationis ſanguinis, non ſeruaretur debitus ordo conſecrandi, & debet in fine iterum ſumere hoſtiam conſecratam, & ſanguinem, etiam ſi prius ſumpſerit aquam, quę erat in calice, quia præceptum de perfectionem ſacramenti maioris eſt ponderis, quàm præceptum, quod hoc ſacramentum à ieiunis ſumatur. *vbi ſup. ad 4.*

5. *Quid ſi ſacerdos probabiliter credit ſe omiſiſſe aliqua verba conſecrationis?*

SI ſacerdos non recolat ſe dixiſſe aliqua eorum, quæ dicere debuit, non debet ex hoc mente perturbari: non enim qui multa dicit recolit omnium, quæ dixit: ſi tamen probabiliter credat ſe omiſiſſe aliqua verba, quæ non ſunt de neceſſitate ſacramenti, propter hoc non debet reſumere, ſed vlterius procedere; ſi verò certificetur ſe omiſiſſe aliqua verba, quæ ſunt de neceſſitate ſacramenti, ſcilicet formam conſecrationis, debet reſumere ab ipſa forma, & cętera per ordinem reiterare. *vbi ſup. ad 5.*

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ

QVÆSTIO XXV.

De Pœnitentia, ſecundùm quod eſt Sacramentum.

1. *Quomodo Pœnitentia eſt ſacramentum?*

POenitentia eſt ſacramentum tum, quia ſacramentum eſt ſignum ſenſibile ſanctitatis actiuę, inquantum eſt ſanctificans homines, vt dictum eſt. In pœnitentia autem aliquid ſanctum ſignificatur, tam ex parte peccatoris pœnitentis, quàm ex parte ſacerdotis abſoluentis: nam peccator pœnitens per ea, quæ facit, & dicit, oſtendit cor ſuum à peccato receſſiſſe: ſimiliter ſacerdos per ea quæ agit, & dicit circa pœnitentem, ſignificat opus Dei remittentis peccata *3. par. q. 84. art. 1. & 4. ſent. diſt. 14. q. 1. art. 1.*

2. *Quid eſt Pœnitentię ſacramentum?*

POenitentiæ ſacramentum eſt dolor de peccato commiſſo, inquantum eſt offenſa Dei, cum propoſito emendationis, confeſſionis, & ſatiſfactionis ſub ſpe veniæ. Et in hoc differt à pœnitentia, vt eſt virtus, quæ eſt dolor de peccato commiſſo inquantum eſt offenſa Dei, cũ propoſito tantùm emendationis, & ſpe veniæ. Differt etiam à pœnitentia damnatorum, quæ non eſt cum ſpe veniæ, ſed cum deſperatione. *ead. q. art. 7. ad 2. & q. 85. art. 3. & q. 86. art. 1. & 2. & declarat. Conc. Trid. ſeſſ. 6.*

6. *cap.* 14.

3. *Quando hoc ſacramentum fuit à Chriſto inſtitutum?*

HOc ſacramentum fuit à Chriſto inſtitutum quantum ad poteſtatem clauium, poſt Reſurrectionem, Ioan. 20. quando inſufflando in Diſcipulos Spiritum Sanctum, dixit. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt*. & tradit Conc. Trid. *ſeſſ. 6. c. 14. & ſeſſ. 14. cap. 1. & can. 3.* Efficaciam autem huius ſacramenti manifeſtauit Luc. vlt. *Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis die tertia, & prædicari in nomine eius pœnitentiam in remiſſionem peccatorum. ead. q. art. 7. & 4 ſent. diſt. 22. q. 2. art. 3. q. 2.*

4. *Quæ eſt conueniens materia huius ſacramenti?*

QVaſi materia proxima huius ſacramenti ſunt actus pęnitentis, qui proueniunt ex interna inſpiratione, ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio, & ſtatuit Concil. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 3.* Et ideo hæc materia non exhibetur à miniſtro, ſicut in alijs ſacramentis; ſed à Deo interiùs operante: Miniſter autem exhibet complementum ſacramenti, dum pęnitentem abſoluit. Materia verò remota huius ſacramenti, ſunt peccata, non acceptanda, ſed deteſtanda, & deſtruenda: principaliter quidem ſunt peccata mortalia, quia ad deletionem peccati mortalis hoc ſacramentum eſt principaliter inſtitutum. Secundariò verò ſunt peccata venialia, quia contra hæc principaliter non eſt hoc ſacramentum inſtitutum. Dicuntur autem materia remota, in quantum ſunt materia humanorum actum, qui ſunt propria materia huius ſacramenti; de ipſis enim peccatis pęnitens dolet, ipſa confitetur, & pro ipſis ſatisfacit. *ead. q. a. 1. ad 1. & 2. a. 2. & ad 3. et 4. ſent. vbi ſup. a. 1. & q. 1. et a. 2. q. 1. et opuſc. 5.*

5. *Quæ eſt conueniens forma huius ſacramenti?*

COnueniens forma huius ſacramenti eſt, *Ego te abſoluo*, quia forma ſacramenti debet ſignificare id, quod in ſacramento agitur; ſacramenta enim nouæ legis efficiunt quod ſignificant: Hoc autem ſacramentum conſiſtit in remotione materiæ, ſcilicet peccati, prout peccata dicuntur eſſe materia pœnitentiæ: & talis remotio ſignificatur à Sacerdote, cum dicit: *Ego te abſoluo*. Potius autem dicit: *Ego te abſoluo*, vt dixit Dominus Petro, *Matth. 16.* quàm: *Ego tibi peccata remitto*, vt dixit Diſcipulis *Ioan. 20.* quia hoc magis exprimit virtutem clauium, per quas ſacerdotes abſoluunt. Cum autem ſacerdos dicit, *Ego te abſoluo*, non eſt perfecta expoſitio, Abſolutum oſtendo, ſed ſacramentum abſolutionis tibi impendo, quia oſtendit hominem abſolutum non ſolùm ſignificatiuè, ſed etiam effectiuè, & declarat Concil. Trident. ſeſſ 14. *cap. 5. & can. 9.* de pœnitentiæ ſacramento: quamuis enim Dei ſit auctoritatiuè peccata dimittere; hominis tamen eſt miniſte-

ſterium ad remiſſionem exhibere, dum in perſona Chriſti peccata remittit. Præmittitur autem in ipſa abſolutione oratio, *Miſereatur tui*, vel *Indulgentiam, & abſolutionem, &c.* ne impediatur effectus ſacramenti ex parte pœnitentis, cuius actus materialiter quodammodo ſe habent in hoc ſacramento. *ead. q. art. 3. & ad 1. 3. & 5 & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. & 2. & opuſc. 22. cap. 1. 2. & 3. & tradit Conc. Trid. ead. ſeſſ. c. 3.*

6. Quomodo hoc ſacramentum eſt de neceſſitate ſalutis?

HOc Sacramentum eſt de neceſſitate ſalutis ex ſuppoſitione, ſuppoſito peccato mortali, quia neceſſarium eſt ad ſalutem peccatoris, quod peccatum ab eo remoueatur, quod quidem non poteſt fieri sine pœnitentiæ ſacramento, in quo operatur virtus Paſſionis Chriſti per abſolutionem ſacerdotis ſimul cum opere pęnitentis. 3. *par. q. 65. art. 4. & q. 84. art. 5. & 4. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 5.*

7. Quare ad hoc ſacramentum non requiritur manus Sacerdotis impoſitio?

AD hoc ſacramentum non requiritur manus impoſitio, quia fit in ſacramentis ad deſignandum aliquem copioſum gratiæ effectum; & ideo fit in ſacramento Confirmationis, in quo datur plenitudo Spiritus Sancti, & in ſacramento ordinis, in quo confertur quædam excellentia poteſtatis in diuinis miniſterijs: Sacramentum autem pœnitentiæ non ordinatur ad conſequendam aliquam excellentiã gratiæ, ſed ad remotionem peccatorum. Competit tamen huic ſacramento Crucis ſignatio, quia per ſanguinem crucis Chriſti remittuntur peccata, ſed hoc nõ eſt de neceſſitate ſacramenti. *ead. q. art. 4. & ad 3. & opuſc. 22. cap.*

QVÆSTIO XXVI.

De Pœnitentia, ſecundùm quod eſt virtus?

1. Quomodo pœnitentia eſt ſpecies iuſtitiæ?

POenitentia, vt virtus, eſt ſpecies iuſtitiæ commutatiuæ, quæ eſt dolor de peccato commiſſo, inquantùm eſt offenſa Dei, cum emendationis propoſito. Emendatio autem offenſæ, non fit per ſolam ceſſationẽ offenſę, ſed etiam per eius recompenſationem, quæ pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, inquantum pro offenſa redditur Deo æquale per pęnitentiam non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, quod eſt inter illos, quorum vnus eſt ſub poteſtate alterius. Vnde pęnitens recurrit ad Deum cum emendationis propoſito, ſicut ſeruus ad Dominum, ſecundùm illud pſal. 122. *Sicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum; ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri*: Et ſicut filius ad patrem, vt dicitur *Luc. 15. Pater peccaui in cęlum, & coram te*: & ſicut vxor ad virum, *ſecundùm il-*

lud Hierem. 3. Fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. 3. par. q. 83. art. 3. & 4. ſent. diſt. 14. q. 1. art. 1. q. 4.

2. *Quibus actibus cooperamur Deo ad pęnitentiam conſequendam?*

QVinque ſunt actus, quibus cooperamur Deo ad pœnitentiā conſequendam, qui procedunt ex Dei operatione conuertentis cor, ſecundùm illud Thren. vltimo: *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur*. Primus quidem eſt motus fidei, vt dicitur *Hebr.* 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, et inquirentibus ſe remunerator eſt*. Secundus eſt motus timoris ſeruilis, quo quis propter pœnam à peccatis retrahitur. Tertius eſt motus ſpei, quo quis ſub ſpe veniæ conſequendæ aſſumit propoſitum emendandi. Quartus eſt motus charitatis, quo alicui peccatum diſplicet propter eius turpitudinem. Quintus eſt motus timoris filialis, quo aliquis dolet de peccatis propter Dei offenſam. *ead. q. art. 5. et ad 1. et 3. et 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1.*

QVÆSTIO XXVII.

De Effectu Pœnitentiæ.

1. *Quare quodlibet peccatum per pœnitentiam remittitur?*

QVod aliquod peccatum per pęnitentiam remitti non poſſit, dupliciter poteſt contingere, vel quia eſt aliquod peccatum, de quo aliquis pęnitere non poteſt; vel ſi eſt aliquod, de quo pęnitere poſſit, non tamen poteſt per pęnitentiam remitti. Primo quidem modo non poſſunt per pęnitentiam deleri peccata dæmonum, & etiam hominum damnatorum, quia affectus eorum ſunt confirmati in malo, ita quod non poteſt eis diſplicere peccatum inquantum eſt culpa, ſed ſolùm diſplicet eis pęna, quam patiuntur. Vnde aliquam pœnitentiam, ſed infructuoſam habent, ſecundùm illud Sap. 5. *Pęnitentiam agentes, et præ anguſtia ſpiritus gementes*. Hoc autem modo non poteſt eſſe irremiſſibile peccatum hominis viatoris. Primò quidem, quia per hoc tolleretur libertas arbitrij. Secundò, quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ, per quam moueri poteſt cor cuiuſcumque peccatoris ad pęnitendum. Neque eſt aliquod peccatum irremiſſibile in hac vita ſecundo modo, quod ſcilicet per veram pęnitentiam tolli non poſſit. Primò quidem, quia repugnaret diuinæ miſericordiæ, de qua dicitur Ioel. 2. *quod benignus, et miſericors eſt, et patiens, et multæ miſericordiæ, et præſtabilis ſuper malitia*. Secundò, quia hoc derogaret virtuti Paſſionis Chriſti, per quam pęnitentia operatur, ſicut & alia ſacramenta. Eſau autem non inuenit pœnitentiæ locum, vt dicitur *ad Heb.* 12. quia non verè pęnituit, quod patet ex hoc, quod dixit. *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum*. De Antiocho etiam legitur 2. Machab. 9. *Orabat ſceleſtus Deum, à quo non erat miſericordiā conſecuturus*; quia nec ip-

ſe

ſe verè pęnituit;dolebat enim de culpa prętęrita, non propter offenſam Dei,ſed propter infirmitatem corporalem, quam patiebatur. *3.p. q. 86. art. 1. & ad 1. & 4. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 1. & ad 2. & 3.*

2. Quare peccatum non poteſt ſine pœnitentia remitti?

IMpoſſibile eſt,quod peccatum alicui remittatur ſine pœnitentia, ſecundùm quod eſt virtus, quia voluntas hominis eſt auerſa à Deo per conuerſionem ad bonum commutabile: & ideo ad remiſſionem diuinę offenſæ oportet, vt conuertatur ad ipſum cum deteſtatione conuerſionis prædictæ, & propoſito emendationis. Poteſt tamen peccatum remitti ſine Pœnitentiæ ſacramento, ſicut dixit Chriſtus mulieri adulteræ, vt legitur Ioan. 8. & peccatrici, vt dicitur Luc. 7. quia Deus non alligauit ſuam virtutem ſacramentis. *ead.q. art. 2. & 4. ſent. vbi ſup. art. 5.*

3. Quare per pœnitentiam non poteſt vnum peccatum, ſine alio remitti?

PEr pęnitentiam non poteſt vnum peccatum, ſcilicet mortale, ſine alio remitti. Primò quidem, quià non poteſt remitti peccatum ſine gratia; omne autem peccatum mortale contrariatur gratiæ. Secundò, quia peccatum mortale non poteſt remitti ſine vera pęnitentia, vt dictum eſt; Non eſt autem verè pœnitens, qui dolet de vno peccato, & non de alio; ſi enim diſpliceret ei illud peccatum, quia eſt contra Deum ſuper omnia dilectum, quod requiritur ad rationem veræ pœnitentiæ, de omnibus peccatis pęniteret. Tertiò, quia hoc eſſet contra perfectionem miſericordiæ Dei, cuius perfecta ſunt opera. Vnde dicit *Auguſt. in lib. de vera, & falſa pœnit. cap. 6. Quadam impietas infidelitatis eſt, ab illo, qui Iuſtus, & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam. ead. q. art. 3. & 4 ſent. diſt. 16. q. 2. art. 1. q. 1.*

4. Quare per pœnitentiam remiſſa culpa, remanet reatus pœnæ?

REmiſſa culpa per pœnitentiam ſimul remittitur reatus pœnæ æternæ,quia in peccato mortali ſunt duo, ſcilicet auerſio ab incommutabili bono, quod eſt Deus, & conuerſio inordinata ad commutabile bonum, ſcilicet ad creaturam. Ex parte quidem auerſionis ab incommutabili bono, quod eſt æternum, debetur peccato mortali pęna æterna, vt qui contra æternum bonum peccauit; in æternum puniatur: ex parte autem inordinatæ conuerſionis ad commutabile bonum debetur ei pœna finita, & temporalis; tùm quia ipſum bonum commutabile eſt finitum; tùm quia ipſa conuerſio eſt finita. Vnde remiſſa culpa per pęnitentiam, tollitur auerſio animæ à Deo, & per conſequens ſimul tollitur reatus pœnæ æternæ. Poteſt tamen remanere reatus alicuius pęnæ temporalis. Quod patet 2. *Reg.* 12. vbi legitur, quod cum Dauid pęnitens dixiſſet ad Natan: *Peccaui Domino*, dixit Nathan ad illum: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum*,

non morieris; veruntamen filius, qui natus eſt tibi, morte morietur; Quod fuit in pęnam temporalem præcedentis peccati, vt ibi dicitur. Remittitur autem culpa, & reatus pœnæ æternæ ex gratia operante; ſed reatus pœnæ temporalis remittitur ex motu liberi arbitrij, cum auxilio gratiæ cooperantis, inquantum homo cum auxilio diuinæ gratiæ patienter tolerat pœnas: & sic prius eſt remiſſio culpæ, & pęnæ æternę, quàm plena abſolutio à pœna temporali; quia illa eſt ex gratia ſola, hæc ex gratia, & libero arbitrio. *ead. q. art. 4. & ad 1. & 1. 2. q. 87. art. 4. & 4. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 1. q. 1. & docet Conc. Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. cap. 8.*

5. *Quare remiſſa culpa mortali per pęnitentiam, remanent reliquiæ peccatorum?*

REmiſſa culpa mortali per pęnitentiam, remanent diſpoſitiones ad peccandum ex præcedentibus peccatis cauſatæ, quæ dicuntur peccati reliquiæ; quia peccatum mortale ex parte conuerſionis inordinatæ ad commutabile bonum, quandam diſpoſitionem cauſat in anima, vel etiam habitum ad peccandum, si actus frequenter iteretur; remanent tamen debilitatę, & diminutæ, ita quod homini non dominentur. *ead. q. art. 5. & 4. ſent. vbi ſupr. q. 2.*

QVÆSTIO XXVIII.

De Remiſſione venialium peccatorum.

1. *Quomodo ad remiſſionem venialium peccatorum requiritur pœnitentia?*

PEccatum veniale quamuis poſſit remitti sine pęnitentiæ ſacramento, quod in abſolutione Sacerdotis formaliter perficitur; non poteſt tamen remitti sine æquali actu pęnitentiæ virtutis implicito, vel explicito, qui eſt actus charitatis: sicut cũ aliquis feruẽter mouetur in Deũ, & in res diuinas, & ideo diſplicet ei quidquid eum ab hoc motu retardat, etiam si actũ de illo non cogitet, cuiuſmodi eſt peccatum veniale. Per hunc etiam feruorem remittitur in Purgatorio culpa venialium, quia in anima, quæ eſt in Purgatorio, excitatur feruens desiderium ad conſequendam gloriam, & euitandam pęnam. *3. par. q. 87. art. 1. & 2. & ad 2. & art. 3. & q. 7. de malo. art. 11. ad 16. & art. 12. & tradit Conc. Trid. ſeſs. 6. can. 23. & ſeſs. 14. cap. 5.*

2. *Quibus remedijs peccata venialia expiari poſsunt?*

PEccata venialia multis remedijs expiari poſſunt, *& tradit Conc. Trid. ſeſs. 14. cap. 5.* Primò quidem per nouæ gratiæ infusionem, quia non contingit eſse infusionem gratiæ sine actuali motu liberi arbitrij in Deum, & in deteſtationem peccati;

cati; & ideo quandocumque de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur, & hoc modo per Euchariſtiam, Extremam Vnctionem, & per omnia ſacramenta nouę legis, in quibus gratia confertur, remittuntur peccata venialia. Secundò per aliquem motum deteſtationis peccatorum; & hoc modo generalis confeſsio, tunsio pectoris, & oratio Dominica operatur ad remiſsionem venialium peccatorum. Tertiò per aliquem motum reuerentiæ in Deũ, & res diuinas, & sic benedictio Epiſcopalis, aſpersio aquæ benedictę, quælibet ſacramentalis vnctio, oratio in Eccleſia dedicata, & alia huiuſmodi, operantur in remiſſionem venialium peccatorum. Per hæc autem tollitur quidem culpa venialium, non autem totus reatus pęnæ, quia sic exiſtens sine peccato mortali, aſperſus aqua benedicta ſtatim euolaret; ſed reatus pęnæ remittitur per iſta ſecundùm modum feruoris in Deum, qui per iſta excitatur, quãdoque magis, quandoque minus. *ead. q. art. 3. & ad 3. & 4. ſent. diſt. 16. q. 1. art. 2. q. 3. ad 3. & diſt. 21. q. 2. art. 1. & q. 7. de malo. art. 12.*

3. *Cur veniale peccatum non poteſt remitti ſine mortali?*

NOn poteſt veniale peccatum remitti sine mortali, quia remiſſio cuiuſcumq. culpæ nunquam fit, nisi per gratiam, vt dicit Apoſt. *Rom.* 4. Ad gratiam Dei pertinet, quod Deus alicui non imputet peccatum: ille autem, qui eſt in peccato mortali, caret gratia Dei. *ead. q. ar. 3. & 4. ſent. diſt. 16. q. 2. ar. 1. q. 2.*

QVÆSTIO XXIX.

De Reditu peccatorum per pęnitentiam remiſſorum.

Quomodo reatus peccatorum priùs dimiſſorum redit per peccatum ſequens?

REatus peccatorum priùs dimiſſorum quodammodo redit per quodlibet peccatum mortale ſequens pęnitentiam, inquantum peccatum ſequens aggrauatur ratione ingratitudinis, quia eſt contra Dei beneficium, qui peccata remisit. Vnde neceſſe eſt, quod proportionabiliter tantò maior redeat reatus peccatorũ priùs dimiſſorum per quodlibet ſequens peccatum mortale, quantò peccata dimiſſa fuerunt plura, & maiora. Specialiter autem redit per ingratitudinem, quæ eſt ſecundùm odium fraternum, apoſtasiam à fide, contemptum confeſſionis; & dolorem de pęnitentia habita. *3. p. q. 88. art. 1. 2. & 3. & 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 1. & 2. q. 2.*

QVÆSTIO XXX.

De Recuperatione virtutum per pœnitentiam.

1. *Quomodo pœnitens reſurgit in gratia?*

POenitens quandoque reſurgit in maiori gratia, quam priùs habuerat;

buerat; quandoq; in æquali, quandoque in minori, ſecundùm quod motus liberi arbitrij in pœnitentia eſt intenſior, vel remiſſior, qui eſt vltima diſpoſitio ad gratiam. *3. par. q. 89. art. 2.*

2. Quare opera mortificata per pœnitentiam reuiuiſcunt, non autem mortua?

OPera mortificata, quæ fuerunt in charitate facta, ſed per peccatum mortale ſequens mortificari dicuntur, poſſunt per pœnitentiam ſubſequentem reuiuiſcere; quia etſi actù tranſeant, manent tamen quantùm ad meritum vitæ æternę in Dei acceptatione, qui ſemper illa opera, prout facta fuerunt, acceptabit, ſecundùm illud *Paul. ad Hæbr. 6 Non iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtraſtis Sanctis, & miniſtratis*, quæ verba S. Thomas interprætatur de operibus mortificatis, & per pęnitentiam reparatis, & eſt communis expoſitio Patrum, *& declarat Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 16.* Vnde remoto impedimento peccati ſuperuenientis per pœnitentiam, illa opera ſunt efficacia ad perducendum in vitam æternam, & ſecundùm hoc reuiuiſcere dicuntur. Opera autem mortua, quæ ſunt bona ex genere, ſed sine charitate fiunt, non poſſunt per pœnitentiam ſubſequentem viuificari, quia carent principio vitæ ſpiritualis, quod eſt charitas. Vnde Ap. 1. Cor. 13. dicit: *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. ead. q. art. 4. 5. & 6. & 4. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 3. & q. 1. & 2. & diſt. 22. qu. 1. art. 1. ad 6.*

QVÆSTIO XXXI.

De Partibus pœnitentiæ.

Quomodo ponuntur tres partes pœnitentiæ, contritio, confeſſio, & ſatisfactio?

POEnitentiæ, ſecundùm quod eſt virtus, non aſſignantur partes, quia actus humani, qui multiplicantur in pęnitentia non comparantur ad habitum virtutis, ſicut partes, ſed ſicut effectus. Partes verò aſſignantur pęnitentiæ, ſecundùm quod eſt ſacramentum, ad quod actus humani comparantur, ſicut materia, & per conſequens ſicut partes, quia penes diuiſionem materiæ partes rei ſumuntur, *& ſtatuit Conc. Trid. ſeſs. 14. cap. 3.* Huiuſmodi autem partes ponuntur contritio, confeſſio, & ſatisfactio, quia in pœnitentia fit recompenſatio diuinæ offenſæ ſecundùm voluntatem peccantis, & ſecundùm arbitrium Dei, in quem peccatur, cum ſit quædam recompenſatio amicitiæ: & ſic ex parte pœnitentis requiritur primò voluntas recompenſandi, quod fit per contritionem; Secundò, quod ſe ſubijciat arbitrio Sacerdotis Dei, quod fit in confeſſione; Tertiò, quod recompenſet ſecundùm arbitrium Miniſtri Dei, quod fit in ſatisfactione. *3. p. q. 90. art. 1. & ad 2. & art. 2. & 4. ſent. diſt. 16. q. 1. art. 1. & q. 1.*

QVÆ-

QVÆSTIO XXXII.

De Contritione.

1. *Quid eſt contritio?*

COntritio eſt dolor de peccato commiſſo, inquantùm eſt offenſa Dei, cum propoſito emendationis, confeſſionis, & ſatisfactionis, ſub ſpe veniæ; quia contritio eſt actus pœnitentiæ virtutis, & pars pœnitentiæ ſacramenti. Inquantum quidem eſt actus virtutis, eſt dolor de peccato commiſſo cum propoſito emendationis, ſub ſpe veniæ. Inquantum verò eſt pars ſacramenti, eſt cum propoſito confeſsionis, & ſatisfactionis. *3. par. q. 84. art. 7. ad 2. & q. 85. art. 3. & 4. ſent. diſt. 17. q. 2. art. 1. & opuſc. 5. & docet Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 4. vbi etiam declarat attritionem eſſe, quæ ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex pœnarum metu concipitur.*

2. *Quomodo contritio eſt pars ſacramenti pœnitentiæ?*

QVamuis pœnitentia exterior, quæ eſt ſenſibile ſignum, ſit ſacramentum, non tamen excluditur contritio, quia contritio ſecundùm eſſentiam eſt in corde, & pertinet ad interiorem pœnitentiam. Virtualiter autem pertinet ad exteriorem pœnitentiam, inquantum continet propoſitum confitendi & ſatisfaciendi. *3. p. qu. 90. art. 2. ad 1.*

3. *Quomodo contritio remittit culpam, & pœnam?*

COntritio remittit culpam, & pœnam æternam cum voto confeſſionis virtute clauium, etiam ſi per ſe non ſit ſufficiens ad deletionem culpæ, & pœnæ; quia homo non poteſt per certitudinem ſcire, an ſit verè contritus; & ideo ſufficit, ſi in ſe ſigna contritionis inueniat, puta ſi doleat de peccatis, & proponat cauere de futuris. Poteſt etiam delere pœnam temporalem, quia poteſt eſſe conuerſio mentis in Deum, & in deteſtationem peccati tàm vehemens, quod perfectè remiſsionem peccati homo conſequatur, non ſolùm quantùm ad remiſsionem culpæ, ſed etiam quantùm ad expiationem totius pœnæ. Remittit autem culpam, & pœnam non ſecundùm ſe ſed ex gratia charitatis, qua informatur. *3. par. q. 72. art. 7. ad 2. q. 79. art. 3. & q. 80. art. 4. ad 5. & 4. ſent. vbi ſup. art. 5. q. 1. & ad 3. & 4. cont. gent. cap. 72. & opuſc. 22. cap. 2. & Quodl. 4. art. 10. & ad 3.*

4. *Quare ad contritionem eſt neceſſaria confeſſio, & ſatisfactio?*

QVamuis tota pœna poſsit per contritionem remitti, tamen adhuc eſt neceſsaria confeſsio, & ſatisfactio. Primò quidem, quia confeſsio, & ſatisfactio, eſt in præcepto, vnde homo tranſgreſsor conſtituerunt, niſi confiteretur, & ſatisfaceret. Secundò, quia non eſt vera contritio, niſi propoſitum confitendi

fitendi habeat annexum, quod debet ad effectum deduci; *& declarat Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 4.* Tertiò, quia homo non poteſt eſse certus, quod contritio ſua fuerit ſufficiens ad deletionem pęnæ, & culpæ. *4. ſent. vbi ſup. art. 1. ad 8. & art. 5. q. 1. ad 1.*

5. Quomodo contritio debet eſſe continua?

COntritio non debet eſse continua actu, ſed habitu, ita ſcilicet, vt homo habeat propositum, quod ſemper præterita peccata ei diſpliceant, hoc eſt, non placeant: si enim placeret ei peccaſse, ex hoc ipſo peccatum incurreret, & fructum veniæ perderet. *3. par. q. 84. art. 8. & 9. & 4. ſent. diſt. 14. q. 1. art. 4. & diſt. 17. q. 2. art. 2. ad Hanni.*

6. Quomodo attritus poteſt fieri contritus?

QVando aliquis non eſt perfectè contritus, & accedit ad Sacramentum, putans ſe eſse verè contritum, conſequitur gratiam, quæ contritionem perficit; & sic ex attrito fit contritus, non ſolùm virtute clauiũ, ſed cuiuslibet ſacramenti; aliter autem, si ſcit ſe non eſse verè contritum. *3. par. q. 72. art. 7. ad 2. & 79. art. 3. & 4. ſent. diſt. 18. q. 1. art. 3. & Quodl. 4. art. 10.*

7. Cur attritio non poteſt fieri contritio?

ATtritio non poteſt fieri contritio, quia attritio eſt actus informis, qui tranſit, & non manet aduenientе charitate: & ideo non poteſt formari, *4. ſent. vbi ſup. q. 2. art. 1. q. 2.*

8. Quæ contritio requiritur ad remiſſionem ſingulorum mortalium peccatorum?

AD remiſsionem peccati mortalis requiritur ſpecialis contritio [*quidquid dicat Caiet.*] vt ſcilicet homo diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, vt singula vnico actu deteſtetur, & propositum habeat ab omnibus, & singulis abſtinendi, quod ſecundùm Sotum intelligendum eſt, si commoditas, & opportunitas adsit, alioquin ſufficit generalis contritio. *3. par. q. 87. art. 1. & ad 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 2. ad 2. & q. 5. & art. 3. q. 2.*

9. Quæ contritio requiritur ad remiſſionem oblitorum peccatorum?

SI peccatum mortale oblitum manet in memoria in generali, ſed non in ſpeciali, tunc debet homo recogitare ad inueniendum peccatum, ad hoc, quod de eo ſpecialiter doleat, ſecundùm illud *Iſaiæ 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*, quia de quolibet peccato mortali tenetur homo ſpecialiter conteri: Si autem peccatum inueniri non poſsit, debet homo dolere de eo ſecundùm quod manet in eius memoria, & etiam de obliuione eius, quæ ex negligentia contigit: Si autem peccatum omnino à me-

memoria excedit, ſufficit generalis contritio de omni eo, in quo Deum offendit. Sed si ad memoriam peccatum reuocatur, tunc tenetur homo ſpecialiter conteri. *3. par. q.* 80. *art.* 4 *ad* 5. *& q.* 87. *art.* 1. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *qu.* 2. *ad* 2. *& diſt.* 21. *quæſt.* 2. *art.* 2.

11. *Quomodo contritio debet eſſe maximus dolor?*

Contritio debet eſſe maximus dolor, non in ſpecie huius doloris, ſed in genere, hoc eſt, in comparatione aliorum dolorum, quia vltimus finis omnium ſuper omnia placere debet; & sic peccatum, quod ab vltimo fine auertit, ſcilicet Deo, ſuper omnia debet diſplicere. Debet autem eſſe maximus dolor, vt eſt in voluntate, qui diſplicentia dicitur; non autem, vt eſt in ſenſualitate, nec intensiuè, nec extensiuè. Non quidem intensiuè; tum quia vires inferiores magis mouentur ex apprehensione propriorum obiectorum, quam ex ſuperabundantia ſuperiorum virium; tum etiam, quia dolor, qui eſt in ſenſualitate, non requiritur ad contritionem de neceſſitate, ſed de perfectione. Nec extensiuè, ne si nimis duret, homo in deſperationem labatur. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *& q.* 1. *& art.* 4. *q.* 1. *& art.* 2. *ad Hanni.*

12. *Quare contritus debet de maiori peccato magis dolere?*

Contritus debet de maiori peccato magis dolere, tùm ratione maioris culpę, ſcilicet diuinæ offenſæ, nàm ex magis inordinato actu Deus magis offenditur: tùm etiam ratione maioris pœnæ, quia maiori culpæ maior debetur pœna. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 2.

13. *Quare contritus tenetur velle pati magis quamcumque pœnam, quàm peccare?*

Contritus tenetur in generali velle pati magis quamcumque pęnam, quàm peccare, quia plus homo tenetur diligere Deum, quàm ſeipſum. Peccare autem eſt facere contra Deum; puniri verò eſt pati aliquid contra ſeipſum, non tenetur tamen in ſpeciali deſcẽdere ad hanc pœnam, vel ad illam, quia hoc eſſet inducere hominem in tentationem, & præbere occasionem peccandi. Sicut enim delectabilia plus mouent in particulari conſiderata, quàm in communi, sic terribilia plus terrent, si in particulari conſiderentur. 4. *ſen. vbi ſup. ar.* 3. *& ad* 4. *& Quodl.* 1. *ar.* 9.

QVÆSTIO XXXIII.

De Confeſsione.

1. *Quomodo confeſſio eſt de neceſſitate ſalutis?*

Confeſsio fuit à Chriſto inſtituta, & *à Iacobo promulgata cap.* 5. tamquam ad ſalutem neceſsaria ei, qui in peccatum actuale mortale cecidit; quia ad hoc, quod aliquis remiſſionem peccatorum conſequatur, quæ eſt de neceſſitate ſalutis, debet

ſe Miniſtro Eccleſiæ ſubijcere, qui poteſtatem habet remittendi; & retinendi peccata à Domino ſibi commiſſam, *Ioan.* 20. Non poteſt autem Miniſter Eccleſię peccata remittere, niſi ea per confeſsionem peccantis cognoſcat. Vnde dicitur *Prouerb.* 28. *Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.* 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 1. *& qu.* 4. *ad* 2. *& declarat Conc. Trid. ſeſſ.* 14 *cap.* 5. *& can.* 6. *de pœnitent. ſacram.*

2. *Quando actualis confeſſio obligat?*

CONfeſsio actualis eſt pręceptum affirmatiuum, quod non obligat ad ſtatim, ſed ad determinatum tempus, quod de iure diuino eſt, ſi periculum mortis immineat, vel ſi aliquis celebrare debeat, vel Euchariſtiam percipere, ad quam nullus poſt peccatum mortale, niſi confeſſus, accedere debet, habita copia Confeſsoris. Immò poſt contritionem, & confeſsionem grauium peccatorum conſilium videtur eſse Auguſtini, quod aliquis non ſtatim accedat propter reuerentiam ſacramēti, & vt magis ſe probet: Si verò deſit copia Confeſſoris, & neceſsitas vrget ad communicandum, ſicut etiam vrgentur Sacerdotes parochiales, qui die feſto celebrare debent, tunc accedens ſaltem tenetur conteri cum propoſito confitendi quamprimum, copia Confeſsoris oblata. Ex præcepto autem Eccleſiæ obligat actualis confeſsio ſemel in anno, *cap. omnis de pœn. et remiſſ.* Vnde quamuis aliquis non habens niſi peccata venialia, non teneatur ex vi ſacramenti ea confiteri, tenetur tamen ex inſtitutione Eccleſię. Laudabile etiam eſt, quod peccator quamcitiùs commodè poteſt, peccatum ſuum confiteatur; quia per ſacramentum pęnitentiæ confertur gratia, quæ hominem reddit magis firmum ad reſiſtendum peccato. 4. *ſent. diſt.* 16. *in expoſit. l. et diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 1. *qu.* 2. *et ad* 3. *et qu.* 3. *et Quodl.* 1. *art.* 11. *et ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ.* 13. *cap.* 7. *et can.* 11. *de Euchariſtiæ ſacramento.*

3. *Quomodo confeſſio remittit culpam, et pęnam?*

IN voto confeſsionis, quod in contritione continetur, remittitur culpa, & pœna æterna ex vi clauiū, ſecundùm illud *Pſ.* 31. *Confitebor aduerſus me iniuſtitiam meam Domino: et tu remiſiſti impietatem peccati mei,* Et docet *Concil. Triden. ſeſſ.* 6. *cap.* 14. *et ſeſſ.* 14. *cap.* 4. In actu autem confeſſionis minuitur pęna temporalis ex vi clauium, & erubeſcentia confeſſionis. 4. *ſent. diſt.* 7. *qu.* 3. *art.* 5. *et q.* 1. *et* 4. *cont. gent. cap.* 72. *et Quodl.* 4. *art.* 10. *et ad* 3.

4. *Quomodo confeſſio generalis ſacramentalis valet ad remiſſionem peccati?*

COnfeſsio generalis ſacramentalis operatur ad remiſsionem peccati, ſi eius tunc memoria non habeatur; non quidem quantùm ad culpam, & pœnam æternam; quia ſic peccatum oblitum remittitur

tur per contritionem in generali, ſed quantùm ad pœnam temporalem, quę minuitur per generalem confeſsionem ex vi clauium, quibus ſe confitens ſubijcit. 4. *ſent. diſt.* 21. *q.* 2. *art.* 2.

5. *Quare confeſſio poteſt eſse ſine charitate, non autem contritio, & ſatisfactio?*

Confeſſio, ſecundùm quod eſt pars ſacramenti, poteſt eſſe ſine charitate in eo, qui non eſt perfectè contritus, ita vt ad confeſſionem accedat cum aliquo dolore de peccato, vel cum aliquo propoſito vitandi peccatum, quæ nec per ſe, nec virtute ſacramenti ſufficiunt ad gratiam, quamuis ipſe putet ſe eſſe ſufficienter contritum; tunc enim non percipit abſolutionis fructum, ſed recedente fictione, ſcilicet defectu contritionis, quem tenetur confiteri, ſi eum poſtea aduertat, percipere incipiet, ſicut etiam eſt & in alijs ſacramentis: & ideo non tenetur confeſsionem iterare. Contritio autem, & ſatisfactio non poſſunt eſse ſine charitate; & ratio diuerſitatis eſt, quia contritio, & ſatisfactio fiunt Deo, ſed confeſsio fit homini: & ideo de ratione contritionis, & ſatisfactionis eſt, quod homo ſit Deo per charitatem vnitus, non autem de ratione confeſsionis. 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 4. *& ad* 2.

6. *Quæ conditiones requiruntur ad confeſſionem?*

Conditiones, quæ requiruntur ad confeſsionem, his verſibus continentur,

Sit ſimplex, humilis confeſsio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda;
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Harum tamen conditionum quędam ſunt de neceſsitate confeſsionis, quędam de benè eſse ipsius. De neceſsitate quidem confeſsionis, eſt quod *ſit ſimplex*, hoc eſt non exprimatur in confeſsione, niſi quod ad quantitatem peccati pertinet ſine aliorum iniuria: *humilis*, vt confitens ſe peccatorem confiteatur: *pura*, vt recta ſit intentio: *fidelis*, hoc eſt vera: *nuda*, vt non inuoluatur obſcuritate verborum quantùm ad circumſtantias neceſsarias: *diſcreta*, vt confitens ſciat quid faciat: *libens*, hoc eſt voluntaria: *verecunda*, vt non ſe iactet de peccatis propter aliquam ſæculi vanitatem admixtam: *integra*, quantùm ad peccata mortalia aliàs non confeſsa, tàm certa, quàm dubia, & eorum circumſtantias neceſsarias: *ſecreta*, quantùm ad conditionem fori, in quo de occultis conſcientię agitur: *lacrymabilis*, quantùm ad dolorem de peccato commiſso: *fortis*, propter verecundiam non dimittat: *accuſans*, vt ſe non excuſet: *parere parata*, per comparationem ad Sacerdotem. De benè eſse autem confeſsionis eſt, quod ſit frequens, & accelerata, hoc eſt fiat quamcitiùs commodè poteſt. 4. *ſenten. vbi ſup. art.* 4. *q.* 3.

7. Quare confeſſio debet eſſe integra?

DE neceſſitate confeſſionis eſt, quod homo omnia peccata mortalia, & eorum circumſtantias, quæ ſpeciem mutant, confiteatur, quæ poſt diligentem ſui diſcuſſionem in memoria habet, vel quæ oblitus fuit confiteri, & poſtea recordatur, ad hoc, vt ſacerdos cognoſcat grauitatem culpæ. *de pœn. & remiſſ. cap. omnis*, quia vnum peccatum aggrauatur ex adiunctione alterius; multitudo enim peccatorum demonſtrat malitiam peccantis, vel magnã corruptionem eiuſdem. Vnde ſi quis ommiſit confiteri aliquod peccatum mortale ex malitia, vel ex verecundia, tenetur recurrere ad primum confeſſorem: & ſi vult recurrere ad alium, tenetur confiteri peccatum ommiſſum, & omnia peccata prius confeſſa, & quæ poſtea commiſit; ac etiam mendacium, vel ſimulationem, ex quo dedit intelligere confeſſori, quod primò fuit integrè confeſſus; ſi quis autem ommiſit confiteri peccatum mortale ex obliuione, poſt diligentem ſui diſcuſſionem ad arbitrium confeſſoris, eadem confeſſione illud incluſum eſſe intelligitur. 4 *ſent. vbi ſup. art. 4. q. 1. & ad 1. & 3. & diſt. 16. q. 3. art. 2. q. 4. & ad 3. & opuſc. 5. & 12. art. 6. & opuſc. 64. & docet Conc. Trid. ſeſſ.* 14. *cap. 5. & can. 7. de pęnit. ſacr.*

8. Quare peccata reſeruata ſunt confitenda?

TEnetur pœnitens confiteri ſacerdoti omnia peccata tam non reſeruata, quàm reſeruata, quamuis de eis non poſſit abſoluere, vt quantitatem totius culpæ cognoſcat: ſed vt declarat Conc. Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 7. in fine, debet ſacerdos pęnitentem ad ſuperiorem remittere, à quo de eis abſoluatur, dicendo: *Abſoluo te à tali, & tali peccato mihi reſeruato, niſi poſtea pœnitens alia commiſerit non reſeruata, quæ tenetur ei confiteri, & de omnibus eſt abſoluendus. Simplex autem ſacerdos debet abſoluere à non reſeruatis cum limitatione dicendo: Abſoluo te ab omnibus peccatis, exceptis talibus reſeruatis, ſecundùm Nauar. cap. 26. num. 6. Poſſunt tamen aliqui caſus accidere, in quibus non poteſt ſacerdos remittere pœnitentem ad ſuperiorem ſine periculo reuelandi confeſſionem, vel quando pœnitens non poteſt de facili ad ſuperiorem recurrere, & tunc debet ſacerdos facultatem abſoluendi obtinere in voce, vel ſcriptis.* Non grauatur autem pęnitens, qui ad ſuperiorem accedit, quod reſeruata cogatur bis confiteri, quia iterata confeſſio minuit pęnam temporalem, tum ex erubeſcentia confeſſionis, quæ in pęnam ſatisfactoriam computatur, tum ex vi clauium. Vnde toties poſſet aliquis confiteri, quod ab omni pęna liberaretur. Caſus autem principales, quando simplex ſacerdos non poteſt abſoluere, dupliciter contingunt. Primò quidem, quando peccatis annexa eſt excommunicationis cenſura. & declarat Conc. *ſeſſ.* 14. *vbi ſupra. Tunc enim nec de illis peccatis, nec de alijs poteſt pœnitentem abſoluere, niſi per ſuperiorem ſit ab excommunicatione abſolutus; quia excommunicatio ſeparat à ſacra-*

mento-

mentorum participatione actiua, & paſſiua. Epiſcopus autem ex Conc. decreto *ſeſſ. 24. ca. 6. in huiuſmodi caſibus occultis, etiam Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, non tamen in bulla Cœnæ Domini contentis, poteſt per ſeipſum, aut Vicarium ad id ſpecialiter deputandum in foro conſcientiæ abſoluere, impoſita pœnitentia ſalutari, vt infra clarius explicabitur in qu. de excom.* Secundò quando Epiſcopus enormia crimina ad terrorem ſibi reſeruat. & ſtatuit Concil. ſeſſ. 14 vbi ſupra. *Non debet tamen caſus bullæ Cœnæ Domini reſeruare, neque alios Sedi Apoſtolicæ ſpecialiter reſeruatos. Poteſt autem ſacerdos, vt ſacra Congregatio Cardinalium decreuit die 26. Nouembris, 1602. in quibuſcumque caſibus abſoluere, iuxta tenorem Priuilegiorum, indultorum, & facultatum Ordinibus, congregationibus, Societatibus, ſeu Archiconfraternitatibus ſæcularium, aut ſingularibus perſonis à Sede Apoſtolica in ſcriptis, vel viua vocis oraculo conceſſarum, quæ ſunt vſu receptæ, & alias non ſunt prohibitæ, exceptis caſibus in bulla Cœnæ Domini contentis: Violationis immunitatis Eccleſiaſticæ, iuxta conſtitutionem Gregorij XIIII. Violationis clauſuræ monialium ad malum finem. Prouocantium, & pugnantium in duello iuxta decretum Conc. Iniÿcientium violentas manus in Clericos, Simoniæ realis ſcienter contractæ. Confidentiæ beneficialis, omnibuſque aliÿs, quos locorum ordinariÿ ſibi reſeruarunt, & in futurum reſeruabunt: à quibus ſub prætextu prædictarum facultatum non poteſt ſimplex ſacerdos, ſiue ſæcularis, ſiue regularis in Italia abſoluere, niſi in mortis articulo, ſub pœna excommunicationis, priuationis officiorum, & beneficiorum, ac inhabilitationis ad hæc, ipſo facto incurrenda: ſuper quibus à ſolo Romano Pontifice abſolutio, diſpenſatio, & habilitatio impartiri poſſit. 4. ſent. vbi ſupra, art. 3. q. 4. ad 4. & art. 4. q. 1. ad 4. & diſt. 19. q. 11. artic. 3. q. 1.*

9. Quæ circumſtantiæ ſunt de neceſſitate confeſſionis?

ILlæ circumſtantiæ ſunt ex neceſſitate confitendæ, quæ ad aliam ſpeciem mortalis peccati trahunt, & decreuit Conc. Trid. *ſeſſ.* 14. *c.* 5. hoc autem contingit tripliciter. Primò quidem, quando circumſtantia de peccato veniali facit mortale, quia peccatum veniale ordinatur ad aliquid, quod eſt mortale, ſicut cum aliquis dicit verbum otioſum ad adulterium committendum. Secundò, quando ſpeciem peccati mortalis mutat, ſicut accedere ad coniugatam eſt adulterium, ad conſanguineam inceſtus, & ſic de aliÿs. Tertiò, quando multiplicat peccatum mortale, ſicut ſi quis mœchatur, vt furetur, ratione finis ſunt duo peccata, adulterium, & furtum. Similiter ſi quis furetur in loco ſacro, eſt duplex peccatum, ſcilicet furtum ratione rei alienæ, & ſacrilegium ratione loci ſacri, cui fit iniuria. Religioſus etiam, vel clericus in ſacris conſtitutus ſi fornicetur, committit duo peccata, fornicationem, & ſacrilegium ratione voti. Sunt autem tales circumſtantiæ de neceſſitate confeſſionis, quia homo non confitetur peccatum

ſuum, niſi ſpeciem confiteatur peccati. Circumſtantiæ autem aggrauantes, quæ aliam ſpeciem peccato non tribuunt, ſicut furari in magna, vel parua quantitate, vel quæ tribuunt quidem, ſed non mortalis peccati, non ſunt de neceſſitate confeſſionis: tamen eas confiteri, perfectionis eſt. *Eſt tamen circumſtantia aggrauans neceſſariò confitenda (ſecundùm Nauar. cap. 6. nu. 8.) ſi ita aggrauet peccatum, vt ratione ipſius fiat reſeruatum, vel ex vi conſtitutionum ſynodalium, quæ ſolent aliquando damna alicuius certæ quantitatis Epiſcopo reſeruare; vel quia ipſa circumſtantia annexam habet excommunicationem* 1. 2. q. 18. art. 10. & q 72. art. 7. & q. 88. art. 4. & 4. ſent. diſt. 16 q. 3. art. 2. q. 4 & ad 3. & opuſc. 12. art. 6. & q. 2. de malo. art. 6 & ad 2. & 12. & art. 7 & 8.

10. *Quare particulares circumſtantiæ peccati carnalis ſunt confitendæ?*

CIrcumſtantiæ particulares peccati carnalis, quæ in ſpeciem peccati mortalis trahunt, quamuis appetitum moueant, ſemper ſunt confitendæ, quia gratia, quæ in ſacramento pænitentiæ datur, reſtaurat, ſi qua inclinatio ad peccatum ex talium cogitatione proueniat, vel in confitente, vel in ſacerdote: Si tamen confitens ſacerdotem laſciuum, & ad huiuſmodi peccata pronum viderit, debet accipere licentiam confitendi alteri ſacerdoti, & ſi non dederit, ad ſuperiorem recurrere. Si autem circumſtantiæ nouam ſpeciē peccati mortalis non conſtituunt, quandoque laudabiliter reticentur, adhibita debita diligentia ſecundùm conſiderationem turpitudinis circumſtantiæ, vel ſecundùm pronitatem inclinationis ad peccatum, ex eius confeſſione in ipſo confitente, vel in ſacerdote. 4. *ſent. vbi ſupra, ad* 4.

11. *Quid ſi aliquis non poteſt ſpeciem peccati exprimere, niſi innoteſcendo perſonam, cum qua peccauit?*

SI poteſt aliquis ſpeciem peccati exprimere non innoteſcendo perſonam, cum qua peccauit, peccat eam exprimendo, niſi forte ſaluato ordine correctionis, quem Dominus ſtatuit *Matth.* 18. quia proderet crimen alterius, & famam læderet: Si verò ſpeciem peccati exprimere non poteſt, niſi exprimendo perſonam, cum qua peccauit, ſi tunc circumſtantia, quæ ducit in cognitionem perſonæ, ſit de neceſſitate confeſſionis, ſicut ſi cum ſorore concubuit, neceſſe eſt vt exprimendo peccati ſpeciem, exprimat perſonam. & tenet *Sot.* 4. *ſent. diſt.* 18. *art.* 5. [quidquid dicat. Nauar. *cap.* 7. *num.* 3.] ſed ſi fieri poteſt, debet quærere talem Confeſſorem, qui perſonam, quam exprimit, penitùs non cognoſcat: Si autem talis circumſtantia non ſit de neceſſitate confeſſionis, debet dimittere, ne peccatum alterius prodat. 4. *ſent. diſt.* 16. *q.* 3. *art.* 2. *q.* 4. *ad* 5. & *opuſc.* 12. *art.* 6.

12. *Quare tenetur aliquis confiteri numerum peccatorum?*

TEnetur aliquis confiteri numerum peccatorum, ſi poteſt, quia iam non eſt vnum peccatum, ſed multa; & ſtatuit Conc. Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. dicens oportere pœnitentes in ſpecie,

ſpecie, ac ſigillatim ſua peccata confeſſori declarare. *Si autem non ſit memor de numero, debet dicere bona fide ſecundùm quod iudicat, ſe toties iteraſſe peccata, cogitando, vt declarat Nau. cap. 6. num. 14. & 15. quoties in die, vel in hebdomada, vel menſe, plus, vel minus illa peccata commiſerit: & ſi numerus modum excedat, vt explicari non poſſit, ſicut ſi proſtituta mulier per decennium parata eſt quemcumque ad fornicandum admittere, ſatis eſt tempus confiteri, quo in illo ſtatu fuit. Si quis etiam,* vt dicit num. 13. *vnico actu committit multa peccata eiuſdem ſpeciei, puta ſi vno impetu dicit alteri quatuor, vel quinque verba iniurioſa vnam tantùm iniuriam ſignificantia, videlicet quod ſit fur, vel falſarius, debet ſolùm numerum peccatorum confiteri: ſi autem committit diuerſa ſpecie peccata, tenetur ſpecies, & numerum peccatorum exprimere, ſicut ſi dicit quatuor, vel quinque verba iniurioſa, ſignificantia diuerſas iniurias, puta, quod ſit fur, & falſarius. Opuſc. 12. art. 6. & opuſc. 64.*

13. *Quando excuſatur aliquis à peccato fictionis, ſi non confiteatur aliquod peccatum propter ignorantiam?*

SI aliquis non confiteatur peccatũ, quia neſcit eſſe peccatum propter ignorantiam particularis circumſtantiæ, ſicut ſi cognouit alienam, quam credidit eſſe ſuam; vel propter ignorantiam facti, ſi oblitus eſt, excuſatur à peccato fictionis, quod fructum confeſſionis impedit: Si autem neſcit eſſe peccatum propter ignorantiam iuris diuini non excuſatur, ſicut ſi ignoret ſimplicem fornicationem non eſſe peccatum mortale. 4. *ſent. diſt.* 21. *q.* 2. *art.* 2. *ad* 4.

14. *Quid ſi aliquis poſt confeſſionem recordatur alicuius peccati mortalis?*

SI aliquis poſt confeſſionem factã recordatur alicuis peccati mortalis, & non poteſt eundem confeſſarium habere, cui ante confeſſus fuerat, qui omnia cognoſcit, ad hoc, vt totius culpæ quantitas vni ſacerdoti innoteſcat, ſufficit, quod hoc peccatum confiteatur explicitè, & alia in generali, dicendo, quod cum alia multa confiteretur, talis peccati oblitus fuit 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 4. *q.* 1. *ad* 3.

15. *Quomodo tenetur aliquis confiteri peccatum, de quo dubitat, an ſit mortale?*

QVando aliquis dubitat de aliquo peccato, an ſit mortale, tenetur illud confiteri, dubitatione manente, quia qui aliquid committit, vel omittit, de quo dubitat eſſe mortale peccatum, peccat mortaliter, diſcrimini ſe committens. Et ſimiliter periculo ſe committit, qui de hoc, quod dubitat eſſe mortale, negligit confiteri, non tamen debet aſſerere illud eſſe mortale, ſed cum dubitatione loqui, & iudicium ſacerdotis expectare 4. *ſent. diſt.* 21. *q.* 2. *art.* 3. *ad* 3.

16. *Quomodo recidiuans tenetur confiteri peccata, de quibus prius confeſſus fuit?*

REcidiuans tenetur confiteri peccata, de quibus prius confeſſus fuit, quantùm ſufficit ad notificandum

eaſdem occaſiones peccatorum ad hoc, quod per ſufficiens remedium illæ occaſiones abſcindantur, ſicut ſi ipſe lapſum carnis paſſus eſt ex aliqua occaſione, illa occaſio præſcindatur per ſatisfactionem, & ſic de alijs peccatis, & ad hoc ſufficit generalis confeſſio, & interdum oportet deſcendere ad aliqua ſpecialia, ſecundùm quod confitens videtur opportunum 4. *ſent. diſt.* 22. *q.* 1. *art.* 4. *& ad* 3.

17. *Quare confeſſio venialium non eſt neceſſaria?*

NOn tenemur confiteri peccata venialia, neque neceſſitate abſoluta, quia ſic nec de eis pœnitere, nec ea vitare tenemur: neque neceſſitate, quæ eſt ex ſuppoſitione finis, ſcilicet remiſſionis eorum, quia etiam ſine confeſsione, vel actuali, vel ſecundùm propoſitum poſſunt actualia remitti: tamen perfectionis eſt ea confiteri. 3. *par. quæſt.* 87. *art.* 1. *&* 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 1. *art.* 2. *q.* 2. *& docet Conc. Triden. ſeſſ.* 14. *cap.* 5.

18. *Quando confeſsio eſt iteranda?*

COnfeſſio eſt iteranda ex parte pœnitentis, & ex parte Confeſſoris. Ex parte quidem pœnitentis: Primò, ex defectu intentionis ſuſcipiendi ſacramentum. Secundò, ex defectu contritionis, cum ſcilicet accedit ſine vllo dolore de peccato, vel ſine propoſito vitandi peccatum, vel cum habet conſcientiam ſe non accedere ſufficienter contritũ. Tertiò, ſi confeſſio non eſt integra, quod contingit, quando non confitetur omnia peccata mortalia, vel circumſtantiam neceſſariam ex malitia, vel erubeſcentia, vel puſillanimitate, vel alia iniuſta cauſa, quę poteſt eſſe notabilis negligentia diſcutiendi conſcientiam ſuam, ex qua ommittit aliquod peccatum mortale. Hæc autem ęſtimari debet ſecundùm conditionem pęnitentis, conſiderata eius diſpoſitione: cum enim cupit interrogari à Confeſſore, ſupplet magnam partem diligentiæ requiſitæ, ſecundùm Nauar. *cap.* 9. *num* 16. Si autem confeſſio non ſit integra ex eo, quod pęnitens probabiliter timet periculum corporale, vel ſpirituale ſibi, vel Sacerdoti ex confeſſione alicuius peccati ei facta, confeſsio non eſt iteranda, quia in tali caſu idem eſt iudicium, quod de illo, qui non habet copiam Confeſsoris, vt infra declarabitur: tenetur tamen conteri cum propoſito confitendi illud peccatum habita copia Confeſſoris, vt confeſſio ſit integra, & ſi non materialiter, ſaltem formaliter ex voluntate pœnitentis. Similiter confeſsio eſt valida, ſi mors imminet, & infirmus non habet tempus confitendi omnia peccata, ſed aliqua tantùm: immò ſi non poteſt aliquo ſigno peccatum exprimere, & abſolutionem petit, vel ſi ante aduentum Confeſsoris petijt cóf.ſsionem, eſt abſoluendus, vt tenet S. Ant. 3. *par. tit.* 10. *cap.* 2. *& habetur* 26. *q.* 6. *is, qui in infirmitate, & cap. his, qui in tempore, & cap. ægrotantes*, de conſ. diſt. 4. Ex parte autem Confeſsoris eſt iteranda confeſsio, Primò quidem

dem, si non habet poteſtatem iuriſdictionis ordinariam, vel commiſsione Superioris, vel si non habet vſum talis poteſtatis, quia eſt notoriè excommunicatus, vel ſuſpenſus, vel degradatus. Secundò, si eſt notabiliter ignorans, neſciens diſtinguere inter peccatum, & non peccatum, & inter peccatum mortale, & veniale. *Quod intelligendum eſt, quando pœnitens ex diſcurſu confeſsionis, vel aliàs id nouit, niſi ſit ſibi ipſi ſufficiens ad ſuorum criminum grauitatem manifeſtandam, vel ſit perſona ſpiritualis frequenter ad confeſsionem accedens, ſecundùm Nauar. cap. 4. num. 5. 3. par. qu. 68. art. 7. ad 2. & 4. ſent. diſt. 16. q. 3. art. 2 qu. 4. & diſt. 17. q. 3. art. 1. q. 3. & art. 3. q. 3. ad 5 & q. 4. & art. 4. q. 1. ad 1. & in expoſitione tex. & opuſc. 5. & 10. cap. 4. & opuſc. 64.*

Vbi notandũ occurrit ſecundùm Silu. & Caiet. in ſumma, quod quando oportet iterare confeſsionem, ſi quis eidem Confeſſori confiteatur, non tenetur particulariter replicare, ſed ſufficit dicere, dico meam culpam de illis omnibus, quæ alias dixi, etiam ſi Confeſsor eſſet oblitus, dummodo taxaſſet pęnitentiam, alias oporteret ad memoriam reuocare.

19. *Quare confeſsio debet fieri per verbum?*

CONfeſsio debet fieri per verbũ, non quidem de neceſsitate ſacramenti, alioquin nulla neceſſitate eſſet licitum confiteri, nisi per verbum, quod patet eſſe falſum. Nàm muto, vel ei, qui eſt alterius linguę, ſufficit, quod per ſcriptum, vel nutum, vel interpretem confiteatur, quia non exigitur ab homine plus, quàm poſsit: ſed ex inſtitutione Eccleſiæ tenetur homo, qui poteſt, verbo confiteri, non ſolùm propter hoc, vt homo confitens ore, magis erubeſcat, vt qui ore peccat, ore purgetur. *de pœn. diſt. 2. quem pęnitet*, ſed etiam, quia in manifeſtatione peccatorum conuenit vti verbis, quibus homines communiùs, & expreſsiùs ſuos conceptus ſignificare conſueuerunt, sicut in baptiſmo accipitur aqua, quà homines communiùs vtuntur ad abluendum, & in Euchariſtia panis, qui eſt communior cibus. *4. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 4. q. 2. & ad 2. & Quodl. 1. art. 10.*

20. *Quare confeſsio non debet fieri Sacerdoti abſenti per ſcriptum?*

SI Sacerdcs sit abſens, cui non poteſt pęnitens ſua peccata propria voce manifeſtare, non oportet, quod ei per ſcriptum ipſa confiteatur: ſed poteſt tunc laico confiteri, quamuis iſte non poſsit abſoluere. *de ſum. Trin. & Fid. Cath. c. 1. §. vna, & de pœn. diſt. 2. quem pœnitet*, quia plus pertinet ad neceſsitatẽ confeſsionis actus, quàm ille, cui fit confeſsio. Nuper autem die 20. Iunij 1602. Clemens Papa Octauus in generali Congregatione Inquisitionis hanc propoſitionem, ſcilicet licere per literas, ſeù internuntium Confeſſario abſenti peccata ſacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente abſolutionem obtinere, ad minùs vt falſam, temerariam, & ſcandaloſam damnauit, eamque publicis, ac priuatis lectionibus,

nibus, concionibus, & congreſsibus docentem, ac tanquam aliquo caſu probabilem defendentem, imprimentem, aut imprimi facientem, aut de ea diſputatiuè tractantem, niſi impugnando, excommunicationis vinculo ipſo facto innodauit, à qua non poſsit ab alio abſolui, quàm à Romano Pontifice, etiam S. Romanæ Eccleſiæ maiori Pœnitentiario, præterquam in mortis articulo. 4. *ſent. vbi ſup. art. 3. quæſtiun. 1. ad 1. & art. 4. quæſt. 2. ad 3.*

Vnde reijcienda eſt opinio Nauar. cap. 21. num. 36. & cap. 27. num. 260. quod poteſt fieri confeſsio, & abſolutio per ſcriptum miſſa, ſi ægrotus in domum Parochi ægrotantis migrare nequeat.

Notandum inſuper, quod aliud eſt confeſsionem audire, aliud abſoluere; hoc ſecundùm poteſt ſolus Sacerdos; primum poteſt etiam laicus in defectu Sacerdotis, vt docet, & nihil aliud vult S. D. qui propterea hìc ad 2. de tali pœnitente dicit. Oportet tamen quod iterum confiteatur Sacerdoti, *cum copiam habere potuerit: Vnde confeſsio facta laico ſolùm iuuat vel ad capiendum conſilium, aut ſolatium, vel ad excitandam contritionem, maioremque ſui confuſionem, & humiliationem; Nec eſt in præcepto, ſed ad ſummum de conſilio, ſi tamen ſpectatis circumſtantijs ſalubriter fieri poſsit, ſitque laicus vir prudens, probus, taciturnus &c.*

21. *Quare confeſsio debet fieri proprio Sacerdoti?*

Confeſsio debet fieri proprio Sacerdoti, qui non ſolùm habet poteſtatem ordinis, ſed etiam iuriſdictionem ordinariam, vel delegatam ex commiſsione. *de pœn. & remiſs. cap. omnis*; & decreuit *Conc. Trid. ſeſs.* 14. *cap.* 7. *& ſeſs.* 23. *cap.* 15. Hæc autem eſt poteſtas abſoluendi, *vt patet Ioannis* 20. vbi Dominus Sacerdotibus poteſtatem remittendi peccata in Apoſtolis dedit: & ratio eſt, quia Sacerdos non poteſt abſoluere, niſi poſsit per imperium ligare ad aliquid faciendum: Imperium autem non competit alicui in alium, niſi qui habet ſuper eum iuriſdictionem. Excipiuntur tamen quidam caſus, in quibus poteſt aliquis alteri confiteri, quàm proprio Sacerdoti. Primus eſt, ſi ſit vagabundus, qui tenetur illi Sacerdoti confiteri, in cuius iuriſdictione eſt tempore ſuſcipiendi ſacramenta. Simile eſt de peregrinis, & viatoribus. Secundus, ſi mutauit domicilium. Tertius, ſi offendit in aliena parochia. Quartus propter malitiam Sacerdotis, ſi reuelat confeſsionem, vel incitat ad malum. Quintus, in articulo neceſsitatis. Addendus eſt ſextus, quando proprius Sacerdos dat licentiam alteri confitendi, dummodo ab Epiſcopo ſit approbatus, vel parochiale habeat beneficium, *ex Concil. Trid. ſeſs.* 23. *cap.* 15. Septimus, ſi pœnitens habet facultatem à iure, ſicut Prælati, tales ſunt Epiſcopi, Abbates, & Superiores religioſorum, qui poſſunt ſibi eligere Confeſſorem; vel ſi habet facultatem ex conſuetudine, ſicut Cardinales, qui non ſunt Epiſcopi, nec Legati, immò eorum familiares, qui poſſunt confiteri his, quibus Cardinales cõmiſerint. 4. *ſent. vbi ſup. art. 3. ad 1. & q. 3.*

& q. 5. & diſt. 21. in expoſitione textus, & opuſc. 5. et Quodl. 12. art. 16.

22. *Quare confeſsio de licentia Superioris poteſt fieri alteri, quàm proprio Sacerdoti, etiam contra eius voluntatem?*

SAcerdos poteſt confeſsiones audire de licentia Epiſcopi, etiam contra voluntatem Præsbyteri parochialis, si ei expediens videatur ad ſalutem plebis, & honorem Dei promouendum, quia ad abſoluendum requiritur poteſtas ordinis, & iuriſdictionis: Epiſcopus autem habet immediatam iuriſdictionem in omnes ſui Epiſcopatus, & multò magis hoc poteſt de licentia Papæ, qui habet immediatam iuriſdictionē in omnes Chriſtianos. Vnde Miniſter huius ſacramenti eſt Sacerdos habens auctoritatem abſoluendi, vel ordinariam, vel ex commiſsione Superioris. Nec ex hoc fit aliquod præiudicium parochialibus, nisi illis, qui quærunt, quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, & qui gregi præſunt, non vt eos paſcant, ſed vt paſcantur ab eis. Nec ſequitur, quod sint plures Sponsi vnius Eccleſiæ, quia Sacerdotes cooperantur Epiſcopo tamquam principali, & similiter Epiſcopi Papæ, & Papa Chriſto: Vnde Chriſtus, Papa, Epiſcopus, & Sacerdos non computātur, nisi vnus ſponſus Eccleſiæ. Archiepiſcopus autem, qui non habet immediatam iuriſdictionem in omnes ſui Archiepiſcopatus, nisi ex appellatione *de off. leg. cap.* 1. non poſſet alicui dare licentiam audiendi confeſsiones cōtra voluntatem Epiſcopi ſuffraganei. In mortis autem articulo quilibet Sacerdos poteſt confeſsiones audire, & à quibuſcumque casibus abſoluere per Eccleſiæ ordinationem, à qua habet iuriſdictionis vſum, quamuis iuriſdictione careat. *de off. ord. cap. paſtoralis. vbi gloſ. & decreuit Concil. Trid. ſeſs. 14. cap. 7. 4. ſent. vbi ſupra art. 3. q. 4. & ad 1. et diſt. 20. art. 1. q. 1. et ad 1. et opuſc. 5. et 19. con. impugnantes religionem c. 4. Quodl. et 12. art. 31.*

23. *Quare proprius Sacerdos debet eſse facilis ad dandum licentiam alteri confitendi?*

PEccaret Sacerdos, si non eſset facilis ad dandum licentiam alteri confitendi, quia multi ſunt adeo infirmi, quod potiùs sine confeſsione morerentur, quàm tali Confeſsori confiterentur: quandoque propter verecundiam, quia erubeſcunt confiteri illis peccata, cum quibus quotidie conuerſantur; quandoque verò, quia ſuſpicantur Sacerdotes sibi eſse inimicos, & propter multa alia. Vnde qui ſunt nimis ſoliciti, vt conſcientias ſubditorum per confeſsionem ſciant, multis laqueum damnationis iniciunt, & per conſequens sibi ipsis. Nec refert, quod ex hoc quod aliquis confitetur alteri, quam proprio Sacerdoti, datur occasio aliqua mali, vt ſcilicet ad Confeſsorem minùs idoneum accedat, quia multùm præponderat, quod per hoc vitantur multa alia maiora mala, & multis periculis obuiatur. 4. *ſent. vbi*

ſup. art. 3. q. 3. ad 6. & opuſc. 19. cap. 4. con. impugnantes religionem.

24. *Quare proprius Sacerdos tenetur credere ſuo ſubdito dicenti ſe alteri confeſſum eſſe?*

SAcerdos parochialis debet credere ſuo ſubdito dicenti ſe alteri confeſſum fuiſſe, & Euchariſtiam dare, quia in foro pęnitentiæ creditur homini pro ſe, & contra ſe: & in hoc differt à foro exterioris iudicij, in quo creditur homini contra ſe, ſed non pro ſe. 4. *ſent. vbi ſupra art. 3. q. 4. ad 2. et opuſc. 19. vbi ſup. & Quodl. 1. art. 12.*

25. *Quid debet facere penitens in caſibus, in quibus probabiliter timet peccatum ſibi, vel Sacerdoti ex confeſſione ei facta?*

IN caſibus, in quibus pœnitens probabiliter timet periculũ corporale, vel ſpirituale, ſibi, vel Sacerdoti ex confeſſione alicuius peccati ei facta, debet recurrere ad Superiorem, vel ab illo Sacerdote petere licentiam alteri confitendi, qui ſi licentiam habere non poſſit, & neceſſitas vrgeat, idem eſt iudicium, quod de illo, qui non habet copiam Sacerdotis. Et ideo poteſt tale peccatum tacere: ſed habita opportunitate tenetur illud confiteri: ſicut ſiquis occidit fratrem Confeſſoris, & probabiliter timet, quod ſi illi confiteatur tale homicidium, ſtatim conijciet illud eſſe fratris ſui, & faciet vindictam, non tenetur tale peccatum confiteri. Similiter ſi mulier commiſit peccatum carnalę, & probabiliter timet quod ex illius cõfeſſione Confeſſor illam ſolicitabit, poteſt diſſimulare tale peccatum. 4. *ſent. diſt. 16. in expoſ. tex. & diſt. 17. q. 3. art. 3. queſt. 3. ad 5.*

26. *Quomodo Sacerdos peccat, carnaliter cognoſcens mulierem confitentem?*

SAcerdos tantum peccat, carnaliter cognoſcens mulierem confitentem, ac ſi eſſet ſua ſpiritualis filia, quia per pœnitentiam contrahitur quoddam fędus inter Sacerdotem, & mulierem ſimile cognationi ſpirituali. 4. *ſent. diſt. 42. q. 1. art. 2. ad 2.*

27. *Quare Sacerdos non debet audire confeſſionem mulieris, cum qua peccauit?*

SAcerdos non deberet audire confeſſionem mulieris ſubditę, cum qua peccauit, de illo peccato, ſed deberet ad alium remittere, nec illa deberet ei confiteri, ſed licentiam petere ad alium eundi, vel ad Superiorem recurrere, ſi licentiam denegaret, tùm propter periculum, tùm quia eſt minor verecundia, ſi tamen abſolueret, abſoluta eſſet. 4. *ſent. diſt. 19. q. art. 3. q. 1. ad 1.*

28. *Quomodo inferior in actu confeſſionis poteſtatem habet in ſuperiorem?*

SVperior ſubditur inferiori in actu confeſſionis, non vt ſuperior, ſed

ſed vt peccator, quia & ipſe circumdatus eſt infirmitate, ſicut vnus medicus ab altero curatur, non vt medicus, ſed vt infirmus. 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 3. *q.* 3. *ad* 4.

29. *Quæ requiruntur ex parte Confeſſoris?*

CONfeſſor debet ſcire ligare, & ſoluere. Hæc autem ſcientia debet eſſe tanta, vt ſciat diſtinguere inter peccatum, & non peccatum, & inter peccatum mortale, & veniale, & si in aliquo eſſet dubitatio, poſſet ad diſcretiores recurrere. *Vnde Auguſtinus in libro de pœnitentia*, dicit & refertur *de pœnitent. diſt.* 1. *quem pœnitet. Qui vult confiteri peccata ſua, vt inueniat gratiam, quærat Sacerdotem ſcientem ligare, & ſoluere, ne cum negligens circa ſe extiterit, negligatur ab illo, qui eum miſericorditer monet, & petit, ne ambo in foueam cadant, quam ſtultus euitare noluit*. Debet etiam Confeſsor eſſe compaſſiuus, charitatiuus, humilis, prudens, diſcretus, probatus in tentationibus, & in via continentię exercitatus. 4. *ſent. vbi ſupra, in expoſitione tex. & opuſc.* 64.

30. *Quæ debet Confeſſor attendere in interrogationibus faciendis?*

COnfeſsor tria debet attendere, ne deficiat in interrogationibus faciendis in actu confeſsionis, ſecundum illud Pſalm 63. *Defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, qui ſcrutati ſunt iniquitates*. Primò quidem, vt interroget pœnitentem de peccatis, quæ conſueuerunt in hominibus illius conditionis abundare. Secundò, vt non fiat explicita interrogatio, niſi de illis peccatis, quæ omnibus manifeſta ſunt. De alijs autem adinuentionibus peccatorum ita debet à longinquo fieri interrogatio, vt, si commisit, dicat, & si non commisit, non addiſcat. Tertiò, vt interroget de occaſionibus peccatorum maximè carnalium, ad hoc, quod per ſufficiens remedium illæ occaſiones abſcindantur. Quartò, vt de peccatis pręcipuè carnalibus non deſcendat nimis ad particulares circumſtantias, quia huiuſmodi delectabilia quantò magis in ſpeciali conſiderantur, tantò magis concupiſcentiam nata ſunt mouere. Quintò interroget de circumſtantijs, quę ſpeciem peccati mutant, de quibus dictum eſt ſupra.

Sunt etiam alia ante confeſſionem interroganda. Primum eſt, an pœnitens ſciat ſe aliquam excommunicationem incurriſſe, vel peccatum aliquod reſeruatum commiſiſſe, à quibus eſt abſoluendus per ipſum, ſi habet facultatem: alias eum ad Superiorem mittat. Secundum eſt, ſi ſufficienter fecit diligentiam examinandi conſcientiam ſuam. Tertium, si doleat de peccatis commiſsis, & proponat ſe deinceps non commiſsurum, alioquin non eſt abſoluẽdus. Quartum, an ſciat diuina mandata, & articulos Fidei, quamuis non ſciat diſtinctè, ſed tantùm ſciat reſpondere ea eſſe mandata, vel articulos, quæ ſunt, puta Deum eſſe vnum, & Trinum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, & Filium conceptum de Spiritu Sancto, natum ex Maria Virgine, &c. Similiter ſolum

Deum

Deum adorandum eſſe, non eſſe periurandum, feſta ſeruanda eſſe, honorandos parentes, &c. tales enim ſunt inſtruendi, & ſi in ſua ignorantia perſeuerant, non ſunt audiendi, quia tenentur ea ſcire de neceſsitate ſalutis. 2. 2. q. 2. ar. 5. & 6. ad 3. & 3. ſent. diſt. 25. q. 2. ar. 1. quæſtiunc. 1. 2. & 3. & in expoſ. l. & 4. diſt. 17. q. 3. art. 3. qu. 4. ad 4. & diſt. 19. in expoſ. l. & diſt. 22. q. 1. ar. 4. & ad 3.

31. *Quare Sacerdos tenetur celare confeſsionem?*

TEnetur Sacerdos confeſſionem celare, quia confeſſio, qua quis Sacerdoti ſe ſubijcit, eſt ſignum interioris confeſſionis, qua quis Deo ſubijcitur. Deus autem celat peccatum illius, qui ſibi ſubijcitur per pœnitentiam, ſecundùm illud *Ezech. 33. Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis, quæ operatus eſt, omnium iniquitatum eius, quas fecerat, non recordabor*. Vnde tenetur Sacerdos eodem modo non ſolùm celare peccatum illius, qui ſibi ſubijcitur per confeſſionem, ſed & quidquid poteſt inducere in cognitionem, vel ſaltem ſuſpicionem peccantis, ſiue hoc ſit verbum, ſiue nutus, ſiue ſignum. *de pœnit. & remiſſ. cap. omnis*, etiam ſi non ſequatur abſolutio, *vt dicit Silueſter, verbo confeſsio 3. q. 4.* Sunt etiam huius celationis aliquæ vtilitates, quia per hoc homines ad confeſſionem magis attrahuntur, & ſimpliciùs peccata confitentur. *4. ſent. diſt. 21. qu. 3. art. 1. & qu. 1. &* Quodl. *5. art. 13. &* Quodl. *12. ar. 17.*

32. *Quare Sacerdoti in nullo caſu licitum eſt reuelare confeſsionem?*

IN nullo caſu licitum eſt Sacerdoti reuelare confeſſionem, quia quod ſcit per confeſſionem, non ſcit vt homo, ſed vt Deus. *de off. iud. cap. ſi ſacerdos*. Vnde ſi in confeſſione ſcit aliquem hæreticum, quem non poteſt inducere ad hoc, quòd deſiſtat à corruptione plebis, non poteſt hoc manifeſtare, ſed poteſt remedium adhibere, monendo eos, qui confitentur, & alijs diligentiam apponendo, ne corrumpantur per hæreſim. Poteſt etiam dicere Prælato, quod diligenter inuigilet ſuper gregem ſuum, ita tamen, quod non dicat aliquid, quod verbo, vel nutu confitentem prodat. Eadem ratione, ſi per Superiorem præcipiatur, etiam ſub pœna excommunicationis iàm latæ, quod quicumque ſcit aliquid de tali peccato, dicat, non debet ille, qui ſcit per confeſsionem, dicere, nec excommunicationem incurrit, quia non eſt ſubiectus Superiori, niſi vt homo; hoc autem non ſcit vt homo, ſed vt Deus. Similiter etiam poteſt aliquis licitè iurare ſe neſcire, quod ſcit per confeſſionem, quia neſcit, vt homo. *4. ſent. vbi ſupra art. 1. ad 1. 2. & 3. &* Quodl. *12. art. 17.*

33. *Quare Sacerdos poteſt de licentia pœnitentis peccatum alteri prodere?*

POteſt Sacerdos de licentia pœnitentis alteri peccatum prodere, quod

quod ſcit per confeſſionem, quia ſacerdos tenetur peccatum occultare, inquantum ſcit illud vt Deus, cuius vicem gerit. Poteſt autem pœnitens facere, vt illud, quod ſacerdos ſciebat, vt Deus, ſciat etiam vt homo, quod facit, dum dat ei licentiam ad dicendum. Debet tamen cauere ſcandalum dicendo, ne fractor ſigilli reputetur. Ille autem, ad quem notitia peccati deuenit, mediante ſacerdote ex voluntate pœnitentis, tenetur celare, ſicut & interpres, niſi forte peccator velit, quod ille ſciat liberè. 4. *ſent. vbi ſupra art.* 2. *& ad* 4.

34. *Quomodo ſacerdos poteſt manifeſtare peccatum, quod in confeſſione audiuit, ſi alias ſciat?*

SAcerdos poteſt manifeſtare peccatum, quod ſcit per confeſſionem, ſi aliter ſciat, ſiue ante confeſſionem, ſiue poſt, non dicendo, quod hoc audiuit in confeſſione, quia hoc ſcit vt Deus, ſed quod ſcit, quia vidit, vel alio modo; hoc enim ſcit vt homo: tamen propter ſcandalum vitandum debet abſtinere, ne de hoc loquatur, niſi neceſſitas veritatis, vel iuſtitiæ immineat, puta ſi aliquis coram illo, cui confeſſum eſt peccatum, ipſum iterauit. 4 *ſent. vbi ſupra art.* 3. *ad* 4.

35. *Quare ſigillum confeſſionis competit ſoli ſacerdoti?*

SOlus ſacerdos habet ſigillum confeſſionis, quia ſolus ſacerdos eſt miniſter huius ſacramenti; ſigillum autem eſt annexum ſacramento. Si tamen aliquis in caſu neceſſitatis confiteretur laico, vel ſacerdoti per interpretem, teneretur celare, quamuis propriè loquendo ſigillum confeſſionis non habeat. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *q.* 2.

36. *Quomodo homo tenetur celare ſecretum humanum ſub ſigillo confeſſionis receptum?*

HOmo non debet de facili recipere aliquod ſecretum ſub ſigillo confeſſionis: ſi tamen recipiat, ex promiſſione tenetur celare, ac ſi in confeſſione haberet, quamuis ſub ſigillo confeſſionis non habeat. Et ideo ſi vergeret in corruptionem multitudinis ſpiritualem, vel corporalem, vel in graue damnum alicuius perſonæ, tenetur homo illud manifeſtare, vel teſtificando, vel denuntiando. 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *ad* 2. *&* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *q.* 1. *ad* 2.

QVÆSTIO XXXIV.

De Satisfactione.

1. *Quid eſt ſatisfactio?*

SAtisfactio, vt eſt medicina curans culpam præteritam, eſt iniuriæ illatæ recompenſatio ſecundùm iuſtitiæ æqualitatem, non quidem ſecundùm æqualitatem quantitatis, ſed ſecundùm æqualitatem proportionis, vt ſcilicet homo reddat quod poteſt. Satisfactio autem, vt eſt medicina præſeruans à culpa futura, eſt peccatorum cauſas excindere,

dere, & eorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere, *vt definit Aug. 4. ſent. diſt. 15. q. 1. art. 1. q. 2. & art. 2. & ad 1.*

2. In quo differt ſatisfactio à reſtitutione?

Differt ſatisfactio à reſtitutione, quia reſtitutio dicitur recompenſatio inæqualitatis exiſtentis in rebus: ſatisfactio autem eſt recompenſatio inæqualitatis exiſtentis in actionibus, & paſſionibus, quæ, quamuis realiter non maneant, manent tamen in effectu, vel corporali, puta cum ex percuſſione læditur corpus, vel qui eſt in opinione hominum, ſicut cum aliquis verbo iniurioſo remanet infamatus, vel etiam minoratus in honore. Vnde quandoque eſt ſatisfactio ſine reſtitutione, ſicut cum quis ſe proximo humiliat de aliquibus contumelijs, & dictis: aliquando autem reſtitutio ſine ſatisfactione, ſicut cum quis mutuum reddit. Aliquando autem vtrumque requiritur, puta cum quis alicui per violentiam rem ſuam ſubtraxit. *2. 2. qu. 62. art. 1. ad 2. & 4. ſent. vbi ſupra, art. 5.*

3. Quomodo ſatisfactio remittit pœnam?

IN peccato ſunt duo. Vnum eſt auerſio ab incommutabili bono, ſcilicet Deo, qui eſt æternus: & ſic peccato debetur pęna æterna, quæ remittitur remiſſa culpa per contritionem, & confeſſionem, ſaltem in voto. Alterum eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum, ſcilicet creaturam, quæ eſt temporalis: & sic peccato debetur pęna temporalis, quæ remiſſa culpa, poteſt remanere, & hæc remittitur per ſatisfactionem. *1. 2. q. 87. art. 4. & 3. p. qu. 86. art. 4. & 4. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 1. q. 1. & opuſc. 2. cap. 183. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. cap 8.*

4. Quando ſatisfactio auget gratiam?

SAtisfactio, inquantum eſt pars ſacramenti, confert, & auget gratiam. Confert quidem gratiam, prout eſt in propoſito; ſed auget eam, prout eſt in executione. *3. par. q. 90. art. 2. ad 2. & 4. ſent. diſt. 16. q. 1. art. 1. q. 1. art. 1. qu. 1. ad 3.*

5. Quare homo non poteſt de vno peccato ſine alio ſatisfacere?

HOmo non poteſt de vno peccato ſine alio ſatisfacere, quia ſatisfactio eſt recompenſatio offenſæ; Offenſa autem non poteſt recompenſari, niſi reſtituatur amicitiæ æqualitas, quod non poteſt fieri, dum eſt aliquid, quod amicitiam impedit: & ideo, cum quodlibet peccatum amicitiam charitatis impediat, quæ eſt hominis ad Deum, non poteſt homo de vno peccato ſine alio ſatisfacere. *4. ſent. diſt. 15. q. 1. art. 3. & ad 2.*

6. Cur ſatisfactio facta in peccato mortali non valet?

SAtisfactio facta in peccato mortali de culpa dimiſſa per præceden-

dentem contritionem non eſt valida, quia non eſt Deo accepta, quod eſt contra rationem ſatisfactionis: nam ſatisfactio eſt recompenſatio offenſæ ſecundùm iuſtitiæ æqualitatem, vt dictum eſt: Æqualitas autem iuſtitiæ ad Deum in ſatisfactione non eſt ſecundùm æquiualentiam, ſed magis ſecundùm acceptionē ipſius. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 1.

7. Cur ſatisfactio facta in peccato mortali, per pœnitentiam ſubſequentem non incipit valere?

SAtisfactio facta in peccato mortali, dimiſſo peccato per pęnitentiam ſubſequentem, non incipit valere, quia eſt opus mortuum carens principio ſpiritualis vitæ, quod eſt charitas, & ideo non poteſt viuificari. Hoc autem non poteſt dici de baptiſmo, qui recedente fictione incipit valere. Primò quidem, quia baptiſmus imprimit characterem, non autem ſatisfactio, & ideo adueniens charitas, quæ fictionem tollit, facit, quod baptiſmus ſuum effectum habeat. Secundò, quia baptiſmus iuſtificat ex ipſo opere operato, quod non eſt hominis, ſed Dei. Vnde ſi ſuſcipitur in peccato mortali, non eſt opus mortuum, ſed mortificatum, quod poteſt reuiuiſcere: Satisfactio autem eſt opus hominis, quia fit ex opere operantis, & ideo ſi fit in peccato mortali, eſt mortuum, & non poteſt viuificari. 3. *par. q.* 69 *art.* 10. *ad* 8. *& qu.* 89. *art.* 6. *&* 4. *ſent. diſt.* 14. *q.* 2. *art.* 3. *& quaſt.* 1. *& diſt.* 15. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 2. *& ad* 2. *&* 3. *& diſt.* 17. *qu.* 3. *art* 4. *ad* 2.

8. Quæ ſatisfactio facta in peccato mortali per pęnitentiam ſubſequentem eſt valida?

SAtisfactio facta in peccato mortali, quę relinquit effectū in ſatisfaciēte, poſtquā actus ſatisfactionis trāſit, quantum ad id, quod remanet, per pęnitentiam ſubſequentem, eſt Deo accepta, & ideo non eſt iteranda: ſicut ieiunium, ex quo remanet corporis debilitatio, & eleemoſyna, ex qua manet diminutio ſubſtantiæ. Satisfactio autem, quæ non relinquit aliquem effectum in ſatiſfaciente, poſt quem actus tranſit, ſicut oratio, per pęnitentiam ſubſequentem non eſt valida, & ideo oportet, quod iteretur; quia actus interior, qui totaliter tranſit, nullo modo viuificatur. 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 2. *ad* 3.

9. Quare non tenetur homo ſatiſfactionem iterare ex incertitudine formatæ ſatiſfactionis?

QVamuis homo neſciat, an habuerit charitatem in ſatisfaciendo, & per conſequens, an ſatisfecerit; quia per talem ſatisfactionem pęna non expiatur, non tamen incurrit reatum omiſſionis, ſi conſcientiam peccati mortalis non habuerit: & ideo non tenetur ſatisfactionem iterare. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 1. *ad* 2.

10. Quarè

10. Quare ſatisfactio ſit per opera pœnalia?

SAtisfactio debet fieri per opera pęnalia. Primò quidem, vt eſt recompenſatio offenſæ commiſſæ, quæ importat æqualitatem pęnæ ad culpam, quia ſic oportet, quod aliquid ſubtrahatur à peccante per ſatisfactionem, quod in honorem Dei cedat. Secundò, vt præſeruat à culpa futura, quia non facilè homo ad peccata redit, ex quibus pęnam expertus eſt. *4. ſent. vbi ſup. art. 4.*

11. Quomodo flagella, quę à Deo infliguntur, habent rationem ſatisfactionis?

FLagella, quæ à Deo pro peccatis infliguntur, ſi à patiente acceptantur ad purgationem peccatorum, habent rationem ſatisfactionis, quia quodammodo fiunt ipsius, & declarat Concil. Trid. *ſeſſ.* 14 *cap. 9. & can. 13. de pœnit. ſacram.* ſi verò ratio eis per impatientiam diſſentiat, tunc non habent rationem ſatisfactionis, ſed vindicationis tantùm, quia non efficiuntur aliquo modo ipsius. *4. ſent. vbi ſup. art. 4. q. 1. & 3. cont. gent. cap. 158.*

12. Quomodo poteſt vnus ſatisfacere pro alio?

SAtisfactio inquantum valet ad ſolutionem pœnæ pro culpa commiſſa, poteſt vnus pro alio ſatisfacere, dummodo vterque ſit in charitate; & quia maior charitas apparet in hoc, quod aliquis pro altero ſatisfacit, quàm ſi ipſe ſatisfaceret (hoc enim eſt promptę voluntatis; illud autem eſt neceſſitatis:) ideo minor pęna in eo requiritur, quàm in principali requireretur. Satisfaciens tamen pro alio, pro ſe non ſatisfacit; quia illa quantitas pœnæ non ſufficit ad vtrumque peccatum: ſed ſibi meretur maius quid, quàm ſit dimiſſio pęnæ, ſcilicet vitam æternam. Inquantum autem ſatisfactio eſt remedium culpæ futuræ, vnus non poteſt pro alio ſatisfacere, quia ex ieiunio vnius, caro alterius non domatur; niſi defectus aliquis appareat in pęnitente, vel corporalis, per quem ſit impotens ad ſuſtinendum, vel ſpiritualis, per quem non ſit promptus ad patiendum; tunc enim poteſt aliquis pro alio pęnitentiam facere. *3. par. q. 48. art. 2. ad 1. & 4. ſent. diſt. 20. art. 2. q. 2. & ad 3. & 3. con. gent. vbi ſup.*

13. Quomodo ſacerdos debet pœnitentiam imponere?

SAtisfactio valet ad recompenſationem culpę præteritę, & remedium culpæ futurę. Quantùm ad repenſationem quidem culpæ præteritæ debet ſacerdos ſecundùm quantitatem culpæ pęnam temporalem imponere, cuius reatus poſt pœnitentiam remanet, conſiderata tamen contritionis quantitate, & confeſſione, & abſolutione, quia per hæc omnia minuitur pœna temporalis, & habita moderatione, prout conuerſorum animus perſpexerit eſſe deuo-

tos, & *habetur 26. cap. tempora*, quia ſicut paruus ignis de facili extinguitur à multis lignis ſuperpoſitis, ita poſſet contingere, quod paruus effectus contritionis in pœnitente nuper excitatus, propter graue onus ſatisfactionis extingueretur, peccatore totaliter deſperante. Vnde melius eſt, quod ſacerdos pęnitenti indicet quãta pœnitentia eſſet ſibi pro peccatis iniungenda, & tamen iniungat ſibi aliquid, quod pœnitens tolerabiliter ferat, ex cuius impletione aſſueſcat, vt maiora impleat, quæ ſacerdos ſibi iniungere non attentaſſet. Quantum autem ad remedium culpæ futuræ, confeſſor pro minori culpa poteſt alicui iniungere maiorem pœnam, ſicut iuueni pro fornicatione imponitur maior pœna, quam ſeni, quamuis minus peccet, quia peccatum fornicationis eſt magis incentiuũ in iuuene, quàm in ſene, & ſacerdoti pro fornicatione imponitur maior pœna, quàm laico, quia peccatum eſt periculoſius in ſacerdote ratione ſcandali. Tenetur etiam Confeſſor quantum ad remedium, conſiderare qualitatem peccatorum, vt pœnitentiæ; quantum fieri poteſt, peccatis contrariæ ſint: carnis peccatum carnis maceratione caſtigetur: auaritia eleemoſynis; periuria, & blaſphemiæ diuinis laudibus: & omnia peccata ſacrorum frequentatione. Non debet autem commutare pęnitentiam ab alio impoſitã ſine rationabili cauſa. *4. ſent. diſt. 15. q. 1. art. 3. q. 2. ad 1. & diſt. 18. q. 1. art. 3. q. 3. & diſt. 20. art. 1. q. 1. art. 2. & Quodl. 3. art. 28. & docet Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 8.*

14. *Quare ſacerdos excuſatur pęnitentiam iniungens minorem culpa?*

SAcerdos non ſemper peccat minorem cõdigno pęnitentiam iniungens. Primò quidem, quia non poteſt determinatè quantitatem pœnæ debitæ cognoſcere, & ideo pęnitenitentia eſt arbitraria, & patet *cap. Deus, qui de pęnit. & remiſſ.* Secundò, quia interdum minor pęna plus prodeſt pœnitenti propter debilitatem virtutis in eo de nouo excitatæ, vt dictum eſt. Tertiò, quia licet ſatisfactio non ſufficiat ad expiãdã pęnam peccati ex quantitate pœnę, quę in ſatisfactione imponitur, ſufficit tamen inquantum eſt pars ſacramenti, virtutem ſacramentalem habens, & ideo oportet, quod per diſpenſatores ſacramentorum imponatur. *4. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 1. ad 4. & art. 3. ad 3. & diſt. 20. art. 2. q. 1. ad 3.*

15. *Quare ſatisfactio iniuncta à confeſſore magis valet, quàm ea, quæ fit proprio arbitrio pœnitentis?*

SAtisfactio à confeſſore iniuncta, quæ eſt pars ſacramenti, magis valet, quàm ea, quæ fit arbitrio pœnitentis, cæteris paribus, quia valet ex natura operis, & ex vi clauium. Et ideo laudabiliter à ſacerdotibus dicitur: *Quidquid boni feceris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum.*

16. *Quare pœnitentis tenetur facere ſatisfactionem ſibi iniunctam à confeſſore?*

TEnetur pœnitens facere ſatisfactionem ſibi impoſitam à confeſ-

feſſore non errante, etiamsi maiorem imponat, quam pœnitens facere teneatur; quia confeſſor habet clauem ſcientiæ, & auctoritatis per diuinum iudicium; eſt enim Dei iudex. *vt docet Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. 4. ſent. diſt. 16.*

17. *Quæ pœnitentia iniungenda eſt omittenti diuinum officium?*

NOn eſt iniungendum ei, qui ommiſit diuinum officium, vt horas eaſdem ommiſſas reperat, quia in diuinis officijs obſeruanda eſt congruitas temporis, quæ obſeruari non poſſet, ſi oporteret iniungere omittenti, quod horas diceret, quas omiſit: fortè enim in completorio diceret: *Iam lucis orto ſydere*, & in tempore Paſchali diceret officium Dominicæ, & ideo iniungendum eſt ei aliquid aliud ad diuinam laudem pertinens, puta, vt dicat ſeptem Pſalmos, vel vnum Pſalterium, vel aliquid aliud ſecundùm quantitatem delicti. *Q. odl. 3. art. 29.*

18. *Quare in articulo mortis non eſt imponenda pœnitentia?*

NOn eſt imponenda in articulo mortis pœnitentia; ſed innoteſcenda; quia per hoc, quod imponitur aliqua pœnitentia alicui, obligatur ad illam faciendam. Nullus autẽ debet ad aliquid obligari, quod non poteſt facere. Eſt autem innoteſcenda, vt procuret per amicos, & eleemoſynas expiari, & vt eius complendæ propoſitum habeat, ſi euadat. 26. q. 7. *infirmis 4. ſentent. diſt. 20. in expoſitione textus.*

19. *Quando peccat homo reſeruans ſibi pœnam ſoluendam in purgatorio?*

QVicumque ſatisfactionem non implet in hac vita, oportet quod in purgatorio puniatur, ad hoc quod æqualitas culpæ recompenſetur, cui æqualis pœna debetur ſecundùm quantitatem. Sed peccat homo reſeruans ſibi pœnam ſoluendam in purgatorio, ſi ſatisfacere neglexit, quando potuit. Et propter hoc punitur in purgatorio. Et vlterius pro eadem culpa grauiùs punitur in purgatorio, quam in hac vita, ratione alterius fori: tamen illa aggrauatio proportionabiliter reſpondet pœnæ, cuius homo in hac vita reus erat, & hoc debet homo ſibi imputare, quia reſeruauit ſibi pœnam pro culpa accipiendam. Pœna etiam, quæ ſuſtinetur in purgatorio, non eſt meritoria ſicut in hac vita, ſed ſolum ſatisfactoria. *4 ſent. diſt. 20. a. 1. q. 2. & ad 1. & 2.*

QVÆSTIO XXXV.

De Operibus ſatisfactorijs.

1. *Quomodo opera ſatisfactoria ponuntur eleemoſyna, ieiunium, & oratio?*

ELeemoſyna, ieiunium, & oratio, inquantum ſunt actus virtutum, ſunt opera meritoria, ſed inquantum ſunt opera pœnalia, ſunt ſatisfactoria. Ponuntur autem hæc tria opera ſatisfactoria. Primò quidem

dem inquantum ſatisfactio eſt recõpenſatio culpæ commiſſæ, quia per huiuſmodi ſatisfactionẽ aliquid nobis ſubtrahimus ad honorem Dei: Nos autem non habemus niſi tria bona, ſcilicet bona animæ, bona corporis, & bona exteriora, quæ ſunt bona fortunæ. Ex bonis quidem fortunæ ſubtrahimus aliquid nobis per eleemoſynam, ſed ex bonis corporis per ieiunium: ex bonis autem animæ ſubtrahimus aliquid nobis inquantum ea totaliter Deo ſubijcimus, quod fit per orationem. Secundò competit iſte numerus ſatisfactioni ex parte illa, qua ſatisfactio peccatorum cauſas excidit, quia tres radices peccatorum ponuntur 1. Io. 3. *Concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ*. Contra concupiſcentiam carnis ordinatur ieiunium, contra concupiſcẽtiam oculorum eleemoſyna, contra ſuperbiam vitæ oratio. Tertiò conueniens eſt hic numerus, quantum ad hoc quod ſatisfactionis eſt, peccatorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere: quia omne peccatum vel in Deum committimus, & contra hoc oratio ordinatur; vel in proximum, & contra hoc eleemoſyna; vel in nos ipſos, & contra hoc ordinatur ieiunium. Pertinet autem ad ieiunium quælibet afflictio carnis, ſicut ciborum abſtinentia, corporis caſtigatio, peregrinatio, & huiuſmodi, & ſimiliter eleemoſynæ rationem habet, quidquid in proximi vtilitatem expenditur, puta pecuniarum largitio, viſitatio infirmorum, & alia opera miſericordiæ corporalia. Et rationem orationis accipit quæcumque latria Deo exhibita, vt oratio vocalis, & mentalis, prædicatio, & alia opera ſpiritualia. *4. ſent. diſt. 15. q. 1. art. 4. q. 2. & ad 5. & q. 2. art. 2. ad 2. & diſt. 17. q. 3. art. 4. q. 2. ad 3.*

2. *Quomodo eleemoſyna eſt pars ſatisfactionis?*

Eleemoſyna eſt pars ſatisfactionis, quia ſatisfactio fit per opera pœnalia: patitur autem aliquis non ſolùm ex afflictione corporis, ſed etiam ex ſubtractione rerum. Vnde eleemoſyna, ad quam quis aliàs tenetur, non eſt pars ſatisfactionis, ſed præambulum ad ipſam, quia obligat ex præcepto naturali; & ideo non eſt opus pęnale, quod requiritur ad opus ſatisfactorium. Eleemoſyna autem, ad quam quis aliàs non tenetur, eſt pars ſatiſfactoria, quia eſt opus pęnale, & tenet Silu. verbo, *ſatisfactio. q. 8. 4. ſent. vbi ſup. q. 2. art. 1. q. 1. & q. 3. art. 1. q. 4. ad 2.*

3. *Quare eleemoſyna eſt magis ſatisfactoria, quàm oratio, & ieiunium?*

Eleemoſyna eſt magis ſatisfactoria, quàm oratio, & ieiunium, quia eleemoſyna continet in ſe virtutem orationis, & ieiunij; Primò quidem, quia eleemoſyna facit eum, cui datur, debitorem ad orandum, & ieiunandum. Secundò, quia eleemoſyna propter Deum data, eſt quaſi quædam oblatio Deo facta, quæ vim habet orationis. Et ſimiliter per eleemoſynam ſubtrahitur aliquid

nobis ex bonis exterioribus, quæ ad corporis conſeruationem ordinantur,& ſic virtute continet ieiunium, quo maceratur corpus. Vnde Luc. 2. dicitur: *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*. & 1. *Tim. 4. Pietas ad omnia valet*. Eadem ratione oratio eſt magis ſatisfactoria, quàm ieiunium, quia oratio virtute continet ieiunium, eſt enim affectus mentis in Deum directus, qui debilitatem corporis parit. 4. *ſent. vbi ſup. q. 2. art. 2. q. 1.*

4. *Quomodo oratio eſt pars ſatisfactionis?*

ORatio eſt pars ſatisfactionis, non ſolum inquantum ſatisfactio eſt recompenſatio culpæ commiſſæ, quia homo pro ſuperbia præcedentis offenſæ,recompenſationem facit, ſpiritum ſuum humiliter Deo ſubijciens in oratione; ſed etiam inquantum eſt medicina præſeruans à culpa futura, quia aditum futuræ culpæ aufert, radicem ei amputans, ſcilicet ſuperbiam, quæ eſt initium, & radix omnis peccati. Oratio etiam tùm vocalis, tùm mentalis eſt opus ſatisfactorium, inquantum eſt opus pęnale; Vocalis quidem, quia habet exteriorem laborem, & ſic pœnam quandam: Mentalis autem, quia quamuis habeat delectationem ſpiritus, tamen habet afflictionem carnis: ipſa enim mentis eleuatio eſt carnis afflictio: afflictio autem carnis in mentem redundat, inquantum ei vnita eſt. 4. *ſent. vbi ſupra, qu. 4. art. 7. & ad 1.*

5. *Quomodo ieiunium eſt pars ſatisfactionis?*

IEiunium eſt actus ſatisfactorius, quia & pro libidine peccati præteriti ſubtractionem delectationis recompenſat, & futura peccata impedit concupiſcentiam debilitans. Nec ammittit vim ſatisfactionis, ſi cadat ſub præcepto Eccleſiæ, quia præceptum Eccleſiæ poteſt ad idem ordinari, ad quod ordinatur ſatisfactio. 4. *ſent. vbi ſup. qu. 3. art. 1. qu. 4. & ad 2.*

QVÆSTIO XXXVI.

De Suffragijs mortuorum.

1. *Quomodo ſuffragia mortuorum ponuntur ſacrificium altaris, eleemoſyna, oratio, & ieiunium?*

SVffragia mortuorum ponuntur ſacrificium altaris, eleemoſyna, oratio, & ieiunium. 13. *qu. 2. cap. animæ, & cap. tempus*, quia ſuffragia proſunt Defunctis, vel inquantum charitate vniuntur viuentibus, vel inquantum intentio viuentium refertur in mortuos. Sacrificium autem altaris maximè pertinet ad charitatis vnionem, cum ſit ſacramentum Eccleſiaſticæ vnionis, continens Chriſtum, in quo tota Eccleſia vnitur. Eleemoſyna autem eſt pręcipuus effectus charitatis: Oratio verò præcipuè valet ad directionem intentionis viuorum in mortuos: Ieiunium autem prodeſt defunctis ratione charitatis, & intentionis in defun-

defunctos directæ. 4. *ſent. diſt.* 45. *q.* 2. *art.* 3. *& ad* 2.

2. Quomodo ſuffragia per peccatores facta proſunt mortuis?

SVffragia per peccatores facta proſunt mortuis ratione operis operati, ſicut ſacrificium altaris. Non proſunt autem mortuis ratione operis operantis, ſcilicet peccatoris, vt peccator eſt, ſed vt eſt Miniſter Eccleſiæ, ſicut Sacerdos, cum dicit in Eccleſia exequias mortuorum. Similiter proſunt mortuis, vt eſt Miniſter alterius particularis perſonæ charitatem habentis; ſicut ſi aliquis in charitate decedens, præcipiat ſibi ſuffragia fieri: magis tamen valeret, ſi a bonis in charitate eſſent, quia tunc ex duobus opera illa prodeſſent. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *q.* 2.

3. Quomodo ſuffragia proſunt mortuis, pro quibus fiunt?

SVffragia ſunt ſatisfactoria ſolùm mortuis, pro quibus fiunt, qui ſunt in Purgatorio, ſed ſunt meritoria non ſolùm illis, pro quibus fiunt, ſed etiam alijs, non quantùm ad præmium eſſentiale, ſcilicet vitam æternam, quia ſic quilibet ex proprijs actibus iudicatur, ſed ſolùm quantùm ad præmium accidentale, ſcilicet gaudium; quia omnes exiſtentes in Purgatorio, qui ſunt in charitate, gaudent de bonis alterius, quamuis non ad diminutionem pœnæ ex vnione charitatis, qua vnum corpus efficiuntur; ſic enim bonum vnius redundat in alios, ſecundùm illud Pſalm. *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 4. *& Quodl.* 2. *art.* 14. *& Quodl.* 8. *art.* 9.

4. Quare ſuffragia non proſunt exiſtentibus in inferno; ſed exiſtentibus in purgatorio?

SVffragia non proſunt exiſtentibus in inferno, tùm quia ipſi ſunt extra vinculum charitatis, ſecundùm quam opera viuorum continuantur defunctis, tùm quia ſunt extra viam merendi. Proſunt autem exiſtentibus in Purgatorio, quia ſunt in charitate. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *& q.* 1.

5. Quid ſi aliquis non indigeat ſuffragijs, quæ pro ipſo fiunt?

SI aliquis non indigeat ſuffragijs, quę pro ipſo fiunt, credibile eſt, quod per diuinam miſericordiam alijs diſpenſentur, pro quibus non fiunt, ſi eis indigeant. 4. *ſenten. vbi ſup. art.* 4. *q.* 2. *ad* 2.

6. Quomodo ſuffragia, quæ moriens diſponit ſibi fieri, ei proſunt?

SVffragia, quæ moriens diſponit ſibi fieri, non ſunt ei ſatisfactoria antequam fiant, quia ei non adhibentur remedia, ex quibus iuuatur: ſed ſunt meritoria, maximè, ſi quantùm in ipſo fuit, curam adhibuit, vt huiuſmodi ſuffragia fierent, quia meritum principaliter ex intentione dependet. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *q.* 1. *ad* 4 *&* Quodl. 6. *art.* 13. *&* 14.

7. *Quomodo Miſſa, quæ dicitur de Sancto prodeſt defuncto?*

MIſſa æqualiter prodeſt defuncto de quocunque dicatur, ex parte ſacrificij oblati; ſed ex parte orationum, quæ ad hoc ſunt determinatæ, magis prodeſt illa, quæ dicitur de defuncto: Iſte tamen defectus ſuppleri poteſt per maiorem deuotionem, vel eius, qui dicit Miſſam, vel eius, qui facit dicere, vel per interceſſionem Sancti, cuius ſuffragium in Miſſa imploratur. 4. *ſent. vbi ſup. art. 3. ad 5.*

8. *Quando indulgentia prodeſt defuncto?*

INdulgentia non prodeſt defuncto, cum aliquis pro eo facit illud, pro quo indulgentia datur, ſi ſub hac forma detur: *Quicumque fecerit hoc, vel illud, tantùm de Indulgentia conſequetur*; quia non poteſt applicare ad alium intentionem Eccleſiæ, per quam diſpenſantur merita communia, ex quibus indulgentiæ valent: ſed hæc pertinent ad eum, qui præeſt Eccleſiæ, ſcilicet Papam. Si autem indulgentiæ forma talis ſit: *Quicumque fecerit hoc, vel illud, pater eius, vel alius ei coniunctus, in Purgatorio detentus, tantùm de Indulgentia habebit*; tunc indulgentia non ſolùm viuo, ſed etiam mortuo prodeſt. Non enim eſt aliqua ratio, quare Papa poſſit diſpenſare communia merita pro viuis, & non pro mortuis. 4. *ſent. vbi ſupra, art. 3. q. 1.*

9. *Quomodo ſepultura, & oblatio candelarum, & olei proſunt defunctis?*

SEpultura prodeſt defunctis, quia inſpicientes ſepulturam, memoriam retinent defunctorum, & pro eis orant. 13. q. 2. *cum grauia*. Sepultura etiam in loco ſacro prodeſt mortuis, quia per hoc defunctus committitur tùm patrocinio alicuius Sancti, cuius precibus credendus eſt adiuuari; tùm etiam patrocinio eorum, qui loco ſacro deſeruiunt, qui pro eis apud ſe ſepultis frequentiùs, & ſpecialiùs orant. Quæ autem fiunt ad ornatum ſepulturæ, proſunt defunctis; inquantum excitant viuos, vt orent pro eis, vel inquantum ex ſumptibus ſepulturæ pauperes fructum capiunt, vel Eccleſia decoratur. Similiter oleum, & candelæ ad ſepulchra defunctorum perlatæ proſunt defunctis, vel inquantum ſunt eleemoſyna quædam; dantur enim ad cultum Eccleſiæ, vel in vſum Fidelium; vel inquantum in reuerentiam Dei fiunt. 4. *ſent. vbi ſup. art. 3. ad 6. & q. 2. ad 1.*

QVÆSTIO XXXVII.

De Poteſtate clauium.

Quot ſunt claues in Eccleſia?

DVæ ſunt claues in Eccleſia, quæ ſunt poteſtates iudiciariæ remittendi, & retinendi peccata, & pertinent ad poteſtatem iuriſdictionis. Vna quidem eſt poteſtas, ſiue aucto-

auctoritas cognoſcendi cauſam, hoc eſt diſcernendi inter dignos, & indignos abſolutione, quæ dicitur clauis ſcientiæ. Alia verò eſt poteſtas, ſiue auctoritas ferendi ſententiam, hoc eſt ligandi, & ſoluendi. Dicitur autem poteſtas ligandi dupliciter, vel ad pœnam in communi, & ſic ligare eſt non ſoluere, ſed ligatum oſtendere: Vel ad hanc, vel illam pœnam determinatè, & ſic ligare eſt ſatisfactionem imponere. *3. ſent. diſt. 18. q. 1. art. 1. q. 2. & art. 3. quæſt. 2. & 4. cont. gent. cap. 72.*

QVÆSTIO XXXVIII.

De Indulgentijs, quæ pertinent ad poteſtatem ſoluendi in foro exteriori.

1. *Ad quid valent indulgentiæ?*

INdulgentiæ valent ad remiſſionem reſiduæ pœnæ temporalis poſt contritionem, confeſſionem, & abſolutionem, ſiue ipſa pęna ſit iniuncta, ſiue non, & tenet Sot. *4 ſent. diſt. 22. q. 2. art. 1.* & Nauarr. in Comment. de Iubileo, *notab. 2.* niſi dentur expreſſè de iniunctis, quidquid Caiet. dicat tomo 1. *opuſc. tract. 15. cap. 2.* quod indulgentia eſt abſolutio à pœnitentia iniuncta. Hæc autem remiſſio fit virtute meritorum Chriſti, quæ ſunt infinitæ efficaciæ, & etiam Sanctorum, quæ ſunt opera ſatisfactoria, quæ fecerunt, & quæ ſuperabudant; quia Sancti ſatiſfecerunt vltra menſuram debitorum ſuorum, *vt definitum eſt in Clement: Vnigenitus.* Vnde ſi indulgentiæ indiſtinctè dentur, ille, qui eſt vicinus Eccleſiæ, tantam indulgentiam conſequitur, ſicut illi, qui venerunt à mille dietis, quia remiſſio non proportionatur labori, ſed abundantiæ meritorum Eccleſiæ, quæ diſpenſantur, quamuis ille, qui plus laborat, plus de merito acquirat. Non obſtat, quòd opera Sanctorum ſunt pleniſſimè remunerata, ſecundùm Caietan. *vbi ſupra, tract. 8. q. 3.* quia hoc verum eſt, inquantum ſunt meritoria gratię, & gloriæ: non autem inquantum ſunt ſatisfactoria: ſic enim ſuperabundant. Sunt autem ſatisfactoria, non pro iſto determinatè, ſed pro tota Eccleſia generaliter, quia Sancti non fecerunt ea pro iſto, alioquin abſque omni indulgentia remiſſionem conſequeretur, ſicut cum vnus pro alio ſatisfacit, ſed fecerunt communiter pro tota Eccleſia, vt dicit Apoſt. 2. *Cor.* 1. ſe implère ea, quæ deſunt Paſſioni Chriſti in corpore ſuo pro Eccleſia: & ideo applicantur ad iſtum ſecundùm arbitrium eius, qui Eccleſiæ præeſt, ſcilicet Papæ, & ſecundùm quod applicantur ad iſtum, remiſſionem conſequitur. Conſulendum tamen eſt ijs, qui indulgentiam conſequuntur, ne propter hoc ab operibus pęnitentiæ iniunctis abſtineant; quia ex his conſequuntur remedium pręſeruans à culpa futura, quamuis per indulgentiam à debito pœnæ eſſent immunes: Indulgentia enim ſupplet locum ſatisfactionis, in quantū eſt opus pęnale, quia pęna, quam alius ſuſtinuit, imputatur iſti, ac ſi ipſe ſuſtinuiſſet: Sed non ſuccedit in locum ſatisfactionis, vt eſt medicina præ-

præſeruans à peccatis futuris; quia remanent pronitates ad peccandum derelictæ ex priori peccato, ad quas ſanandas acceſſarius eſt labor ſatisfactionis. Sunt etiam præcipuè admonendi illi, ne prætermittant opera pœnitentiæ iniuncta, quia talia opera ſunt magis meritoria reſpectu præmij eſſentialis, ſcilicet vitæ æternæ, quod in infinitum melius eſt, quam remiſſio pœnæ temporalis. 4. *ſent. diſt. 20. art. 3. & ad 4. & q. 1. & ad 1. & 2. & Quodl. 2. art. 16. ad 3.*

Eſt autem aduertendum, quod duplex eſt indulgentia; quædam eſt plenaria, quæ remittit totaliter pœnam debitam peccatis mortalibus, & venialibus remiſſis, & hæc non diſtinguitur ab ea, quæ conceditur in Iubileo, niſi quia in Iubileo conceditur facultas abſoluendi à caſibus reſeruatis, & commutandi multa vota. Alia verò indulgentia eſt limitata, quæ remittit tertiam, vel quartam partem pœnæ debitæ peccatis, vel cum conceditur indulgentia tot dierum, menſium, quarantenarum, & annorum, & tunc remittitur pœna illa, quæ remitteretur, ſi homo illo tempore pœniteret in hac vita, ſecundùm canones, & ſecundùm Dei iuſtitiam, pœnitentia taxata. Per quarantenas autem intelliguntur aliquot dies, quibus homo arctiùs ſecundùm canones pœnitentiam agebat; imponebatur enim Sacerdoti fornicario pœnitentia decem annorum, ſed in tribus menſibus primis arctior erat pœnitentia, vt remotus à quacumque conuerſatione, pane tantùm veſceretur, & aquam biberet, & in diebus feſtiuis vino, & piſciculis, & leguminibus recrearetur, ſacco indutus humi adhæreret, vt habetur diſt. 82. cap. presbyter. Similes pœnæ imponebantur pro alijs peccatis.

2. *Quomodo indulgentiæ valent?*

INdulgentiæ tantùm valent, quantùm pronunciantur, dummodo ex parte dantis ſit auctoritas, ex parte recipientis charitas, ex parte verò cauſæ ſit pietas, quæ comprehendit honorem Dei, & proximi vtilitatem: & ſufficiens ratio indulgentias faciendi; quia per eam ſaluatur intentio eorum, qui opera ſatisfactoria fecerunt; fecerunt enim ea ad honorem Dei, & vtilitatem Eccleſiæ in generali. 4. *ſent. vbi ſup. art. 3. q. 1. & Quodl. 2. art. 16.*

3. *Quare indulgentiæ non valent exiſtentibus in peccato mortali?*

INdulgentiæ non valent exiſtentibus in peccato mortali, quia illæ diſpenſantur ad remiſſionem pœnæ temporalis: nulli autem poteſt remitti pœna, niſi cui iam remiſſa eſt culpa: & ideo in omnibus indulgentijs fit mentio de verè contritis, & confeſſis. 4. *ſent. vbi ſup. art. 5.*

4. *Quomodo pro temporalibus poteſt indulgentia fieri?*

PRo temporalibus ſimpliciter non poteſt fieri indulgentia, quia ſic eſſet ſimonia, ſed pro temporalibus ordinatis ad ſpiritualia, sicut repreſſio inimicorum Ecclesiæ, qui pacem Ecclesiæ perturbant, conſtructio Ecclesiarum, & pontium, & alia ſubſidia temporalia, & sic non eſt ſimonia, quia non datur ſpirituale pro temporali, ſed pro ſpirituali. Po-

Poteſt etiam pro purè ſpirituali fieri indulgentia, & fit quandoque, ſicut quicumq; orat pro Rege Franciæ, habet decem dies de indulgentia à *Papa Innocentio IV. 4. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 2.*

5. *Quomodo dans eleemoſynam indulgentiam conſequitur?*

QVando datur indulgentia, quod qui dat auxilium ad aliquam fabricam erigendam, tertiam partem remiſſionis peccatorum conſequatur, intelligitur quod tale auxilium ſit conueniens ei, qui auxilium dat, & ſecundùm hoc plus, vel minus de indulgentia conſequitur. Vnde aliquis pauper dans vnum denarium conſequitur totam indulgentiam, non autem diues, qui non daret auxilium ſibi conueniens ad opus tàm pium, & fructuoſum; ſicut non diceretur Rex alicui homini auxilium facere, ſi ei obolum daret. Si autem pauper non poteſt facere eleemoſynam, pro qua indulgentia datur, quamuis libenter faceret, indulgentiã non conſequitur, ſed præmium eſſentiale, ſcilicet vitæ æternæ. *4. ſent. vbi ſup. art. 3. q. 1. ad 3. & art. 5. q. 2. & ad 1.*

6. *Quandò aliquis conſequitur indulgentiam, quoties vadit ad Eccleſiam, in qua eſt indulgentia?*

SI indulgentia ad determinatum tempus datur, vt cum dicitur: Quicumque vadit ad talem Eccleſiam vſque ad tale tempus, habeat tantùm de indulgentia, non conſequitur indulgentiam quoties vadit infra tempus indulgentiæ, ſed ſemel tantùm: Sed ſi in aliqua Eccleſia ſit indulgentia perennis, ſicut in Eccleſia B. Petri quadraginta dierum, tunc aliquis quoties vadit, toties indulgentiam conſequitur. *4. ſent. vbi ſup. art. 3. quæſt. 1. ad 4.*

7. *Quare ſolus Papa poteſt indulgentias facere?*

SOlus Papa poteſt indulgentias facere, quia Sancti fecerunt opera ſatisfactoria generaliter pro tota Eccleſia. Et ideo Papa, qui Eccleſiæ præeſt generaliter, poteſt opera illa communicare applicando ad hunc, vel illum: & ſic ipſe ſolus poteſt indulgentias facere; Et quia habet plenitudinem Pontificalis poteſtatis, quaſi Rex in regno, poteſt indulgentias facere ſecundùm quod vult, cauſa tamen extante legitima: Si autem inordinatè per indulgentias pœnas remittit, ita quod homines quaſi pro nihilo ab operibus pœnitentię retrahantur, peccat quidem, nihilominus quis plenam indulgentiam conſequitur, & patet per id, quod dicitur *cap. cũ ex eo, de pænit. & remiſſ.* & tradit *Conc. Trid ſeſſ. 25. de indulg.* quod per indiſcretas, & ſuperfluas indulgentias, claues Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis ſatisfactio eneruatur, quibus verbis ſignificatur, peccare tantùm qui tales indulgentias concedit. Epiſcopi autem, quia aſſumuntur in partem ſolicitudinis, quaſi iudices ſingulis ciuitatibus præpoſiti, poſſunt ex pro-

prio officio indulgentias facere ſecundum determinationem Papæ, & non amplius, ſcilicet vnius anni in dedicatione Eccleſiæ, & quadraginta dierum in alijs quibuſcumque caſibus: & ſi hunc numerum excedunt, ſunt ipſo iure nullæ in eo, quod excedunt; valent tamen vſque ad numerum taxatum. Ita ſtatutum eſt d. *cap. cum ex eo, & cap. indulgentiæ. eod. tit. lib 6. & ibi gloſſ.* Alij autem non Sacerdotes poſſunt indulgẽtias facere, ſi habent iuriſdictionem in foro exteriori, vel commiſſam, ſicut Legati, vel ordinariam, ſicut electi. 4. *ſent. vbi ſup. art. 3. q. 1. ad 1. & art. 4. & q. 1. & 2.*

8. *Quare ille, qui eſt in peccato mortali, poteſt indulgentias facere?*

QVi eſt in peccato mortali poteſt indulgentias facere, quia indulgentiæ pertinent ad iuriſdictionem: homo autem per peccatum mortale non amittit iuriſdictionem: & ideo indulgentiæ æquè valent, ſi fiant à peccatore, ſicut ſi fierent à viro ſanctiſſimo, quia non remittunt pœnam ex vi ſuorum meritorum, ſed ex vi meritorum reconditorum in theſauris Eccleſiæ. 4. *ſent. vbi ſupra art. 4. q. 3.*

9. *Cur Prælatus non poteſt ſibi indulgentias facere?*

PRælatus non poteſt ſibi indulgentias facere, quia indulgentia debet ex aliqua cauſa dari, quæ prouocet ad actum, qui in honorem Dei, & vtilitatem Eccleſiæ vergat, Prælatus autem, cui cura commiſſa eſt propagandi diuinum honorem, & vtilitatem Eccleſiæ procurandi, non habet cauſam, qua ſeipſum ad hoc prouocet: & ideo non poteſt facere indulgentiam ſibi tantùm, ſed poteſt vti indulgentia, quam pro alijs facit, quia alijs ſubeſt cauſa faciendi. 4. *ſent. vbi ſup. art. 5. q. 3.*

QVÆSTIO XXXIX.

De Excommunicatione, quę ad poteſtatem ligandi in foro exteriori pertinet.

1. *Quomodo excommunicatio diuiditur in maiorem, & minorem?*

POteſt aliquis ab Eccleſia ſeparari per excommunicationem dupliciter. Vno modo, inquantum ſeparatur à communione Fidelium, & à ſacramentorum participatione tàm actiua, quàm paſſiua, ita vt nec ſacramenta miniſtrare, nec ea ſuſcipere abſque peccato mortali, & irregularitate poſſit, & hæc dicitur excommunicatio maior. Alio modo, inquantum ſeparatur ſolùm à paſſiua ſacramentorum participatione, & ſic mortaliter peccat ſuſcipiens ſacramentum, non tamen fit irregularis, *cap. ſi celebrat. de cler. excom. miniſtr.* & hęc eſt excommunicatio minor. Communicatio autem Fideliũ eſt duplex; quædam in ſpiritualibus, ſicut mutuæ orationes, & conuentus ad diuina percipienda; quædam in corporalibus legitimis. Hæc autem hoc verſu continentur.

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Os,

Os, ſcilicet loquutio, ſiue per verba, ſiue per litteras. *Orare* ne aliquis cum excommunicatis oret cómuni, ſcilicet oratione, intereſſendo Miſſæ, diuino officio, vel proceſſioni. *Vale*, ne ſalutentur. *Communio*, ne cum ipsis in ſacramétis aliquis communicet. *Menſa negatur*, ne cum eis comedat. 4. *ſent. diſt.* 18. *q.* 2. *art.* 1.

2. *Quomodo poteſt aliquis pro excommunicatis orare?*

NOn poteſt aliquis in perſona Eccleſiæ pro excommunicatis orare, quia ſunt ſeparati à communione Fidelium, pro quibus ſuffragia facit. Sed vt priuata perſona poteſt pro eis orare, vt detur eis ſpiritus pœnitentiæ, vt ab excommunicatione ſoluantur. Fructum tamen non percipiunt, quamdiu in excommunicatione manent. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *ad* 1. *&* 2.

3. *Quando excommunicatio eſt infligenda?*

NOn poteſt aliquis excommunicari, nisi pro peccato mortali, & nisi contumax fuerit poſt monitionem factam, vel non veniendo ad iudicium, vel ante terminationem iudicij sine licentia recedendo, vel determinationi non parendo; tunc enim si obedire contempſerit, contumax reputatur, & excommunicari debet à iudice, iàm non habente quid contra ipſum amplius faciat, quia excommunicatio eſt grauiſſima pœnarum. 4. *ſent. vbi ſupra art.* 1. *q.* 2. *& declarat Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *cap.* 3. *de refor.*

4. *Quando excommunicatio iniuſta eſt valida?*

SI excommunicatio eſt iniuſta ex parte excommunicantis, tunc vel eſt iniuſta, quia ex odio, vel ira excommunicat, & sic excommunicatio habet effectum ſuum, quamuis ille, qui excommunicat, peccet; vel eſt iniuſta, quia excommunicans eſt publice ſuſpenſus, vel excommunicatus; vel excommunicauit eos, qui ſuæ iuriſdictionis non ſunt, vel aliquo priuilegio ſunt exempti: & sic excommunicatio eſt nulla, *cap. audiuimus.* 24. *q.* 1. *& cap. quanto de priuileg. & cap. à nobis, de ſent. excom.* Si autem excommunicatio eſt iniuſta ex parte excommunicationis, vel quia cauſa excommunicationis eſt indebita, vel quia fertur excommunicationis ſententia iuris ordine prætermiſſo: tunc, si talis iniuſtitia facit ſententiam nullam, excommunicatio non eſt valida, sicut si excommunicatio non fit propter peccatum mortale, ſed de re bona, vel de re mala, ſed leui, *cap. venerabilibus. de ſent. excommunicationis in* 6. §. *poteſt*, vel si fit excommunicatio ab homine, & non præcedit monitio: Si autem ſententiam non annullet excommunicatio, habet effectum ſuum, & debet excommunicatus humiliter obedire, & erit ei ad meritum, vel debet abſolutioné petere ab excommunicante, vel ad Superiorem recurrere. Si autem contemneret, eo ipſo mortaliter peccaret, 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *q.* 3.

5. Qui

5. *Qui poſſunt excommunicare?*

SOli Epiſcopi, & maiores Prælati poſſunt propria auctoritate excommunicare, quia excommunicatio eſt actus iuriſdictionis in foro exteriori. Soli autem Epiſcopi, & maiores Prælati habent talem iuriſdictionem ex officio. Præsbyteri vero parochiales non poſſunt excommunicare, niſi ex commiſſione eis facta. Non ſacerdotes etiam, dummodo Eccleſiaſticam iuriſdictionem habeant in foro contentioſo, poſſunt excommunicare. *4. ſent. vbi ſup. art.* 2. *& q.* 1.

6. *Cur non poteſt aliquis ſeipſum, vel ſuperiorem, vel æqualem excommunicare?*

NVllus poteſt ſeipſum, vel ſuperiorem, vel æqualem excommunicare, quia excommunicatio eſt actus iuriſdictionis: nullus autem iuriſdictionem habet in ſeipſum, vel in ſuperiorem, vel æqualem, quia per iuriſdictionem aliquis conſtituitur in gradu ſuperioritatis reſpectu eius, in quem habet iuriſdictionem. *4. ſent. vbi ſup. ar.* 3.

7. *Quare excommunicatus, vel ſuſpenſus non poteſt excommunicare?*

EXcommunicatus non poteſt excommunicare, quia quamuis iuriſdictionem non amittat, tamen vſu iuriſdictionis priuatur. Et eadem ratio eſt de ſuſpenſo à iuriſdictione; non autem ſi ſit ſuſpenſus ab Ordine tantùm, quia tunc non poteſt ea, quæ ſunt Ordinis. *4 ſent. vbi ſupra art.* 2. *q.* 2.

8. *Quare communitas non poteſt excommunicari?*

COmmunitas non poteſt excommunicari, quia non debet aliquis excommunicari, niſi pro peccato mortali. Peccatum autem in actu conſiſtit, qui non eſt communitatis, ſed ſingularium. Et licet interdum actus ſit totius multitudinis, non tamen probabile eſt, quod aliqua communitas ita tota ad malum conſentiat, quin aliqui ſint diſſentientes. *4. ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 1.

9. *Quare excommunicatus traditur Satanæ?*

EXcommunicatus traditur Satanę, vt patet 1. Cor. 5. quia ſeparatur ab Eccleſia. Extra Eccleſiam autem diabolus eſt, ſicut Chriſtus in Eccleſia. *ita habetur* 11. *q.* 3. *omnis.* Vnde in primitiua Eccleſia, quando oportebat per ſigna homines inuitare, ſicut Spiritus Sancti donum viſibili ſigno manifeſtabatur, ita excommunicatio corporali vexatione à diabolo innoteſcebat. Nec eſt inconueniens, ſi ille, qui non eſt deſperatus, hoſti tradatur, quia non traditur ei quaſi damnandus, ſed quaſi corrigendus, cum in poteſtate Eccleſię ſit ex eius manu ipſum eripere, cum voluerit. 4 *ſent. vbi ſupra, art.* 1. *q.* 1. *ad* 3.

10. *Quomodo communicans excommunicato excommunicationem incurrit?*

Communicans excommunicato maiori excommunicatione in ſpiritualibus, vel corporalibus actibus, vt dictum eſt, incurrit minorem excommunicationem, niſi communicet in crimine, præbendo ei conſilium, & auxilium, & fauorem. *cap. nuper. & cap. concubinæ. de ſent. excom.* quando ſcilicet communicans ſcit, quod excommunicatus eſt ob tale crimen, vel ſcienter communicet cum excommunicato à Papa in diuinis. *cap. ſignificauit eod. tit.* vel ſententia extendatur ad participantes, in quibus caſibus incurrit maiorem excommunicationem: & intelligendum eſt de excommunicato denuntiato nominatum; vel ſi manus injicitur in clericum adeo notoriè, quod factum non poſſit aliqua tergiuerſatione celari, iuxta decretum. *Conc. Conſtant.* relatum à *S. Antonino, 3. par. tit. 25. cap. 2.* Excipiuntur tamen quinque caſus in quibus licitum eſt communicare excommunicato, qui hoc verſu continentur. *Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe. Vtile* refertur ad verba ſalutis; quia de his quæ pertinent ad ſalutem, licitè aliquis cum excommunicato loqui poteſt, & etiam alia verba interſerere, vt facilius ſalutis verba ex familiaritate recipiantur. *de ſen. excom. cum ex voluntate. Lex* refertur ad matrimonium: & ſic vxor licitè poteſt communicare viro excommunicato: non tamen in diuinis. *Humile* ad ſubiectionem, cuiuſmodi ſunt filius, ſeruus, ruſticus, & ſeruiens, qui poſſunt communicare ſuperioribus excommunicatis in ijs, in quibus eis ſubduntur; quod intelligitur de illis, quia ante excommunicationem ſe eis ſubdiderunt. *cap. inter alia. eod. tit.* & è conuerſo ſuperiores licitè poſſunt ſubditis excommunicatis communicare in his, in quibus eis ſunt obligati. *Res ignorata,* quando excommunicatio ignoratur. *Neceſſe,* ſi aliquis videat excommunicatum in neceſſitate, quia tunc tenetur ei ſubuenire. *4. ſent. vbi ſup. art. 4. & q. 1. & 2.*

11. *Quando communicans excommunicato peccat mortaliter?*

Communicans excommunicato directè in his, quæ ſunt fidelium, puta in diuinis, peccat mortaliter, ſicut ſi aliquis oret communi oratione, non autem priuata cum excommunicato. Indirectè verò communicans excommunicato in his, quæ ſunt hominis, ſicut in verbo, in cibo, & alijs, quæ ſunt ſimpliciter humanæ conuerſationis, non peccat mortaliter, ſed venialiter, niſi hoc faciat ex contemptu Eccleſiæ. *cap ſi celebrat. de cler. excom.* quia per excommunicationem aliquis ſeparatur à communione Fidelium, non autem hominum. *4. ſent. vbi ſup. art. 1. & ad 1. & art. 4. q. 2. & Quodl. 11. art. 9.*

12. *Quis poteſt ab excommunicatione abſoluere?*

Qvilibet ſacerdos poteſt abſoluere à minori excommunicatione,

ne, qui poteſt abſoluere à peccato participationis, quod vt dictum eſt, non ſolum eſt peccatum veniale, ſed etiam mortale. Hic autem eſt proprius ſacerdos, habens poteſtatem iuriſdictionis, & patet *cap. nuper, de ſent. excomm.* A maiori autem excommunicatione, ſi ſit lata à iudice, non poteſt abſoluere niſi ille, qui tulit, vel eius ſuperior, vel ſucceſſor. 11. *quæſt. 3. ſi Epiſcopus.* Si verò ſit lata à iure, poteſt abſoluere Epiſcopus, vel etiam ſacerdos habens auctoritatem, niſi abſolutio ſit reſeruata Papæ. *Ex conceſſione tamen Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 6. Epiſc. & eorũ Vicarij ad id ſpecialiter deputati, poſſunt in foro conſcientiæ abſoluere ab omni excommunicatione, & alijs cenſuris Papæ reſeruatis, etiam poſt Concilium, quando crimen eſt occultum, dummodo non ſint reſeruata in bulla Cœnæ, per quam facultas reuocatur etiam per Conc. generale conceſſa; & in ipſa reſeruatione non ſit appoſita clauſula: non obſtantibus quibuſcumque, vt decidit Rota.* Abſolutio autem ab excommunicatione tum maiori, tum minori, præcedere debet abſolutionem à peccatis, quia excommunicatus non eſt capax ſacramentorum. 4. *ſent. vbi ſup. art. 5. & ad* 2.

13. *In quibus caſibus percutiens clericum excommunicationem non incurrit, vel abſolutio non eſt reſeruata Papæ?*

SEptem ſunt caſus, in quibus percutiens clericum excommunicationem non incurrit. Primus, ſi cauſa diſciplinæ, vel correctionis ſuperior, vel magiſter, vel Prælatus leuiter percuſſerit. *cap. cum voluntate. §. ſi quinero de ſent. excom.* Secundus, ſi iocoſa leuitate. *cap. ſuper eo.* Tertius, ſi inuenerit eum turpiter agentem cum vxore, vel matre, vel ſorore, vel filia *cap. ſi verò.* 1. Quartus ſi vim vi repellat. *d. cap. ſi verò.* Quintus, ſi ignoret eum eſſe clericum, *cap. ſi verò* 2. Sextus, ſi inueniat eum in apoſtaſia poſt trinam monitionem. *cap. contingit.* Septimus, ſi transfert ſe clericus ad actum penitus contrarium; vt fiat miles, à ſuo Prelato tertiò commonitus. *cap. in audientia.* Sunt autem nouem caſus, in quibus abſolutio à tali excommunicatione non eſt reſeruata Papæ. Primus eſt, ſi ſit leuis, vel mediocris percuſſio. *cap. peruenit. eodem titulo.* Non autem ſi ſit enormis, vt poteſt ad mutilationem membri, vel ſanguinis effuſionem proceſſum eſt; tunc enim abſolutio eſt reſeruata Papæ. *cap. cum illorum.* Per mutilationem membri ſecundùm *Silu. verbo abſolutio.* 4. *q.* 2. non ſolum intelligitur membri truncatio, ſed etiam vulnus, ex quo remanet inhabilitatio membri. Verùm effuſionis copiam, & abundantiam ſignificat 61. *q.* 1. *reuertimini. & gloſ. d. cap. cum illorum*; non tamen è naribus, vnde facilè ſanguis egreditur, ſed aliundè, *vt Sylu. notat loco citato*, Secundus eſt, ſi percutiens ſit impuber. *cap. ſuper eo.* Tertius, ſi ſit mulier *cap. mulieres.* Quartus ſi ſit ſenex. *cap. ea noſcitur.* Quintus, ſi ſit oſtiarius alicuius potentis, & non ex odio, vel propoſito percuſſit. *cap. ſi vero* Sextus ſi

ſit

ſit ſeruus, & dominus ſine ſua culpa graue damnum propter hoc incurrat. *cap. relatum*. Septimus, ſi regularis percuſſit regularem, niſi in Abbatem, & ſimiliter in Epiſcopum, aut clericum ſæcularem manus iniecerit, tunc enim non poteſt abſolui niſi à Papa, vt ſcandalum euitetur. *d. cap. cum illorum*. Octauus, ſi ſit in articulo mortis, vel valetudinarius. *d. cap. ea noſcitur. & cap. quod de his*. Nonus, ſi habet inimicitias capitales. *& cap. de cætero*. In his tamen abſoluendus eſt ab Epiſcopo, præſtita iuratoria cautione, quod ceſſante impedimento ſe præſentabit Apoſtolicæ Sedi, non vt iterum ab excommunicatione abſoluatur, ſed vt illius mandato pareat, prout iuſtitia ſuadebit. Quod ſi parere noluerit, ne cenſuræ illudat Eccleſiaſticæ, ipſo iure in eamdem recidit excommunicationis ſententiam. *cap. eos, qui. eod. tit lib. 6. 4. ſent. vbi ſup. art. 5. & diſt. 20. art. 1. q. 1. ad 2.*

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

QVÆSTIO XL.

De Ipſa Extrema vnctione.

1. *Quomodo Extrema vnctio eſt ſacramentum?*

Extrema vnctio eſt ſacramentum, quia effectus intentus in adminiſtratione ſacramentorum eſt curatio morbi peccati, ſecundùm illud Iſa. 28. *Hic eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum*. Ad hunc autẽ effectum pertingit Extrema vnctio, *vt patet ex verbis Iacobi 5. 4. ſent. diſt. 23. quaſt. 1. art. 1.*

2. *Quare hoc ſacramentum fuit à Chriſto inſtitutum?*

Hoc ſacramentum fuit à Chriſto inſtitutum, quia ſacramenta ex inſtitutione efficaciam habent, quæ eis diuinitus ineſt. Fuit autem apud *Marcum* 6. inſinuatum, vbi dicitur, quod Apoſt. *vngebant oleo multos ægrotos, & ſanabant*. Per Iacobum autem fuit promulgatum: *Infirmatur (inquit) quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini 4. ſent. vbi ſupra, art. 1. q. 2. & ad 1. & 2. & tradit. Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 1. & can. 1. de ſacr. Extr. vnct.*

3. *Quæ eſt conueniens materia huius Sacramenti?*

Oleum oliuæ ab Epiſcopo benedictum, eſt conueniens materia huius ſacramenti, vt patet Iacobi 5. vbi materia huius ſacramenti determinatur oleum, quod propriè dicitur oliuæ liquor, quia alij liquores ex ſimilitudine ad ipſum olei nomen accipiunt; & ratio eſt, quia hoc ſacramentum eſt quædam ſpiritualis curatio, quæ ſignificatur per olei inunctionem, ſecundùm illud Iſai. 1. *Plaga tumens non eſt curata medicamine, neque fota oleo*. Requiritur etiam, quod oleum oliuæ ſit ab Epiſcopo benedictum, quia non fuit

à Chri-

à Chriſto benedictum, qui non eſt vſus corporali vnctione in ſacramento conſtituendo. *3. par. q. 72. art. 3. & 4. ſent. vbi ſup. art. 3 & qu. 1. & tradit Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 1.*

4. *Quæ eſt conueniens forma huius ſacramenti?*

CONueniens forma huius ſacramenti eſt oratio deprecatiua: *Per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam pijſſimam miſericordiã, parcat tibi Deus, quicquid deliquiſti*, &c. *vt patet per verba Iacobi*, & ex vſu Romanæ Eccleſiæ, quæ ſolùm verbis deprecatiuis vtitur in collatione huius ſacramenti, *& ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 1.* & ratio eſt. Primò quidem, quia ſuſcipiens hoc ſacramentum eſt viribus proprijs deſtitutus, vnde indiget orationibus ſubleuari. Secundò, quia hoc ſacramentum datur exeuntibus, qui deſinunt eſſe ſub foro Eccleſiæ, & in ſolius Dei manu requieſcunt, & ideo ei per orationem committuntur. Tertiò quia ſanatio corporalis, quæ eſt effectus huius ſacramenti, ſignificans ſpiritualem ſanationem, non ſtatim ſequitur ex vnctione, ſicut in alijs ſacramentis ex corporali operatione Miniſtri ſtatim ſequitur effectus ſacramenti; ex corporali enim ablutione in baptiſmo ſtatim ſequitur ſpiritualis ablutio, quam ſignificat, & ſic de alijs: & ideo corporalis ſanatio ſub oratione deprecatiua à Deo poſcitur. *4. ſent. vbi ſup. art. 4. qu. 1. & opuſc. 22. cap. 1.*

5. *Quomodo per hoc ſacramentum confertur gratia?*

PEr hoc ſacramentum confertur gratia, quia per hoc ſacramentum dimittuntur peccata, ſecundùm illud Iacobi: *Si in peccatis ſit, dimittentur ei:* Peccatum autem non dimittitur niſi per gratiam. Confertur autem gratia in vltima vnctione. *4. ſent. vbi ſup. q. 1. art. 2 ad 2. & q. 2. art. 1. q. 1. & ad 1. & 4. cont. gent. cap. 73.*

6. *Quomodo hoc ſacramentum remittit reliquias peccatorum?*

HOc ſacramẽtum remouet principaliter reliquias peccatorum actualium, quæ non dicuntur habitus, vel diſpoſitiones ad peccandum ex præcedentibus peccatis relictæ, ſed ſunt quædam ſpiritualis debilitas in ipſa mente exiſtens, quæ propriè dicitur pronitas ad malum, & difficultas ad bonum. Hæc autem remouetur per hoc ſacramentum, inquantum mens roboratur, vt non poſſit ita ad malum inclinari, & à bono retardari; & ratio eſt, quia hoc ſacramentum eſt quædam ſpiritualis ſanatio, ſiue curatio, ſicut baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio, & pœnitentia eſt quædam ſpiritualis ſuſcitatio, & ideo non datur contra defectus, quibus tollitur ſpiritualis vita, ſcilicet contra peccatum mortale, & originale, ſed contra illos defectus, quibus homo ſpiritualiter infirmatur, vt non habeat perfectum vigorem ad actus vi-

tæ

tiæ gratiæ, vel gloriæ. Secundariò autem hoc ſacramentum remittit peccatum mortale, & veniale quantùm ad culpam, ſi ipſum inuenit, niſi ponatur obex ex parte recipientis, quia hoc ſacramentum dat robur ſpirituale, quod cauſatur ex gratia, quæ peccatum non compatitur. *Et ideo Iacobus* de remiſſione peccatorũ conditionaliter loquitur: *Si in peccatis ſit, dimittentur ei*, quoad culpã, non enim ſemper remittit peccatum, quia non ſemper inuenit, ſed ſemper remittit quoad debilitatem prædictam. *4. ſent. vbi ſup. art. 2. & ad 2. & q. 3. ad 1. & 4. cont. gent. cap. 73. & docet Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 2.*

Vnde non poteſt ſtare opinio Nauarr. cap. 22. num. 13. principalem effectum huius ſacramenti eſſe remiſſionem venialium peccatorum, quæ etiam reprobatur ab Auctore.

7. *Quando hoc ſacramentum efficit ſanitatem corporalem?*

HOc ſacramentum non ſemper facit corporalem ſanationem, ſed quando eſt expediens ad ſpiritualem, niſi ſit impedimentum ex parte recipientis, quia facit corporalem ſanationem ex virtute diuina, quæ non inducit ſecundarium effectum, niſi ſecundùm quod expedit ad principalem. Alleuiat tamen animam infirmi, vt dicit Iacobus, magnam in eo diuinæ miſericordiæ fiduciam excitando, quia infirmus ſubleuatus, morbi incommoda leuiùs tolerat. *4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. & 4. cont. gent. cap. 73. & declarat Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 2.*

QVÆSTIO XLI.

De Adminiſtratione huius ſacramenti.

1. *Quare ſolus Sacerdos eſt Miniſter huius Sacramenti?*

LAicus, vel Diaconus non poteſt hoc ſacramentum conferre, quia laico nullum ſacramentum ex officio adminiſtrare competit, ſed ſolùm in caſu neceſſitatis diuina diſpenſatione baptizare poteſt, ne vlli regenerationis ſpiritualis facultas deſit. Neque Diacono id competit ex officio; quia Diaconus habet vim purgandi, quod fit per exorciſmos, & catechiſmos, non autem illuminandi, quod fit per infuſionem gratiæ; & ideo nullum ſacramentum, in quo gratia confertur, poteſt ex officio adminiſtrare. Solus autem Sacerdos poteſt ex officio hoc ſacramẽtum conferre, vt dicitur *Iacob. 5.* quia ordo ſacerdotum eſt illuminatiuus, & quia hoc ſacramentum perfectæ curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiæ, competit ei, quod multi ſacerdotes interſint, & quod oratio totius Eccleſiæ ad effectũ huius ſacramenti coadiuuet. *Vnde dicit Iacobus: Inducat Præsbyteros Eccleſiæ, & oratio fidei ſanabit infirmum. 4. ſent. diſt. 23. qu. 2. art. 1. & q. 1. & ad 1. & qu. 2. & 4. cont. gent. cap. 73.*

2. *Quare hoc ſacramentum non debet ſanis conferri?*

HOc ſacramentum non debet dari ſanis, quia exhibetur ſub ſpe-

ſpecie corporalis medicinæ, quæ non competit niſi corporaliter infirmatis. *4. ſent. vbi ſup. art. 2.*

3. Quibus infirmis debet conferri hoc ſacramentum?

DEbet hoc ſacramentum conferri infirmis, qui ſecundùm humanam æſtimationem ſunt in periculo mortis, *& declarat Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3.* quia hoc ſacramentum eſt vltimum, & quodammodo confirmatiuum totius ſpiritualis curationis, quaſi diſponens ad gloriam, vnde & extrema vnctio nuncupatur. Non debet tamen dari his, qui damnantur ad mortem, quia non eſt exhibendũ, niſi corporaliter infirmatis. *4. ſent. vbi ſup. q. 1. & art. 4. ad 2. & 4. con. gent. cap. 73.*

4. In quibus partibus corporis debet fieri vnctio huius ſacramenti?

EXtrema vnctio debet fieri in illis partibus, in quibus eſt radix ſpiritualis infirmitatis, ſcilicet peccati. Radix autem peccati eſt triplex. Prima quidem eſt vis cognoſcitiua, quę eſt dirigens, & ideo vnguntur partes quinque ſenſuum, ſcilicet oculi propter viſum, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, & manus propter tactum. Alia radix peccati eſt vis appetitiua, quæ eſt imperans, & propter hanc vnguntur à quibuſdam renes. Tertia eſt vis motiua, quæ eſt exequens, & ideo vnguntur pedes, qui ſunt principaliùs eius inſtrumentum. Mutilati autem inungi debent quantò propinquiùs eſſe poteſt ad partes illas, in quibus vnctio fieri debuerat, quia quamuis non habeant membra, habent tamen potentias animæ, quæ illis membris debentur, & sic ſaltem interiùs peccare poſſunt per ea, quę ad partes illas pertinent. Si autem Sacerdos ante finem vnctionis deficiat, non debet alius Sacerdos à capite incipere, ſed poteſt vlteriùs procedere. Nec miniſtrorum pluralitas tollit vnitatem ſacramenti, quia inſtrumentaliter tantùm operantur: mutatio enim malleorum non tollit vnitatem operationis fabri, si tamen vnuſquiſque eſſentialiter requiſita adhibeat, materiam ſcilicet, & formam cum intentione. *4. ſent. vbi ſup. q. 1. art. 1. q. 1. ad 3. & qu. 2. art. 3. qu. 1. & 2, & 4. cont. gent. cap. 73.*

5. Cur hoc ſacramentum poteſt iterari?

HOc ſacramentum poteſt iterari, quia huius ſacramenti inunctio ordinatur ad ſanandum: medicina autem ſanatiua toties iterari debet, quoties infirmitas iteratur. Hoc autem contingit, vel quando eſt alia infirmitas, ſicut cum homo peruenit ad huiuſmodi ſtatum, quod ſecundùm humanam æſtimationem eſt in periculo mortis, & poſtea infirmitate curata ad ſimilem ſtatum per aliam infirmitatem perducitur; vel quando eſt alius infirmitatis ſtatus, ſicut cum aliquis per diuturnam infirmitatem, vt ethicam, & hydropiſim perducitur ad periculum mortis, & poſtea illud periculum euadit, eadem infirmitate durante, & iterum ad

ad ſimilem ſtatum per illam infirmitatem deuenit: nàm hoc ſacramentum non ſolùm reſpicit infirmitatē, ſed etiam infirmitatis ſtatum. 4. *ſent. vbi ſup. art. 4. & q. vnica; & 4. con. gent. cap. 73. & docet Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 3.*

DE SACRAMENTO ORDINIS.

QVÆSTIO XLII.

De Ordine in communi.

1. *Quomodo Ordo eſt ſacramentum?*

ORdo eſt ſacramentum, quia ſacramentum eſt signum ſenſibile ſanctificationis homini exhibitę. In ſuſceptione autem Ordinis confertur homini ſpiritualis poteſtas ad ſacramentorum diſpenſationem per viſibilia signa, & niſi obex ponatur, confertur gratia ad dignè diſpenſandum. Vnde differt ab ordine, qui eſt in Angelis, qui non eſt ſacramentum, quia communicatio diuinorum, ad quam datur ſpiritualis poteſt, non fit Angelis per aliqua ſenſibilia signa, sicut in hominibus contingit. Et propter hoc definitur Ordo signaculum quoddam Eccleſiæ, hoc eſt, exteriùs signum, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato. 4 *ſent. diſt. 24. q. 1. art. 1. q. 1. & 2. & ad 2.*

2. *Quomodo hoc ſacramentum fuit à Chriſto inſtitutum?*

SAcerdotalis Ordo fuit à Chriſto inſtitutus ante Paſſionem in cęna, quando Apoſtolis dedit poteſtatem conſecrandi Corpus, & Sanguinem ſuum, dum dixit eis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Ordo autem Diaconatus habetur ex traditione Apoſtolorum, qui à Domino acceperunt; de hoc enim fit mentio 1. *Tim. 3. & Phil. 1.* Sub Ordine verò Diaconatus omnes inferiores Ordines continebantur: nàm in primitiua Eccleſia propter paucitatem Miniſtrorum omnia inferiora miniſteria Diaconis committebantur, vt patet ex Dion. *cap. 3. Eccl. Hierar.* Et ideo omnes Ordines implicitè côtinebantur in vna Diaconi poteſtate, ſed poſtea ampliatus eſt diuinus cultus, & Eccleſia quod implicitè habebat in vno Ordine, explicitè tradidit in diuerſis, *& docet Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 1. & 2. 4. ſent. vbi ſup. q. 2. art. 1. q. 1. ad 2. & art. 3. ad 2.*

3. *Quæ eſt conueniens forma huius ſacramenti?*

FOrma conueniens huius ſacramenti eſt talis: *Accipe poteſtatem faciendi hoc, vel illud*, quia hoc ſacramentum principaliter conſiſtit in poteſtate tradita: traditio autem poteſtatis exprimitur per imperatiuum modum: vſus verò poteſtatis per actum imperatum. 4. *ſent. vbi ſup. q. 1. art. 1. q. & opuſc. 22. cap. 1.*

4. *Quæ eſt conueniens materia huius ſacramenti?*

COnueniens materia huius ſacramenti eſt res illa extrinſeca, per cuius traditionem traditur in hoc ſacramento ſpiritualis poteſtas, quia

ſpiritualis poteſtas in hoc ſacramento non procedit ex aliqua operatione eius, qui ſuſcipit ſacramentum, ſicut in pœnitentia, ſed omnino ab extrinſeco deriuatur, ſcilicet à Miniſtro ſimilem poteſtatem habente, ſicut poteſtas imperfecta à perfecta. *4. ſent. vbi ſup. q. 4. & opuſc. 5.*

5. *Quare non ſolùm porrectio materiæ, ſed etiam tactus eſt de eſſentia huius ſacramenti?*

POrrectio materiæ eſt de eſſentia huius ſacramenti, quia materia huius ſacramenti adhibetur tantùm ad determinandum poteſtatem, quæ particulariter traditur à Miniſtro eam completè habente. Illa autem determinatio ſignificatur per porrectionem materiæ. Contactus etiam materiœ eſt de eſſentia huius ſacramenti, *de ſacr. non reit. cap. præsbyter*, quia importatur per ipſam porrectionem, & expreſſionem verborum cùm dicitur: *Accipe hoc, vel illud. 4. ſent. vbi ſup. q. 4. ad 3. & ead. diſt. ad Hann. art. 1.*

6. *Quare in quolibet Ordine confertur gratia?*

IN quolibet Ordine conferetur gratia, quia in quolibet Ordine cõfertur poteſtas ſpiritualis ad ſacramentorum diſpenſationem, & ideo confertur gratia ad dignè diſpenſandum, quia Dei perfecta ſunt opera, *vt habetur Deut. 32. 4 ſent. vbi ſup. art. 2. & ad Hanni. art. 3. ad 3.*

7. *Quare in quolibet Ordine imprimitur character?*

NOn ſolùm in ſacris Ordinibus; ſed etiam in minoribus imprimitur character, quia in quolibet confertur ſpiritualis poteſtas ad ſacramentorum diſpenſationem, quæ nihil aliud eſt, quàm character, cuius ſignum eſt, quod quilibet Ordo perpetuò manet, & numquam iteratur. *4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. & ad Hanni. art 3.*

Ex quibus manifeſtè colligitur, quidquid dicat Sot. ead. diſt. q. 1. art. 4. & Nauar. cap. 22. num. 17. quod non ſolùm Ordines ſacri, ſed etiam minores ſunt ſacramenta, quia in quolibet Ordine confertur gratia, & imprimitur character, quod pertinet ad rationem ſacramenti.

8. *Quomodo character Ordinis præſupponit characterem baptiſmalem, & Confirmationis?*

CHaracter Ordinis præſupponit baptiſmalem characterem de neceſſitate ſacramenti, *cap. ſi quis, & cap. veniens, de prasb. non bapt.* quia per characterem baptiſmalem homo eſt capax aliorum ſacramentorum. Vnde qui characterem baptiſmalem non habet, nullum alterum ſacramentum ſuſcipere poteſt: Characterem verò Confirmationis præſupponit de congruitate, quia ad ſuſceptionem Ordinis requiritur omnis perfectio, per quam aliquis reddatur idoneus ad executionem Ordinis, *4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 2. & 3.*

9. Quo-

9. Quomodo character vnius Ordinis præſupponitur characterem alterius?

CHaracter vnius Ordinis non præſupponit characterem alterius de neceſſitate ſacramenti; quia inferior Ordo virtute continetur in ſuperiori, ſicut Ducatus in regno. Et ideo in primitiua Eccleſia aliqui ordinabantur in præsbyteros, qui priùs inferiores Ordines non ſuſceperant. De neceſſitate tamen præcepti, character vnius Ordinis præſupponit characterem alterius. Vnde qui ordinantur per ſaltum, ſecundùm canones non reordinantur, ſed Ordo omiſſus eis confertur. *vni, de cler. per ſal. prom. 4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 4.*

QVÆSTIO XLIII.

De Diſtinctione Ordinum.

1. Quot ſunt Ordines?

ORdines ſunt ſeptem, quia poteſtas Ordinis ordinatur ad ſacramentum Euchariſtiæ, in quo continetur Corpus Chriſti verum. Et primò quidem ordinatur ad Corpus Chriſti verum ſecundùm ſe, & ſic vel ordinatur ad conſecrationem Corporis Chriſti veri, vt Ordo Sacerdotum, & ideo cum ordinantur, accipiunt calicem cum vino, & patenam cum pane: Vel ordinatur ad materiæ oblationem ex parte Sacerdotis, vt Ordo Diaconorum, quia principalis actus Diaconi eſt materiam conſecrandam offerre Sacerdoti: Vel ordinatur ad materiæ oblationē ex parte populi, vt Ordo Subdiaconorum, ad quos pertinet accipere à populo materiam conſecrandam, & Diacono offerre: oblationes enim à populo oblatæ per Sacerdotem Deo offeruntur. Vnde cum ordinantur accipiunt calicem vacuum, & vrceolum cum vino, & aqua: Vel ordinatur ad materiæ præparationē, vt Ordo Acolythorū, ad quos principaliter ſpectat præparare vrceolum cum aqua, & vino. Et propter hoc cum ordināstory accipiunt vrceolum vacuum. Secundò poteſtas Ordinis ordinatur ad Corpus Chriſti verum, propter Corporis Chriſti myſtici præparationem, vt ſcilicet Fideles præparentur ad ſuſceptionem Euchariſtiæ per miniſterium mundationis, quia qui mundi ſunt, iam ſunt ad ſacramenta recipienda idonei: & sic, vel ordinatur ad excluſionem immundorum, ſcilicet Infidelium, vel excommunicatorum ab inſpectione ſacrorum, & hoc pertinet ad Oſtiarios; vel ad inſtructionem immundorum de iis, quæ ſunt Fidei, ſcilicet Catechumenorum, vt Ordo Lectorum, quibus vetus teſtamentum legendum committitur: vel ad emundationem immundorum, qui à dæmonibus vexantur, ſcilicet energumentorum, & ad hoc habet miniſterium Ordo Exorciſtarum. Tres autem primi dicuntur Ordines ſacri, quia habent aliquem actum circa rem conſecratam; Sacerdos enim habet actum circa Corpus Chriſti, & Sanguinem conſecratum; Diaconus verò, & Subdiaconus habent actum cir-

circa vaſa conſecrata. De his Ordinibus legenda eſt Epiſtola Iſidori *cap. perlectis. diſt.* 25. 4. *ſent. diſt.* 24. *q.* 2. *art.* 1. *q.* 1. *&* 2. *& art.* 2. *ad* 3. *& art.* 3. *ad* 6 *& art.* 2. *ad Hann. & docet Conc. Trid. ſeſſ.* 23. *can.* 2.

2. *Quando imprimitur character Ordinis?*

CHaracter ſacerdotalis imprimitur ad actum eius principalem, qui eſt conſecrare Corpus, & Sanguinem Chriſti, in porrectione calicis pleni, ſub certa forma verborum: character verò Diaconi non imprimitur ad actum eius principalem, qui eſt offerre Sacerdoti materiam conſecrandam, ſed imprimitur ad actum eius ſecundarium, qui eſt legere Euangelium per dationem libri Euangeliorum. Et in hoc charactere intelligitur alius ad actũ eius principalem. Character autem Subdiaconi imprimitur ad actum eius principalem in porrectione calicis vacui. Similiter character Acolythi imprimitur ad actum eius principalem in datione vrceoli vacui. Similiter characteres oſtiarij, lectoris, & exorciſtæ ad actus eorum principales in porrectione materiæ. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *ad* 3. *& art.* 3. *& ad* 5. *&* 6.

QVÆSTIO XLIV.

De Quibuſdam, quę ſunt Ordinibus annexa.

1. *Quomodo ordinatis competit tonſura, & raſura?*

ILlis, qui diuinis miniſterijs applicantur, competit tonſura in modum coronæ, tùm ratione figuræ, quia corona eſt ſignum regni: illi autem qui diuinis miniſterijs applicantur, adipiſcuntur regiam dignitatem; tùm etiam ratione ſubtractionis capillorum ex parte ſuperiori per raſuram, ne mens eorum temporalibus occupationibus à contemplatione diuinorum retardetur: & ex parte inferiori per tonſuram, ne eorum ſenſus temporalibus afficiantur. 12. *q.* 1. *duo.* 4. *ſent. diſt.* 24. *q.* 3. *art.* 1.

2. *Quomodo corona ſe habet ad Ordinem?*

COrona non eſt Ordo, ſed preãbulum ad Ordinem, quia per coronam aliquis non accipit ſpecialem poteſtatem ad exercendũ ea, quæ ad cultum diuinum pertinent, ſed eſt deputatus ſolùm ad diuinas laudes. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 1. *q.* 1.

3. *Quare ſupra poteſtatem ſacerdotalem eſt poteſtas Epiſcopalis, non autem poteſtas ſecularis?*

SVpra poteſtatem ſacerdotalem eſt poteſtas Epiſcopalis, non quantùm ad actum principalem Sacerdotis ſupra Corpus Chriſti verũ, qui eſt conſecrare verum Corpus Chriſti, quia sic non dependet ab aliqua ſuperiori poteſtate, niſi diuina: ſed quantùm ad actum ſecundarium Sacerdotis ſupra Corpus Chriſti myſticum, qui eſt ſoluere, & ligare, *& docet Concil. Trident. ſeſſ.* 23. *cap.* 4. quia omnis poteſtas, quæ non poteſt reduci in actum, niſi præſup-

poſitis ordinationibus, dependet ab illa poteſtate, quæ illas ordinationes facit. Sacerdos autem non poteſt abſoluere, & ligare, niſi præſuppoſita prælationis iuriſdictione, qua ſibi ſubdantur illi, quos abſoluit. Poteſtas autem ſæcularis non eſt ſupra poteſtatem ſacerdotalem in noua lege, ſed Sacerdotibus ſubijcitur; quia per Sacerdotium in noua lege homines traducuntur ad bona cæleſtia, *& habetur diſt. 10. ſuſcipitis, & de mai. & obed. cap. ſolitæ*. In veteri autem lege Sacerdotes Regibus leguntur ſuiſſe ſubiecti, quia in veteri lege promittebantur bona terrena à Deo religioſo populo exhibenda. Sacerdotes etiam Gentilium Regibus ſubdebantur, quia ſacerdotium Gentilium erat propter temporalia bona conquirenda, quæ ad commune bonum ordinantur, cuius cura Regi incumbit. *4. ſent. vbi ſup. qu. 1. art. 3. q. 1. ad 1. & q. 3. art. 2. & 1. de reg. Princ. opuſc. 20. cap. 14. & 4. cont. gent. cap. 76.*

4. Quomodo poteſtas Epiſcopalis diuiditur in poteſtatem Ordinis, & iuriſdictionis?

DVplex eſt poteſtas Epiſcopalis, vna quidem eſt poteſtas iuriſdictionis, ad quam pertinet ſoluere, & ligare, tàm in foro conſcientiæ, quàm in foro exteriori, ſcilicet excommunicare, ſuſpendere, interdicere, indulgentias facere, cognoſcere de cauſis, inſtituere, beneficia conferre, & omnia alia, quæ Epiſcopus aſſecutus eſt in confirmatione electionis, *de electoion. cap. tranſmiſſam, & ibi gloſſ.* Alia verò eſt poteſtas ordinis Epiſcopalis, & ad hanc pertinet conferre Ordinem, & Confirmationem, benedicere Chriſma, Oleum Sanctum, & Infirmorum, conſecrare virgines, Altare, Eccleſiam, veſtes, vaſa, & ſimilia, *& ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 4.* Hanc poteſtatem benedicendi, et conſecrandi Epiſcopus accipit in ſua conſecratione, *cap. vnico de ſacr. vnct.* Non poteſt autem Epiſcopus hanc poteſtatem quantum ad aliquid cómittere non Epiſcopo, ſicut poteſt committere poteſtatem iuriſdictionis, *vt patet de conſecr. Eccl. cap. aquam*, ſed Papa, qui habet plenitudinem poteſtatis pontificalis, poteſt committere non Epiſcopo ea, quæ ad dignitatem Epiſcopalem pertinent, dummodo non habeant immediatam relationem ad Corpus Chriſti verũ. Et ideo ex eius cómiſſione ſimplex Sacerdos poteſt conferre minores Ordines, confirmare, virgines benedicere, conſecrare vaſa, Altare, Eccleſiam, veſtes; non autem aliquis non Sacerdos; ſed non poteſt ex eius commiſſione maiores Ordines conferre qui habent immediatam relationem ad Corpus Chriſti verum. *2. 2. q. 39. ar. 1. & 3. par. q. 82. ar. 1. ad 4. et 4. ſent. diſt. 7. q. 3. ar. 1. q. 2. et diſt. 13. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 3. et ar. 3. et diſt. 25. q. 1. ar. 1. et ad 3. et Quodl. 11. ar. 7. & opuſc. 18. cap. 24.*

5. Quomodo Epiſcopatus eſt Ordo?

EPiſcopatus non eſt Ordo ſecundùm quod eſt ſacramentum, quia ſic ordo ordinatur ad Euchariſtiæ

ſtiæ ſacramentum, in quo continetur corpus Chriſti verum. Epiſcopus autem non habet poteſtatem ſupra ſacerdotem ad actum ſupra corpus Chriſti verum, ſed ad actum ſupra Chriſti myſticum, vt dictum eſt: & ideo Epiſcopatus eſt Ordo ſecundum quod eſt dignitas. Non obſtat, quod Epiſcopo in ſui promotione datur aliqua poteſtas ſpiritualis reſpectu aliquorum ſacramentorum, ſcilicet Ordinis, & Confirmationis, quia illa poteſtas non habet rationem characteris; non enim eſt poteſtas ad actum ſupra corpus Chriſti verum, quæ character dicitur 4. *ſent. vbi ſup. art. 2. q. 1. & ad 2.*

QVÆSTIO XLV.

De Ordinantibus.

1. *Quare Epiſcopus eſt miniſter huius ſacramenti?*

SOlus Epiſcopus poteſt hoc ſacramentum conferre, quia per hoc ſacramentum homo collocatur in aliquo gradu ſpiritualis poteſtatis. Collocare autem alios in hoc gradu, pertinet ad Epiſcopum, qui eſt princeps in Eccleſia, ſicut diſtribuere officia ſæcularia in ciuitate pertinet ad excellentiorem poteſtatem. Poteſt autem Epiſcopus Ordines ſacros conferre in ſex anni temporibus, ſcilicet in ſabbatis quatuor temporum, & in ſabbato ante Dominicam Paſſionis; & in ſabbato Sancto, *de temp. ord. & 75. diſt. per totam.* Minores autem Ordines poteſt dare in Dominicis, & alijs feſtiuis diebus, *eod. tit. c. de eo.* Non poteſt autem vni conferre vnum de minoribus cum ſubdiaconatu vna die: nec duos ſacros. *cap. litteras & c. dilectus. eodem.* ſed poteſt vna die dare omnes minores. *d. cap. de eo 3. p. q. 65. art. 3. ad 2. & 4. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 1.*

2. *Quomodo heretici, & alij ab Eccleſia præciſi conferunt hoc ſacramentum?*

HÆretici, & alij ab Eccleſia præciſi conferunt hoc ſacramentum, ſed non rem ſacramenti, ſcilicet gratiam, quia peccant recipientes ab eis ſacramentum contra prohibitionem Eccleſiæ. *9. q. 1. ordinationes. 4. ſent. vbi ſup. art. 2.*

QVÆSTIO XLVI.

De Ordinatis.

1. *Quomodo bonitas vitæ requiritur ad Ordinis ſuſceptionem?*

AD ſuſceptionem Ordinis requiritur bonitas vitæ de neceſſitate præcepti 8, *q. 1. ſi ergo* & ſtatuit Conc. Triden. *ſeſſ. 23. cap. 11. 12. 13. & 14.* quia in quolibet Ordine aliquis conſtituitur in aliquo gradu ſuper alios, in rebus diuinis: & ideo, quaſi præſumptuoſus mortaliter peccat, qui cum conſcientia peccati mortalis ad Ordines accedit. Et eadem ratione mortaliter peccat, qui Ordinem exequitur in peccato mortali; ſecus autem, ſi in aliqua neceſſitate Ordinem exequitur. *4. ſent. diſt. 24. q. 1. art. 3. & q. 4. & ad 4.*

2. Quo-

2. *Quomodo ſcientia requiritur ad ſuſceptionem Ordinis?*

Ille, qui ad Ordines promoueri debet, tenetur ſcire ea, quæ ad executionem ſui Ordinis pertinent, & ſtatuit Concil. Trid. *ſeſſ.* 23. *cap.* 13. Vnde qui promouentur ad actum ſupra corpus Chriſti verum, ſcilicet ad conſecrationem corporis Chriſti, ſufficit si tantum de ſcientia habeant, quod ea, quæ ad ſacramentum conficiendum ſpectant, ritè ſeruare poſſint: Qui verò promouentur ad actum ſupra corpus Chriſti myſticum, quibus cura imminet animarum, tenentur habere ſcientiam Fidei, & legis, ita vt poſſint ſubditos de eis inſtruere, & docet Conc. *ead. ſeſſ. cap.* 14. Ad ſuperiores autem ſacerdotes, ſcilicet Epiſcopos pertinet, vt etiam ſubtilitates Fidei, & ea quæ difficultatem in lege facere poſſunt, ſciant. Qui autem ſunt illiterati, repelluntur à ſuſceptione Ordinis *diſt* 51. *qui in aliquo. & diſt.* 55 *pœnitentes*. Vnde conferens primam tonſuram penitus illiterato, à collatione primæ tonſuræ per annum eſt ipſo iure ſuſpenſus. *cap. nullus, de temp. ord. n.* 6. & in *c. cum ſit ars. de ætat. & qualit.* graui vltioni ſubiacere decernuntur Epiſcopi, qui ignaros promouent in ſacerdotes. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 1. *& ad* 1.

3. *Quare Epiſcopus peccat mortaliter promouens indignos?*

Epiſcopus promouens indignos peccat mortaliter. Primò quidem, quia eſt Domino infidelis, eius diuina ſupra menſuram tradens; Vnde ab ipſo Luc. 12. Fidelis diſpenſator deſcribitur *quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis in tempore tritici menſuram*. Secundò, quia poni ſub periculo res ſpirituales ab indigno exhibendas. Tertiò, quia maius peccatum eſt promouere malos ad diuina miniſteria, quàm iam promotos non corrigere: ſed Heli mortaliter peccauit non corrigens filios ſuos de malitia eorum: Vnde retrorſum cadens mortuus eſt, vt dicitur 1. *Reg.* 5 ergo multo magis peccat Epiſcopus, qui indignum promouet; & ideo debet certitudinem habere de qualitate promouendorum, ſaltem ex teſtimonio aliorum; & hoc eſt, quod Apoſt. dicit 1. ad Tim. 5. *Manus citò nemini impoſueris*. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *q.* 3. *& ad* 3.

4. *Quomodo tempus diſcretionis requiritur ad Ordinis ſuſceptionem?*

Ad minores Ordines requiritur diſcretionis tempus de congruitate, propter dignitatem ſacramenti, ſed non de neceſſitate præcepti, neque de neceſſitate ſacramenti. Vnde ſi neceſſitas adſit, & ſpes profectus, poſſunt aliqui ad minores Ordines ante diſcretionis annos promoueri ſine peccato, & ſuſcipient Ordines, ſed ad maiores Ordines requiritur tempus diſcretionis, & de congruitate, & de neceſſitate præcepti propter votum continentiæ. Non tamen requiritur de neceſſitate ſacramenti, & ideo

promoti ad maiores Ordines ante diſcretionis annos, Ordines quidem ſuſcipiunt, ſed peccant, & ab executione Ordinum ſuſpenſi ſunt. *de temp. ord. cap. vel non eſt compos.* Nec ſuperueniente ætate executionem habent, niſi à ſuſpenſione abſoluantur *per extrauag. Pij II.* cum ex ſacrorum. *4. ſent. diſt. 25. qu. 2. art. 1. q. vnica.*

5. Quomodo ſexus femineus impedit Ordinis ſuſceptionem?

SExus femineus impedit Ordinis ſuſceptionem de neceſſitate ſacramenti ex defectu; ita quod, ſi mulieri exhibeantur omnia, quæ in Ordinibus fiunt, Ordinem non ſuſcipit, quia per ſuſceptionem Ordinis aliquis conſtituitur in quadam eminentia gradus, quæ non competit mulieri, quæ habet ſubiectionem ex natura. *4. ſent. vbi ſupra, art. 1.*

6. Quomodo ſeruitus impedit aliquem à ſuſceptione Ordinis?

SEruitus impedit Ordinis ſuſceptionem de neceſſitate præcepti ex defectu. *diſt. 54. per totam, & de ſeru. non ordinand.* quia in ſuſceptione Ordinis homo diuinis ſeruitijs applicatur: Seruus autem non poteſt diuinis ſeruitijs applicari, quia non eſt ſuæ poteſtatis. Non impedit autem de neceſſitate ſacramenti, quia ſeruus non habet ſubiectionem ex natura, ſicut mulier; & ideo ſi promouetur, Ordinem ſuſcipit, *4. ſent. vbi ſupra, art. 2. & ad 4.*

7. Quomodo illegitimè nati impediuntur à ſuſceptione Ordinis?

ILlegitimè nati impediuntur à ſuſceptione Ordinis de neceſſitate præcepti, ex defectu. *diſt. 56. cap. 1. & c. 1. et vlt. de fil. presbyt.* quia in ordinatis requiritur claritas quędam; ipſi enim in quadam dignitate præ alijs conſtituuntur: obſcuratur autem hominis claritas ex vitioſa origine. Vnde illegitimè nati à ſuſceptione Ordinum repelluntur, niſi cum eis diſpenſetur; & tanto eſt difficilior diſpenſatio, quantò eorum origo eſt turpior. *4. ſen. vbi ſup. art. 2. q. 2.*

8. Quomodo bigamia impedit Ordinis ſuſceptionem?

BIgamia impedit Ordinis ſuſceptionem, de neceſſitate præcepti ex defectu. *de bigam. cap. debitum.* quia per ſacramentum Ordinis homo conſtituitur ſacramentorum miniſter, qui nullum defectum in ſacramentis pati debet. Bigamia autem habet defectum matrimonij, quia non plenè ſignificat coniunctionem Chriſti ad Eccleſiam, quæ eſt vnius ad vnam, ſecundùm illud *Cantic. 6. Vna eſt columba*, & ideo ad perfectam ſignificationem ſacramenti requiritur, vt vir ſit tantùm vnius vir, & vxor ſit tantū vnius vxor. Impedit autem non ſolùm, ſi quis habuit duas vxores de iure ſucceſſiuè, vel ſi viduam, vel corruptam

duxit

duxit vxorem, eam cognoſcens: ſed etiam ſi habuit vnam vxorem de iure, & aliam de facto, propter affectum intentionis, cum opere ſubſecuto, *cap. nuper. de bigam.* quia quantùm in ipſo fuit, ſecundùm matrimonium contraxit, quod ſimilitudinem habet ſacramenti. 4. *ſent. diſt.* 27. *q.* 3. *art.* 1. & *q.* 1. & *ad* 1.

9. *Quomodo aliquis propter defectum membrorum impeditur à ſuſceptione Ordinis?*

PAtientes exteriorem defectum in membris impediuntur à ſuſceptione Ordinis, ſi ſit talis defectus, qui notabilem deformitatem inferat, per quam claritas perſonæ obſcuretur, vt abſciſſio naſi; vel periculum in executione facere poſſit, *vt patet diſt.* 55. & *de cor. vitiat;* & *de cler. agrot. per totum:* ex quibus multa exempla colligi poſſunt.

Si autem talis defectus ſuperueniat ordinato, toleratur in Ordinibus, ad quos habilis eſt ſine notabili deformitate: quod non poteſt dici de non ordinato, qui ad nullos Ordines promoueri debet. cap. 2. *de cler. agrot.* & 15. *q.* 1. *cap. vlt. Idem dicendum eſt de dæmoniacis, cap. clerici,* & *de lunaticis, aut morbo caduco laborantibus, cap. maritum diſt.* 33. & *qu.* 2. *in tuis.* 4. *ſent. diſt.* 25. *q.* 2. *art.* 2. *q.* 3.

10. *Quomodo homicidium impedit Ordinis ſuſceptionem?*

HOmicidium voluntarium directè, quod facto, vel mandato, vel conſilio committitur, impedit ſuſceptionem Ordinis, & executionem de neceſſitate præcepti. *diſt.* 50. *cap. ſi quis viduam,* & *de cleric. pugnant. in duell. cap. Henricum.* Hoc autem eſt duplex: quoddam, quod iniuſtè, quoddam verò quod iuſtè fit. Homicidium quidem, quod iniuſte fit, impedit Ordinis ſuſceptionem ex delicto, *eadem diſt. cap. miror.* Quod verò iuſtè fit, impedit ex defectu ſacramenti. Primò quidem, quia clerici ſunt electi ad Altaris miniſterium, in quo repræſentatur Paſſio Chriſti occiſi, qui cum percuteretur non repercutiebat, *vt dicitur* 1. *Petri* 2. Debent enim miniſtri ſuo Domino conformari. Secundò, quia ſunt miniſtri nouæ legis, in qua pœna occiſionis, vel mutilationis non determinatur. *Hanc autem irregularitatem incurrit miles, clericus hortans ad pugnandum in bello iuſto, iudex, fiſcalis, notarius, ſatellis capiens, carnifex, aduocatus,* & *ſententiam ſcribens, vel proferens in cauſa ſanguinis, ex qua ſequitur mors, vel membri mutilatio, diſt.* 51. *aliquando* 2. *q.* 7. *ſicut ne cler. vel mon. cap. ſententiam,* & *Clem. vnica de homic. Eſt tamen priuilegium conceſſum clericis de homic. cap. Prælatus lib.* 6. *quod abſque nota irregularitatis penes ſæcularem iudicem accuſent ſuos malefactores in ſui defenſionem,* & *rerum ſuarum, etiam de criminibus quibus pœna ſanguinis debetur, dummodo expreſsè proteſtentur, quod ad vindictam, vel pœnam ſanguinis non intendunt. Poteſt etiam Prælatus, vel clericus iuriſdictionem habens temporalem, laico committere pœnam ſanguinis, non vt ad ipſam pœnam procedat, ſed vt iuſtitiæ debitum exequatur, cap. fin. ne cler. vel mon.*

in 6.

in 6. Homicidium autem caſuale non impedit aliquem à ſuſceptione Ordinis, ſi dat operam rei licitæ, & adhibet debitam diligentiam, ne mors ſequatur, *de homic. cap. lator. & cap. ex literis 1.* Si verò dat operam rei illicitæ, impedit Ordinis ſuſceptionem, *cap. 15. qu. de hom. in 6.* Similiter ſi dat operam rei licitæ, & non adhibet debitam diligentiam; eundem enim actum facit dare operam rei illicitæ, & dare operam rei licitæ, non adhibita diligentia. Homicidium autem neceſſarium ad defenſionem propriæ vitæ, cum ſcilicet occidit inuaſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non valens aliter mortem vitare, non impedit Ordinis ſuſceptionem. *d. Clem. de homic.* impedit tamen non ſeruato moderamine, quando ſcilicet poteſt aliter mortem euadere, *diſt. 50. ſi quis clericus 2.* Nec ſolum homicidium, ſed membri mutilatio irregularitatem inducit, *per d. Clem. & ibi gloſſ. in irregularitate autem, quæ oritur ex homicidio voluntario, ſtatuit Concil. Triden. ſeſſ. 14. cap. 7. & ſeſſ. 24. cap. 6. nunquam eſſe diſpenſandum, & intelligit de homicidio voluntario illicito directè, ſecundùm Nau. cap. 27. num. 240. in ea verò, quæ incurritur ex homicidio caſuali, vel neceſſario, vel ex alio delicto, concedit Epiſcopos diſpenſare poſſe, ſi delictum ſit occultum: & ſic diſpenſare poſſunt in irregularitate ex mutilatione occulta proueniente, quia irregularitas ex mutilatione non oritur ex homicidio voluntario. Similiter poſſunt Epiſcopi diſpenſare in rebaptizatis, ſcienter, vel ignoranter ignorantia craſſa, quæ eſt eius, quod aliquis poteſt, & debet ſcire, ſi ſint occulti, qui ſunt irregulares, cap. confirmandum diſt. 50. Poſſunt etiam diſpenſare in irregularitate inducta ex crimine occulto circa Ordinem ſuſceptionem, quãdo aliquis ſcienter ſuſcepit ſacrum Ordinem ante legitimam ætatem. Sic enim ipſo iure ſuſpenſus eſt ab executione Ordinis, de temp. or. l. cap. vel non eſt, & ſi ipſum exercet, fit irregularis. Similiter quando ſcienter excommunicatus maiori excommunicatione recipit Ordinem, cap. 1. de eo, qui fur. & cap. illorum, de ſent. excom. Vel quando ſcienter recipit Ordinem ab Epiſcopo excommunicato denuntiato, de ord. ab Epiſc. cap. cum clericis. Vel quando vna die duos Ordines ſacros, vel Ordines minores cum ſubdiaconatu ſuſcipit, ſub excommunicatione præmonitus, ne ad tales Ordines ſuſcipiendos accederet: tunc enim ſolus Papa diſpenſat de eo, qui fur. cap. lator. & cap. innotuit. Sed ex Conc. Trid. ſi delictum eſt occultum, poteſt Epiſcopus diſpenſare. Habet etiam Epiſcopus facultatem diſpenſandi ſuper irregularitatem ex delicto occulto in Ordinis miniſterio, quando aliquis ſolemniter exercet actum Ordinis, quem non habet cap. 1. de cler. non ord. miniſtr. Vel quando ſcienter excommunicatus, vel ſuſpenſus ab officio, vel interdictus exercet actum Ordinis. cap. 1. et cap. 15 cui de ſent. excom. in 6. Occulta autem delicta intelligit Conc. quæ non ſunt ad forum contenſioſum deducta. 1. 2. q. 20 art. 5. ad 4. et 2. 2. q. 40. art. 2. et ad 2. et q. 64. art. 4. 7. et 8. qu. 70. art. 1. ad 3. et 4. ſent. diſt. 25. qu. 2. qu. 1. et opuſc. 4. de 5. de præcepto.*

DE

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

QVÆSTIO XLVII.

De Matrimonio ſecundùm quod eſt in officium naturæ.

Quomodo matrimonium eſt naturale?

MAtrimonium eſt naturale, quia ratio naturalis ad ipſum inclinat dupliciter. Primò quidem quãtùm ad principalem eius finem, qui non ſolùm eſt generatio prolis, ſed etiam educatio, & inſtructio: Filius autem à parente educari, & inſtrui non poteſt, niſi certos, & determinatos parentes habeat, ad quod requiritur obligatio viri ad mulierem determinatam, quod matrimonium facit. Secundò quantùm ad ſecundarium finem matrimonij, qui eſt ſocietas in communem vitam, quia eorum, quibus indigetur ad humanam vitam, quædam opera ſunt competentia viris, quædam mulieribus. *4. ſent. diſt. 26. qu. 1. art. 1. et qu. 15. de malo art. 1. et 2.*

QVÆSTIO XLVIII.

De Matrimonio ſecundùm quod eſt ſacramentum.

1. Quomodo matrimonium eſt ſacramentum?

MAtrimonium eſt ſacramentum, quia exhibetur homini in remedium contra vulnus peccati per ſenſibile ſignum ſanctitatis; ſignificat enim coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ, vt dicit Apoſt. ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt: Ego autem dico in Chriſto, et in Eccleſia. 4. ſent. diſt. 26. q. 2. art. 1.*

2. Quare ſecundum matrimonium eſt ſacramentum?

SEcundum matrimonium in ſe cõſideratum eſt perfectum ſacramentum, quia in ſecundo matrimonio inueniuntur omnia, quæ ſunt de eſſentia ſacramenti, ſcilicet debita materia, quam faciunt legitimè perſonæ, & debita forma, quæ ſunt verba exprimentia interiorem conſenſum: Si verò conſideretur in ordine ad primum matrimonium habet aliquem defectum ſacramenti quia non ſignificat coniunctionẽ vnius Chriſti ad vnam Eccleſiam; hæc tamen ſignificatio non eſt de eſſentia ſacramenti, ſed tantùm illa, quod ſignificet coniunctionem Chriſti ad Eccleſiam, propter vinculi indiſſolubilitatem. *4. ſent. diſt. 27. q. 3. art. 3. ad 3. et diſt. 42. q. 3. art. 2. et ad 2.*

3. Quæ eſt conueniens materia, et forma huius ſacramenti?

COnueniens materia huius ſacramenti ſunt actus exteriores cõtrahentium, ſicut materia pœnitentiæ ſunt actus exteriores pœnitentis; Forma verò ſunt verba, quibus exprimitur conſenſus matrimonialis de præſenti. *4. ſent. diſt. 26. qu. 2. art. 1. ad 1. et 2. et opuſc. 22. cap. 1.*

4. Quo-

4. *Quomodo hoc ſacramentum fuit in noua lege inſtitutum?*

HOc ſacramentum inſtitutum fuit ante peccatum in officiũ naturæ ad procreationem prolis, quę erat neceſſaria etiam peccato non exiſtente. Poſt peccatum verò tempore legis naturæ inſtitutum fuit, prout eſt remedium contra peccatũ: & sic competit ei ratio ſacramenti, quia de ratione ſacramenti eſt, quod ſit ſignum, & remedium. In lege autem Moysi inſtitutionem habuit ſecundùm determinationem perſonarum; ſed in noua lege fuit a Chriſto inſtitutum ſecundùm quod repręſentat myſteriũ coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ: & ſecundùm hoc eſt ſacramentum nouæ legis conferens gratiam. 4. *ſent. vbi ſupra, art. 2. & declarat Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 1.*

5. *Quomodo hoc ſacramentum confert gratiam?*

HOc ſacramentum confert gratiam. Primò quidem, quia ſacramenta efficiunt, quod significant. Hoc autem ſacramentum significat coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ, quæ fit per gratiam. Secundò, quia inquantum significat coniunctionem Chriſti, & Eccleſię, habet ex paſſione Chriſti, sicut & cętera ſacramenta, quod conferat gratiam ad reprimendum concupiſcentiam, & meritoriè implendum hoc, ad quod matrimonium ordinatur, ſcilicet ad procreationem prolis, & debitum reddendum. Confert autem gratiam cum contrahitur per verba de præſenti. 4. *ſent. vbi ſupra, art. 3. & ad Hanni. art. 1. ad 3. & 4. cont. gent. cap. 78. & ſtatuit Conc. Trident. ſeſſ. 24. de ſacram. matrim.*

6. *Quomodo carnalis copula requiritur ad matrimonium?*

CArnalis copula non eſt de perfectione matrimonij, quæ conſiſtit in eſſe rei, ſed eſt de perfectione, quæ conſiſtit in operatione, quia carnalis copula eſt quædam operatio, siue vſus matrimonij. 4. *ſenten. vbi ſup. art. 4.*

QVÆSTIO XLIX.

De Matrimonio ſecundùm ſe.

1. *Quomodo conſenſus expreſſus per verba de præſenti requiritur ad hoc ſacramentum?*

COnſenſus expreſſus per verba de præſenti facit matrimonium, quia matrimonium fit ad modum materialis contractus, qui non poteſt fieri, nisi qui contrahunt, ſibi inuicem voluntatem ſuam verbis exprimant: & quamuis muti, vel qui ſunt diuerſarum linguarum, non poſſint ſuum conſenſum mutuò verbis exprimere, poſſunt tamen exprimere nutibus, qui pro verbis computantur, *de ſponſ. cap. cum apud, & cap. tua fraternitati.* Hic autem eſt conſenſus in matrimonium, quod eſſentialiter eſt coniugalis poteſtas in ordine ad carnalem copulam. Vnde non requiritur conſenſus in carnalem

lem copulam explicitè, ſed ſufficit conſenſus in ipſam implicitè, in quã-tum continetur in ipſa coniugali poteſtate, ſicut effectus in ſua cauſa; quia coniugalis poteſtas eſt cauſa carnalis copulæ, ſicut poteſtas vtendi re ſua, & cauſa vſus. *4. ſent. diſt. 27. qu. 1. art. 2. qu. 1. & ad 2. & diſt. 28. art. 4.*

2. Quomodo conſenſus interior requiritur ad hoc ſacramentum?

Conſenſus expreſſus per verba de præſenti ſine interiori cõſenſu non facit matrimonium in foro conſcientiæ, ſed in foro Eccleſiæ, niſi ſigna euidentia doli appareant. Vnde ſi probatur, quod aliquis per verba de præſenti in aliquam conſenſit, etiam ſi dicat interiorem conſenſum defuiſſe, & poſtea cum alia per verba de præſenti interiori conſenſu contraxit, Eccleſia poteſt eum compellere per excommunicationis ſententiam ad ſtandum cum prima vxore, quia iudicat ſecundùm ea, quæ foris apparent; nec decipitur in iuſtitia, quamuis decipiatur in facto. Sed ille debet potius excommunicationem ſuſtinere, quàm ad primam vxorem accedere, vel debet in alias regiones remotas fugere, ne fornicetur. *4. ſent. vbi ſup. art. 2. q. 3. & ad 1. 2. & 3.*

3. Quare hoc ſacramentum poteſt fieri per conſenſum conditionatum?

Matrimonium poteſt fieri ſub conditione, quia eſt contractus quidam, in quo poteſt fieri obligatio ſub conditione, ſicut fit in alijs contractibus; conditio tamen appoſita non ſemper facit matrimonium; ſi enim conditio eſt de præſenti, quę eſt contraria matrimonio, non facit matrimonium, ſicut cum dicitur: Accipio te, ſi venena ſterilitatis procures, quod eſt contra bonum prolis; vel ſi pro lucro adulterandam te tradas, quod contrariatur bono fidei: vel dum inuenero aliam ditiorem te, quod opponitur bono ſacramenti, ſcilicet matrimonij indiſſolubilitati, *cap. fin. de condit. appoſ. & 32. q. 2. cap. lices & cap. quando*, vel cum dicitur, ſi carnaliter me non cognoſcas, quod non ſolùm actui, ſed poteſtati contrariatur carnalis copulæ. Si autem conditio de prǫſenti non contrariatur matrimonio, ſiue ſit honeſta, ſiue inhoneſta, ſicut dicitur: Accipio te, ſi furtis meis conſentias, tunc ſtante conditione, ſtat matrimonium, & non ſtante, non ſtat, *cap. quicumque, & cap. conditiones, eod. tit.* Si autem conditio eſt de futuro, aut eſt neceſſaria, ſicut Solem oriri creas, & tunc facit matrimonium, quia talia futura ſunt præſentia in ſuis cauſis; aut eſt contingens, vt datio pecuniæ, vel acceptatio parentum: & tunc non facit matrimonium, ſed ſponſalia. *cap. ſup. eo. tit. eod. 4. ſent. diſt. 27. q. 2. art. 1. & diſt. 28. art. 4. ad 3. & diſt. 29. art. 3. q. 2.*

4. Quare alter coniugum ante carnalem copulam poteſt religionem intrare, etiam altero inuito?

Ante carnalem copulam poteſt alter coniugũ ad religionẽ tranſire,

ſire, altero etiam repugnante; quia ſicut vinculum carnale poſt carnalẽ copulam ſoluitur per mortem carnalem, ita ſpirituale vinculum per ſolum conſenſum ante carnalem copulam ſoluitur per religionis ingreſſum, quæ eſt mors quædam ſpiritualis, quia religioſus moritur mundo, viuit Deo. 4. *ſent. diſt.* 27. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 1. *& habetur de conuer. coniug. cap. verum, & decernit Conc. Triden. ſeſſ.* 24. *can.* 6.

5. *Quare alter coniugum poſt carnalem copulam non poteſt religionem intrare, ſine conſenſu alterius?*

NOn poteſt alter coniugum poſt carnalẽ copulam religionem intrare sine conſenſu alterius, quia nullus poteſt Deo obligare id, quod alterius eſt: per matrimonium autem conſummatum corpus viri factum eſt vxoris, & è conuerſo, vt dicitur 1. Cor. 7. *Vxor ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir.* Similiter autem, & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vxor. Nec poteſt de conſenſu coniugis religionem intrare, niſi vterque ingrediatur, vel alter, qui non ingreditur, ſit eius ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo remanere: tunc enim ſufficit, quod perpetuam continentiam promittat, *de conuer. coniug. cap. cum ſis, & cap. ad Apoſtolicam*, & fuit decretum *in Romana Synodo ſub Greg. Secundo*. Si autem aliquis ſine conſenſu coniugis poſt carnalem copulam religionem ingreditur, tenet votum religionis, ſed ſuſpenditur ad tempus viuente coniuge, inquantum fuit in præiudicium eius: & ideo poſt eius mortem tenetur ille, qui vouit, ad religionem redire, *cap. quidam, & cap. placet. eod. tit.* 4. *ſent. vbi ſup. art.* 3. *et in expoſit. textus.*

6. *Quando mulier poteſt alteri nubere, viro religionem ingreſſo?*

POteſt mulier alteri nubere, viro ante carnalem copulam religionem ingreſſo: quia ſicut poſt mortẽ corporalem viri poteſt mulier, cui vult, nubere, ſecundùm Apoſtoli ſententiam; ita etiam poſt mortem ſpiritualem viri per religionis ingreſſũ, anno probationis elapſo, emiſſaque profeſſione, poterit cui voluerit, nubere: quia tunc vir intelligitur mortuus ſæculo. Si autem vir ante probationis annum profeſſionem emiſerit, quæ ipſo iure eſt nulla, *de regul. cap. ad noſtram*, & decreuit *Conc. Trident. ſeſſ.* 25. *cap.* 15. non poterit mulier alteri nubere, ſed debet eum recipere, ſi redeat; non tamen tenetur ei debitum reddere, ſicut nec ipſe poteſt petere, propter ſimplex votũ continentiæ, cui remanet obligatus, eadem ratio eſt de viro, vxore religionem ingreſſa. 4. *ſent. vbi ſup. ar.* 3. *q.* 2. *& ad* 2. *&* 3.

7. *Quod tempus requiritur ad matrimonium contrahendum?*

ANte annos diſcretionis, quibus vterque coniugum poſſit matrimonium ſufficienter deliberare, & debitum ſibi inuicem reddere, matrimonium non eſt contrahendum, & ſi aliàs factum fuerit, dirimitur.

Hoc

Hoc autem tempus, vt in pluribus eſt in maſculis in decimoquarto anno; in femina verò in duodecimo, *cap. puberes, de ſponſ. imp.* Quia tamen præcepta iuris poſitiui ſequuntur id quod eſt in pluribus, ſi in aliquo ante diſcretionis annos vigor naturæ, & rationis, defectum ætatis ſuppleat, matrimonium non diſſoluitur, *cap. de illis eod. 4. ſent. diſt. 36. ar. 5.*

8. *Quare matrimonium poteſt fieri per procuratorem?*

MAtrimonium poteſt fieri per procuratorem, & valet, ac ſi principalis feciſſet, quia eſt contractus quidam: ſed ſi ille pœniteat antequam procurator conſentiat, non erit matrimonium, neque in foro conſcientiæ, neque in foro Eccleſię, ſi aliquibus ſignis appareat eum tunc pęnituiſſe. *4. ſent. diſt. 29. in expoſitione l.*

QVÆSTIO L.

De Sponſalibus.

1. *Quomodo ſponſalia contrahuntur?*

SPonſalia dicuntur futurarum nuptiarum promiſſio, dupliciter, abſolutè, & ſub conditione; abſolutè quidem quatuor modis. Primò, nuda promiſſione, ſicut cum dicitur: Accipiam te in meam, & è contrario. Secundò datis arrhis ſponſalitijs, vt pecunia, vel huiuſmodi. Tertiò annuli ſubarrhatione. Quartò, interueniente iuramento. Si autem fiat dicta promiſſio ſub conditione, aut eſt conditio honeſta, ſicut cum dicitur: Accipiam te, ſi parentibus placeat: & tunc ſtante conditione, ſtat promiſſio, & non ſtante, non ſtat; aut eſt inhoneſta: & tunc aut eſt contraria matrimonio, ſicut ſi dicitur: Accipiam te, ſi venena ſterilitatis procures, Et ſic non contrahuntur ſponſalia: aut non eſt contraria matrimonio, vt ſi dicatur: Accipiam te, ſi furtis meis conſentias; & ſic ſtat promiſſio, ſed tollenda eſt conditio. *4. ſent. diſt. 27. q. 2. art. 1.*

2. *Quod tempus requiritur ad ſponſalia contrahenda?*

POſſunt ſponſalia de iure contrahi in fine primi ſeptennij: *cap. litteras, de ſponſ. impub.* quia tunc homo incipit eſſe aptus ad aliqua promittenda in futurum, præcipuè de his, ad quæ ratio naturalis magis inclinat. *4. ſent. vbi ſup. art. 2.*

3. *In quibus caſibus ſponſalia dirimuntur?*

IN quibuſdam caſibus ſponſalia dirimuntur iudicio Eccleſiæ, puta ſi aliquis poſt contracta ſponſalia aliquam infirmitatem incurrat, quę ipſum nimis debilitet, vt epilepſia, vel paralyſis, aut deformet, vt abſciſſio naſi, vel orbitas oculorum, *de iureiur. cap. quemadmodum.* Similiter ſi contrarietur bono prolis, vt lepra, quæ ſolet prolem inficere, *cap. litteras, de coniug. leproſ.* vel ſi Sponſus cognouit conſanguineam Sponſæ, vel è conuerſo: & ad hoc probandum ſola fama ſufficit, propter

pter ſcandalum vitandum, *cap. cum in tua, de ſponſ. & cap. ſuper eo, de conſanguin. & affin.* vel si simplex votum caſtitatis emisit, *de eo qui dux, cap. rurſus quidam*. In duobus autem casibus ſponſalia ipſo iure dirimuntur, cum ſcilicet alter coniugum religionem ingreditur, vel cum alio per verba de præſenti contrahit, *cap. ex publico, de conuerſ. & cap. ſi inter de ſponſ. impub. & cap. ex litteris de matrim. contr. cont. int. Eccl.* Si autem per alterum coniugum ſtetit, quo minus matrimonium fit completum, debet agere pœnitentiam de peccato fractæ promiſſionis, vel iuramenti, si interuenerit, & poteſt cum aliqua contrahere, si vult, iudicio Eccleſiæ, *de ſponſ. cap. de illis, & d. cap. ex litteris*, alter verò, per quem non ſtetit, quin matrimonium compleret, poteſt licitè alteri nubere sine aliquo peccato. 4. *ſent. vbi ſup. ar. 3. & ad 2. 3. & 4.*

4. *Quare qui ſponſalia contraxerunt, poſſunt ſe mutuò abſoluere.*

POſſunt, qui ſponſalia contraxerunt, ſe mutuò abſoluere, *de ſponſ. cap. præterea*, ne deterius contingat, vt talem ſcilicet ducat, quam odio habet, ad inſtar eorum, qui ſocietatem fidei contrahunt, & poſtea eamdem sibi remittunt, quia incertæ ſunt prouidentiæ noſtræ. 4. *ſenten. vbi ſup. art. 3. ad 5.*

✠ ✠ ✠
✠

QVÆSTIO LI.

De Bigamia.

Quibus modis bigamia contrahitur?

QVatuor ſunt modi bigamiæ. Primus quidem eſt, cum quis habet plures vxores de iure ſucceſſiuè, *cap. Acutius, & cap. deinde 26. diſt.* Secundus cum simul habet plures, vnam de iure, aliam de facto, puta si viuente vxore, aliam ducat, *cap. nuper de bigam.* Tertius, cum plures habet ſucceſſiuè vnam de iure, aliam de facto, sicut cum mortua vxore, cum alia contrahit in ſacris conſtitutus, *d. cap. nuper.* Quartus, quando viduam, vel corruptam ab altero, etiam per fornicationem, ducit vxorem, eam cognoſcens; vel quando cognoſcit vxorem adulterã, etiam si hoc ignoret: & per ius, vel ex propria conſcientia, vxore petente, debitum reddat; quia in his non attenditur peccatum, ſed significati tantùm defectus, *cap. ſi quis viduam, & cap. ſi cuius diſt. 34. & ibi gloſſ.* cõmuniter recepta, *& cap. qui in aliquo 50. diſt.* Si autem aliquis mulierem ab alio viro ductam, ſed minimè cognitam ducit vxorem, quia nec illa, nec ipſe carnem ſuam diuisit in plures, non eſt bigamus, *de bigam. 4. ſen. diſt. 27. q. 3. art. 1. et ad 3. et q. 1. & ad 1. et q. 2. & ad 3. & 4.*

QVÆSTIO LII.

De Matrimonio B. Virginis.

1. *Quomodo B. Virgo virginitatẽ vouit?*

BEata Virgo antequam deſponſaretur Ioſeph virginitatem vouit,

uit, non ſimpliciter, ſed ſub conditione hac honeſtiſſima: Si Deo placeret. 27. q. 2. *B. Maria*. Nec iſtam conditionem appoſuit, vt dubitaret, an vellet Virgo permanere, ſed an deberet, propter expectationem benedicti ſeminis per viam generationis venturi. Poſtmodum verò accepto Sponſo, ſecundum quod mores illius temporis exigebant, ſimul cum eo votum Virginitatis emiſit. *3. p. q. 28. art. 4. & ad 1. & 3. & 4. ſent. diſt. 30. q. 2. art. 1.*

2. Quare B. Virgo fuit matrimonio iuncta?

CONueniens fuit Matrem Chriſti matrimonio eſſe iunctam. Primò quidem ex parte conceptus, vt partus diabolo celaretur. Secundò ex parte matris, vt non lapidaretur, & ab infamia liberaretur. Tertiò ex parte Ioſeph, vt obſequeretur, & matri, & puero, & teſtimonium perhiberet Virginitati. Quartò, vt ſignificaret Eccleſiam, quæ eſt virgo, & ſponſa. Nec propter hoc ſe commiſit periculo, nubens, quia antequã contraheret cũ Ioſeph, fuit diuinitùs certificata, quòd Ioſeph in ſimili propoſito erat. *3. p. q. 29. art. 1. & 4. ſent. vbi ſup. art. 1. q. 1. & ad 2. & q. 2.*

3. Quomodo B. Virginis, & Ioſeph fuit perfectum matrimonium?

MAtrimonium B. Virginis, & Ioſeph fuit perfectum quantùm ad eius eſſentiam, ſcilicet conſenſum de præſenti expreſſum, quia vterque conſenſit in copulam coniugalem, non autem quantùm ad operationem, quę eſt carnalis copula. *Vnde Matth. 1.* B. Virgo dicitur coniux Ioſeph. *3. p. q. 29. ar. 2. & 4. ſent. vbi ſup. ar. 2.*

QVÆSTIO LIII.

De Bonis matrimonij.

1. Quæ ſunt bona matrimonij?

BOna matrimonij ſunt tria, proles, fides, & ſacramentum, 27. q. 2., quia matrimonium eſt in officium naturæ, & eſt ſacramentum Eccleſiæ. Inquantum eſt in officiũ naturæ habet duo bona: Vnum eſt ex parte ipſius agentis, quod eſt intentio finis debiti; & sic proles ponitur bonum matrimonij: Aliud eſt ex parte ipſius actus, qui eſt bonus ex ſuo genere, quia cadit ſupra debitam materiam, & sic eſt fides, per quam pactio coniugalis ſeruatur; Inquantum verò eſt ſacramentum Eccleſiæ, habet bonum prolis ad cultum Dei ſuſcipiendæ, & educandę; & bonum fidei, quam vnus coniugum alteri debet ſeruare; & bonum ſacramenti, quod eſt indiuiſibilitas matrimonij, ſignificans indiuiſibilem coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ. *4. ſent. diſt. 31. q. 1. ar. 2. & 3. & q. 2. art. 1. & 4. cont. gen. c. 78. & opuſc. 5.*

2. Quomodo ſacramentum eſt principalius inter matrimonij bona?

SAcramentum eſt principalius inter matrimonij bona. Primò quidem, quia eſt dignius; pertinet enim ad matrimonium, inquantum eſt ſacramentum gratiæ: Alia verò duo pertinent ad ipſum, inquantum eſt quoddam naturæ officium: per-

fectio autem gratiæ eſt dignior perfectione naturæ. Secundò, quia eſt eſſentialius matrimonio: nàm proles, & fides, ſi in ſeipſis conſiderentur, pertinent ad vſum matrimonij, per quem & proles producitur, & pactio coniugalis ſeruatur; ſed ſacramentum pertinet ad matrimonium ſecundùm ſe, inquantum importat inſeparabilitatē coniunctionis Chriſti ad Eccleſiam. Et ideo matrimonium numquam inuenitur ſine ſeparabilitate, inuenitur autem ſine fide, & prole. Si autem conſideretur proles, & fides in ſuis principijs, vt pro prole intelligatur intentio prolis, & pro fide debitum ſeruandi fidem, ſine quibus etiam matrimonium eſſe non poteſt, ſic proles eſt eſſentialiſſimum in matrimonio, ſecundò fides, tertiò ſacramentum, ſicut etiam homini eſt eſſentialius eſſe naturæ, quàm eſſe gratię, quamuis eſſe gratiæ ſit dignius. 4. *ſenten. vbi ſup. art. 3.*

3. *Quomodo bona matrimonij faciunt actum matrimonialem honeſtum?*

PRoles, & fides faciunt actum matrimonialem honeſtum, quia pertinent ad vſum matrimonij. Et ideo duobus ſolùm modis coniuges abſque omni peccato conueniunt, ſcilicet cauſa prolis procreandæ, & debiti reddendi, quod ad bonum fidei pertinet, aliàs autem ſemper in actu matrimoniali eſt peccatum, ad minus veniale. Vnde ſi aliquis per actum matrimonij intendat vitare fornicationem in coniuge, non eſt aliquod peccatum, quia hoc eſt quędam redditio debiti. 4. *ſent. vbi ſup. q. 2. art. 2. & ad 2. & opuſc. 4.*

4. *Quando delectatio actus matrimonialis eſt peccatum mortale?*

QVando aliquis accedit ad vxorem principaliter propter delectationem veneream, ſi quærit delectationem, vt vltimum finem, puta ſi in tantùm concupiſcit delectationem, quod ab ea non abſtineret propter præceptum Dei, vel ſi quęrit delectationem extra bona matrimonij, vt ſcilicet non accedat ad vxorem, vt vxor eſt, ſed ſolùm vt mulier, idem facere paratus cum ea, ac ſi non eſſet vxor, tunc delectatio actus matrimonialis eſt peccatum mortale: Si autem in delectatione non ponit vltimum finem, ita quod potiùs ab ea abſtineret, quàm contra præceptum Dei ageret, vel ſi eam quærit intra bona matrimonij, vt ſcilicet ad aliam nullo modo accedere vellet, quàm ad vxorem, ſic eſt peccatum veniale. 4. *ſenten. vbi ſup. art. 3. & q. 15. de malo art. 2.*

QVÆSTIO LIV.

De Actu matrimonij, qui pertinet ad bonum fidei.

1. *Quomodo alter coniugum tenetur alteri debitum reddere?*

ALter coniugum tenetur alteri ad redditionem debiti de neceſſitate præcepti in his, quæ ad generationem prolis pertinent, quia vnus habet poteſtatem in corpus al-

terius

terius quantùm ad generatiuam virtutem, ſalua tamen corporis incolumitate; quia ſi alter coniugum haberet infirmitatem, & ex carnali actu ei periculum immineret, non teneretur reddere. 4. *ſent. diſt.* 32. *art.* 1. & 2. *q.* 2. & 4. *ad* 4.

2. Quando vir tenetur debitum reddere vxori non petenti?

TEnetur vir debitũ reddere vxori, etiam ſi non expreſsè verbis petat propter verecundiam, ſed interpretatiuè, quando ſcilicet percipit per aliqua ſigna, quod vxor vellet ſibi debitum reddi, ex quibus timetur periculum, ad quod vitandum ordinatur debiti redditio. 4. *ſent. vbi ſupra art.* 2. & *ad* 1.

3. Quando petere debitum in fluxu menſtruorum mulieris, & ſimiliter reddere, eſt peccatum?

SI fluxus menſtruorum eſt naturalis, quando ſcilicet mulieres ſunt ſanæ, & patiuntur temporibus determinatis, prohibitum eſt viro, & ſimiliter mulieri in tali fluxu debitũ petere, & reddere voluntariè propter nocumentum, quod in prole ex huiuſmodi commixtione frequenter ſequitur. Si verò fluxus menſtruorum eſt innaturalis, quando ſcilicet mulieres quaſi continuè ex aliqua infirmitate fluxum ſanguinis patiuntur, non eſt prohibitum in tali fluxu debitum petere, & reddere; tùm quia mulier in tali ſtatu concipere non poteſt; tùm quia talis fluxus eſt perpetuus, & diuturnus: vnde deberet coniux perpetuò abſtinere. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *q.* 1. & 2. & *ad* 1. & 2.

4. Quid debet facere mulier menſtruata ne debitum reddat?

SI vir ſcienter petit debitum mulieri menſtruatæ, debet mulier eum precibus auertere, & monitis, non tamen ita efficaciter, vt poſſit eſſe occaſio in alias damnabiles corruptelas, ſi ad id pronus credatur: ſi autem ignoranter debitum petit, poteſt mulier aliquam occaſionem prætendere, vel infirmitatem allegare, ne debitum reddat, niſi periculum viro timeatur; ſi tamen vir non deſiſtit à petitione, debet debitum reddere; paſſionem verò ſuam non eſt tutum indicare, ne fortè vir ex hoc in eam abominationem concipiat, niſi de viri prudentia præſumatur. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 2. *q.* 2.

5. Quare alter coniugum non poteſt votum continentiæ emittere ſine conſenſu alterius?

NOn poteſt alter coniugum continentiam vouere ſine conſenſu alterius, 27. *q.* 2. *ſi tu*, & 33. *q.* 5. *ſi dicat*, quia coniuges ſibi inuicem tenentur in redditione debiti; & ſi vouerit, peccat, nec debet ſeruare votum, ſed agere pœnitentiam de malo voto facto. Vnde dicitur 1. Cor. 7. *Neque fraudetis inuicem, niſi ex conſenſu, vt vacetis orationi*. 4. *ſent. vbi ſup. art.* 4. & *ad* 3.

QVÆSTIO LV.

De Pluralitate vxorum.

Quomodo pluralitas vxorum eſt contra legem naturæ?

PLuralitas vxorum eſt contra legem naturæ, quia licèt non impediat primum finem matrimonij, qui eſt prolis procreatio, & educatio, quia vnus vir ſufficit pluribus vxoribus fœcundandis, & educandis filijs ex eis natis, tamen multùm impedit ſecundarium finem, qui eſt ſocietas in communem vitam, eo quod non facilè poteſt eſſe pax in familia, vbi vni viro plures vxores iungantur. In veteri autem lege licitum erat plures vxores habere per diuinam diſpenſationem, mentibus ſanctorum Patrum inſpiratam, & eorum exemplis ad alios deriuatam, eo tépore, quo cultus Dei propagatione carnali multiplicabatur; quod non eſt licitum in noua lege, in qua eſt tempus plenitudinis gratiæ, per quam cultus Dei in omnes gentes ſpirituali propagatione diffuſus eſt. *4. ſent. diſt. 33. q. 1. art. 1. & ad 4. & art. 2. & 3. cont. gent. c. 124. & ſtatuit Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 2.*

QVÆSTIO LVI.

De Libello repudij

1. *Quare inſeparabilitas matrimonij eſt de lege naturali, & diuina?*

RAtio indiſſolubilitatis matrimonij, vt eſt in officium naturæ, eſt proles, quæ eſt commune bonum viri, & vxoris; & ſic indiſſolubilitas matrimonij eſt de lege naturæ. Hanc veritatem ratione ductus cognouit *Ariſt. 8 Eth. cap. 12.* dicens, vinculum viri, & vxoris eſſe filios. Vnde citius, qui liberis carent, diſſolui conſueuerunt, quippe cum filij commune bonum ambobus ſint, quod autem commune eſt, connectit. Ratio autem indiſſolubilitatis matrimonij, vt eſt ſacramentum, eſt perpetua coniunctio Chriſti, & Eccleſiæ, quam ſignificat; & ſic eſt indiſſolubile de iure diuino. Quod intelligendum eſt de matrimonio conſummato, quia matrimonium ante carnalem copulam, quod dicitur matrimonium ratum, ſignificat coniunctionem Chriſti ad animam per gratiam, quæ quidem ſoluitur per peccatum, & ideo eſt aliquo modo ſeparabile. Sed poſt carnalem copulam ſignificat coniunctionem Chriſti ad Eccleſiam, quantùm ad aſſumptionem naturæ humanæ in vnitatem perſonæ, quæ eſt omnino indiſſolubilis. Vnde Leo Papa, vt refertur. 27. q. 2. c. *cum ſocietas* ait: Societas nuptialis ita eſt à principio inſtituta, vt præter commixtionem ſexuum non habeat coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum. & tenet Caiet. *to. 1. opuſ. tract. 28. q. vnica. 4. ſent. d. 27. q. 1. a. 3. q. 1. ad 1. & ad 3. & diſt. 33. q. 1. a. 1. & ad 2. & 3. cont. gent. c. 123.*

2. *Quomodo libellus repudij lege permiſſus fuit?*

LIbellus repudij fuit lege permiſſus abſque pœna ſecundum leges

leges infligenda, ſed non abſq; culpa, ad maius malum vitandum; ſcilicet vxoricidium, ad quod Iudæi proni erant propter corruptionem iraſcibilis. Et tum vir, dimiſſa vxore, etiam matrimonio non ſoluto, poterat aliam ducere, quia poterat ex diuina diſpenſatione plures vxores simul habere, vt dictum eſt. Sed non poterat vxor alteri nubere, quia numquã vxori licuit habere plures viros. 4. *ſent. diſt. 33. q. 2. art. 2. q. 1. & 2. & ad 1.*

QVÆSTIO LVII.

De Diuortio.

1. *Quare licitum eſt viro dimittere vxorem?*

Dimittere vxorem Dominus conceſſit propter fornicationem, in pœnam illius, qui fidem fregit, & in fauorem illius, qui ſeruauit; vt non ſit adſtrictus ad reddendum debitum ei, qui fidem non ſeruauit. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus non licet viro dimittere vxorem fornicantem. Primus eſt, si vir similiter fornicatus fuerit. *cap. significauit. de diuor.* Secundus, si vxorem proſtituerit. *cap. deſcriptionem de eo qui.* Tertius, si adulter ad eam acceſſerit ſub ſpecie viri. Quartus, si fuerit vi oppreſſa *32. q. 5. cap. propoſito.* Quintus, si eam pœniteat. Sextus, si eam sibi reconciliauerit poſt adulterium perpetratum, carnaliter eam cognoſcens. *ead. cauſa. q. 2. ca. dixit 4. ſent. diſt. 35. art. 1. & 2.*

2. *Quando licitum eſt viro dimittere vxorem proprio iudicio?*

Poteſt vir dimittere vxorem, quãtùm ad thorum tantùm proprio iudicio, quando sibi conſtat de fornicatione vxoris; & etiam propter alia peccata ad tempus ad caſtigationem eius: ſed quantùm ad thorum, & cohabitationem non poteſt eam dimittere, niſi iudicio Eccleſiæ, & si aliàs dimitteret, deberet cogi ad cohabitandum. *de diuor. cap. porro.* Et tradit Conc. Tridenr. *ſeſſ. 24. can. 8.* Poteſt tamen vir vxorem sibi reconciliare, si poſt diuortium de peccato pœnitentiam agens, emendata fuerit *4. ſent. vbi ſupra. art 3. & 6. & diſt. 39 art. 6.*

3. *Quomodo adulterium eſt cauſa diuortij in viro, & vxore?*

Adulterium eſt cauſa ſufficiens diuortij in viro, & vxore, inquantum eſt contra bonum fidei, ad quam coniuges ęqualiter sibi inuicẽ tenentur. *c. significaſti. de diuor. & cap. tua. de adult.* Sed in quantũ eſt contra bonũ prolis, eſt maior cauſa diuortij in vxore, quam in viro propter incertitudinem prolis. 4. *ſent. vbi ſup. art. 4.*

QVÆSTIO LVIII.

De Impedimentis dirimentibus matrimonium.

Impedimenta matrimonij, quæ ſecundùm Eccleſiæ ſtatuta non ſolùm impediunt matrimonium contrahendum, ſed etiam contractũ dirimunt, his verſibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, si forte coire nequibis,

Poſt Concilium Tridentinum:

Si Parochi, & duplicis deſit præ-
ſentia teſtis,
Raptáue ſit mulier, nec parti reddita
tutę;
Hęc facienda vetant, connubia facta
retractant.

Horum tamen non poteſt aliquid dirimere matrimonium, ſi ſequatur matrimonium, ſed tantum ſi pręcedat. 4. *ſent. diſt.* 34. *art* 1. *&* *ad* 6. *& diſt.* 36. *art.* 3. *& diſt.* 39. *art.* 3. *ad* 1. *& diſt.* 42. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 2. *& ſtatuit* Conc. Trident. *ſeſſ.* 24. *can.* 4.

Eſt autem aduertendum ſecundùm Nauar. cap. 22. num. 71. quod quandò matrimonium contractum in facie Eccleſiæ coram Parocho, & teſtibus, premiſſa trina denuntiatione, iuxta Conc. Trid. decretum, propter aliquod huiuſmodi occultum impedimentum, detegitur eſſe nullum, & oportet, vt denuo contrahatur, ſublato per diſpenſationem impedimento: non ſunt neceſſarij Parochus, & teſtes, ſed ſufficit, vt denuo vtrinſque accedat conſenſus, & tenet Caiet. in ſumma. verbo, matrimonium.

QVÆSTIO LIX.

De Coactionis impedimento.

Quando coactio metus tollit matrimonium?

COactio metus, qui cadit in conſtantem virum, tollit matrimonium *cap. veniens.* 1. *de ſponſ.* Iudicatur autem vir conſtans, qui cogitur ad ſuſtinendum minus malum propter metum maioris mali, quæ ſunt mala corporalia, inter quæ præcipua ſunt, quæ ad perſonam pertinent, ſicut mors, verba, dehoneſtatio per ſtuprum, & ſeruitus, ſiue hæc pertineāt ad perſonam propriam, ſiue vxoris, ſiue filiorum, vel aliorum huiuſmodi. Tenet tamen matrimonium, ſi poſtea perſona, quæ coacta fuit, liberè in matrimonium conſentiat, & tenet Caiet. in ſumma, verbo, *Matrimonium*, & Nauarr. *cap.* 22. *num.* 52. 4. *ſent. diſt.* 29. *art.* 2. *& ad* 2. *& art.* 3.

QVÆSTIO LX.

De Impedimento erroris.

Quando error dirimit matrimonium?

ERror perſonæ, quæ coniungitur, tollit matrimonium, quia eſt de eſſentia matrimonij, ſicut cum alter coniugum putat alterum eſſe Petrum, vel Mariam, & non eſt. Error verò qualitatis, vel fortunæ non tollit matrimonium, quia non variat aliquid eorum, quæ ſunt de eſſentia matrimonij, ſicut cum putat coniugem eſſe diuitem, vel nobilem, vel virginem, & non eſt. 29. q. 1. niſi error qualitatis ad perſonam pertineat, ſicut ſi intendebat cum primogenito contrahere. 4. *ſent. diſt.* 30. *q.* 1. *art.* 2. *& ad* 4.

QVÆSTIO LXI.

De Frigiditatis impedimento.

Quando frigiditas ſoluit matrimonium?

FRigiditas, quæ eſt naturalis impotentia cocundi ex cauſa intrinſeca,

ſeca, ſi ſit temporalis, cui poteſt ſubueniri beneficio medicinæ, vel proceſſu ætatis, non ſoluit matrimonium. Si autem ſit perpetua, tollit matrimonium, quia matrimonium eſt contractus quidam, quo vnus alteri obligatur ad debitum carnale ſoluendum;& ideo ſi aliquis non poteſt debitum ſoluere, contractus eſt nullus, quia nullus obligat ſe ad impoſſibile. Iudicatur autem ab Eccleſia perpetuitas talis impotentiæ per triennium, niſi ſe deceptam inueniat, quia tunc reintegrat matrimonium. Hoc autem impedimentum non poteſt eſſe in muliere, ſed ſolum in viro, quia in viro, qui eſt agens in generatione, requiritur maior caliditas, quam in muliere. Et ideo frigiditas, quæ facit virum impotentem, non faceret mulierem impotentem. Sed in muliere poteſt eſſe impedimentum naturale ex alia cauſa, ſcilicet arctatione, & tunc idem eſt iudicium de arctatione mulieris, & de frigiditate viri: *de frigid. & malef. per totum. 4. ſent. diſt. 34. art. 2. & ad 6. & quodl. 11. art. 10. & 11.*

QVÆSTIO LXII.

De Maleficij impedimento.

Quando maleficium dirimit matrimonium?

MAleficium, quod eſt accidentalis impotentia coeundi ex cauſa extrinſeca, dirimit matrimonium, ſi præcedat, & ſit perpetuum, quod eodem modo Eccleſia determinat per triennium, ſicut de frigiditate dictum eſt. *33. q. 1. ſi per ſortiarias.* Tamen hæc eſt differentia, quia ex frigiditate homo eſt impotens ad omnes mulieres: & ideo quando matrimonium dirimitur, non datur ei licentia, vt alteri coniungatur: Sed ex maleficio homo poteſt eſſe impotens ad vnam, & non ad aliam: & ideo, quando iudicio Eccleſię matrimonium dirimitur, vtrique datur licentia, quod alteram copulam quærat. Maleficium etiam eſt ita perpetuum, quod non poteſt humano opere remedium adhiberi, ſed ſolum Dei virtute, qui poteſt remedium præſtare dæmonem cogendo, vel etiam dæmone deſiſtente: non enim per aliud maleficium deſtruendum eſſet, ſi poſſet, quia nullo modo debet aliquis dæmonis auxilium per maleficium inuocare. Permittitur autem diabolo poteſtas maleficij in actu generatiuæ potentiæ magis, quàm in alijs, quia per ea peccatum Originale transfunditur, per quod homo ſeruus factus eſt diaboli. Et ſi in aliquem data eſt poteſtas diabolo propter aliquod peccatum, non oportet, quod ceſſante peccato, ceſſet poteſtas, quia pœna interdum remanet, culpa remiſſa. *4. ſent. diſt. 34. art. 3. et ad 1. et 3. et in expoſit. text. et Quodl. 11. ar. 10.*

QVÆSTIO LXIII.

De Seruitutis impedimento.

Quando conditio ſeruitutis tollit matrimonium?

SEruitus ignorata ab alio coniuge tollit matrimonium, ſi coniux

ſit liberæ conditionis, & ſeruus contrahat ſine conſenſu domini, quia non poteſt liberè debitum reddere: in matrimonij autem contractu vnus coniugum obligatur alteri ad debitum reddendum: Si autem libera ſic contrahat, quod eſſet parata contrahere, etiam cognita tali conditione ſeruitutis, vel poſt contractum matrimonium, cognita conditione, affectu maritali copulam habeat, & nouus conſenſus accedat, matrimonium tenet ſecundum Nauar. *cap.* 22. *num.* 33. *& habetur cap. propoſuit, & cap. ad noſtram, de coning. ſeru.* Seruitus autem à coniuge ſcita, etiam ſi ſeruus contrahat ſine conſenſu domini, non tollit matrimonium; nec ex parte coniugis, quia poteſt in eo, quod ſibi debetur, ſponte detrimentum pati: nec ex parte domini, quia ſeruus non ſubditur ei in hoc, quod non poſſit liberè matrimonium contrahere, quod eſt de lege naturali, inquantum ordinatur ad generationem prolis; ſed ſubditur ei in his, quæ naturalibus ſuperadduntur: ſeruitus enim eſt de iure poſitiuo, *cap. ad noſtram de coning. ſeru.* Quæ omnia ſunt etiam intelligenda de libero contrahente cum ſerua. 4. *ſent. diſt.* 36. *art.* 1. *& ad* 1. *& art.* 2. *& ad* 1. *&* 3. *& Quodl.* 11. *art.* 10.

QVÆSTIO LXIV.

De Impedimento Ordinis.

1. *Quomodo Ordo ſacer impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum?*

ORdo ſacer ex vi Ordinis impedit matrimonium contrahendum ex quadam congruentia, ſecundum conſtitutionem Eccleſiæ, *diſt.* 82. *plurimos, & diſt.* 34. *cum in præterito*, quia in ſacris Ordinibus conſtituti ſacra tractant: Et ideo decens eſt, vt munditiam corporalem per continentiam ſeruent. Aliter tamen apud Latinos, quàm apud Græcos; quia apud Græcos Ordo ſacer ſolùm ex vi Ordinis impedit matrimonium contrahendum, ſed apud Latinos ex vi Ordinis impedit matrimonium contrahendum, & ex voto ſolemni continentiæ, quod eſt ſacris Ordinibus annexum, & tunc in ſuſceptione Subdiaconatus expreſsè emittitur. Si ſuſceptio Ordinis matrimonium præcedat, dirimit matrimonium contractum, *de cle. con. cap.* 1. & contrahens excommunicationem ipſo facto incurrit. *Clem. vnica de con. & af.* Si verò matrimonium ſequatur, impedit matrimonij vſum. 2. 2. *q.* 88. *ar.* 7. *&* 4. *ſent. diſt.* 37. *qu.* 1. *art.* 1. *& diſt.* 38. *qu.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. *& Quodl.* 3. *art.* 18. *& Quodl.* 8. *art.* 10. *& declarat Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *can.* 9.

2. *Quando matrimonio iunctus poteſt Ordinem ſacrum ſuſcipere?*

SI vir contradicente vxore ad ſacros Ordines accedat, characterem Ordinis ſuſcipit; ſed executione Ordinis caret: Nec poteſt petere debitum, nec vxor tenetur ei reddere, ſed ipſe tenetur vxori debitum reddere. Si autem volente vxore Ordinem ſacrum ſuſceperit, recipit Ordinem, & executionem; ſed tenetur vxor perpetuam continentiam vouere, vel religionem intrare, ſi ſibi timeat

timeat

meat de periculo caſtitatis, *de conuerſ. coniug. cap. coniugatus. 4. ſent. diſt. 37. q. 1. art. 2. et ad 1. et 2.*

QVÆSTIO LXV.

De Ligaminis impedimento.

Quomodo ligamen dirimit matrimonium?

LIgamen ſcilicet matrimonij per verba de præſenti dirimit ſecundum matrimonium, etiam conſummatum; primum enim matrimonium facit, quod non ſtet ſecundum *cap. 1. de ſponſ. duor.* Vnde ſi mulier ex aliquo certo indicio habito de morte viri, cum alio contraxit, & poſtea oritur dubitatio aliqua de vita prioris viri ex aliqua cauſa, quæ certitudinem facere non poſſit, non debet petere, nec reddere debitum. Si autem cauſa illa facit probabilem dubitationem, debet reddere, ſed non petere. Si autem ſit leuis ſuſpicio, poteſt reddere, & petere; quia debet cauſam illam potius abijcere, quàm ſecundum hoc conſcientiam formare, *cap. inquiſitioni de ſent. excom. 4. ſent. diſt. 35. et 38. in expoſit. l. et diſt. 41. art. 5. ad 3.*

QVÆSTIO LXVI.

De Criminis impedimento.

Quando crimen ſoluit matrimonium?

CRimen dirimit matrimonium. Primò quidem, quando aliquis occidit ſuam vxorem, vt ducat eam, cum qua mœchatur, tunc enim efficitur illegitima perſona ſimpliciter ad contrahendum cum illa, ita quod ſi de facto cum ea contraxit, matrimonium dirimitur. Si autem interficit eam, non vt alteram ducat, ſed propter adulterium, vel odium, vel aliam cauſam, tunc crimen impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum, vt habetur *cap. interfectores 33. q. 2.* Secundò, crimen ſoluit matrimonium contractum, quando aliquis occidit virum machinatione vxoris, vt patet *cap. laudabilem, de conuerſ. Infidel.* vel quando cum aliqua coniugata concubuit, & ille, vel illa machinatur in mortem viri cum effectu *31. q. 1. cap. ſi quis viuente, vbi gloſ.* hos caſus exponit cum conditione, quod vir occidatur ad hoc, vt inter eos matrimonium contrahatur. Si autem occidatur cauſa inimicitiæ, vel ex alia cauſa, non dirimitur matrimonium, vt patet dicto *cap. laudabilem § ad hoc*, & tenet *Nauar. cap. 22. num 53.* Tertiò, crimen dirimit matrimonium, quando aliquis præſtat fidem adulteræ, vt poſt legitimi mariti mortē, ſi ſuperuiuet, ducet eam vxorem, *de eo, qui dux. in matrim. cap. ſi quis, et 31. q. 1. cap. relatum.* Quod intelligendum eſt, quando tàm adulter, quàm adultera ſciebat impedimentum. Quartò, quando aliquis contrahit de facto cum adultera, ſi ſciebat ante, vel poſt contractum matrimonium, quod illa erat coniugata, & poſtquam ſciuit, nihilominus cum ea adulterium commiſit. Si autem hoc ſciuit poſt mortem coniugis, poteſt matrimonialiter cum ea coniungi,

gi, de eo, qui dux. in matrim. cap. ſignificauit, et cap. ex litterarum. 4. ſent. diſt. 35. in expoſit. l. et diſt. 37. qu. 2. art. 2.

QVÆSTIO LXVII.

De Voti impedimento.

Quomodo votum ſolemne dirimit matrimonium?

VOtum ſolemne dirimit matrimonium contractum, *cap. meminimus, qui cler. vel vou. et cap. vnico de vot. in 6.* quia in voto ſolemni eſt promiſſio cum quadam traditione, inquantum aliquis corpus ſuum Deo non ſolùm promittit, ſed etiam tradit ad perpetuam continentiam; & ideo non poteſt ipſum tradere in poteſtatem vxoris ad matrimonium contrahendum. *2. 2 q. 189. art 8. ad 3. et 4 ſent. diſt. 38 q. 1. art. 3. q. 2. et Quodl. 3. art. 18. et Quodl. 8. art. 10. et Quodl. 0 art. 11. et opuſc. 17. cap. 12. et tradit Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 9.*

QVÆSTIO LXVIII.

De Diſparitatis cultus impedimento

1. Quando diſparitas cultus dirimit matrimonium?

DIſparitas cultus impedit matrimonium contrahendum; quia principalius bonum matrimonij eſt proles ad cultum Dei educanda, quod fieri non poteſt, ſi Fidelis contrahat cum quacumque Infideli ſiue Gentili, ſiue Iudęa, ſiue Hæretica, niſi promittat ſe futuram Fidelem, vel Catholicam, *28. q. 1. cap. caue. et cap. non oportet.* Dirimit autem ſi ſit diſparitas cultus quantùm ad baptiſmum; quia baptiſmus ratum efficit matrimonium, *de diuor cap. quanto*, & ideo ſi aliquis Fidelis cum hæretica matrimonium contrahit, verum eſt matrimonium, quamuis peccet contrahendo, ſi ſciat eam hęreticam, ſicut peccaret, ſi cum excommunicata contraheret, niſi ſit talis hæretica, quæ baptiſmi ſacramentum non acceperit, aut non in forma Eccleſiæ fuerit baptizata. E conuerſo autem ſi aliqua catechumena habens rectam fidem, ſed nondum baptizata cum aliquo Fideli baptizato contraheret, non eſſet verum matrimonium, *d. cap. caue.* & gloſſ. communiter recepta *in d. cap. non oportet.* Eadem ratio eſt ſi mulier Fidelis contrahat cum Infideli. *4. ſent. diſt. 39. art. 1. et ad 1. et 5. et in expoſitione l.*

2. Quando per conuerſionem alterius coniugis ad Fidem matrimonium ſoluitur?

SI Infidelis vult cohabitare cum Fideli ſine contumelia Creatoris, & ſpes eſſet de eius conuerſione, non poteſt Fidelis alteri nubere, ſed expediens eſt, quod infidelem non dimittat, & de hoc eſt conſilium Apoſt. *1. Cor. 7.* Si infidelis conſentit habitare cum Fideli, non dimittat illum. Si autem Infidelis non vult cohabitare ſine contumelia Creatoris, in verba blaſphemiæ prorumpens,

pens, & nomen Chriſti audire nolens, & conatur Fidelem ad Infidelitatem pertrahere, poteſt Fidelis alteri per matrimonium copulari, priùs requiſito Infideli, quod conuertatur, quia matrimonium Infidelium non eſt firmum, & ratum, ſed ratificatur per Fidem Chriſti, *d. cap. quanto*, & tunc efficitur ſacramentum. Eadem ratione Fidelis poteſt religionem intrare, vel ſacros Ordines ſumere. 4. *ſent. vbi ſup. art. 3. et 5. et ad 1. et 4. et art. 6.*

3. *Quid ſi Infideles conuerſi contraxerint in gradibus prohibitis?*

SI Infideles non baptizati contraxerint in gradibus ſecundùm legem diuinam prohibitis *Leuit.* 18. ſiue vterque, ſiue alter conuertatur, non poſſunt in tali matrimonio commanere, quia ſunt adſtricti ſtatutis iuris diuini. Si autem contraxerint in gradibus prohibitis per ſtatutum Eccleſiæ, poſſunt commanere, ſi vterque conuertatur, vel ſi vno conuerſo, ſpes ſit de conuerſione alterius; quia non ſunt obligati ſtatutis Eccleſiæ, quæ non habet de his, quę foris ſunt, iudicare, vt dicit Apoſt. 1. Corin. 15. *et habetur de conſ. et aff. cap. ſuper eo, et cap. gaudemus, de diuor. 4. ſent. vbi ſup. art. 3. ad 3.*

4. *Quid ſi Infidelis conuerſus habeat plures vxores?*

SI Infidelis habet plures vxores, & ipſe cum omnibus ſuis vxoribus conuertatur, non eſt verum matrimonium, niſi cum prima, etiam ſi ſit repudiata, cum qua poteſt cohabitare, & alias debet abijcere, quia habere plures vxores eſt lege naturali prohibitum, vt dictum eſt, cui etiam Infideles ſunt adſtricti. Si autem prima conuerti noluerit, & aliqua aliarum conuertatur, poteſt cum ea denuo matrimonium contrahere. *d. c. gaudemus*. 4 *ſent. vbi ſup. art. 3. ad 4. & 5.*

QVÆSTIO LXIX.

De Carnalis cognationis impedimento.

1. *Quomodo conſanguinitas dirimit matrimonium?*

COnſanguinitas, quæ cauſatur per carnalem propagationem, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, quantùm ad aliquas quidem perſonas, ſcilicet parentes filio, & de iure naturali, quia eſt per ſe indecens, & repugnans naturali rationi. Quantum ad aliquas, verò, quæ debent ſimul conuerſari, eſt prohibitum matrimonium de iure diuino. *Leu.* 18. ad concupiſcentiam reprimendam, cui magnus aditus præberetur, ſi illæ perſonæ, quas oportet in eandem domo conuerſari, vtpote ad eadem familiã pertinentes, poſſent matrimonium contrahere. Quantùm autem ad aliquas, quæ ſunt conſanguinitate coniunctæ vſque ad quartum gradũ, eſt matrimonium interdictum ex ſtatuto Eccleſiæ propter fędus amicitię inter homines ampliandum, quod fit, dum matrimonia non contrahuntur

inter

inter eos, qui aliquo naturali fœdere iunguntur. *cap. non debet. de conſ. & aff. & cap. inhibitio de ſponſ. 4. ſent. diſt. 40. art. 3. & 4 & ad Hanni. art. 1. & 3. cont. gent. cap. 125.*

2. *Quando affinitas dirimit matrimonium?*

AFfinitas, si præcedit, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit cõtractum vſque ad quartum gradum. *cap. 1. & 2. & cap. non debet de conſ. & aff.* si autem ſequatur, impedit actum matrimonij. Contrahitur autem affinitas ratione carnalis copulę per ſeminum mixtionem 35. *q.* 2. & 2. quia ex tali copula poteſt proles produci, & vir, & mulier efficiuntur vna caro. Vnde quantumcumque aliquis clauſtra pudoris inuadat, vel frangat, niſi commixtio ſeminum ſequatur, non contrahitur ex hoc affinitas; & sic non ſolùm ex matrimoniali concubitu, ſed etiam ex fornicatio affinitas contrahitur, ſecundùm illud 1. *Cor.* 6. *Qui adhæret meritrici, vnum corpus efficitur.* & habetur de eo. *qui conſ. vxor cap. tua fraternitati.* Quamuis impedimentum hoc affinitatis ex fornicatione contractæ, ex Conc. Trid. decreto *ſeſſ.* 24. *cap.* 4. ſecundum gradum non excedat. Quæ reſtrictio non ſolùm intelligenda eſt de impedimento dirimente; ſed etiam impediente, vt Sac. Congregatio decidit. Contrahitur etiam affinitas ratione ſocietatis in communem vitam; & ſic contrahitur ex ipſo contractu matrimonij per verba de præſenti ante carnalem copulã. Similiter ex ſponſalibus, in quibus fit quædam pactio coniugalis ſocietatis, contrahitur aliquid affinitati ſimile, ſcilicet publicę honeſtatis iuſtitia, *cap. 1. de ſponſ. lib.* 6. Hoc etiam impedimentum Conc. Trid. *ſeſſ.* 24. *cap.* 3. reſtringit ad primum gradum: & ad hoc, quod tale impedimentum non oriatur, quando ſponſalia quacumque ratione ſunt inualida, ſcilicet ex conſanguinitate, vel affinitate, vel ex voto religionis, vel caſtitatis; vel ex defectu conſenſus, vel ætatis, non obſtante *d. ca. 1. de ſponſal.* per quod ex ſponſalibus oritur impedimentum iuſtitię publicę honeſtatis, etiã ſi conſanguinitate, vel affinitate, vel religione ſint nulla, dummodo non ſint nulla ex defectu conſenſus. *4. ſent. diſt. 41. art. 1. q. 2. & 3. ad 2. & art. 2.*

3. *Quando inceſtus tollit matrimonium?*

INceſtus, quo aliquis cognoſcit conſanguineam vxoris ſuæ ante matrimonium contractum, etiam poſt ſponſalia, impedit matrimoniũ contrahendum, & dirimit poſtea contractum ratione affinitatis inde contractæ vſque ad ſecundum gradum, ſi crimen ſit publicum, vel probatum. *de eo, qui cogn conſ. vxor. ſuæ c. de illo.* Sed poſt matrimonium contractum, & conſummatum vir amittit ius petendi debitum, & ideo non poteſt petere ſine peccato, ſed tenetur reddere petenti; quia vxor non debet puniri de peccato viri. *c. ſi quis &c.* ſuper eod. tit. in quo tamen poteſt Epiſcopus diſpenſare; vt tenet. *Armil. verb. diſpenſatio §. 18.*

Con-

Contrahentes autem ſcienter in gradibus conſanguinitatis, & affinitatis prohibitis, ipſo facto excommunicationis ſententiam incurrunt, & publicari debent, & vitari, & ab inuicem ſeparari. *Clem.* 1. *de conſ. & aff.* ex *Concil. Trid. ſeſſ.* 24. *cap.* 5. 4. *ſent. diſt.* 34. *art.* 5.

QVÆSTIO LXX.

De Spiritualis cognationis impedimento?

Quando ſpiritualis cognatio dirimit matrimonium?

SPiritualis cognatio contrahitur per Baptiſmum, & Confirmationem, quia ſicut cognatio carnalis contrahitur per actum generationis, ſic ſpiritualis cognatio contrahitur per actum regenerationis. Duplex eſt autem carnalis generatio: Prima quidem in vtero, in quo id, quod generatum eſt, eſt adeo debile, quod non poteſt extra exponi ſine periculo, & huic generationi ſimulatur regeneratio per baptiſmum, in quo regeneratur aliquis adhuc quaſi fouendus intra vterum Eccleſiæ. Secunda eſt generatio ex vtero, quando id, quod generatum eſt, tantum eſt roboratum, quod poteſt ſine periculo exterioribus exponi, quæ nata ſunt corrumpere, & huic ſimulatur Confirmatio, per quam homo roboratus exponitur in publicum ad confeſſionem nominis Chriſti. Contrahitur autem hæc cognatio inter baptizantem, & baptizatum, & ſuſcipientem baptizatum de ſacro fonte: & ſimiliter inter confirmantem, & confirmatum, ac tenentem confirmandum: *cap. veniens de cogn. ſpi. & cap.* 1. *eod. tit. lib.* 6. quia ſicut in generatione carnali aliquis naſcitur ex patre, & matre, ita in generatione ſpirituali aliquis renaſcitur ex Deo ſicut patre, & Eccleſia ſicut matre: ille enim, qui ſacramentum confert, gerit perſonam Dei, cuius eſt miniſter; qui verò baptizatũ ſuſcipit de ſacro fonte, vel confirmandum tenet, gerit perſonam Eccleſię. Contrahitur etiam hęc cognatio inter baptizantem, & baptizati patrem, & matrem; nec non inter ſuſcipientem, & baptizati patrem, & matrem ſimiliter inter confirmantem, ac tenentem, confirmatique patrem, & matrem, & tradit Conc. Trid. *ſeſſ.* 14 *cap.* 2. Huiuſmodi autem cognatio, si pręcedat, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum. Si autem ſequitur, quandoque impedit actum matrimonij, quandoque non. Si enim talis cognatio inducitur cauſa neceſſitatis, ſicut cum pater baptizat puerum in articulo mortis; tunc non impedit matrimonij actum. 30. *q.* 2. *ad limina*. Si autem inducitur extra caſum neceſſitatis, tunc aut inducitur ex ignorantia, adhibita debita diligentia; & ſic non impedit actum matrimonij, aut inducitur ex induſtria, & ſic impedit matrimonij actum, ita ſcilicet, vt ille, ex cuius actu inducitur, amittat ius petendi debitum; debet tamen reddere, quia ex culpa eius non debet aliquod incommodum alius reportare. 4. *ſen. diſt.* 42. *q.* 1. *art.* 1. 2. *&* 3. *& q.* 2. *& Quodl.* 12. *art.* 19.

QVÆSTIO LXXI.

De Legalis cognationis impedimento.

Quomodo legalis cognatio impedit matrimonium?

COgnatio legalis, quę eſt per adoptionem, eſt triplex Prima quaſi deſcendentium contrahitur inter patrem adoptantem, & filiũ adoptatum, & filium filij adoptiui, & nepotem vſque ad quartum gradum. Secunda eſt inter filium adoptatum, & filium naturalem. Tertia eſt per modũ cuiuſdam affinitatis inter patrem adoptantem, & vxorẽ filij adoptati, vel è conuerſo inter filiũ adoptatum, & vxorem patris adoptantis. Prima, & tertia cognatio perpetuò matrimonium impediunt. Secunda autem quamdiu adoptatus in poteſtate manet patris adoptantis. *V*nde mortuo patre, vel filio emancipato, poteſt contrahi inter eos matrimonium: & ratio huius impedimenti aſſignatur, ne facilis pateat aditus concupiſcentiæ, quia filius adoptatus conuerſatur in domo patris adoptantis, ſicut filius naturalis, & ideo humanis legibus prohibitum eſt inter eos matrimonium contrahi, & talis prohibitio eſt per Eccleſiam approbata. *cap. vnico de cogn. leg. 4 ſent. diſt. 42. q. 2. art. 2. & 3.*

✣

DE IMPEDIMENTIS NON DIRIMENTIBVS MATRIMONIVM.

QVÆSTIO LXXII.

De Voti impedimento.

Quomodo votum ſimplex impedit matrimonium?

VOtum ſimplex impedit matrimonium contrahendum *qui cler. vel vou. c. rurſus*, quia votum ſimplex eſt promiſſio, ex qua aliquis obligatur ad ſeruandam continentiã. Non dirimit autem matrimonium contractum, quia per huiuſmodi votum aliquis promittit tantùm corpus ſuum Deo ad continentiam ſeruandam; & ideo poſt ipſum votum remanet dominus proprij corporis, & per conſequens poteſt illud tradere vxori, in qua traditione matrimonium conſiſtit; mortaliter tamen peccat, tradendo contra promiſſionem: & ſi matrimonium non ſit conſummatum, adhuc poteſt continentiæ votum implere per ingreſſum religionis, vt ſupra dictum eſt. Si autem matrimonium iam ſit conſummatum, obligatur etiam ad ſeruandum votum: & ideo non poteſt petere debitum ſine peccato mortali, niſi cum eo Eccleſia diſpenſaret auctoritate Apoſtolica; tenetur tamen reddere, ſiue vxor petat expreſsè, ſiue interpretatiuè, quando verecunda eſt, & vir percipit eius voluntatem de redditione debiti, & præcipue ſi timet de periculo caſtitatis; mor-

mortua autem vxore debet totaliter continere. Idem dicendum eſt de vxore, quę continentiam vouet 4. *ſent. diſt.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *a.* 1. & *ad* 3. & 4. & *Quodl.* 3. *art.* 18. & *ad* 1. & *Quodl.* 8. *art.* 10. & *Quodl.* 10. *art.* 11. & *opuſ.* 17. *cap.* 12.

QVÆSTIO LXXIII.

De Sponſalium impedimento.

Quomodo ſponſalia impediunt matrimonium?

SPonſalia impediunt matrimoniũ contrahendum ratione promiſſionis, qua vnus obligatur alteri ad matrimonium contrahendum, & peccat mortaliter non ſeruans promiſſum, niſi legitimè interueniat impedimentum, vt ſupra dictum eſt: & ideo Eccleſia iniungit pœnitentiam pro peccato, non tamen cogit, quia matrimonia coacta conſueuerunt malos exitus habere. *ca. de illis,* & *cap. praterea.* 1. *de ſponſ.* 4 *ſent. diſt.* 27. *q.* 2. *art.* 1. *ad* 2. & *Quodl.* 5. *ar.* 15.

QVÆSTIO LXXIV.

De Inceſtus impedimento.

Quomodo inceſtus impedit matrimoniũ?

INceſtus, quo aliquis abutitur conſanguinea vxoris, impedit matrimonium contrahendum cum quacumque alia. *ca. ſi quis* & *ca. ex litteris*. de eo qui *cog. conſ. vxor.* & ideo mortua vxore debet omnino manere abſque ſpe coniugij, niſi cum eo diſpenſetur propter fragilitatem ſuam, cui timetur de illicito coitu 33. *q.* 2. *ſi quis cum duabus*, ſi tamen contrahat, peccat contra ſtatutum Eccleſiæ faciens, ſed non eſt matrimonium ſeparandum 4. *ſent. diſt.* 34. *ar.* 5. & *diſt.* 35. *in expoſ. l.*

QVÆSTIO LXXV.

De Vxoricidij impedimento.

Quomodo vxoricidium impedit matrimonium?

VXoricidium, quo aliquis occidit ſuam vxorem, impedit matrimonium contrahendum cum alia, ratione culpæ 33. *q.* 2. *interfectores* non tamen dirimit contractum, niſi occidat eam intentione contrahendi cum adultera, vt dictum eſt. 4. *ſent. diſt.* 35 *in expo. l.* & *diſt.* 37. *q.* 2. *art.* 2. & *Quodl.* 5. *art.* 15. *ad* 1.

QVÆSTIO LXXVI.

De Sacerdotis occiſionis impedimento.

Quando occiſio Sacerdotis impedit matrimonium?

OCciſio ſacerdotis impedit matrimonium contrahendum ratione delicti, quod intelligendum eſt quando aliquis conuictus eſt de hoc in iudicio. *de pœn.* & *remiſſ. cap. qui praſbyterum* 4. *ſent. diſt.* 35. *in expoſi. l.*

QVÆSTIO LXXVII.

De Raptus impedimento.

Quomodo raptus impedit matrimoniũ?

RAptus impedit matrimonium contrahendum, qui enim rapit

pit puellam, primò tenetur eam patris poteſtati reſtituere, & tunc de voluntate parentum licitè poteſt eam in vxorem accipere. 27. *q.* 2. *ſtatutum* 2. 2. *q* 154. *a.* 7. *ad* 3. & 4 *ſent. d.* 35. *in exp. l.* & *ſtatuit Con. Trid. ſeſſ.* 24. *c.* 6.

QVÆSTIO LXXVIII.

De Impedimento ſuſceptionis proprij filij de ſacro fonte.

Quando ſuſceptio proprij filij de ſacro fonte impedit matrimonium?

SI aliquis proprium filium de ſacro fonte ſuſcepit, insidiando matrimonio, vt ſcilicet contrahat cognationē cum vxore, ne debitū reddat, mortua vxore, non poteſt cum alia contrahere. *cap. de eo* 30. *q.* 1. 4. *ſent. vbi ſup.*

In his tamen impedimentis ex delicto prouenientibus, ſcilicet inceſtus, vxoricidij, ſacerdotis occiſionis, ſuſceptionis proprij filij, & raptus, poteſt Epiſcopus diſpenſare. gloſſ. in cap. si quis cum duabus 33. *q.* 2. & *tenet Armil. verb. matrimonium.* §. 60. & *eſt communis opinio. Si quis autem ſcienter contrahat abſq; diſpenſatione, non excuſatur à peccato mortali propter prohibitionem Eccleſiæ.*

QVÆSTIO LXXIX.

De Nuptijs.

Quando nuptiæ ſunt prohibitæ?

NVptiæ ſunt prohibitæ certis anni temporibus, in quibus homines præcipuè debent ſe ad ſpiritualia eleuare, quia in nuptijs animus coniugum magis ex ipſa nouitate ad curam carnalium occupatur: & ideo in nuptijs conſueuerunt signa multa lætitiæ diſſolutè oſtendi. Hoc autem 33. *q. c.* 4. *non oportet.* 1. & 2. eſt ab Aduentu vſque ad diem Epiphaniæ propter communionem, quæ ſecundùm antiquos canones in Natiuitate fieri conuenienter ſolet, *de conſ. diſt.* 2. *cap.* & *si frequenter, cap. ſæculares,* & *cap. omnis homo,* & ex *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *cap.* 10. à feria quarta Cinerum, vſque ad octauam Paſchatis propter communionem Paſchalem. Nomine autem nuptiarum, ſecundùm Caiet. in ſumma, verbo, Matrimonium, & Nauar. *cap.* 22. *nu.* 71. & habetur *eadem. q. c. nec vxorem,* tria prohibita intelliguntur, ſcilicet benedictio ſponsi, & ſponſæ, ſolemnis traductio ſponſę in domum ſponsi, & celebritas conuiuij. Vnde his temporibus poſſunt non ſolùm ſponſalia, ſed etiam matrimonia contrahi per verba de pręſenti, *de fer. cap. capellanus,* nec conſummare matrimonium tali tempore eſt peccatum mortale, si fiat sine ſolemni traductione, quia hoc non cadit ſub præcepto prohibitionis nuptiarum, ſed eſt finis præcepti: 4. *ſent, diſt.* 32. *a.* 5. *q.* 3.

LAVS DEO.

INDEX

Deciſionum omnium, quæ in hoc opere continentur.

A

Abortus quomodo eſt peccatum. pag. 91.
Abſtinentia quomodo eſt Virtus. 175.
Acceptio perſonarum quomodo eſt peccatum. 89.
Acceptio perſonarum quare interdum non eſt, ſi in diſpenſatione ſpiritualium minùs boni melioribus, vel conſanguinei preferuntur. 89. & 90.
Acceptio perſonarum quando eſt peccatum in exhibitione honoris. ibid.
Accidia quomodo eſt peccatum. 66.
Accidia quomodo eſt ſpeciale peccatum. ibid.
Accidia quando eſt peccatum mortale. ibid.
Accuſatio quando obligat. 98.
Accuſatio quando eſt iniuſta. ibid.
Accuſatus quando tenetur veritatem in Iudicio dicere. 99.
Accuſato quando licitum eſt appellare. ibid.
Adiurare ſubditos, & ſuperiores quomodo eſt licitum. 139.
Adiurare Demones quomodo licet. ibid.
Adiurare irrationabiles creaturas quomodo licet. 140.
Adoratio Imaginum quare conueniens eſt. 124.
Adoratio Imaginum quare licita eſt in noua lege, non autem in veteri. 125.
Adoratio quomodo eſt Deo exhibenda, Humanitati, & Cruci Chriſti, B. Virgini, & Reliquijs Sanctorum. ibid.
Adoratio quare requirit actum corporalem. 126.
Adulatio quomodo eſt peccatum. 163.
Adulatio quando eſt peccatum mortale. ibid.
Adulterium quomodo eſt ſpecies Luxuriæ. 185.
Aduocatus quando tenetur gratis præſtare patrocinium cauſæ pauperum. 101.
Aduocatus quando eſt prohibendus ab officio Aduocandi. 102.
Aduocatus quando peccat, ſi iniuſtam cauſam defendit. ibid.
Aduocatus quid facere debet, ſi in principio credidit cauſam iuſtam eſſe, & poſtea in proceſſu appareat eſſe iniuſtam. ibid.
Aduocatus quomodo poteſt pro ſuo patrocinio pretium accipere. ibid.
Affabilitas in quo conſiſtit. 163.
Ambitio quomodo eſt peccatum. 171.
Apoſtaſia quomodo pertinet ad infidelitatem. 45.
Apoſtaſia quomodo priuat iure dominij. ibid.
Aſtutia quomodo eſt peccatum. 78.
Auaritia quomodo eſt radix omnium malorum. 15.
Auaritia quomodo eſt peccatum. 164.
Auaritia quomodo eſt peccatum mortale. ibid.

B

Baptiſmi materia, quæ eſt. 218.
Baptiſmi forma, quæ eſt. 219.
Baptiſmo quare non eſt neceſſaria im-

mersio in aqua, neque trina immersio. 220. e 221.
Baptiſmo quare ſufficit effuſio aquæ in caput. 221.
Baptiſmum cur ſuſcipiunt accedentes ſine fide. 227.
Baptiſmus quid eſt. 218.
Baptiſmus quando fuit inſtitutus. ibid.
Baptiſmus quare non valet in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis. 219.
Baptiſmus quare non valet in nomine Trinitatis implicitè. ibid.
Baptiſmus in nomine Chriſti, quare in primitiua Eccleſia poterat conferri. 220.
Baptiſmus quomodo eſt vnus in trina immerſione. 221.
Baptiſmus quare eſt irreiterabilis. ibid.
Baptiſmus quomodo diſtinguitur in Baptiſmum aquæ, ſanguinis, & fluminis. ibid.
Baptiſmus ſanguinis quomodo eſt potiſſimus inter alia Baptiſmata. 222.
Baptiſmus quomodo eſt de neceſſitate ſalutis. 223.
Baptiſmus paruulorum quare non eſt differendus, adultorum verò ſic. 225.
Baptiſmus quomodo remittit omnia peccata, etiam quantùm ad reatum totius pœnæ. 228.
Baptiſmus quomodo confert gratiam, & Virtutes. 229.
Baptiſmus quare non conſequitur effectũ per fictionem. ibid.
Baptiſmus quare recedente fictione ſortitur effectum ſuum. ibid.
Baptizandi Peccatores quare debent eſſe Pœnitentes. 226.
Baptizandi Peccatores quomodo tenentur peccata confiteri. ibid.
Baptizandis quare non eſt aliqua ſatisfactio imponenda. ibid.
Baptizandorum voluntas quomodo requiritur ad ſuſceptionẽ Baptiſmi. ibid.
Baptizare quomodo pertinet ad Diaconum, Sacerdotem, & Epiſcopum. 222. e 223.
Baptizare, quando Vir, vel mulier poteſt. ibid.
Baptizare quare non poteſt quis ſe ipſum. 224.
Baptizare quare non poſſunt plures ſimul, ſed poſſunt baptizari. ibid.
Baptizari quando filij Infidelium non poſſunt inuitis Parentibus. 227.
Baptizari quare pueri non poſſunt in maternis vteris exiſtentes. ibid.
Baptizari quomodo poſſunt pueri ſi totaliter ex vtero matris non egrediantur. 228.
Baptizari quando poſſunt amentes, & furioſi. ibid.
Baptizatum tenens de ſacro fonte quando tenetur inſtruere. 224.
Non Baptizatus quando poteſt baptizare. ibid.
Bellum quomodo eſt iuſtum. 69.
Bellum quare non eſt licitum Epiſcopis, & Clericis. ibid.
Benefaciendum quomodo eſt peccatoribus, & hoſtibus. 58.
Beneficientia quando debetur magis coniunctis. ibid.
Bigamia quibus modis contrahitur. 320.
Blaſphemia quomodo eſt peccatum. 46.
Blaſphemia quomodo prohibetur per præceptum Decalogi. ibid.
Blaſphemia quomodo eſt peccatum mortale. 47.
Blaſphemia quando excuſat à peccato mortali. ibid.

Bla-

Blaſphemia quomodo eſt maximum peccatum. ibid.
Blaſphemia quare eſt grauius peccatum, quàm homicidium. 48.
Blaſphemia cur non ſunt diuerſæ ſpecies. 46.

C

CAnonizando *Sanctos quare Papa non poteſt errare.* 35.
Cantus quare ſunt aſſumendi in laudibus diuinis. 140.
Caſtitas quomodo eſt Virtus. 181.
Character quomodo eſt in potentia animæ. 214.
Character quomodo eſt in potentia animæ indelebiliter. ibid.
Charitas quomodo eſt amicitia. 51.
Charitas quomodo cauſatur in nobis ex infuſione gratiæ. ibid.
Charitas quomodo eſt Vita animæ. 52.
Charitas quomodo eſt excellentior fide, ac ſpe. ibid.
Charitas quomodo eſt in Voluntate. ibid.
Charitas quomodo augetur. ibid.
Charitas cur non augetur quolibet actu charitatis. ibid.
Charitas in hac vita quomodo poteſt ſemper augeri. ibid.
Charitas in hac vita quomodo poteſt eſſe perfecta. 53.
Charitas quare non poteſt diminui. ibid.
Charitas quomodo admittitur per vnum actum peccati mortalis. 54.
Charitas quomodo ſe extendit ad dilectionem Dei, & proximi. ibid.
Charitas quomodo cadit ſub precepto. 73.
Charitate quomodo tenetur homo diligere ſe ipſum, & corpus ſuum. 54.
Charitate quomodo ſunt diligendi peccatores. 55.
Charitate quando ſunt Inimici diligendi. ibid.
Charitate quare magis tenetur homo diligere Deum, quam proximum, & ſeipſum. 56.
Charitate quomodo tenetur homo magis diligere ſeipſum, quam proximũ. ibid.
Charitate quomodo tenetur homo magis diligere proximum, quàm corpus ſuum. ibid.
Charitate quare magis diligendus vnus proximus, quam alius. ibid.
Charitate quare meliores ſunt magis diligendi. 57.
Charitate quomodo ſpiritualiter coniuncti ſunt magis diligendi. ibid.
Charitate quomodo tenetur homo magis diligere Patrem, quàm Filium, & Vxorem. ibid.
Charitate quare debet homo magis diligere Patrem, quàm Matrem. ibid.
Charitate diligere inimicum, quare eſt magis meritorium, quam diligere amicum. ibid.
Charit. Patria perfectio quomodo eſt impoſſibilis in hac vita. 53.
Charitatis gradus quot ſunt. ibid.
Charit. quare dantur duo precepta. 73.
Charit. precept. quomodo datur de dilectione Dei. ibid.
Charit. preceptum quomodo datur de dilectione proximi. ibid.
Circumciſio quomodo fuit figuratiua Baptiſmi. 230.
Circumciſio quare ſolis maribus conueniebat. ibid.
Circumciſio quomodo conferebat gratiam iuſtificantem. ibid.
Circumciſio quomodo remittebat peccata. ibid.

Claues Eccleſiæ quæ ſunt. 292.
Condemnatio Cardinaliū, & Epiſc. quare requirit teſtium multitudinem. 101.
Condemnato ad mortem quando licet ſe defendere. 99.
Condemnato ad mortem quando licet fugere. ibid.
Confeſſio quomodo eſt de neceſſitate ſalutis. 269.
Confeſſio actualis quando obligat. 270.
Confeſſio quomodo remittit culpam, & pœnam. ibid.
Confeſſio Generalis ſacramentalis quomodo valet. ibid.
Confeſſio quare poteſt eſſe ſine charitate, non autem contritio, & ſatisfactio. 271.
Confeſſio quare debet eſſe integra. 272.
Confeſſio venialium quare non eſt neceſſaria. 276
Confeſſio de quo aliquis dubitat, an ſit mortale, quomodo eſt facienda. 275.
Confeſſio quando eſt iteranda. 276.
Confeſſio quare debet fieri per Verbum. 277.
Confeſſio quare non debet fieri Sacerdoti abſenti per ſcriptum. ibid.
Confeſſio quare debet fieri proprio Sacerdoti. 278.
Confeſſio quare poteſt fieri alteri, quam proprio Sacerdoti de licentia Superioris, etiam contra eius voluntatē. 279.
Confeſſione facta, ſi pœnitens recordetur alicuius peccati mortalis quid debet facere. 275.
Confeſſionis conditiones quæ ſunt. 271.
Confeſſionis Sigillum quare competit Sacerdoti. 283.
Confeſſor quare debet eſſe facilis ad dandā licentiā alteri confitendi. 279.
Confeſſor quare tenetur credere ſuo ſubdito dicenti ſe alteri confeſsū eſſe. 280.
Confeſſor quomodo peccat, carnaliter cognoſcens mulierem confitentem. ibid.
Confeſſor quare non debet audire confeſſionem mulieris, cū qua peccauit. ibid.
Confeſſor inferior quomodo in actu confeſſionis poteſtatem habet in Superiorem. ibid.
Confeſſor quæ debet attendere in interrogationibus faciendis. 281.
Confeſſor quare tenetur celare confeſſionem. 282.
Confeſſor quare poteſt de licentia Pœnitentis peccatum alteri prodere. ibid.
Confeſſor quomodo poteſt manifeſtare peccatum, quod in confeſsione audiuit, ſi aliàs ſciat. 283.
Confeſſori, vel Pœnitenti ſi imminet periculum ex confeſsione facta, quid faciendum. 280.
Confeſſori quæ competunt. 281.
Confeſſori quare in nullo caſu licitum eſt reuelare confeſsionem. 282.
Confitenda quomodo ſunt peccata reſeruata. 272.
Confitendæ circumſtantiæ quæ ſunt. 273.
Confitens quando excuſatur à peccato fictionis ſi non confiteatur peccata propter ignorantiam. 275.
Confiteri quando debet pœnitens particulares circumſtantias peccati carnalis. 274.
Confiteri cur debet pœnitens numerum peccatorum. ibid.
Confiteri peccata quomodo recidiuans tenetur, quæ prius confeſſus eſt. 275.
Confitens peccatum quid debet facere ſi non poteſt ſpeciem peccati exprimere, niſi innoteſcendo perſonam, cum qua peccauit. 274.
Confirmatio quomodo eſt ſacramentum à Chriſto inſtitutum. 230.

Confirmatio quare requirit, quod Chriſma ſit per Epiſcopum conſecratum de neceſſitate ſacramenti. 231.
Confirmatio quomodo imprimit characterem. 232.
Confirmatio quomodo confert gratiam. ibid.
Confirmatio quare eſt omnibus exibenda. 233.
Confirmatio quare eſt conferenda homini in fronte. ibid.
Confirmatio quando poteſt dari, vel accepta non ieiunis. ibid.
Confirmationem ſuſcipiens quare debet teneri ab alio. ibid.
Confirmationis materia, quæ eſt. 231.
Confirmationis forma quæ eſt. 232.
Confirmationis character quomodo præſupponit characterem Baptiſmalem. 232.
Confirmationis Miniſter quare eſt Epiſcopus. 233.
Conſcientia erronea quando ligat, & excuſat. 3.
Conſilium quomodo eſt Donum Spiritus Sancti. 76.
Contentio quando eſt peccatum mortale. 68.
Continentia quomodo eſt virtus. 187.
Contritio quid eſt. 267.
Contritio quomodo eſt pars ſacramenti pœnitentiæ. ibid.
Contritio quomodo poteſt delere culpam, & pœnam totaliter. ibid.
Contritio quare neceſſariò requirit confeſſionem, & ſatiſfactionem. ibid.
Contritio quomodo debet eſſe continua. 268.
Contritio quomodo requiritur ad remiſſionem ſingulorum peccatorum mortalium. ibid.
Contritio quomodo requiritur ad remiſſionem oblitorum peccatorum. ibid.
Contritio quomodo debet eſſe maximus dolor. 269.
Contritus imperfectè quomodo poteſt eſſe perfectè contritus. 268.
Contritus quare debet de maiori peccato magis dolere. 269.
Contritus quare tenetur velle pati magis quamcumq; pœnā quam peccare. ibid.
Contumelia quid eſt. 103.
Contumelia quando eſt peccatum mortale. ibid.
Contumeliā dicere quando eſt licitū. ibid.
Correctio fraterna quomodo eſt actus charitatis. 61.
Correctio fraterna quando cadit ſub præcepto. 62.
Correctio fraterna quando eſt dimittenda. ibid.
Correctio quomodo pertinet ad Prælatos. ibid.
Correctio multitudinis quomodo fieri debet. 63.
Correctio Prælati quomodo eſt facienda. ibid.
Correctio Delinquentis quomodo fieri debet à peccatore. ibid.
Correctionis fraternæ ordo quando requirit, vt publicam denuntiationem præcedat ſecreta admonitio, & quando non. ibid.
Correctionis fraternæ ordo quando non peruertitur ſi denunt. Prælato. 64.
Correctionis fraternæ ordo quando requirit teſtium inductionem. ibid.

D

Debitum reddere quomodo vnus coniugum alteri tenetur. 322.
Debitum reddere quando Vir tenetur vxori non petenti. 323.

Debitum petere mulieri menſtruatæ, & ſimiliter reddere quando eſt peccatum. ibid.
Decimæ quare de omnibus ſunt ſoluendæ. 128.
Decimæ quibus debentur. ibid.
Decimarum ſolutio quando fideles obligat. 127.
Decimarum ſolutio quando obligat Clericos. 128.
Decimas non ſoluentes quando excuſantur. 127.
Delectatio moroſa quando eſt peccatum mortale. 10.
Deriſio quomodo eſt peccatum. 106.
Deriſio quando eſt peccatũ mortale. ibid.
Deſperatio quomodo eſt peccatum. 50.
Detractio quid eſt. 103.
Detractio quando eſt peccatum mortale. 104.
Detractio quando eſt grauius peccatum, quàm furtum. ibid.
Detractionis modi quot ſunt. ibid.
Detractori quomodo eſt reſiſtendum. 105.
Detrahentem audiens quomodo peccat. ibid.
Deuotio in quibus magis frequenter inuenitur. 117.
Deuotionis cauſa quomodo eſt meditatio. ibid.
Deuotionis effectus quomodo eſt lætitia. ibid.
Diſcordia quando eſt peccatum mortale. 68.
Diuinatio quomodo eſt peccatum. 141.
Diuinatio quomodo eſt ſpecies ſuperſtitionis. ibid.
Diuinatio quæ fit ex conſideratione aſtrorum quando eſt illicita. 142.
Diuinatio quæ fit per ſomnia quando eſt illicita. 143.
Diuinatio per auguria, vel omina quando eſt illicita. ibid.
Diuinatio ſortium quando eſt illicita. 144.
Diuinationis ſpecies quæ ſunt. 142.
Diuortij cauſa quomodo in Viro, & Vxore eſt adulterium. 325.
Diuortium quare eſt licitum. ibid.
Diuortium quando poteſt fieri proprio iudicio. ibid.
Dolus quomodo eſt peccatum. 78.

E

EBrietas quando eſt peccatum mortale. 181.
Ebrietas quando excuſat à peccato ſequenti. ibid.
Ebrietatis aſſiduitas quomodo eſt circumſtantia conſtituens ſpeciem peccati mortalis. ibid.
Eleemoſyna quomodo eſt actus charitatis. 58.
Eleemoſyna quando cadit ſub præcepto. ibid.
Eleemoſyna de neceſſario quando eſt in præcepto. 59.
Eleemoſyna quando eſt danda pauperi petenti. ibid.
Eleemoſyna quando poteſt fieri de illicitè acquiſitis. 60.
Eleemoſyna de alieno quando eſt licita. ibid.
Eleemoſyna quando facienda magis eſt propinquioribus. 61.
Eleemoſyna quare non ſemper debet dari minus indigenti meliori. ibid.
Eleemoſynam quare non poteſt facere, qui eſt ſubditus. 60.
Eleemoſynam quomodo poteſt aliquis ſibi facere. 61.
Epiſcopalis poteſtas quomodo diuiditur in poteſtatem ordinis, & Iuriſdictionis. 309.

Epiſco-

Epiſcopatum appetere quomodo eſt præſumptuoſum. 196.
Epiſcopatum appetere quare eſt præſumptuoſum, non autem ſtatum Religionis. 197.
Epiſcopatum iniunctum recuſare quare non licet. ibid.
Epiſcopatus quomodò eſt ordo. 309.
Epiſcopo quando licet curam Epiſcopatem deſerere. 198.
Epiſcopus qui aſſumendus eſt. ibid.
Epiſcopus quomodo tenetur proprys abrenuntiare. 199.
Epiſcopus quomodo peccat, ſi fructus bonorum Eccleſiæ, qui ſuperſunt pauperibus non largietur, & ſimiliter Clericus. ibid.
Epiſcopus Religioſus quomodo tenetur ad obſeruantias regulares. 201.
Epiſcopus Regularis quare non abſoluitur à Voto paupertatis, & obedientia. ibid.
Eucharſtia quomodo eſt ſacramentum. 234.
Euchariſtia quomodo eſt vnum ſacramentum. ibid.
Euchariſtia quomodo eſt de neceſſitate ſalutis. ibid.
Euchariſt. quomodo dicitur Sacrificium, Communio, Viaticum, & Euchariſtia. 235.
Euchar. quare fuit in vltima Cęna inſtituta. ibid.
Euchar. quare non poteſt confici de Aceto. 237.
Euchar. quare poteſt confici de Muſto, non autem de Agreſta. 238.
Euchar. quomodo continet corpus Chriſti ſecundùm veritatem. 240.
Euchar. quomodo continet totum Chriſtum ſub vtraque ſpecie. ibid.
Euchar. quomodo continet totum Chriſtum ſub qualibet parte dimenſionum ſpecierum. 241.
Euchar. quomodo continet totam quantitatem dimenſiuam Corp. Chriſti. ibid.
Euchar. quomodo continet corpus Chriſti inuiſib. ibid.
Euchar. quando continet corpus Chriſti, ſi miraculosè appareat caro, vel Puer, vel ſanguis. 242.
Euchariſtia quando continet ſanguinem Chriſti, ſi vino conſecrato miſcetur liquor eiuſdem, vel alterius ſpeciei non conſecratus. 243.
Euchar. quomodo auget gratiam. 246.
Euchar. quomodo valet ad gloriæ adeptionem. ibid.
Euchar. quando remittit peccatum mortale. ibid.
Euchar. quomodo remittit peccata venialia. ibid.
Euchar. quomodo valet ad ſatiſfactionem pœnæ. 247.
Euchar. quare magis valet ad ſatiſfactionem pœnæ, ſi offeratur pro vno ſolo &c. ibid.
Euchar. quomodo præſeruat à peccatis futuris. ibid.
Euchar. quomodo prodeſt alijs, quam ſumentibus. 248.
Euchar. quando deneganda eſt peccatori petenti. 250.
Euchariſtia quando exhibenda eſt pueris. 252.
Euchar. quando exhibenda eſt amentibus. 253.
Euchar. ſumens cum conſcientia peccati mortalis quomodo peccat mortaliter. 249.
Euchar. ſumens quare non debet ſtatim reliquos cibos ſumere. 252.
Euchar. ſumere quando eſt vtile. 253.
Euchar. ſumere quando eſt in præcepto. ibid.

Euchar. ſumere ſub vtraque, & ſub vna ſpecie quare conueniens eſt. ibid.

Euchar. Chriſtus inſtituens quomodo ſūpſit Corpus, & Sanguinem ſuum. 254.

Euchar. quare poteſt malus Sacerdos cōficere. 255.

Euchariſt. quomodo poſſunt Hæretici, Schiſmatici, & Excommunicati conficere. ibid.

Euchar. quomodo poteſt degradatus conficere. ibid.

Euchar. celebrans quid debet facere, ſi morte, aut neceſſitate graui occupatur. 258.

Euchar. celebrans ſi recordatur ſe aliquid commediſſe, vel bibiſſe, vel peccatum commiſiſſe, vel excommunicationi ſubiacere, quid. ibid.

Euchar. celebrans, ſi muſca, vel araneus in calicem ceciderit, vel Venenum immiſſū deprehenderit, quid. ibid.

Euchar. celebrans ſi percipit, quod Vinum non fuerit appoſitum in Calice, quid. 259.

Euchar. celebrans ſi probabiliter credit ſe omiſiſſe aliqua verba Conſecrationis, quid. ibid.

Euchar. materia, quæ eſt. 235.

Euchar. materia quomodo eſt determinata. ibid.

Euchar. materia quare eſt panis triticeus. 236.

Euchar. materia quando poteſt eſſe panis confectus ex tritico, & altero frumento admiſto. ibid.

Euchar. materia quando poteſt eſſe panis corruptus. ibid.

Euchar. materia quare non eſt panis confectus ex amylo. 237.

Euchar. materia quomodo poteſt eſſe panis azimus, & fermentatus. ibid.

Euchar. materia quare eſt Vinum Vitis. ibid.

Euchar. Vino cur miſcetur aqua. 238.

Euchar. conſecratione facta, quare non remanet ſubſtantia panis. 239.

Euchar. conſecratione facta, quomodo ſubſtantia panis, & Vini conuertitur in ſubſtantiam Corporis, & Sanguinis Chriſti. ibid.

Euchar. accidentia quare remanent poſt conſecrationem. 240.

Euchar. accidentia quomodo remanent ſine ſubiecto. 242.

Euchar. quantitas dimenſiua quomodo eſt ſubiectum aliorū accidentiū. ibid.

Euchar. ſpecies quomodo poſſunt corrumpi. 243.

Euchar. ex ſpeciebus quomodo poteſt aliquid generari. ibid.

Euchar. ſpecies quare poſſunt nutrire, & frangi. ibid.

Euchar. forma quæ eſt. 244.

Euchar. quæ verba ſunt de eſſentia formæ. ibid.

Euchar. quæ eſt forma conſecrationis panis. ibid.

Euchar. quæ eſt forma conſecrationis Vini. 245.

Euchar. forma quomodo continet vim creatam effectiuā conſecrationis. ibid.

Euchar. effectus quomodo impeditur per abſtractionem mentis. 248.

Euchar. manducatio quotuplex eſt. ibid.

Euchar. manducatio à peccatore. 249.

Euchar. manducatio à Brutis. ibid.

Euchar. præparatio quomodo fieri debet. ibid.

Euchar. ſuſceptio quomodo impeditur per nocturnam Pollutionem. 251.

Euchar. ſuſceptio quomodo impeditur per cibum, vel potum præſumptum. ibid.

Eu-

Euchar. ſuſceptio per quod temporis ſpatium impeditur poſt cibum, vel potum praaſſumptum. 252.
Euchar. conſecratio quare eſt propria Sacerdotis. 254.
Euchar. Hoſtiam quomodo plures Sacerdotes poſſunt ſimul conſecrare. ibid.
Euchar. diſpenſatio quare pertinet ad ſolum Sacerdotem. 255.
Execrationis cauſa quomodo eſt Deus. 12.
Excommunicare quis poteſt. 298.
Excommunicare quare aliquis non poteſt ſeipſum, vel ſuperiorem, vel æqualem. ibid.
Excommunicari quare non poteſt Communitas. ibid.
Excommunicati quomodo orationes ſ uffru priuantur. 297.
Excommunicatio maior, & minor quæ eſt. 296.
Excom. quando eſt infligenda. 297.
Excom. iniuſta quando eſt valida. ibid.
Excom. in quibus caſibus non incurrit percutiens Clericum, vel abſolutio non eſt reſeruata Papæ. 300.
Excommunicato communicans quomodo excommunicationem incurrit. 299.
Excommunicato communicans quando peccat mortaliter. ibid.
Excommunicatum quis poteſt abſoluere. ibid.
Excom. vel ſuſpenſus quare non poteſt excommunicare. 298.
Excommunicatus quare traditur Satanæ. ibid.
Extrema Vnctio quomodo confert gratiam. 302.
Extrema Vnctio quomodo eſt ſacramentum. 301.
Extrema Vnctio quare fuit à Chriſto inſtituta. ibid.
Extrema Vnctio quomodo remittit reliquias peccatorum. 302.
Extrema Vnctio quando efficit ſanitatem corporalem. 303.
Extrema Vnctio quare non debet dari ſanis. ibid.
Extrema Vnctio quibus infirmis conferri debet. 304.
Extrema Vnctio in quibus partibus corporis debet fieri. 304.
Extrema Vnctio quare poteſt iterari. ib.
Extrema Vnctionis quæ eſt materia. 303.
Extrema Vnctionis quæ eſt forma. 303.
Extrema Vnct. quis eſt Miniſter. 303.

F

Fide Chriſti quomodo Gentiles potuerunt ſaluari. pag. 36.
Fides obiectum quomodo eſt prima veritas. 32.
Fidei credibilia quomodo cognoſcuntur eſſe vera. ibid.
Fidei credibilia quomodo per Articulos diſtinguuntur. ibid.
Fidei articuli quomodo ſucceſſionem temporum creuerunt. 33.
Fidei articuli quot ſunt. ibid.
Fidei articulus quomodo eſt vnitas diuinitatis. 34.
Fidei artic. de deſcenſu ad inferos, quare non explicatur in Symbolo antiquorum Patrum. ibid.
Fidei Symboli editio quare neceſſaria fuit. ibid.
Fidei Symbolum ordinare quare pertinet ad Papam. 35.
In fidei iudicio quare Papa non poteſt errare. ibid.
Fidei credibilia quomodo homo tenetur credere. 36.
Fidei credibilia per ſe, ſcilicet Miſteriũ

Incarnationis Chriſti, & Trinitatis credere quomodo eſt de neceſſitate ſalutis. 36. e 37.
Fidei confeſſio quando eſt de neceſſitate ſalutis. ibid.
Fidei forma quare eſt charitas. 38
Fidem quare non habet Hæreticus de articulis, ſi diſcredit vnum articulum. 39.
Fides quid eſt. 38.
Fides quomodo eſt in Intellectu. ibid.
Fides quomodo eſt in demonibus. ibid.
Fides quomodo poteſt eſſe maior in vno, quam in alio. 39.
Fides quomodo eſt homini à Deo infuſa. ibid.
Fides informis quomodo eſt donum Dei. ibid.
Fornicatio ſimplex quomodo eſt peccatum mortale. 182.
Fornicatio quare eſt grauius peccatum. 183.
Fortitudo in quo conſiſtit. 172.
Fortitudo quomodo eſt donum Spiritus Sancti. 175.
Fraus quomodo eſt peccatum. 73.
Fucatio mulierum quomodo eſt peccatum. 192.
Furtim accipiens rem ſuam apud alium detentam quomodo peccat. 95.
Furtum quomodo eſt peccatum. 94.
Furtum quomodo eſt peccatum mortale. 95.
Furtum quando excuſat à peccato mortali ex paruitate rei. ibid.
Furtum quare non committit, qui rem alienam accipit in caſu neceſſitatis. 96.
Furtum quando committit retinens res inuentas. ibid.

G

Gratia quare eſt neceſſaria homini ad cognoſcendum verum. 20.
Gratia quare neceſſaria eſt homini, vt poſſit velle, & facere bonum. ibid.
Gratia quare eſt neceſſaria homini, vt poſſit diligere Deum ſuper omnia. 21.
Gratia quare eſt neceſſaria homini, vt ſe præparet ad gratiæ donum. ibid.
Gratia quare eſt neceſſaria homini, vt poſſit ſeruare omnia præcep. legis. ibid.
Gratia quare eſt neceſſaria homini, vt reſurgat à peccato. 22.
Gratia quare eſt neceſſaria homini, vt poſſit diu vitare peccatum mortale. ibid.
Gratia quare eſt neceſsaria homini in gratia conſtituto, vt poſſit operari bonum, & euitare malum, & in bono perſeuerare. ibid.
Gratia habitualis quid eſt. 23.
Gratia quomodo concreatur. ibid.
Gratia quomodo eſt in eſſentia animæ. ibid.
Gratia quomodo diuiditur in gratum facientem, & gratis datam. ibid.
Gratia gratis data quare communi nomine appellatur. 24.
Gratia quomodo diuiditur in operantem, & cooperantem. ibid.
Gratia quomodo diuiditur in præuenientem, & ſubſequentem. ibid.
Gratia gratis data quomodo continet omnia dona ſupernaturalia. 25.
Gratia quomodo à Deo cauſatur. ibid.
Gratiæ quomodo requirit præparationem ex parte hominis. ibid.
Gratia quomodo datur ſe præparanti ad gratiam. 26.

Gratia quomodo eſt maior in vno, quàm in alio. 27.
Gratia quomodo poteſt cognoſci ab habente eam. ibid.
Gratia quomodo facit habentem dignum Vita æterna. 29.
Gratia prima quare non cadit ſub merito. 30.
Gratiam conſecutus quare non poteſt alteri mereri primam gratiam. ibid.
Gratia Perſeuerantiæ quare non cadit ſub merito. ibid.
Grat. augumentum quomodo cadit ſub merito. ibid.
Gratitudo quomodo debetur Benefactori. 159.
Gula quando eſt peccatum mortale. 180.

H

HÆreſis quomodo eſt ſpecies infidelitatis. 44.
Hæreſis, quæ requirit. ibid.
Hæretici quare non ſunt tolerandi. ibid.
Hæretici quando ſunt ab Eccleſia recipiendi. 45.
Homicidium quomodo eſt peccatum. 91.
Horas Canonicas quando licet de ſero recitare. 124.
Horas canonicas ommittenti quæ pœnitentia eſt iniungenda. 288.
Humilitas quomodo eſt Virtus. 189.
Hypocraſis quomodo eſt peccatum. 162.
Hypocraſis quando eſt peccatum mortale. ibid.

I

IActantia quæ eſt. ibid.
Iactantia quando eſt peccatum mortale. ibid.
Idolatria quomodo eſt grauiſſimum peccatum. 141.
Idolatria quare non fuit in prima, nec in vltima ætate. ibid.
Ieiunij tempora ſtatuta, quæ ſunt. 178.
Ieiunium quomodo eſt actus Virtutis. 176.
Ieiunium quomodo cadit ſub Præcepto. ibid.
Ieiunium ſoluens quando peccat mortaliter. ibid.
Ieiunium Eccleſiæ ſeruare qui tenentur. 177.
Ieiun. quando pauperes excuſat. 178.
Ieiunium quomodo requirit vnam comeſtionem. ibid.
Ieiunium Eccleſiæ quare non ſoluitur per potum, vel medicinas. 179.
Ieiunium ſeruantibus quæ ora determinatur ad comedendum. ibid.
Ieiunium ſeruantibus quare indicitur abſtinentia à carnibus, ouis, & lacticinijs. ibid.
Ignorantia quando excuſat à peccato. 2.
Inanis gloria quomodo eſt peccatum. 174.
Inanis gloria quare eſt periculoſum peccatum. 175.
Inanis gloria quando eſt peccatum mortale. ibid.
Incarcerare quando eſt licitum. 94.
Inceſtus quomodo eſt ſpecies Luxuriæ. 185.
Inconſideratio quomodo eſt peccatũ. 77.
Inconſtantia quomodo eſt peccatũ. ibid.
Indulgentia ad quid valet. 293.
Indulgentia quomodo valet. 294.
Indulgentia quando prodeſt Defuncto. 292.
Indulgentia quare non valet exiſtentibus &c. 294.

In-

Indulgentia quomodo poteſt pro temporalibus fieri. ibid.
Indulgentia quomodo conſequitur dans eleemoſynam. 295.
Indulg. quando aliquis conſequitur quoties vadit ad Eccleſiam. ibid.
Indulgentiam facere quare pertinet ad ſolum Papam. ibid.
Indulgentias quare poteſt facere, qui eſt in peccato mortali. 296.
Indulgent. quare non poteſt ſibi facere Prælatus. ibid.
Infideles quando ſunt compellendi ad fidem. 42.
Infideles quare non poſſunt dominium acquirere ſupra fideles. 43.
Infidelitas quomodo eſt peccatum. 41.
Infidelitas quomodo eſt maximum peccatum. ibid.
Infidelitas Hæreticorum quomodo eſt grauior, quàm Iudæorum, & Iudæorum, quàm Gentilium. ibid.
Infidelitatem quando ſimplices incurrunt deficientes ex maiorum errore, vel ex ſimplicitate. 42.
Infidelitatis ſpecies, quæ ſunt. 41.
Infidelium diſputatio cum fidelibus coram ſimplicibus quando eſt illicita. 42.
Infidelium communicatio quando eſt illicita. 43.
Infidelium Ritus qui ſunt tolerandi. ibid.
Ingratitudo quomodo eſt ſpeciale peccatum. 160.
Ingratitudo quando eſt peccatum mortale. ibid.
Inobedientia quando eſt peccatum mortale. 159.
Imprudentia quomodo eſt peccatum. 76.
Intellectus quomodo eſt donum Spiritus Sancti. 40.
Intellectus donum quomodo poteſt eſſe cum fide. ibid.
Intellectus donum quomodo eſt in habentibus gratiam. ibid.
Intimiditas quomodo eſt peccatum. 174.
Inuidia quomodo eſt Triſtitia. 67.
Inuidia quomodo eſt peccatum. ibid.
Inuidia quomodo eſt peccatum mortale. 68.
Ira quomodo eſt peccatum. 188.
Ironia quomodo eſt peccatum. 163.
Iudex quare non poteſt aliquem condemnare, qui non eſt ſibi ſubditus. 97.
Iudex quomodo iudicare debet. ibid.
Iudex cur non poteſt aliquem condemnare ſine accuſatore. 98.
Iudex quare non poteſt Reum à pœna abſoluere. ibid.
Iudicium quando eſt illicitum. 79.
Iudicium temerarium quomodo eſt peccatum. ibid.
In Iudicio quare dubia ſunt in meliorem partem interpretanda. ibid.
Iudicium vſurpatum quare eſt illicitum. 80.
Iudicium quare non eſt vſurpatum, ſi Prælatus de Temporalibus iudicet. ibid.
Iuramenti diſpenſatio quomodo fieri poteſt. 138.
Iuramenti diſpenſatio quando pertinet ad Papam. 139.
Iuramentum quid eſt. 135.
Iuramentum quomodo eſt licitum. ibid.
Iuramentum quomodo fit. 136.
Iuramentum quomodo habet vim obligandi. ibid.

Iu-

Iuramentum coactum quomodo obligat. 137.
Iuramentum quomodo obligat ſi non eſt eadem intentio iuramenti, & eius, cui iuratur. 138.
Iuramentum quare minus obligat, quàm Votum. ibid.
Iuramentum iniungens ei, qui periurat, quando peccat. 147.
Iurans ſe facturum aliquod malum, vel non facturum melius bonum, quomodo peccat. 137.
Iuſtificatio quid eſt. 28.
Iuſtitiæ ſpecies quæ ſunt. 80.

L

Liberalitas actus in quo conſiſtit. 164.
Ludi exceſſus quando eſt peccatum mortale. 190.
Ludus quomodo eſt licitus. ibid.
Ludus alearum, taxillorum, & tabularum quando obligat ad reſtitutionem lucri. 87.
Luxuria quomodo eſt peccatum mortale. 182.
Luxuriæ ſpecies quomodo diſtinguuntur. ibid.

M

Magi quos effectus facere poſſunt. pag. 146.
Magnanimi proprium quod eſt. 174.
Maledicere creaturas irrationales quando eſt peccatum. 107.
Maledictio quomodo eſt peccatum. 106.
Manſuetudo quomodo eſt Virtus. 188.
Martyr qui propriè dicitur. 173.
Martyrium quomodo eſt actus fortitudinis. ibid.
Martyrium quomodo cadit ſub præcepto. ibid.
Matrimonij materia, & forma quæ eſt. 315.
Matrimonij bona, quæ ſunt. 321.
Matrimonij bonorum, quomodo ſacramentum eſt principalius. ibid.
Matrimonij bona quomodo faciunt actũ matrimonialem honeſtum. 322.
Matrim. actus delectatio quando eſt peccatum mortale. ibid.
Matrimonij inſeparabilitas quomodo eſt de Iure naturæ, & diuino. 324.
Matrimon. impedimenta dirimentia quę ſunt. 325.
Matrimonij ligamen quomodo dirimit ſecundum matrimonium. 329.
Matrim. impedimenta non derimentia quæ ſunt. 334.
Matrimonio quomodo repugnat pluralitas vxorum. 324.
Matrim. iunctus, quando poteſt ordinem ſuſcipere. 328.
Matrim. quomodo eſt naturale. 315.
Matrimonium quomodo eſt ſacramentum. ibid.
Matrimonium ſecundum quomodo eſt ſacramentum. ibid.
Matrim. quomodo fuit in noua lege inſtitutum. 316.
Matrim. quomodo gratiam confert. ibid.
Matrim. quomodo requirit copulam carnalem. ibid.
Matrimonium quomodo requirit conſenſum expreſſum per verba de præſenti. ibid.
Matrimonium quomodo requirit conſenſum interiorem. 317.
Matrim. quare poteſt fieri per conſenſum conditionatum. ibid.
Matrimonium B. Virg. quare conuenit. 321.

Ma-

Matrimonium B. Virg. quare fuit perfectum. ibid.
Matrim. quando tollitur per coactionem. 326.
Matrimonium quando dirimitur per errorem. ibid.
Matrimonium quando ſoluitur per frigiditatem. ibid.
Matrimonium quando dirimitur per maleficium. 327.
Matrimonium quomodo impeditur, & dirimitur per Ordines ſacros. 328.
Matrimonium quando dirimitur per crimen. 329.
Matrimonium quando ſoluitur per votum ſolemne. 330.
Matrimonium quando tollitur per conuerſionem alterius coniugis ad fidem. ibid.
Matrimonium Infidelium qui conuertuntur quando eſt inualidum ſi in gradibus prohibitis contraxerint. 331.
Matrimonium infidelis, qui habet plures vxores, cum qua eſt verum, ſi conuertantur. ibid.
Matrimonium quomodo tollitur per conſanguinitatem. ibid.
Matrimonium quando dirimitur per affinitatem. 332.
Matrimonium quando tollitur per inceſtum. ibid.
Matrimonium quando tollitur per ſpiritualem cognationem. 333.
Matrimonium quomodo impeditur per legalem cognationem. 334.
Mendacij ratio in quo conſiſtit. 161.
Mendacium quomodo diuiditur in officioſum, iocoſum, & pernicioſum. ibid.
Mendacium quomodo eſt peccatum. ibid.
Mendacium quando eſt peccatum mortale. ibid.
Miſſa mali Sacerdotis quomodo minus valet, quàm boni. 255.
Miſſa in quibus locis eſt celebranda. 256.
Miſſa quando eſt celebranda. ibid.
Miſſa quare non debet niſi vna in die celebrari, & in quibus caſibus poſſunt duæ celebrari. 257.
Miſſa quare nominatur. 258.
Miſſa quæ dicitur de Sancto quomodo prodeſt pro Defuncto. 292.
Miſſam audire ab Hæreticis, & Excõmunicatis quare eſt illicitum. 256.
Modeſtia quomodo eſt Virtus. 189.
Mutilare quomodo eſt peccatum. 93.
Mutilare aliquem membro quando eſt licitum. 94.

N

Naturæ bonum diminuitur per peccatum. 15.
Naturæ Vulnera ex peccato conſequentia quæ ſunt. 16.
Negligentia quomodo eſt peccatum. 77.
Negligentia quomodo eſt peccatum mortale. ibid.
Negotiatio quomodo eſt licita. 110.
Nocturna Pollutio quando eſt peccatum. 183.
Nuptiæ quando ſunt prohibitæ. 336.

O

Obedire Deo, & Superioribus quomodo homo tenetur. 159.
Oblationes quando fideles obligant. 126.
Oblationes quare Sacerdotibus debentur. 127.
Obſeruantia quomodo eſt exibere honorem ei, qui eſt in dignitate conſtitutus. 158.

Obſeruantia quare debetur ei, qui eſt in dignitate conſtitutus etiam ſi ſit malus. ibid.
Obſeruatio artis notoriæ quare est illicita. 144.
Obſeruatio ad corporum immutationem quomodo eſt illicita. ibid.
Obſeruatio ad præcognoſcendum fortunia, vel infortunia quando eſt illicita. 145.
Obſeruatio per ſuſpenſionem diuinorum verborum ad Collum quando eſt illicita. ibid.
Obſeruatio in prolatione diuinorum verborum quando eſt illicita. ibid.
Obſeruatio per incantazionem animaliũ quando eſt illicita. 146.
Obſeruatio, cum aliquis portat reliquias Sanctorum quando eſt illicita. 145.
Occidens ſe ipſum quare peccat mortaliter. 92.
Occidere peccatores quare non licet Clericis. 91.
Occidere peccatores quare eſt licitum. ibid.
Occidentes Sancti ſe ipſos quare homicidij reatum non incurrebant. 92.
Occidere innocentem quare eſt grauius peccatum, quàm occidere peccatorem. ibid.
Occidere Inuaſorem quando eſt licitum. ibid.
Occidere hominem cauſaliter quando eſt homicidium. 93.
Odium Dei quomodo eſt maximum peccatum. 65.
Odium proximi quomodo eſt peccatum. ibid.
Odium interius quomodo eſt grauiſſimum peccatorum, quæ in proximum committuntur. ibid.
Officia temporalia vendere quomodo Principibus temporalibus licet. 154.
Orandi quomodo ſunt Deus, & Sancti. 118.
Orandi quare ſunt inferiores Sancti. ibid.
Orans quomodo poteſt temporalia petere. 119.
Orantis euagatio quando tollit fructum orationis. 122.
Orare quare debemus pro alijs. 119.
Orare quomodo debemus pro peccatoribus, & Iuſtis. ibid.
Orare quomodo debemus pro Inimicis. ibid.
Oratio quare eſt conueniens. 117.
Oratio quomodo cadit ſub præcepto. 118.
Oratio communis quare debet eſſe Vocalis. 121.
Oratio quam attentionem requirit. ibid.
Oratio quomodo debet eſſe aſſidua. 123.
Oratio quomodo habet efficaciam merendi, & impetrandi. ibid.
Oratio peccatoris quomodo impetrat aliquid. ibid.
Orationes quare Eccleſia non dirigit ad Spiritum Sanctum. 118.
Orationes, quæ fiunt in Horis Canonicis ad quid valent. 124.
Orationi Vocali quotuplex attentio poteſt adhiberi. 122.
Orationi Dominicali quare aſſignantur ſeptem petitiones. 120.
Orationis partes quot ſunt. 124.
Ordines quot ſunt. 307.
Ordines quomodo Hæretici conferunt. 310.
Ordinis forma quæ eſt. 305.
Ordinis materia quæ eſt. ibid.
Ordinis ſuſceptio quomodo requirit porrectionem &c. 306.

Or-

Ordinis ſuſceptio quomodo impeditur per ſeruitutem. 312.
Ordinis ſuſceptio quomodo impeditur per illegitimam natiuitatem. ibid.
Ordinis Character quomodo præſupponit characterem Baptiſmalem, & Confirmationis. 306.
Ordinis character quomodo præſupponit characterem alterius. 307.
Ordin. character quãdo imprimitur. 308.
Ordinis Miniſter quare eſt Epiſc. 310.
Ordinis ſuſceptio quomodo requirit bonitatem vitæ ſuſcipientis. ibid.
Ordinis ſuſceptio quomodo requirit tempus diſcretionis ſuſcipientis. 311.
Ordinis ſuſceptio quomodo impeditur propter defectum membrorum. 313.
Ordinis ſuſceptio quomodo impeditur per homicidium. ibid.
Ordo quomodo eſt ſacramentum. 305.
Ordo quando fuit à Chriſto inſtitutus. ibid.
Ordo quilibet quare gratiam confert. 306.
Ordo quilibet quare imprimit characterem. ibid.
Ordo quare non eſt corona. 308.
Ornatus Mulierum, & Virorum quando eſt peccatum mortale. 191.
Oſcula, amplexus, & tactus quando eſt peccatum mortale. 183.

P

Peccata quomodo differunt ſpecie. 4.
Peccata cur non diſtinguuntur ſpecie ſecundùm diuerſas cauſas Actiuas. 5.
Peccata commiſſionis, & ommiſſionis cur non differunt ſpecie. 6.
Peccata cordis, oris, & operis quomodo differunt. ibid.
Peccata quando differunt ſpecie ſecundùm diuerſas circumſtantias. ibid.
Peccata Venialia quibus remedijs expiari poſſunt. 264.
Peccati diuturnitas quando transfert in aliam ſpeciem. 7.
Peccati quæ eſt cauſa interior. 10.
Peccati cur non poteſt eſſe aliqua cauſa exterior ipſum perficiens. ibid.
Peccati actus quomodo poteſt à Deo cauſari. 11.
Peccati Originalis effectus quomodo ſunt mors, & alij defectus corporales. 16.
Peccati effectus quomodo eſt reatus pœnæ. 17.
Peccati pœna quomodo debetur culpæ. 18.
Peccato originali per Baptiſmum remoto, quare non remouentur in hac vita corporales defectus. 17.
Peccato quomodo debetur pœna infinita. 18.
Peccatorum reatus prius dimiſſorum quomodo redit per peccatum ſequens. 265.
Peccatum quid eſt. 4.
Peccatum, malitia, & vitium quomodo differunt. ibid.
Peccatum quomodo peius eſt, quàm vitium. ibid.
Peccatum in Deum, in ſe ipſum, & in proximum quomodo diſtinguuntur ſpecie. 5.
Peccatum mortale, & veniale cur non differunt ſpecie. 5.
Peccatum quomodo aggrauatur ſecundum diuerſitatem obiectorum. 7.
Peccatum quomodo aggrauatur per circumſtantiam. ibid.
Peccatum quomodo aggrauatur, ſecundum maius nocumentum. 8.

Pec-

Peccatum quomodo aggrauatur ratione magnitudinis perſonæ. ibid.
Peccatum quomodo eſt in Voluntate. 9.
Pec. quomodo eſt in ſenſualitate. ibid.
Pec. quomodo eſt in ratione. ibid.
Pec. ex certa malitia quod eſt. 11.
Pec. ex certa malitia quare eſt grauius, quàm peccatum ex paſſione. ibid.
Pec. quomodo cauſatur à Diabolo. 12.
Pec. originale quomodo omnes contrahunt. 13.
Pec. originale quomodo traducitur à baptizatis. ibid.
Pec. originale quid eſt. 14.
Pec. originale quomodo eſt in Adam, in ſemine, & in anima. ibid.
Pec. origin. quomodo fuit in Adam. 15.
Pec. originale quare prius eſt in eſſentia animæ, quàm in potentijs. ibid.
Pec. originale quas potentias magis inficit. ibid.
Pec. quomodo poteſt eſſe pœna peccati. 17.
Pec. veniale quomodo diſponit ad mortale. 19.
Pec. veniale quomodo poteſt fieri mortale ratione circumſtantiæ. 20.
Pec. in Spiritum Sanctum quomodo eſt peccatum ex certa malitia. 48.
Pec. quare non poteſt remitti ſine pœnit. virtute. 264.
Pec. veniale quare non poteſt remitti ſine mortali. 265.
Pedagia quare debentur Principib. 158.
Pœnitens quomodo reſurgit in gratia. 265.
Pœnitentia quomodo eſt ſacramentũ. 259.
Pœnitentia quomodo fuit à Chriſto inſtituta. 260.
Pœnitentia quomodo eſt de neceſſitate ſalutis. 261.
Pœnit. quomodo eſt ſpecies Iuſtitiæ. ibid.
Pœniten. quare tollit quodlibet peccatum. 262.
Pœnit. quare non poteſt vnum peccatum ſine alio remittere. 263.
Pœnit. quare non remittit reatum totius pœnæ. 263.
Pœnit. quare non tollit reliquias peccati. 264.
Pœnit. viuificat opera mortificata, non autem mortua. 266.
Pœnit. ſacramentum quid eſt. 259.
Pœnit. materia quæ eſt. 260.
Pœnit. forma, quæ eſt. ibid.
Pœnit. partes quæ ſunt. 266.
Perfectio Chriſtiana in quibus conſiſtit. 194.
Perfectionis ſtatus quomodo pertinet ad Religioſos, & Epiſcopos. 195.
Perfectionis ſtatus quare non pertinet ad Curatum. ibid.
Perfectionis ſtatus Epiſcoporum, quare perfectior eſt ſtatus Religioſorum. 196.
Periurans iocosè quare non excuſatur à peccato mortali, ſicut poteſt excuſari ex lapſu linguæ. 147.
Periurium quomodo incurritur. 145.
Periurium quando eſt peccatum mortale. 147.
Pietas quomodo ſe extendit ad honorem exibendũ Parentibus, & Patriæ. 158.
Pietas quomodo eſt donum Spiritus Sancti. 165.
Præcepta legis naturalis quæ ſunt. ibid.
Præcepta Decalogi quomodo diſtinguuntur. 166.
Præc. Decal. quomodo ordinantur. ibid.
Præc. legis vmanæ quando vim habent obligandi. 171.
Præc. Decalogi quæ præcipiunt, & quæ prohibent. 167.
Præcepto de ſanctificatione Sabbati quo-

quomodo ſuccedit obſeruantia Dominicæ. 170.

Præc. de ſanctificatione Sabbati quomodo præcipit diuinum Cultum, & prohibet opus ſeruile. 158. & 169.

Præc. de honorantibus parentes quare promittit longæuitatem. 171.

Præcipitatio quomodo eſt peccatũ. 76.

Præmitia quomodo Sacerdotibus debentur. 117.

Prodigalitas quomodo eſt peccatum. 165.

Prodigalitas quare eſt minus peccatum, quàm Auaritia. 165.

Propheta quando diſcreuit id, quid dicat per ſpiritum Prophetiæ. 193.

Prophetia quomodo requirit inſpirationem, & reuelationem. 192.

Prophetia quomodo eſt de futuris, præteritis, & præſentibus. 193.

Prophetia inſpiratio quomodo fit. 192.

Prophetica reuelatio quomodo fit. 193.

Prudentia in quo conſiſtit. 75.

Prudentia carnis quomodo eſt peccatum mortale. 78.

Prudentia partes quæ ſunt. 75.

R

Rapina quare eſt grauiùs peccatum, quàm furtum. 96.

Rapina quando eſt licita. 97.

Rapinam quare non committunt Principes, res infidelium per violentiam ſubtrahentes. ibid.

Raptus quomodo eſt ſpecies Luxuriæ. 185.

Raptus, ſiue extaſis quæ propriè dicitur. 194.

Raptus Pauli quomodo fuit per Viſionẽ diuinæ eſſentiæ. ibid.

Religio quomodo eſt Virtus. 116.

Religio quomodo præminet alijs. 205.

Religionem intrare quando licet Parentibus, & filijs. 208.

Religionem intrare quando Debitor poteſt. ibid.

Religionem ingrediens quare non tenetur vota ſeruare, quæ fecit in Sæculo. ibid.

Religionem intrare quare non licet alteri Coniugum poſt carnalem copulam ſine conſenſu alterius. 318.

Religionem Viro ingreſſo quando poteſt mulier alteri nubere. ibid.

Religiones quomodo diſtinguuntur. 205.

Religionis perfectio quomodo requirit voluntariam paupertatem. 202.

Religionis perfectio quomodo requirit perpetuam continentiam. ibid.

Religionis perfectio quare requirit obedientiam. ibid.

Religionis Votorum, quare obedientia eſt potiſſimum. ibid.

Religionis Votum quomodo eſt adimplendum. 206.

Religionis Votum quando obligat ad perpetuò in ea remanendum. 207.

Religionis Profeſſio tacita quando obligat. ibid.

Relig. tranſitus ad aliam Religionem in quibus caſibus eſt licitus. 209.

Religioſi quare grauiùs peccant eod: genere peccati, quàm Sæculares. 203.

Religioſi quando tenentur ad opera manualia. 204.

Religioſis quando licet ſæcularia negotia tractare. 203.

Religioſis quando licet de Eleemoſinis viuere. 204.

Religioſis quare licet mendicare. ibid.

Relig. quando licet eleemoſynas facere. ibid.

Relig. quare licet vilioribus veſtibus uti. 205.

Re-

Repudij libellus quomodo fuit lege permiſſus. 324.
Reſtituere quare quis tenetur quantum accepit. 83.
Reſtituere quando tenetur impediens ne detur præbenda perſonæ dignæ. 82.
Reſtituere quomodo tenetur damnificans. 83.
Reſtituere quare tenetur mutuo accipiens pecuniam. 87.
Reſtitut. acquiſitum per ludum quando quis tenetur. ibid.
Reſtit. acquiſitum de meritricio quando mulier tenetur. ibid.
Reſtit. quomodo tenetur ille, qui eſt cauſa iniuſtæ acceptionis. 88.
Reſtitutio quomodo eſt actus commutatiuæ Iuſtitiæ. 81.
Reſtitutio quomodo eſt de neceſſitate ſalutis. ibid.
Reſtitutio quomodo eſt facienda ſi non poteſt &c. ibid.
Reſt. famæ quomodo eſt facienda. ibid.
Reſt. famæ quare poteſt remitti. 81.
Reſt. quare debet fieri Domino Rei. 84.
Reſt. quomodo eſt facienda, ſi res ſit nocua Domino. ibid.
Reſt. quomodo debet fieri Domino ignoto. 85.
Reſt. quomodo debet fieri ab eo, qui rem alienam accepit. ibid.
Reſtitutio quomodo debet fieri ſi multi ſimul accipiunt rem alienam. 86.
Reſt. per quem eſt facienda. 87.
Reſt. quare obligat eum qui præſcribit bona fide poſſidendo. ibid.
Reſt. quando debet fieri. 88.

S

Sacram. quomodo requirunt determinatæ res, & determinata verba. 210.
Sacramenta quare ante peccatum non fuerunt neceſſaria. 212.
Sacram. quomodo fuerunt neceſſaria poſt ante Chriſti Aduentum. ibid.
Sacram. quomodo fuerunt neceſſaria poſt Chriſti Aduentum. 213.
Sacram. quomodo conferunt gratiã. ibid.
Sacram. quomodo continent virtutem ad cauſandam gratiam. ibid.
Sacram. quomodo habent virtutem ex paſſione Chriſti. ibid.
Sacram. veteris legis quomodo conferebant gratiam. 214.
Sacram. quomodo imprimunt characterem. ibid.
Sacram. quæ imprimunt characterem, quæ ſunt. 215.
Sacram. quare Chriſtus inſtituit. ibid.
Sacram. quare poſſunt conferri per malos miniſtros. ibid.
Sacram. quot ſunt, et quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. 217.
Sacramentalis gratia quomodo aliquid addit ſupra gratiam virtutum, & donorum. 213.
Sacramenti perfectio quare requirit intentionem miniſtri. 216.
Sacramenti perfectio quomodo requirit intentionem Miniſtri. ibid.
Sacram. Miniſter quare poteſt eſſe infidelis. ibid.
Sacramentum quid eſt. 210.
Sacramentum quando eſt nullum per corruptionem verborum, vel per additionem, vel per diminutionem, vel per interruptionem, vel transpoſitionem. 211.
Sacramentum ſuſcipiens quando eſt certus de intentione Miniſtri. 216.
Sacrificij oblatio quomodo ad omnes pertinet. 126.
Sacrificium quare ſoli Deo eſt offerendum. ibid.

Z 2

Sacrilegij ſpecies quæ ſunt. 148.
Sacrilegium quomodo eſt ſpeciale peccatum. ibid.
Sacrilegium quomodo eſt ſpecies Luxuria. 186.
Sapientia quomodo eſt donum Spiritus Sancti. 74.
Sapientia quomodo eſt in omnibus habentibus gratiam. ibid.
Sapientia quare non poteſt eſſe cum peccato mortali. ibid.
Satisfactio quid eſt. 283.
Satisfactio quomodo auget gratiam. 284.
Satisfactio in quo differt à reſtitutione. ibid.
Satisfactio quare non poteſt fieri de vno peccato ſine alio. ibid.
Satisfactio iniuncta à Confeſſore quare eſt facienda. 287.
Satisfactio facta in peccato mortali quare non valet. 284.
Satisfactio facta in peccato mortali quãdo eſt iteranda. 285.
Satisfactio iteranda non eſt ex incertitudine formatæ ſatisfactionis. 285.
Satisfactio quare fit per opera pœnalia. 286.
Satisfactio quomodo poteſt fieri pro alio. ibid.
Satisfactio iniuncta à Confeſſore, quare magis valet, quàm ea quæ fit arbitrio Pœnitentis. 287.
Satisfactio quomodo imponenda eſt ei, qui diuinum officium ommiſit. 288.
Satisfactio cur non eſt imponenda in articulo mortis. ibid.
Satisfactionem reſeruans ſibi homo implendam in Purgatorio quomodo peccat. ibid.
Satisfactionis pœnam quando Sacerdos debet imponere. 286.
Satisfactionis pœnam imponens Sacerdos minorẽ culpa, quare excuſatur. 287.
Satisfactionis rationem quomodo habent flagella à Deo inflicta. 286.
Satisfactionis opera quæ ſunt. 288.
Satisfact. pars quomodo eſt oratio. 290.
Satisfact. pars quomodo eſt ieiuniũ. ibid.
Scandalum quid eſt. 71.
Scandalum quomodo diuiditur in actiuũ, & paſſiuum. ibid.
Scandalum actiuum quando eſt ſine paſſiuo, & paſſiuum ſine actiuo, vel vtrumque. ibid.
Scandalum quomodo eſt peccatum. ibid.
Scandalum quomodo eſt ſpeciale peccatum. ibid.
Scandalum quando eſt peccatum mortale. 72.
Schiſma quando eſt peccatũ mortale. 68.
Schiſma quando eſt minus peccatum, quàm Infidelitas. 69.
Scientia quomodo eſt donum Spiritus Sancti. 40.
Scientia donum quomodo eſt in habentibus gratiam. ibid.
Secretum humanum ſub Sigillo confeſſionis receptum quomodo homo tenetur celare. 283.
Seditio quomodo eſt ſpeciale peccatum. 70.
Seditio quando eſt peccatum mort. ibid.
Simonia quomodo eſt peccatum. 146.
Simonia quomodo incurritur à Papa. 149.
Simonia quomodo eſt accipere pecuniam pro Sacramentis. ibid.
Simonia quomodo eſt dare pecuniam pro ſacramento. 150.
Simonia quomodo eſt dare, vel accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus. ibid.
Simonia quando eſt dicere Horas Canonicas propter lucrum diſtributionu 15

Simonia quomodo committitur à Prælato pro vſu ſuæ poteſtatis. ibid.
Simonia quando eſt pro vſu ſcientiæ aliquid accipere. 152.
Simonia quando eſt pro ingreſſu monaſterij aliquid accipere. ibid.
Simonia quando eſt, ſpirituale dare pro munere à manu, vel à lingua, vel obſequio. ibid.
Simonia quando eſt vendere ſpiritualibus annexa. 153.
Simonia quare non eſt vendere officia temporalia, etiamſi ſint ſpiritualibus annexa. 154.
Simonia quando eſt, pecuniam Aduerſario dare pro beneficio Eccleſiaſt. ibid.
Simonia quando eſt, beneficium Eccleſiaſticum propter conſanguinitatem conferre. 155.
Simonia quando eſt, aliquid accipere de fructibus beneficij conferendi. ibid.
Simoniacè accipiens beneficium quomodo tenetur ipſum reſignare. 156.
Simoniacè, accepti fructus beneficij, cui ſunt reſtituendi. ibid.
Simoniacè recipiens, vel conferens Ordinem quam pœnam incurrit. ibid.
Simoniacè in Monaſterio recepti quomodo ſunt puniendi. ibid.
Simoniaci pœna quæ eſt. 155.
Simoniæ diſpenſatio quomodo pertinet ad Papam. 157.
Sobrietas in quo conſiſtit. 180.
Sobrietas in quibus requiritur. ibid.
Solicitudo temporalium quomodo eſt peccatum. 78.
Spectaculorum inſpectio quare eſt peccatum. 190.
Spei obiectum quomodo eſt beatitudo æterna. 49.
Spes quomodo eſt in Voluntate. 50.
Spes quare non eſt in Beatis. ibid.
Spes quare non fuit in Chriſto. ibid.
Sponſalia quomodo contrahuntur. 319.
Sponſalia quomodo obligant ad matrimonium contrahendum. ibid.
Sponſalia contrahenda quod tempus requiritur. ibid.
Sponſalia in quibus caſibus dirimuntur. ibid.
Sponſalia contrahentes quare poſſunt ſe mutuo abſoluere. 320.
Stultitia quomodo eſt peccatum. 75.
Stuprum quomodo eſt peccatum Luxuriæ. 184.
Stuprum cōmittens ad quid tenetur. ibid.
Suffragia mortuorum quæ ſunt. 290.
Suffragia per peccatores facta quomodo proſunt mortuis. 291.
Suffragia quando proſunt mortuis pro quibus ſiunt. ibid.
Suffragia quare non proſunt exiſtentibus in Inferno. ibid.
Suffragia quibus proſunt, ſi eis defunctus non indigeat. ibid.
Superbia quomodo eſt ſpeciale peccatum. 189.
Superbia quando eſt peccatum mortale. 190.
Superbiæ ſpecies quæ ſunt. 189.
Suſuratio quomodo eſt peccatum diſtinctum à detractione. 105.
Suſurratio quando eſt peccatum mortale. 106.

T

Temeritas quomodo eſt peccatū. 78.
Teſtificare quando homo tenetur. 100.
Teſtimonium quando tollitur per diſcordiam Teſtium. ibid.
Teſtimonium quando eſt repellendū. 101.
Teſtimonium falſum quando eſt peccatum mortale. ibid.

Te-

Teſtium multitudo quare requiritur in condemnatione Cardinalium,& Epiſcoporum. ibid.
Timor quomodo diuiditur in filialem, ſeruilem, initialẽ, & mundanũ. 50.
Timor quomodò eſt donum Spiritus Sancti. ibid.
Timor quando eſt peccatum. 173.
Timor quando eſt peccatum mort. ibid.

V

Vendere rem plus quàm valet, quomodo eſt illicitum. 108.
Vendere rem plus quam valet quomodo eſt lege humana permiſſum. ibid.
Vendere aurum, vel argentum ab Alchimicis factum quando eſt illicitũ. 110.
Venditio quomodo eſt illicita propter defectum rei venditæ. 109.
Venditor quomodo poteſt vendere rem ſecundùm pretium quod inuenit. ibid.
Venditor quibus pretijs poteſt licitè vendere. ibid.
Verberare filios quando licet. 94.
Veritas in quo conſiſtit. 160.
Virginitatis ratio in quo attenditur. 181.
Vitium contra naturam quomodo eſt ſpecies Luxuriæ. 186.
Vitium contra naturam quomodo eſt grauiſſimum peccatum. 187.
Vota quando ſunt reſeruata Papæ. 135.
Voti commutatio, & diſpenſatio quando facienda. 133.
Voti ſolemnis continentiæ diſpenſatio quando poteſt fieri à Papa. 134.
Votorum Incompoſſibilitas quomodo obligat ad obſeruandum. 130.
Votum quæ requirit. 128.
Votum quomodo fit ſoli Deo. 129.
Votum quomodo fit de meliori bono. ibid.
Votum quare obligat ad obſeruandũ. 130.
Votum quando eſt ſoluendum. 131.
Votum quare expediens eſt. ibid.
Votum quomodo ſolemnizatur per ſuſceptionem ſacri Ordinis,& profeſſionem certæ regulæ. 132.
Votum quomodo obligat eum, qui eſt poteſtati alterius ſubiectus. ibid.
Votum quando obligat puerum, vel Puellam. 133.
Votum continentiæ cur non poteſt alter coniugum omittere ſine conſenſu alterius. 322.
Vſura quomodo eſt, accipere pretium pro pecunia mutuata. 111.
Vſura quare permiſſa fuit Iudæis. ibid.
Vſura quando eſt, ſperare lucrum ex pecunia mutuata. 112.
Vſura quando eſt, accipere aliquid pretio eſtimabile pro pecunia mutuata. ibid.
Vſura quare eſt lucrũ ex mutuo pecuniæ, non autem ex ſocietate. ibid.
Vſura quare non eſt, ſi mutuans exigat recompenſationem damni ex mutuationis prouenientis. 114.
Vſur. quomodo obligat ad reſtitutionẽ eius quod re vſuraria quis lucratur. 115.
Vſura quando eſt, accipere mutuum ſub vſura ab Vſurario. 116.
Vſurariè acquiſita quibus ſunt reſtituenda. ibid.
Vſurario pecunia committens quando peccat. ibid.

FINIS.

ERRATA.	CORRIGE.
pag. 12. Col. 2. n. 1. Permiltit	Permittit
pag. 13. C. 1. n. 35. Contrahut	Contrahunt
pag. 23. C. 1. n. 1. ipſu	ipſum
pag. 24. C. 2. n. 14. diictur	dicitur
pag. 28. C. 1. n. 14. cilicet	ſcilicet
pag. 31. C. 1. n. 5. Vtilita	Vtilia
pag. 36. C. 1. n. 35. ſecnudrm	ſecundum
pag. 40. C. 2. n. 7. habentibut	habentibus
pag. 43. C. 1. n. 30. placerc	placere
pag. 52. C. 2. n. 36. parre	parte
pag. 59. C. 2. n. 28. ndecenter	indecenter
pag. 60. C. 2. n. 39. ratihabitationis	ratihabitionis
pag. 61. C. 1. n. 38. amendari	emendari
pag. 75. C. 1. n. 28. dicta	dictę
pag. 89. C. 1. n. 34. ſolum	ſolùm
pag. 121. C. 2. n. 35. Qua	Quę
pag. 123. C. 1. n. 9. lle	Ille
pag. 131. C. 2. n. 29. Pouere	Vouere
pag. 132. C. 1. n. 4. Meritorum	Meritorium
pag. ead. C. 2. n. 5. Soto	Voto
pag. 136. C. 2. n. 27. oblignandi	obligandi
pag. 138. C. 1. n. 40. ſimulatoris	ſimulatorijs
pag. 140. C. 2. n. 38. cante	cantet
pag. 147. C. 2. n. 35. iniũges	iniungens
pag. 155. C. 1. n. 36. iilius	illius
pag. 156. C. 1. n. 38. aliuis	aliquis
pag. 162. C. 1. n. 30. doctrina	doctrinam
pag. 165. C. 1. n. 17. Et	Eſt
pag. 169. C. 2. n. 24. leuabis	leuabit
pag. 172. C. 2. n. 18. Pprinceps	Princeps
pag. 175. C. 1. n. 32. delectioni	dilectioni
pag. 179. C. 1. n. 9. medicina	medicinam
pag. ead. C. 2. n. 27. inducitur	indicitur
pag. 193. C. 2. n. 33. quid dica	Id, quid dicat
pag. 197. C. 2. n. 36. Olium	Oleum
pag. 198. C. 2. n. 37. procuraret	procurare
pag. 218 C. 1. n. 1. pupulus	populus
pag. 228. C. 2. n. 30. conſeqoitur	conſequitur
pag. 229. C. 2. n. 8. paccato	peccato
pag. 236. C. 1. n. 13. eſſe	eſſet

ERRATA.	CORRIGE.
Pag.244. C. 1. n. 16. ilia	illa
Pag.259. C. 1. n. 24. alquia	aliqua
Pag.262. C. 2. n. 41. ſcelictus	ſceleſtus
Pag.271. C. 1. n. 41. contineiur	continentur
Pag. 274. C. 2. n. 8. quę	qua
Pag. 277. C. 1. n. 2. vel Cómiſſione	vel ex Comiſſione
Pag.282. C. 1. n.23. facerat	fecerat
Pag.286. C. 2. n.31. Repęnſationem	Recompenſationem
Pag.287. C. 2 1.34. Penitentis	Penitens
Pag. 293. C. 1. n.11. determinetè	determinatè
Pag. ead. C. 1. n.35. ſuperabudant	ſuperabundant
Pag. 300. C. 2. n. 3. quiuero	qui verò
Pag 305. C. 1. n.23. poteſt	poteſtas
Pag.307 C. 2. n. 24. energumétorũ	energumenorum
Pag.311. C. 2. n. 7 poni	ponit
Pag. 317. C. 1. n. 7 et	eſt
Pag. 325. C 1. n 21. fit	ſit
Pag. 331. C. 2. n.30. eadem	eamdem
Pag. 332. C. 1. n. 23. fornicatio	fornicario

005676998